C. SVETONII TRANQVILLI XII. CAESARES.

*

Eiuſdem de Inluſtribus Grammaticis, & claris Rhetoribus, Libri II.

IO. Baptiſtæ Egnatij Veneti, de Romanis principibus, Libri III.
Eiuſdem Annotationes in Suetonium.

Annotata in eundem, & loca aliquot reſtituta per [redacted]*ter.*

LVGDVNI,
APVD ANTONIVM GRYPHIVM,
M. D. LXVI.

ILLVSTRISSIMIS
SAXONIAE DVCIBVS,
Federico sacri Imperij electori etc. eiusq; patrueli Georgio, [redacted]

S. D.

VT ab his viris, quos fortunæ calculus mūdi gubernaculis admouit, Federice ac Georgi ducum incorruptißimi, haud exegerim anxiā atq; exactā scholasticarum disciplinarum cognitionem, in quibus qui consenuerint, eos ferè sensu etiam communi carere videmus, tātum abest, vt tractandis rerū habenis sint idonei: ita vehemēter ab istis dissentio, qui reges prorsus ab omni librorum cōmercio ceu re noxia ablegant, perinde quasi hoc demum vere regiū sit, nihil omnino vel scire, vel agere, præter aleam, venatus, moriones, & his etiam sordidiores voluptates. Cum quibus enim amicis libentius confabuletur cordatus & pius princeps, quàm cum ijs, qui & semper præstò sunt, & sapiunt plurimum, & nihil loquūtur ad gratiam? Verùm nullis ex libris, mea sententia, plus vtilitatis capi poßit, quàm ex eorum monumentis, qui res publicè, priuatimq́; gestas bona fide posteris prodiderunt, præsertim si quis regalis Philosophiæ decretis imbutus huc accesserit.

ſerit. Etenim qui in hoc munere, rerum gerendarum exemplum, quàm geſtarum, fidem ſpectare maluerunt, hactenus modò proſunt, quòd boni principis ſimulacrum oculis ſubijciunt, ſi qui tamen id ſcitè vereq; effinxerunt. Cæterùm ex bonæ fidei ſcriptoribus ſuper alias innumeras, hæc præcipua capitur vtilitas, quòd nõ alia res æquè, vel bonorum regum animos ad res cum laude gerendas accendit, vel tyrannorum cupiditates cohibet, ac refrænat, dum vtriq; cernunt horum literis ſuam vitam omnem, mox in totius orbis, imò ſeculorum omnium theatrum producendam, & quicquid nunc vel in abdito patrant, vel aſcito fuco prætexũt, vel metu diſſimulari cogunt verius quàm ignorari, paulò pòſt clariſſima in luce ſub oculis omnium traducendum, cùm iam metu pariter ac ſpe libera poſteritas, nec vllo corrupta ſtudio, magno conſenſu rectè factis applaudet, pariq; libertate his diuerſa explodet, exſibilabitq;. Nec enim arbitror quenquam tyrannum, ſic penitus omnem hominis ſenſum exuiſſe, vt vitam ſibi iucundam ducat, ſi norit ſuum nomen apud poſteros omnium ætatum ac nationum tam inuiſum & execrabile fore, quàm eſt Neronis, Caligulæ, Heliogabali, Commodi, ad quorum mentionem, ceu portentorum verius quàm principum, nemo iam non deſpuit, non abominatur, non deteſtatur. Nam Vitellius viuus etiam malè

gesti Imperij pœnas dignas dedit, quas & Nero daturus erat, ni supplicij fœditate deterritus ipse sui carnifex esse maluisset. Quod quidem exēplum vtinam in hac vsque tempora duraret. Nūc enim nihil est impunitius, quàm quòd nulla satis grauis animaduersio pensare queat, malè obiti magistratus culpa. Iam in cæteris historiæ dotibus, quantum alijs quisq; tribuendum putet, ipse viderit suo arbitratu. Illud opinor apud eruditos omneis in confesso esse, quod ad narrationis fidem attinet, primas deberi Suetonio: qui, vt quidam non infestiuiter dixit, prorsus ea libertate scripsit Cæsarum vitas, qua vixerunt ipsi. Propemodum æquarunt Suetonium hac sanè laude, Aelius Spartianus, Iulius Capitolinus, Aelius Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Trebellius Pollio, Flauius Vopiscus, licet eloquentiæ viribus sermonísque politie multò inferiores. Proinde mihi quidem digni videbantur, vt eorum lucubrationes studiosi summa fide seruarent, quorum fide factum est, vt tantárum rerum tam certa memoria duret in hanc vsque nostram ætatem. Ac Suetoniū quidem nescio quo Deo propitio, & antehac non ita paßim deprauatum, nunc eruditorum, meáque opera purum, ni fallor, & integrum habemus, suffragante mihi ad hoc negotij peruetusto quodam codice, quem è bibliotheca monasterij, apud Neruios olim, nunc

Tornac-

Tornacenses, vulgato cognomine diui Martini, nobis exhibuit nobilissimus ille Gulielmus Montioius, qui id temporis regias vices in ea vrbe gerebat. Reliquos, quoniam nullo huiusmodi præsidio subleuabamur, quod vnũ licuit, multò certè minus deprauatos dedimus. Eósque omneis vestri nominis lenocinio orbi commendare visum est, vel vestro in me studio, vel erga bonas literas animi propensione, vt id auderem prouocatus, quò videlicet viri, imaginibus & opibus clari, magis ac magis in his philosophari consuescant, & velut ad speculum vitam morésq; componere. Primùm enim dum videmus mutatum orbis Romani statum, tãto sanguinis humani impendio constitisse, ea res pium certè principem à temere nouandis rebus deterrebit. Deinde spectare est operæpretiũ, quàm æstuarijs vicibus, Euripi cuiuspiã ritu, res humanæ sursum ac deorsum voluantur, ni solida principum sapiẽtia, & incorrupta virtus fluxũ hunc sistat, inhibeatq;. Quin & illud subit admirari, in tanto principum numero vix paucos extitisse tolerabiles, paucissimos probos, plerosque non improbos modò, verùm etiam ostenta mera, merasq; pestes humani generis, multos etiã mente captos. O nouam seculi calamitatem, cum vni furiosæ bestiæ totus seruiret orbis, & ingemiscens eãdem caneret cantionem, quam seruus Carion apud Aristophanem ὡς ἀργαλέον. Et

tamen huiusmodi portenta, parricidijs, sacrilegijs, incestis, breuiter, nullo non dedecorum genere impurata, templis, aris, ac diuinis honoribus donabat hominum adulatio, fortunæ, vel magis sceleribus tribuens, quod virtuti dari consueuit. Quis post hæc, rectè factis grassetur ad nominis immortalitatẽ, si cœlum datur ijs, qui indigni erant vt terram cõtingerent? Nam quòd Domitius, & Commodus vterque sceleratißimus, Dei vocabulum viui etiã vsurparunt, quis nõ videt manifestariæ cuiusdam insaniæ fuisse, verius quàm impudentiæ? Porrò quibus de causis hoc acciderit, nondum mihi satis liquet: siue quòd ipsa fortunæ magnitudo plurimas res secum defert, quæ bene nata, rectéque instituta ingenia queant corrumpere. Id quod facilius credet, qui perpenderit Neronis adolescentiam laudatißimæ indolis fuisse, & quo non alius adhuc fuit orbi pestilentior, optimi tamen principis spem initio de se præbuisse. Tum ab hoc multò pòst, Baßianum Getæ fratrem, dum priuatus ageret, virum integrum ac sanctum, peßimum egisse principem: Siue quòd vt quædã nauigia immodicè magna, vastaq; regi non queũt, ita totius orbis Imperium maius est, quàm vt vnius hominis animo sustineri poßit, cum perdifficile sit domũ etiã vnam rectè administrare. Itaque qui maximè cupit

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas. Quod opinor intelligens Octauius Augustus, vir eruditus ac perspicax, & quod in Caesaribus rarum comperies, perpetuò sanus, non semel de deponenda Imperij mole cogitauit: & fecisset, si nactus fuisset in cuius humeros citra publici status perniciem onus reclinare potuisset. Siue id ijs rebus magis adscribendum est, quas permultas quidem, at non omneis tamē in Aureliano recenset Flauius Vopiscus. Et tamen in tanta malorum principum turba, reperias licet dignas sancto principe cogitationes, audias voces absoluto principe dignas, comperias exempla, in quibus nihil desideres. Inter ethnicos inuenies, qui Christiano animo Reip. gererent Imperium, non sibi: qui tam laboriosæ administrationis non aliud spectarent præmium, quàm vt de rebus humanis bene mererentur: qui publicam vtilitatem liberorum affectibus, imò suæ, suorúmque incolumitati præferrent. O nos felices, si Christiani principes suæ quisque ditioni præstarent animum, quem Traianus, quem Antonini duo, quem Aurelius Alexander, orbi terrarum præstiterunt! Quin illud etiam mirandum, repertos, qui ad Imperatorem de Imperatoribus non solùm liberè, verùm etiam contumeliosè scribere auderent. Nam hodie id quidam exigunt, vt de sceleratißimis quoque regibus honorificè scri-

bamus, id agentes ne quando libertatis exemplum in ipsos recidat. Sed multò magis ad rem pertinet, in his cōtemplari nomen illud Imperij, quod & olim orbi sacrosanctum, augustumq; fuit, & nunc etiamnum multorum affectibus religiosum ac venerabile est, cùm nihil ferè superſit, præter inanem magni nominis vmbram, quàm fœdis initijs in mundum irrepserit. Primùm in Iulio sceleratè; mox in Octauio Lepido & Antonio sceleratius. Quid non potest fortunæ libido in rebus humanis? Potestas ea, quam posteà dijs æquauit hominum consensus, impietate, cædibus, parricidijs, incestis, tyrannide condita, consecratáque fuit. His felicibus auspicijs cœpit illa regibus adorata maiestas: ac sceleratius ferè propagata fuit, quàm nata. Fœda barbarorum militum colluuies, nō suffragijs, sed insanis tumultibus dominum orbi dabat. Nec alia succedēdi lex, nisi mactato superiore. His auibus auspicabantur Imperium, quod nihilo secius tamen interim emendū erat, quanticunq; inexplebili militum auaritiæ libuisset. Nec satis erat in vnū sæuire caput. Ad liberos, ad affines, ad amicos omneis crudelißima laniena proferebatur, ac sæpenumero reciprocantibus, vt fit, vindictæ vicibus, quos viros, quas matronas effera immanitas indignè laniabat? Sæpe pluribus hinc & hinc Imperium ad se trahentibus miscebantur omnia.

Ita

Ita semper ad nouum Imperij successorem, totus terrarum orbis concutiebatur. Summa rerum in manibus erat, non Senatus, non populi Romani, sed mercenarij, facinorosiq; militis, Nec aliter imperare licuit, neque diutius imperare licuit, quàm illis beluis collibuisset, qui nec bonos, nec malos principes diu ferre poterant. Alius parcior erat, alius profusior, alius eruditior quàm vellent, alius matri obsequentior, alius militaris disciplinæ tenacior, alius imbellis, alius immodicè bellator, alius in Senatum propensior, alij cognomen obstabat militi parum gratiosum, alij affinitas. Quamlibet leuis causa satis erat istis ad iugulandum orbis principem. Denique vt nihil esset causæ, expediebat illis subinde mutare principem. Insatiabilis habendi fames, ad res nouandas incitabat. Trucidabatur vt inutilis, quem iam exuxerant: accersebatur alius, qui exhauriretur, mox & ipse trucidandus. Atque hisce rebus factum est, vt nõnullorum Imperium paucis modò mensibus, nonnullorum paucißimis etiam diebus finiretur: vt me quidem inter legendum crebrò subeat admiratio, fuisse vllos, qui vellent Imperij vices capessere, cùm tot exemplis didicissent, quibus legibus esset suscipiendum. Et hoc honoris sic venditum, imò locatum, Imperium vocabant. O miserum ac deplorandum illorum temporum statum! Op-

pressa Senatus authoritate, oppreßis legibus, oppressa Pop. Rom. libertate, sic creato principi seruiebat orbis, princeps ipse seruiebat ijs, qualem nemo vir probus domi vellet habere seruum. Imperatorem timebat Senatus, Imperator scelestam illam militum turbam formidabat. Imperator leges dabat regibus, at huic leges dabant conductitij milites. Summa rerum orbis ab armata paucorum temeritate pendebat. O magnificam & exoptandam omnibus monarchiam! Et tamen nescio quo pacto, velut ex composito conueniebat inter Cæsares & milites Cæsarum dominos, quos legimus aliquoties se decimari passos ab ijs, quos mox erant suo arbitratu iugulaturi, quasi vices alternas inter se pacti, dominandi ac seruiendi. Hæc cùm ita habeant, neq; enim negari potest, illud oportet expẽdere, num eiusmodi sit nobis optandum Imperium, si iam olim obsoletum, votis liceat restituere. Quòd si nemo sanus optaturus sit, quanto minus quod iam multis seculis maxima ex parte sit antiquatum, extinctumq́;, magno rerum humanarum tumultu, summáq; Christiani sanguinis iactura, vindicãdum ac reuocãdum videtur? præsertim cùm inter Ethnicos etiam hoc animo repertus sit Otho, vt potius duxerit spontanea morte vitam abrumpere, quàm Imperium tot hominum vita mercari, vir vel ob hoc ipsum dignus Imperio, si fortuna

virtuti

virtuti faueret. An parum est suam quanque regionem habere dominum, nisi singuli rursus alium haberent dominum, conduplicata populi seruitute? Nec hæc dixerim, quòd negem optimum esse Reip. statum monarchiam, si modò is ad æterni numinis exemplum quantum potentia cæteris antecellit, tantundem vincat & bonitate, sapientiaq́; sed partim quòd, vt sunt hominum ingenia, haud scio an huiusmodi quispiam poßit contingere, partim quòd etiam si maximè contingat, non arbitror capacem esse tātæ ditionis vnius mortalis animum. Etenim qui vectigalibus exigendis tantùm agit Imperatorem, is quiduis est potius, quàm Imperator. Non desiderabit orbis monarcham, si Christianos principes inter se iungit concordia. Verus & vnicus orbis monarcha CHRISTVS *est, in cuius edicta si nostri principes consenserint, sub vno principe verè florebunt vniuersa: sin humanis cupiditatibus res gerentur, æterna rerum vicißitudine semper fluctuabimus iactabimurq́;. Et tamen maximā huius felicitatis partem ipsi nobis præstare possumus, si concordibus studijs ad id, quod per se optimum est, contendamus. Atq; ego sanè ita demum arbitror felices fore Resp. si principes sanctè Christianiq́; instituti, simul atque susceperint regnum, pariter & animum regno dignum suscipiant, publicis commodis metiantur*

consi-

consilia omnia, ab omni tyrãnidis specie velut à peste abhorreant, ac pro se quisq; certet, quod sortitus est regni, non amplius, sed melius successori tradere, omnes pariter adnitantur, ne bellum vllum sit, potius quàm vt bello vincãt, neque vllis sit opus copijs, magis quàm vt his rebus sint instructi, pacis artibus magni videri studeant, quæ consilijs, animiq; viribus constant. Equidem si quid nouari poßit absque rerum tumultu, iudicarim ad publicam orbis Christiani traquillitatem magnopere pertinere, si certis fœderibus ex vsu publico sua cuiq; ditionis pomœria præscribantur, quæ semel constituta nullis affinitatibus aut pactis, vel contrahi poßint, vel proferri, prorsus antiquato veterum titulorum iure, quos quisque pro re nata, bello affectato, solet prætexere. Quòd si quis fortè clamitet, ius nescio quod suum adimi principibus, is illud mihi secum reputet velim, num æquum censeat, ob huiusmodi iura, quæ siue habet aliquis fortaßis, siue fingit, orbem Christianum impijs ac parricidialibus armis sine fine collidi, tot innoxios aut interimi, aut perdi, tot immeritas fœminas affligi, corrumpiq́;: deniq; totam illam malorum tragœdiam, quæ bellum omne secum defert, in vitam hominum inuehi. Nam his fontibus omnia ferè bella, quæ nostra memoria vidimus, profecta esse constat. Verùm hæc non tantùm παρέργότερα

videri

videri poßint, verùm etiam impudentius ad vos scripta principes vt magnos, ita cum primis sapientes: ad hæc, quod est in ista fortuna rarißimum, librorum etiã præsidijs cum primis instructos. Siquidem tuas eximias Federice dotes, cum sint insigniter insignes, non mirum si famæ celebritas ad nos vsq; deuexerit. Te verò illustrißime Georgi, patrueli laudatißimo per omnia similem, ac verè germanum è propinquo cognoui, dum Phrysiam nobis finitimam administrares. Bene valete principes verè felices, stemmatis quidem illustrißimi, sed ornamentis animi longè illustriores. Istos animos vobis seruet CHRISTVS *optimus maximus, vos orbi Christiano, vestríque similes nobis complures velit existere. Antuerpiæ Nonis Iunijs,*

AN. M. D. XVII.

C. SVETONII TRANQVILLI VITA.

C*Aius Suetonius Tranquillus patrem habuit Suetonium, cognomento Lenem, tertiædecimæ legionis Tribunum, & Augusticlauium, qui interfuit bello Othoniano: à patre filius Tranquilli cognomen accepisse creditur. Nam cùm ille Lenis sit cognominatus, hic eodem significato, non eodem verbo dictus est Trãquillus. Floruit sub Adriano, vtpote illius*

magi

magister epistolarum. Verùm fortuna, quæ lubrica est, refragante, successor ei mox datus, quòd apud Sabinã Imperatoris vxorem familiarius egisse ferebatur, quàm reuerẽtia domus aulicæ postularet. Vsus est contubernio Plinij posterioris: à quo in epistolis admonetur ad volumina edenda, quæ perfecta, absolutaq́; appellat. Cùm esset vir doctrina compositiore, & elegantia floridiore præditus, scripsit libellum de grammaticis & rhetoribus: quem diuus Hieronymus secutus est texens catalogum scriptorum ecclesiasticorum. De genere vestium, de ludicra historia libros concinnasse memoratur: quorum testimonio vtũtur eruditi. Idem de vitijs corporalibus, & de pretoribus volumina condidit luculenta: in primis verò ad posteros transmisit duodecim Cæsarum vitas, valde quidem probandas, graphiceq́; conscriptas: in quo styli genere primas confeßione eruditorũ haud dubiè occupauit. Opus est emunctũ, refertumq́; eruditione haudquaquam triuiali, & compositißimo ordine distinctum: vnde emendatißimus ac candidißimus scriptor meruit appellari: cui, vt scribit Flauius Vopiscus, familiare fuit amare breuitatem. Ausonius in epistolio ad Paulinum librorum meminit, quos numero treis Suetonius de regibus scripsit. In hoc verò Cæsarum opere, quod eruditorum manibus continenter teritur, est oppidò quàm tersus, &

syncer

ſynceriſſima ſcriptione præcellens: adeò, vt de Suetonio dicere meritò poſſimus id, quod Zeuſis pictor de ſeipſo prodidit: Inuiſurum aliquem facilius, quàm imitaturum.

FINIS.

IO. LVD. VIVES RVFFALDO SVO S.

VETONIVM *eſſe acephalũ, vt Curtium, vt aliquot orationes Ciceronis, vt nuper etiã Tacitum, duobus potiſſimùm argumentis colligitur: tum quòd non ſolet gẽtis ac familiæ originem prætermittere Cæſaris eius, cuius vitam exorditur: de Iulia nulla mentio, cùm ſit maximè illuſtris, & memoratu digna: tũ, quòd in vetuſtis exemplaribus hoc habetur initium. Annum agens ſextumdecimum: prætermiſſo Cæſaris nomine, vt appareat prius fuiſſe de illo locutum. Nos igitur, quandoquidem ſpes non eſt, quod deſideratur fore vt aliquando exiſtat, ex veterum ſcriptorum lectione, quantum induſtria ac ſtudio conſequi potuimus, eum locum ſtudioſæ iuuentuti expleuimus. Si quando idipſum in lucem prodierit, quod Suetonius ſcripſit, facilis erit tantuli mei laboris iactura. Suetonij phra*

ſim

ſim æmulatus ſum & obſeruationis diligentiam. Cui non ſatisfecero, ne is haud magnum acceperit damnum exiguæ chartulæ & breuiſſimi temporis, quod perdiderit noſtris legendis. Si cui placuero, is ſatis hoc ipſo nobis præſtiterit: ſin diſplicuero, ab hoc veniam petimus audaciæ. Dicamus tibi Hieronyme Ruffalde auditorum meorum probiſſimo ac proinde clariſſimo. Vale, Louanij. M. D. XXI.

ADDITA SVETONIO IN *Vita C. Iulij Cæſaris, per Viuem.*

De gente Iulia.

GEntem Iuliam pro indubitato creditur ab Iulo Aeneæ filio manaſſe, qui Lauinio relicto Albam longam condidit, in qua & regnauit. Eo mortuo, cùm ad Aſcanium Lauiniæ atq; Aeneæ filium Latinum rediſſet regnum, cura ſacrorum cæremoniarumq́; Latinæ ac Troianæ gentis penes ſobolem Iuli manſit, ex qua ſunt Iulij. Hos cum alijs quibuſdam nobiliſſimis Latij familijs Tullus Hoſtilius Romanus rex, poſtquàm Albam diruiſſet, Romam tranſtulit, ac in patres cooptauit. Serò ad magiſtratus emerſerunt: nempe inter Patritios maiorum gentium ferè poſtremi, anno V. C. *altero & trecenteſimo, Cn. Iulio Decem-*

uiro

uiro legibus scribendis priore eiusce magistratus lectione. Omnis dehinc generis honores nacta, mansit in patritiatu & ordine senatorio, mediocribus opibus, nullo insigniter praestanti viro, factisq; praeclaris illustrior.

Caesarum familia.

IN Iulia gente familia fuit Caesarum: qua ratione cognominis, haud liquet, nec cui primùm contigerit. Nam ante Caesarem Dictatorem, patremq; eius, & auum Iulij Caesares fuerunt: vt ille qui Punico bello secundo, à Senatu ad Crispinum Consulem de Dictatore dicendo missus est. Caesares verò consueuit Romanus sermo cognominare eos, qui vel caeso matris vtero, vel cum caesarie nascerentur, vel oculis essent caesijs. Addunt quidam de elephanto in Aphrica occiso, quem indigenae Caesarem vocent: eamq; ob causam cognomen hoc primùm auo Dictatoris contigisse. Sed qui hoc tradunt, infimae sunt autoritatis: nempe Spartianus, & Seruius. Neque enim sola illius progenies ex Iulijs hoc cognomen habuit: sed alij, & ante eum multò, & cum eo gentiles illius pleriq;. Consules ante Dictatorem fuerunt, Sex. Iulius Caesar, cum L. Martio Philippo initio belli socialis. Sequenti anno L. Caesar, cum Rutilio Lupo. nec ante hos clarus quisquam fuit Caesarum, aut summo magistratu Romae functus. Multis pòst annis Consulatū ex eadem familia ad-

 eptus

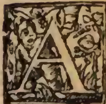
eptus est L. Cæsar Sext. filius, frater patruelis L. Iulij Cæsaris, qui Dictatorem progenuit, hic ad Præturam tantùm peruenit: Pisis dum manè calciaretur extinctus, nullo manifesto morbo.

Ortus Cæsaris, & educatio.

NAtus est Cæsar Romæ, C. Mario, & L. Valerio Flacco COSS. *ad* III. *Idus Quintileis, qui mensis post eius mortem lege Antonia Iulius est ea causa dictus: educatus apud Aureliam matrem C. Cottæ filiam, & Iuliam amitam Marij coniugem. Vnde illi patritio amor plebeiæ factionis, & odium Syllæ. Literas Latinas Græcasq; tum & præcepta dicendi edoctus est à M. Antonio Gniphone, homine Gallo, qui magno ingenio vir, ac singulari memoria, præterea moribus comis, & natura facilis, primò in ædibus L. Cæsaris patris Græcam Latinamq; Grammaticam & Rhetoricen docuit: hinc in suis ipsius, multa discentium liberalitate consequutus, cùm nunquam pacisceretur de mercede. Fuit Cæsar admirabili docilitate, & ad dicendi facultatem appositus. Sermo eius Latinus, excultus est domestica consuetudine ab Aurelia matre, quæ purè ac eleganter Romanè loquebatur, vt Mutiæ, Læliæ, Corneliæ, & aliæ primariæ matronæ: in quarũ familijs insignes oratores extiterunt.*

C. SVETONII TRANQVILLI, XII. CAESARES.

D. IVLIVS CAESAR.

ANNVM agens Caesar XVI. patrem amisit: sequentibúsque COSS. Flamen Dialis destinatus, dimissa Cossutia, quae familia equestri, sed admodum diues Praetextato desponsata fuerat, Corneliam Cinnae IIII. COS. filiam duxit vxorem: ex qua illi mox Iulia nata est: neque vt repudiaret illam compelli à Dictatore Sylla vllo modo potuit. Quare & sacerdotio, & vxoris dote, & gentilitijs haereditatibus mulctatus, diuersarum partium habebatur: vt etiam discedere è medio, & (quanquam morbo quartanae aggrauante) propè per singulas noctes commutare latebras cogeretur, séque ab inquisitoribus pecunia redimere: donec per virgines Vestales, pérque Mamercum Aemilium, & Aurelium Cottam propinquos & affines suos, veniam impetrauit. Satis constat Syllam (cùm deprecantibus amicissimis, & ornatissimis viris aliquandiu denegasset, atq; illi pertinaciter contenderent) expugnatum tandem proclamasse,

ſiue diuinitus, ſiue aliqua coniectura vinceret, ac ſibi haberent: dũmodo ſcirent eum, quem incolumem tantopere cuperent, quãdoq; optimatium partibus (quas ſecum ſimul defendiſſent) exitio futurũ. Nã Cæſari multos Marios ineſſe.

Prima Cæſaris militia. 2

STipendia prima in Aſia fecit, Marci Thermi Prætoris contubernio, à quo ad accerſendam claſſem in Bithyniã miſſus, deſedit apud Nicomedem, non ſine rumore proſtratæ regi pudicitiæ: quem rumorem auxit intra paucos rurſus dies, repetita Bithynia per cauſam exigendæ pecuniæ, quæ deberetur cuidam libertino clienti ſuo. Reliqua militia, ſecundiore fama fuit: & à Thermo in expugnatione Mitylenarum, corona ciuica donatus eſt.

Secunda eius militia, & ipſius ad vrbem reditus. 3

MEruit & ſub Seruilio Iſaurico in Cilicia, ſed breui tempore. Nam Syllæ morte comperta, ſimul ſpe nouæ diſſenſionis, quæ per M. Lepidum mouebatur, Romam properè rediјt, & Lepidi quidem ſocietate (quanquam magnis conditionibus inuitaretur) abſtinuit: cùm ingenio eius diffiſus, tum occaſione, quam minorem opinione offenderat.

Accuſatio Dolabellæ. 4

CÆterùm compoſita ſeditione ciuili, Cornelium Dolabellam cõſularem & triumphalem

phalem virum, repetundarum postulauit: absolutóq; Rhodum secedere statuit: & ad declinandam inuidiam, & vt per otium ac requiem Apollonio Moloni clarißimo tunc dicendi magistro, operam daret. Huc dum hybernis iam mensibus traijcit, circa Pharmacusam insulam à prædonibus captus est: mansitq; apud eos non sine summa indignatione propè XL. *dies cum vno medico, & cubicularijs duobus. Nam comites, seruósq; cæteros in initio statim ad expediendas pecunias, quibus redimeretur, dimiserat. Numeratis deinde* L. *talentis expositus in littore non distulit, quin è vestigio classe deducta, persequeretur abeuntes: ac redactos in potestatem supplicio, quod illis sæpe minatus inter iocum fuerat, afficeret. Vastante regiones proximas Mithridate, ne desidere in discrimine sociorum videretur, ab Rhodo, quò pertenderat, transit in Asiam: auxilijsq; contractis, & præfecto regis prouincia expulso, nutanteis ac dubias ciuitates retinuit in fide.*

Tribunatus militum eius, & alia per eum gesta. 5

TRibunatu militum (qui primus Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit) autores restituendæ tribunitiæ potestatis, cuius vim Sylla diminuerat, enixißimè iuuit. Lucio etiam Cinnæ vxoris fratri, & qui cum eo ciuili discordia Lepidum secuti, post necem

COS. ad Sertorium confugerant: reditum in ciuitatem rogatione Plotia confecit, habuitq; & ipse super ea re concionem.

Quæstura eius, & alia gesta. 6

QVæstor Iuliam amitam, vxorémq; Corneliam defunctas laudauit è more pro Rostris: sed in amitæ quidē laudatione, de eius ac patris sui vtraque origine sic refert: Amitæ meæ Iuliæ maternum genus ab regibus ortum, paternum cum dijs immortalibus coniunctum est. Nam ab Anco Martio sunt Martij reges, quo nomine fuit mater: à Venere Iulij, cuius gentis familia est nostra. Est ergo in genere & sanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent, & ceremonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges. In Corneliæ autem locum Pompeiam duxit Q. Pompeij filiam, L. Syllæ neptem: cum qua deinde diuortium fecit, adulteratam opinatus à Publio Clodio: quem inter publicas ceremonias penetrasse ad eam muliebri veste tam constans fama erat, vt Senatus quæstionem de pollutis sacris decreuerit.

Gemitus Cæsaris apud statuam Magni Alexandri, eiúsque somnium de matris concubitu. 7

QVæstori vlterior Hispania obuenit: vbi cùm mandato P. R. iure dicundo conuentus circumiret, Gadeisq; venisset, animaduersa apud Herculis templum Magni Alexandri

exandri imagine, ingemuit: & quaſi pertæſus ignauiam ſuam, quòd nihildum à ſe memorabile actum eſſet in ætate, qua iam Alexander orbem terrarum ſubegiſſet, miſsionem continuò efflagitauit ad captandas quàm primùm maiorum rerum occaſiones. In vrbe etiam confuſum eum ſomnio proximæ noctis (nam viſus erat per quietem matri ſtuprum intuliſſe) coniectores ad ampliſsimam ſpem incitauerunt, arbitrium orbis terrarum portendi interpretantes: quando mater, quam ſubiectam ſibi vidiſſet, non alia eſſet, quàm terra, quæ omnium parens haberetur.

Geſta per eum in vrbe. 8

D*Ecedens ergo ante tempus, colonias Latinas de petenda ciuitate agitantes adijt: & ad audẽdum aliquid cõgitaſſet, niſi* COS S. *conſcriptas in Ciliciam legiones pauliſper ob idipſum retinuiſſent: nec eò ſecius maiora mox in vrbe molitus eſt.*

Suſpicio coniurationis eius cum Craſſo & Sylla. 9

S*I quidem ante paucos dies quàm Aedilitatem iniret, venit in ſuſpicionem conſpiraſſe cum M. Craſſo cõſulari, item Publio Sylla, & L. Antronio, poſt deſignationem conſulatus ambitus condẽnatis, vt principio anni Senatum adorirentur, & trucidatis, quos placitum eſſet, Dictaturam Craſſus inuaderet, ipſe ab eo ma-*

gister equitum diceretur, constitutáq; ad arbitrium Repub. Syllæ & Antronio cõsulatus restitueretur. Meminerunt huius coniurationis Tanusius Geminus in historia, Marcus Bibulus in edictis, C. Curio pater in orationibus. De hac significare videtur & Cicero in quadam ad Atticum epistola, referens Cæsarem in Consulatu confirmasse regnum, de quo ædilis cogitarat. Tanusius adijcit Crassum pœnitentia vel metu diem cædi destinatum non obijsse, & idcirco ne Cæsarem quidem signum quod ab eo dari conuenerat, dedisse. Conuenisse autem Curio ait, vt togam de humero deijceret. Idem Curio sed & M. Actorius Naso autores sunt conspirasse eum etiam cum Cn. Pisone adolescente: cui ob suspicionem vrbanæ coniurationis prouincia Hispania vltro extra ordinem data sit: pactúmq;, vt simul foris ille, ipse Romæ ad res nouas consurgerent, per Lambranos & Transpadanos: destitutum vtriusq; consilium morte Pisonis.

Aedilitas eius, & gesta in ea. 10

A*Edilis, præter comitium ac forum, basilicásque, etiam Capitolium ornauit porticibus ad tempus extructis: in quibus abundante rerum copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autem ludósque & cum collega & separatim edidit: quo factum est, vt communium quoq; impẽsarum solus gratiam caperet.*

Nec

Nec dißimularet collega eius M. Bibulus euenisse sibi, quod Polluci. Vt enim geminis fratribus ædes in foro cõstituta, tantùm Castoris vocaretur, ita suã Cæsarisq; munificẽtiam, vnius Cæsaris dici. Adiecit insuper Cæsar etiã gladiatorum munus, sed aliquantò paucioribus, quàm destinauerat paribus. Nam cùm multiplici vndiq; familia cõparata, inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiquam habere Romæ liceret.

Gesta per eum in vrbe. II

Conciliato populi fauore, tentauit per partem Tribunorum, vt sibi Aegyptus prouincia plebiscito daretur, nactus extraordinarij Imperij occasionem, quòd Alexandrini regem suum, socium atq; amicum à Senatu appellatum expulerant, résque vulgò improbabatur: nec obtinuit, aduersante optimatũ factione: quorum autoritatem, vt quibus posset modis inuicem diminueret, trophæa C. Marij de Iugurtha, déq; Cimbris atque Theutonis, olim à Sylla disiecta, restituit: atq; in exercenda de sicarijs quæstione, eos quoq; sicariorum numero habuit, qui proscriptione ob relata ciuium Romanorum capita, pecunias ex ærario acceperant, quanquam exceptos Cornelijs legibus.

De eiusdem gestis. 12

Subornauit etiam, qui C. Rabirio perduellionis diem diceret: quo præcipuo adiuto-

re, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

re, aliquot ante annos Lucij Saturnini seditiosum Tribunatum Senatus coërcuerat: ac forte iudex in reum ductus, tam cupidè condemnauit, vt ad populum prouocanti nihil æquè ac iudicis acerbitas profuerit.

Pontificatus eius maximus. 13

D*Eposita prouinciæ spe, Pontificatum maximum petijt, non sine profusissima largitione. In qua reputans magnitudinem æris alieni, cùm manè ad comitia descenderet, prædixisse matri osculanti fertur, domum se nisi pontificem non reuersurum: atq; ita potentissimos duos competitores, multúmq; ætate ac dignitate antecedentes superauit, vt plura ipse in eorum tribubus suffragia, quàm vterque in omnibus, tulerit.*

Prætura eius, & gesta alia. 14

P*Rætor creatus, detecta coniuratione Catilinæ, Senatúq; vniuerso in socios facinoris vltimam statuente pœnam, solus municipatim diuidendos custodiendósque publicatis bonis censuit. Quin & tantum metum iniecit asperiora suadentibus, identidem ostentans, quanta eos in posterum à plebe Romana maneret inuidia, vt Decium Syllanum* C O S. *designatum non piguerit sententiam suam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, velut grauius atque ipse sensisset exceptam: obtinuissétq;, adeò transductis ad se iam pluribus,*

bus, & in his Ciceronis Consulis fratre, nisi labentem ordinem confirmasset M. Catonis oratio. Ac ne sic quidem impedire rem destitit, quoadusque manus equitum Romanorum, quæ armata præsidij causa circunstabat, immoderatius perseueranti necem comminata est: etiam strictos gladios vsq; eò intentans, vt sedentem vnà proximi deseruerint, vix pauci complexu togáq; obiecta protexerint. Tunc planè deterritus non modò cessit, sed etiam in reliquum anni tempus curia abstinuit.

Eius gesta in officio præturæ. 15

PRimo Præturæ die Q. Catulum de refectione Capitolij ad disquisitionem populi vocauit, rogatione promulgata, qua curationẽ eam in alium transferebat. Verùm impar optimatum conspirationi, quos relicto statim nouorum Consulum officio, frequentes obstinatósq; ad resistendum concurrisse cernebat, hanc quidem actionem deposuit.

Priuatio eius à prætura, & item restitutio. 16

CAeterùm Cæcilio Metello Trib. Plebis turbulentissimas leges aduersus collegarum intercessionem ferenti, autorem propugnatorémque se pertinacissimè præstitit, donec ambo administratione Reip. decreto Patrum summouerentur. Ac nihilo minus permanere in magistratu, & ius dicere ausus, vt comperit paratos,

potestatem passus esset.

Vlterior Hispania ei sorte data post præturam. 18

EX prætura vlteriorē sortitus Hispaniam, retinentes creditores interuētu sponsorum remouit: ac neq; more, neq; iure, antequam prouinciæ ordinarētur, profectus est. Incertum, metúne iudicij, quod priuato parabatur, an quò maturius socijs implorantibus subueniret: pacatáq; prouincia, pari festinatione, non expectato successore, ad triumphum simul, Consulatúmq; decessit. Sed cùm editis iam comitijs ratio eius haberi non posset, nisi priuatus introisset vrbem, & ambienti vt legibus solueretur, multi contradicerent, coactus est triumphum, ne Consulatu excluderetur, dimittere.

Consulatus eius cum Bibulo. 19

E Duobus Consulatus competitoribus, Lucio Lucceio, Marcóq; Bibulo, Lucceium, sibi adiunxit: pactus vt is, quoniam inferior gratia esset, pecuniáq; polleret, nummos de suo communi nomine per centurias pronuntiaret. Qua cognita re, optimates, quos metus ceperat, nihil non ausurum eum in summo magistratu concordi, & consentiente collega, autores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi: ac plerique pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionem è Repub. fieri. Igitur cum Bibulo Consul creatus est. Eandem ob causam

ad utilitate reipublicae

causam opera optimatibus data est, vt prouinciæ futuris COSS. *minimi negotij, id est, syluæ, callésq; decernerentur. Qua maximè iniuria instinctus omnibus officijs Cn. Pompeium assectatus est, offensum patribus, quòd Mithridate rege victo, cunctantius confirmarentur acta sua: Pompeióq; M. Crassum reconciliauit, veterem inimicū ex Consulatu, quem summa discordia simul gesserant: ac societatem cum vtroque inijt, ne quid ageretur in Repub. quod displicuisset vlli è tribus.*

Gesta per eum in Consulatu. 20

INito honore, primus omnium instituit, vt tam Senatus quàm populi diurna acta conficerentur & publicarentur. Antiquum etiam retulit morem, vt quo mense fasces non haberet, accensus ante eum iret, lictores ponè sequerentur. Lege autem Agraria promulgata, obnuntiantem collegam armis foro expulit. Ac postero die in Senatu conquestum, nec quoquam reperto, qui super tali consternatione referre, aut censere aliquid auderet, qualia multa sæpe in leuioribus turbis decreta erant, in eam coëgit desperationem, vt quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud quàm per edicta obnuntiaret. Vnus ex eo tempore omnia in Republica & ad arbitrium administrauit: vt nonnulli vrbanorum, cùm quid per iocum testandi gratia signarent, non Cæsare & Bibulo, sed Iulio &

Cæsare COSS. *actum scriberent, bis eundem præponentes, nomine atq; cognomine: vtq; vulgò mox ferrentur hi versus:*

Non Bibulo qequã nuper, sed Cæsare factũ est,
Nam Bibulo fieri Consule nil memini.

Campum Stellatem maioribus consecratum, agrúmque Campanum ad subsidia Reipublicæ vectigalem relictum, diuisit extra sortem, ac viginti millibus ciuium, quibus terni pluresue liberi essent. Publicanos remißionem petentes, tertia mercedum parte releuauit: ac ne in locatione nouorum vectigalium immoderatius licitarentur, propalàm monuit. Cætera item quæ cuique libuissent, delargitus est contradicente nullo: ac, si conaretur quis, absterrito. M. Catonẽ interpellãtem extrahi curia per lictorem, ducique in carcerem iußit. Lucio Lucullo liberius resistenti tantum calumniarum metũ iniecit, vt ad genua vltro sibi accideret. Cicerone in iudicio quodam deplorante temporum statum, P. Claudium inimicũ eius frustra iampridem à patribus ad plebem transire nitentem, eodem die horaq; nona traduxit. Postremò in vniuersos diuersæ factionis inductũ præmijs, vt se de inferenda Pompeio nece solicitatum à quibusdã profiteretur, productusq; pro Rostris autores ex cõpacto nominaret, sed vno atq; altero frustra, nec sine suspicione fraudis nominatis, desperans tam præcipitis consilij euentum,

interc

intercepisse veneno indicem creditur.

Calpurniam ducit vxorem, & Iuliam suam Pompeio tradit. 21

SVb idem tempus Calpurniam L. Pisonis filiam, successuri sibi in Cōsulatu, duxit vxorem, suámq; Iuliam Cn. Pompeio collocauit, repudiato priore sponso Seruilio Cepione, cuius vel præcipua opera paulò antè Bibulum impugnauerat. Ac post nouam affinitatem, Pompeium primùm rogare sententiam cœpit, cùm Crassum soleret, essetq; consuetudo, vt quem ordinem interrogandi sententias COS. *Calend. Ianuarijs instituisset, eũ toto anno conseruaret.*

De Imperio Galliarum, ei concesso post Consulatum. 22

SOcero igitur generóque suffragantibus, ex omni prouinciarum copia Gallias potißimùm elegit, cuius emolumento & opportunitate idonea sit materia triumphorum: & initio quidem Galliam Cisalpinam, Illyrico adiecto, lege Vatinia accepit: mox per Senatum Comatam quoque: veritis patribus, ne si ipsi negassent, populus & hanc daret. Quo gaudio elatus non temperauit, quin paucos post dies frequenti curia iactaret, inuitis & gementibus aduersarijs adeptum se quæ concupisset: proinde ex eo insultaturum omnium capitibus: ac negante quodam per contumeliam, facile hoc vlli fœminæ fore; responderit, quasi alludens, in

Alia trans[alpinam]

Assyr

Aßyria quoq; regnasse Semiramim, magnāq; Asiæ partem Amazonas tenuisse quondam.

Accusatio gestorum Consulatus eius. 23

FVnctus Consulatu, C. Memmio, Lucioq; Domitio Prætoribus, de superioris anni actis referētibus, cognitionē Senatui detulit: nec illo suscipiēte, triduoq; per irritas altercationes absumpto, in prouinciam abijt: & statim Quæstor eius in præiudiciū aliquot criminibus arreptus est. Mox & ipse à L. Antistio Tribuno plebis postulatus, appellato demum collegio, obtinuit (cùm Reipub. causa abesset) reus ne fieret. Ad securitatē ergo posteri tēporis, in magno negotio habuit, obligare semper annuos magistratus, & è competitoribus nō aliòs adiuuare, aut ad honorem pati peruenire, quàm qui sibi pepigissent propugnaturos absentiam suam: cuius pacti non dubitauit à quibusdam iusiurādum, atq; etiam syngrapham exigere.

De Domitio minante Cæsari, & gestis per eum in Gallia. 24

SEd cùm L. Domitius Consulatus candidatus palàm minaretur COS. se effecturum, quod Prætor nequisset, adempturumq; ei exercitus, Crassum Pompeiumq; in vrbē prouinciæ suæ Lucam extractos compulit, vt detrudendi Domitij causa Consulatum alterum peterent: perfecitq; vtrunq;, & vt in quinquennium sibi

Imperium prorogaretur. Qua fiducia ad legiones, quas à Rep. acceperat, alias publico, alias priuato sumptu addidit: vnam etiam ex transalpinis conscriptam, vocabulo quoque Gallico (Alauda enim appellabatur) quam disciplina cultuq; Romano institutã & ornatam, posteà vniuersam ciuitate donauit. Nec deinde vlla belli occasione, ne iniusti quidẽ, ac periculosi abstinuit, tã fœderatis quàm infestis, ac feris gentibus vltro lacessitis: adeò vt Senatus quondam legatos ad explorandum statum Galliarũ mittendos decreuerit, ac nonnulli dedendum eum hostibus censuerint. Sed prosperè decedentibus rebus & sæpius & plurium quàm quisquam vnquam dierum supplicationes impetrauit.

Alia gesta per eum in Gallia. 25

GEssit autem IX. annis (quibus in Imperio fuit) hæc fere: Omnem Galliam, quæ à saltu Pyrenæo, Alpibusq;, & monte Gebenna, fluminibus Rheno & Rhodano continetur, patetq; circumitu ad bis & tricies centum millia passuum, præter socias ac bene meritas ciuitates, in prouinciæ formam redegit, eiq; in singulos annos stipendij nomen imposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum ponte fabricato aggressus maximis affecit cladibus. Aggressus & Britannos ignotos antea, superatisq; pecunias & obsides imperauit. Per tot successus ter, nec amplius, aduersum casum

sum expertus: in Britannia classe vi tempestatis propè absumpta: & in Gallia, ad Gergouiã legione fusa: & in Germanorum finibus, Titurio & Aruncuvleio legatis per insidias cæsis.

Mors matris, filiæ, & neptis eius, & alia gesta per eum. 26

EOdem temporis spatio matrem primò, deinde filiam, nec multò pòst neptẽ amisit. Interimq; consternata P. Clodij cæde Republica, cùm Senatus vnum COS. nominatimq; Cn. Pompeiũ fieri censuisset, egit cum Tribunis plebis collegam se Pompeio destinantibus, id potius ad populum ferrent, vt absenti sibi, & quãdocunq; Imperij tempus expleri cœpisset, petitio secundi Consulatus daretur: ne ea causa maturius, & imperfecto adhuc bello decederet. Quod vt adeptus est, altiora iam meditãs, & spei plenus, nullum largitionis, aut officiorum in quenquam genus publicè, priuatimq; omisit. Forum de manubijs inchoauit: cuius area super H-S. millies constitit. Munus populo, epulumq; pronũtiauit in filiæ memoriã, quod ante eum nemo fecit. Quorũ vt quàm maxima expectatio esset, ea quæ ad epulum pertinerent, quãuis macellarijs oblocata, etiam domesticatim apparabat. Gladiatores notos, sicubi infestis spectatoribus dimicarent, vi rapiendos, reseruandosq; mandabat. Tyrones neq; in ludo, neque per lanistas, sed in domibus per equites Romanos, ac etiam

NEc minore studio reges atque prouincias per terrarum orbem alliciebat, alijs captiuorum millia dono offerens, alijs citra Senatus Populiq; autoritatem quò vellent, & quoties vellent, auxilia submittens: superq; Italiæ Galliarumq; & Hispaniarū, Asiæ quoq; & Græciæ potentissimas vrbes præcipuis operibus exornans: donec attonitis iam omnibus, & quorsum illa tenderet reputantibus, M. Claudius Marcellus COS. *edicto præfatus de summa se Rep. acturum, retulit ad Senatum, vt ei succederetur ante tēpus: quoniā bello confecto pax esset, ac dimitti deberet victor exercitus: & ne absentis ratio comitijs haberetur, quando nec plebiscito Pompeius postea abrogasset. Acciderat autem, vt is legem de iure magistratuum ferens, eo capite quo à petitione honorum absentes submouebat, ne Cæsarem quidem exciperet per obliuionem: ac mox lege iam in æs incisa, & in ærarium condita, corrigeret errorem. Nec contentus Marcellus prouincias Cæsari & priuilegium eripere, retulit etiam vt colonis, quos rogatione Vatinia Nouumcomum deduxisset, ciuitas adimeretur, quòd per ambitionem, & vltra præscriptum data esset.*

Prouisio Cæsaris contra decretum Senatus. 29

COmmotus his Cæsar, ac iudicans (quod sæpe ex eo auditum ferunt) difficilius se

principem ciuitatis à primo ordine in secundum, quàm ex secundo in nouissimum detrudi, summa ope restitit; partim per intercessores Tribunos, partim per Seruiũ Sulpitiũ alterum Consulem. In sequenti quoq; anno, C. Marcello, qui fratri patrueli suo Marco in consulatu successerat, eadem tentante, collegam eius Aemilium Paulum, Caiumq́; Curionem violentißimum Tribunorũ ingenti mercede defensores parauit. Sed cùm obstinatius omnia agi videret; & designatos etiam COS *è parte diuersa, Senatũ literis deprecatus est, ne sibi beneficium populi adimeretur: aut vt cæteri quoq; Imperatores ab exercitibus discederent, confisus (vt putant) facilius se simul atq; libuisset, veteranos conuocaturum, quàm Pompeiũ nouos milites. Cum aduersarijs autem pepigit, vt dimißis octo legionibus, transalpinaq́; Gallia, duæ sibi legiones, & cisalpina prouincia, vel etiam vna legio cum Illyrico concederetur, quoad* COS. *fieret.*

Causæ ciuilium bellorum Cęsaris. 30

VErùm neq; Senatu interueniente, & aduersarijs negãtibus vllã se de Rep. facturos pactionẽ, transijt in citeriorẽ Galliam: conuentibúsque peractis Rauennæ substitit, bello vindicaturus, si quid de Tribunis plebis intercedentibus pro se, grauius à Senatu constitutũ esset. Et prætextum quidem illi ciuilium armorum hoc fuit. Causas autem alias fuisse opinan

tur.

tur. Cn. Pompeius ita dictitabat, quòd neq; opera consumare quæ instituerat, neq; populi expectationem, quam de aduentu suo fecerat, priuatis opibus explere posset, turbare omnia ac permiscere voluisse. Alij timuisse dicunt, ne eorum, quæ primo consulatu aduersus auspicia, legesq; & intercessiones gessisset, rationem reddere cogeretur: cùm M. Cato identidem, nec sine iureiurando denuntiaret, delaturum se nomen eius, simulac primùm exercitum dimisisset: cumq; vulgò fore prædicarent, vt si priuatus redisset, Milonis exemplo circumpositis armatis causam apud iudices diceret. Quod probabilius facit Asinius Pollio, Pharsalica acie cæsos, profligatosq; aduersarios prospicientem, hæc eum ad verbum dixisse referens: Hæc voluerunt: tantis rebus gestis, C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petijssem. Quidam putant captum Imperij consuetudine, pensitatisq; suis & inimicorum viribus, vsum occasione rapiendæ dominationis, quam ætate prima concupisset. Quod existimasse videbatur & Cicero scribens de Officijs tertio libro, semper Cæsarem in ore habuisse eos in Phœnissis,

Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι
κάλλιστον ἀδικεῖν. τἆλλα δ' εὐσεβεῖν χρεών.

Euripidis versus, quos sic ipse conuertit,

Nam si violandum est ius, Imperij gratia
Violandum est: alijs rebus pietatem colas.

Progressus eius à Rauenna in Rubiconem. 31

CVm ergo sublatam tribunorum intercessionem, ipsosq́; vrbe cessisse nuntiatū est, præmissis confestim clam cohortibus, ne qua suspicio moueretur, & spectaculo publico per dissimulationem interfuit, & formam, qua ludum gladiatorium erat ædificaturus, cōsiderauit, & ex consuetudine cōuiuio se frequēti dedit. Dein post solis occasum, mulis è proximo pistrino ad vehiculum iunctis, occultissimum iter modico comitatu ingressus est: & cùm luminibus extinctis decessisset via, diu errabundus, tandem ad lucem duce reperto, per angutissimos tramites pedibus euasit: consecutusq́; cohortes ad Rubiconem flumen, qui prouinciæ eius finis erat, paulùm constitit: ac reputans quantum moliretur, conuersus ad proximos, Etiam nunc (inquit) regredi possumus: quòd si ponticulū transierimus, omnia armis agenda erunt.

Ostentum factum apud Rubiconem Cæsari dubitanti. 32

CVnctanti ostentum tale factum est: Quidā eximia magnitudine & forma, in proximo sedens repentè apparuit arundine canens: ad quem audiendum, cùm præter pastores, plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, interq́; eos & æneatores, rapta ab vno tuba prosiluit ad flumen: & ingenti spiritu classicum

exorsus

exorſus pertendit ad alteram ripam. Tunc Cæſar, Eatur (inquit) quò Deorũ oſtenta, & inimicorũ iniquitas vocat: Iacta eſt alea, inquit.

Tranſitus Rubiconis, & eius concio. 33

ATque ita traiecto exercitu, adhibitis Tribunis ple. qui pulſi ſuperuenerant; pro concione fidem militum flens, ac veſte à pectore diſciſſa, inuocauit. Exiſtimatur etiam equeſtres cenſus pollicitus ſingulis, quod accidit opinione falſa. Nam cum in alloquẽdo exhortandoq; ſæpius digitum læuæ manus oſtentans, adfirmaret ſe ad ſatisfaciendum omnibus, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, anulum quoq; æquo animo detracturum ſibi: extrema concio; cui facilius erat videre concionantem, quàm audire, pro dicto accepit, quod viſu ſuſpicabatur; promiſſumq; ius anulorũ cum millibus CCCC. *fama diſtulit.*

Aduentus eius in vrbem, & alia geſta. 34

ORdo & ſumma rerum, quas deinceps geſſit, ſic ſe habent: Picenum, Vmbriam, Hetruriam occupauit: & L. Domitio, qui per tumultum ſucceſſor ei nominatus, Corfinium præſidio tenebat, in deditionem redacto atq; dimiſſo, ſecundum ſuperum mare Brunduſium tetendit, quò COSS. *Pompeiusq; confugerant, quamprimùm transfretaturi: hos fruſtra per omnes moras exitu prohibere conatus, Romam*

iter conuertit: appellatisq; de Repub. patribus, validißimas Pompeij copias, quæ sub tribus legatis M. Petreio, & L. Afranio, & M. Varrone in Hispania erant, inuasit, professus antè inter suos, ire se ad exercitum sine duce, & inde reuersurum ad ducem sine exercitu. Et quanquam obsidione Maßiliæ, quæ sibi in itinere portas clauserat, summaq; frumentariæ rei penuria retardante, breui tamen omnia subegit.

Victoria eius contra Pompeium, Ptolemæum, & quosdam alios. 35

Hinc vrbe repetita, in Macedoniam transgressus, Pompeiũ per quatuor penè mẽseis maximis obsessum operibus, ad extremũ Pharsalico prælio fudit: & fugientem Alexandriam persecutus, vt occisum deprehendit, cum Ptolemæo rege, à quo sibi quoq; insidias tendi videbat, bellum sanè difficillimum geßit: neq; loco, neq; tẽpore æquo, sed hyeme anni, & intra mœnia copiosißimi ac solertißimi hostis, inops ipse rerum omniũ, atq; imparatus. Regnum Aegypti victor, Cleopatræ, fratriq; eius minori permisit: veritus prouinciam facere, ne quandoque violentiorem præsidem nacta, nouarum rerum materia esset. Ab Alexãdria in Syria, & inde Pontum transiit, vrgentibus de Pharnace nuncijs: quem Mithridatis Magni filium, ac tunc occasione temporum bellantem, iamq; multiplici successu præferocem intra quintum (quàm

adfue

adfuerat) diem, quatuor, quibus in conspectum venit, horis, vna profligauit acie, crebrò commemorans Pompeij felicitatem, cui pracipua militia laus de tam imbelli genere hostium contigisset. Dehinc Scipionem ac Iubam reliquias partium in Africa refouenteis deuicit, Pompeij liberos in Hispania.

Eius & legatorum suorum clades. 36

OMnibus ciuilibus bellis nullam cladem, nisi per legatos suos passus est; quorum C. Curio in Africa periit, C. Antonius in Illyrico in aduersariorum deuenit potestatem: P. Dolabella classem in eodē Illyrico, Cn. Domitius Caluinus in Ponto exercitum amiserunt. Ipse prosperrimè semper, ac ne ancipiti quidem vnquā fortuna, praterquàm bis dimicauit: semel ad Dyrrhachium, vbi pulsus, non instante Pompeio, negauit eum vincere scire: iterum in Hispania vltimo pralio, cùm desperatis rebus etiā de consciscenda nece cogitauit.

Triumphi Cæsaris. 37

COnfectis bellis, quinquies triumphauit, post deuictum Scipionem quater eodem mense, sed interiectis diebus, & rursus semel post superatos Pompeij liberos Primum & excellentissimum triumphum egit Gallicum, sequentem Alexandrinum, deinde Ponticum, huic proximum Africanum, nouissimum Hispaniensem, diuerso quenque apparatu & in-

strum

ſtrumento. Gallici triumphi die velabrum prætervehens, penè curru excuſſus eſt, axe defracto. Aſcenditq; Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra atque ſiniſtra lychnuchos geſtantibus. Pontico triumpho inter pompæ fercula trium verborum prætulit titulum, Veni, Vidi, Vici, non acta belli ſignificantem, ſicut cæteri, ſed celeriter confecti notam.

De præmiis veteranis, & liberalitate populo per eum exhibitis. 38

VEteranis legionibus prædæ nomine in pedites ſingulos ſuper bina H-S. *(quæ initio ciuilis tumultus numerauerat) in equites vicena quaterna millia nummûm dedit. Aſsignauit & agros, ſed non continuos, ne quis poſſeſſorum expelleretur. Populo præter frumenti denos modios, ac totidem olei libras, tricenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim diuiſit: & hoc amplius, cētenos pro mora: Annuam etiam habitationem Romæ vſq; ad bina millia nummûm, in Italia non vltra quingenos ſeſtertios remiſit. Adiecit epulum ac viſcerationem, & poſt Hiſpanienſem victoriam duo prandia. Nam cùm prius parcè, neq; pro liberalitate ſua præbitum iudicaret, quinto pòſt die aliud largiſsimum præbuit.*

Varia ſpectacula per eum edita. 39

EDidit ſpectacula varij generis: munus gladiatorum: ludos etiam regionatim vrbe

tota

tota, & quidem per omnium linguarum hiſtriones. Item Circenſes, athletas, naumachiam. Munere in foro depugnauit Furius Leptinus ſtirpe prætoria, & A. Calpenus Senator quondam, actórque cauſarum: Pyrrhicam ſaltauerunt Aſiæ Bithyniæq; principum liberi. Ludis Decimus Laberius eques Romanus mimum ſuum egit: donatúſque eſt quingentis ſeſtertijs, & anulo aureo. Seſſum in XIIII. ſcena per ſolium orcheſtram tranſijt. Circenſibus, ſpatio circi ab vtraque parte producto, & in gyrum euripo addito, quadrigas, bigáſque, & equos deſultorios agitauerunt nobiliſsimi iuuenes. Troiam luſit turma duplex, maiorum, minorúmque puerorum. Venationes editæ per dies quinque: ac nouiſsimè pugna diuiſa in duas acies, quingenis peditibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus hinc & inde commiſsis. Nam quò laxius dimicaretur, ſublatæ metæ, ínque earum locum bina caſtra ex aduerſo conſtituta erant. Athletæ, ſtadio ad tempus extructo, in regione Martij campi certauerunt per triduum. Nauali prælio in morem cochleæ defoſſo lacu, biremes, ac triremes, quadriremeſque, Tyriæ, & Ægyptiæ claſſes, magno pugnatorum numero conflixerunt. Ad quæ omnia ſpectacula tantum vndique confluxit hominum, vt plerique aduenæ aut inter vicos, aut inter vias tabernaculis poſitis manerent: ac ſæpe præ

turba

turba elisi, exanimatiq; sint plurimi, & in his duo Senatores.

Ordinatio anni, & fastorum dierum per eum facta. 40

C*Onuersus hinc ad ordinandum Reip. statum, fastos correxit, iampridem vitio Pontificum per intercalandi licentiam adeò turbatos, vt neque messium feriæ æstate, neque vindemiarum autumno competerent. Annumq; ad cursum Solis accõmodauit, vt CCCLXV. dierum esset: & intercalario mense sublato, vnus dies quarto quoq; anno intercalaretur. Quò autem magis in posterum è Calendis Ianuarijs nobis temporum ratio cõgrueret, inter nouembrem, ac Decẽbrem mensem, interiecit duos alios: fuitq; is annus, quo hæc constituebãtur, XV. mensium, cum intercalario, qui ex consuetudine in eum annum inciderat.*

Senatus ac officiorum supplementum & ordinatio. 41

S*Enatum suppleuit, patritios allegit: Prætorum, Aedilium, Quæstorum, minorum etiam magistratuum numerum ampliauit: nudatos opere censorio, aut sententia Iudicum de ambitu condemnatos restituit. Comitia cum populo partitus est, vt exceptis Consulatus competitoribus, de cætero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronuntiarentur: pro parte altera, quos ipse dedisset. Et-*

edebat

edebat per libellos circum tribus miſſos ſcriptura breui: Cæſar dictator illi tribui: Commendo vobis illum, & illum, vt veſtro ſuffragio ſuam dignitatem teneant. Admiſit ad honores & proſcriptorum liberos. Iudicia ad duo genera iudicum redegit, equeſtris ordinis ac Senatorij. Tribunos ærarios, quod erat tertium, ſuſtulit. Recenſum populi, nec more, nec loco ſolito, ſed vicatim per dominos inſularum egit: atque ex viginti trecentiſq; millibus accipientium frumentum è publico, ad centum quinquaginta retraxit. Ac ne qui noui cœtus recenſionis cauſa moueri quandoque poſſent, inſtituit, quotannis in demortuorum locum ex his, qui recenſiti non eſſent, ſubſortitio à Prætore fieret.

Sanctiones per eum editæ. 42

Octoginta autem ciuium millibus in tranſmarinas colonias diſtributis, vt exhauſtæ quoque vrbis frequentia ſuppeteret, ſanxit: Ne quis ciuis maior annis viginti, minórve decem, qui ſacramento non teneretur, plus triennio continuo Italia abeſſet: neu quis Senatoris filius, niſi contubernalis, aut comes magiſtratus, peregre proficiſceretur: néve hi qui pecuariam facerent, minus tertia parte puberum ingenuorum inter paſtores haberent. Omneſq; medicinam Romæ profeſſos, & liberalium artium doctores, quò libentius & ipſi vrbem incolerent, & cæteri appeterent, ciuitate donauit,

uit. De pecuniis mutuis, disiecta nouarum tabularum expectatione, quæ crebrò mouebatur, decreuit tandem, vt debitores creditoribus satisfacerent, per æstimationem possessionum, quanti quasq; ante ciuile bellum comparassent, deducta summa æris alieni, si quid vsuræ nomine numeratum, aut perscriptum fuisset: qua conditione quarta pars ferè crediti deperibat. Cuncta collegia, præter antiquitus constituta, detraxit. Pœnas facinorum auxit: & cùm locupletes eò facilius scelere se obligarent, quòd integris patrimoniis exulabãt, parricidas (vt Cicero scribit) bonis omnibus, reliquos dimidia parte mulctauit.

Labor eius in iure dicendo, & leges per eum editæ. 43

IVs laboriosissimè, ac seuerissimè dixit: Repetundarum conuictos etiam ordine Senatorio mouit. Diremit nuptias Prætorii viri, qui digressam à marito post biduum statim duxerat, quamuis sine probri suspicione. Peregrinarum mercium portoria instituit. Lecticarum vsum, item conchyliatæ vestis, & margaritarum, nisi certis personis & ætatibus, perque certos dies, ademit. Legem præcipuè sumptuariam exercuit: dispositis circa macellum custodibus, qui obsonia contra vetitum retinerent, deportarentq; ad se, submissis nonnunquam lictoribus atque militibus, qui si qua custodes fefellissent, iam apposita è triclinio auferrent.

Festinatio eius in ornanda vrbe, & Imperio ampliando. 44

NAm de ornanda instruendaq; vrbe, item de tuendo ampliandoq; Imperio plura ac maiora in dies destinabat. In primis Martis templum, quantum nusquam esset extruere, repleto, & complanato lacu, in quo naumachiæ spectaculum ediderat, theatrumq; summæ magnitudinis Tarpeio monti accubans. Ius ciuile ad certum modum redigere, atque ex immensa diffusaq; legum copia, optima quæq; & necessaria in paucißimos conferre libros. Bibliothecas Græcas & Latinas, quas maximas posset, publicare, data M. Varroni cura comparādarum ac digerendarū. Siccare Pontinas paludes: emittere Fucinum lacum: viam munire, à mari supero per Apennini dorsum ad Tyberim vsque, perfodere Isthmum: Dacos, qui se in Pontum & Thraciam effuderant, coërcere: mox Parthis inferre bellum per Armeniam minorem, neq; nisi antè expertos aggredi prælio. Talia agentem, atque meditantem mors præuenit: de qua prius quàm dicam, ea quæ ad formam & habitum, & cultum & mores, nec minus quæ ad ciuilia & bellica eius studia pertineant, non alienum erit summatim exponere.

Statura & cultus corporis eius. 45

FVisse traditur excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulò pleniore

nigris, vegetisq; oculis, valetudine prosperâ: nisi quòd tempore extremo repentè animo linqui, atque etiam per somnium exterreri solebat. Comitiali quoque morbo bis inter res gerendas correptus est. Circa corporis curam morosior, vt non solùm tonderetur diligenter, ac raderetur, sed vellereturetiam: vt quidam exprobrauerunt. Caluitij verò deformitatem iniquißimè ferre, obtrectatorum sæpe iocis obnoxiam expertus: ideóque, & deficientem capillum reuocare à vertice assueuerat: & ex omnibus decretis sibi à Senatu, populóque honoribus, non aliud aut recepit, aut vsurpauit libentius, quàm ius laureæ coronæ perpetuò gestandæ. Etiam cultu notabilem ferunt: Vsum enim lato clauo ad manus fimbriato, nec vt vnquam aliter quàm super eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura: vnde emanasse Syllæ dictum constat, optimates sæpius admonentis, vt male præcinctum puerum cauerent.

Habitatio eius, & structura villarum eius. 46

HAbitauit primò in Suburra modicis ædibus: post autem Pontificatum maximum in sacra via domo publica. Munditiarum, lautitiarumq; studiosißimum multi prodiderunt. Villam in Nemorensi à fundamentis inchoatam, magnóque sumptu absolutam, quia non tota ad animum ei responderat, totam diruisse, quanquam tenuem adhuc, & obæratum: in

expeditionibus tessellata & sectilia pauimenta circuntulisse.

Cupiditas eius circa gemmas, margaritas, & signa operis antiqui. 47

B*Ritanniam petisse spe margaritarũ, quarum amplitudinem conferentem, interdum sua manu exegisse pondus. Gemmas, toreumata, signa, tabulas operis antiqui semper animosissimè comparasse: seruitia recentiora politioráque immenso pretio, & cuius ipsum etiam puderet, sic vt rationibus vetaret inferri.*

De conuiuiis, & domestica disciplina suorum. 48

C*Onuiuatum aßiduè per prouincias duobus tricliniis: vno quo sagati palliatíve, altero quo togati cum illustrioribus prouinciarum discumberent. Domesticam disciplinã in paruis ac maioribus rebus diligenter adeò, seuereq; rexit, vt pistorem, alium quàm sibi panẽ conuiuis subiicientem, cõpedibus vinxerit: libertum gratißimum, ob adulteratã equitis Romani vxorẽ (quãuis nullo querente) capitali pœna affecerit.*

Pudicitia eius prostrata apud Nicomedem regem. 49

P*Vdicitiæ eius famam, nil il quidem præter Nicomedis contubernium læsit, graui tamẽ & perenni opprobrio, & ad omniũ conuicia expo-sito. Omitto Calui Licinij notißimos versus:*

Bithynia quicquid & pædicator Cæsaris

 Vnqua-

Vnquam habuit.

Prætereo actiones Dolabellæ, & Curionis patris: in quibus eum Dolabella pellicem reginæ, spondam interiorem regiæ lecticæ, ac Curio stabulum Nicomedis, & Bithynicum fornicem dicunt. Missa etiam facio edicta Bibuli, quibus proscripsit collegā suum, Bithynicam reginam, eiq; regem antea fuisse cordi, nunc esse regnum. Quo tempore, vt M. Brutus refert, Octauius etiam quidam, valetudine mentis liberius dicax, conuentu maximo cùm Pompeium regem appellasset, ipsum reginam salutauit. Sed C. Memmius etiam ad cyathum & vinū Nicomedi stetisse obiecit cum reliquis exoletis pleno conuiuio accubantibus nonnullis vrbicis negotiatoribus, quorum refert nomina. Cicero verò non contentus in quibusdam epistolis scripsisse, à satellitibus eum in cubiculum regium eductum in aureo lecto, veste purpurea decubuisse, floremq; ætatis à Venere orti in Bithynia contaminatum. Quondam etiam in Senatu defendenti enixè causam filiæ Nicomedis, beneficiaq; regis in se cōmemoranti, Remoue (inquit) isthæc oro: quando notum est, & quid ille tibi, & quid illi tu dederis. Gallico deniq; triumpho milites eius inter cætera carmina, qualia currum prosequentes, ioculariter canunt, etiam vulgatissimum illud pronuntiauerunt,

Gallias Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem.

Eccc

Ecce Cæsar nunc triũphat q̃ subegit Gallias:
Nicomedes non triũphat, qui subegit Cæsarẽ.

Luxuria & libido eiusdem. 50

PRonum & sumptuosum in libidines fuisse constans opinio est, plurimasq́; & illustres fœminas corrupisse, in quibus Posthumiã Seruij Sulpitij, Lolliam Auli Gabinij, Tertullam M. Crassi, etiam Cn. Pompeij Mutiam. Nam certè Pompeio, & à Curionibus patre & filio, & à multis exprobratum est, quòd cuius causa post tres liberos exegisset vxorem, & quem gemens Aegysthum appellare cõsuesset, eius posteà filiam potentiæ cupiditate in matrimonium recepisset. Sed ante alias dilexit M. Bruti matrẽ Seruiliam: cui & proximo suo Consulatu sexagies H-S. *margaritam mercatus est: & bello ciuili super alias donationes amplissima prædia ex auctionibus hastæ minimo addixit. Cùm quidem plerisq; vtilitatem mirãtibus, facetissimè Cicero, Quò melius (inquit) emptum sciatis, Tertia deducta est: existimabatur enim Seruilia etiam filiam suam Tertiã Cæsari conciliare.*

Luxuria eius in prouinciales matronas. 51

NE prouincialibus quidẽ matrimonijs abstinuisse, vel hoc disticho apparet iactato æquè à militibus per Gallicum triumphum,

Vrbani seruate vxores, mœchum caluum adducimus.

Auro in Gallia stuprum emisti: hîc sumpsisti mutuum.

Luxuria eius in varias reginas. 52

Dilexit & reginas, inter quas Eunoën Mauram Bogudis vxorem: cui, maritoq; eius plurima & immensa tribuit, vt Vasa scripsit: sed maximè Cleopatram: cum qua & conuiuia in primam lucem sæpe protraxit, & eadem naue Thalamego penè Aethiopia tenus Aegyptum penetrauit, nisi exercitus sequi recusasset. Quam denique accitam in vrbem, non nisi maximis honoribus, præmijsq; auctam remisit, filiumq; natum appellare nomine suo passus est. Quem quidē nonnulli Græcorū similem quoque Cæsaris & forma, & incessu tradiderunt. M. Antonius agnitum etiam ab eo, Senatui affirmauit: quæ scire C. Martiū, & C. Oppium reliquosq; Cæsaris amicos: quorum C. Oppius, quasi planè defensione, ac patrocinio res egeret, librum edidit. non esse Cæsaris filiū, quem Cleopatra dicat. Helius Cinna Trib. Pleb. plerisque confessus est, habuisse se scriptam, paratamq; legem, quam Cæsar ferre iussisset, cùm ipse abesset, vti vxores liberorum quærendorum causa, quas, & quot ducere vellet, liceret. Ac ne cui dubium omnino sit, & impudicitiæ eum, & adulteriorum flagrasse infamia, Curio pater quadam eum oratione, omnium mulierum virum, & omnium virorum mulierem appellat.

Parsi

Parſimonia eius in cibo & potu. 53

VIni parciſsimum, ne inimici quidem negauerunt. Verbum M. Catonis eſt: Vnum ex omnibus Cæſarem, ad euertendam Rempub. ſobrium acceſsiſſe. Nã circa victum C. Oppius adeò indifferentem docet, vt quondam ab hoſpite conditum oleum, pro viridi appoſitum, aſpernantibus cæteris, ſolum etiam largius dicat appetiſſe, ne hoſpitem aut negligentiæ, aut ruſticitatis videretur arguere.

Rapacitas eius. 54

ABſtinentiam neque in imperijs, neque in magiſtratibus præſtitit. Vt enim quidam monumẽtis ſuis teſtati ſunt, in Hiſpania à Proconſule, & à ſocijs pecunias accepit emendicatas in auxilium æris alieni: & Luſitanorum quædam oppida, quanquam nec imperata detrectarent, & aduenienti portas patefacerent, diripuit hoſtiliter. In Gallia fana templáque Deûm donis referta expilauit: vrbes diruit, ſæpius ob prædam, quàm ob delictum: vnde factum, vt auro abũdaret, terniſq; millibus nummûm in libras promercale, per Italiam prouinciasq; diuenderet. In primo Conſulatu tria millia pondo auri furatus è Capitolio, tantundem inaurati æris repoſuit. Societates, ac regna pretio dedit: vt qui vni Ptolemæo propè ſex millia talentorum ſuo, Pompeijq; nomine abſtulerit. Poſtea verò euidentiſsimis rapinis ac ſacri-

nec mercantium e-petitas

mercium

legijs, & onera bellorum ciuilium, & triumphorum, ac munerum sustinuit impendia.

Eloquentia, & ars oratoria eiusdem. 55

ELoquentia militari, qua re aut æquauit præstantißimorum gloriam, aut exceßit, post accusationem Dolabellæ, haud dubiè principibus patronis annumeratus est. Certè Cicero ad Brutum oratores enumerans, negat se videre cui Cæsar debeat cedere: aitq; eum elegantem, splendidam quoque, ac etiam magnificam, ac generosam quodam modo rationem dicendi tenere. & ad Cornelium Nepotem de eodem ita scripsit: Quid? oratorum quem huic antepones eorum, qui nihil aliud egerunt? Quis sententijs aut acutior, aut crebrior? Quis verbis aut ornatior, aut elegantior? Genus eloquentiæ duntaxat adolescens adhuc Strabonis Cæsaris secutus videtur: cuius etiam ex oratione, quæ inscribitur pro Sardis, ad verbum nonnulla transtulit in diuinationem suam. Pronuntiasse autem dicitur voce acuta, ardenti motu, gestuq; non sine venustate. Orationes aliquas reliquit, inter quas temere quædam feruntur, pro Q. Metello; quam non immeritò Augustus existimat magis ab actuarijs exceptam, male subsequentibus verba dicentis, quàm ab ipso editam. Nam in quibusdã exemplaribus inuenio, ne inscriptam quidem pro Metello, sed quam scripsit Metello, cùm ex persona Cæsaris sermo sit, Me-

tellum, seq; aduersus communium obtrectatorum criminationes purgantis. Apud milites quoq; in Hispania, idem Augustus orationem esse vix ipsius putat, quæ tamen duplex fertur: vna quasi priore habita prælio: altera posteriore, quo Asinius Pollio ne tēpus quidē concionandi habuisse eum dicit, subita hostium incursione.

Libri, commentaria & epistolæ per eum editæ. 56

R*Eliquit & rerum suarum commentarios, Gallici, ciuilisq; belli Pōpeiani. Nam Alexandrini, Africiq;, & Hispaniensis, incertus autor est. Alij enim Oppium putant, alij Hircium: qui etiam Gallici belli nouissimū, imperfectumq; librum suppleuerit. De commentarijs Cæsaris Cicero in eodem libro, sic refert: Commentarios scripsit valde quidem probandos: nudi sunt, recti, & venusti, omni ornatu orationis, tanquam veste detracta: sed dum voluit alios habere, paratam vnde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui illa volunt calamistris inurere, sanos quidem homines à scribendo deterruit. De eisdem commentarijs Hircius ita prædicat: Adeò probantur omnium iudicio, vt prærepta, non præbita facultas scriptoribus videatur. Cuius tamen rei maior nostra quàm reliquorum est admiratio. Cæteri enim quàm bene atque emendatè, nos etiam quàm facilè atque*

celeriter eos perscripserit, scimus. Pollio Asinius parum diligenter, parumq; integra veritate compositos putat: cùm Cæsar pleraque & quæ per alios erant gesta, temere crediderit, & quæ per se vel consulto, vel etiam memoria lapsus, perperam ediderit. Existimátque rescripturum, & correcturum fuisse. Reliquit & de Analogia libros duos, & Anticatonis totidem, ac præterea poëma, quod inscribitur Iter. Quorum librorum primos in transitu Alpium, cùm ex citeriore Gallia conuentibus peractis, ad exercitum rediret, sequentes sub tempus Mundensis prælij fecit: nouissimum dum ab vrbe in Hispaniam vlteriorem IIII. & XX. die peruenit. Epistolæ quoque eius ad Senatum extant, quas primùm videtur ad paginas & formam memorialis libelli conuertisse, cùm antea COSS. & duces non nisi transuersa charta scriptas mitterent. Extant & ad Ciceronem: item ad familiares domesticis de rebus: in quibus si qua occultius perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo literarum ordine, vt nullum verbum effici posset: quæ si quis inuestigare & persequi vellet, quartam elementorum literam, id est, d, pro a, & perinde reliquas commutet. Feruntur & à puero, & ab adolescentulo quædam scripta: vt laudes Herculis, tragœdia Oedipi: item dicta collectanea: quos omnes libellos vetuit Augustus publicari

blicari in epistola, quam breuem admodum, ac simplicem ad Pompeium Macrum, cui ordinandas bibliothecas delegauerat, misit.

Pueritia & labor eius in armis. 57

ARmorum & equitandi peritissimus, laboris vltra fidem patiens erat: in agmine nonnunquam equo, sæpius pedibus anteibat, capite detecto, seu sol, seu imber esset. Longissimas vias incredibili celeritate confecit, expeditus meritoria rhedacentena passuum millia in singulos dies: si flumina morarentur nando traijciens, vel innixus inflatis vtribus, vt persæpe nuntios de se præuenerit. conducta

Cautela & audacia eius in expeditionibus. 58

IN obeundis expeditionibus, dubium cautiórne, an audentior. Exercitum neque per insidiosa itinera duxit vnquam, nisi perspeculatus locorum situs: neq; in Britanniam transuexit, nisi antè per se portus, & nauigationem, & accessum ad insulam explorasset. At idem obsessione castrorum in Germania nuntiata, per stationes hostium Gallico habitu penetrauit ad suos. A Brundusio Dyrrhachium inter oppositas classes hyeme transmisit. Cessantibusq; copijs, quas subsequi iusserat, cum ad accersendas frustra sæpe misisset, nouissimè ipse clàm noctu paruulum nauigium solus obuoluto capite conscendit: neq; aut quis esset antè detexit, aut

guber

gubernatorem cedere aduersæ tempestati passus est, quàm penè obrutus fluctibus.

Despectus prodigiorum eidem occurrentium. 59

NE religione quidem vlla à quoquam incœpto absterritus vnquã, vel retardatus est. Cùm immolanti aufugisset hostia profectionem aduersus Scipionem & Iubam non distulit. Prolapsus etiam in egressu nauis verso ad melius omine, Teneo te (inquit) Africa. Ad eludendas autem vaticinationes, quibus felix & inuictum in ea prouincia fataliter Scipionum nomen ferebatur, despectißimum quendam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitæ, Salutioni cognomen erat, secũ in castris habuit.

Præliorum assumptio locis & temporibus inopinatis etiam apud suos. 60

PRælia non tantum destinato: sed ex occasione sumebat, ac sæpe ab itinere statim, interdum spurcißimis tempestatibus, cùm minimè quis moturum putaret: nec nisi tempore extremo ad dimicandũ cũctãtior factus est. Quò sæpius vicisset, hòc minus experiendos casus opinãs, nihilq; se tantum acquisiturum victoria, quãtum auferre calamitas posset. Nullũ vnquã hostem fudit, quẽ nõ castris quoq; exueret: ita nullũ spatiũ perterritis dabat. Ancipiti prælio equos dimittebat, & in primis suũ, quò maior permanẽdi neceßitas imponeretur, auxilio fugæ erepto.

De

De equo eius insigni, cum pedibus
propè humanis. 61

VTebatur autem equo insigni, pedibus propè humanis, & in modum digitorum vngulis fissis: quem natum apud se, cùm aruspices Imperium orbis terræ significare domino pronũtiassent, magna cura aluit, nec patientẽ sessoris alterius, primus ascendit: cuius etiam instar pro æde Veneris genitricis postea dedicauit.

Virtus eius in acie inclinata reparãda 62

INclinatam aciem solus sæpe restituit obsistens fugientibus, retinensq; singulos, & contortis faucibus conuertens in hostem: & quidem adeò plerunque trepidos, vt aquilifero moranti cuspide sit comminatus, alius in manu detinentis reliquerit signum.

Constantia, & seueritas eius
contra Cassium. 63

NOn minora illa constantiæ eius, imò maiora etiam indicia fuerunt. Post aciem Pharsalicam, cùm præmissis in Asiam copijs, per angustias Hellesponti victor nauicula traijceret, L. Cassium partis aduersæ cum decem rostratis nauibus obuium sibi, neque refugit: & cominus tendens, vltro ad deditionem hortatus, supplicem ad se recepit.

Mira euasio eius nando. 64

ALexandriæ circa oppugnationem pontis, eruptione hostium subita compulsus in

scaph

scapham, pluribus eòdem præcipitantibus cùm desilisset in mare, nando per ducentos passus euasit ad proximam nauem, elata læua, ne libelli, quos tenebat, madescerent: paludamentum mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis.

Probatio, & disciplina eius in milites. 65

Militem neque à moribus, neq; à fortuna probabat, sed tantum à viribus, tractabatq; pari seueritate atq; indulgentia. Nō enim vbiq; ac semper, sed cum hostis in proximo esset, coërcebat tū maximè exactor grauissimus disciplinæ: vt neq; itineris, neq; prælij tēpus denunciaret: sed paratū, & intentum momentis omnibus, quò vellet, subitò educeret. Quòd etiam sine causa plerunq; faciebat, præcipuè pluuijs, & festis diebus. Ac subinde obseruandum se admonens, repentè interdiu, vel nocte subtrahebat: augebatq; iter, vt serius subsequentes defatigaret.

De eodem. 66

Fama verò hostilium copiarum perterritos non negando, minuendóue: sed insuper amplificando, ementiendoq; confirmabat. Itaq; cùm expectatio aduentus Iubæ terribilis esset, conuocatis ad concionem militibus, Scitote (inquit) paucissimis his diebus regem affuturum cum x. legionibus, equitum x x x. leuis armaturæ c. millibus, elephantis c c c. Proinde desinant quidam quærere vltrà, aut opinari, mihíque

(qui

(qui compertum habeo) credant: aut quidem vetustissima naue impositos, quocunque vento, in quascunque terras iubebo auehi.

Coërcitio & cultus militum eius. 67

Delicta neque obseruabat omnia, neque pro modo exequebatur: sed desertorum, ac seditiosorum, & inquisitor, & punitor acerrimus, conniuebat in caeteris. Ac nonnunquam post magnam pugnam, atq; victoriam, remisso officiorum munere, licentiam omnem passim lasciuiendi permittebat: iactare solitus, milites suos etiam vnguentatos bene pugnare posse: nec milites eos pro concione, sed blandiori nomine commilitones appellabat: habebatq; tam cultos, vt argento, & auro politis armis ornaret: simul & ad speciem, & quò tenaciores eorum in praelio essent metu damni. Diligebat quoq; vsque adeo, vt audita clade Tituriana, barbam, capillumq; summiserit: nec antè dempserit, quam vindicasset. Quibus rebus & deuotissimos sibi, & fortissimos reddidit.

Amor & fidelitas militum ad eum. 68

Ingresso ciuile bellum, Centuriones cuiusque legionis singulos equites è viatico suo obtulerunt: & vniuersi milites gratuitam, & sine frumento, stipendioq; operam: cùm tenuiorum tutelam locupletiores in se contulissent. Neque in tam diuturno spatio quisquam omnino desciuit: plerique capti concessam sibi sub conditione

vitam,

vitam, si militare aduersus eum vellent, recusarunt. Famem, & cæteras necessitates non cum obsiderentur modò, sed etiam si alios ipsi obsiderent, tantopere tolerebant, vt Dyrrhachina munitione Pompeius, viso genere panis ex herba (quo sustinebantur) cum feris sibi rem esse dixerit: amouerìq; ocyus, nec cuiquā ostendi iusserit: ne patientia, & pertinacia hostis, animi suorum frangerentur. Quanta fortitudine dimicauerint, testimonio est, quòd aduerso semel apud Dyrrhachium prælio, pœnam in se vltro depoposcerunt: vt consolandos eos magis Imperator, quàm puniendos habuerit. Cæteris prælijs innumeras aduersariorum copias multis partibus ipsi pauciores facile superauerunt. Deniq; vna sextæ legionis cohors præposita castello, quatuor Pompeij legiones per aliquot horas sustinuit, penè omnis confixa multitudine hostilium sagittarum; quarum C. ac XXX. millia intra vallum reperta sunt. Nec mirum, si quis singulorum facta respiciat; vel Cassij Scæuæ Centurionis, vel C. Acilij militis. Ne de pluribus referam: Scæua excusso oculo, transfixus femore, & humero, C. & XX. ictibus scuto perforato, custodiā portæ commissi castelli retinuit: Acilius nauali ad Massiliam prælio, iniecta in puppem hostium dextra, & abscissa; memorabile illud apud Græcos Cynegiri exemplum imitatus, transiliuit in nauem, vmbone obuios agens.

Labor

Labor eius contra seditionem militarem. 69

SEditionem per decem annos Gallicis bellis nullam omnino mouerũt, ciuilibus aliquas: sed vt celeriter ad officium redierint, nec tam indulgentia ducis, quàm autoritate. Non enim cesſit vnquam tumultuantibus, atq; etiam obuiam semper ijt: & nonam quidem legionem apud Placentiam, quanquàm adhuc in armis Pompeius esset, totam cum ignominia miſſam fecit: ægreq; post multas, & supplices preces, nec niſi exacta de sontibus pœna, restituit.

Facilis reconciliatio militum iratorum. 70

milites [illegible] legionis

DEcumanos autem Romæ cum ingentibus minis, summoq; etiã vrbis periculo misſionem, & præmia flagitantes, ardente tunc in Africa bello, neq; adire cunctatus est, quanquàm deterrentibus amicis, neq; dimittere: sed vna voce, qua Quirites eos pro militibus appellarat, tam facilè circumegit, & flexit, vt ei milites esse confestim responderint; & quamuis recusantem vltro in Africam sint secuti: ac sic quoq; seditiosisſimũ quenq;, & prædæ, & agri destinati tertia parte mulctauit.

Fides, & studium eius erga clientes. 71

STudiũ, & fides erga clientes ne iuueni quidem defuerunt. Masintham nobilẽ iuuenẽ, cùm aduersus Hiempsalem regem tam enixè de

fendisſ

fendisset, vt Iubæ regis filio in altercatione barbam inuaserit, stipendiarium quoq; pronunciatum, & abstrahentibus statim eripuit, occultauitq; apud se diu, & mox ex Prætura proficiscens in Hispaniam, inter officia statim prosequentium, fascesq; lictorum lectica sua auexit.

Cultus, & dilectio amicorum eius. 72

AMicos tanta semper facilitate, indulgentiaq; tractauit, vt C. Oppio comitanti se per syluestre iter, correptoq; subita valetudine, & in diuersorio loco, quod vnũ erat, cesserit: & ipse humi, ac sub dio accubuerit. Iam autem rerum potẽs, quosdã etiam infimi generis ad amplißimos honores prouexit. Cùm ob id culparetur professus est palàm, si grassatorum, & sicariorum ope in tuenda sua dignitate vsus esset, talibus quoq; se parem gratiam relaturum.

Odiorum facilis remisio eiusdem. 73

SImultates contra nullos tam graues excepit vnquã, vt non occasione oblata libens deponeret. C. Memmij, cuius asperrimis orationibus nõ minore acerbitate rescripserat, etiã suffragator mox in petitione Consulatus fuit: C. Caluo post famosa epigrammata de recõciliatione per amicos agẽti, vltro, ac prior scripsit. Valeriũ Catullũ, à quo sibi versiculis de Mamurra perpetua stigmata imposita non dißimulauerat; satisfacientẽ eadem die adhibuit cœnæ: hospitioq; patris eius, sicut consueuerat, vti perseuerauit.

Leni

Lenitas, & mansuetudo eius in vlciscendo iniurias illatas. 74

SEd & in vlciscendo natura lenißimus. Piratas, à quibus captus est, cùm in deditionẽ redegisset, quoniam suffixurum se cruci antè iurauerat, iugulari prius iussit, deinde suffigi. Cornelio Phagitæ, cuius quondam nocturnas insidias æger, ac latens, ne perduceretur ad Syllam, vix præmio dato euaserat, nunquam nocere sustinuit. Philemonem à manu seruum, qui necem suam per venenum inimicis promiserat, non grauius, quàm simplici morte, puniit. In P. Clodium Pompeiæ vxoris suæ adulterum, atq; eadem de causa pollutarum ceremoniarũ reum, testis citatus, negauit se quicquam comperisse: quamuis & mater Aurelia, & soror Iulia, apud eosdem iudices, omnia ex fide retulissent. Interrogatusq;, cur igitur repudiasset vxorem: Quoniam, inquit, meos tam suspicione, quàm crimine iudico carere oportere.

Moderatio, & clementia eiusdem. 75

MOderationem verò, clemẽtiamq;, tum in administratione, tum in victoria belli ciuilis admirabilẽ exhibuit. Denuntiante Pompeio, pro hostibus se habiturum, qui Reip. defuissent, ipse medios, & neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronuntiauit. Quibus autem ex commendatione Pompeij ordines dederat, potestatem transeundi ad eum omnibus fecit. Mo-

militar

tis apud Ilerdam deditionis conditionibus, cùm aßiduo inter vtrasque partes vsu, atq; commercio, Afranius ac Petreius deprehensos inter castra Iulianos subita pœnitentia interfecissent, admissam in se perfidiam non sustinuit imitari. Acie Pharsalica proclamauit, vt ciuibus parceretur: deincepsq; nemini nō suorum, quem vellet vnum, partis aduersæ seruare concesßit: nec vlli periisse, nisi in prælio reperiuntur, exceptis duntaxat Afranio, & Fausto, & L. Cæsare iuuene: ac ne hos quidem voluntate ipsius interemptos putant. Quorum tamen & Afranius, & Faustus priores post impetratam veniam rebellauerūt: & L. Cæsar libertis, seruisq; eius ferro, & igni crudelem in modum enectis, bestias quoq; ad munus populi comparatas cōtrucidauerat. Deniq; tempore extremo etiam quibus nondum ignouerat, cunctis in Italiam redire permisit, magistratusq; & Imperia capere. Sed & statuas L. Syllæ, atq; Pompeii, à plebe disiectas, reposuit. Ac si qua posthac, aut cogitarentur grauius aduersus se, aut dicerentur, inhibere maluit, quàm vindicare. Itaq; & detectas coniurationes, conuentusq; nocturnos non vltrà arguit, quàm vt edicto ostenderet esse sibi notas: & acerbè loquentibus satis habuit pro concione denuntiare, ne perseuerarent. Auliq; Cecinnæ criminosißimo libro, & Pitholai carminibus maledicentißimis, laceratam existimationem

tionem ſuam ciuili animo tulit.

Abuſus dominationis, & poteſtatis eiuſdem. 76

PRegrauant tamen cætera facta, dictaq; eius, vt & abuſus dominatione, & iure cæſus exiſtimetur. Non enim honores modò nimios recepit, vt continuum Conſulatum, perpetuam Dictaturã, præfecturamq; morũ, inſuper prænomen Imperatoris, cognomen patris patriæ, ſtatuam inter reges, ſuggeſtũ in orcheſtra, ſed & ampliora etiam humano faſtigio decerni ſibi paſſus eſt: ſedem auream in curia, & pro tribunali, thenſam, & ferculũ Circenſi pompa, templa, aras, ſimulacra iuxta Deos, puluinar, flaminem, lupercos, appellationẽ menſis è ſuo nomine, ac nonnullos honores ad libidinem cepit, & dedit. Tertium, & quartum Conſulatum titulo tenus geßit, contentus Dictaturæ poteſtate decretæ cum Cõſulatibus ſimul: atq; vtroq; anno binos Conſules ſubſtituit ſibi in ternos nouiſsimos menſes: ita vt medio tempore comitia nulla habuerit, præter Tribunorum, & Aedilium plebis: præfectosq; pro Prætoribus conſtituerit, qui præſente ſe res vrbanas adminiſtrarẽt. Pridie autem Calend. Ian. repentina Conſ. morte ceſſantem honorem in paucas horas petenti dedit. Eadẽ licentia ſpreto patriæ more, magiſtratus in plures annos ordinauit. Decem Prætorijs viris Conſularia ornamenta tribuit. Ciui-

tate donatos, & quosdam è semibarbaris Gallorum recepit in curiam. Præterea monetæ, publicisq; vectigalibus peculiares seruos præposuit. Trium legionum, quas Alexandriæ relinquebat, curam & Imperium Rufioni liberti sui filio suo exoleto, demandauit.

Abusus, & arrogantia eiusdem. 77

N*Ec minoris impotentiæ voces propalàm edebat, vt T. Ampius scribit, nihil amplius Reip. esse, appellationē modò, sine corpore, ac specie: Syllam nesciisse literas, qui Dictaturā deposuerit: debere homines consideratius iam loqui secum, ac pro legibus habere quæ dicat. Eoq; arrogantiæ progressus est, vt Aruspice tristia, & sine corde exta sacro quodam nuntiāte, futura diceret lætiora, cùm vellet: nec pro ostento ducendum, si pecudi cor defuisset,*

Inciuilitas, & indignatio eiusdem. 78

V*Erùm præcipuam, & inexpiabilē sibi inuidiam hinc maximè mouit: Adeūtes se cum pluribus, honorificētißimisq; decretis vniuersos P.C. sedens pro æde Veneris genitricis excepit. Quidam putant retentum à Cornelio Balbo, cùm conaretur assurgere: alij ne conatum quidem omnino, sed etiam admonentem C. Trebatium, vt assurgeret, minus familiari vultu respexisse. Idq; factum eius tantò intolerabilius est visum, quòd ipse triumphanti, & subsellia tribunitia præteruehenti sibi vnum è collegio*

legio Pontium Aquilā non assurrexisse, adeò indignatus sit, vt proclamauerit: Repete ergo à me Aquila Remp. Tribunus: & nec destiterit per continuos dies quicquam cuiquam nisi sub exceptione polliceri, si tamē per Pontium Aquilam licuerit.

De eodem, & regni affectatione. 79

AD vicit ad tam insignē despecti Senatus contumeliā, multò arrogantius factum. Nam cùm sacrificio Latinarū reuertente eo inter immodicas, ac nouas populi acclamationes, quidā è turba statuæ eius coronā lauream candida fascia præligatam imposuisset, & Trib. plebis Epidius Marullus, Cæsetiusq; Flauus coronæ fasciam detrahi hominemq; duci in vincula iussissent, dolens seu parum prospere motam regni mentionem, siue, vt ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi, Tribunos grauiter increpitos potestate priuauit: neq; ex eo infamiam affectati etiam regii nominis discutere valuit: quanquàm & plebi regem se salutanti, Cæsarem se, non regem esse responderit: & Lupercalibus pro Rostris à COS. Antonio admotum sæpius capiti suo diadema repulerit, atq; in Capitolium Ioui Opt. Max. miserit. Quin etiam varia fama percrebuit migraturum Alexandriam, vel Ilium, translatis simul opibus Imperii exhaustaq; Italia, delectibus & procuratione vrbis amicis permissa. Proximo autem

Senatu percrebuit fama, L. Cottam XV. virum sententiam dicturum: vt quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos, nisi à rege, non posse vinci, Cæsar rex appellaretur.

Conspiratorum coniuratio in eum. 80

Q*Væ causa coniuratis maturandi fuit destinata negotia, ne assentiri necesse esset. Consilia igitur dispersim antea habita, & quæ sæpe bini, terni've ceperant, in vnum omnes contulerunt: ne populo quidem iam præsenti statu læto, sed clàm palamq; detrectante dominationem, atq; assertores flagitante. Peregrinis in Senatum allectis libellus propositus est: Bonum factum, ne quis Senatori nouo curiam monstrare velit. & illa vulgò canebantur: Gallos Cæsar in triumphum ducit: Iidem in curia Galli braccas deposuerunt, latum clauum sumpserunt. Q. Maximo suffecto, trimestriq; COS. theatrũ introëunte cùm lictor animaduerti ex more iussisset, ab vniuersis conclamatũ est, non esse Consulem eum, post remotos Cæsetium, & Marullum Tribunos, reperta sunt proximis comitijs complura suffragia, COSS. eos declarantium. Subscripsere quidam L. Bruti statuæ, vtinam viueres. Item ipsius Cæsaris statuæ:*

Brutus, quia reges eiecit, COS. primus fact⁹ est:
Hic quia COSS. eiecit, rex postremò factus est.

Conspiratum est in eum à LX. amplius, C. Cassio, Marcoq; & Decimo Bruto principibus

conspi

conspirationis. Qui primùm cunctati, vtrúmne illum in campo per comitia tribus ad suffragia vocantem, partibus diuisis è ponte deiicerent, atq; exceptum trucidarent: an in sacra via, vel in aditu theatri adorirentur: postquàm senatus Idibus Martiis in Pompeii curiam edictus est, facilè tempus, & locum prætulerunt.

deliberamenti

Prodigia precedentia mortem eius. 81

SEd Cæsari futura cædes euidentibus prodigiis denuntiata est. Paucos ante menses cùm in colonia Capua deducti lege Iuliæ coloni ad extruendas villas sepulcra vetustissima disiicerent: idq; eò studiosius facerent, quòd aliquantum vasculorũ operis antiqui scrutantes reperiebant: tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys conditor Capuæ sepultus, inuenta est, conscripta literis, verbisq; Græcis hac sententia: Quando ossa Capys detecta essent, fore vt Iulo prognatus manu consanguineorum necaretur: magnisq; mox Italiæ cladibus vindicaretur. Cuius rei, ne quis fabulosam, aut commẽtitiam putet, autor est Cornelius Balbus, familiarissimus Cæsaris. Proximis diebus equorum greges quos in traiiciendo Rubicone flumine consecrarat, ac vagos sine custode dimiserat, comperiit pertinacissimè pabulo abstinere, vbertimq; flere. Et immolantem Aruspex Spurina monuit, vt caueret periculum, quod non vltra Martias Idus proferretur. Pridie autẽ easdem Idus auẽ

regaliolum cum laureo ramulo Pompeianæ cu-riæ se inferentem, volucres varij generis ex proximo nemore persecutæ, ibidem discerpserunt. Ea verò nocte, cui illuxit dies cædis, & ipse sibi visus est per quietem interdum supra nubes volitare, aliàs cum Ioue dextras iungere. Et Calpurnia vxor imaginata est, collabi fastigium domus, maritumq; in gremio suo confodi: ac subitò cubiculi fores sponte patuerunt. Ob hæc simul, & ob infirmam valetudinem diu cunctatus, an se contineret, & quæ apud Senatum proposuerat agere, differret: tandem Decimo Bruto adhortante, ne frequentes, ac iandudum opperienteis destitueret, quinta ferè hora progressus est: libellumq; insidiarum indicem, ab obuio quodam porrectũ, libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus, commiscuit. Dein pluribus hostijs cæsis, cum litare non posset, introijt curiã, spreta religione: Spurinamq; irridens, & vt falsum arguens, quòd sine vlla noxa Idus Martiæ adessent: quanquam is venisse quidem eas diceret, sed non præterisse.

Cædes, & mors Cæsaris. 82

Assidentẽ conspirati specie officij circunsteterunt: illicoq; Cimber Tullius, qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus propius accessit: renuentiq;, & gestu in aliud tempus differenti, ab vtroq; humero togam apprehendit: deinde clamantem, Ista quidem vis est,

alter

alter Casca aduersum vulnerat paulùm infra iugulum. Cæsar Cascæ brachiũ abreptum, graphio traiecit: conatúsque prosilire, alio vulnere tardatus est. Vtq; animaduertit vndiq; se strictis pugionibus peti, toga caput obuoluit: simul sinistra manu sinũ ad ima crura deduxit, quò honestius caderet, etiam inferiore corporis parte velata. Atq; ita tribus & viginti plagis confossus est, vno modo ad primum ictum gemitu sine voce edito. Etsi tradiderũt quidam, M. Bruto irruẽti dixisse, καὶ σὺ τέκνον; Exanimis diffugientibus cunctis aliquandiu iacuit, donec lecticæ impositum, dependente brachio, tres seruuli domum retulerunt. Nec in tot vulneribus, vt Antistius medicus existimabat, lethale vllum repertum est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat. Fuerat animus coniuratis, corpus occisi in Tyberim trahere, bona publicare, acta rescindere: sed metu M. Antonij Consulis, & Magistri equitum Lepidi, destiterunt.

Testamentum eius recitatum. 83

POstulante ergo L. Pisone socero testamentũ eius aperitur: recitaturq; in Antonij domo, quod Idibus Septembribus proximis in Lauicano suo fecerat, demandaueratq; virgini Vestali Maximæ. Q. Tubero tradit, hæredẽ ab eo scribi solitũ ex Consulatu ipsius primo vsq; ad initiũ ciuilis belli, Cn. Pompeium idq; militibus pro concione recitatũ. Sed nouissimo testamento

tres instituit hæredes sororum nepotes, C. Octauium, ex dodrante: & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante: reliquos in ima cera. C. Octauium etiam in familiam, nomenq; adoptauit: pluresque percussorum in tutoribus filij, si quis sibi nasceretur, nominauit. Decimum Brutum etiam in secundis hæredibus. Populo hortos circa Tyberim publicè, & viritim trecenos sestertios legauit.

Funereus rogus, & Pompa exequiarum eius cum luctu publico. 84

FVnere indicto, rogus extruct' est in Martio campo iuxta Iuliæ tumulum; & pro Rostris aurata ædes ad simulacrum templi Veneris genitricis collocata: intraq; lectus eburneus, auro ac purpura stratus: & ad caput tropæum, cum veste, in qua fuerat occisus. Præferentibus munera (quia suffecturus dies non videbatur) præceptum est, vt omisso ordine, quibus quisque vellet itineribus vrbis, portaret in campum. Inter ludos cantata sunt quædam ad miserationem, & inuidiam cædis eius accommodata ex Pacuuij Armorum iudicio:

Mén' me seruasse, vt essent qui me perderẽt?

Et ex Electra Attilij ad similem sententiam. Laudationis loco COS. *Antonius per præconem pronuntiauit* S. C. *quo omnia ei diuina simul, atque humana decreuerat. Item iusiurandum, quo se cuncti pro salute vnius adstrinxerant*

rant

tant, quibus perpauca à se verba addidit. Lectum pro Rostris in forum magistratus, & honoribus functi detulerunt. Quem cùm pars in Capitolini Iouis cella cremare, pars in curia Pompeij destinaret, repentè duo quidam gladijs succincti, ac bina iacula gestantes, ardentibus cereis succenderunt: confestimq; circunstantium turba virgulta arida, & cum subsellijs tribunalia, quicquid præterea ad manũ aderat, congessit: deinde tibicines, & scenici artifices vestẽ, quam ex instrumento triumphorum ad præsentem vsum induerãt, detractam sibi, atq; discissam iniecere flammæ: & veteranorum militum legionarij arma sua, quibus exculti funus celebrabant. Matronæ etiam pleræque ornamenta sua, quæ gerebant, & liberorum bullas, atque prætextas. In summo publico luctu exterarum gentium multitudo circulatim suo quæque more lamentata est: præcipueq; Iudæi, qui etiam noctibus continuis bustum frequentarunt.

Honores ei mortuo per plebem collati. 85

PLebs statim à funere ad domum Bruti, & Caßij cum facibus tetendit: atque ægrè repulsa, obuium sibi Heluium Cinnam per errorem nominis, quasi Cornelius esset is, quem grauiter pridie concionatum de Cæsare requirebat, occidit, caputq; eius præfixum hastæ circuntulit. Postea solidam columnam propè x x. pedum

lapidis Numidici in foro statuit: scripsitq; PARENTI PATRIAE. *Apud eam longo tempore sacrificare, vota suscipere, controuersias quasdam interposito per Cæsarem iureiurando distrahere perseuerauit.*

Suspicio, quam suis Cæsar reliquit. 86

SVspicionem Cæsar quibusdam suorum reliquit, neque voluisse se diutius viuere, neque curasse, quòd valetudine minus prospera vteretur: ideoq; & quæ religiones monerent, & quæ renuntiarent amici, neglexisse. Sunt qui putent confisum eum nouissimo illo Senatusconsulto ac iureiurando, etiam custodias Hispanorum cum gladijs insectantium se remouisse. Alij è diuerso opinantur, insidias vndique imminentes subire semel confessum satius esse, quàm cauere semper. Alij ferunt dicere solitum, non tam sua, quàm R. P. *interesse, vti saluus esset: se iampridem potentiæ, gloriæq; abunde adeptum: Rempublicam, si quid sibi eueniret, neque quietam fore, & aliquantò deteriore conditione ciuilia bella subituram.*

Genus mortis illatæ optatũ per eum. 87

ILlud planè inter omnes ferè constitit, talem ei mortem penè ex sententia obtigisse. Nam & quendam cum apud Xenophontem legisset, Cyrum vltima valetudine mandasse quædam de funere suo, aspernatus tam lentum mortis genus, subitam sibi, celerémque optauerat. Et

pridie quàm occideretur, in sermone nato super cœnam apud M. Lepidum, quisnam esset finis vitæ commodissimus, repentinum, inopinatumq; prætulerat.

Aetas eius, ac stella crinita, & locus, ac dies mortis eius. 88

PEriit sexto & quinquagesimo ætatis anno: atq; in Deorum numerum relatus est, non ore modò decernentium, sed & persuasione vulgi. Siquidem ludis, quos primò consecratos ei hæres Augustus edebat, stella crinita per septẽ dies continuos fulsit, exoriens circa vndecimam horam. Creditumq; est, animam esse Cæsaris in cælum recepti: & hac de causa simulacro eius in vertice additur stella. Curiam, in qua occisus est, obstrui placuit: Idusq; Martias parricidiũ nominari, ac ne vnquam eo die Senatus ageretur. claud.

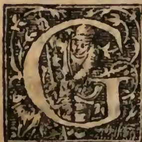
Mors occisorum Cæsaris. 89

PErcussorum autem ferè, neque triennio quisquam amplius superuixit, neque sua morte defunctus est. Damnati omnes, alius alio casu periit: pars naufragio, pars prælio: nonnulli semet eodem illo pugione, quo Cæsarem violauerant, interemerunt.

*

C. SVB

C. SVETONII TRANQVILLI D. OCTAVIVS CAESAR AVGVSTVS.

ENTEM *Octauiam Velitris præcipuã olim fuisse, multa declarant. Nam & vicus celeberrima parte oppidi iam pridem Octauius vocabatur: & ostendebatur ara Octauio consecrata, qui bello dux finitimo, cùm fortè Marti rem diuinam faceret, nuntiata repentè hostis incursione, semicruda exta rapta foco prosecuit, atq; ita prælium ingressus, victor rediit. Decretũ etiã publicũ extabat, quo cauebatur, vt quoq; anno in posterũ simili modo exta Marti redderentur, reliquiæq; ad Octauios referrẽtur.*

Origo prosapiæ maiorum Octauij. 2

E*A gens à Tarquinio Prisco rege, inter Romanas gentes allecta in Senatum, mox à Seruio Tullio in patritias transducta, procedente tempore ad plebem se contulit: ac rursus magnâ vi per D. Iulium in patritiatum rediit. Primus ex hac magistratum populi suffragio cepit C. Rufus. Is Quæstorius Cn. & C. procreauit: è quibus duplex Octauiorum familia defluxit, conditione diuersa. Siquidem Cn. & deinceps ab eo reliqui omnes functi sunt honori-*

honoribus summis. At Caius, eiusq; posteri, seu fortuna, seu voluntate, in equestri ordine constitêre, vsq; ad Augusti patrem. Proauus Augusti secundo Punico bello, stipendia in Sicilia Tribunus militum fecit, Aemilio Pappo Imperatore. Auus municipalibus magisterijs contentus, abundante patrimonio, tranquillißimè senuit. Sed hæc alij. Ipse Augustus nihil amplius, quàm equestri familia ortum se scribit vetere, ac locuplete, & in qua primus Senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proauum exprobrat Restionem, ex pago Thurino, auum argentarium. Nec quicquam vltrà de paternis Augusti maioribus reperi.

De patre Octauij. 3

OCtauius pater à principio ætatis, & re, & æstimatione magna fuit, vt equidem mirer, hunc quoq; à nonnullis argentarium, atque etiam inter diuisores, operasq; campestres proditum. Amplis enim innutritus opibus, honores & adeptus est facilè, & egregiè administrauit. Ex Pretura Macedoniam sortitus, fugitiuos residuam Spartaci, & Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes in itinere deleuit, negotio sibi in Senatu extra ordinem dato. Prouinciæ præfuit, non minore iustitia, quàm fortitudine. Nanque Beßis, ac Thracibus magno prælio fusis, ita socios tractauit, vt epistolæ M. T. Ciceronis extent, quibus Q. fratrem eodē tem-

qui pecuniam tributim dividunt

pore parum ſecunda fama Proconſulatū Aſiæ administrantem hortatur & monet, imitetur in promerendis ſocijs vicinum ſuum Octauium.

Mors patris Octauij, & de filiis eius. 4

DEcedens Macedonia, prius quàm cōfiteri ſe candidatum Conſulatus poſſet, morte obijt repentina, ſuperſtitibus liberis, Octauia maiore, quam ex Ancharia, & Octauia minore, item Auguſto, quos ex Accia tulerat. Accia, M. Accio Balbo, & Iulia ſorore C. Cæſaris, genita eſt. Balbus paterna ſtirpe Aricinus, multis in familia Senatorijs imaginibus, à matre Magnum Pompeium arctiſsimo contingebat gradu: functuſq; honore Præturæ inter XX. viros, agrum Campanum plebi Iulia lege diuiſit. Verùm M. Antonius deſpiciens etiam maternam Auguſti originem, proauum eius Afri generis fuiſſe, & modò vnguentariam tabernam, modò piſtrinum Aricia exercuiſſe, obijcit. Caßius quidem Parmenſis quadam epiſtola, non tantum vt piſtoris, ſed etiam vt nummularij nepotem, ſic taxat Auguſtum: Materna tibi farina ſiquidem ex crudiſsimo Ariciæ piſtrino, hanc pinſit manibus colybo decoloratis Nerulonenſis menſarius.

Tempus & locus natiuitatis Octauij. 5

NAtus eſt Auguſtus, M. T. Cicerone, & Antonio COSS. IX. Calend. Octobris, paulò ante Solis exortum, regione palatij ad capita

pita bubula, vbi nunc sacrarium habetur, aliquanto post, quàm excessit, constitutum. Nam vt Senatus actis continetur, cùm C. Lectorius adolescens patritij generis, in deprecanda grauiore adulterij pœna, præter ætatem, atq; natales, hoc quoque patribus conscriptis allegaret, se esse possessorem, ac velut æditumm soli, quod primum D. Augustus nascens attigisset, peteretq; donari, quasi proprio suo ac peculiari Deo, decretum est, vt ea pars domus consecraretur.

quã ob Augusti

Locus vbi nutritus fuit. 6

NVtrimentorum eius ostenditur adhuc locus in auito suburbano iuxta Velitras permodicus, & cellæ penuariæ instar: tenetq; vicinitatem opinio, tanquam & natus ibi sit. Huc introire nisi necessariò, & castè, religio est: concepta opinione veteri, quasi temere adeuntibus horror quidam, & metus obijciatur: sed & mox confirmata est. Nam cùm possessor villæ nouus, seu fortè, seu tentandi causa cubitum se eò contulisset, euenit, vt post paucissimas noctis horas exturbatus inde subita vi, & incerta, penè semianimis cum strato simul ante fores inueniretur.

Ubanior

Nomina & cognomina eius, cum causis ipsorum. 7

INfanti cognomen Thurino inditum est in memoriam maiorum originis: vel quòd in regione Thurina, recèns eo nato, pater Octauius

aduersus fugitiuos prosperè rem gesserat. Thurinum cognominatum satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculam eius æream veterem, ferreis, ac penè iam exolescẽtibus literis hoc nomine inscriptã, quæ dono à me principi data inter cubiculares colitur. Sed & à M. Antonio in epistolis per contumeliam sæpe Thurinus appellatur: & ipse nihil amplius q̃ mirari se rescribit, pro opprobrio nomẽ prius sibi obijci. Posteà C. Cæsaris, & deinde Augusti cognomen assumpsit: alterum, testamento maioris auunculi: alterum, Munatij Planci sententia, cum quibusdam censentibus, Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem vrbis, præualuisset vt Augustus potius vocaretur, non tantum nouo, sed etiam ampliore cognomine: quòd loca quoq; religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, vel ab auium gestu gustú ve: sicut etiam Ennius docet scribens:

Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est.

Breuis descriptio totius vitæ, & gestorum eius. 8

QVadrimus patrem amisit: duodecimũ annum agens, auiam Iuliam defunctã pro concione laudauit. Quadriẽnio pòst virili toga sumpta, militaribus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est: quanquam expers belli, propter

pter ætatem. Profectum mox auunculũ in Hispanias, aduersus Cn. Pompeij liberos, vix tum firmus à graui valetudine, per infestas hostibus vias paucissimis comitibus, naufragio etiam facto, subsecutus magnopere demeruit, approbata citò etiam morum indole, super itineris industriam. Cæsare post receptas Hispanias expeditionem in Dacos, & inde in Parthos destinante, præmissus Apolloniam, studijs vacauit. Vtq; primùm occisum eum, hæredémque se comperit, diu cunctatus, an proximas legiones imploraret, id quidem consilium, vt præceps, immaturumq; omisit. Cæterùm vrbe repetita, hæreditatem adijt, dubitãte matre: vitrico verò Martio Philippo consulari multum dissuadente. Atque ab eo tempore exercitibus comparatis, primùm cum M. Antonio, Marcoq; Lepido, dein tantũ cum Antonio per duodecim ferè annos, nouissimè per quatuor & XL. solus Rempub. tenuit.

Quinq; bella ciuilia per eum gesta. 9

PRoposita vita eius velut summa, partes singillatim, neque per tempora, sed per species exequar: quò distinctius demonstrari, cognoscique possint. Bella ciuilia quinque gessit, Mutinense, Philippense, Perusinum, Siculum, Actiacum. Ex quibus primum, ac nouissimum aduersus M. Antonium: secundum aduersum Brutum, & Cassium: tertiũ aduersum L. Antonium Triumuiri fratrem: quartum aduersus

Sextum Pompeium, Cn. Pompeij filium. Omnium bellorum initium, & causam hinc sumpsit, nihil conuenientius ducens, quàm necem auunculi vindicare, tueriq; acta.

Bellum Mutinense, & alia gesta eiusdem. 10

COnfestim vt Apollonia rediјt, Brutum, Cassiumq; etiam nec opinantes, & quia præuisum periculum subterfugerant, legibus aggredi, reosq; cædis absentes deferre statuit. Ludos autem victoriæ Cæsaris non audentibus facere, quibus obtigerat id munus, ipse edidit. Et quò constantius cetera quoque exequeretur, in locum Trib. Plebis fortè demortui candidatum petitorem se ostendit: quanquàm Patritius, nec dum Senator. Sed aduersante conatibus suis M. Antonio Consule, quem vel præcipuum adiutorem sperauerat, ac ne publicum quidem & translatitium vlla in re sibi sine pactione grauißimæ mercedis impertiente, ad optimates se contulit, quibus eum inuisum sentiebat, maximè quòd D. Brutum obsessum Mutinæ, prouincia à Cæsare data, & per Senatum confirmata, expellere armis niteretur. Hortantibus itaque nonnullis, percussores ei subornauit. Hac fraude deprehensa, periculum inuicem metuens, veteranos simul in suum, ac Reip. auxilium quanta potuit largitione, contraxit. Iussusq; comparato exercitui pro Pretore preesse, & cum Hircio, ac

ac Pansa, qui Cōsulatum susceperant, D. Bruto opem ferre, demandatum bellum tertio mense confecit duobus prælijs. Priore Antonius eum fugisse scribit, ac sine paludamento, equoq́; post biduum demum apparuisse. Sequenti satis constat non modò ducis, sed etiam militis functum munere: atque in media dimicatione, aquilifero legionis suæ grauiter saucio, aquilam humeris subijsse, diuq́; portasse.

De eodem, & morte Consulum. 11

HOc bello cum Hircius in acie, Pansaq́; pòst ex vulnere perißet, rumor increbuit, ambos opera eius occisos: vt Antonio fugato, Rep. COSS. orbatâ, solus victores exercitus occuparet. Pansæ quidem adeò suspecta mors fuit, vt Glyco medicus custoditus sit, quasi venenum vulneri indidisset. Adijcit his Aquilius Niger, alterum è COSS. Hircium in pugnæ tumultu ab ipso interemptum.

Secta optimatium per eum deserta. 12

SEd vt cognouit, Antonium post fugam à M. Lepido receptū, cæterosq́; duces, & exercitus consentire pro patribus, causam optimatiū sine cunctatione deseruit, ad prætextum mutatæ voluntatis dicta, factaq́; quorundam calumniatus: quasi alij se puerum, alij ornandum, tollēdumq́; iactassent: ne aut sibi, aut veteranis par gratia referretur. Et quò magis pœnitentiā prioris sectæ approbaret, Nursinos grandi pe-

cunia, & quam pendere nequirent, mulctatos extorres egit oppido: quòd Mutinensi acie interemptorum ciuium tumulo publicè extructo adscripserant, pro libertate eos occubuisse.

Bellum Philippense, & Imperium eius Antonio dimissum. 13

INita cum Antonio, & Lepido societate, Philippense quoq; bellum, quanquàm inualidus, atque æger, duplici prælio transegit. Quorum priore castris exutus, vix ad Antonij cornu fuga euaserat: nec successum victoriæ moderatus est: sed capite Bruti Romam misso, vt statuæ Cæsaris summitteretur, in splendidißimum quenque captiuum, non sine verborum contumelia sæuit. Vt quidem vni suppliciter sepulturam precanti respondisse dicatur, Iam istam in volucrum potestatem fore: alios patrem, & filium pro vita roganteis, sortiri, vel dimicare. iußisse, vt alterutri concederetur: ac spectasse vtrunq; morientem, cùm patre qui se obtulerat occiso, filius quoq; voluntaria occubuisset nece. Quare cæteri, & in his M. Fauonius ille Catonis æmulus, cùm catenati producerentur, Imperatore Antonio honorificè salutato, hunc fœdißimo conuicio coràm prosciderunt. Partitis post victoriam officijs, cùm Antonius Orientem ordinandum, ipse veteranos in Italiam reducendos, & municipalibus agris collocandos recepisset: neque veteranorum, neq; possessorum

gratiam

gratiam tenuit: alteris pelli se, alteris non pro spe meritorum tractari querentibus.

Bellum Perusinum. 14

QVo tempore L. Antonium fiducia Consulatus quē gerebat, ac fraternæ potentiæ res nouas molientem confugere Perusiā coëgit, & ad deditionem fame compulit: nō tamen sine magnis suis & ante bellum, & in bello discriminibus. Nam cùm spectaculo ludorum gregarium militem in XIIII. *ordinibus sedentem excitari per apparitorem iussisset, rumore ab obtrectatoribus dilato, quasi eundem mox discruciatum necasset, minimum abfuit, quin periret concursu, & indignatione turbæ militaris. Saluti fuit, quòd qui desiderabatur, repentè comparuit incolumis, ac sine iniuria. Circa Perusinum autē murum sacrificans, penè interceptus est à manu gladiatorum, quæ oppido eruperat.*

Pœna inflicta captiuis in bello Perusino. 15

PErusia capta, in plurimos animaduertit: orare veniam, vel excusare se conantibus vna voce occurrens, Moriendum esse. Scribunt quidam, trecentos ex dedititijs electos vtriusq; ordinis, ad aram diuo Iulio extructam, Idibus Martijs hostiarum more mactatos. Extiterunt qui traderent, consulto eum ad arma isse, vt occulti aduersarij, & quos metus magis, quàm voluntas, contineret, facultate L. Antonij ducis

præbita detegerentur: deuictisq; his, & confiscatis, promissa veteranis præmia soluerentur.

Bellum Siculum, & alia gesta eius. 16

BEllum Siculum inchoauit in primis, sed diu traxit intermissum sæpius: modò reparandarum classium causa, quas tempestatibus duplici naufragio, & quidem per æstatem amiserat: modò pace facta flagitante populo ob interclusos commeatus, famemq; ingrauescentem: donec nauibus ex integro fabricatis, ac XX. seruorum millibus manumissis, & ad remum datis, portum Iulium apud Baias, immisso in Lucrinum, & Auernum lacum mari, effecit. In quo cum hyeme tota copias exercuisset, Pompeium inter Mylas, et Naulochum superauit: sub horam pugnæ tam arcto repentè somno deuictus, vt ad dandum signum ab amicis excitaretur. Vnde præbitam Antonio materiam putem, exprobrandi, ne rectis quidem oculis eum aspicere potuisse instructam aciem: verùm supinum cœlum intuentem stupidum cubuisse, nec prius surrexisse, ac militibus in conspectum venisse, quàm à Marco Agrippa fugatæ sint hostium naues. Alij dictum factumq; eius criminantur, quasi classibus tempestate perditis exclamauerit, etiam inuito Neptuno, victoriam se adepturũ. Ac die Circensium proximo solenni pompæ simulacrum Dei detraxit: nec temerè plura, ac maiora pericula vllo alio bello adijt.

Traiect

Traiecto in Siciliam exercitu, cùm partem reliquam copiarum continenti repeteret, oppressus ex improuiso à Demochare, & Apollofane Præfectis Pompeij, vno demum nauigio ægerrimè effugit. Item cùm præter Locros Rhegium pedibus iret, & prospectis biremibus Pompeianis terram legentibus, suas ratus, descendisset ad litus, penè exceptus est. Tunc etiam per deuios tramites refugientem, seruus Aemylij Pauli comitis eius, dolens proscriptum olim ab eo patrem Paulum, & quasi occasione vltionis oblata, interficere conatus est. Post Pompeij fugam, collegarum alterum Marcum Lepidum, quem ex Africa in auxilium euocarat, superbientem XX. legionum fiducia, summásque sibi partes terrore, ac minis vindicantem, spoliauit exercitu: supplicémque concessa vita Circeios in perpetuum relegauit. Marci Antonij societatem semper dubiam, & incertam, reconciliationibusq; varijs male focillatam abrupit tandem. Et quò magis degenerasse eum à ciuili more approbaret, testamentum, quod is Romæ etiam de Cleopatra liberis inter hæredes nuncupatis reliquerat, aperiendum, recitandúmque pro concione curauit. Remisit tamen hosti iudicato necessitudines, amicósque omnes; atque inter alios C. Sosium, & T. Domitium tunc adhuc Consules. Bononiensibus quoque publicè quòd in Antoniorum clientela antiquitus erant,

gratiam fecit coniurandi cum tota Italia pro partibus suis. Nec multò pòst nauali prælio apud Actium vicit, in serum dimicatione protracta, vt in naui victor pernoctauerit.

Bellum Actiacum, & Alexandrinum: cum eius in Antonium & Cleopatram victoria. 17

AB Actio cùm Samum insulam in hybernà se recepisset, turbatus nuntijs de seditione militum, præmia, & missionem poscentiũ, quos ex omni numero confecta victoria Brundusium præmiserat, repetit Italiam tempestate in traiectu bis conflictatus: primò inter promõtoria Peloponesi, atq; Aetolia: rursus circa montes Ceraunios: vtrobiq; parte Liburnicarum demersa: simulq́; eius, in qua vehebatur, fusis armamẽtis, et gubernaculo diffracto. Nec amplius quàm septem & XX. dies, donec desideria militũ ordinarentur, Brundusij commoratus, Asiæ, Syriæq; circuitu Aegyptũ petit. Obsessaq; Alexãdria, quò Antonius cum Cleopatra confugerat, breui potitus est. Et Antoniũ quidem seras conditiones pacis tentantem, ad mortem adegit, viditq; mortuũ. Cleopatra, quam seruatam triumpho magnopere cupiebat, etiam Psyllos admouit, qui venenum ac virus exugerent: quòd perijsse morsu aspidis putabatur. Ambobus communem sepulturæ honorem tribuit, ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici iussit. Antoniũ iuuenem

maio

maiorē de duobus Fuluia genitis, simulacro diui Iulij, ad quod post multas, & irritas preces confugerat, abreptum interemit. Item Cæsarionem, quem ex Cæsare patre Cleopatra concepisse prædicabat, retractum è fuga supplicio affecit. Reliquos Antonij, reginæq; communes liberos, non secus, ac necessitudine iunctos sibi, et cōseruauit, et mox pro cōditione cuiusq; sustinuit, ac fouit.

Gesta per eum in Aegypto. 18

PEr idem tempus conditorium, & corpus Magni Alexandri, cùm prolatum è penetrali subiecisset oculis, corona aurea imposita, ac floribus aspersis veneratus est: consultusq́;, num & Ptolemæum inspicere vellet, regem ait se voluisse videre, non mortuos. Aegyptum in prouinciæ formam redactam, vt feraciorem, habilioremq́; annonæ vrbicæ redderet, fossas omnes, in quas Nilus exæstuat, oblimatas longa vetustate, militari opere detersit. Quoq́; Actiacæ victoriæ memoria celebratior in posterum esset, vrbem Nicopolim apud Actium condidit: ludosq́; illic quinquennales cōstituit: & ampliato vetere Apollinis templo, locum castrorum, quibus fuerat vsus, exornatum naualibus spolijs, Neptuno, ac Marti consecrauit.

Coniurationes, & conspirationes contra eum. 19

TVmultus post hæc, ac etiam rerum nouarum initia, coniurationésque complures

priùs

prius quàm inualescerent indicio detectas compreßit, & alias alio tempore: Lepidi iuuenis, deinde Varronis Murenæ, & Fannij Cepionis, mox M. Egnatij, exin Plauti Rufi, Lucijq; Pauli progeneri sui, ac præter has L. Andasij falsarum tabularum rei, ac neque ætate neque corpore integri, Themasini Epicadi ex gente Parthica Hybridæ, ad extremum Telephi mulieris serui nomenclatoris. Nam ne vltimæ quidem sortis hominum conspiratione, & periculo caruit. Andasius, atq; Epicadus Iuliam filiam, & Agrippam nepotem ex insulis, quibus continebantur, rapere: ad extremum Telephus, quasi debita sibi fato dominatione, & ipsum, & Senatum aggredi destinauerant. Quinetiã quondam iuxta cubiculum eius lixa quidam ex Illyrico exercitu, ianitoribus deceptis, noctu deprehensus est, cultro venatorio cinctus: impósne mentis, an simulata dementia, incertum. Nihil enim exprimi quæstione potuit.

Bella externa per eum gesta. 20

EXterna bella duo omnino per se geßit: Dalmaticum, adolescens adhuc: & Antonio deuicto, Cantabricum. Dalmatico etiam vulnera excepit, vna acie dextrum genu lapide ictus, altera autem & crus, & vtrunque brachium ruina pontis consauciatus. Reliqua per legatos administrauit: vt tamen quibusdã Pannonicis, atque Germanicis, aut interueniret, aut

non

non longè abesset, Rauennam, vel Mediolanum, vel Aquileiam vsq; ab vrbe progrediens.

Prouinciæ per eum domitæ, & item aliæ in amicitiam receptæ. 21

Domuit autē partim ductu, partim auspicijs suis: Cantabriam, Aquitaniam Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni: item Rhætiam, & Vindelicos, ac Salassos gentes Alpinas: coërcuit & Dacorū incursiones, tribus eorū ducibus cū magna copia cæsis, Germanosq; vltra Albim fluuiū summouit: ex quibus Suenos, & Sicābros dedentes se traduxit in Galliā, atq; in proximis Rheno agris collocauit. Alias item nationes malè quietas, ad obsequium redegit. Nec vlli gēti sine iustis, & necessarijs causis bellum intulit. Tantumq; absuit à cupiditate quoquo modo Imperium, vel bellicam gloriā augendi, vt quorundam Barbarorum principes in æde Martis Vltoris iurare coëgerit, mansuros se in fide, ac pace, quam peterent: à quibusdā verò nouum genus obsidum fœminas exigere tētauerit: quòd negligere marium pignora sentiebat: & tamen potestatem semper omnibus fecit, quoties vellent, obsides recipiēdi. Neq; aut crebrius, aut perfidiosius rebellantes grauiore vnquam mulctatus est pœna, quàm vt captiuos sub lege venundaret, ne in vicina regione seruirent, ne ve intra tricesimum annum liberarentur.

Qua

Qua virtutis, moderationisq; fama, Indos etiã, ac Scythas auditu modò cognitos pellexit ad amicitiam suam, populiq; Romani vltro per legatos petendam. Parthi quoque & Armeniam vendicanti facilè cesserunt: & signa militaria, quæ M. Crasso, & M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt: obsidesq; insuper obtulerũt deniq; pluribus quondam de regno concertantibus, non nisi ab ipso electum comprobauerunt.

Ianus per eum clausus: necnon triumphi & ouationes eius. 22

IAnum Quirinum semel, atq; iterum à condita vrbe ante memoriam suam clausum, in multo breuiore temporis spatio, terra, maríque pace parta, tertiò clausit. Bis ouans ingressus est vrbem, post Philippense, & rursus post Siculum bellum. Curules triumphos treis egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum: continuo triduo omnes.

De duabus cladibus eidem illatis. 23

GRaues ignominias, cladesq;, duas omnino, nec alibi, quàm in Germania, accepit, Lolianam, & Varianam: sed Lolianam maioris infamiæ, quàm detrimenti: Varianam penè exitiabilem, tribus legionibus cum duce, legatisq;, & auxilijs omnibus cæsis. Hac nuntiata, excubias per vrbem indixit, ne quis tumultus existeret: & præsidibus prouinciarum prorogauit Imperium, vt & à peritis, & assuetis,

tis socij continerentur. Vouit & magnos ludos Ioui Opt. Max. si Remp. in meliorem statum vertisset: quod factum Cymbrico, Marsicoq; bello erat. Adeò nanq; consternatum ferunt, vt per cõtinuos menses, barba, capilloq; summisso, caput interdum foribus illideret, vociferans, Quintili Vare, legiones redde: diemq; cladis quotannis mœstum habuerit, ac lugubrem.

Disciplina eius circa rem militarem. 24

IN re militari & commutauit multa, & instituit, atq; etiam ad antiquum morẽ nonnulla reuocauit: disciplinam seuerissimè rexit, ne legatorum quidem cuiquam, nisi grauatè, hybernisq; demum mensibus permisit vxorem interuisere. Equitẽ Rom. quòd duobus filijs adolescentibus, causa detrectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum, bonaq; eius subiecit hastæ: quem tamen, quòd imminere emptioni publicanos videbat, liberto suo addixit, vt relegatum in agros pro libero esse sineret. Decimam legionem contumacius parentem cum ignominia totam dimisit: item alias immodestè missionem postulantes, citra commoda emeritorũ præmiorũ exautorauit: cohortes, si quæ cessissent loco, decimatas hordeo pauit: Centuriones statione deserta itidem, vt manipulares capitali animaduersione punijt: pro cætero delictorum genere varijs ignominijs affecit: vt stare per totum diem iu-

beret ante Prætorium: interdum tunicatos, discinctosq́;, nonnunquam cum decempedis, vel etiam cespitem portantes.

Gesta eius circa rem militarem. 25

NEq; post bella ciuilia, aut in concione, aut per edictum vllos militum commilitones appellabat, sed milites. Ac ne à filijs quidem, aut priuignis suis Imperio præditis aliter appellari passus est: ambitiosius id existimãs, quàm aut ratio militaris, aut temporũ quies, aut sua domusq; suæ maiestas postularet. Libertino milite præterquàm Romæ incendiorum causa, & si tumultus in grauiore annona metueretur, bis vsus est: semel ad præsidiũ coloniarum Illyricum contingentium: iterum ad tutelam ripæ Rheni fluminis: eosq́; seruos adhuc viris, fœminisq́; periculosioribus indictos, ac sine mora manumissos, sub priore vexillo habuit, neq; aut cõmistos cum ingenuis, aut eodem modo armatos. Dona militaria aliquantò facilius, phaleras, & torques, quicquid auro argentoq́; constaret, quàm vallares, ac murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat: has quàm parcißimè, & sine ambitione, ac sæpe etiam caligatis tribuit. Marcum Agrippam in Cilicia post naualem victoriam cæruleo vexillo donauit. Solos triumphales, quanquam & socios expeditionum, & participes victoriarum suarum, nunquam donis impertiendos putauit: quod ipsi quoque ius habuiss

habuissent tribuẽdi ea, quibus vellẽt. Nihil autem minus in perfecto duce, quàm festinationem, temeritatẽq; conuenire arbitrabatur. Crebrò itaq; illa iactabat: Σπεῦδε βραδέως. ἀσφαλὴς γάρ ἐστ' ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης. Et, Sat celeriter fieri quicqd fiat satis bene. Prælium quidẽ aut bellum suscipiendũ omnino negabat, nisi cùm maior emolumenti spes, quàm damni metus ostenderetur. Nam minima commoda non minimo sectantes discrimine, similes aiebat esse aureo hamo piscantibus, cuius abrupti damnum nulla captura pensari posset.

De consulatibus & alijs gestis per eum. 26

M*Agistratus, atq; honores & ante tẽpus, & quosdam noui generis, perpetuósq; cepit. Consulatum vigesimo ætatis anno inuasit, admotis hostiliter ad vrbem legionibus, missisq; qui sibi nomine exercitus deposcerent. Cùm quidem cunctante Senatu, Cornelius Centurio princeps legationis, reiecto sagulo ostendens gladij capulum, non dubitasset in curia dicere, Hic faciet, si vos nõ feceritis. Secundum Consulatum post IX. annos, tertium anno interiecto gessit, sequentes vsq; ad vndecimum continuauit. Multisq; mox cùm deferrentur, recusatis, duodecimum magno, id est, septemdecim annorum interuallo, & rursus tertiumdecimum biennio pòst vltro petijt, vt Caium & Lucium*

filios amplißimo præditos magistratu, suo quenque tyrocinio deduceret in forum. Quinque medios Consulatus à sexto ad vndecimum annuos geßit: cæteros autem sex, aut nouē, aut sex, aut quatuor, aut tribus mensibus, secundum verò paucißimis horis. Nam die Calendarum Ianuarij, cùm manè pro æde Capitolini Iouis paululū curuli sella præsedisset, honore abijt, suffecto alio in locum suum. Nec omnes Romæ, sed quartum Consulatum in Asia, quintum in insula Samo, octauum & nonum Tarracone inijt.

Gesta per eum in officiis Triumuiratus, & Tribunitiæ potestatis. 27

Triumuiratum Reip. cōstituendæ per decem annos administrauit: in quo restitit quidem aliquandiu collegis, ne qua fieret proscriptio, sed inceptam vtroq; acerbius exercuit. Namq; illis in multorum sæpe personā per gratiam, & preces exorabilibus, solus magnoperè contendit, ne cui parceretur: proscripsitq; etiam C. Toranium tutorem suum, eundemq; collegā patris sui Octauij in Aedilitate. Iunius Saturninus hoc amplius tradit, cùm peracta proscriptiōe, M. Lepidus in Senatu excusasset præterita, & spem clementiæ in posterum fecisset, quoniam satis pœnarum exactum esset, hunc è diuerso professum, ita modum se proscribendi statuisse, vt omnia sibi reliquerit libera: in cuius

tamen

tamen pertinaciæ pœnitentiam, poſtea T. Iunium Philopœmenem, quòd patronum ſuum proſcriptum celaſſe olim diceretur equeſtri dignitate decorauit. In eadem hac poteſtate multiplici flagrauit inuidia. Nam & Pinarium equitem Romanũ cum concionante ſe admiſſa turba paganorũ apud milites, ſubſcribere quædam animaduertiſſet, curioſum, ac ſpeculatorem ratus, coram ſe confodi imperauit. Et Tedium Afrum COS. *deſignatum, quia factum quoddam ſuũ maligno ſermone carpſiſſet, tantis perterruit minis, vt is ſe præcipitauerit. Et Quintum Gallum Prætorem, in officio ſalutationis, tabellas duplices veſte tectas tenentem, ſuſpicatus gladium occulere, nec quicquam ſtatim, ne aliud inueniretur, auſus inquirere, paulò pòſt per Centuriones & milites raptum è tribunali, ſeruilem in modum torſit: ac fatentem nihil, iuſſit occidi, prius oculis eius ſua manu effoſsis: quem tamen ſcribit colloquio petito inſidiatũ ſibi, coniectumq́; à ſe in cuſtodiam, deinde vrbe interdicta dimiſſum, naufragio, vel latronum inſidijs periſſe. Tribunitiam poteſtatem perpetuã recepit: in qua ſemel, atque iterũ per ſingula luſtra collegam ſibi cooptauit. Recepit & morum, legumq́; regimen æquè perpetuum: quo iure, quanquàm ſine cenſuræ honore, cenſum tamen populi ter egit: primum, ac tertium cum collega, medium ſolus.*

Cogitatio resignandi Imperium, & ornatus vrbis. 28

DE reddenda Rep. bis cogitauit: primò post oppressum statim Antoniũ, memor obiectum ab eo sibi sæpius, quasi per ipsum staret, ne redderetur: ac rursus tædio diuturnæ valetudinis, cùm etiam magistratibus, ac Senatu domũ accitis, rationariũ Imperij tradidit. Sed reputãs & se priuatum non sine periculo fore, & illam pluriũ arbitrio temere cõmitti, in retinẽda perseuerauit, dubium euentu meliore, an volũtate: quam voluntatẽ cum præsidens identidẽ præ se ferret, quodam etiam edicto his verbis testatus est: Ita mihi saluã, ac sospitem Remp. sistere in sua sede liceat, atq; eius rei fructum percipere, quem peto, vt optimi status autor dicar, & moriens vt feram mecum spem, mansura in vestigio suo fundamenta R. P. quæ iecero. Fecitq; ipse se cõpotem voti, nisus omni modo, ne quem noui status pœniteret. Vrbem nanque pro maiestate Imperij ornatam, & inundationibus, incendijsq; obnoxiam, excoluit adeò, vt iure sit gloriatus, marmoreã se relinquere, quam lateritiã accepisset. Tutam verò, quantũ prouideri humana ratione potuit, etiam in posterum præstitit.

Opera publica per eum & alios instructa. 29

PVblica opera plurima extruxit, ex quibus vel præcipua, forũ cum æde Martis Vltoris,

templum

templum Apollinis in palatio, ædẽ tonantis Iouis in Capitolio. Fori extruendi causa fuit hominum, & iudiciorum multitudo, quæ videbatur, non sufficientibus duobus, etiam tertio indigere. Itaq; festinantius, necdũ perfecta Martis æde, publicatum est cautumq;, vt separatim in eo publica iudicia, & sortitiones iudicũ fierent. Ædẽ Marti bello Philippensi pro vltione paterna suscepto vouerat. Sanxit ergo, vt de bellis, triumphisq; hîc consuleretur Senatus, prouincias cum Imperio petituri, hinc deducerentur, quiq; victores redissent, huc insignia triumphorum inferrent. Templum Apollinis in ea parte Palatinæ domus excitauit, quam fulmine ictã desiderari à Deo aruspices pronuntiarent. Addita porticus cum bibliotheca Latina, Græcaq; quo loco iam senior sæpe etiam Senatũ habuit, decuriasq; iudicum recognouit. Tonanti Ioui ædem consecrauit, liberatus periculo, cùm in expeditione Cantabrica, per nocturnũ iter lecticam eius fulgur perstrinxisset, seruumq; prælucentem exanimasset. Quædam etiam opera sub nomine alieno, nepotum scilicet, & vxoris sororisq; fecit, vt porticũ, basilicamq; Lucij & Caij item porticus Liuiæ, & Octauiæ, theatrumq; Marcelli. Sed & cæteros principes viros sæpe hortatus est, vt pro facultate quisq; monumentis vel nouis, vel refectis, & excultis vrbẽ adornarẽt. Multaq; à multis extructa sunt, sicut à

Martio Philippo ædes Herculis, & Musarum: à Lucio Cornificio, ædes Dianæ: ab Asinio Pollione, atriū Libertatis: à Munatio Planco, ædes Saturni: à Cornelio Balbo, theatrum: à Statilio Tauro, amphitheatrum: à Mar. verò Agrippa, complura, & egregia.

De diuisione vrbis, templisq́;, & viis per eum instauratis, item & Tyberi ampliato. 30

SPatiū vrbis in regiones, vicosq́; diuisit, instituitq́;, vt illas annui magistratus sortitò tuerentur, hos magistri è plebe cuiusq; viciniæ electi. Aduersus incēdia excubias nocturnas, vigilesq́; commentus est: ad coercendas inundationes, alueū Tyberis laxauit, ac repurgauit, completum olim ruderibus, & ædificiorum prolapsionibus coarctatū. Quò autē facilius vndiq; vrbs adiretur, desumpta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triūphalibus viris ex manubiali pecunia sternendas distribuit. Ædes sacras vetustate collapsas, aut incēdio absūptas refecit, easq́; & cæteras opulentissimis donis adornauit, vtpote qui in cellā Capitolini Iouis XVI. millia pōdo auri, gēmasq́;, ac margaritas quingēties HS. vna donatione cōtulerit.

Gesta per eum in Pontificatu maximo. 31

POst quàm verò Pontificatum maximum, quem nunquam viuo Lepido auferre sustinuerat,

nuerat, mortuo demũ ſuſcepit: quicquid fatidicorum librorum Græci, Latiniq́; generis, nullis, vel parum idoneis autoribus, vulgò ferebatur, ſupra duo millia contracta vndiq; cremauit. ac ſolos retinuit Sibyllinos. Hos quoq; delectu habito, cõdiditq́; duobus forulis auratis ſub Palatini Apollinis baſi. Annũ à diuo Iulio ordinatum, ſed poſteà negligentia conturbatum, atq; confuſum, rurſus ad priſtinam rationem redegit: in cuius ordinationem Sextilem menſem è ſuo cognomine nuncupauit, magis quàm Septembrem, quo erat natus: quia hoc ſibi & primus Conſulatus, & inſignes victoriæ obtigiſſent. Sacerdotum & numerum, & dignitatem, ſed & commoda auxit: præcipuè Veſtalium virginũ. Cumq́; in demortuæ locum aliam capi oporteret, ambirentq́; multi, ne filias in ſortem darẽt, adiurauit, ſi cuiuſquam neptium ſuarum competeret ætas, oblaturum ſe fuiſſe eam. Nonnulla etiam ex antiquis ceremonijs paulatim abolita reſtituit: vt Salutis augurium. Diale flaminium, ſacrum Lupercale, ludos ſeculares, & compitalitios. Lupercalibus vetuit currere imberbes. Item ſecularibus ludis iuuenes vtriuſque ſexus prohibuit vllũ nocturnum ſpectaculum frequentare, niſi cum aliquo maiore natu propinquorum. Compitales Lares ornare bis in anno inſtituit, vernis floribus, & æſtiuis. Proximũ à Dijs immortalibus hono-

rem memoriæ Ducum præstitit, qui Imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cuiusq; manentibus titulis, restituit: & statuas omnium triumphali effigie in vtraq; fori sui porticu dedicauit. Professus est edicto, cõmentum id se, vt ad illorũ velut exemplar, & ipse dum viueret, & insequentium ætatum principes exigerentur à ciuibus. Pompeij quoq; statuam contra theatri eius regiam, marmoreo Iano supposuit, translatum è curia, in qua C. Cæsar fuerat occisus.

Correctio eius, & reformatio abusuum, & excessuum. 32

PLeraq; pessimi exempli correxit, quæ in perniciem publicam, aut ex consuetudine, licẽtiaq; bellorum ciuilium durauerant, aut per pacem etiam extiterant. Nam & grassatorum plurimi palàm se ferebant succincti ferro, quasi tuẽdi sui causa: & rapti per agros viatores sine discrimine, liberi, seruiq; ergastulis possessorum supprimebantur: & plurimæ factiones titulo collegij noui, ad nullius non facinoris societatem coibant. Igitur grassatores dispositis per opportuna loca stationibus, inhibuit: ergastula recognouit: collegia, præter antiqua & legitima, dissoluit: tabulas veterum ærarij debitorum, vel præcipuam calumniandi materiam excussit: loca in vrbe publica iuris ambigui possessoribus adiudicauit: diuturnorum reorum,

rum, & ex quorum sordibus nihil aliud quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit, conditione proposita, vt si quem quis repetere vellet, par periculum pœnæ subiret. Ne quod autem maleficium, negotiúmue impunitate, vel mora elaberetur, triginta amplius dies, qui honorarijs ludis occupabantur, actui rerum accommodauit. Ad tres iudicum decurias, quartam addixit ex inferiore censu, quæ ducenariorum vocaretur, iudicaretq; de leuioribus summis. Iudices à tricesimo ætatis anno allegit: id est, quinquennio maturius, quàm solebant. At plerisque iudicandi munus detrectantibus, vix concessit, vt singulis decurijs per vices annua vacatio esset: & vt solitæ agi Nouembri, ac Decembri mense res omitterentur.

Modus eius, & mos in iure dicendo. 33.

IPse ius dixit assiduè, & in noctem nonnũquam: si parum corpore valeret, lectica pro tribunali collocata, vel etiam domi cubans. Dixit autem ius non diligentia modò summa, sed & lenitate. Siquidem manifesti parricidij reum, ne culeo insueretur, quòd non nisi confessi afficiebantur hac pœna, ita fertur interrogasse, Certè patrem tuum non occidisti? Et cùm de falso testamento ageretur, omnesq; signatores lege Cornelia tenerentur, non tantùm duas tabellas, damnatoriam, & absolutoriam simul cognoscentibus dedit, sed tertiam quoque, qua

ignosce

ignosceretur ijs, quos fraude ad signandum, vel errore inductos cõstitisset. Appellationes quotannis vrbanorum quidem litigatorum Prætori delegauit vrbano: at prouincialium consularibus viris, quos singulos cuiusque prouinciæ negotijs præposuisset.

De legibus per eum sancitis, & aliis retractatis. 34

LEges retractauit, & quasdam ex integro sanxit: vt sumptuariã, & de adulterijs, & de impudicitia, de ambitu, de maritãdis ordinibus. Hanc cùm aliquantò quàm cæteras seuerius emendasset, præ tumultu recusantium perferre non potuit: nisi adempta demum, lenitáue parte pœnarum, & vacatione triennij data, auctisq; præmijs. Sic quoque abolitionem eius, publico spectaculo pertinaciter postulante equite, accitos Germanici liberos, receptósque partim ad se, partim in patris gremium ostentauit: manu, vultuq; significans, ne grauarentur imitari iuuenis exemplum. Cúmque etiam immaturitate sponsarum, & matrimoniorum crebra mutatione vim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coarctauit, diuortijs modum imposuit.

Reformatio Senatus, & modus conueniendi eiusdem. 35

SEnatorum affluentem numerum deformi, & inconditа turba (erant enim super mille, & qui

& quidam indignißimi, & post necem Cæsaris per gratiam, & præmium allecti, quos abortiuos vulgus vocabat) ad modum pristinum, & splendorem redegit duabus lectionibus: prima ipsorum arbitratu, quo vir virum legit: secunda suo, & Agrippæ, quo tempore æstimatur lorica sub veste munitus, ferreq; cinctus præsedisse, decem valẽtißimis Senatorij ordinis amicis sellam suã circunstantibus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum quidem tũc quenquam Senatorum, nisi solum, & prætentato sinu. Quosdam ad excusandi se verecundiam compulit: seruauitq; etiã excusantibus insigne vestis, & spectandi in orchestra, epulandíque publicè ius. Quò autem lecti, probatiq; & religiosius, & minore molestia senatoria munera fungerẽtur, sanxit, vt prius quàm consideret quisquam, ture, ac mero supplicaret apud aram eius Dei, in cuius templo coiretur: & ne plus quàm bis in mense legitimus Senatus ageretur, Calendis scilicet, & Idibus: néue Septembri, Octobríue mense vllos adesse alios necesse esset, quàm sorte ductos, per quorum numerum decreta confici possent: sibiq; instituit consilia sortiri semestria, cum quibus de negotijs ad frequentem Senatum referendis antè tractaret. Sententias de maiore negotio, non more, neq; ordine, sed prout libuisset, prærogabat: vt perinde quisq; animum intenderet, ac si

censen

censendum magis, quàm assentiendum esset.

De eodem. 36

AVtor & aliarũ rerum fuit: in queis ne acta Senatus publicarẽtur: ne Magistratus deposito honore statim in prouincias mitterẽtur: vt Proconsulibus ad mulos, & tabernacula, quæ publicè locari solebãt, certa pecunia constitueretur: vt cura ærarij à Quæstoribus vrbanis, ad Prætorios, prætorésue trãsiret: vt centũuiralem hastam, quam Quæstura functi consueuerant cogere, decemuiri cogerent.

Officia per eum excogitata. 37

QVóq; plures partem administrandæ Reip. caperent, noua officia excogitauit: curam operum publicorum, viarum, & aquarum alуei Tyberis, frumenti populo diuidendi, præfecturam vrbis: Triumuiratum legendi senatus: & alterũ recognoscendi turmas equitum, quotiescũque opus esset. Censores creari desitos longo interuallo creauit, numerum Prætorum auxit. Exegit etiam, vt quoties Consulatus sibi daretur, binos pro singulis collegas haberet: nec obtinuit, reclamantibus cunctis, satis maiestatem eius imminui, quòd honorem eum non solus, sed cum altero gereret.

Bellica virtus per eum honorata. 38

NEc parcior in bellica virtute honoranda, super triginta ducibus iustos triumphos, & aliquanto pluribus triumphalia ornamenta dee

ta decernẽda curauit. Liberis Senatorum, quò celerius Reip. assuescerent, protinus virilem togam, latum clauum induere, & curiæ interesse permisit: militiamq́; auspicantibus, nõ Tribunatum modò legionũ, sed & præfecturas alarum dedit. At ne quis expers castrorũ esset, binos plerunq; Laticlauios præposuit singulis alis. Equitum turmas frequẽter recognouit, post longã intercapedinem reducto more transuectionis. Sed neq; detrahi quenquam in transuehendo ab accusatore passus est: quod fieri solebat. Et senio, vel aliqua corporis labe insignibus permisit, præmisso in ordine equo, ad respondendum quoties citarentur, pedibus venire: mox reddendi equi gratiam fecit eis, qui maiores annorum quinq; & triginta retinere eum nollent.

Ratio vitæ exacta per eum ab vnoquoque equite Romano. 39

IMpetratisq́; à Senatoribus decem adiutoribus, vnumquenque equitem rationum vitæ reddere coegit: atque ex improbatis alios pœna, alios ignominia notauit: plures admonitione, sed varia. Leuissimum genus admonitionis fuit traditio coràm pugillarium, quos taciti, & ibidem statim legerent. Notauitque aliquos quòd pecunias leuioribus vsuris mutuati, grauiore fœnore collocassent.

Quædam eius ordinationes circa Rempublicam. 40

Com

COmitijs Tribunitijs si deessent candidati, Senatores ex equitibus Romanis creauit: ita vt potestate transacta, in vtro vellent ordine, manerent. Cùm autem plerique equitum, attrito bellis ciuilibus patrimonio, spectare ludos è quatuordecim non auderent, metu pœnæ theatralis, pronuntiauit, non teneri ea, quibus ipsis, parentibúsue equester census vnquam fuisset. Populi Rom. census vicatim egit. Ac ne plebs frumentationum causa frequentiùs à negotijs auocaretur, ter in annum quaternûm mēsium tesseras dare destinauit: sed desideranti consuetudinem veterem conceßit rursus, vt sui quisque mensis acciperet. Comitiorū quoque pristinum ius reduxit: ac multiplici pœna coercito ambitu, Fabianis, & Scaptiensibus tribulibus suis die comitiorum, ne quid à quoquam candidato desiderarent, singula millia nummûm à se diuidebat. Magni præterea existimans, syncerum, atque ab omni colluuione peregrini, ac seruilis sanguinis incorruptum seruare populum, & ciuitatem Romanam parcißimè dedit & manumittendi modum terminauit. Tyberio pro cliente Græco petenti rescripsit, non aliter se daturum, quàm si præsens sibi persuasisset, quàm iustas petendi causas haberet. Et Liuiæ pro quodam tributario Gallo roganti, ciuitatem negauit, immunitatem obtulit: affirmans, se faciliùs passurum fisco detrahi aliquid,

aliquid, quàm ciuitatis Romanæ vulgari hono rem. Seruos nō contentus multis difficultatibus à libertate iuſta remouiſſe: cùm & de numero, & de conditione ac differentia eorum, qui manumitterētur, curioſe cauiſſet, hoc quoque adiecit ne vinctus vnquam, tortúſue quis vllo libertatis genere ciuitatem adipiſceretur. Etiam habitum veſtitumq; priſtinū reducere ſtuduit. Ac viſa quondam pro concione pullatorū turba, indignabundus, & clamitans, En, ait,

Romanos rerum dominos, gētemq; togatam.

Negotium Aedilibus dedit, ne quem poſthac paterentur in foro, circóue, niſi poſitis lacernis, togatum conſiſtere.

Liberalitas eiuſdem. 41

Liberalitatem omnibus ordinibus per occaſiones frequenter exhibuit. Nam & inuecta vrbi Alexādrino triumpho regia gaza, tantam copiam nummariæ rei effecit, vt fœnore diminuto, plurimum agrorum pretijs acceſſerit. Et poſtea quoties ex damnatorum bonis pecunia ſuperflueret, vſum eius gratuitum ijs, qui cauere in duplum poſſent, ad certum tempus indulſit. Senatorum cenſum ampliauit: ac pro octingentorum milliū ſumma duodecies HS. taxauit, ſuppleuitq; non habentibus. Congiaria populo frequēter dedit, ſed diuerſæ ferè ſummæ modò quadringenos, modò tricenos: nonnunquam ducenos, quinquagenosq; nummos: ac nec

minores quidem pueros præteriit, quamuis non-nisi ab vndecimo ætatis anno accipere consuessent. Frumentum quoq; in annonæ difficultatibus sæpe leuissimo, interdũ nullo pretio viritim admensus est, tesserasq; nummarias duplicauit.

Seueritas eius in reprimendis populi voluptatibus indiscretis. 42

SEd vt salubrem magis quàm ambitiosum principem scires, querentem de inopia & caritate vini populum seuerissima coercuit voce, satis prouisum à genero suo Agrippa, perductis pluribus aquis, ne homines sitirent. Eidem populo promissum quidem congiarium reposcenti, bonæ fidei se esse respondit. Non promissum autem flagitanti, turpitudinem, & impudentiam edicto exprobrauit: affirmauitq;, non daturum se, quamuis dare destinarat. Nec minore grauitate, atque constantia, cùm proposito congiario multos manumissos, incertosq; ciuium numero comperisset, negauit accepturos, quibus promissum non esset: cæterisq; minus quàm promiserat, dedit, vt destinata summa sufficeret. Magna verò quondam sterilitate, ac difficili remedio, cùm venalitias, & lanistarum familias, peregrinósque omnes, exceptis medicis, & præceptoribus, partémque seruitiorum vrbe expulisset: vt tandem annona conualuit, impetum se cepisse scribit, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quòd earum

fiduc

fiducia cultura agrorum cessarat: neque tamen perseuerasse, quia certũ haberet posse per ambitionem quandoq; restitui. Atque ita post hanc rem temperauit, vt non minorem aratorum, ac negotiantiũ, quàm populi rationem deduceret.

Spectacula varij generis per eum edita.

43 *SPectaculorum & assiduitate, & varietate, atq; magnificentia omnes antecessit. Fecisse ludos se ait suo nomine quater: pro alijs magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerẽt, ter & vicies. Fecitq; nonnunquã vicatim, ac pluribus scenis per omnium linguarũ histriones: non in foro modò, nec amphitheatro, sed in circo, & in septis, & aliquando nihil præter venationem edidit. Athletas, extructis in campo Martio sedilibus ligneis: item nauale prælium circa Tyberim cauato solo: in quo nunc Cæsarũ nemus est. Quibus diebus custodes in vrbe disposuit, ne raritate remanentium grassatoribus obnoxia esset. In circo aurigas, cursoresq;, & confectores ferarum, & nonnunquam ex nobilissima iuuentute produxit. Sed & Troiæ ludũ edidit frequentissimè, magnorum minorúmue puerorum delectu: prisci, decoriq; moris existimans, claræ stirpis indolem sic notescere. In hoc ludicro Caium Nonium Asprenatem lapsu debilitatum, aureo torque donauit: passúsque est ipsum, posterósque Torquati ferre cognomen.*

Mox finem fecit talia edendi, Asinio Pollione oratore grauiter, inuidioseq; in curia questo Assernini nepotis sui casum, qui & ipse crus effregerat. Ad scenicas quoque, & gladiatorias operas etiam equitibus Romanis aliquando vsus est, verùm prius quàm Senatusconsulto interdiceretur. Posteà nihil sanè, præterquàm adolescentulum Lucium honestè natum exibuit: tantum vt ostenderet, quòd erat bipedali minor, librarum septemdecim, ac vocis immensæ. Quodam autem muneris die, Parthorum obsides tunc primùm missos, per arenam mediam ad spectaculum induxit, supérque se subsellio secundo collocauit. Solebat etiam citra spectaculorum dies, si quando quid inusitatum, dignúmque cognitu aduectum esset, id extra ordinem quolibet loco publicare: vt rhinocerotem, apud septa: tigrim, in scena: anguem quinquaginta cubitorum, pro comitio. Accidit votiuis Circensibus, vt correptus valetudine, lectica cubans, thensas deduceret: rursus commißione ludorum, quibus theatrum Marcelli dedicabat, euenit, vt laxatis sellæ curulis compagibus caderet supinus. Nepotum quoque suorum munere, cum consternatum ruinæ metu populum retinere, & confirmare nullo modo posset, transiit è loco suo, atque in ea parte consedit, quæ suspecta maximè erat. Spectandi confusißimum, ac solutißimum morem correxit,

ait,ordinauitq́;,motus iniuria Senatoris,quem Puteolis per celeberrimos ludos conſeſſu frequenti nemo receperat.

Ordo ſubſelliorum in ſpectaculis. 44

FActo igitur decreto patrum, vt quoties quid ſpectandum vſquam publicè ederetur, primus ſubſelliorum ordo vacaret Senatoribus. Romæ legatos liberarum, ſociarumq́; gentium vetuit in orcheſtra conſidere, cùm quoſdam etiam libertini generis mitti deprehendiſſet: Militem ſecreuit à populo. Maritis è plebe proprios ordines aſsignauit: prætextatis cuneum ſuum, & proximum pedagogis: ſanxitq́; ne quis pullatorum media cauea ſederet. Fœminis ne gladiatores quidem, quos promiſcuè ſpectari ſolenne olim erat, niſi ex ſuperiore loco ſpectare conceſsit. Solis virginibus Veſtalibus locum in theatro ſeparatim, & contra Prætoris tribunal dedit. Athletarum verò ſpectaculo muliebrem ſexum omnem adeò ſubmouit, vt Pontificalibus ludis pugilum par poſtulatum, diſtulerit in ſequentis diei matutinũ tempus: edixeritq́; mulieres ante horam quintam venire in theatrum, non placere.

Loca, & tempus vnde ipſe ſpectacula cernebat. 45

IPſe Circenſes ex amicorum ferè, libertorúmq; cœnaculis ſpectabat, interdum è puluinari. Et quidem cum coniuge, ac liberis ſedens,

ſpectaculo plurimas horas, aliquando totos dies aderat petita venia, commendatisq; qui ſuam vicem præſidendo fungerentur. Verùm quoties adeſſet, nihil præterea agebat: ſeu vitandi rumoris cauſa, quo patrem Cæſarem vulgò reprehenſum commemorabat, quòd inter ſpectãdum epiſtolis, libellisq; legendis, ac reſcribendis vacaret: ſeu ſtudio ſpectandi, ac voluptate, qua teneri ſe neque diſsimulauit vnquam, & ſæpe ingenuè profeſſus eſt. Itaq; corollaria, & præmia alienis quoq; muneribus, ac ludis & crebra, & grandia de ſuo offerebat. Nulliq; Græco certamini interfuit, quo non pro merito certantium, quenq; honorauerit. Spectauit autem ſtudioſiſsimè pugiles, & maximè Latinos: non legitimos atque ordinarios modò, quos etiam cõmittere cum Græcis ſolebat, ſed & cateruarios oppidanos inter anguſtias vicorum pugnãtes temere, ac ſine arte. Vniuerſum deniq; genus, operas aliquas publico ſpectaculo præbentium etiam cura ſua dignatus eſt. Athletis & conſeruauit priuilegia, & ampliauit. Gladiatores, ſine miſsione, edi prohibuit. Coercitionem in hiſtriones, Magiſtratibus in omni tempore, & loco, lege vetere permiſſam, ademit, præterquam ludos, & ſcenam: nec tamen eo minus aut xyſticorum certationes, aut gladiatorum pugnas ſeueriſsimè ſemper exegit. Nã hiſtrionum licentiam adeò compeſcuit, vt Stephanionem

misonem togatarium, cui in puerilem habitum circuntonsam matronam ministrasse comperérat, per trina theatra virgis cæsum relegauerit: Hylam pantomimum, querente Prætore, in atrio domus suæ, nemine excluso, flagellis verberauerit: Et Pyladem vrbe, atque Italia submouerit, quòd spectatorẽ, à quo exibilabatur, demonstrasset digito, conspicuumq; fecisset.

Ordinatio Italiæ facta per eum. 46

AD hũc modum vrbe, vrbanisq; rebus administratis, Italiam duedetriginta coloniarum numero deductarum ab se frequentauit: operibusq;, ac vectigalibus publicis plurifariam instruxit, etiã iure ac dignatione vrbi quodammodo pro parte aliqua adæquauit, excogitato genere suffragiorũ, quæ de Magistratibus vrbicis Decuriones colonici in sua quisq; colonia ferrent, & sub diem comitiorum obsignata Romam mitterent. Ac necubi aut honestorum deficeret copia, aut multitudinis soboles equestrem militiam petentis, etiam ex commendatione publica cuiusq; oppidi ordinabat. At ijs, qui è plebe regiones sibi reuisenti filios, filiásue approbarent, singula nummorum millia per singulos diuidebat.

Ordinatio aliarum prouinciarum. 47

PRouincias validiores, & quas annuis magistratuum imperijs regi nec facile, nec tutum erat, ipse suscepit: cæteras Proconsulibus

sortitò permisit: & tamen nonnullas commutauit interdum, atq; ex vtroq; genere plerasq; sæpius adijt. Vrbiũ quasdam fœderatas, sed ad exitium licentia præcipites, libertate priuauit: alias aut ære alieno laborãtes leuauit, aut terræmotu subuersas denuò condidit, aut merita erga populum romanum allegantes, Latinitate, vel ciuitate donauit. Nõ est (vt opinor) prouincia, excepta duntaxat Africa, & Sardinia, quã non adierit. In has fugato Sexto Pompeio, traijcere ex Sicilia apparantem, cõtinuæ, & immodicæ tempestates inhibuerunt: nec mox occasio, aut causa traijciendi fuit.

Ordinatio regnorum. 48

REgna, quibus belli iure potitus est, præter pauca, aut ijsdem, quibus ademerat, reddidit, aut alienigenis cõtribuit. Reges, socios etiam inter semetipsos necessitudinibus mutuis iunxit: prõptissimus affinitatis cuiusque, atque amicitiæ conciliator, & fautor: nec aliter vniuersos, quàm membra, partésque Imperij curæ habuit. Rectorem quoque solitus est apponere ætate paruis, ac mente lapsis, donec adolescerent, aut resipiscerent, ac plurimorum liberos & educauit simul cum suis, & instituit.

Ordinatio legionum, & militum. 49

EX militaribus copijs legiones, & auxilia prouinciatim distribuit: classem Miseni, & alteram Rauennæ ad tutelam superi, & in-

feri

feri maris collocauit. Certum numerum partim in vrbis, partim in sui custodiam allegit: dimissa Calaguritanorum manu quam vsque ad deuictum Antonium: item Germanorum, quam vsq; ad cladem Varianam, inter armigeros circa se habuerat. Neque tamen vnquam plures quàm tres cohortes in vrbe esse passus est: easq; sine castris, reliquas in hyberna, & æstiua circa finitima oppida dimittere assuerat. Quicquid autem vbiq; militum esset, ad certam stipendiorum, præmiorumq; formulam astrinxit: definitis pro gradu cuiusq; & temporibus militiæ, & commodis missionum: ne aut ætate, aut inopia post missionem solicitari ad res nouas possent. Vtq; perpetuò, ac sine difficultate sumptus, ad tuendos eos, prosequendósq; suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus nouis constituit. Et quò celerius, ac sub manum annunciari, cognosciq; posset, quid in prouincia quaq; gereretur: iuuenes primò modicis interuallis per militares vias, dehinc vehicula disposuit. Commodius id visum est, vt qui à loco eidem perferrent literas, interrogari quoque si quid res exigerent possent.

Sigilli eius, & datæ, quibus in epistolis vtebatur. 50

IN diplomatibus, libellisq;, & epistolis signandis, initio Sphinge vsus est: mox imagine Magni Alexandri: nouissimè sua, Dioscorid

ridis manu sculpta, qua signare insecuti quoq; principes perseuerauerunt. Ad epistolas omnes horarum quoq; momenta, nec diei modò, sed & noctis quibus datæ significarentur, addebat.

Clementia, & seueritas eiusdem. 51

CLementiæ, ciuilitatisq; eius multa, & magna documenta sunt. Ne enumerem quot, & quos diuersarum partium venia, & incolumitate donatos, principem etiam in ciuitate locum tenere passus sit: Iunium nouatum & Cassium Patauinum è plebe homines, alterum pecunia, alterũ leui exilio punire satis habuit: cùm ille Agrippæ iuuenis nomine, asperrimam de se epistolam in vulgus edidisset: hic conuicio pleno proclamasset, neq; votum sibi, neque animum deesse confodiendi eum. Quadam verò cognitione cùm Aemilio Eliano Cordubensi inter cætera crimina vel maximè obijceretur, quòd malè opinari de Cæsare soleret: conuersus ad accusatorem, commotoq; similis: Velim, inquit hoc mihi probes: faciam, sciat Elianus & me linguam habere: plura enim de eo loquar. Nec quicquam vltrà, aut statim, aut postea inquisiuit. Tyberio quoq; de eadem re sedulò violentius apud se per epistolam conquirenti, ita rescripsit: Aetati tuæ, mi Tyberi, noli in hac re indulgere, & nimium indignari, quenquam esse, qui de me malè loquatur. Satis est enim, si hoc habemus, ne quis nobis malè facere possit.

Hones

Honores ei collati,& ſpreti per eum. 52

TEmpla quamuis ſciret etiam Proconſulibus decerni ſolere, in nulla tamen prouincia, niſi communi ſuo Romæq; nomine recepit. Nam in vrbe quidem pertinaciſsimè abſtinuit hoc honore, atq; etiã argenteas ſtatuas olim ſibi poſitas conflauit omnes: ex quibus aureas cortinas Apollini Palatino dedicauit. Dictaturã magna vi offerente populo, genũ nixus, deiecta ab humeris toga, nudo pectore, deprecatus eſt.

De eodem,& ciuilibus geſtis eiuſdem. 53

DOmini appellationem, vt maledictum, & opprobrium ſemper exhorruit. Cùm ſpectante eo ludos, pronunciatum eſſet à mimo, O Dominũ æquum, & bonũm: & vniuerſi quaſi de ipſo dictum exultantes cõprobaſſent: ſtatim manu vultuq; indecoras adulationes repreſsit, & inſequenti die grauiſsimè corripuit edicto: dominúmque ſe poſthac appellari, ne à liberis quidem, aut nepotibus ſuis, vel ſeriò, vel ioco paſſus eſt: atq; huiuſmodi blanditias etiam inter ipſos prohibuit. Non temerè vrbe, oppidóue vllo egreſſus, aut quoquam ingreſſus eſt, niſi veſpere, aut noctu: ne quem officij cauſa inquietaret. In Conſulatu pedibus ferè, extra Conſulatum ſæpe adoperta ſella per publicum inceſſit. Promiſcuis ſalutationibus admittebat & plebem: tanta comitate adeuntium deſideria excipiens, vt quendam ioco corripuerit, quòd

ſic

sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem. Die Senatus nunquam patres nisi in curia salutauit, & quidem sedentes, ac nominatim singulos, nullo submonēte: & discedens eo modo sedentibus singulis vale dicebat. Officia cum multis mutuò exercuit: nec prius dies cuiusque solēnes frequentare desijt, quàm grandior iam natu, & in turba quōdam sponsaliorum die vexatus. Gallum Terrinū Senatorem minus sibi familiarem, sed captum repentè oculis, & ob id inedia mori destinantem, præsens consolando reuocauit ad vitam.

Patientia eius in contradictores. 54

IN Senatu verba facienti dictum est, Non intellexi: & ab alio, Contradicerem tibi, si locum haberem. Interdum ob immodicas altercationes disceptantium è curia per iram se proripienti quidam ingesserūt, Licere oportere Senatoribus de republica loqui. Antistius Labeo Senatus lectione, cùm triumuirū legeret, Marcū Lepidū, hostē olim eius, & tunc exulantem legit: interrogatusq; ab eo, an essent alij digniores, suū quenq; iudicium habere respondit. Nec ideò libertas, aut contumacia fraudi cuiquam fuit.

Libelli famosi contra eum facti. 55

ETiam sparsos de se in curia famosos libellos, nec expauit & magna cura redarguit. Ac ne requisitis quidem autoribus id modò censuit, cognoscendum posthac de ijs, qui libellos,

bellos, aut carmina ad infamiam cuiuſpiã ſub alieno nomine edant.

Moderatio,& ciuilitas eiuſdem in agendo. 56

IOcis quoque quorundam inuidioſis aut petulantibus laceſſitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibenda teſtamẽtorum licentia, ne Senatus quicquã conſtitueret, interceſſit. Quoties magiſtratuum comitijs intereſſet, tribus cum candidatis ſuis circuibat, ſupplicabátque more ſolenni: ferebat & ipſe ſuffragium in tribu, vt vnus è populo. Teſtem ſe in iudicijs, & interrogari, & refelli æquiſſimo animo patiebatur. Forum anguſtius fecit, nõ auſus extorquere poſſeſſoribus proximas domos. Nunquam filios ſuos populo commendauit, vt non adijceret, Si merebuntur. Eiſdem prætextatis adhuc aſſurrectum ab vniuerſis in theatro, & à ſtantibus plauſum, grauiſſimè queſtus eſt. Amicos ita magnos, & potentes in ciuitate eſſe voluit, vt tamen pari iure eſſent, quo cæteri, legibusq; iudiciarijs æquè tenerentur. Cùm Aſprenas Nonius arctius ei iunctus, cauſam veneficij, accuſante Caſſio Seuero, diceret, conſuluit Senatum, quid officij ſui putaret. Cunctari enim ſe, ne ſi ſupereſſet, eriperet legibus reum: ſin deeſſet, deſtituere, ac prædamnare amicum exiſtimaretur. Et conſentientibus vniuerſis, ſedit in ſubſellijs per aliquot horas: verùm tacitus,

ac ne laudatione quidem iudiciali data. Affuit & clientibus, sicut scutario cuidam, euocato quondam suo, qui postulabatur iniuriarum. Vnum omnino è reorum numero, ac ne eum quidem, nisi precibus, eripuit, exorato coram iudicibus accusatore, Castricium, per quem de coniuratione Murenæ cognouerat.

Dilectio Romanorum ad eum. 57

PRo quibus meritis quantoperè dilectus sit, facile est æstimare. Omitto Senatusconsulta, quæ possunt videri vel necessitate expressa, vel verecundia. Equites Romani natalem eius sponte, atq; consensu, biduo semper celebrarunt. Omnes ordines in lacum Curtij quotannis ex voto pro salute eius stipem iaciebant. Item Calendis Ianuarijs strenam in Capitolio etiã absenti: ex qua summa pretiosissima Deorum simulacra mercatus, vicatim dedicabat: vt Apollinem Sandaliarium, & Iouem Tragœdum, aliaq; in restitutionem Palatinæ domus incendio absumptæ. Veterani, decuriæ, tribus, atque etiam singulatim è cætero genere hominum, libentes, ac pro facultate quisq; pecunias contulerunt: delibante tantummodo eo summarũ aceruos, neq; ex quoquam plus denario auferẽte. Reuertentem ex prouincia, non solùm faustis ominibus, sed & modulatis carminibus prosequebantur. Obseruatum etiã est, ne quoties introiret vrbem, supplicium de quoquam sumeretur.

Honor

Honore idem collatus per Senatum, populúmque Romanum. 58

PAtris patriæ cognomen vniuersi repentino, maximóque consensu detulerunt ei. Prima plebs legatione Antium missa, dein quia nō recipiebat, ineunti Romæ spectacula frequens, & laureata, mox in curia senatus, neque decreto, neq; acclamatione, sed per Valerium Messalam id mandantibus cunctis: Quod bonum, inquit, faustū q; sit tibi, domuiq; tuæ Cæsar Auguste, (Sic enim nos perpetuam felicitatem Reipublicæ, & læta huic precari existimamus) Senatus te consentiens cum populo Romano, consalutat patriæ patrem. Cui lacrymans respondit Augustus his verbis, (ipsa enim sicut Messalæ posui) Compos factus votorum meorum, patres conscripti, quid habeo aliud Deos immortales precari, quàm vt hunc consensum vestrum ad vltimum vitæ finem mihi perferre liceat?

Honores eidem collati per singulares ciues Romanos. 59

MEdico Antonio Musæ, cuius opera ex ancipiti morbo conualuerat, statuam, ære collato, iuxta signum Aesculapij statuerunt. Nonnulli patrumfamiliarum testamento cauerunt, vt ab hæredibus suis prælato victimæ titulo in Capitolium ducerentur, votumq; pro se solueretur, quòd superstitem Augustū reliquissent. Quedā Italiæ ciuitates diem, quo primùm ad se-

ad se venisset, initium anni fecerunt. Prouinciarum pleraque super templa, & aras, ludos quoq; quinquennales penè oppidatim constituerunt.

Honor ei collatus. 60

REges amici, atque socij, & singuli in suo quisque regno, Cæsareas vrbes condiderunt. Et cuncti simul ædem Iouis Olympici Athenis antiquitus inchoatam, perficere communi sumptu destinauerunt, Genioq; eius dedicare ac sæpe regnis relictis, non Romæ modò, sed prouincias peragranti quotidiana officia togati, ac sine regio insigni, more clientum præstiterunt.

Interior, & familiaris vita eiusdem. 61

QVoniam qualis in Imperijs ac magistratibus, regendáque per terrarum orbem pace, bellóque Republica fuerit, exposui: referam nunc interiorem, ac familiarem eius vitam, quibúsque moribus atque fortuna, domi, & inter suos egerit, à iuuenta vsque ad supremum vitæ diem. Matrem amisit in primo Consulatu, sororem Octauiam quinquagesimũ & quartum agens ætatis annum. Vtriq;, cùm præcipua officia viuæ præstitisset, etiam defunctæ honores maximos tribuit.

Sponsæ, & vxores eius. 62

SPonsam habuerat adolescens Publij Seruilij Isaurici filiam: sed reconciliatus post primam discordiam Antonio, expostulantibus vtriusq;

vtriusque militibus, vt ex necessitudine aliqua iungerētur, priuignam eius, Claudiam Fuluiæ ex Publio Clodio filiam duxit vxorem vixdū nubilem. Ac simultate cum Fuluia socru exorta, dimisit intactam adhuc, & virginem. Mox Scriboniam in matrimonium accepit, nuptam antè duobus consularibus, & ex altero etiam matrem. Cum hac etiam diuortium fecit, pertæsus, vt scribit, morum peruersitatem eius, ac statim Liuiam Drusillam matrimonio Tyberij Neronis, & quidem prægnantem abduxit, dilexitq́; ac probauit vnicè, ac perseueranter.

filia hab matri ... et duxit

De filia, & matrimoniis eius. 63

EX Scribonia Iuliam, ex Liuia nihil liberorū tulit, cùm maximè cuperet. Infans, qui conceptus erat, immaturus est editus. Iuliā primùm Marcello Octauiæ sororis suæ filio, tantumq́; pueritiā egresso: deinde vt is obijt, Marco Agrippæ nuptui dedit: exorata sorore, vt sibi genero cederet. Nam tunc Agrippa alterā Marcellarum habebat, & ex ea liberos. Hoc quoq; defuncto, multis, ac diu, etiam ex equestri ordine, circunspectis conditionibus, Tyberium priuignum suum elegit coëgitq́; prægnantem vxorem, & ex qua iam pater erat, dimittere. Marcus Antonius scribit, primùm eū Antonio filio suo despondisse Iuliam, dein Cotisoni Getarum regi, quo tempore sibi quoque inuicem filiam regis in matrimonium petijsset.

De nepotibus eius ex Iulia. 64

NEpotes ex Agrippa, et Iulia tres habuit, Caium, Luciũ, & Agrippã: neptes duas, Iuliam & Agrippinam. Iuliam Lucio Paulo Censoris filio, Agrippinam Germanico sororis suæ nepoti collocauit. Caium & Lucium adoptauit domi, per assem, & libram emptos à patre Agrippa: tenerosq; adhuc ad curam Reip. admouit: & Consules designatos circum prouincias exercitusq; dimisit. Filiam, & neptes ita instituit, vt etiam lanificio assuefaceret: vetaretq; loqui, aut agere quicquam, nisi propalam, & quod in diurnos commentarios referretur. Extraneorum quidem cœtu adeò prohibuit, vt Lucio Tucinio claro, decoroq; iuueni scripserit, quondam parum modestè fecisse eum, qui filiam suam Baias salutatũ venisset. Nepotes & literas, & natare, aliaq; rudimenta per se plerunque docuit, ac nihil æquè laborauit, quàm vt imitarentur chirographum suum. Neque cœnauit vnà, nisi in imo lecto assiderẽt: neque iter fecit, nisi vt vehiculo anteirent, aut circà adequitarent.

Infortunium eius circa sobolem descendentium. 65

SEd lætum eum atq; fidentem, & sobole, & disciplina domus, fortuna destituit. Iulias filiam, & neptem omnibus probris cõtaminatas relegauit. Caium, & Lucium in duodeuiginti

mensium

mensium spatio amisit ambos, Caio in Lycia, Lucio Maßiliæ defunctis. Tertiũ nepotẽ Agrippam, simulq́; priuignũ Tyberium adoptauit in foro, lege curiata. Ex quibus Agrippam breui, ob ingenium sordidum, ac ferox abdicauit, seposuitq́; Surrentum. Aliquantò autem patientius mortem, quàm dedecora suorũ tulit. Nam Caij, Luciјq́; casu non adeò fractus, de filia, absens, ac libello per Quæstorem recitato, notum Senatui fecit: abstinuitq́; congressu hominum diu, præ pudore: etiam de necanda deliberauit. Certè cum sub idem tempus vna ex conscijs liberta Fœde nomine, suspendio vitã finisset, maluisse se ait, Fœdes patrẽ fuisse. Relagatæ vsum vini, omnémq; delicatiorem cultum ademit: neq; adiri à quoquam libero seruóue, nisi se consulto permisit, & ita vt certior fieret, qua is ætate, qua statura, quo colore esset, etiam quibus corporis notis, vel cicatricibus. Post quinquenniũ demum ex insula in continentem, lenioribusq́; paulò conditionibus, transtulit eam. Nam vt omnino reuocaret, exorari nullo modo potuit. Deprecanti sæpe populo Romano, & pertinacius instanti, tales filias, talesq́; coniuges pro cõcione imprecatus est. Ex nepte Iulia post damnationem editum infantẽ agnosci, aliq́; vetuit. Agrippam nihilo tractabiliorem, imò in dies amentiorem in insulam transportauit, sepsitq́; insuper custodia militum. Cauit etiam Sena-

tusconsulto, vt eodem loco in perpetuum contineretur: atq; ad omnẽ & eius, & Iuliarũ mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat: Αἴθ᾽ ὄφελον ἄγαμός τ᾽ ἔμμεναι ἄγονός τ᾽ ἀπολέσθαι. Nec aliter eas appellare, quàm treis vomicas, aut tria carcinomata sua.

Receptio & cultus amicitiarum eius. 66

AMicitias neq; facilè admisit, & cõstantissimè retinuit. Et nõ tantũ virtutes, ac merita cuisq; dignè prosecutus, sed vitia quoq;, & delicta duntaxat modica perpessus. Neq; enim temere ex omni numero in amicitia eius afflicti reperirentur, præter Saluidenum Rufum, quem ad Consulatum vsq;, & Cornelium Gallũ, quem ad Præfecturam Aegypti, ex infima vtrunq; fortuna prouexerat. Quorum alterũ res nouas molientem damnandum Senatui tradidit, alteri ob ingratum, & maleuolũ animum, domo, & prouinciis suis interdixit. Sed Gallo quoq; et accusatorum denuntiationibus, & Senatusconsultis ad necem compulso, laudauit quidem pietatem tantopere pro se indignantium, cæterùm & illacrymauit, & vicem suam cõquestus est, quòd sibi soli non liceret, amicis quatenus vellet irasci. Reliqui potẽtia, atq; opibus ad finẽ vitæ suæ cuiusq; ordinis principes floruerunt, quanquam & offensis interuenientibus. Desiderauit enim nonnunquam, ne de pluribus referam, & Marci Agrippæ patientiã, & Mecœnatis taciturnita

turnitatem, cum ille ex leui rigoris suspicione, et quòd Marcellus sibi anteferretur, Mitilenas se, relictis omnibus, contulisset, & hic secretum de comperta Murenæ coniuratione, vxori Terentiæ prodidisset. Exegit & ipse inuicem ab amicis beneuolentiam mutuam, tam à defunctis, quàm à viuis. Nã quamuis minimè appeteret hæreditates, vt qui nunquam ex ignoti testamento capere quicquam sustinuerit, amicorum tamen suprema iudicia morosissimè pensitauit, neq; dolore dissimulato, si parcius, aut citra honorem verborũ: neq; gaudio, si gratè pieq; quis se prosecutus fuisset. Legata, vel partes hæreditatum, & à quibuscũq; parentibus relicta sibi, aut statim liberis eorum concedere, aut si pupillari ætate essẽt, die virilis togæ, vel nuptiarum, cum incremento restituere consueuerat.

Seueritas, & clementia eius erga libertos. 67.

P*Atronus, dominusq; non minus seuerus, quàm facilis, & clemẽs, multos libertorũ in honore, & vsu maximo habuit, vt Liciniũ Enceladum, aliosq; Cosinium seruum grauissimè de se opinantem, non vltrà quàm compedibus coercuit. Diomedem dispensatorem, à quo simul ambulante, incurrenti repentè fero apro per metum obiectus est; maluit timiditatis arguere quàm noxæ, remq; non minimi periculi, quia tamen fraus aberat, in iocum vertit. Idem Procu-*

lum ex acceptiſſimis libertis mori coegit, cōpertū adulterare matronas. Thallo à manu, quòd pro epiſtola prodita denarios quingētos accepiſſet, crura effregit. Pædagogū, miniſtróſq; Caij filij per occaſionē valetudinis, mortiſq; eius ſuperbè, auareq; in prouincia graſſantes, oneratos graui pondere ceruicibus, præcipitauit in flumē.

Infamia dedecorum primæ iuuentutis eius. 68

PRima iuuenta variorum dedecorum infamiam ſubijt. Sextus Pōpeius eum, vt effœminatū, inſectatus eſt. Marcus Antonius adoptionem auunculi ſtupro meritum, item Lucius Marci frater, quaſi pudicitiam delibatā à Cæſare, Aulo etiam Hircio in Hiſpania CCC. millibus nummum ſubſtrauerit, ſolituſq; ſit crura ſuburere nuce ardenti, quò mollior pilus ſurgeret. Sed & populus quondam vniuerſus ludorū die & accepit in contumeliam eius, & aſſenſu maximo cōprobauit verſum in ſcena pronuntiatum de Gallo matris Deûm tympaniʒante:

Vidéſne vt cinædus orbem digito temperat?

Adulterium, & libido eiuſdem, 69

ADulteria quidē exercuiſſe, ne amici quidē negant, excuſantes ſanè non libidine, ſed ratione commiſſa, quò facilius cōſilia aduerſariorū, per cuiuſque mulieres exquireret. Marcus Antonius ſuper feſtinatas Liuiæ nuptias obiecit,

obiecit, & fœminam consularem è triclinio viri coràm in cubiculum abductam, rursus in conuiuium rubẽtibus auriculis, incõptiore capillo reductam: & dimissam Scriboniã, quia liberius doluisset nimiam potentiã pellicis, & conditiones quæsitas per amicos, qui matresfamiliâs, et adultas ætate virgines denudarent, atq; perspicerent, tanquam Thoranio mangone vendente. Scribit etiã ad ipsum hoc familiariter adhuc, necdũ plenè inimicus, aut hostis: Quid te mutauit? quod reginam ineo? vxor mea est. Nũc cœpi, an abhinc annos nouem? tu deinde solam Drusillam inis? ita valeas, vti tu hanc epistolã cum leges, non inieris Tertullam, aut Terentillam, aut Rufillam, aut Saluiam Titisceniam, aut omnes. An ne refert vbi, & in quam arrigas?

De cœna eius, & discumbentibus in apparatu Deorum. 70

Coena quoq; eius secretior in fabulis fuit, quæ vulgò δωδεκάθεος vocabatur, in qua Deorũ, Dearumq; habitu discubuisse conuiuas, & ipsum pro Apolline ornatũ non Antonij modò epistolæ singulorum nomina amarissimè annumerantis exprobrant, sed & sine autore notissimi versus:

Cùm primum istorum conduxit mensa choragum,
Sexq; Deos vidit Mallia, sexq; Deas:
Impia dum Phœbi Cæsar mendacia ludit,

Dum noua Diuorum cœnat adulteria:
Omnia se à terris tunc numina declinarunt,
Fugit & auratos Iuppiter ipse thronos.

Auxit cœnæ rumorem summa tunc in ciuitate penuria ac fames. Acclamatumq́; est postridie, frumentum omne Deos comedisse, & Cæsarem planè esse Apollinem, sed & tortorē: quo cognomine is Deus quadam in parte vrbis colebatur.

Nota pretiosæ supellectilis eius, & aleæ lusus per eum dilectus. 71

NOtatus est vt pretiosæ supellectilis, Corinthiorumq́; præcudibus, & aleæ indulgēs. Nam & proscriptionis tempore ad statuā eius adscriptum est:

Pater argentarius, ego Corinthiarius.

Cùm existimaretur quosdam propter vasa Corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigrāma vulgatum est:

Postquàm bis classe victus naues perdidit,
Aliquando vt vincat, ludit aßiduè aleam.

Ex quibus siue criminibus, siue maledictis infamiā impudicitiæ facillimè refutauit, & præsentis, & posteræ vitæ castitate. Item lautitiarum inuidiā, cùm & Alexandria capta, nihil sibi præter vnum myrrhinum calicem, ex instrumento regio retinuerit, & mox vasa aurea aßiduißimi vsus conflauerit omnia. Circa libidines hæsit. Postea quoq; (vt ferunt) ad vitiandas virgines prōptior, quæ sibi vndiq; etiam ab

vxore

vxore conquirerentur. Aleæ rumorē nullo modo expauit: lusitq́; simpliciter, & palàm oblectamenti causa etiā senex: ac, præterquàm Decembri mense, alijs quoq; festis, profestisq́; diebus. Nec id dubium est autographa quadam epistola: Cœnaui (ait) mi Tyberi cum ijsdem. Accesserūt conuiuæ Vinitius, & Syluius pater. Inter cœnam lusimus γεροντικῶς & heri, & hodie. Talis enim iactatis, vt quisque canē, aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in mediū conferebat: quos tollebat vniuersos qui Venerem iecerat. Et rursus alijs literis: Nos mi Tyberi Quinquatrijs satis iucundè egimus. Lusimus enim per omnes dies, forumq́; aleatorium calfecimus. Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad summam tamen perdidit non multum, sed ex magnis detrimentis præter spem paulatim retractus est. Ego perdidi viginti millia nummûm meo nomine: sed cùm effusè in lusu liberalis fuissem, vt soleo plerunq;. Nā si quas manus remisi cuique exegissem, aut retinuissem quod cuique donaui, vicissē vel L. millia. Sed hoc malo. Benignitas enim mea me ad cœlestem gloriam efferet. Scribit ad filiam: Misi tibi denarios CCL. quos singulis conuiuis dederam, si vellent inter se inter cœnā vel talis, vel par impar ludere.

Continentia, & habitationes eiusdem. 72

IN cæteris partibus vitæ cōtinentißimū fuisse constat, ac sine suspicione vllius vitij. Habitauit primò iuxta Romanum forum supra scalas annularias, in domo, quæ Calui Oratoris fuerat: postea in Palatio sed nihilominus ædibus modicis Hortensianis, & neq; laxitate, neq; cultu cōspicuis: vt in quibus porticus breues essent Albanarum columnarum, & sine marmore vllo, aut insigni pauimento conclauia. Ac per annos amplius XL. eodem cubiculo hyeme, & æstate mansit, quamuis parum salubrem valetudini suæ vrbem hyeme experiretur, aßidueq; in vrbe hyemaret. Si quando quid secretò, aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi locus in edito singularis, quem Syracusas, & τεχνύφυον vocabat. Huc transibat, aut in alicuius libertinorum suburbanum: æger autem in domo Mecœnatis cubabat. Ex seceßibus præcipuè frequentauit maritima, insulasq; Campaniæ, aut proxima vrbi oppida, Lanuuium, Præneste, Tybur: vbi etiam in porticibus Herculis templi persæpe ius dixit. Ampla, & operosa prætoria grauabatur, & neptis quidem suæ Iuliæ profusè ab ea extructa etiam diruit ad solum. Sua verò quamuis modica, non tam statuarum tabularúmque pictarum ornatu, quàm xystis, & nemoribus excoluit, rebusq; vetustate ac raritate notabilibus: qualia sunt Capreis immanium beluarum, ferarumq; membra

pragr

prægrandia, quæ dicuntur Gigantum ossa, & arma Heroum.

De parsimonia, supellectili, & vestimentis eius. 73

INstrumenti eius, & supellectilis parsimonia apparet etiam nunc residuis lectis, atque mensis, quorum pleraq; vix priuatæ elegantiæ sint. Ne toro quidem cubuisse aiunt, nisi humili, & modicè instrato. Veste non temere alia, quàm domestica vsus est, ab vxore, & sorore, & filia neptibusq; confecta. Togis neq; restrictis, neq; fusis. Clauo nec lato, nec angusto: calceamentis altiusculis, vt procerior, quàm erat, videretur. Et forensia autem, & calceos nunquam non intra cubiculum habuit ad subitos repentinosq; casus parata.

Conuiuia, & cœnæ eiusdem. 74

COnuiuabatur aßiduè, nec vnquam nisi recta, non sine magno ordinum, hominumq; delectu. Valerius Messala tradit, neminem vnquam libertinorũ adhibitum ab eo cœnæ, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem. Post proditam Sexti Pompeij classem; Ipse scribit inuitasse sequendã, in cuius villa maneret, qui speculator suus olim fuisset. Cõuiuia nõnunquam & serius inibat, & maturius relinquebat, cùm conuiuæ & cœnare inciperent priusquàm ille discumberet, & permanerent digresso eo. Cœnam ternis ferculis: aut, cùm abundantißimè,

senis

ſenis præbebat, vt non nimio ſumptu, ita ſumma comitate. Nam & ad cōmunionem ſermonis tacentes, vel ſubmiſſim fabulantes prouocabat, & aut acroamata, & hiſtriones, aut etiam triuiales ex circo ludos interponebat, ac frequentiſſimè aretalogos.

Celebratio feſtorum & ſolennium dierum. 75

FEſtos & ſolennes dies profuſiſſimè, nonnunquam ilocalariter tantum celebrabat. Saturnalibus, & quando alias libuiſſet, modò munera diuidebat, veſtẽ, & aurum, & argentum: modò nummos omnis notæ, etiam veteres regios, ac peregrinos: interdum nihil præter cilicia, & ſpongias, & rutabula & forpices, atq; alia id genus titulis obſcuris, & ambiguis. Solebat & inæqualiſſimarũ rerum ſortes, & auerſas tabularum picturas in conuiuio venditare: incertoq; caſu ſpẽ mercantiũ vel fruſtrari, vel explere: ita vt per ſingulos lectos licitatio fieret, & ſeu iactura, ſeu lucrum communicaretur.

Cibi eius, & comedendi horæ. 76

CIbi (nam ne hoc quidem omiſerim) minimi erat, atq; vulgaris ferè. Secundarium panẽ, & piſciculos minutos, & caſeum bubulũ manu preſſum, & ficos virides biferas maximè appetebat: veſcebaturq; & ante cœnã quocunque tempore, & loco, quo ſtomachus deſideraſſet. Verba ipſius ex epiſtolis ſunt: Nos in eſſedo panem,

panem, & palmulas gustauimus. Et iterum: Dum lectica ex regia domũ redeo, panis vnciã cũ paucis acinis vuæ duracinæ comedi. Et rursus ne Iudæus quidem, mi Tyberi, tam diligenter sabbatis ieiunium seruat, quàm ego hodie seruaui: qui in balneo demum post horam primam noctis duas bucceas mãducaui prius, quàm vngi inciperem. Ex hac obseruãtia nõnunquã vel ante initum, vel post dimissum conuiuiũ solus cœnitabat, cùm pleno conuiuio nihil tangeret.

Parsimonia eius in potu. 77

VIni quoque natura parcißimus erat. Nõ amplius ter bibere eum solitũ super cœnã in castris apud Mutinam, Cornelius Nepos tradit. Postea quoties largißimè se inuitaret, senos sextantes non exceßit: aut si exceßisset, reijciebat. Et maximè delectatus est Rhetico, neq; temere interdiu bibit. Pro potione sumebat perfusum aqua frigida panem, aut cucumeris frustum, vel lactuculæ thyrsum, aut recens acidúmue pomum succi vinosioris.

Quid post cibum agebat. 78

POst cibum meridianũ ita vt vestitus, calceatúsque erat, retectis pedibus paulisper conquiescebat, opposita ad oculos manu. A cœna se in lecticulã lucubratoriam recipiebat. Ibi donec residua diurni actus, aut omnia, aut ex maxima parte cõficeret, ad multã noctem permanebat. In lectum inde transgressus, non amplius

plius cùm plurimum quàm septem horas dormiebat, ac ne eas quidem continuas, sed vt in illo temporis spatio ter, aut quater expergisceretur. Si interruptũ somnũ recuperare (vt euenit) non posset, lectoribus, aut fabulatoribus accersitis resumebat, producebatq; vltra primam sæpe lucem. Nec in tenebris vigilauit vnquã, nisi aßidente aliquo. Matutina vigilia offendebatur: ac si vel officij, vel sacri causa maturius vigilandum esset, ne id cõtra commodum faceret. in proximo cuiuscunq; domesticorum cœnaculo manebat. Sic quoque sæpe indigens somni, & dum per vicos deportaretur, & deposita lectica inter aliquas moras condormiebat.

Statura corporis, & mẽbrorum eius. 79

F*Orma fuit eximia, & per omnes ætatis gradus venustißima, quanquàm & omnis lenocinij negligens, & in capite comendo tam incuriosus, vt raptim compluribus simul tonsoribus operam daret, ac modò tonderet, modò raderet barbam: eoq; ipso tẽpore aut legeret aliquid, aut etiam scriberet. Vultu erat vel in sermone, vel tacitus adeò tranquillo, serenoq;, vt quidam è primoribus Galliarum confeßus sit inter suos, eo se inhibitum, ac remollitum, quo minus vt destinarat, in transitu Alpium per simulationem colloquij propius admißus, in præcipitium propelleret. Oculos habuit claros, ac nitidos, quibus etiam existimari volebat inesse*

esse quiddam diuini vigoris, gaudebatq; si quis sibi acrius contuenti, quasi ad fulgorem Solis vultum submitteret: sed in senecta sinistro minus vidit. Dentes raros, & exiguos, & scabros: capillum leuiter inflexũ, & sufflauum, supercilia coniuncta, mediocres aures, nasum & à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem: colorem inter aquilum candidumq;, staturam breuem: quam tamẽ Iulius Marathus libertus etiam in memoriam eius quinque pedũ, & dodrãtis fuisse tradit, sed quæ cõmoditate, & æquitate mẽbrorum occuleretur, vt non nisi ex comparatione astantis alicuius procerioris intelligi posset.

Maculæ, & membra inualida corporis eius. 80

C*Orpore traditur maculoso, dispersis per pectus, atq; aluum genitiuis notis, in modum, & ordinem, ac numerum stellarum cœlestis Vrsæ, sed & callis quibusdam ex prurigine corporis, aßiduoq; & vehementi strigilis vsu, plurifariam cõtractis, ad impetiginis formam. Coxendice, & femore, & crure sinistro, non perinde valebat, vt sæpe etiam inde claudicaret: sed remedio arenarum, atque arundinum confirmabatur. Dextræ quoque manus digitum salutarem, tam imbecillum interdum sentiebat, vt torpentem contractumq; frigore, vix cornei circuli supplemento scripturæ admoueret.*

Quest

Questus est & de vesica, cuius dolore, calculis demum per vrinam eiectis leuabatur.

Infirmitates eiusdem. 81

GRaues, et periculosas valetudines per omnẽ vitam aliquot expertus est, præcipuè Cantabria domita: cùm etiam distillationibus, iecinore vitiato, ad desperationem redactus, contrariam, & ancipitem rationem medendi necessariò subijt: quia calida fomenta non proderãt, frigidis curari coactus, autore Antonio Musa. Quasdam & anniuersarias, ac tempore certo recurrentes experiebatur. Nam sub natalem suum plerũq; languebat: & initio veris præcordiorũ inflatione tentabatur, austrinis autem tempestatibus grauedine. Quare quassato corpore, neq; frigora, neq; æstus facilè tolerabat.

Cultus corporis eius in via, & itinere. 82

HYeme quaternis cũ pingui toga tunicis, et subucula thorace laneo, et feminalibus, et tibialibus muniebatur: Aestate apertis cubibiculi foribus, ac sæpe in peristylo saliẽte aqua, atque etiam ventilante aliquo cubabat. Solis verò ne hyberni quidem patiens, domi quoque non nisi petasatus sub dio spatiabatur. Itinera lectica. & noctibus ferè, eaq; lenta, ac minuta faciebat, vt Præneste, vel Tybur biduo procederet. Ac si quò peruenire mari posset, potius nauigabat. Verùm tantam infirmitatem magna cura tuebatur, inprimis lauan-

dirari

di raritate. Vngebatur etiam ſæpius, ſudabat ad flammam: deinde perfundebatur egelida aqua, vel ſole multo calefacta. At quoties neruorum cauſa, marinis, Albuliſq; calidis vtendum eſſet, contentus hoc erat, vt inſidens ligneo ſolio, quod ipſe Hiſpanico verbo duretam vocabat, manus ad pedes alternis iactaret.

Exercitia eiuſdem. 83

EXercitationes campeſtres equorum, & armorum ſtatim poſt ciuilia bella omiſit, & ad pilam primò folliculumq; tranſiit: mox nihil aliud quàm vectabatur, & deambulabat: ita vt in extremis ſpatijs ſubſultim decurreret, ſeſtertio vel lodicula inuolutus. Animi laxandi cauſa modò piſcabatur hamo: modò talis, aut oſcillatis nucibuſq; ludebat cum pueris minutis, quos facie, & garrulitate amabiles vndiq; conquirebat, præcipuè Mauros, & Syros. Nam pumilios, atq; diſtortos, & omnis generis eiuſdem, vt ludibria naturæ, maliq; ominis abhorrebat.

Eloquentia eius, & ars oratoria. 84

ELoquentiam, ſtudiaq; liberalia ab ætate prima cupidè, & laborioſiſſimè exercuit. Mutinenſi bello in tanta mole rerum, & legiſſe, & ſcripſiſſe, & declamaſſe quotidie traditur. Nam deinceps neq; in ſenatu: neq; apud populũ, neq; apud milites locutus eſt vnquam, niſi meditata, & compoſita oratione, quamuis

non deficeret ad subita extemporali facultate. Ac ne periculum memoriæ adiret, aut in ediscẽdo tẽpus absumeret, instituit recitare omnia. Sermones quoq; cum singulis, atq; etiam cum Liuia sua grauiores, non nisi in scriptis, & è libello habebat: ne plus, minúsue loqueretur ex tempore. Pronuntiabat dulci, & proprio quodam oris sono: dabatq; assiduè phonasco operam: sed nonnunquam infirmatis faucibus, præconis voce ad populum concionatus est.

Libri, & opuscula per eum edita. 85.

M*Vlta varij generis prosa oratione composuit: ex quibus nõnulla in cœtu familiarium, velut in auditorio recitauit, sicut rescripta Bruto de Catone. Quæ volumina cum iam senior ex magna parte legisset, fatigatus, Tyberio tradidit perlegenda. Item hortationes ad Philosophiam, & aliqua de vita sua, quam tredecim libris Cantabrico tenus bello, nec vltra exposuit. Poëticam summatim attigit. Vnus liber extat scriptus ab eo hexametris versibus, cuius & argumentum & titulus est, Sicilia. Extat alter æquè modicus epigrammatum, quæ ferè tempore balnei meditabatur. Nam tragœdiam magno impetu exorsus, non succedente stylo aboleuit: quærentibusq; amicis quidnam Aiax ageret, respondit Aiacem suum in spongiam incubuisse.*

Stylus, & genus loquendi eiusdem. 86.

Genus

GEnus eloquendi secutus est elegans, & temperatum, vitatis sententiarum ineptijs atq; inconcinnitate, & reconditorum verborum, vt ipse dicit, fœtoribus. Præcipuamq; curam duxit, sensum animi quàm apertissimè exprimere. Quod quo facilius efficeret, aut necubi lectorem, vel auditorem obturbaret, ac moraretur, neq; præpositiones verbis addere, neq; coniunctiones sæpius iterare dubitauit, quæ detractæ afferunt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augent. Cacozelos, & antiquarios, vt diuerso genere vitiosos, pari fastidio spreuit. Exagitabat nonnunquam in primis Mecœnatem suum, cuius myrobrecheis (vt ait) cincinnos vsquequaque persequitur, & imitando per iocũ irridet. Sed nec Tyberio parcit, & exoletas interdum, & reconditas voces occupanti. Marcum quidem Antonium, vt insanum, increpat, quasi ea scribentem, quæ mirentur potius homines quàm intelligant. Deinde ludens malũ, & inconstans in eligendo genere dicendi ingenium eius, addidit hæc, Túque dubitas Cimbérne Annius, an Verrius Flaccus imitandi sint tibi? ita vt verbis, quæ Crispus Sallustius excerpsit ex originibus Catonis, vtaris? an potius Asiaticorum oratorum inanibus sententijs, verborum volubilitas in nostrum sermonem transferenda? Et quadam epistola Agrippinæ neptis ingenium collaudans, Sed opus est, inquit, da-

re te operam, ne molestè scribas, aut loquaris.

Vsurpatio quorundam sermonum eiusdem. 87

QVotidiano sermone quædam frequentius, & notabiliter vsurpasse eum literæ ipsius autographæ ostentant. In quibus identidem cum aliquos nunquam soluturos significare vult, Ad calendas Græcas soluturos ait: & cum hortatur ferenda esse præsentia, qualiacunq; sint, Contenti simus hoc Catone. Et ad exprimendam festinatæ rei velocitatem, Velocius quàm asparagi coquantur. Ponit assiduè & pro stulto, baceolum: & pro pullo, pulleiaceum: & pro cerito, vacerosum: & vapidè sese habere, pro malè: & betizare, pro languere: quod vulgò lachanizare dicitur. Item simus pro sumus: & domos genitiuo casu singulari, pro domus. Nec vnquam alitèr hæc duo, ne quis mendam magis quàm consuetudinem putet. Notaui & in chiragrapho eius illa præcipuè, non diuidere verba, nec ab extrema parte versuum abundantes literas in alterum transfert, sed ibidem statim subijcit, circunducítq;.

Orthographia, & modus scribendi eiusdem. 88

ORthographiam, id est, formulam, rationemq; scribendi à grammaticis institutam non adeò custodijt: ac videtur eorum sequi potius opinionem, qui perinde scribẽdum, ac loquen

quendum existiment. Nam quòd sæpe non literas modò, sed syllabas aut permutat, aut præterit, communis hominum error est. Nec ego id notarem, nisi mihi mirũ videretur tradidisse aliquos legato eũ consulari successorẽ dedisse, vt rudi, & indocto, cuius manu ixi pro ipsi scriptum animaduerterit. Quoties autem per notam scribit b, pro a: c, pro b, ac deinceps eadem ratione sequẽtes literas ponit. Pro x, autem duplex aa.

Peritia eius, & vsus Grecarũ literarum, cum benigna audientia aliorum. 89

NE Græcarum quidem disciplinarum leuiore studio tenebatur: in quibus & ipsis præstabat largiter, magistro dicendi vsus Apollodoro Pergameno, quem iam grandem natu, Apolloniam quoq; secũ ab vrbe iuuenis adhuc eduxerat. Deinde etiã eruditione varia repletus Sperarci Philosophi, filiorũq; eius Dionysij & Nicanoris contubernium inijt: non tamen vt aut loqueretur expeditè, aut componere aliquid auderet. Nam & si quid res exigeret, Latinè formabat, vertendumq; alij dabat. Sed planè poematũ quoq; non imperitus, delectabatur etiam comœdia veteri, & sæpe eam exhibuit publicis spectaculis. In euoluendis vtriusq; linguæ autoribus, nihil æquè sectabatur, quàm præcepta, & exempla publicè vel priuatim salubria: eaq; ad verbum excepta, aut ad domesticos, aut ad exercituum, prouinciarumq; recto-

res, aut ad vrbis magistratus plerũq; mittebat, prout quiq; monitione indigerent. Etiam libros totos & Senatui recitauit, & populo notos per edictum sæpe fecit: vt orationes Q. Metelli de prole augẽda, & Rutilij de modo ædificiorum: quò magis persuaderet, vtranque rem non à se primò animaduersam, sed antiquis iam tũc curæ fuisse. Ingenia seculi sui omnibus modis fouit. Recitãtes & benignè, & patiẽter audiuit: nec tantùm carmina, & historias, sed & orationes, & dialogos. Componi tamen aliquid de se, nisi & seriò, & à præstantißimis, offendebatur: admonebatq; Prætores, ne paterentur nomen suum commißionibus obsolefieri.

Obseruatio religionum eius. 90

Circa religiones talem accepimus: Tonitrua, & fulgura paulò infirmius expauescebat: vt semper, & vbiq; pellem vituli marini circunferret, pro remedio: atq; ad omnem maioris tempestatis suspicionem in abditum, & concameratum locum se reciperet: consternatus olim per nocturnum iter transcursu fulguris, vt suprà diximus.

Obseruatio somniorum eius. 91

Somnia neq; sua, neque aliena de se negligebat, Philippensi acie quamuis statuisset non egredi tabernaculum, propter valetudinem, egressus est tamen medici somnio monitus: cessitq; res prosperè, quando captis castris, lectica

eius,

eius, quasi ibi cubans remansisset, concursu hostium confossa, atque lacerata est. Ipse per omne ver, plurima, & formidolosißima, & vana, & irrita videbat: reliquo tempore rariora, & minus vana. Cùm dedicatam in Capitolio ædem tonanti Ioui aßiduè frequentaret, somniauit queri Capitolinum Iouem cultores sibi abduci: seq; respondisse, Tonantem pro ianitore ei appositum: ideoq; mox tintinnabulis fastigium ædis redimiuit, quòd ea ferè ianuis dependebāt. Ex nocturno visu etiam stipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manum asses porrigentibus præbens.

Obseruatio auspiciorum eius. 92

AVspicia, & omnia quidem pro certißimis obseruabat: Si manè sibi calceus perperam, ac sinister pro dextero induceretur, vt dirum: si terra, mariue, ingrediēte se longinquam profectionem, fortè rorasset, vt lætum, maturiq;, & prosperi reditus. Sed & ostentis præcipuè mouebatur. Enatam inter iuncturas lapidum ante domum suam palmam, in compluuium Deorum penatium transtulit, vtq; coalesceret, magnopere curauit. Apud insulam Capreas, veterrimæ ilicis dimissos iam ad terram, languentesq; ramos conualuisse aduentu suo, adeò lætatus est, vt eas cum Republica Neapolitanorum permutauerit, Aenaria data. Obseruabat & dies quosdam, ne aut postridie

nundinas quoquam proficisceretur, aut Nonis quicquam rei seriæ inchoaret: nihil in hoc quidem aliud deuitans, vt ad Tyberium scribit, quàm δυσφημίαν ominis.

Obseruatio peregrinarum ceremoniarum eius. 93

PEregrinarum ceremoniarum, sicut veteres, ac receptas reuerentissimè coluit, ita cæteras contemptui habuit. Nanque Athenis initiatus, cùm posteà Romæ pro tribunali de priuilegio Sacerdotum Atticæ Cereris cognosceret, & quædam secretiora proponerentur, dimisso concilio, & corona circunstantium, solus audijt disceptantes. At contrà non modò in peragrāda Aegypto paulò deflectere ad visendum Apin supersedit, sed & Caium nepotē, quòd Iudæam præteruehens apud Hierosolymam non supplicasset, collaudauit.

Septemdecim præsagia, per quæ eius felicitas prænosci potuit. 94

ET quoniam ad hoc ventū est, non ab re fuerit subtexere, quæ ei prius, quàm nasceretur, & ipso natali die, ac deinceps euenerint, quibus futura magnitudo eius, & perpetua felicitas sperari, animaduertíque posset. Velitris antiquitus tacta de cælo parte muri, responsum est, eius oppidi ciuē quandoque rerū potiturum: qua fiducia Velitrini, & tunc statim, & posteà sæpius penè ad exitium sui cum populo Romano bellig

belligerauerant: serò tandem documentis apparuit, ostentum illud Augusti potentiam portendisse. Autor est Iulius Marathus, ante paucos quàm nasceretur menses, prodigium Romæ factum publicè, quo denuntiabatur regem pop. Rom. Naturam parturire: Senatū exterritum censuisse, ne quis illo anno genitus educaretur: eos, qui grauidas vxores haberent, quò ad se quisque spem traheret, curasse, ne Senatusconsultum ad ærarium deferretur. In Asclepiadis Mendetis θεολογουμένων libris lego, Acciā, cum ad solenne Apollinis sacrum media nocte venisset, posita in templo lectica, dum cæteræ matronæ dormirent, obdormisse: draconemq; repentè irrepsisse ad eam, pauloq; pòst egressum, illamq; expergefactam quasi à concubitu mariti purificasse se: & statim in corpore eius extitisse maculā, velut depicti draconis: nec potuisse vnquā eximi, adeò vt mox publicis balneis perpetuò abstinuerit. Augustum natum mense decimo, & ob hoc Apollinis filiū existimatū. Eadem Accia prius quàm pareret, somniauit intestina sua ferri ad sidera, explicariq; per omnem terrarum & cæli ambitum. Somniauit & pater Octauius, vtero Acciæ iubar Solis exortū. Quo natus est die, cùm de Catilinæ coniuratione ageretur in curia, & Octauius ob vxoris puerperium serius adfuisset, nota ac vulgata res est, P. Nigidium comperta moræ causā, vt ho-

ram quoque partus acceperit, affirmasse, dominum terrarum orbi natum. Octauio postea cum per secreta Thraciæ exercitum duceret, in Liberi patris luco barbara ceremonia de filio consulenti, idem affirmatū est à sacerdotibus, quòd infuso super altaria mero tantum flammæ emicuisset, vt supergressa fastigium templi ad cœlum vsque ferretur: vniq; olim omnino Magno Alexandro apud easdem aras sacrificanti, simile prouenisset ostentum. Atque etiam sequenti nocte statim videre visus est filium mortali specie ampliorem, cum fulmine, & sceptro, exuuijsq; Iouis Opt. Max. ac radiata corona super laureatum currum, bissenis equis candore eximio trahentibus. Infans adhuc, vt scriptum apud Caium Drusum extat, repositus vespere in cunas à nutricula loco plano, postera luce non comparuit: & diu quæsitus tandem in altißima turri repertus est, iacens contra Solis exortum. Cùm primùm fari cœpisset, in auito suburbano obstrepentes fortè ranas silere iußit: atque ex eo negantur ibi ranæ coaxare. Ad quartum lapidem Campanæ viæ, in nemore prandenti, ex improuiso aquila panem ei è manu rapuit: & cum altißimè volasset, rursus ex improuiso leniter delapsa reddidit. Quintus Catulus post dedicatū Capitolium duabus continuis noctibus somniauit: Prima Iouem Opt. Max. prætextatis compluribus circum aram

ludens

ludentibus, vnum secreuisse, atq; in eius sinum signum Reipub. quod manu gestaret, reposuisse: atque insequēti animaduertisse se in gremio Capitolini Iouis eundem puerum: quem cum detrahi iussisset, prohibitum monitu Dei, tanquam is ad tutelam Reipub. educaretur. Ac die proximo obuiam sibi Augustum cum incognitum aliàs haberet, non sine admiratione contuitus, simillimū dixit puero, de quo somniasset. Quidam prius somnium Catuli aliter exponunt, quasi Iupiter compluribus prætextatis tutorem à se poscentibus, vnum ex eis demonstrasset, ad quem omnia desideria sua referrent: eiusq; osculum delibatum digitis ad os suum retulisset. Marcus Cicero Caium Cæsarem in Capitolium prosecutus, somnium pristinæ noctis familiaribus fortè narrabat: Puerum facie liberali, demissum cælo, catena aurea ad fores Capitolij constitisse, eiq; Iouem flagellum tradidisse: deinde repentè Augusto viso, quem ignotum adhuc plerisque auunculus Cæsar ad sacrificandū acciuerat, affirmauit ipsum esse, cuius imago secundum quietem sibi obuersata sit. Sumenti virilē togā, tunica lati claui resuta ex vtraque parte, ad pedes decidit. Fuerunt, qui interpretarentur, non aliud significare, quàm vt is ordo, cuius insigne id esset, quandoque ei subÿceretur. Apud Mundam D. Iulius castris locum capiens, cum syluam cæderet, arborem palmæ re-

pertam

pertam, conseruari, vt omen, victoriæ, iussit. Ex ea continuò enata soboles, adeò in paucis diebus adoleuit, vt non æquipararet modò matricem, verùm etiam obtegeret, frequentareturq́; columbarum nidis: quamuis id auium genus duram, & asperam frondem maximè vitet. Illo & præcipuè ostento motum Cæsarem ferunt, ne quem alium sibi succedere, quàm sororis nepotem vellet. In secessu Apolloniæ Theogenis mathematici pergulam comite Agrippa ascenderat: cum Agrippæ, qui prior consulebat, magna, & penè incredibilia prædicerentur, reticere ipse genituram suam, nec velle edere, perseuerabat: metu, ac pudore, ne minor inueniretur. Qua tamen post multas adhortationes vix & cunctanter edita, exiliuit Theogenes, adorauitq; eum. Tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, vt thema suum vulgauerit, nummumq; argenteum nota sideris Capricorni, quo natus est, percusserit.

Prodigia, quæ post necem Iulij ipsi Augusto euenerunt. 95

POst necem Cæsaris reuerso ab Apollonia, & ingrediente eo vrbem, repentè liquido, ac puro sereno, circulus ad speciem cœlestis arcus, orbem Solis ambijt, ac subinde Iuliæ Cæsaris filiæ monumentum fulmine ictum est. Primo autem Consulatu ei augurium capienti, duodecim se vultures, vt Romulo, ostenderunt:

& immolanti omnium victimarum iecinora replicata intrinsecus ab ima fibra patuerunt, nemine peritorum aliter coniectante, quàm læta per hæc, & magna portendi.

Prodigia per quæ præsensit euentum bellorum suorum. 96

QVin & bellorum omnium euentus antè præsensit. Cōtractis ad Bononiā Triumuirorum copijs, Aquila tentorio eius supersedens, duos coruos hinc & inde infestantes, afflixit, & ad terram dedit: notante omni exercitu, futuram quandoque inter collegas discordiam talem, qualis secuta est, ac exitum præsagiente. In Philippis Thessalus quidam de futura victoria nuntiauit, autore D. Cæsare, cuius sibi species itinere auio occurrisset. Circa Perusiam, sacrificio non litante, cùm augeri hostias imperasset, ac subita eruptione hostes omnem rei diuinæ apparatum abstulissent, constitit inter Aruspices, quæ periculosa, & aduersa sacrificanti denuntiata essent, cuncta in ipsos recasura, qui exta haberent. Neque aliter euenit. Pridie quàm Siciliensem pugnam classe committeret, deambulanti in litore, piscis è mari exiluit, & ad pedes iacuit. Apud Actium descendenti in aciem, asellus cum asinario occurrit: Eutychus homini, bestiæ Nicon erat nomen. Vtriusque simulacrum æneum victor posuit in templo, in quod castrorum suorum

locum

locum vertit.

Ostenta prænuntiantia mortẽ eius. 97

Mors quoque eius, de qua dehinc dicam, diuinitasq; post mortem, euidentißimis ostentis præcognita est. Cùm lustrũ in cãpo Martio magna populi frequẽtia conderet, aquila eũ sæpius circumuolauit: transgressaq; in vicinam ædem, super nomẽ Agrippæ, ad primam literam sedit. Quo animaduerso, vota, quæ in proximũ lustrum suscipi mos est, collegam suum Tyberium nuncupare iußit. Nam se, quanquam conscriptũ, paratũq; iam tabulis, negauit suscepturum, quæ non esset soluturus. Sub idem tempus ictu fulminis ex inscriptione statuæ eius prima nominis litera effluxit. Responsum est, centũ solos dies posthac victurum, quem numerum C. litera notaret, futurumq; vt inter Deos referretur, quòd æsar, id est, reliqua pars è Cæsaris nomine, Hetrusca lingua Deus vocaretur. Tyberium igitur in Illyricum dimissurus, & Beneuentum vsque prosecuturus, cùm interpellatores aliĳs, atque aliĳs causis in iure dicẽdo detinerẽt, exclamauit, quod & ipsum mox inter omina relatum est: Non, si omnia morarentur, amplius se posthac Romæ futurum. Atque itinere inchoato, Asturam perrexit: & inde, præter consuetudinem de nocte ad occasionem auræ euectus est.

Causæ infirmitatis eius, & gesta in eadem. 98

Causam

CAusam valetudinis contraxit ex profluuio alui. Tunc Campaniæ ora, proximísque insulis circuitis, Caprearum quoque secessui quatriduum impendit: remissißimo ad otium, & ad omnem comitatem animo. Fortè Puteolanum sinum præteruehēti vectores, nautæq; de naui Alexandrina, quæ tunc quidem appulerat, candidati, coronatiq;, & tura libantes, fausta omnia, & eximias laudes congesserant: Per illum se viuere, per illum nauigare, libertate atque fortunis per illum frui. Qua re admodum exhilaratus, quadragenos aureos comitibus diuisit: iusq; iurandum, & cautionem exegit à singulis, non aliò datam summam, quàm in emptionem Alexandrinarum mercium absumpturos. Sed & cæteros continuos dies inter varia munuscula, togas insuper, ac pallia distribuit: lege proposita, vt Romani Græco, Græci Romano habitu, & sermone vterentur. Spectauit aßiduè & exercentes ephebos, quorum aliqua adhuc copia ex vetere instituto Capreis erat. Iisdem etiā epulum in conspectu suo præbuit, permissa, imò exacta iocandi licentia, diripiendiq; pomorum, & obsoniorum, rerúmque mißilium. Nullo denique genere hilaritatis abstinuit. Vicinam Capreis insulam ἀπραγόπολιν *appellabat, à desidia secedentium illuc è comitatu suo. Sed ex dilectis vnum Masgabam nomine, quasi condito-*

rem

rem insulæ κτίστην vocare consueuerat. Huius Masgabæ, ante annum defuncti, tumulū cùm ex triclinio animaduertisset, magna turba, multisq; luminibus frequētari, versum compositum ex tempore clarè pronuntiauit:

Κτίστου δ' τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Conuersusq; ad Thrasyllum Tyberij comitem contrà accubantem, & ignarum rei interrogauit, cuiusnam poëtæ putaret esse. Quo hæsitante, subiecit alium:

ὁρᾶς φάεσσι Μασγάβαν τιμώμενον.

De hoc quoque cōsuluit. Cùm ille nihil aliud responderet, quàm cuiuscūque essent, optimos esse: cachinnum sustulit, atque in iocos effusus est. Mox Neapolim traiecit, quanquam & tum infirmis intestinis morbo variante, tamen & quinquennale certamen gymnicum honori suo institutum perspectauit, & cum Tyberio ad destinatum locum contendit. Sed in redeundo, aggrauata valetudine, tādem Nolæ succubuit: reuocatumq; ex itinere Tyberium, diu secreto sermone detinuit, neque pòst vlli maiori negotio animum accommodauit.

Mors eius, & gesta per eundem. 99

SVpremo die identidem exquirens, an iam de se tumultus foris esset, petito speculo capillum sibi comi, ac malas labentes sibi corrigi præcepit. Et amicos admissos percontatus, ecquid his videretur mimum vitæ commodè

transegisse: adiecit & clausulam:

Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε.

Omnibus deinde dimissis, dum aduenientes ab vrbe de Drusi filia ægra interrogabat, repentè in osculis Liuiæ, & in hac voce defecit: Liuia, nostri cõiugij memor viue, ac vale: sortitus exitum facilem, et qualem semper optauerat. Nam ferè quoties audisset, citò, ac nullo cruciatu defunctum quẽpiam, sibi & suis εὐθανασίαν similem (hoc enim & verbo vti solebat) precabatur. Vnum omnino ante efflatã animam signũ alienatæ mentis ostẽdit, quòd subitò pauefactus, à quadraginta se iuuenibus abripi questus est. Id quoq; magis præsagium, quàm mentis diminutio fuit: siquidem totidẽ milites prætoriani extulerunt eum in publicum.

Dies mortis eius, & ætas, & exequiæ eiusdem. 100

OBijt in cubiculo eodem, quo pater Octauius, duobus Sextis, Pompeio, & Apuleio COSS. *decimoquarto Cal. Septembris, hora diei nona,* LXX. *&* VI. *ætatis anno, diebus* V. *&* XXX. *minus. Corpus Decuriones municipiorum, & coloniarũ à Nola Bouillas vsq; deportarunt, noctibus propter anni tempus, cum interdiu in basilica, cuiusq; oppidi, vel in æde sacrarũ maxima reponeretur. A Bouillis equester ordo suscepit, vrbiq; intulit, atque in vesti-*

bulo domus collocauit. Senatus & in funere ornando, & in memoria honoranda eo studio certatim progressus est, vt inter alia complura censuerint quidam funus triumphali porta ducendum, præcedente Victoria, quæ est in curia, canentibus neniam principum liberis vtriusq; sexus. Alij exequiarum die ponẽdos annulos aureos, ferreósque sumendos, nonnulli legenda ossa per Sacerdotes summorum collegiorum. Fuit & qui suaderet appellationem mensis Augusti in Septembrem transferendam, quòd hoc genitus Augustus, illo defunctus esset. Alius, vt omne tempus à primo die natalis vsq; ad exitũ eius, seculum Augustũ appellaretur, & ita in fastos referretur. Verùm adhibito honoribus modo, bifariàm laudatus est: Pro æde diui Iulij à Tyberio, & pro Rostris sub veteribus, à Druso Tyberij filio, ac Senatorum humeris delatus in campum, crematusq;. Nec defuit vir prætorius, qui se effigiem cremati euntem in cœlum vidisse iurasset. Reliquias legerunt primores equestris ordinis, tunicati, & discincti, pedibúsque nudis, ac in mausoleo condiderunt. Id opus inter Flaminiam viam, ripámque Tyberis, sexto suo cõsulatu extruxerat: circumiectásq; syluas, & ambulationes in vsum populi tunc iam publicarat.

Testamentum & suprema voluntas eiusdem. 101

Testam

TEstamentũ L. Planco, C. Silio Consulibus, III. Nonas Aprilis ante annũ & IIII. mẽses quàm decederet, factũ ab eo, ac duobus codicibus, partim ipsius, partim libertorum Polybij, & Hilarionis manu scriptum, depositúmque apud sex virgines Vestales, cum tribus signatis æquè voluminibus protulerunt. Quæ omnia in Senatu aperta, atq; recitata sunt. Hæredes instituit primos, Tyberium ex parte dimidia, & sextante, Liuiã ex parte tertia, quos & ferre nomẽ suum iussit: Secundos, Drusum Tyberij filium ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum, liberosq; eius tres sexus virilis: Tertio gradu, propinquos, amicósq; complures. Legauit populo Romano quadringenties, tribubus tricies quinquies H-S. Prætorianis militibus singula millia nummorum, Cohortibus vrbanis quingenos, Legionarijs trecenos nummos, quam summam repræsentari iussit. Nam & confiscatam semper repositámque habuerat. Reliqua legata variè dedit. Produxitq; quædã ad vicena sestertia, quibus soluendis annuum diem finijt, excusata rei familiaris mediocritate, nec plus peruenturum ad hæredes suos, quàm millies & quingenties professus, quamuis XX. proximis annis quaterdecies millies ex testamentis amicorum percepisset, quòd penè omne cum duobus paternis patrimonijs, cæterisque hæreditatibus in Rempublicam absum-

psisset. Iulias filiã, neptemq́; si quid his accidisset, vetuit sepulcro suo inferri. De tribus voluminibus, vno mandata de funere suo complexus est, altero indicem rerum à se gestarum, quem vellet incîdi in æneis tabulis, quæ ante mausoleum statuerẽtur; tertio breuiarium totius Imperij, quantum militum sub signis vbiq; essent, quantum pecuniæ in ærario, & fiscis, & vectigalium residuis. Adiecit & libertorum, seruorúmque nomina, à quibus ratio exigi posset.

C. SVETONII TRANQVILLI TYBERIVS CAESAR.

ATRITIA gens Claudia (fuit enim & alia plebeia, nec potentia minor, nec dignitate) orta est ex Regillis, oppido Sabinorum. Inde Romam recèns conditam cum magna clientum manu commigrauit, autore Tito Tatio consorte Romuli: vel, quod magis cõstat, Appio Claudio gentis principe, post reges exactos, sexto ferè anno, à patribus in patritios cooptata. Agrum insuper trans Anienem cliẽtibus, lucumq́; sibi ad sepulturam sub Capitolio publicè accepit. Deinceps procedẽte tẽpore, duodetriginta Cõsulatus, Dictaturas quinque, Censuras septem, triumphos sex, duas

ouationes adepta est. Cùm prænominibus, cognominibúsq; variis distingueretur, Lucij prænomen consensu repudiauit, postquam è duobus gentilibus præditis eo, alter latrocinij, cædis alter conuictus est. Inter cognomina autem, & Neronis assumpsit, quo significatur lingua Sabina fortis, ac strenuus.

Gens Claudiorum, & eorum gesta. 2

MVlta multorum Claudioru͂ egregia merita, multa etia͂ secus admissa in Remp. extant. Sed vt præcipua commemorem, Appius Cæcus societatem cum rege Pyrrho, vt parum salubrem iniri dissuasit. Claudius Caudex, primus freto classe transiecto, Pœnos Sicilia expulit. Claudius Nero aduenientem ex Hispania cum ingentibus copiis Asdrubale͂, prius quàm Annibali fratri coniungeretur, oppreßit. Contrà Claudius Appius Regillanus decemuir legibus scribe͂dis virgine͂ ingenuam per vim libidinis gratia, in seruitute͂ asserere conatus, caussa fuit plebi secede͂di rursum à patribus. Claudius Drusus statua sibi cu͂ diademate ad Appij forum posita, Italiam per clientelas occupare tentauit. Claudius Pulcher apud Siciliam non pascentibus in auspicando pullis, ac per contemptum religionis mari demersis, vt biberent, quando esse nollent, prælium nauale iniit, superatúsq; cum Dictatorem dicere à Senatu iuberetur, velut iteru͂ illudens discrimini publico,

Iliciam viatorem suum dixit. Extat & fœminarum exẽpla diuersa: Aequè siquidẽ gentis eiusdem vtraque Claudia fuit, & quæ nauem cum sacris matris Deûm Ideæ adhærẽtem Tyberino vado extraxit, precata propalam, vt ita demum se sequeretur, si sibi pudicitia constaret, & quæ noua more iudicium maiestatis apud populum mulier subiit, quòd in conferta multitudine ægrè procedente carpento, palàm optauerit, vt frater suus Pulcher reuiuisceret, atq; iterum classem amitteret, quò minor turba Romæ foret. Præterea notissimum est, Claudios omnes, excepto duntaxat P. Clodio, qui ob expellendum vrbe Ciceronẽ, plebeio homini, atque etiam natu minori in adoptionem se dedit, optimates, assertorésq; vnicos dignitatis, ac potentiæ patritiorum semper fuisse, atq; aduersus plebem adeò violentos ac contumaces, vt ne capitis quidem quisquam reus apud populum mutare vestem, aut deprecari sustinuerit, nonnulli in altercatione, & iurgio Trib. pleb. pulsauerint. Etiam virgo Vestalis fratrem iniussu populi triumphantem, ascenso simul curru, vsque in Capitoliũ prosecuta est, ne vetare, aut interdicere fas cuiquam Tribunorum esset.

De qua stirpe Tyberius genus traxit. 3

EX hac stirpe Tyberius Cæsar genus trahit, & quidem vtrunq; paternum à Tiberio Nerone, maternum ab Appio Pulchro, qui

ambo Appij Caeci filij fuerunt. Insertus est & Liuiorũ familiae, adoptato in eam materno auo. Quae familia, quanquam plebeia, tamen et ipsa admodum floruit octo Consulatibus, Censuris duabus, triumphis tribus. Dictatura etiam, ac Magisterio equitum honorata: clara & insignibus viris, ac maximè Salinatore, Drusisq́. Salinator vniuersas tribus in Censura notauit leuitatis nomine, quòd cùm se post priorem Consulatum mulcta irrogata cõdemnassent, C O S. iterum Censorémque fecissent. Drusus hostium duce Drauso cominus trucidato, sibi, posterísq; suis cognomen inuenit. Traditur etiam propraetore ex prouincia Gallia retulisse aurum, Senonibus olim in obsidione Capitolij datum, nec (vt fama est) extortũ à Camillo. Eius abnepos, ob eximiam aduersus Gracchos operam patronus Senatus dictus, filium reliquit, quem in simili dissensione multa variè molientem, diuersa factio per fraudem interemit.

De patre Tyberij. 4

P*Ater verò Tyberij Quaestor Caij Caesaris, Alexandrino bello classi praepositus, plurimum ad victoriam contulit. Quare & Pontifex in locum Publij Scipionis substitutus, & ad deducendas in Galliam colonias, in queis Narbona, & Arelate erãt, missus est. Tamen Caesare occiso, cunctis turbarum metu abolitionem facti decernentibus, etiam de praemijs*

tyrannicidarum referendum censuit. Prætura deinde functus, cùm exitu anni discordia inter Triumuiros exorta esset, retentis vltra iustum tempus insignibus, Luciū Antoniū Consulem Triumuiri fratrem ad Perusiam secutus, deditione à cæteris facta, solus permãsit in partibus, ac primò Præneste, inde Neapolim euasit: seruísq; ad pileum frustra vocatis, in Siciliā profugit. Sed indignè ferens, nec statim se in conspectum Sexti Pompeij admissum, & fascium vsu prohibitū, ad Marcū Antoniū traiecit in Achaiam. Cum quo breui reconciliata inter omnes pace, Romā rediÿt, vxorémq; Liuiam Drusillam, & tunc grauidam, & antè iam apud se Tyberium enixam, petenti Augusto concesit. Nec multò pòst diem obÿt, vtroq; liberorum superstite, Tyberio, Drusoq; Neronibus.

Locus & tempus natiuitatis Tyberij. 5

T*Yberiū quidam Fundis natū existimauerunt, secuti leuē coniecturā, quòd materna eius auia Fundana fuerit, & quòd mox simulacrum felicitatis ex Senatusconsulto publicatum ibi sit. Sed vt plures certioresque tradunt, natus est Romæ in palatio, decimosexto Cal. Decemb. M. Aemilio Lepido iterum, & Munatio Planco COS. post bellum Philippense. Sic enim in fastos, actáque publica relatum est. Nec tamen desunt, qui partim antecedente anno, Hircij ac Pansæ, partim insequente,*

Seruilij

Seruilij Isaurici, Antoniique Consulatu genitum eum scribant.

Infantia & pueritia Tyberij. 6

INfantiam, pueritiamq; habuit luxuriosam, & exercitatam: Comes vsquequaque parentum fugæ, quos quidem apud Neapolim sub irruptionem hostis nauigium clàm petentes, vagitu suo penè bis prodidit: semel cùm à nutricis vbere: item cum à sinu matris raptim auferretur ab iis, qui pro neceßitate temporis mulierculas leuare onere tentabant. Per Siciliam quoq; & Achaiam circunductus, ac Lacedæmonijs publicè, qui in tutela Claudiorum erant, demãdatus, digrediens inde itinere nocturno discrimen vitæ adijt, flamma repentè è syluis vndiq; exorta, adeóq; omnem comitatum circumplexa, vt Liuiæ pars vestis, & capilli amburerentur. Munera, quibus à Pompeia Sexti Pompeij sorore in Sicilia donatus est, chlamys, & fibula, item Bullæ aureæ durãt, ostenduntur q; adhuc Baijs. Post reditum in vrbem à Marco Gallio senatore testamento adoptatus, hæreditate adita, mox nomine abstinuit, quòd Gallius aduersarũ Augusto partium fuerat. Nouẽ natus annos, defunctum patrem pro Rostris laudauit: dehinc pubescens, Actiaco triumpho currũ Augusti comitatus est, sinisteriore funali equo, cũ Marcellus Octauiæ filius dexteriore veheretur. Præsedit et Actiaci ludis, et Troianis Cir-

censibus, ductor turmæ puerorum maiorum.

Adolescentia, & vxores eius. 7

Virili toga sumpta adolescentiam omnem, spatiáque insequẽtis ætatis vsq; ad principatus initia, per hæc ferè transegit: Munus gladiatorium in memoriã patris, & alterum in aui Drusi dedit; diuersis temporibus, ac locis. Primum in foro, secundum in Amphitheatro, rudiarijs quoque quibusdam reuocatis, autoramento centum millium. Dedit & ludos, sed absens: cuncta magnificè, impensa matris, ac vitrici. Agrippinam Marco Agrippa genitam, neptem Pomponij Attici equitis Romani, ad quem sunt Ciceronis epistolæ, duxit vxorem: sublatóque ex ea filio Druso, quanquam bene conuenientem, rursumq; grauidam dimittere, ac Iuliam Augusti filiã confestim coactus est ducere, non sine magno angore animi: cùm & Agrippinæ consuetudine teneretur, & Iuliæ mores improbaret, vt quam sensisset sui quoque sub priore marito appetentem; quòd sanè vulgò etiam existimabatur. Sed Agrippinam & abegisse post diuortium doluit, & semel omnino ex occursu visam adeò contentis & tumentibus oculis prosecutus est, vt custoditum sit, ne vnquam in cõspectum eius posthac veniret. Cum Iulia primò concorditer, & amore mutuo vixit, mox dissedit, & aliquantò grauius, vt etiam perpetuò secubaret, intercepto

commu

communis filij pignore, qui Aquileiæ natus infans extinctus est. Drusum fratrem in Germania amisit, cuius corpus pedibus toto itinere prægrediens, Romam vsq; peruexit.

Ciuilia officia eius. 8

CIuiliũ officiorum rudimentis regẽ Archelaum, Trallianos & Thessalos, varia quosque de causa Augusto cognoscẽte defendit. Pro Laodicenis, Thiatyrenis, Chijs terræmotu afflictis, opémq; implorantibus, Senatum deprecatus est. Fanniũ Cepionem, qui cum Varrone Murena in Augustum conspirauerat, reum maiestatis, apud iudices fecit, & condemnauit. Intérque hæc duplicem curam administrauit: annonæ, quæ arctior inciderat: & repurgandorum tota Italia ergastulorum, quorum domini in inuidiam venerant: quasi exceptos supprimerent, non solùm viatores, sed & quos sacramenti metus ad huiusmodi latebras cõpulisset.

Militia eius, & bella per eum gesta, & honores administrati. 9

STipendia prima expeditione Cantabrica Tribunus militum fecit: deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit & signa, quæ Marco Crasso ademerant Parthi. Post hæc Comatam Galliam anno ferè rexit, & Barbarorum incursionibus, & principum dissordia inquietam. Exhinc

Rhetie

Rheticũ, Vindelicúmq; bellũ, inde Pannonicũ, inde Germanicum gesſit. Rhetico, atque Vindelico, gentes Alpinas, Pannonico Breucos, & Dalmatas ſubegit, Germanico XL. millia deditiorum traiecit in Galliam, iuxtáque ripam Rheni ſedibus aßignatis collocauit, quas ob res, & ouans, & curru vrbem ingreſſus eſt primus, vt quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, nouo, nec antea cuiquam tributo genere honoris. Magiſtratus & maturius inchoauit, & penè iũctim percucurrit, Quæſturam, Præturam, Conſulatum, interpoſitóq; tẽpore, COS. iterum, etiam Tribunitiam poteſtatem in quinquennium accepit.

Seceſſus eius ex vrbe, & cauſæ. 10

TOt proſperis confluentibus, integra ætate, ac valetudine proſpera ſtatuit repentè ſecedere, ſeq; è medio quàm longiſsimè amouere. Dubium, vxoríſne tædio, quã neq; criminari, aut dimittere auderet, neq; vltrà perferre poſſet, an vt vitato aßiduitatis faſtidio, autoritatem abſentia tueretur, atque etiam augeret, ſi quando indiguiſſet ſui Reſpublica. Quidam exiſtimant adultis iam Auguſti liberis, loco, & quaſi poſſeßione, vſurpati à ſe diu ſecundi gradus, ſponte ceßiſſe, exemplo M. Agrippæ, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit: ne aut obſtare, aut obtrectare aliquid præſens videretur. Quã cauſam

& ipse, sed posteà, reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiem laborum prætendens, commeatū petijt. Neq; aut matri suppliciter precāti, aut vitrico deseri se etiā in Senatu conquerenti, veniā dedit. Quin & pertinacius retinētibus, cibo per quatriduum abstinuit. Facta tandē abeundi potestate, relictis Romæ vxore, & filio, cōfestim Hostiam descendit; ne verbo quidem cuiquam prosequentium reddito, paucósq; admodum in digressu osculatus.

Mora eius apud Rhodum, & gesta ibidem. II

AB Hostia orā Campaniæ legens, imbecillitate Augusti nuntiata, paulùm substitit. Sed & increbrescente rumore, quasi ad occasionem maioris spei commoraretur, tantùm non aduersis tempestatibus Rhodum enauigauit; amœnitate, & salubritate insulæ iam inde captus cùm ad eā ab Armenia rediens appulisset. Hic modicis contentus ædibus, nec multò laxiore suburbano, genus vitæ ciuile admodum instituit, sine lictore, aut viatore gymnasio interdum obambulans; mutuáque cum Græculis officia vsurpans, propè ex æquo. Fortè quondam in disponendo die, manè prædixerat; quicquid ægrorum in ciuitate esset, visitare se velle; Id à proximis aliter exceptum est, iussique sunt omnes ægri in publicam porticum deferri, ac per valetudinū genera disponi: Perculsus ergo

inopi

inopinata re, diu quid ageret incertus, tamen singulos circuit, excusans factum etiam tenuissimo cuiq; & ignoto. Vnum hoc tantummodo, neque pretere a quicquam notatum est, in quo exercuisse ius Tribunitiæ potestatis visus sit. Cùm circa scholas, & auditoria professorum aßiduus esset, moto inter Antisophistas grauiore iurgio, non defuit, qui eum interuenientem, & quasi studiosiorem partis alterius conuicio incesseret. Sensim itaq; regressus domum, repentè cum apparitoribus prodijt: citatúmque pro tribunali, voce Præconis, conuiciatorem rapi iußit in carcerem. Comperit deinde Iuliam vxorem ob libidines, atque adulteria damnatam, repudiúmque ei suo nomine, ex autoritate Augusti, remissum: & quanquàm lætus nuntio, tamen officij duxit, quantum in se esset, exorare filiæ patrem frequentibus literis, & vel vtcunq; meritæ quicquid vnquam dono dedisset, concedere. Transacto autem Tribunitiæ potestatis tempore, confessus tandem, nihil aliud secessu deuitasse se, quàm æmulationis cum Caio, Lucióq; suspicionem, petijt, vt sibi securo iam ab hac parte, corroboratis his, & secundum locum facilè tutantibus, permitteretur reuisere neceßitudines, quarum desiderio teneretur. Sed neque impetrauit: vltróque etiam admonitus est, dimitteret omnem curam suorum, quos tam cupidè reliquisset.

Item

Item gesta apud Rhodum. 12

REmansit ergo Rhodi, contra voluntatem, vix per matrem consecutus, vt ad velandam ignominiam, quasi legatus ab Augusto, abesset. Enimuero tunc non priuatũ modò, sed etiam obnoxium, & trepidũ egit mediterraneis agris abditus, vitánsq; præternauigantiũ officia, quibus frequentabatur aßiduè, nemine cũ imperio, aut magistratu tendẽte quoquã, quin diuerteret Rhodum. Et accesserunt maioris solicitudinis causæ. Nanq; priuignũ Caium Oriẽti præpositũ, cùm visendi gratia traiecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollij comitis, & rectoris eius. Venit etiam in suspicionem per quosdam beneficij sui Centuriones, à commeatu castra repetentes, mandata ad complures dedisse ambigua, & quæ tentare singulorum animos ad nouas res viderentur. De qua suspicione certior ab Augusto factus, non cessauit efflagitare aliquem cuiuslibet ordinis custodem factis, atque dictis suis.

De eodem, eiúsq; in vrbem reditu. 13

EQui quoq;, & armorum solitas exercitationes omisit: redegítque se, deposito patrio habitu, ad palliũ, & crepidas: atq; in tali statu biennio ferè permansit, contemptior in dies, & inuisior, adeò vt imagines eius & statuas Nemausenses subuerterint: ac familiari quodam conuiuio mentione eius orta, extiterit, qui

Caio

Caio polliceretur, confestim se, si iuberet, Rh-dum nauigaturum, capútq; exulis (sic enim a-pellabatur) relaturum. Quò præcipuè, non iam metu, sed discrimine, coactus est tam suis, quàm matris impẽsissimis precibus reditum expostu-lare, impetrauítq;, adiutus aliquantum etiam casu. Destinatum Augusto erat, nihil super e-re, nisi ex volũtate maioris filij, statuere. Is for-tè tunc M. Lollio offensior, facilis, exorabilisq; in vitricum fuit. Permittente ergo Caio, reuo-catus est, verùm sub conditione, ne quam par-tem, curámue Reipub. attingeret.

Præsagia futuri principatus eius. 14

Rediit octauo post secessum anno, ma-gna, nec incerta spe futurorum, quam & ostentis, & prædictionibus ab initio ætatis con-ceperat. Prægnans enim Liuia, cum an marem editura esset, varijs captaret ominibus, ouũ in-cubanti gallinæ subductum, nunc sua, nunc mi-nistrarum manu per vices vsq; eò fouit, quoad pullus insigniter cristatus, exclusus est. Ac de infante Scribonius mathematicus præclara spo-pondit, etiam regnaturum quandoque, sed sine regio insigni, ignota scilicet tunc adhuc Cæsa-rum potestate. Et ingresso primam expeditio-nem, ac per Macedoniam ducente exercitum in Syriã, accidit, vt apud Philippos sacratæ olim victricium legionũ aræ, sponte subditis collucere-rent ignibus, & mox cum Illyricum petens,

subductis
subitis.

iuxta

iuxta Patauium adisset Geryonis oraculum, sorte tracta, qua monebatur, vt de consultationibus in Aponi fontem talos aureos iaceret, euenit vt summum numerum iacti ab eo ostenderent, hodiéq; sub aqua visuntur hi tali. Ante paucos verò, quàm reuocaretur, dies, aquila, nũquam anteà Rhodi conspecta, in culmine domus eius assedit: & pridie quàm de reditu certior fieret, vestimenta mutanti tunica ardere visa est. Thrasyllum quoq; mathematicũ, quem vt sapientiæ professorem contubernio admouerat, tunc maximè expertus est, affirmãtem naue prouisa gaudium afferri: cùm quidem illum durius, & contra prædicta cadentibus rebus vt falsum, & secretorum temere conscium, eo ipso momento, dum spatiatur vnà, præcipitare in mare destinasset.

Adoptio de eo facta ab Augusto. 15

R*Omam reuersus, deducto in forum filio Druso, statim è Carinis ac Pompeiana domo, Esquilias in hortos Mecœnatianos trãsmigrauit: totúmq; se ad quietem contulit, priuata modò officia obiens, ac publicorum munerum expers. Caio, & Lucio intra triẽnium defunctis, adoptatur ab Augusto simul cum fratre eorum Marco Agrippa: coactus prius ipse Germanicum fratris sui filium adoptare. Nec quicquam postea pro patrefamiliâs egit: aut ius, quod adoptione amiserat, ex vlla parte re-*

tinuit. Nam neq; donauit, neq; manumisit: ne hæreditatem quidem, aut legata percepit ulla aliter, quàm vt peculio referret accepta: nihil ex eo tempore prætermissum est ad maiestatem eius augendam. Ac multo magis postquàm, Agrippa abdicato, atque seposito, certum erat, vni spem successionis incumbere.

Illyricum per eum domitum. 16

D*Ata rursus potestas Tribunitia in quinquennium: delegatus pacandæ Germaniæ status: Parthorum legati, mandatis Augusto Romæ redditis, eum quoque adire in prouinciam iussi. Sed nũtiata Illyrici defectione, transiijt ad curam noui belli, quod grauissimum omnium externorum bellorum, post Punica, per* XV. *legiones, parémq; auxiliorum copiam, triennio gessit, in magnis omnium rerum difficultatibus, summáq; frugum inopia. Et quanquàm sæpius reuocaretur, tamen perseuerauit: metuens, ne vicinus, & præualens hostis instaret vltro cedentibus. Ac perseuerantiæ grande pretium tulit; toto Illyrico (quod intra Italiam, regnúmq; Noricum, & Thraciam, & Macedoniam, intérq; Danubium flumen, & sinum maris Adriatici patet) perdomito, & in ditionem redacto.*

Honores eidem à Senatu decreti. 17

C*Vi gloriæ amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit. Nam sub id ferè*

tempus.

tempus Quintilius Varus, cum tribus legionibus in Germania periit: nemine dubitante, quin victores Germani iuncturi se Pannoniis fuerint, nisi debellatum prius Illyricum esset. Quas ob res triumphus ei decretus est, multiq; & magni honores. Censuerunt etiam quidam, vt Pannonicus, alij vt inuictus, nonnulli vt Pius cognominaretur. Sed de cognomine intercessit Augustus, contentum repromittens, quod se defuncto suscepturus esset. Triumphum ipse distulit, mœsta ciuitate, clade Variana. Nihilo minus vrbem prætextatus, & laurea coronatus intrauit, positúmq; in septis tribunal, Senatu astante, conscendit: ac medius inter duos COSS. *cum Augusto simul sedit: vnde, populo consalutato, circum templa deductus est.*

Gesta eius in Germania. 18

PRoximo anno repetita Germania, cùm animaduerteret, Varianam cladem temeritate, & negligentia ducis accidisse, nihil non de concilij sententia egit: semper aliâs sui arbitrij, contentúsque se vno, tunc præter consuetudinem cum pluribus de ratione belli communicauit. Curam quoque solito exactiorem præstitit. Traiecturus Rhenum, commeatum omnẽ ad certam formulam astrictum non antè transmisit, quàm consistens apud ripam explorasset vehiculorum onera, ne qua deponerentur, nisi concessa, aut necessaria. Trans Rhe-

num verò eum vitæ ordinem tenuit, vt sedens in cespite nudo cibum caperet, sæpe sine tentorio pernoctaret, præcepta sequentis diei omnia, & si quid subiti muneris iniungendum esset, per libellos daret: addita monitione, vt de quo quisque dubitaret, se, nec alio interprete, quacunq; vel noctis hora vteretur.

Disciplina eius in re militari. 19

Disciplinam acerrimè exegit, animaduersionum, & ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis, atq; etiam legato legionis, quòd paucos milites cum liberto suo trans ripam venatum misisset, ignominia notato. Prælia, quamuis minimum fortunæ, casibúsq; permitteret, aliquantò constantius inibat, quoties lucubrante se subitò, ac nullo propellente, decideret lumen, & extingueretur, cõfidens (vt aiebat) ostento, sibi, ac maioribus suis in omni ducatu expertissimo. Sed re prosperè gesta, non multum abfuit, quin ab Rhuteno quodam occideretur, cui inter proximos versanti, & trepidatione detecto, tormentis expressa confessio est cogitati facinoris.

Triũphus Illyricus, & alia gesta eius. 20

A Germania in vrbem post bienniũ regressus, triumphum quem distulerat, egit: prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat. Ac prius quàm in Capitoliũ flecteret, descendit è curru, seq; præ-

sidenti

ſidenti patri ad genua ſubmiſit. Bationẽ Pannonium ducem ingentibus donatum præmijs, Rauennam tranſtulit, gratiam referens, quòd ſe quondam cum exercitu iniquitate loci circunclusum, paſſus eſſet euadere. Prandiũ dein populo mille menſis, & congiarium tricenos nummos viritim dedit. Dedicauit & Concordiæ ædem. Item Pollucis & Caſtoris, ſuo, fratríſque nomine, de manubijs.

Geſta eius, ac teſtimonia Auguſti, & principatus eiuſdem. 21

AC non multò pòſt lege per COSS. *lata, vt prouincias cum Auguſto communiter adminiſtraret, ſimúlque cenſum ageret, condito luſtro, in Illyricum profectus eſt. Et ſtatim ex itinere reuocatus, iam quidem affectũ, ſed tamen ſpirantem adhuc Auguſtum reperit, fuítq; vnà ſecretò, per totũ diem. Scio vulgò perſuaſum, quaſi egreſſo poſt ſecretum ſermonem Tyberio, vox Auguſti per cubicularios excepta ſit: miſerum populum Romanum, qui ſub tam lentis maxillis erit. Nec illud quidem ignoro, aliquos tradidiſſe, Auguſtum palàm nec diſſimulanter morum eius diritatem adeò improbaſſe, vt nonnunquam remiſſiores, hilarioréſque ſermones ſuperueniente eo abrumperet: ſed expugnatum precibus vxoris adoptionem non abnuiſſe: vel etiam ambitione tractum, vt tali ſucceſſore deſiderabilior ipſe quan-*

doq; fieret. Adduci tamen nequeo, quin existimem, circunspectissimũ, & prudentissimum principem, in tanto præsertim negotio, nihil temere fecisse: sed vitijs virtutibúsq; Tyberij perpensis, potiores duxisse virtutes, præsertim cùm & Reipub. causa adoptare se eum pro concione iurauerit, & epistolis aliquot, vt peritissimum rei militaris, vtq; vnicum P.R. præsidium prosequatur. Ex quibus in exemplum pauca hinc inde subieci. Vale iucundissime Tyberi, & rem gere feliciter; ἐμοὶ καὶ ταῖς μούσαις στρατηγῶν. Iucundissime, & ita sim felix, vir fortissime, & dux νομιμώτατε. Vale, & ordinem æstiuorum tuorum. Ego verò, mi Tyberi, & inter tot rerum difficultates, καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν τῶν στρατευομένων nõ potuisse quenquam prudentius gerere se, quàm tu gesseris, existimo. Hi quoq;, qui tecum fuerunt, omnes confitentur versum illum in te posse dici:

Vnus homo nobis vigilando restituit rem.

Siue, inquit, quid incidit, de quo sit cogitandum diligentius, siue quid stomachor valdè, mediusfidius Tyberium meum desidero: succurrétq; versus ille Homericus:

Τούτου δ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.

Attenuatum te esse continuatione laborum, cum audio, & lego, Dij me perdant, nisi cohorrescit corpus meũ, téq; rogo, vt parcas tibi ne si te lan

te languere audierimus, & ego, & mater tua expiremus, & de summa Imperij sui populus Rom. periclitetur. Nihil interest valeam ipse, nécne; si tu non valebis. Deos obsecro, vt te nobis conseruent, & valere nunc, & semper patiantur, si non populum Romanum perosi sunt.

De Agrippa iuuene occiso, & aliis gestis eius. 22

E*Xcessum Augusti non prius palàm fecit, quàm Agrippa iuuene interempto. Hunc tribunus militum custos appositus occidit, lectis codicillis, quibus vt id faceret, iubebatur. Quos codicillos dubium fuit, Augustúsne moriēs reliquisset, quò materiam tumultus post se subduceret: an nomine Augusti Liuia, & ea conscio Tyberio, an ignaro dictasset. Tyberius renuntianti Tribuno factū esse, quod imperasset, neq; imperasse se, & redditurum eum Senatui rationem respondit, inuidiam scilicet in præsentia vitans. Nam mox silentio rem obliterauit.*

Gemitus eius ad testamentum Augusti in Senatu recitatum. 23

I*Vre autem tribunitiæ potestatis coacto Senatu, inchoatáque allocutione de Republica, derepente velut impar dolori congemuit: vtq; non solùm vox, sed vt & spiritus deficeret, optauit, ac perlegendum librum Druso filio tradidit. Illatum deinde Augusti testamētum non admißis signatoribus nisi senatorij ordinis,*

cæteris extra curiam signa agnoscentibus recitauit per libertum. Testamenti initium fuit Quoniam sinistra fortuna Caium, & Lucium filios mihi eripuit, Tyberius Cæsar mihi ex parte dimidia & sextante hæres esto. Quo & ipso aucta est suspicio opinantium, successorem ascitum eum necessitate magis, quàm iudicio: quando ita præfari non abstinuerit.

Acceptio principatus ad preces quasi coacta. 24

P*Rincipatum, quamuis neque occupare confestim, neque agere dubitasset, & statione militum, hoc est, vi, & specie dominationis assumpta, diu tamen recusauit impudentissimo animo: nunc adhortantes amicos increpans, vt ignaros quanta belua esset Imperium: nunc precantem Senatum, & procumbentem sibi ad genua, ambiguis responsis, & callida cunctatione suspendens: vt quidam patientiam rumperent, atq; vnus in tumultu proclamaret, Aut agat, aut desistat: alter coràm exprobraret, Cæteros quod polliciti sint, tardè præstare: seipsum quod præstet, tardè polliceri. Tandem quasi coactus, & querens miseram, & onerosam iniungi sibi seruitutem, recepit Imperium: nec tamen aliter quàm vt depositurum se quandoque spem faceret. Ipsius verba sunt hæc: Dum veniam ad id tempus, quo vobis æquum possit videri, dare vos aliquam senectuti meæ requiem.*

Causa

Causæ, propter quas principatum recusauerat, & alia gesta eius. 25

CVnctandi causa erat metus vndiq; imminentium discriminum, vt sæpe lupū se auribus tenere diceret. Nam & seruus Agrippæ Clemens nomine, non contemnendā manum in vltionem domini compararat: & L. Scribonius Libo vir nobilis res nouas clam moliebatur: & duplex seditio militū in Illyrico, & in Germania exorta est. Flagitabāt ambo exercitus multa extra ordinē: ante omnia, vt æquarētur stipendio prætoriani Germanicianis. Quidam etiam principem detrectabant non à se datum: summáq; vi Germanicū, qui tum his præerat, ad capessendā Remp. perurgebant, quanquàm obfirmatè resistentem. Quem maximè casum timens, partes sibi, quas Senatui liberet, tuendas in Repub. depoposcit: quando vniuersæ sufficere solus nemo posset, nisi cum altero, vel etiā cum pluribus. Simulauit & valetudinem, quò æquiore animo Germanicus celerem successionem, vel certè societatem principatus, opperiretur. Compositis seditionibus, Clementem quoq; fraude deceptum, redegit in potestatem. Libonem, ne quid in nouitate acerbius fieret, secūdo demum anno in Senatu coarguit, medio tēporis spatio tantum cauere contentus. Nam & inter Pontifices sacrificāti simul, pro secespita plumbeum cultrum subijciendum curauit, & secre-

tum petenti nō nisi adhibito Druso filio dedit: dextrámq; obambulantis veluti incumbens, quoad peragetur sermo, continuit.

Ciuilia gesta eius in initio principatus. 26

VErùm liberatus metu, ciuilē se admodum inter initia, ac paulominus quàm priuatum egit. Ex plurimis, maximísq; honoribus, præter paucos, & modicos non recepit. Natalem suum plebeijs incurrentē Circēsibus, vix vnius bigæ adiectione honorari passus est. Tēpla, Flamines, Sacerdotes decerni sibi prohibuit: etiam statuas, atq; imagines, nisi permittente se poni: permisitq;, ea sola conditione, ne inter simulacra Deorum, sed inter ornamenta ædium ponerentur. Intercessit & quò minus in acta sua iuraretur: & ne mensis September Tyberius, October Liuius vocarentur. Prænomen quoq; Imperatoris, cognoménq; patris patriæ, & ciuicam in vestibulo coronā recusauit. Ac ne Augusti quidem nomen, quanquàm hæreditariū, vllis nisi ad reges, ac dynastas epistolis addidit. Nec amplius quàm omnino tres Consulatus, vnum paucis diebus, alterum tribus mensibus, tertium absens vsq; in Idus Maias gessit.

Adulationes per eum spretæ, & prohibitæ. 27

ADulationes adeò auersatus est, vt neminem Senatorū, aut officij, aut negotij causa ad

sa ad lecticã suam admiserit. Consularẽ verò satisfacientem sibi, ac per genua orare conantẽ, ita suffugerit, vt caderet supinus: atq; etiam si quid in sermone, vel in continua oratione blandius de se diceretur, non dubitaret interpellare, ac reprehendere, & commutare cõtinuò. Dominus appellatus à quodã, denuntiauit, ne se amplius cõtumeliæ causa nominaret. Aliũ dicentẽ, sacras eius occupationes: & rursus aliũ, autore eo Senatũ se adijsse, verba mutare, & pro autore, suasorem pro sacris, laboriosas dicere coëgit.

se illi
tapo

Patientia eius aduersus conuicia, & maledicta. 28

SEd aduersus conuicia malósq; rumores, & famosa de se, ac suis carmina, firmus, ac patiẽs subinde iactabat, in ciuitate libera, linguã mentémq; liberas esse debere. Et quondam Senatu cognitionẽ de eiusmodi criminibus ac reis flagitante, Non tantũ, inquit, otij habemus, vt implicare nos pluribus negotijs debeamus. Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sinetis: omnium inimicitiæ hoc prætextu ad vos deferẽtur. Extat & sermo eius in Senatu perciuilis: Si quidẽ locutus aliter fuerit, dabo operam, vt rationem factorum meorũ dictorúmq; reddam: si perseuerauerit, inuicem eum odero.

Veneratio eius ad Senatum. 29

ATque hæc eò notabiliora erant, quòd ipse in appellandis, venerandísq; singulis, & vniuer

Vniuersis, propè excesserat humanitatis modū. Dissentiens in curia à Q. Haterio: Ignoscas, inquit, rogo, si quid aduersus te liberius, sicut Senator dixero. Et inde omnes alloquens dixit: Et nunc, & sæpe alias P. C. bonum, & salutarem principem, quem vos tanta, & tam libera potestate instruxistis, Senatui seruire debere, & vniuersis ciuibus, sæpe, & plerunq; etiam singulis, neque id dixisse me pœnitet, & bonos & æquos, & fauentes vos habui dominos, & adhuc habeo.

Pristina autoritas Senatus per eum seruata. 30

Q*Vinetiam speciem libertatis quandam induxit, conseruatis Senatui, ac magistratibus, & maiestate pristina, & potestate: neque tam paruum quicquam, neque tam magnum publici, priuatiq; negotij fuit, de quo non ad P. C. referretur. De vectigalibus, ac monopolijs, de extruendis, reficiendisue operibus, etiam de legendo, vel exauctorando milite, ac legionum, & auxiliorum descriptione: denique quibus Imperium prorogari, aut extraordinaria bella mandari, quid & quam formam legum literis rescribi placeret. Præfectum alæ de vi, & rapinis reum, causam in Senatu dicere coëgit. Nunquam curiam, nisi solus, intrauit, lectica quondam introlatus æger, comites à se remouit.*

Patient

Patientia eius cõtra obtrectatores. 31

QVadam aduersus sententiam suam decerni, ne questus quidem est. Negante eo, destinatos Magistratus abesse oportere, vt præsentes honori acquiescerent, Prætor designatus liberam legationem impetrauit. Iterum censente, vt Trebianis legatam in opus noui theatri pecuniam ad munitionẽ viæ transferre concederetur, obtinere non potuit, quin rata voluntas legatoris esset. Cùm SENATVS-COS. *per discessionem fortè fieret, transeuntem eum in alteram partem, in qua pauciores erant, secutus est nemo. Cætera quoq; non nisi per magistratus, & iure ordinario agebantur, tanta* COSS. *autoritate, vt legati ex Africa adierint eos, querentes trahi se à Cæsare, ad quem missi forent. Nec mirum, cùm palàm esset, ipsum quoque eisdem assurgere, & decedere via.*

Ciuilia, & vrbana gesta eius. 32

COrripuit consulares exercitibus præpositos, quòd non de rebus gestis Senatui scriberent, quódq; de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrẽt: quasi non omnium tribuendorum ipsi ius haberent. Prætorem collaudauit, quòd honore inito, cõsuetudinem antiquam retulisset, de maioribus suis pro concione memorandi. Quorundam illustrium exequias vsq; ad rogum frequentauit. Parem moder

derationem minoribus quoq; personis, & rebus exhibuit. Cùm Rhodiorum magistratus, quòd literas publicas sine subscriptione ad se dederant, euocasset, ne verbo quidem insectatus, ac tantummodo iussos subscribere remisit. Diogenes grammaticus disputare sabbatis Rhodi solitus, venientem, vt se extra ordinem audiret, non admiserat: ac per seruulum suum in septimum diem distulerat: Hunc Romæ salutandi sui causa pro foribus astantem, nihil amplius, quàm vt post septimum annum rediret, admonuit. Præsidibus onerandas tributo prouincias suadentibus, rescripsit: Boni pastoris esse, tondere pecus, non deglubere.

De eodem, & aliis gestis eius. 33

P*Aulatim principem exercuit, præstitítq;: etsi varium diu, commodiorem tamen sæpius, & ad vtilitates publicas proniorem. Ac primò eatenus interueniebat, ne quid perperam fieret. Itaque & constitutiones quasdam Senatus rescidit, & Magistratibus pro tribunali cognoscentibus, plerunque se offerebat consiliarium, aßidebátq; mistim, vel ex aduerso in parte primori. Et si quem reorum elabi gratia, rumor esset, subitus aderat: iudicésq; aut è plano, aut è quæsitoris tribunali, legum, & religionis, & noxæ, de qua cognoscerent, admonebat: atque etiam si qua in publicis moribus desidia, aut mala consuetudine*

lab

labarent, corrigenda suscepit.

Impensæ ludorum, ac munerum taxatæ, & alia gesta eius. 34

LVdorum, ac munerum impensas corripuit, mercedibus scenicorum rescissis, paribúsq; gladiatorum ad certum numerũ redactis. Corinthiorum vasorũ pretia in immensum exarsisse, trésq; mullos XXX. millibus nũmmũ venisse grauiter conquestus, adhibendũm supellectili modum censuit. Annonámq; macelli, Senatus arbitratu, quotannis temperandam: dato Aedilibus negotio, popinas, ganeásq; vsq; eò inhibendi, vt ne opera quidem pistoria proponi venalia sinerent. Et vt parsimoniam publicam exemplo quoque iuuaret, solennibus ipse cœnis pridiana sæpe, ac semesa obsonia apposuit, dimidiatúmque aprum: affirmans, omnia eadem habere, quæ totum. Quotidiana oscula prohibuit edicto: item strenarum commercium, ne vltra Calend. Ianuarias exerceretur. Consueuerat quadruplam strenã & de manu reddere: sed offensus interpellari se toto mense ab ijs, qui potestatem sui die festo non habuissent, vltrà non reddidit.

Quædam bene gesta per eum. 35

MAtronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, vt propinqui maiorum more de communi sententia coërcerent, autor fuit. Equiti Rom. iurisiurandi gratiam

tiam fecit, vt vxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se nunquam repudiaturum, antè iurauerat. Fœminæ famosæ, vt ad euitandas legum pœnas iure, ac dignitate matronali exoluerentur, lenocinium profiteri cœperant: & ex iuuentute vtriusq; ordinis profligatißimus quisque, quò minus in opera scenæ, arenæq; edenda SENATVS COS. *tenerentur, famosi iudicij notam sponte subibant. Eos, eásque omnes, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exilio affecit. Senatori latum clauum ademit, cùm cognouisset sub Calendas Iulij demigrasse in hortos, quò vilius post diem ædes in vrbe conduceret. Alium & Quæstura remouit, quòd vxorē pridie sortitione ductam, postridie repudiasset.*

Exteræ ceremoniæ, & ritus per eum prohibiti. 36

E*Xternas ceremonias, Aegyptios, Iudaicósque ritus compescuit, coactis qui superstitione ea tenebantur, religiosas vestes cum instrumento omni comburere. Iudæorum iuuentutem, per speciem sacramenti, in prouincias grauioris cœli distribuit: reliquos gentis eiusdem, vel similia sectantes vrbe submouit, sub pœna perpetuæ seruitutis, nisi obtemperassent. Expulit & mathematicos. Sed deprecantibus, ac se artem desituros promittentibus, veniam dedit.*

Quad

Quædam bene gesta per eum tam Romæ quàm extrà. 37

IN primis tuẽdæ pacis à grassaturis, ac latrociniȷs, seditionúmque licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit. Romæ castra constituit, quibus Prætorianæ cohortes, vagæ ante id tempus, & per hospitia dispersæ, continerentur. Populares tumultus exortos grauißimè coërcuit, & ne orirentur, sedulò cauit. Cæde in theatro per discordiam admissa, capita factionum, & histriones, propter quos dißidebatur, relegauit: nec vt reuocaret, vnquam vllis populi precibus potuit euinci. Cùm Polẽtina plebs funus cuiusdam Primipilaris non prius ex foro misisset, quàm extorta pecunia per vim hæredibus ad gladiatorium munus, cohortem ab vrbe, & aliam à Cotij regno, dißimulata itineris causa, detectis repentè armis, cõcinentibúsq; signis, per diuersas portas in oppidum immisit, ac partem maiorem plebis, ac Decurionũ in perpetua vincula coniecit. Aboleuit & ius, moremq; asylorum, quæ vsquam erãt. Cyzicenis in ciues Ro. violẽtius quædam ausis, publicè libertatẽ ademit, quam Mithridatico bello meruerant. Hostiles motus, nulla posteà expeditione suscepta, per legatos compescuit: nec per eos quidem, nisi cunctanter, & necessariò. Reges infestos, suspectósq; cõminationibus magis, et querelis, quàm

vi repreßit. Quosdam per blanditias, atq; promissa extractos ad se non remisit, vt Maraboduum Germanum, Thrasypolim Thracem, Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in formam prouinciæ redegit.

Mora eius in vrbe, & quòd prouincias non visitauerit. 38

Biennio continuo post adeptum Imperium, pedem porta non extulit. sequenti tempore, præter quàm in propinqua oppida, & cùm longißimè, Antio tenus nusquam abfuit. Idq; perraro, et paucos dies, quamuis prouincias quoq;, & exercitus reuisurum se sæpe pronuntiasset, & propè quotannis profectionem prepararet, vehiculis comprehensis, commeatibus per municipia, & colonias dispositis. Ad extremum vota pro itu, & reditu suo suscipi passus, vt vulgò iam per iocum Callipides vocaretur, quem cursitare, ac ne cubiti quidem mensuram progredi, prouerbio Græco notatum est.

Mors filiorum eius, & secessus suus in Campaniam. 39

Sed orbatus vtroq; filio, quorum Germanicus in Syria, Drusus Romæ obierat, secessũ Campaniæ petijt, constanti & opinione, & sermone penè omnium, quasi neque rediturus vnquam, & citò mortẽ etiam obiturus: quod paulominus vtrunq; euenit. Nam neq; Romã amplius redijt, sed & paucos post dies iuxta Terracinam

racinam in Prætorio, cui Spelunca nomen erat, incœnante eo, complura, & ingentia ſaxa fortuitò ſupernè delapſa ſunt, multíſque conuiuarum, & miniſtrorum eliſis, præter ſpem euaſit.

Seceſſus Capreenſis, & alia geſta eius. 40

PEragrata Campania, cùm Capuæ Capitoliũ, Nolæ tẽplum Auguſti, quam cauſam profectionis prætenderat, dedicaſſet, Capreas ſe contulit, præcipuè delectatus inſula, quòd vno paruoq; litore adiretur, ſepta vndiq; præruptis immenſæ altitudinis rupibus, & profundo maris. Statímque reuocante aſsidua obteſtatione populo, propter cladem, qua apud Fidenas, ſupra xx. hominum millia gladiatorio munere, Amphitheatri ruina perierant, tranſijt in continentem, poteſtatémque omnibus adeundi ſui fecit, tantò magis quod ab vrbe egrediens, ne quis ſe interpellaret, edixerat, ac toto itinere adeuntes ſubmouerat.

Reipublicæ cura per eum abiecta. 41

REgreſſus in inſulam, Reipublicæ quidem curam vſqueadeo abiecit, vt poſtea nõ decurias equitũ vnquam ſuppleri, non Tribunos militum, Præfectosq;, non prouinciarum Præſides vllos mutauerit, Hiſpaniam, & Syriam per aliquot annos ſine cõſularibus Legatis habuerit, Armeniã à Parthis occupari, Mœſiam à Dacis, Sarmatisq;, Gallias à Germanis vaſtari

neglexerit, magno dedecore Imperij, nec minore discrimine.

Vitia eius, potus, ac comessationes. 42

CAeterùm secreti licentiā nactus, & quasi ciuitatis oculis remotus, cūcta simul vitia malè diu dißimulata, tandem profudit, de quibus singulatim ab exordio referam. In castris tyro etiam tum, propter nimiam vini auiditatem, pro Tyberio, Biberius: pro Claudio, Caldius: pro Nerone, Mero vocabatur. Posteà princeps in ipsa publicorum morum correptione cum Pomponio Flacco, & L. Pisone noctem, continuumq; biduum epulando, potandóque consumpsit, quorum alteri Syriam prouinciam, alteri Præfecturam vrbis confestim detulit, codicillis quoq; iucūdißimos, & omnium horarum amicos professus. Sextio Claudio libidinoso, ac prodigo seni olim ab Augusto ignominia notato, & à se ante paucos dies apud Senatum increpito, cœnam ea lege condixit, ne quid ex consuetudine immutaret, aut demeret, vtq; nudis puellis ministrātibus cœnaretur. Ignotißimū Quæsturæ candidatum nobilißimis anteposuit, ob epotam in conuiuio, propinante se, vini amphoram. Asellio Sabino H-S· ducenta donauit, pro dialogo, in quo boleti, & ficedulæ, & ostreæ, & turdi certamen induxerat. Nouum denique officium instituit à voluptatibus, præposito equite Romano T. Cæsonio Prisco.

cefice

Luxur

Luxuria eius, ac libido. 43

SEcessu verò Capreensi, etiam sellariam excogitauit, sedem arcanarũ libidinũ, in quam vndiq; cõquisiti puellarum, & exoletorum greges, monstrosi q; cõcubitus repertores, quos Spintrias appellabat, triplici serie connexi, inuicem incestarent se coram ipso, vt aspectu deficientes libidines excitaret. Cubicula plurifariam disposita tabellis, ac sigillis lasciuissimarũ picturarum, & figurarum adornauit, librísque elephantidis instruxit, ne cui in opera edenda exẽplar imperatæ scenæ deesset. In syluis quoq;, ac nemoribus passim Venereos locos commentus est, prostantésque per antra, & cauas rupes, ex vtriúsque sexus pube, Paniscorũ, & Nympharum habitu, palámq; iam & vulgato nomine insulæ abutentes, Caprineum dictitabant.

Ineffabilis abusus luxuriæ eius. 44

MAiore adhuc, et turpiore infamia flagrauit, vix vt referri, audiríue, nedũ credi fas sit. Quasi pueros primæ teneritudinis, quos pisciculos vocabat, institueret, vt natanti sibi inter femina versarentur, ac luderent: lingua, morsúq; sensim appetentes, atq; etiam quasi infantes firmiores, necdum tamen lacte depulsos, inguini ceu papillæ admoueret, pronior sanè ad id genus libidinis, & natura, & ætate. Quare Parrhasij quoq; tabulã, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatã sibi sub conditione,

tione, vt si argumento offenderetur, decies pro ea HS. acciperet, non modò prætulit, sed & in cubiculo dedicauit. Fertur etiam in sacrificando quondam captus facie ministri, acerram præferentis, nequisse abstinere, quin penè vixdum re diuina peracta, ibidem statim seductum constupraret, simulq; fratrē eius tibicinem, atque vtrique mox, quòd mutuo flagitium exprobrabant, crura fregisse.

Illusiones eius ad fœminas. 45

FOeminarū quoq; & quidē illustrium capitibus quantopere solitus sit illudere, euidētissimè apparuit, Malloniæ cuiusdam exitu, quam perductam, nec quicquam amplius pati constantissimè recusantem, delatoribus obiecit: ac ne ream quidem interpellare desijt, Ecquid pœniteret: donec ea, relicto iudicio, domum se arripuit, ferroq; transegit, obscœnitate oris hirsuto, atque olido seni clarè exprobrata. Vnde nota in Atellanico exodio proximis ludis assēsu maximo excepta, percrebruit, Hircum vetulum Capreis naturam ligurire.

Auaritia, & tenacitas. 46

PEcuniæ parcus, ac tenax, comites peregrinationū, expeditionúmq; nunquā salario, cibarijs tantùm sustentauit. Vnam modò liberalitatem ex indulgentia vitrici cōsecutus cùm tribus classibus factis pro dignitate cuiusque, primæ sexcenta sestertia, secundæ quadringēta distrib

distribuit, ducenta tertia, quam, non amicorum, sed Græcorum appellabat.

Opera publica per eum, & spectacula non facta, & parcitas alimoniarum. 47

PRinceps neque opera vlla magnifica fecit. Nã & quæ sola susceperat, Augusti templum, restitutionémq; Pompeiani theatri, imperfecta post tot annos reliquit: neq; spectacula omnino edidit: & ijs, quæ ab aliquo ederentur, rarißimè interfuit, ne quid exposceretur, vtiq; postquàm comœdũ Actium coactus est manumittere. Paucorum Senatorum inopia sustentata, ne pluribus opem ferret, negauit se alijs subuenturum, nisi Senatui iustas necessitatum causas probassent. Quo peracto, plerosque modestia, & pudore deterruit, in quibus Ortalum Qu. Hortensij oratoris nepotem, qui permodica re familiari, autore Augusto, quatuor liberos tulerat.

Auaritia, & parcitas, & alia gesta eius. 48

PVblicè munificẽtiam bis omnino exhibuit, proposito millies H-S. gratuito in triennij tempus, & rursus quibusdã dominis insularũ, quæ in monte Cælio deflagrarant, pretio restituto. Quorũ alterũ magna difficultate nummaria, populo auxilium flagitante, coactus est facere, cùm per Senatusconsultum sanxisset, vt fœneratores duas patrimonij partes in solo col-

locarent, debitores totidem æris alieni statim soluerent, nec res expediretur, alterum ad mitigandam temporum atrocitatem. Quod tamen beneficiũ tanti æstimauit, vt montem Cœlium appellatione mutata vocari Augustũ iusserit. Militi post duplicata ex Augusti testamẽto legata nihil vnquã largitus est, præter quàm singula millia denariorum Prætorianis, quòd Seiano se non accommodassent: & quædam munera Syriacis legionibus, quòd solæ nullã Seiani imaginẽ inter signa coluissent: atque etiam missiones veteranorũ rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans. Neque prouincias quidem vlla liberalitate subleuauit, excepta Asia, disiectis terræmotu ciuitatibus.

Rapinæ, & concussiones eius. 49

PRocedente mox tempore etiam ad rapinas conuertit animum. Sat constat Cn. Lentulum Augurẽ, cui cẽsus maximus fuerit, metu & angore ad fastidium vitæ ab eo actum, & vt ne quo nisi ipso hærede moreretur. Cõdemnatam & generosissimam fœminam Lepidam in gratiam Quirini consularis prædiuitis, & orbi qui dimissam eam è matrimonio post vigesimũ annum veneni olim in se comparati arguebat. Præterea Galliarum, & Hispaniarũ, Syriæq;, & Græciæ principes confiscatos ob tam leue ac tam impudens calumniarum genus, vt quibusdam non aliud sit obiectũ quàm quòd partem

rei

rei familiaris in pecunia haberent. Plurimis etiam ciuitatibus, & priuatis veteres immunitates, & ius metallorum, ac vectigalium adempta. Sed & Vononem regem Parthorum, qui pulsus à suis, quasi in fidem P. R. *cum ingenti gaza Antiochiam se receperat, spoliatum perfidia, & occisum.*

Odium eius contra consanguineos, & coniunctos. 50

ODium aduersus necessitudines, in Druso primùm fratre detexit, prodita eius epistola, qua secũ de cogendo ad restituẽdam libertatẽ Augusto agebat, deinde & in reliquis. Iuliæ vxori tãtum abfuit, vt relegatæ, quod minimũ est, officij, aut humanitatis aliquid impertiret, vt ex constitutione patris vno oppido clausam, domo quoque egredi, & commercio hominum frui vetuerit: sed & peculio concesso à patre, præbitisq; annuis fraudauit, per speciem publici iuris, quòd nihil de his Augustus testamẽto cauisset. Matrẽ Liuiã grauatus, velut partes sibi æquas potentiæ vindicantem, & congressum eius assiduũ vitauit, & longiores, secretioresq; sermones, ne eius consilijs, quibus tamen interdum, & ægrè vti solebat, regi videretur. Tulit etiam perindignè actũ à Senatu, vt titulis suis quasi Augusti, ita et Liuiæ filius adijceretur. Quare non parentẽ patriæ appellari, non vllum insignem honorem recipere publicè passus est.

Sed & frequenter admonuit maioribus, nec fœminæ conuenientibus negotijs abstineret, præcipuè vt animaduertit incendio iuxta ædem Vestæ & ipsam interueniſſe, populumq́; & milites, quò enixius opem ferrent, adhortatam, ſicut ſub marito ſolita eſſet.

Item odium, & crudelitas eius in matrem. 51

DEhinc ad ſimultatē vſq; proceßit, hac (vt ferūt) de cauſa: Inſtātis ſæpius, vt ciuitate donatum in decurias allegeret, negauit alia ſe cōditione allecturū, quàm ſi pateretur adſcribi albo, extortum id ſibi à matre. At illa cōmota, veteres quoſdā ad ſe Auguſti codicillos de acerbitate, & intolerantia morum eius è ſacrario protulit, atq; recitauit. Hos & custoditos tandiu, & exprobratos tam infeſtè, adeo grauiter tulit, vt quidam putēt inter cauſas ſeceſſus hāc ei vel præcipuam fuiſſe. Toto quidem triennio, quo viuēte matre adfuit, ſemel omnino eam, nec amplius, quàm vno die, ac paucißimis vidit horis: ac mox, neq; ægræ adeſſe curauit: defunctāq́; & dū aduētus ſui ſpem facit, complurīū dierum mora, corrupto demum, & tabido corpore funeratam prohibuit conſecrari: quaſi id ipſa mādaſſet. Teſtamentūq́; eius pro irrito habuit: omnesq́; amicitias, & familiaritates, etiā quibus ea funeris ſui curam moriens demandarat, intra breue tempus afflixit, vno ex his equeſtris

ordinis

ordinis viro & in Latomiam condemnato.

Crudelitas, & odium eius cõtra filios. 52

Filiorum neq; naturalẽ Drusum, neq; adoptiuum Germanicũ patria charitate dilexit, alterius vitijs infensus. Nã Drusus animi fluxioris, remißioris q; vitæ erat. Itaq; ne mortuo quidem perinde affectus est, sed tãtùm non statim pòst, à funere, ad negotiorum consuetudinem rediijt, iustitio longiore inhibito. Quin & Iliensium Legatis paulò serius consolantibus, quasi obliterata iam doloris memoria irridens, se quoque respondit vicem eorum dolere, quòd egregium ciuem Hectorem amisissent. Germanico vsqueadeo obtrectauit, vt & præclara facta eius pro superuacuis eleuaret, & gloriosißimas victorias, ceu damnosas R. P. increparet. Quòd verò Alexandriam, propter immensam, & repentinam famem, inconsulto se adisset, questus est in Senatu. Etiam causa mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatum Syriæ creditur. Quem mox huius criminis reum putant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreta obstarent, per quæ multifariàm increpitum, & per noctes creberrime acclamatum est, Redde Germanicum. Quam suspicionem confirmauit ipse postea coniuge etiam, ac liberis Germanici crudelem in modum afflictis.

Crudelitas, & odium eius contra nurum. 53

Nurum

NVrum Agrippinam, post mortẽ mariti, liberius quiddam questam manu apprehẽdit, Græcóq; versu, Si non dominaris, inquit, filiola, iniuriam te accipere existimas? Nec vllo mox sermone dignatus est. Quodam verò inter cœnam porrecta à se poma gustare non ausam, etiã vocare desijt, simulãs se veneni crimine accersitum, cùm præstructum vtrunque consultò esset, vt & ipse tentandi gratia offerret, & illa quasi certißimum exitium caueret. Nouißimè calumniatus, modò ad statuam Augusti, modò ad exercitus confugere velle, Pandatariam relegauit. Conuiciantíque oculum per Centurionẽ verberibus excußit. Rursus mori inedia destinanti, per vim ore diducto, infulciri cibum iußit. Sed & perseuerantem, atque ita absumptam, criminosißimè insectatus est, cùm diem quoq; natalem eius inter nefastos referendum suasisset. Imputauit etiam, quòd non laqueo strangulatam in Gemonias abiecerit: próq; tali clementia interponi decretum passus est, quo sibi gratiæ agerentur, & Capitolino Ioui donum ex auro sacraretur.

Crudelitas & odium eius contra nepotes. 54

CVm ex Germanico tres nepotes, Neronem, & Drusum, & Caium, ex Druso vnum Tyberium haberet, destitutus morte liberorum, maximos natu de Germanici filijs Neronem,

tonem, & Drusum P. C. commendauit: diemq; vtriusque tyrocinij, congiario plebi dato, celebrauit. Sed vt comperit ineunte anno, pro eorum quoque salute publicè vota suscepta, egit cum Senatu, nō debere talia præmia tribui nisi expertis, & ætate prouectis: atq; ex eo patefacta interiore animi sui nota, omnium criminationibus obnoxios reddidit: variáq; fraude inductos, vt & concitarentur ad cōuicia, & concitati perderentur, accusauit per literas, amarissimè congestis etiam probris: & iudicatos hostes fame necauit, Neronem in insula Pontia, Drusum in ima parte palatij. Putant Neronem ad voluntariam mortem coactum, cùm ei carnifex, quasi ex Senatus autoritate missus, laqueos, & vncos ostentaret: Druso autem adeò alimenta subducta, vt tomentum è culcitra tentauerit mandere, amborum sic reliquijs dispersis, vt vix quandoq; colligi possent.

Crudelitas eius contra amicos. 55

SVper veteres amicos ac familiares, XX. sibi è numero principum ciuitatis depoposcerat, velut cōsiliarios, in negotijs publicis. Horum omnium vix duos, aut tres incolumes præstitit, cæteros, alium alia de causa, perculit. Inter quos cùm plurimorum clade Elium Seianum, quem ad summam potentiam, non tam beneuolentia prouexerat, quàm vt esset, cuius ministerio, ac fraudibus, liberos Germanici

circum

circumueniret, nepotémq; suum ex Druso filiū naturalem ad successionē Imperij confirmaret.

Crudelitas, & sæuitia eius in grammaticos, & magistros. 56

Nihilò lenior in conuictores Græculos, quibus vel maximè acquiescebat, Zenonem quendam exquisitius sermocinantem, cum interrogasset, quænam illa tam molesta dialectos esset: & ille respondisset, Doridem: relegauit Cynariam: existimans exprobratum sibi veterem secessum, quòd Doricè Rhodij loquantur. Item cùm soleret ex lectione quotidiana quæstiones super cœnā proponere, comperißétq; Seleucum Grammaticum à ministris suis perquirere, quos quoq; tēpore tractaret autores, atque ita præparatum venire, primùm à contubernio remouit, deinde etiam ad mortem compulit.

Crudelitas eius in iuuentute. 57

Sæua, ac lenta natura ne in puero quidem latuit: quam Theodorus Gadareus Rhetoricæ præceptor, & prospexisse primus sagaciter, & aßimilasse aptißimè visus est, subinde in obiurgando appellans eum, πηλὸν αἵματι συμπεφυρμένον, id est, lutum sanguine maceratum. Sed aliquanto magis in principe eluxit etiam inter initia, cum adhuc fauorem moderationis simulatione captaret. Scurram, qui prætereunte funere, clarè mortuo mandarat, vt nuntiaret Augusto, nondum reddi legata,

quæ

quæ plebi reliquisset, attractum ad se recipere debitum ducíq; ad supplicium imperauit, & patri suo verum referre. Nec multò pòst in Senatu Pompeio cuidam equiti Romano, quiddam perneganti, dum vincula minatur, affirmauit fore, vt ex Pompeio Pompeianus fieret: acerba cauillatione simul hominis nomen incessens, veterémque partium fortunam.

Crimen læsæ maiestatis atrociter actum. 58

SVb idem tempus, consulente Prætore, an iudicia maiestatis cogi iuberet, exercēdas esse leges respōdit, & atrocissimè exercuit. Statuæ quidā Augusti caput dēpserat, vt alterius imponeret. Acta res in Senatu. Et quia ambigebatur, per tormēta quæsita est. Dānato reo, paulatim hoc genus calūniæ eò processit, vt hæc quoq; capitalia essent: Circa Augusti simulacrū seruū cecidisse, vestem mutasse, nūmo, vel annulo effigiem impressam latrinæ, aut lupanari intulisse, dictum vllum factúmue eius existimatione aliqua læsisse. Periȷ̈t deniq; & is, qui honores in colonia sua eodem die decerni sibi passus est, quo decreti & Augusto olim erant.

Atrociter gesta per eum, sub specie grauitatis. 59

MVlta prætereà, specie grauitatis, ac morum corrigendorum, sed & magis naturæ obtemperans, ita sanè & atrociter factitauit

tauit: vt nõnulli versiculis quoq; & præsentia exprobrarent, & futura denuntiarent mala:

Asper & immitis, breuiter vis omnia dicam?
Dispeream, si te mater amare potest.
Nõ es eques: quare? nõ sunt tibi millia centum:
Omnia si quæras, & Rhodos exilium est.
Aurea mutasti Saturni secula, Cæsar:
Incolumi nam te, ferrea semper erunt.
Fastidit vinum, quia iam sitit iste cruorem:
Tã bibit hũc auidè, quàm bibit antè merũ.
Aspice felicem sibi, non tibi Romule Syllam:
Et Marium, si vis, aspice. sed reducem.
Necnon Antoni ciuilia bella mouentis,
Nec semel infectas aspice cæde manus.
Et dic, Roma perit: regnabit sanguine multo,
Ad regnum quisquis venit ab exilio.

Quæ primò quasi ab impatientibus Romæ dominij, ac non tam ex animi sententia, quàm bile & stomacho fing rentur, volebat accipi. Dicebátq; identidem, Oderint, dum probent. Deinde vera planè, certáq; esse, ipse fecit fidem.

Pœnæ grauissimæ immeritis, propter modica commissa, irrogatæ. 60

IN paucis diebus, quàm Capreas attigit, piscatori, qui sibi secretum agenti, grandem mullum inopinanter obtulerat, perfricari eodem pisce faciem iussit: territus, quòd is à tergo insulæ per aspera, & deuia erepsisset ad se. Gratulanti autem inter pœnam, quòd non & locu-

ſtam, quam prægrandem ceperat, obtuliſſet, locuſta quoq; lacerari os imperauit. Militem prætorianum, ob ſurreptum è viridario pauonem, capite puniјt. In quodam itinere lectica, qua vehebatur, vepribus impedita, exploratorẽ viæ primarum cohortium centurionẽ ſtratum humi penè ad necem verberauit.

Sæuitiæ, & omnia genera crudelitatis eiuſdem. 61

M*Ox in omne genus crudelitatis erupit, nunquã deficiente materia, cùm primo matris, deinde nepotũ, & nurus, poſtremò Seiani familiares, atque etiam notos perſequeretur. Poſt cuius interitũ vel ſæuiſsimus extitit: quo maximè apparuit, non tam ipſum à Seiano concitari ſolitum, quàm Seiano quærenti occaſiones, ſubminiſtraſſe. Et ſi commentario, quem de vita ſua ſummatim, breuitérq; cõpoſuit, auſus eſt ſcribere, Seianũ ſe puniſſe, quòd cõperiſſet furere aduerſus Germanici liberos filij ſui: quorum ipſe alterũ ſuſpecto iam, alterũ oppreſſo demum Seiano interemit. Singulatim crudeliter facta eius exequi longum eſt, generatim velut exemplaria ſæuitiæ enumerare, ſat erit. Nullus à pœna hominum ceſſauit dies, ne religioſus quidem, ac ſacer. Animaduerſum in quoſdam ineũte anno nouo: accuſati, dãnatíq; multi cũ liberis, atq; etiã vxoribus ſuis. Interdictum, ne capite damnatos propinqui lugerẽt:*

Seian

o decre

decreta accusatoribus præcipua præmia, nonnunquam & testibus. Nemini delatorum fides abrogata. Omne crimen pro capitali receptum, etiam paucorum, simpliciúmq; verborum. Obiectum est poëtæ, quòd in tragœdia Agamemnonem probris lacessiisset, obiectum & historico, quòd Brutum, Cassiumq; vltimos Romanorũ dixisset, animaduersum statim in autores, scriptáq; abolita, quãuis probarẽtur aliquot ante annos, etiam Augusto audiente, recitata. Quibusdam custodiæ traditis, non modò studendi solatium ademptum, sed etiam sermonis, & colloquij vsus. Citati ad causam dicẽdam, partim se domi vulnerauerunt, certi damnationis, sed ad vexationem, ignominiámq; vitandam: partim in media curia venenum hauserũt, & tamen colligatis vulneribus, ac semianimes, palpitantésq; in carcerẽ rapti. Nemo punitorum non & in Gemonias abiectus, vncóq; tractus. Viginti vno die abiecti, tractíq;, inter eos pueri, & fœminæ. Immaturæ puellæ, quia more tradito nefas esset virgines strangulari, vitiatæ prius à carnifice, dein strãgulatæ. Mori volentibus, vis adhibita viuendi. Nam mortem adeò leue supplicium putabat, vt cùm audisset vnũ ex reis Carnuliũ nomine anticipasse eam, exclamauerit, Carnulius me euasit. Et in recognoscẽdis custodijs, precanti cuidam pœnæ maturitatem, respondit, Nondũ tecum in gratiam

redij.

et quo … nati … iiciebant

rediJ. Annalibus suis vir cõsularis inseruit, frequenti quondam conuiuio, cui, & ipse affuerit, interrogatum eum subitò, & clarè à quodam nano astante mensæ inter Capreas, cur Paconius maiestatis reus tandiu viueret, statim quidem petulantiam linguæ obiurgasse, cæterùm post paucos dies scripsisse Senatui, vt de pœna Paconij quàm primùm statueret.

Crudelitas, & sæuitia eiusdem aucta. 62

AVxit, intendítq; sæuitiã, exacerbatus indicio de morte filij sui Drusi, quem cùm morbo, & intemperantia perijsse existimaret, vt tãdem veneno interemptum fraude Liuillæ vxoris, atq; Seiani cognouit, neque tormentis, neq; supplicio cuiusquam pepercit: soli huic cognitioni adeò per totos dies deditus, & intentus, vt Rhodiensem hospitem, quem familiaribus literis Romam euocarat, aduenisse sibi nũtiatum, torqueri sine mora iusserit, quasi aliquis ex necessarijs quæstioni adesset, deinde errore detecto, & occidi, ne diuulgaret iniuriã. Carnificinæ eius ostenditur locus Capreis, vnde damnatos, post longa, & exquisita tormenta, præcipitari coram se in mare iubebat, excipiente classiariorum manu, & contis, atq; remis elidente cadauera, ne cui residui spiritus quicquam inesset. Excogitauerat autem inter genera cruciatus, etiam vt larga meri potione per fallaciam oneratos, repentè veretris deli-

gatis fidicularum simul, vrinæq; tormento distenderet. Quòd & nisi eum mors præuenisset, & Thrasyllus consulto (vt aiunt) differre quædam, spe longioris vitæ compulisset, plures aliquantò necaturus, ac ne reliquis quidem nepotibus parsurus creditur, cùm & Caium suspectum haberet; & Tyberium vt ex adulterio conceptum aspernaretur. Nec abhorret à vero: nanque identidem felicem Priamum vocabat, quòd superstes omnium suorum extitisset.

Suspicio, qua vixit inter facinora. 63

QVàm verò inter hæc non modò inuisus, ac detestabilis, sed prætrepidus quoq;, atque etiam contumelijs obnoxius vixerit, multa indicia sunt. Aruspices secretè, ac sine testibus consuli vetuit. Vicina verò vrbi oracula etiam disiicere conatus est, sed maiestate Prænestinarum sortium territus, destitit, cùm obsignatas, deuectasq; Romam non reperisset in arca, nisi relatas rursus ad templum. Vnum, & alterum consulares oblatis prouincijs, non ausus à se dimittere, vsqueadeo detinuit, donec successores post aliquot annos præsentibus daret, cùm interim manente officij titulo, etiam delegaret plurima: assiduéq; illi per legatos, & adiutores suos exequenda curarent.

Suspicio nurus, & nepotũ dãnatorũ. 64

NVrum ac nepotes nũquam aliter post damnationem, quàm catenatos, obsutáque

lectica

lectica loco mouit, prohibitis per militem obuijs, ac viatoribus respicere vsquam, vel consistere.

Diffidentia, & suspitio eiusdem. 65

SEianum res nouas molientem, quamuis iam & natalem eius publicè celebrari, & imagines aureas coli paßim videret, vix tandem & astu magis, ac dolo, quàm principali autoritate, subuertit. Nam primò, vt à se per speciē honoris dimitteret, collegam sibi assumpsit in quinto Consulatu, quē longo interuallo absens ob id ipsum susceperat. Deinde spe affinitatis, ac Tribunitiæ potestatis deceptum, inopinātem criminatus est pudenda, miserandaq; oratione: cum inter alia P.C. precaretur, mitterent alterum è Consulibus, qui senem se, & solum, in conspectum eorum cum aliquo militari præsidio perduceret. Sic quoq; diffidens, tumultumq; metuens, Drusum nepotem, quem vinculis adhuc Romæ continebat, solui, si res posceret, ducémq; cōstitui præceperat. Aptatis etiam nauibus ad quascunque legiones, meditabatur fugam, speculabundus ex altißima rupe identidem, signaq;, ne nuntij morarentur, tolli procul, vt quidq; foret factum, mandauerat. Verùm & oppressa coniuratione Seiani, nihilo securior, aut constantior, per IX. proximos menses non egressus est villa, quæ vocatur Iouis.

Cōuicia, & libelli cōtra eū editi. 66

VRebant insuper anxiam mentem varia

vndiq; conuicia, nullo non damnatorum omne probri genus coràm, vel per libellos in orchestra positos ingerente. Quibus quidem diuersissimè afficiebatur, modò vt præ pudore ignota, & celata cuncta cuperet, nonnunquam eadem contemneret, & proferret vltro, atq; vulgaret. Quin & Arthabani Parthorum regis laceratus est literis, parricidia, & cædes, & ignauiam, & luxuriam obijcientis, monentisq; vt voluntaria morte, maximo, iustissimoq; ciuium odio quamprimùm satisfaceret. Postremò semetipse pertæsus talis epistolæ principio, tantum nō summā malorum suorum professus est.

Epistola, & oratio eius ad Senatum, factum suum pronuntiantis. 67

QVid scribam vobis P. C.? aut quomodo scribam? aut quid omnino non scribam hoc tempore? Dij me, Deæq; pœnis perdant, quem quotidie perire sentio, si scio. Existimant quidam, præscisse hæc eum peritia futurorum, ac multò antè quanta se quandoque acerbitas, & infamia maneret, prospexisse. Ideoq; vt Imperium iniret, & patris patriæ appellationem, & ne in acta sua iuraretur, obstinatissimè recusasse, ne mox maiore dedecore impar tantis honoribus inueniretur. Quod sanè & ex oratione eius, quam de vtraq; re habuit, colligi potest, vel cùm ait, similem se semper sui futurū, nec vnquam mutaturum mores suos, quandiu

mentis

mentis sanæ fuisset: sed exẽpli causa cauendũ, ne se Senatus in acta cuiusquã obligaret, qui aliquo casu mutari posset. Et rursus: Si quãdo autem, inquit, de moribus meis, deuotóq; vobis animo dubitaueritis: quod priusquàm eueniat, opto, vt me supremus dies huic mutatæ vestræ de me opinioni eripiat: nihil honoris adijciet mihi patris appellatio, vobis autem exprobrabit, aut temeritatem delati mihi eius cognominis, aut inconstantiam contrarij de me iudicij.

Statura, & membra, & valetudo, & incessus eiusdem. 68

Corpore fuit amplo, atq; robusto: statura, quæ iustam excederet. Latus ab humeris, & pectore: cæteris quoq; membris vsq; ad imos pedes æqualis, & congruens. Sinistra manu agiliore, ac validiore. Articulis ita firmis, vt recens, & integrum malum digito terebraret: caput pueri, vel etiam adolescentis, talitro vulneraret. Colore erat candido, capillo pone occipitium submißiore, vt ceruicem etiam obtegeret, quod gentile in illo videbatur. Facie honesta: in qua tamen crebri, & subtiles tumores, cum prægrandibus oculis: & qui (quod mirum esset) noctu etiam, & in tenebris viderẽt, sed ad breue, & cùm primùm à somno patuissent, demum rursum hebescebãt. Incedebat ceruice rigida, & obstipa, adducto ferè vultu, plerunq; tacitus: nullo aut rarißimo etiã cũ proximis

ximis ſermone, eóq; tardiſsimo, nec ſine molli quadam digitorum geſticulatione. Quæ omnia ingrata, atq; arrogantiæ plena, & animaduertit Auguſtus in eo, & excuſare tentauit ſæpe apud Senatum, ac populum, profeſſus naturæ vitia eſſe, non animi. Valetudine proſperrima vſus eſt, tempore quidem principatus penè toto, propè illæſa: quamuis à trigeſimo ætatis anno arbitratu eam ſuo rexerit, ſine adiumento, conſilióue medicorum.

Obſeruatio religionum. 69

CIrca Deos, ac religiones negligentior: quippe addictus mathematicæ: perſuaſionísq; plenus, cuncta fato agi. Tonitrua tamen præter modum expaueſcebat, & turbatiore cœlo nunquam non coronam lauream ceruice geſtauit, quòd fulmine afflari negetur id genus frondis.

Artes, & diſciplina eius. 70

ARtes liberales vtriuſq; generis ſtudioſsimè coluit. In oratione Latina ſecutus eſt Coruinum Meſſalam, quem ſenem adoleſcens obſeruauerat. Sed affectatione, & moroſitate nimia obſcurabat ſtylum: vt aliquanto ex tempore, quàm à cura, præſtatior haberetur. Compoſuit & carmen lyricum, cuius eſt titulus, Cõqueſtio de Iulij Cæſaris morte. Fecit & Græca poëmata, imitatus Euphorionem, & Arrianum, & Parthenium: quibus poetis admodum delectatus, ſcripta eorum, & imagines publicis

biblio

bibliothecis inter veteres, & præcipuos autores dedicauit: & ob hoc pleriq; eruditorũ certatim ad eum multa de his ediderũt. Maximè tamen curauit notitiã historiæ fabularis, vsq; ad ineptias, atq; derisum. Nam & grãmaticos, quod genus hominũ præcipuè, vt diximus, appetebat, eiusmodi ferè quæstionibus experiebatur: Quæ mater Hecubæ, quod Achilli nomẽ inter virgines fuisset, quid Sirenes cantare sint solitæ. Et quo primùm die, post excessum Augusti, curiam intrauit, quasi pietati simul, ac religioni satisfacturus, Minois exemplo, ture quidem ac vino, verùm sine tibicine, supplicauit, vt ille olim in morte filij.

Peritia sermonis Græci, & abstinentia pronuntiatus eius. 71

SErmone Græco quanquã aliâs promptus, & facilis, nõ tamen vsquequaq; vsus est. Abstinuítq; maximè in Senatu: adeò quidẽ, vt Monopoliũ nominaturus, prius veniã postularit, quòd sibi verbo peregrino vtẽdũ esset: atq; etiam in quodã decreto patrũ, cũ ἔμβλημα recitaretur, cõmutandum censuerit vocem, & pro peregrina nostratem requirẽdam: aut si nõ reperiretur, vel pluribus, & per ambitũ verborũ rem enũtiandã. Militẽ quoq; Græcè testimoniũ interrogatum, nisi Latinè respondere vetuit.

Infirmitas eius, & quòd ad vrbem rediens retrocessit. 72

BIs omnino toto ſeceſſus tempore, Romam redire conatus, ſemel triremi vſque ad proximos naumachiæ hortos ſubuectus eſt, diſpoſita ſtatione per ripas Tyberis, quæ obuiam prodeuntes ſubmoueret. Iterum Appia vſque ad ſeptimum lapidem, ſed proſpectis modò, nec aditis vrbis mœnibus redijt. Primò incertum qua de cauſa poſtea oſtento territus. Erat ei in oblectamentis ſerpens draco, quem ex conſuetudine manu ſua cibaturus, cùm conſumptum à formicis inueniſſet, monitus eſt, vt vim multitudinis caueret. Rediens ergo, propè Campaniam Aſturæ, in languorem incidit. Quo paulum leuatus, Circeios pertendit. Ac ne quam ſuſpicionem infirmitatis daret, caſtrenſibus ludis non interfuit ſolùm, ſed etiam miſſum in arenam aprum iaculis deſuper petijt: ſtatímq; latere conuulſo, &, vt exæſtuarat, afflatus aura, in grauiorem recidit morbum. Suſtentauit autem aliquandiu, quamuis Miſenum vſq; deuectus, nihil ex ordine quotidiano prætermitteret, ne conuiuia quidem, ac cæteras voluptates, partim intemperantia, partim diſsimulatione. Nam Clariclem medicum, quòd cōmeatu abfuturus, è conuiuio egrediens, manum ſibi oſculandi cauſa apprehendiſſet, exiſtimans tentatas ab eo venas, remanere, ac recumbere hortatus eſt, cœnámque protraxit. Nec abſtinuit conſuetudine, quin tunc quoque

inſtans

instans in medio triclinio, astante lictore, singulos valere dicentes appellaret.

Locus & tempus mortis eius. 73

INterim cùm in actis Senatus legisset, dimissos, ac ne auditos quidem quosdam reos, de quibus strictim, & nihil aliud quàm nominatos ab indice scripserat, pro contempto se habitum fremens, repetere Capreas quoquo modo destinauit, non temere quicquam, nisi ex tuto ausurus. Sed & tempestatibus, & ingrauescente vi morbi retētus, paulò pòst obijt in villa Lucilliana, octauo & septuagesimo ætatis anno, tertio & vigesimo Imperij, decimoseptimo Calēd. Apriles, Cn. Acerronio Proculo, C. Portio Nigro COSS. *Sunt qui putent venenum ei à Caio datum, lentum, atq; tabificum. Alij in remißione fortuitæ febris cibum desideranti negatum: nonnulli puluinū iniectum, cùm extractum sibi deficiēti annulum mox resipiscens requisisset. Seneca eū scribit, intellecta defectione, exemptum annulū quasi alicui traditurum parumper tenuisse: dein rursus aptasse digito, & compressa sinistra manu iacuisse diu immobilem: subitò vocatis ministris, ac nemine respondente, consurrexisse, nec procul à lectulo deficientibus viribus concidisse.*

Signa præcedentia mortem eius. 74

SVpremo natali suo Apollinem Temenitem, & amplitudinis, & artis eximiæ ad-

nectum

uectum Syracusis, vt in bibliotheca noui templi poneretur, viderat per quietem affirmantem sibi non posse se ab ipso dedicari. Et ante paucos, quàm obiret, dies, turris Phari terræmotu Capreis concidit. Ac Miseni cinis è fauilla, & carbonibus, ad calefaciendum triclinium illatus, extinctus, & iamdiu frigidus exarsit repentè prima vespera, atque in multam noctem pertinaciter luxit.

Lætitia Romanorum in morte eius, & gesta per eum. 75

MOrte eius ita lætatus est populus, vt ad primum nuntium discurrentes, pars Tyberium in Tyberim clamitarēt: pars terrā matrem, Deósq; manes orarent, ne mortuo sedem vllam nisi inter impios darent: alij vncum, & Gemonias cadaueri minarentur, exacerbati super memoriam pristinæ crudelitatis, etiam recenti atrocitate. Nam cùm Senatusconsulto actum esset, vt pœna damnatorum in decimum semper diem differretur, fortè accidit, vt quorundam supplicij dies is esset, quo nuntiatū de Tyberio erat. Hos implorantes hominum fidem, quia absente adhuc Caio nemo extabat, qui adiri, interpellarique posset, custodes, ne quid aduersus constitutum facerent, strangulauerunt, abiecerúntq; in Gemonias. Creuit igitur inuidia, quasi etiam post mortem tyranni, sæuitia permanente. Corpus vt moueri à Miseno

cœpit,

cœpit, conclamantibus plerisq;, Atellam potius deferendum, & in Amphitheatro semiustulandum, Romam per milites deportatum est, crematúmq; publico funere.

Testamentum & vltima dispositio eiusdem. 76

T*Estamentum duplex ante biennium fecerat: alterum sua, alterũ liberti manu, sed eodem exemplo: obsignaueratq; etiam humillimorum signis. Eo testamento hæredes æquis partibus reliquit Caium ex Germanico, & Tyberium ex Druso nepotes: substituitq; inuicẽ. Dedit & legata plerisq;: inter quos virginibus Vestalibus, ac militibus vniuersis, plebíque Romanæ viritim, atque etiam separatim vicorum magistris.*

C. SVETONII TRANQVILLI, C. CAESAR CALIGVLA.

De Germanico patre Caligulæ. 1

ERMANICVS *C. Cæsaris pater, Drusi, & iunioris Antoniæ filius à Tyberio patruo adoptatus, quæsturam quinquennio antè, quàm per leges liceret, & post eam, Consulatum statim gessit. Missúsque ad exercitum in Germaniam,*

excessu

excessu Augusti nuntiato, legiones vniuersas Imperatorem Tyberium pertinacißimè recusantes, & sibi summam Reipublicæ deferentes, (incertum constantia, an pietate maiore) compescuit, atque hoste mox deuicto, triumphauit. Consul deinde iterum creatus, ac prius, quàm honorem iniret, ad componendum Orientis statum expulsus, cùm Armeniæ regem deuicisset, Cappadociam in prouinciæ formam redegisset, annum ætatis agens quartum & trigesimum, diutino morbo Antiochiæ obijt, non sine veneni suspicione. Nam præter liuores, qui toto corpore erant, & spumas, quæ per os fluebant, cremati quoque cor inter ossa incorruptum repertum est: cuius ea natura existimatur, vt tinctum veneno igne confici nequeat.

Germanici mors. 2

Obijt autem (vt opinio fuit) fraude Tyberij ministerio, & opera Cn. Pisonis. Qui sub idem tempus Syriæ præpositus, nec dißimulans offendendum sibi aut patrem, aut filium, quasi planè ita necesse esset, etiam ægrum Germanicum grauißimis verborum, ac rerum acerbitatibus, nullo adhibito modo, affecit: propter quæ, vt Romam redijt, penè discerptus à populo, à Senatu capitis damnatus est.

Virtutes tam corporis, quàm animi ipsius Germanici. 3

Omnes

OMnes Germanico corporis, animíq; virtutes, & quantas nemini cuiquam contigisse satis constat: Formam, & fortitudinem egregiam, ingenium in vtroque eloquentiæ, doctrinæq; genere præcellens: beneuolentiam singularem, conciliandæq; hominum gratiæ, ac promerendi amoris mirum, & efficax studium Formæ minus congruebat gracilitas crurum, sed ea quoque paulatim repleta assidua equi vectatione post cibum. Hostem cominus sæpe percussit Orauit causas etiam triumphaleis: atque inter cætera studiorum monumenta reliquit & comœdias Græcas. Domi, forísque ciuilis, libera, ac fœderata oppida sine lictoribus adibat. Sicubi clarorum virorum sepulcra cognosceret, inferias manibus dabat. Cæsorum clade Variana veteres, ac dispersas reliquias vno tumulo humaturus colligere sua manu, & comportare primus aggressus est. Obtrectatoribus etiam qualescunq;, & quantacunque de causa nactus esset, lenis adeò, & innoxius, vt Pisoni decreta sua rescindenti, clientelas diu vexanti non prius succensere in animum induxerit, quàm veneficijs quoq;, & deuotionibus impugnari se comperisset: ac ne tunc quidem vltra progressus, quàm vt & amicitiam ei more maiorum renuntiaret, mandarétque domesticis vltionem, si quid sibi accideret.

Omnium

Omnium fauor ad eum, & dilectio. 4

QVarum virtutum fructum vberrimum tulit, sic probatus, & dilectus à suis, vt Augustus (omitto enim necessitudines reliquas) diu cunctatus, an sibi successorẽ destinaret, adoptandũ Tyberio dederit. Sic vulgò fauorabilis, vt plurimi tradãt, quoties aliquo adueniret, vel sicunde discederet, præ turba occurrentium prosequentiúmue nonnunquã eum discrimen vitæ adijsse: è Germania verò, post compressam seditionem, reuertenti, prætorianas cohortes vniuersas prodisse obuiam, quamuis pronũtiatum esset, vt duæ tantummodo exirent: Populi autem Romani sexum, ætatem, ordinẽ omnem vsq; ad vicesimum lapidem effudisse se. 5

Præsagia quæ diem mortis Germanici præuenerunt, & luctus barbaricus.

TAmen longè maiora, & firmiora de e[...] iudicia in morte, ac post mortem extite[...]re. Quo defunctus est die, lapidata sunt tẽpla[...] subuersæ Deûm aræ: Lares à quibusdam fam[...]liares in publicum abiecti, partus coniugu[...] expositi. Quin & Barbaros ferunt, quibus in[...]testinũ, quibúsq; aduersus nos bellum esset, v[...]lut in domestico, communíq; mœrore, consensi[...]se ad inducias: Regulos quosdam barbam p[...]suisse, & vxorum capita rasisse, ad indiciu[...] maximi luctus: Regum etiam regem & exe[...]

citat

citatione venādi, & conuictu Megiſtanū abſtinuiſſe, quod apud Parthos iuſtitiū inſtar eſt.

Mœſtitia, & luctus in vrbe de morte eius. 6

R*Omæ quidem, cum ad primam famā valetudinis attonita, & mœſta ciuitas ſequētes nuntios opperiretur, & repentè iam veſperi incertis autoribus conualuiſſe tandem percrebuiſſet, paſsim cum luminibus & victimis in Capitoliū concurſum eſt, ac penè reuulſæ templi fores, ne quid geſtientes vota reddere moraretur. Expergefactus è ſomno Tyberius eſt gratulantium vocibus, atq; vndiq; concinentium, Salua Roma, Salua patria, Saluus eſt Germanicus. Et vt demum fato functū palàm factum eſt, non ſolatijs vllis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: durauitq́; etiam per feſtos Decembris menſis dies. Auxit gloriam, deſideriúmq; defuncti etiam atrocitas inſequentium temporum: cunctis, nec temere opinantibus reuerentia eius, ac metu repreſſam Tyberij ſæuitiam, quæ mox eruperit.*

Vxores, & filij Germanici. 7

H*Abuit in matrimonio Agrippinā, M. Agrippæ & Iuliæ filiā, & ex ea nouē liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, vnus iā pueraſcēs inſigni feſtiuitate, cuius effigiē habitu Cupidinis in æde Capitolinæ Veneris Liuia dedicauit, Auguſtus in cubiculo ſuo poſi-*

tam, quotiescunq; introiret, exosculabatur. Cæteri superstites patri fuerunt. Tres sexus fœminini, Agrippina, Drusilla, Liuilla, cõtinuo triẽnio natæ, totidem mares Nero, & Drusus, & C. Cæsar. Neronẽ, & Drusum Senatus, Tyberio criminante, hostes iudicauit.

Locus, & tẽpus natiuitatis C. Cæsaris. 8

CAius Cæsar natus est pridie Cal. Septembres, patre suo, & C. Fonteio Capitone COSS. vbi natus sit, incertum diuersitas tradentium facit. Cn. Lentulus Getulicus Tybur genitum scribit: Plinius Secundus in Treueri vico Ambiatino supra cõfluentes: addit etiam pro argumento aras ibi ostendi inscriptas, ob Agrippinæ puerperium. Versiculi, imperante mox eo, diuulgati, apud hybernas legiones procreatum indicant:

In castris natus, patrijs nutritus in armis
Iam designati principis omen erat.

Ego in actis Antij ipsum inuenio editũ. Getulicum refellit Plinius, quasi mẽtitum per adulationem, vt ad laudes iuuenis, gloriosiq; principis aliquid etiam ex vrbe Herculi sacra sumeret: abusumq; audentius mendacio, quòd ante annũ ferè natus Germanico filius Tyburi fuerat, appellatus & ipse C. Cæsar: de cuius amabili pueritia, immaturoq; obitu suprà diximus. Plinium arguit ratio temporum. Nam qui res Augusti memoriæ mandarunt, Germanicum exact

exacto consulatu in Galliã missum consentiũt, iam nato Caio. Nec Plinij opinionem inscriptio aræ quicquã adiuuerit, cùm Agrippina bis in ea regione filias enixa sit: & qualiscunq; partus sine vllo sexus discrimine, puerperium vocetur: quòd antiqui etiã puellas pueras, sicut & pueros puellos dictitarent. Extat & Augusti epistola ante paucos, quàm obiret, menses, ad Agrippinam neptem ita scripta de Caio hec, (neque enim quisquã iam alius infans nomine pari nunc supererat) Puerum Caium xv. Cal. Iunij (si dij volẽt) vt ducerẽt Talarius, et Asellius, heri cũ his constitui. Mitto præterea cum eo ex seruis meis medicum, quem scripsi Germanico, si vellet, vt retineret. Valebis mea Agrippina, & dabis operam, vt valens peruenias ad Germanicum tuum. Abundè arbitror patere, non potuisse ibi nasci Caium, quò propè bimulus demũ perductus ab vrbe sit. Versiculorum quoq; fidem eadem hæc eleuant: & eò facilius, quòd hi sine autore sunt. Sequenda igitur est (quæ sola actorum restat) & publici instrumenti autoritas: præsertim cùm Caius Antiũ, omnibus semper locis atq; secessibus prælatum, non aliter quàm natale solum dilexerit: tradidurq; etiam sedem, ac dominicilium Imperij tædio vrbis transferre eò destinasse.

Cognomen Caij, & vbi primò educatus fuerit. 9

CAligulæ cognomem castrensi loco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. Apud quos quantum prætereà per hãc nutrimentorũ consuetudinẽ amore & gratia valuerit, maximè cognitũ est, cùm post excessum Augusti tumultuantes, & in furorem vsq; præcipites, solus haud dubiè conspectu su[…] flexit. Nõ enim prius destiterũt, quàm ablega[…]ri eum ob seditionis periculũ, & in proximã ci[…]uitatem demãdari animaduertissent. Tunc de[…]mum ad pœnitentiam versi, represso, ac retent[…] vehiculo, inuidiã, quæ sibi fieret, deprecati sunt

Locus, & apud quos secundò fuerit educatus. 1[…]

COmitatus est patrem & in Syriaca expe[…]ditione. Vnde reuersus primùm in matri[…] deinde ea relegata, in Liuiæ Augustæ proaui[…] suæ cõtubernio mãsit: quam defunctã prætext[…]tus etiam tum pro Rostris laudauit. Transiit[…] ad Antoniam auiam, & vndeuigesimo ætat[…] anno accitus Capreas à Tyberio, vno atque e[…]dem die togam sumpsit, barbámque posuit, sin[…] vllo honore, qualis contigerat tyrocinio fratru[…] eius. Hic omnibus insidijs tentatus elicientiu[…] cogentiúmq; se ad querelas, nullam vnquam o[…]casionem dedit, perinde obliterato suorum casu[…] ac si nihil cuiquam accidisset: quæ verò ipse pa[…]teretur, incredibili dissimulatione transmittẽ[…] Tantiq; in auum, & qui iuxtà erant, obsequi[…]

vt no[…]

vt non immeritò sit dictum, Nec seruum meliorem vllum, nec deteriorem dominum fuisse.

Signa sæuitiæ eius in iuuentute. 11

NAturam tamẽ sæuã, atq; probrosam, nec tunc quidẽ inhibere poterat, quin & animaduersionibus, pœnísque ad supplicium datorum cupidißimè interesset, & ganeas, atque adulteria capillamento celatus, & veste longa noctibus ambiret, ac scenicas saltandi canẽdiq; artes studiosißimè appeteret, facilè id sanè Tyberio patiente, si per has mansuefieri posset ferum eius ingenium. Quod sagacißimus senex ita prorsus perspexerat, vt aliquoties prædicaret exitio suo, omniúmque Caium viuere, & se natricem (serpentis id genus) populo Romano, Phaëthontem orbi terrarum educare.

Vxor eius, & suspicio veneficij in Tyberium. 12

NOn ita multò pòst Iuniã Claudillã M. Syllani nobilißimi viri filiã duxit vxorem. Deinde Augur in locũ fratris sui Drusi destinatus, prius quàm inauguraretur, ad Põtificatum traductus est, insigni testimonio pietatis, atque indolis, cùm deserta, desolataq; reliquis subsidijs aula, Seiano verò tunc suspecto, mox & oppresso, ad spem succeßionis paulatim admoueretur. Quam quò magis confirmaret, amissa Iunia ex partu, Enniam Næuiã Macronis vxorem, qui tum prætorianis cohortibus

praeerat, solicitauit ad stuprum, pollicitus & matrimonium suum, si potitus Imperio fuisset: déque ea re & iureiurãdo, & chirographo cauit. Per hãc insinuatus Macroni, veneno Tyberium aggressus est, vt quidam opinantur: Spirãtíque adhuc detrahi annulum: &, quoniam suspicionem retinentis dabat, puluinum iußit inÿci, atq; etiam fauces manu sua oppreßit, liberto, qui ob atrocitatem facinoris exclamauerat, confestim in crucem acto. Nec abhorret à veritate, cùm sint quidã autores, ipsum postea, etsi non de perfecto, at certe de cogitato quondam parricidio professum. Gloriatum enim esse aßiduè, in commemoranda sua pietate, ad vlciscẽdam necem matris & fratrum, introÿsse sicum pugione cubiculum Tyberÿ dormientis, & misericordia correptum, abiecto ferro receßisse: nec illum, quanquàm sensisset, aut inquirere quicquam, aut exequi ausum.

Imperium Caïj Caligulæ Cæsaris.

SIc Imperiũ adeptus P. R. vel (vt ita dicam) hominum genus, voti compotem fecit, exoptatißimus princeps maximæ parti prouinciaIium, ac militum, quòd infantem pleriq; cognouerant: sed & vniuersæ plebi vrbanæ ob memoriam Germanici patris, miserationémque prope afflictæ domus. Itaq; vt à Miseno mouit, quãuis lugẽtis habitu, & funus Tyberÿ prosequẽs,

tamen

tamē inter altaria, & victimas, ardēteisq́; tedas, densißimo & lætißimo obuiorum agmine incеßit super fausta nomina, sidus, & pullum & puppum, & alumnum appellantium.

Gesta eius in initio principatus. 14

INgreßóq; vrbē, statim consensu Senatus, & irrumpentis in curiam turbæ, irrita Tyberij voluntate, qui testamento alterum nepotem suum prætextatum adhuc cohæredem ei dederat, ius arbitriumq́; omnium rerum illi permissum est, tanta publica lætitia, vt tribus proximis mensibus (ac ne totis quidem) supra centum L X. *millia victimarum cæsa tradantur. Cùm deinde paucos post dies in proximas Campaniæ insulas traiecisset, vota pro reditu suscepta sunt, ne minimam quidem occasionem quoquam omittēte in testificanda solicitudine, & cura de incolumitate eius. Vt verò in aduersam valetudinem incidit, pernoctantibus cunctis circa palatium, non defuerunt qui depugnaturos se armis pro salute ægri, quiq́; capita sua titulo proposito vouerent. Accessit ad immēsum ciuium amorem, notabilis etiam externorum fauor. Nāque Arthabanus Parthorum rex, odium semper, contemptumq́; Tyberij præ se ferens, amicitiam eius vltro petijt: venitq́; ad colloquium legati consularis: & trāsgressus Euphratē, aquilas & signa Romana, Cæsarumq́; imagines adorauit.*

Pia, & ciuilia gesta per eum in initio principatus. 15

INcẽdebat & ipse studia hominum omni genere popularitatis. Tyberio cum plurimis lacrymis pro concione laudato, funerateq; amplissimè, confestim Pandatariam, & pontias, ad transferendos matris, fratrísque cineres festinauit, tempestate turbida, quò magis pietas emineret, adijtq; venerabũdus, ac per semet in vrnas cõdidit. Nec minore scena Hostiam præfixo in biremis puppe vexillo, & inde Romam Tyberi subuectos, persplendidißimum quenq; equestris ordinis, medio, ac frequenti die duobus ferculis mausoleo intulit. Inferiasq; his annua religione publicè instituit, & eò amplius matri Circenses, carpentúmq;, quo in pompa traduceretur. At in memoriam patris, Septembrẽ mensem Germanicum appellauit. Post hæc, Antoniæ auiæ quicquid vnquam Liuia Augusta honorum cepisset, vno S E N A T. C O S. *congeßit. Patruum Claudium equitem Rom. ad id tempus, collegam sibi in consulatu assumpsit. Fratrem Tyberium die virilis togæ adoptauit, appellauitq; principem iuuentutis. De sororibus autor fuit, vt omnibus sacramentis adijcerẽtur: Neq; me liberósq; meos chariores habeo, quàm Caiũ, et sorores eius. Item relationibus consulũ: Quod bonũ felixq; sit C. Cæsari, sororibusq; eius. Pari popularitate damnatos, relegatósque restituit:*

crimi

criminúmque, si qua residua ex priore tempore manebant, omnium gratiam fecit. Commentarios ad matris, fratrumq́; suorum causas pertinentes, ne cui postmodum delatori, aut testi maneret vllus metus, conuectos in forum, & antè clarè obtestatus Deos, neq; legisse, neq; attigisse quicquam, concremauit. Libellum de salute sua oblatum non recepit, contendens nihil sibi admissum, cur cuiquam inuisus esset: negauitq́; se delatoribus aures habere.

Ciuilia eius gesta, ac ipsius moderatio. 16

SPintrias monstrosarum libidinum ægrè ne profundo mergeret exoratus, vrbe submouit. Titi Labieni, Cordi Cremutij, Caßij Seueri scripta Senatusconsultis abolità, requiri, & esse in manibus, lectitaríque permisit, quando maximè sua interesset, vt facta quæq; posteris tradantur. Rationes Imperij ab Augusto proponi solitas, sed à Tyberio intermissas publicauit. Magistratibus liberam iurisdictionē, & sine sui appellatione conceßit. Equites Romanos seuerè curioséque, nec sine moderatione recognouit: palam adempto equo, quibus aut probri aliquid, aut ignominiæ inesset: eorum, qui minore culpa tenerentur, nominibus modò in recitatione præteritis. Vt leuior labor iudicantibus foret, ad quatuor priores, quintam decuriam addidit. Tentauit & comitiorum more reuocato, suffragia populo reddere. Legata

ex testamento Tyberij, quanquam abolito, sed & Liuiæ Augustæ, quod Tyberius suppresserat, cum fide, ac sine calumnia repræsentata persoluit. Ducentesimam auctionum Italiæ remisit. Multis incendiorum damna suppleuit, ac si quibus regna restituit, adiecit & fructum omnem vectigaliorum, & reditum medij temporis, vt Antiocho Comageno H-S. millies confiscatum. Quoque magis nullius non boni exempli fautor videretur, mulieri libertinæ oct ingenta donauit, quòd excruciata grauissimis tormentis de scelere patroni reticuisset. Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clypeus aureus, quem quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent, Senatu prosequente, nobilibúsq; pueris ac puellis, carmine modulato, laudes virtutum eius canentibus. Decretum autem, vt dies, quo cepisset Imperium, Palilia vocaretur, velut argumentum rursus conditæ vrbis.

Consulatus per eum gesti, & liberalitas eius ad populum. 17

Consulatus quatuor gessit: primũ ex Cal. Ianuarijs per duos menses, secũdũ ex Cal. Ianuarijs per triginta dies, tertiũ vsq; in Idus Ianuarij: quartum vsq; in VII. Idus easdẽ. Ex omnibus duos nouissimos coniunxit. Tertium autem Lugduni init solus: non, vt quidam opinantur, superbia, negligẽtiáue, sed quòd defun-

ctum

ctum sub Calendarum diem collegam rescisse absens non potuerat. Congiarium populo bis dedit trecenos H-S. toties abũdantissimum epulum Senatui, equestriq; ordini, etiã cõiugibus, ac liberis vtrorumq;. Posteriore epulo forensia insuper viris pueris ac fœminis fascias purpuræ ac conchylij distribuit. Et vt lætitiã publicã in perpetuum quoque augeret, adiecit diem Saturnalibus, appellauitq; Iuuenalem.

Spectacula per eum edita. 18

M*Vnera gladiatoria partim in Amphitheatro Tauri, partim in septis aliquot edidit: quibus inseruit cateruas Afrorũ, Campanorúmque pugilum ex vtraque regione electissimorũ. Neq; spectaculis semper ipse præsedit: sed interdum aut magistratibus, aut amicis præsidendi munus iniunxit. Scenicos ludos & assiduè, & varij generis, multifariàm fecit, quondam etiam & nocturnos, accensis tota vrbe luminibus. Sparsit & missilia variarum rerum, et panaria cum obsonio viritim diuisit. Qua epulatione, equiti Ro. contra se hilarius, auidiúsque vescenti, partes suas misit: sed & Senatori ob eandem causam codicillos, quibus Prætorem eum extra ordinem designabat. Edidit & Circenses plurimos à mane vsque ad vesperam, interiecta modò Africanorum venatione, modò Troiæ decursione, quosdam autẽ præcipuos, minio, & chrysocolla constra-*

to Circo

toga̅ a
[illegible]

fiscell[illegible]
[illegible]
dapes

[illegible]
ad [illegible]
que [illegible]
[illegible]

to Circo, nec vllis nisi ex senatorio ordine aurigantibus. Commisit & subitos, cùm lege Luciana apparatum Circi prospicientem pauci ex proximis mœnianis postulassent.

Nouum genus spectaculi per eum editum. 19

NOuum præterea, atque inauditum genus spectaculi excogitauit. Nam Baiarum medium interuallum, & Puteolanas moles, trium millium & sexcentorũ ferè passuũ ponte coniunxit, cõtractis vndiq; onerarijs nauibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, superiectoq; aggere terreno, ac directo in Appiæ viæ formam. Per hunc pontem vltro citro commeauit, biduo continenti. Primo die phalerato equo, insignis quercirca corona, & securi, & cetra, & gladio, aureaq; chlamyde. Postridie quadrigario habitu, curriculoq; bijugi famosorum equorum, præ se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus, comitante prætorianorum agmine, & in essedis cohorte amicorum. Scio plerosque existimasse, talem à Caio pontem excogitatum, æmulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquantò angustiorem Hellespontum contabulauerit. Alios, vt Germaniam, & Britanniam, quibus imminebat, alicuius immensi operis fama territaret. Sed auum meum narrantem puer audiebam, causam operis ab interioribus aulicis proditam, quòd

quòd Thrasillus mathematicus, anxio de successore Tyberio, & in verum nepotem proniori, affirmasset, non magis Caium imperaturum, quàm per Baianũ sinum equis discursurum.

Spectacula per eum peregre facta. 20

EDidit & peregre spectacula, in Sicilia Syracusis hasticos ludos & in Gallia Lugduni miscellos. Sed & certamen quoq; Graecae, Latinaeq; facundiae. Quo certamine ferunt victoribus praemia victos contulisse, eorundem & laudes componere coactos. Eos autem, qui maximè displicuissent, scripta sua, spongia linguáue delere iussos, nisi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent.

Opera publica per eum edita, & peracta. 21

OPera sub Tyberio semiperfecta, templum Augusti, theatrúmque Pōpeij absoluit. Inchoauit autem aquaeductum regione Tyburti, & Amphitheatrum iuxta septa, quorum operum à successore eius Claudio alterum peractum, omissum alterum est. Syracusis collapsa vetustate moenia deorumq; aedes refectae. Destinauerat & Samij Polycratis regiã restituere, Mileti didymeũ peragere, in iugo Alpium vrbem condere. sed ante omnia Isthmũ in Achaia perfodere. Miseratq; iam ad dimetiendum opus primipilarem Caium.

Vana gloria, & elatio eiusdem. 22

HActenus quasi de principe, reliqua vt de monstro narranda sunt. Compluribus cognominibus assumptis (nam & Pius, & Castrorum filius, & Pater exercituum, & Opt. Max. Cæsar vocabatur) cũ audiret fortè reges, qui officij causa in vrbẽ aduenerant, concertantes apud se super cœnam de nobilitate generis, exclamauit. Εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Nec multum abfuit, quin statim diadema sumeret, speciemq; principatus in regni formam conuerteret. Verùm admonitus, & principum, & regum se excessisse fastigium, diuinam ex eo maiestatem asserere sibi cœpit. Datoq; negotio vt simulacra numinum religione & arte præclara, inter quæ Olympici Iouis apportarentur egregia: quibus capite dempto suum imponeretur, partem palatij ad forum vsque promouit, atq; æde Castoris, & Pollucis in vestibulum transfigurata, consistens sæpe inter fratres deos medium se adorandum adeuntibus exhibebat: & quidam eum Latialem Iouem consalutauerunt. Templum etiam numini suo proprium, & sacerdotes, & excogitatissimas hostias instituit. In templo simulacrum stabat aureum Iconium. Amiciebaturq; quotidie veste, quali ipse vteretur. Magisteria sacerdotij ditissimus quisque & ambitione, & licitatione maxima vicibus comparabant. Hostiæ erant phœnicopteri, pauones, tetraones, numidicæ, meleagrides,

des, phasianæ, quæ generatim, per singulos dies immolarentur: & noctibus quidem plenã fulgẽtemq; Lunã inuitabat assiduè in amplexus atq; concubitum. Interdiu verò cum Capitolino Ioue secretò fabulabatur, modò insusurrans, ac præbens inuicem aures, modò clarius, nec sine iurgijs. Nam vox comminantis audita est:

Εἰς γαῖαν Δαναῶν περάω σε,

donec exoratus, vt referebat, & in contubernium vltro inuitatus, super templum diui Augusti ponte transmisso, palatium, Capitoliumq; coniunxit. Mox quò propior esset, in area Capitolina nouæ domus fundamenta iecit.

Detractio, & sæuitia eius contra propinquos. 23

AGrippæ se nepotem neque credi, neque dici ob ignobilitatẽ eius volebat: succensebátque, si qui vel oratione, vel carmine, imaginibus eum Cæsarum insererent. Prædicabat autẽ matrem suam ex incesto, quod Augustus cũ Iulia filia commisisset, procreatã. Ac non contentus hac Augusti insectatione, Actiacas, Siculásq; victorias, vt funestas P. R. *& calamitosas vetuit solennibus ferijs celebrari. Liuiam Augustam proauiam Vlyssem stolatũ identidem appellans, etiam ignobilitatis quadam ad Senatũ epistola arguere ausus est, quasi materno auo Decurione Fundano ortam, cùm publicis monumentis certum sit Aufidium Lingonẽ*

Romæ honoribus functũ. Auiæ Antoniæ secr tum petenti denegauit, nisi vt interueniret M cro præfectus. Ac per ist iusmodi indignitates, tædia, causa extitit mortis, dato tamen, vt qui dam putant, & veneno. Nec defunctæ vllur honorem habuit: prospexitq; è triclinio ardẽter rogum. Fratrem Tyberium inopinantem, repe tè immisso tribuno militum, interemit. Syllan item socerum ad necem, secandasq; nouacul fauces compulit, causatus in vtroq;, quòd hi ingressum se turbatius mare non esset secutus ac spe occupandi vrbem, si quid sibi per tempest tes accideret, remansisset: ille antidotũ eboluis set, quasi ad præcauenda venena sua sumptum cùm & Syllanus impatientiã nauseæ vitasset & molestiã nauigãdi, et Tyberius propter ass duam, & ingrauescentem tussim medicament vsus esset. Nam successorem Imperij Claudi patruum non nisi in ludibrium reseruauit.

Libido eius cum omnibus sororibus. 24

CVm omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit: plenóque conuiuio singulas infra se vicissim collocabat, vxore suprà cubante. Ex his Drusillam vitiasse virginem, prætextatus adhuc creditur: atq; etiam in concubitu eius quondam deprehensus ab auia Antonia, apud quã simul educabantur. Mox Lucio Cassio Longino consulari collocatam abduxit, & in modum iustæ vxoris propalam habuit.

buit. Hæredem quoq; bonorum, atque Imperij æger instituit. Eadem defuncta iustitium indixit, in quo resisse, lauisse, cœnasse cum parentibus, aut coniuge, liberísue, capitale fuit. Ac mœroris impatiens, cùm repentè, noctuq; profugisset ab vrbe, transcurrisset q; Campaniam, Syracusas petijt, rursusq; inde properè redijt, barba capilloq; promisso. Nec vnquam postea quantiscunque de rebus, ne pro concione quidem populi, aut apud milites, nisi per nomen Drusillæ deierauit. Reliquas sorores, nec cupiditate tanta, nec dignatione dilexit, vt quas sæpe exoletis suis prostrauerit. Quò facilius eas in causa Aemilij Lepidi condemnauit, quasi adulteras, & insidiarum aduersus se conscias. Nec solùm chirographa omnium requisita fraude ac stuprò diuulgauit, sed & tres gladios in necem suam præparatos, Marti vltori, addito elogio, consecrauit.

Matrimonia & vxores eius. 25

M*Atrimonia contraxerit turpius, an dimiserit, an tenuerit, non est facile discernere. Liuiam Horestillam C. Pisoni nubentem, cùm ad officium & ipse venisset, ad se deduci imperauit, intraq; paucos dies repudiatam biennio pòst relegauit, quòd repetisse vsum prioris mariti tempore medio videbatur. Alij tradũt, adhibitum cœnæ nuptiali, mandasse ad Pisonem contrà accumbentem, Noli vxorem meam*

 preme

*premere, statimq; è conuiuio abduxisse eam se-
cum, & proximo die edixisse matrimoniun
sibi repertum exemplo Romuli, & Augusti.
Lolliam Paulinã C. Memmio consulari, exer-
citus regenti nuptam, facta mentione aui-
eius, vt quondam pulcherrimæ, subitò ex pro-
uincia euocauit, ac perductam à marito con-
iunxit sibi, breuiq; missam fecit, interdicto cu-
iusquam in perpetuum coitu. Cæsoniam neque
facie insigni, neque ætate integra, matrémque
iam ex alio viro trium filiarum, sed luxuriæ
ac lasciuiæ perditæ, & ardentius, & constan-
tius amauit, vt sæpe chlamyde, peltaq;, & gale-
comatam, & iuxtà adequitantem, militibu-
ostenderit, amicis verò etiam nudam. Quan-
enixam vxorio nomine dignatus est, vno atq;
eodem die professus; & maritum se eius, & pa-
trem infantis ex ea natæ. Infantem autem Iu-
liam Drusillam appellatam, per omnium de-
rum templa circunferens, Mineruæ gremio i-
posuit, alendamq; & instituendam commen-
dauit. Nec vllo firmiore indicio sui seminis e-
credebat, quàm feritatis, quæ illi quoque tant-
iam tunc erat, vt infestis digitis, ora & ocul-
simul ludentium infantium incesseret.*

Crudelitas eius contra propinquos
& cæteros. 2

*Leue ac frigidum sit his addere, quo propi-
quos amicósque pacto tractauerit. Ptol-*

mæum regis Iubæ filium consobrinum suum (erat enim & is M. Antonij ex Helene filia nepos) & in primis ipsum Macronem, ipsam Enniã adiutores Imperij, quibus omnibus pro necessitudinis iure, próque meritorum gratia cruenta mors persoluta est. Nihilò reuerentior leniórue erga Senatum, quosdam summis honoribus functos, ad essedum sibi occurrere togatos per aliquot passuum millia, & cœnanti modò ad pluteum, modò ad pedes stare succinctos linteo, passus est: alios cùm clàm interemisset, citare nihilominus vt viuos perseuerauit, paucos post dies voluntaria morte perijsse mentitus. COSS. oblitis de natali suo edicere, abrogauit magistratum, fuitq; per triduum sine summa potestate Respub. Quæstorem suum in coniuratione nominatum flagellauit veste detracta, subiectaq; militum pedibus, quò firmè verberaturi insisterent. Simili superbia, violẽtiaq; cæteros tractauit ordines. Inquietatus fremitu gratuita in circo loca de media nocte occupantium, omnes fustibus abegit. Elisiq; per eum tumultum viginti amplius equites Rom. totidem matronæ super innumeram turbam cæteram. Scenicis ludis, inter plebem, & equitem causam discordiarum serens, decimas maturius dabat, vt equestria ab infimo quoque occuparentur. Gladiatorio munere, reductis interdũ flagrantissimo Sole velis, emitti quenquam vetabat

remotoq; ordinario apparatu, rabidis feris vi- lißimo senio confectos, gladiatores quoque peg- mares, patresfamiliarum notos, sed insignes de- bilitate aliqua corporis, subijciebat. Ac nonun- quam horreis præclusis, populo famem indixit.

Eiusdem sæuitia, atq; crudelitas.

SAeuitiã ingenij per hæc maximè ostendi- Cum ad saginam ferarum muneri præpa- ratarum carius pecudes compararentur, e noxijs laniandos adnotauit, & custodiaru seriem recognoscens, nullius inspecto elogi stans tantummodo intra porticum mediam caluo ad caluum duci imperauit. Votum ex- git ab eo, qui pro salute sua gladiatoriam op- ram promiserat, spectauitq; ferro dimicante nec dimisit nisi victorem, & post multas p- ces. Alterum, qui se periturum ea de causa v- uerat, cunctantem pueris tradidit verberatu- infulatumq;, qui votum reposcentes per vi- ageret, quo ad præcipitaretur ex aggere. M- tos honesti ordinis, deformatos prius stigmat- notis ad metalla, & munitiones viarũ, aut bestias cõdemnauit, aut bestiarum more q- drupedes cauea coercuit, aut medios serra c- secuit. Nec omnes grauibus ex causis, ver- malè de munere suo opinatos, vel quòd n- quam per genium suum deierassent. Pare- supplicio filiorum interesse cogebat. Quor- vni valetudinem excusanti lecticam m-

ali

alium è ſpectaculo pœnæ, epulis ſtatim adhibuit, atq; omni comitate ad hilaritatem, & iocos prouocauit. Curatorem munerum, ac venationum per continuos dies in conſpectu ſuo catenis verberatum non prius occidit, quàm offenſus putrefacti cerebri odore. Atellanæ poetam, ob ambigui ioci verſiculum, media amphitheatri arena igni cremauit. Equitem Romanum obiectum feris, cum ſe innocentem proclamaſſet, reduxit, abſciſſaq́; lingua, rurſus induxit.

Sæuitia eius contra ſuos exules, & Senatorem. 28

REuocatum quendam à vetere exilio ſciſcitatus, quidnam ibi facere conſueſſet, reſpondente eo per adulationem: Deos ſemper oraui, vt (quod euenit) periret Tyberius, & tu imperares: opinans ſibi quoq; exules ſuos mortẽ imprecari, miſit circum inſulas, qui vniuerſos contrucidarent. Cum diſcerpi Senatorem concupiſſet, ſubornauit, qui ingredientem curiam repentè hoſtem publicum appellantes inuaderent, graphijsq́; confoſſum lacerandum cæteris traderent. Nec antè ſatiatus eſt, quàm membra, & artus, & viſcera hominis tracta per vicos, atq; ante ſe congeſta vidiſſet.

Atrocia eius dicta. 29

IMmaniſſima facta augebat atrocitate verborum. Nihil magis in natura ſua laudare ſe, ac probare dicebat, quàm (vt ipſius verbo

vtar) ἀδιατρεψίαν, hoc est, inuerecundiam Monenti Antoniæ auiæ, tanquam parum esse non obedire, Memento, ait, omnia mihi & in omnes licere. Trucidaturus fratrem, quem metu venenorum præmuniri medicamentis suspicaba tur, Antidotũ, inquit, aduersus Cæsarem? Relegatis sororibus, nõ solùm insulas habere se, sed etiam gladios minabatur. Prætorium virũ ex secessu Anticyræ, quam valetudinis causa petierat, propagari sibi commeatum sæpius desiderantem, cùm mandasset interimi, adiecit, necessariam esse sanguinis mißionem, cui tandiu non prodesset helleborum. Decimo quoque die numerum puniendorũ ex custodia subscribens, rationem se purgare dicebat. Gallis, Græcisq; aliquot vno tempore condemnatis, gloriabatur Gallogræciam se subegisse.

Atrocia, ac dira eius facta. 30

NOn temere in quenquam, nisi crebris & minutis ictibus animaduerti passus est: perpetuo, notóque iam præcepto ita fieri, vt se mori sentiat. Punito per errorem nominis alio, quàm quem destinauerat, ipsum quoque paria meruisse dixit. Tragicũ illud subinde iactabat,

Oderint, dum metuant.

Sæpe in cunctos pariter Senatores, vt Seiani clientes, aut matris, ac fratrum suorum delatores inuectus est, prolatis libellis, quos crematos simulauerat: defensáq; Tyberij sæuitia, quasi

necessa

necessaria, cùm tot criminantibus credendum esset. Equestrem ordinem, vt scenæ, arenæq; deuotum assiduè proscidit. Infensus turbæ fauēti aduersus studium suum, exclamauit: Vtinam P.R. vnam ceruicem haberet. Cúmq; Tetrinius latro postularetur, & qui postularent, Tetrinios esse ait. Retiarij tunicati quinque numero gregatim dimicantes, sine certamine vllo totidem secutoribus succubuerant: cum occidi iuberentur, vnus resumpta fuscina, omnes victores interemit. Hanc vt crudelissimam cædem & defleuit edicto: & eos, qui spectare sustinuissent, execratus est.

Eiusdem querela contra suorum temporum felicitatem. 31

QVeri etiam palàm de cōditione temporum suorum solebat, quòd nullis calamitatibus publicis insignirentur. Augusti principatum clade Variana: Tyberij, ruina spectaculorum apud Fidenas memorabile factū sui obliuionem imminere prosperitate rerū. Atq; identidem exercituum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat.

Crudelitatem eius, in cœnis, ludis, spectaculis, & sacrificiis. 32

ANimum quoq; remittenti, ludóq; & epulis dedito, eadem dictorū, factorúmq; sæuitia aderat. Sæpe in conspectu prandentis, vel comessantis seriæ quæstiones per tormenta ha-

bebantur. Miles decollãdi artifex quibuscun è custodia capita amputabat. Puteolis dedica tione pontis, quem excogitatum ab eo significa uimus, cùm multos è litore inuitasset ad se, r pentè omnes præcipitauit. Quosdam guberna cula apprehendenteis, contis, remísq; detrusit mare. Romæ publico epulo seruũ, ob detracta lectis argenteam laminam carnifici confestir tradidit, vt manibus abscisis, atq; ante pect à collo pendentibus, præcedente titulo, qui ca sam pœnæ indicaret, per cœtus epulantiũ circu duceretur. Mirmillonem è ludo rudibus secu batuentem, & sponte prostratum confodit fe rea sica, ac more victorũ cùm palma discurri Admota altaribus victima, succinctus pomp rum habitu, elato altè malleo, cultrariũ mact uit. Lautiore cõuiuio effusus subitò in cachin nos, C O S S. qui iuxtà cubabãt, quidnã ridere blandè quærẽtibus: Quid inquit, nisi vno m nutu iugulari vtrunq; vestrûm statim posse.

Apelles per eum flagellatus, & alia eius gesta.

INter varios iocos, cùm assistens simulac Iouis Apellem tragœdum consuluisset, vt illi maior videretur, cunctantem flagellis disc dit: collaudans subinde vocem deprecãtis, qua etiam in gemitu prædulcẽ. Quoties vxoris, v amiculæ collum exosculaeretur, addebat: Ta bona ceruix, simulac iussero, demetur. Quin C

subind

ſubinde iactabat, exquiſiturum ſemel fidiculis de Cæſonia ſua, cur eam tantopere diligeret.

Malignitas, & ſuperbia eius contra omnes. 34

NEc minore liuore, ac malignitate, quàm ſuperbia, ſæuitiáq; penè aduerſus omnis æui homines graſſatus eſt: ſtatuas virorum illuſtrium, ab Auguſto ex Capitolina area propter anguſtias in Martium campum collatas, ita ſubuertit, atq; diſiecit, vt reſtitui ſaluis titulis nõ valuerint. Vetuitq; poſthac viuentium cuiquam vſquam ſtatuam, aut imaginem, niſi conſulto ſe, & autore, poni. Cogitauit etiam de Homeri carminibus abolẽdis. Cur enim ſibi non licere dicens, quod Platoni licuiſſet, qui eum è ciuitate, quam conſtituebat, eiecerit. Sed & Vergilij, & Titi Liuij ſcripta, & imagines, paulum abfuit, quin ex omnibus bibliothecis amouerit: quorum alterum, vt nullius ingenij, minimæq; doctrinæ, alterum vt verboſum in hiſtoria, negligentémq; carpebat. De iuris quoq; conſultis, quaſi ſcientiæ eorũ omnem vſum aboliturus ſæpe iactauit, ſe (mehercle) effecturum, ne quid reſpondere poßint præter æquum.

Item inuidia eius contra omnes. 35

VEtera familiarum inſignia nobilißimo cuique ademit: Torquato torquem, Cincinnato crinem, Cn. Pompeio ſtirpis antiquæ, Magni cognomen. Ptolemæum, de quo retuli,

& accersitum è regno, & exceptum honorificè, non alia de causa repentè percußit, quàm quòd edente se munus, ingressum spectacula conuertisse hominũ oculos fulgore purpureæ allæ animaduertit. Pulchros, & comatos, quoties sibi occurrerent, occipitio raso deturpabat. Erat Esius Proculus patre primipilari, ob egregiam corporis amplitudinẽ, & speciẽ colosseros dictus. Hunc è spectaculis detractũ, repentè & in arenã deductum, Thraci, & mox hoplomacho comparauit: bisq; victorem constringi sine mora iußit, & pannis obsitum vicatim circumduci, ac mulieribus ostẽdi, deinde iugulari. Nullus deniq; tam abiectæ conditionis, támque extremæ sortis fuit, cuius non commodis obtrectaret. Nemorensi regi, quòd multos iam annos potiretur sacerdotio, validiorem aduersarium subornauit. Cùm quodam die muneris, essedario Porio, ob prosperam pugnam seruum suum manumittenti studiosius plausum esset, ita se proripuit è spectaculis, vt calcata lacinia togæ, præceps per gradus iret indignabundus, & clamitans, dominum gentiũ populum ex re leuissima plus honoris gladiatori tribuentem, quàm consecratis principibus, aut præsenti sibi.

Luxuria & libido eiusdem. 36

P*Vdicitiæ neque suæ, neque alienæ pepercit. Marcum Lepidũ, M. Nestorem Pantomimum, quosdam obsides dilexisse fertur, commercio*

mercio mutui stupri. Valerius Catulus consulari familia iuuenis, stupratũ à se, ac latera sibi contubernio eius defessa, etiam vociferatus est. Super sororum incesta, & notißimum prostitutæ Pyrallidis amorem, non temere vlla illustriore fœmina abstinuit, quas plerunque cum maritis ad cœnam vocatis, prætérq; pedes suos transeuntes, diligenter, ac lentè, mercantium more cõsiderabat: etiam faciem manu alleuans, si quæ pudore submitterent. Quoties deinde libuisset, egressus triclinio, cum maximè placitam seuocasset, paulò pòst recentibus adhuc lasciuiæ notis, reuersus vel laudabat palam, vel vituperabat: singula numerans bona, maláue corporis, atque concubitus. Quibusdam, absentium maritorum nomine, repudium ipse misit, iußítq; in acta referri.

Luxuria eiusdem in cœnis, balneis, ædificiis, & aliis operibus. 37

NEpotinis sumptibus omnium prodigorum ingenia superauit, cõmentus nouum balnearum vsum, portẽtosißima genera ciborum, atque cœnarum: vt calidis, frigidísque vnguentis lauaretur, pretiosißimas margaritas aceto liquefactas sorberet: conuiuijs ex auro panes, & obsonia apponeret: Aut frugi hominem esse oportere dictitans, aut Cæsarem. Quin & nummos non mediocris summæ è fastigio basilicæ Iuliæ per aliquot dies sparsit in plebem.

Fabric

Fabricauit & de cedris liburnicas, gemma puppibus, versicoloribus velis, magna therm rum, & porticuum, & tricliniorum laxitat magnáq; etiam vitium & pomiferarum arb rum varietate, quibus discumbens de die int choros, ac symphonias, litora Campaniæ per grarret. In extructionibus prætoriorũ, atq; vi larum omni ratione posthabita, nihil tam eff cere concupiscebat, quàm quod posse effici neg retur. Et iactæ itaq; moles infesto, ac profun mari, excisæ rupes durißimi silicis, & cam montibus aggere æquati, & complanata foss ris montium iuga, incredibili quidem celerit te, cùm moræ culpa capite lueretur. Ac ne si gula enumerem, immensas opes, totúmq; illi Tyberij Cæsaris, vicies, ac septies millies H- non toto vertente anno absumpsit.

Rapinæ, & extorsiones eiusdem.

E*Xhaustus igitur, atque egens, ad rapin conuertit animum, vario & exquisiti mo calumniarum, & auctionum, & vectig lium genere. Negabat iure ciuitatẽ Roman vsurpare eos, quorũ maiores sibi, posterísq; e impetrassent, nisi filij essent. Neq; enim intell debere posteros vltra hunc gradum. Prolat dinorum Iulij, & Augusti diplomata, vt tera, & obsoleta deflebat. Arguebat & p peram editos census, quibus posteà quacun de causa quicquam incrementi acceßisset.*

stam

stamenta Primipilarium, qui ab initio principatus Tyberij, neq; illum, neq; se hæredem reliquissent, vt ingrata rescidit. Itē cæterorum, vt irrita, & vana, quoscunq; quis diceret hærede Cæsare mori destinasse. Quo metu iniecto, cùm iam & ab ignotis inter familiares, & à parentibus inter liberos palàm hæres nuncuparetur, derisores vocabat, quòd post nuncupationē viuere perseuerarent, & multis venenatas mattea s misit. Cognoscebat autē de talibus causis, taxato prius modo summæ, ad quem conficiendum consideret, confecto demum excitabatur. Ac ne paululum quidem moræ patiens, super XL. *reos quondam ex diuersis criminibus vna sententia condēnauit, gloriatúsq; est expergefactæ somno Cæsoniæ, quantū egisset, dum ea meridiaret. Auctione proposita, reliquias omnium spectaculorum subiecit, & venditauit: exquirens per se pretia, & vsq; eò extendens, vt quidam immenso coacti quædam emere, ac bonis exuti venas sibi inciderent. Nota res est, Aponio Saturnino inter subsellia dormitante, monitum à Caio præconem, ne prætorium virum crebro capitis motu nutantem sibi præteriret: nec licendi finem factum, quoad* XIII. *gladiatores* H-S. *nonagies ignoranti addicerentur.*

Turpia eius lucra. 39

I*N Gallia quoq;, cùm damnatarum sororum ornamenta, & supellectilem, & seruos atq; etiam*

etiam liberos, immensis pretijs vendidisset, r uitatus lucro, quicquid instrumēti veteris a læ erat, ab vrbe repetijt, comprehensis ad depo tandum meritorijs quoq; vehiculis, & pistr nensibus iumentis, adeò, vt & panis Rom sæpe deficeret, & litigatorum pleriq;, quòd c currere absentes ad vadimonium non possen causa caderent. Cui instrumento distrahen nihil non fraudis, ac lenocinij adhibuit: mo auaritiæ singulos increpans, & quòd non p deret eos locupletiores esse, quàm se: modò pe nitentiam simulans, quòd principalium reru priuatis copiam faceret. Compererat prouincia lem locupletem ducenta H-S. *numerasse vocat ribus, vt per fallaciam conuiuio interponere tur, nec tulerat molestè tam magno æstimat honorem cœnæ suæ. Huic postero die sedenti i auctione misit, qui nescio quid friuoli ducent millibus traderet: diceretq; cœnaturum apu Cæsarem, vocatu ipsius.*

Noua vectigalia, & sordidi quæstus. 4

V Ectigalia noua, atque inaudita primùm per publicanos, deinde, quia lucrum ex uberabat, per Centuriones, Tribunósq; præto rianos exercuit: nullo rerum aut hominum ge nere omisso, cui non tributi aliquid imponeret Pro edulijs, quæ tota vrbe venirent, certum, st tumq; exigebatur. Pro litibus, atque iudicij vbicunque conceptis, quadragesima summæ, d

qua litigaretur, nec sine pœna, si quis compesuisse, vel donasse negotium conuinceretur. Ex gerulorum diurnis quæstibus pars octaua, ex capturis prostitutarum quantum quæque vno concubitu mereret. Additúmq; ad caput legis, vt tenerentur publico, & quæ meretricium, quæúe lenocinium fecissent, necnon & matrimonia obnoxia essent.

Item de eodem. 41

H*Viusmodi vectigalibus indictis, neq; propositis, cùm per ignorantiam scripturæ multa cõmissa fierent, tandem flagitante Pop. Rom. proposuit quidem legem, sed & minutissimis literis, & angustißimo loco, vti ne cui describere liceret. Ac ne quod nõ manubiarum genus experiretur, lupanar in palatio constituit: distinctísq;, & instructis pro loci dignitate cõpluribus cellis, in quibus matronæ, ingenuiq́; starent. Misit circũ fora, & basilicas nomenclatores ad inuitandos in libidinem iuuenes, senésq;, præbita aduenientibus pecunia fœnebri, appositíq; qui nomina palàm subnotaret, quasi adiuuantium Cæsaris reditus. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium spernens, plus mendacio, atq; etiam periurio lucrabatur. Et quondam proximo collusori, demandata vice sua, progressus in atrium domus, cùm prætereuntes duos equites Romanos locupletes sine mora corripi, confiscáriq́; iußisset, exultans rediit,*

glori-

gloriánsq; nunquam se prosperiore alea vsu

Dos pro nata filia, & strenæ per eum

petitæ ac receptæ.

Filia verò nata, paupertatem, nec iam Im-peratoria modò, sed & patria conquere-onera, collationes in alimoniam, atque dote-puellæ recepit. Edixit & strenas ineunte an-se recepturum: stetitq; in vestibulo ædium C-lend. Ianuarijs ad captandas stipes, quas p-nis ante eum manibus, ac sinu, omnis gene-turba fundebat. Nouissimè contrectandæ pec-niæ cupidine incensus, sæpe super immensos a-reorum aceruos patentissimo diffusos loco, e-nudis pedibus spatiatus, & toto corpore a-quandiu volutatus est.

Expeditio eius Germanica.

Militiam, résq; bellicas semel attigit, ne-ex destinato, sed cùm ad visendum n-mus, flúménq; Clitumni Meuaniam processi-set, admonitus de supplendo numero Batau-rum, quos circa se habebat, expeditionis Ge-manicæ impetum cepit: neque distulit, sed l-gionibus, & auxilijs vndiq; excitis, delectib-vndique acerbissimè actis, contracto & omn-generis commeatu, quantum nunquam ant-iter ingressus est: confecitq; modo tam festina-ter, & rapidè, vt prætorianæ cohortes contr-morem signa iumentis imponere, & ita subs-qui cogerentur: interdum adeò segniter & d-licat

licatè, vt octophoro veheretur, atque à propinquarum vrbium plebe verri sibi vias, & corspergi propter puluerem exigeret.

Gesta per eum in castris. 44

POst quàm castra attigit, vt se acrē, & seuerum ducem ostenderet, legatos, qui auxilia serius ex diuersis locis adduxerāt, cum ignominia dimisit. At in exercitu recēsendo, plerisque cēturionum maturis iam, & nōnullis ante paucißimos, quàm consummaturi essent dies, primos pilos ademit, causatus seniū cuiusq; & imbecillitatem: cæterorum increpita cupiditate, cōmoda emeritæ militiæ ad sexcentorū millium summā recidit. Nihil autē amplius, quàm Admimocino Bellini Batauorū regis filio, qui pulsus à patre, cum exigua manu transfugerat, in deditionem recepto: quasi vniuersa tradita insula, magnificas Romam literas misit, monitis sæpe latoribus, vt vehiculo ad forum vsque, & curiam pertenderent, nec nisi in æde Martis, ac frequente Senatu, COSS. *traderent.*

Sylua per eū trūcata, & milites per eum præmiis donati, & alia gesta eius 45

MOx deficiēte belli materia, paucos de custodia Germanos traijci, occulíque trans Rhenum iußit: ac sibi post prādium, quàm tumultuosißimè adesse hostē nūtiari. Quo facto, proripuit se cum amicis, & parte equitum prætorianorum in proximam syluam: truncatisq;

arboribus, & in modum trophæorum adorn
tis ad lumina reuersus, eorũ quidem, qui sec
ti non essent, timiditatem, & ignauiam cor
puit: comites autẽ & participes victoriæ, no
genere ac nomine coronarum donauit, quas d
stinctas Solis, ac Lunæ, syderúmq; specie, exp
ratorias appellauit. Rursus obsides quosda
abductos è literario ludo, clamq; præmissos, d
serto repentè conuiuio cum equitatu insecut
veluti profugos ac reprehensos in catenis red
xit: in hoc quoq; nimio præter modum intemp
rans. Repetita cœna renuntiantes coactum
gmen, sicut erant, loricatos ad discumbendu
adhortatus est. Monuit etiam notissimo Verg
lij versu, Durarent, secundisq; se rebus seru
rent. Atq; inter hæc absentem Senatum, popu
lumq; grauissimo obiurgauit edicto, quòd C
sare præliante, & tantis criminibus obiect
intempestiua conuiuia, circum, & theatra, &
amœnos secessus celebrarent.

Apparatus exercitus eius contra Oce
num, & alia eius gesta. 4

P*Ostremò, quasi perpetraturus bellum, di*
cta acie in litore Oceani, ac ballistis, macl
nisq; dispositis, nemine gnaro, ac opinante qui
nam cœpturus esset, repentè vt cõchas legerent
galeásque & sinus replerent, imperauit: spoli
Oceani vocans Capitolio, Palatióque debita. E
in indiciũ victoriæ altissimã turrẽ excitauit

ex qua, vt ex Pharo, noctibus ad regendos nauium cursus, ignes emicarēt: pronuntiatoq; militi donatiuo, centenis viritim denarijs, quasi omne exēplum liberalitatis supergressus, Abite, inquit, læti, abite locupletes.

Curæ triumphi,& alia eius gesta. 47

COnuersus hinc ad curam triumphi, præter captiuos, ac transfugas barbaros, Galliarum quoq; procerissimum quenq;, & , vt ipse dicebat, ἀξιοθριάμβευτον, ac nōnullos ex principibus legit, ac seposuit ad pompam, coēgitque non tantùm rutilare, & submittere comam. sed & sermonem Germanicum addiscere, & nomina barbarica ferre. Præcepit etiam triremes, quibus introierat Oceanum, magna ex parte itinere terrestri Romam deuehi. Scripsit & procuratoribus, triumphum appararent quàm minima summa, sed quātus nunquā alius fuisset, quando in omnium hominum bona ius haberent.

Nefarium consilium trucidandi legiones. 48

PRiusquàm prouincia decederet, consilium iniјt nefandæ atrocitatis, legiones, quæ post excessum Augusti seditionē olim mouerāt, contrucidādi, quòd & patrem suum Germanicum ducem, & se infantē tunc obsedissent. Vixque à tam præcipiti cogitatione reuocatus, inhiberi nullo potuit modo, quin decimare velle perseueraret. Vocatos itaque ad concionem inermes,

atque etiam gladijs dispositis, equitatu arm
circunsedit. Sed cùm videret suspecta re, pler
que dilabi ad resumenda, si qua vis fieret, a
ma, profugit concione: confestimq; vrbem
tijt, deflexa omni acerbitate in Senatum, c
animaduertendos tantorum dedecorum rum
res palàm minabatur, querẽs inter cætera fra
datum se iusto triumpho, cùm ipse paulò an
ne quid de honoribus suis ageretur, etiam s
mortis pœna denuntiasset.

Reditus eius ad vrbem, malum eius pr
positum, & venena reperta. 4

A*Ditus ergo in itinere à legatis amplißim*
ordinis, vt maturaret, orãtibus quàm m
xima voce, Veniã, inquit, veniã, & hic mecum
(capulum, gladij crebrò verberans, quo cinct
erat.) edixit, & reuerti se, sed ijs tantùm, q
optarent, equestri ordini, & populo. Nam
neque ciuem, neque principẽ Senatui ampli
fore. Vetuit etiam quenquã Senatorũ sibi occ
rere: atq; omisso, vel dilato triumpho, ouans v
bem natali suo ingressus est. Intraq; quartu
mensem perijt, ingentia facinora ausus, & al
quantò maiora moliens. Siquidem proposuer
Antium, deinde Alexãdriam, commigrare, in
terẽpto prius vtriusq; ordinis electißimo quoq
Quod ne cui dubium videatur, in secretis ei
reperti sunt duo libelli diuerso titulo, alteri gla
dius, alteri pugio index erat. Ambo notas &
nomina

nomina continebant morti deſtinatorum. Inuenta & arca ingens, variorum venenorũ plena: quibus mox à Claudio demerſis, infecta maria tradũtur, non ſine piſcium exitio, quos enectos æſtus in proxima litora eiecit.

Statura corporis eius ac valetudo. 50

STatura fuit eminenti, pallido colore, corpore enormi, gracilitate maxima ceruicis & crurum, & oculis, & temporibus cõcauis, fronte lata & torua, capillo raro, ac circa verticem nullo, hirſutus cætera. Quare transeunte eo proſpicere ex ſuperiore parte, aut omnino quacũq; de cauſa caprã nominare criminoſum & exitiale habebatur. Vultum verò natura horridum, ac tetrum, etiam ex induſtria efferabat, componens ad ſpeculum in omnem terrorem ac formidinem. Valetudo ei neq; corporis, neq; animi conſtitit. Puer comitiali morbo vexatus, in adoleſcentia ita patiens laborum erat, vt tamen nonnunquam ſubita defectione ingredi, ſtare, colligere ſemet ac ſufferre vix poſſet. Mẽtis valetudinem & ipſe ſenſerat, ac ſubinde de ſeceſſu, déque purgando cerebro cogitauit. Creditur potionatus à Cæſonia vxore, amatorio quidem medicamento, ſed quod in furorem verterit. Incitabatur inſomnio maximè: neque enim plus, quàm tribus nocturnis horis quieſcebat, ac ne his quidem placida quiete, ſed pauida miris rerum imaginibus, vt qui inter cæteras, pelagi

quondam speciem colloquentem secum vid
visus sit. Ideóq; magna parte noctis, vigiliæ, c
bandiq; tædio, nunc toro residens, nunc per lo
gißimas porticus vagus, inuocare idẽtidem a
que expectare lucem consueuerat.

Valétudo mentis, & contemptus deorum, aliáque eius gesta.

NOn immeritò mẽtis valetudini attribu*
rim diuersißima in eodẽ vitia, summa
confidentiam, & contrà nimium metum. Na
qui Deos tãtopere contemneret, ad minima t
nitrua, & fulgura conniuere, caput obuoluer
ad verò maiora proripere se è strato, sub l
ctumq́; condere solebat. Peregrinatione quide
Siciliensi, irrisis multorum locorum miracul
repẽtè à Messana noctu profugit, Aetnæi ve
ticis fumo, ac murmure pauefactus. Aduers
Barbaros quoq; minacißimus, cùm trans Rh
num inter angustias, densumq́; agmẽ iter ess
do faceret, dicente quodam, non mediocrem fo
consternationem, sicunde hostis appareat,
quum illico conscẽdit, ac propere versus ad pon
tes, vt eos calonibus, & impedimentis stipat
reperit, impatiens moræ, per manus ac super ca
pita hominum translatus est. Mox etiam au
dita rebellione Germaniæ, fugam, & subsidi
fugæ classes apparabat: vno solatio acquiescẽs
transmarinas sibi superfuturas prouincias, s
victores Alpium iuga, vt Cimbri, vel etiam
vrbem,

vrbem, vt Senones quondam occuparent. Vnde credo percussoribus eius postea consilium natum, apud tumultuantes milites ementiendi ipsum sibi manus intulisse, nuntio malæ pugnæ perterritum.

Vestes, cæteríque eius habitus. 52

VEstitu, calceatuq́; & cætero habitu, neq; patrio, neq; ciuili, ac ne virili quidẽ, ac deniq; nõ humano semper vsus est. Sæpe depictas, gẽmatasq́; indutus penulas, manuleatus et armillatus in publicũ processit, aliquando sericatus, & cycladatus, ac modò in crepidis, vel cothurnis, modò in speculatoria caliga, nonnunquam socco muliebri, plerũq; verò aurea barba fulmẽ tenens, ac fuscinã, aut caduceũ Deorum insignia, atq; etiam Veneris cultu cõspectus est. Triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionẽ aßiduè gestauit: interdũ & Magni Alexãdri thoracem repetitũ è conditorio eius.

Eloquentia eius, & ars oratoria. 53

E Disciplinis liberalibus minimũ eruditioni, eloquentiæ plurimũ attendit, quãtumuis facũdus, & promptus: vtiq; si perorandum in aliquem esset, irato & verba, & sententiæ suppetebant: pronũtiatio quoq;, & vox, vt neq; eodem loci præ ardore consisteret, & exaudiretur à procul stantibus. Peroraturus strictũrum se lucubrationis suæ telum minabatur: lenius comptiusq́; scribẽdi genus adeò contemnẽs,

vt Senecam tum maximè placentem, comm siones meras componere, & arenam esse si calce diceret. Solebat etiã prosperis orator actionibus rescribere, & magnorũ in Sena reorum accusationes defensionesq; meditari: a prout stylus cesserat, vel onerare sententia su quenque, vel subleuare, equestri quoque ordi ad audiendum inuitato per edicta.

Eiusdem cantandi ars, saltandi, atque aurigandi. 5

SEd & aliorum generũ artes studiosissim & diuersissimas exercuit. Thrax, et auri ga idem cantor, atq; saltator batuebat pugnat rijs armis. Aurigabat extructo plurifariã cir co. Canendi, ac saltandi voluptate ita effereba tur, vt ne publicis quidem spectaculis tempera ret, quò minus & tragœdo pronuntianti conci neret, & gestum histrionis quasi laudans ve corrigens palam effingeret. Nec alia de causa videtur eo die, quo perijt, peruigilium indi xisse, quàm vt initium in scenam prodeundi li centia temporis auspicaretur. Saltabat autem nõnunquã etiam noctu. Et quondam tres con sulares secũda vigilia in palatium accitos, mul taq; & extrema metuentes super pulpitum col locauit. Deinde repentè magno tibiarũ & sca bellorum crepitu, cum palla tunicáque talari prosiluit, ac desaltato cantico abijt. Atque hic tam docilis ad cætera, natare nesciĳt.

Studium

Studium eius & fauor ad plaudentes, & odium ad impedientes. 55

QVorũ verò studio teneretur, omnibus ad insaniam fauit. Marcũ Nestorẽ Pantomimum etiam inter spectacula osculabatur: ac si quis saltante eo vel leuiter obstreperet, detrahi iussũ manu sua flagellabat. Equiti Romano tumultuanti, per centurionem denuntiauit, vt abiret sine mora Hostiam, perferretq; ad Ptolemaeum regem in Mauritaniam codicillos suos. Quorum exemplum erat: Ei, quem isthuc misi, neque boni quicquam, neque mali feceris. Thraces quosdam Germanis corporis custodibus praeposuit. Mirmillonum armaturas rescidit. Columbo victori, leuiter tamẽ saucio, venenum in plagam addidit, quod ex eo Columbinum appellauit. Sic certè inter alia venena scriptum ab eo repertum est. Trasinae factioni ita addictus, et deditus, vt coenaret in stabulo assiduè, & maneret. Agitatori Cythico comessatione quadam in apophoretis vicies H-S. *contulit. Incitato equo, cuius causa pridie Circenses, ne inquietaretur, viciniae silentium per milites indicere solebat, praeter equile marmoreum, & praesepe eburneum, praeterq; purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam, & familiam, & supellectilem dedit, quò lautius nomine eius inuitati, acciperentur: cõsulatum quoq; traditur destinasse.*

Coniuratio,& conſpiratio contra eum facta.

ITa bacchantem atq; graſſantem, non deſ pleriſq; animus adoriri. Sed vna et altera ſpiratione detecta, alÿs per inopiam occaſi cunctantibus, duo cõſilium communicauer perfeceruntq;, non ſine conſcientia potentiſſi rum libertorum, præfectorúmq; prætorÿ: q ipſi quoque, etſi falſo, in quadam coniuratio quaſi participes nominati, ſuſpectos tamen & inuiſos ſentiebant. Nam & ſtatim ſedu magnam fecit inuidiam, diſtricto gladio af mans ſponte ſe periturum, ſi & illis morte gnus videretur: nec ceſſauit ex eo criminari terum alteri, atque inter ſe omnes committ re. Cúmq; placuiſſet Palatinis ludis ſpectacu egreſſum meridie aggredi, primas ſibi par Caſſius Chærea, Tribunus cohortis prætor depopoſcit: quem Caius ſeniorem iam vt m lem, & effœminatum denotare omni prob conſuerat: & modò ſignum petenti, Priapu aut Venerẽ dare: modò ex aliqua cauſa age ti gratias, oſculandam manum offerre form tam, commotámque in obſcœnum modum.

Prodigia futuræ cædis eius.

FVturæ cædis multa prodigia extiterin Olympiæ ſimulacrum Iouis, quod diſſolu transferriq; Romam placuẽrat, tãtum cachin num repentè edidit, vt machinis labefact

opifice

opifices diffugerint. Superuenitq; illico quidam Caßius quoq; nomine, iussum se somnio affirmans immolare taurum Ioui. Capitolium Capuæ Idibus Martijs de cœlo tactum est, item Romæ cella Palatina atriensis. Nec defuerunt qui coniectarent altero ostento periculum à custodibus domino portendi: altero, cædem rursus insignem, qualis eodem die facta quondã fuisset. Consulẽti quoq; de genitura sua, Sulla mathematicus certißimam necem appropinquare affirmauit. Monuerunt & sortes Antiatinæ, vt à Caßio caueret. Qua causa ille Caßiũ Longinum Asiæ tum proconsulem occidendum delegauerat, immemor Chæream Caßium nominari. Pridie quàm periret somniauit consistere se in cœlo iuxta solium Iouis, impulsumq; ab eo dextri pedis pollice, & in terras præcipitatum. Prodigiorum loco habita sunt etiam, quæ fortè illo ipso die paulò prius acciderant. Sacrificans respersus est phœnicopteri sanguine. Et Pantomimus M. Nestor tragœdiam saltauit, quam olim Neoptolemus tragœdus ludis, quibus rex Macedonum Philippus occisus est, egerat. Et cùm in Laureolo mimo, in quo actor proripiens se ruina sanguinem vomuit, vt plures secundarum certatim experimentum artis darent, cruore scena abundauit. Parabatur & in noctem spectaculum, quo argumẽta inferorũ per Aegyptios & Aethiopes explicarẽtur.

Cædes,

Cædes,& mors eius.

NOno Calendas Februarias, hora qu
septima cunctatus an ad prandium s
geret, marcescente adhuc stomacho pridiani
bi onere, tandē suadentibus amicis egressus e
Cùm in crypta, per quam transeundū erat, p
ri nobiles ex Asia ad edendas in scena oper
euocati præpararentur, vt eos inspiceret, hort
returq́;, restitit. Ac nisi princeps gregis alge
se diceret, redire ac repræsentare spectaculu
voluit. Duplex dehinc fama est: alij tradu
alloquenti pueros à tergo Chæream ceruicē gla
dio cæsim grauiter percussisse, præmissa voc
Hoc age. Dehinc Cornelium Sabinum, alterun
è coniuratis Tribunū, ex aduerso traiecisse pe
ctus: alij Sabinum, submota per conscios centu
riones turba, signum more militiæ petisse, &
Caio Iouem dante Chæream exclamasse, Acci
pe ratum: respicientiq́; maxillā ictu discidisse.
Iacentem, contractisq́; membris clamitātem s
viuere, cæteri vulneribus XXX. confecerunt.
Nam signum erat omnium, Repete. Quidam
etiam per obscœna ferrum adegerunt. Ad pri-
mum tumultum lecticarij cum asseribus in au-
xilium accurrerunt, mox Germani corporis cu-
stodes, ac nonnullos ex percussoribus, quosdam
etiam Senatores innoxios interemerunt.

Funus Caij, & mors vxoris &
filiæ eius. 59

Vixit

VIxit annis viginti nouē, imperauit triennio, & decem mensibus, diebusq; octo. Cadauer eius clàm in hortos Lamianos asportatum, & tumultuario rogo semiambustum leui cespite obrutum est, posteà per sorores ab exilio reuersas erutum, crematū, sepultumq;. Satis constat prius, quàm id fieret, hortorū custodes vmbris inquietatos. In ea quoq; domo, in qua occubuerit, nullā noctem sine aliquo terrore transactam, donec ipsa domus incendio consumpta sit. Perijt vnà & vxor Cæsonia, gladio à Centurione confossa, & filia parieti illisa.

Gesta per Senatum post mortem eius. 60

COnditionem temporum illorum etiam per hæc æstimare quiuis poßit. Nam neq; cæde vulgatà statim creditum est. Fuitq; suspicio ab ipso Caio famam cædis simulatam & emissam, vt eo pacto erga se hominum mentes deprehenderet. Neq; coniurati cuiquam Imperium destinauerūt. Et Senatus in asserenda libertate adeò consensit, vt COSS. primò non in curiam, quia Iulia vocabatur, sed in Capitolium conuocarent. Quidam verò sententiæ loco abolendam Cæsarum memoriam, ac diruenda templa censuerunt. Obseruatum autem, notatumq; est in primis, Cæsares omnes, quibus Caij prænomen fuit, ferro perijsse iam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus sit occisus.

C. SVETONII TRA-
QVILLI D. CLAV-
DIVS CAE-
SAR.

De patre Claudij,& eius gestis.

ATREM *Claudij Cæsa*
Drusum,olim Decimum,m
Neronẽ prænomine, Liuia cũ
Augusto grauida nupsisset,
tra mẽsem tertiũ peperit, fuit
suspicio,ex vitrico per adulterij consuetudine
procreatum. Statim certè vulgatus est versu
Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.
Is Drusus in Quæsturæ, Præturæq; honor
dux Rhetici,deinde Germanici belli, Oceanu
Septentrionalẽ primus Romanorũ ducum n
uigauit:trànsq; Rhenũ fossas noui & immen
operis effecit,quæ nũc adhuc Drusinæ vocãtu
Hostem etiam frequenter cæsum, ac penitus
intimas solitudines actum, non prius desti
insequi,quàm species Barbaræ mulieris hum
na amplior, victorem tendere vltrà sermo
Latino prohibuisset. Quas ob res ouandi iu
& triumphalia ornamenta percepit, ac po
Præturam confestim inito Consulatu,atq; ex
peditione repetita, supremũ diem morbo obijt,i
æstiuis castris,quæ ex eo scelerata sunt appell
ta.Corpus eius per municipiorum,coloniarum

primores, suscipientibus obuijs scribarum decurijs, ad vrbem deuectũ, sepultumq́; est in Martio campo. Cæterùm exercitus honorariũ ei tumulum excitauit, circa quem deinceps stato die quotannis miles decurreret, Galliarumq́; ciuitates publicè supplicarent. Præterea Senatus inter alia complura, marmoreũ arcum cum trophæis via Appia decreuit, & Germanici cognomen ipsi, posterísq; eius. Fuisse autem creditur non minus gloriosi, quàm ciuilis animi. Nam ex hoste super victorias opima quoque spolia captasse, summóque sæpius discrimine duces Germanorum tota acie insectatus: nec dißimulasse vnquam, pristinum se Reipub. statum quandocunque posset, restituturum. Vnde existimo nonnullos tradere ausos, suspectum eum Augusto, reuocatúmque ex prouincia, & quia cunctaretur, interceptum veneno. Quod equidem magis, ne prætermitterem, retuli, quàm quia verum aut verisimile putem: cùm Augustus tantopere & viuum dilexerit, vt cohæredem semper filijs instituerit, sicut quondam in Senatu professus est: & defunctum ita pro concione laudauerit, vt Deos precatus sit, similes ei Cæsares suos facerent, sibiq́; tam honestũ quandoq; exitum darent, quàm illi dedissent. Nec contentus, elogium tumulo eius versibus cõpositis à se insculpsisse, etiam vitæ memoriam prosa oratione composuit. Ex Antonia minore com-

plures

plures quidem liberos tulit, verùm tres om-
reliquit, Germanicum, Liuillam, Claudium

Natiuitas Claudij, & eius infantia.

CLaudius natus est, Iulio Antonio, F-
Africano COSS. *Calend. Augusti,*
gduni, eo ipso die, quo primùm ara ibi Au-
sto dedicata est, appellatúsque Tyberius Cl-
dius Drusus. Mox fratre maiore in Iulian-
miliam adoptato, Germanici cognomen assu-
psit. Infans autem relictus à patre, ac per om-
ferè pueritiæ, atq; adolescentiæ tempus, va-
& tenacibus morbis conflictatus est, adeò
animo simul, & corpore hebetato, ne progre-
quidem ætate, vlli publico priuatóque mun-
habilis existimaretur. Diu etiam atq; post t-
telam receptam, alieni arbitrij, & sub pæd-
gogo fuit, quem barbarum, & olim superi-
mentarium, ex industria sibi appositum, vt
quibuscunque de causis quàm sæuißimè coërc-
ret, ipse quodam libello conqueritur. Ob ha-
eandem valetudinem, & gladiatorio mune-
quod simul cum fratre memoriæ patris edeba-
palliolatus nouo more præsedit, & togæ viri-
die, circa mediam noctem, sine solenni officio l-
ctica in Capitolium latus est.

Opera eius circa liberaleis disciplinas.

DIsciplinis tamen liberalibus ab ætate pr-
ma non mediocrem operam dedit, ac sæp-
experimenta cuiusq; etiam publicauit. Verùm
nesic-

ne sic quidem quicquam dignitatis assequi, aut spem de se commodiorem in posterum facere potuit. Mater Antonia portentum eum hominis dictitabat, nec absolutum à natura, sed tātum inchoatum: ac si quem socordiæ argueret, stultiorem aiebat filio suo Claudio. Auia Augusta pro despectißimo semper habuit, non affari, nisi rarißimè, nō monere, nisi acerbo, & breui scripto, aut per internuntios solita. Soror Liuilla cùm audisset quandoque imperaturum, tam iniquam & tam indignam sortem populo Romano, palàm, & clarè detestata est. Nam & auunculus maior Augustus quid de eo in vtranq; partem opinatus sit, quò certius cognoscatur, capita ex ipsius epistolis posui.

Epistolæ Augusti ad Liuiam, de testimonio Claudij. 4

Collocutus sum cum Tyberio, vt mandasti, mea Liuia, quid nepoti tuo Tyberio faciundum esset ludis Martialibus. Consentit autem vterq; nostrûm semel esse nobis statuendum, quod consilium in illo sequamur. Nam si est, ἄρτιος (vt ita dicam) ὁλόκληρος, quid est, quod dubitemus, quin per eosdem articulos & gradus perducendus sit, per quos frater eius perductus fuit? Sin autem ἠλαττῶσθαι sentimus eum, καὶ βεβλάφθαι, καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος, καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα, præbēda materia deridendi & illum, & nos nō est homini

hominibus, τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτη-
ζειν εἰωθόσιν. Nã semper æstuabimus, si de s-
gulis articulis temporũ deliberabimus. μὴ π-
πωκείμενον ἡμῖν, posse arbitremur eum ger-
honores, nécne. In præsentia tamen quibus d-
bus consulis, curare eum ludis Martiali-
triclinium sacerdotum, non displicet nobis-
est passurus se ab Syllani filio homine sibi a-
ni admoneri, ne quid faciat, quod conspici,
derideri poßit. Spectare eum Circenses ex p-
uinari, non placet nobis. Expositus enim in p-
ma fronte spectaculorum conspicietur. In A-
banum montem ire eum, non placet nobis, a-
esse Romæ Latinarum diebus. Cur enim n-
præficitur vrbi, si potest fratrem suum sequi
montem? Habes nostras, mea Liuia, sententia-
quibus placet semel de tota re aliquid const-
tui, ne semper inter spẽ, & metum fluctuemu-
Licebit autem, si voles, Antoniæ quoq; nost-
des hanc partem epistolæ huius legendã. Rurs-
alteris literis, Tyberium adolescentem ego ver-
dum tu aberis, quotidie inuitabo ad cœnam,
solus cœnet cum suo Sulpitio, & Athenodor-
qui vellem diligentius, & minus μετεώρως d-
ligeret sibi aliquem, cuius motum, & habitum
& incessum imitaretur misellus:

Ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖσι σπουδαίοις λίαν.

vbi non aberrauit eius animus, satis apparet
τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. Item tertiis literis, Ty-
berium

berium nepotem tuum placere mihi declamantem potuisse, peream, nisi, mea Liuia, admiror. Nam qui tā ἀσαφῶς loquatur, qui possit, cùm declamat, σαφῶς dicere quæ dicenda sunt, non video. Nec dubiū est quin post hæc Augustus constituerit, & reliquerit eum nullo præter auguralis sacerdotij honore impertitum, ac ne hæredem quidem, nisi inter tertios, ac penè extraneos, & parte sexta nuncuparit, legatóque non amplius quàm octingentorum sestertiorū prosecutus.

Honor Consulatus eidem per Tyberium negatus, & secessus eius. 5

TYberius patruus petenti honores, consularia ornamenta detulit. Sed instantius legitimos flagitanti, id solum codicillis rescripsit, quadraginta aureos in Saturnalia, & sigillaria se misisse ei. Tunc demum abiecta spe dignitatis, ad otiū concessit, modò in hortis & suburbano, modò in Campaniæ secessu delitescens, atque ex contubernio sordidissimorum hominū super veterem segnitiæ notam, ebrietatis & aleæ quoq; infamiam subijt.

Gratia, & fauor eius apud homines. 6

CVm interim (quanquam hoc modo agenti) nunquam aut officium hominum, aut reuerentia publica defuit: Equester ordo bis patronum eum perferendæ pro se legationis elegit: Semel cùm deportandum Romam

corpus Augusti humeris suis à COS. expo-
rent: iterum cùm oppressum Seianum apud
dem gratularentur. Quin & spectaculis ad-
nienti assurgere, & lacernas deponere solebat.
Senatus quoq;, vt ad numerum sodalium A-
gustalium sorte ductorum extra ordinem a-
ÿceretur, censuit: & mox vt domus ei, qua
incendio amiserat, publica impensa restitueret-
tur, dicendæq; inter consulares sententiæ i-
esset. Quod decretum abolitum est, excusan-
Tyberio imbecillitatem eius, ac damnum lib-
ralitate sua resarturum pollicente. Qui tam-
moriens, & in tertiÿs hæredibus eum ex par-
tertia nuncupatum, legato etiam circa seste-
tiûm vicies prosecutus, commendauit insupe-
exercitibus, Senatui, populóque Romano inte-
cæteras necessitudines nominatim.

Consulatus eius, & gesta per eum.

SVb Caio demum fratris filio secundam exi-
stimationem circa initia Imperÿ omnibus
lenociniÿs colligente, honores auspicatus, Con-
sulatum gessit vnà per duos menses. Euenítque
vt primitus ingredienti cum fascibus forum
prætervolans aquila dexteriore humero consi-
deret. Sortitus est & de altero Consulatu in
quartum annum: præseditq; nonnunquam spe-
ctaculis in Caÿ vicem, acclamante populo, Fe-
liciter, partim patruo Imperatoris, partim Ger-
manici fratri.

Cont

Contumeliæ eidem per ludum illatæ. 8

NEc eo minus cõtumelijs obnoxius vixit. Nam etsi paulò serius ad prædictã cœnæ horam occurrisset, non nisi ægrè, & circuito demum triclinio recipiebatur. Et quoties post cibum obdormisceret (quod ei ferè accidebat) olearum, ac palmularum oßibus incessebatur: interdum ferula, flagróue, velut per ludum, excitabatur à tropeis. Solebant & manibus stertentis socci induci, vt repentè expergefactus faciem sibi confricaret.

Discrimina quæ passus est. 9

SEd ne discriminibus quidẽ caruit. Primùm in ipso consulatu, quòd Neronis & Drusi fratrum Cæsaris statuas segnius locandas, ponendásq; curasset, penè honore submotus est. Deinde extraneo, vel etiam domesticorum aliquo deferente, aßiduè, variéque inquietatus. Cum verò detecta esset Lepidi, & Getulici cõiuratio, missus in Germaniam inter legatos ad gratulandum, etiam vitæ periculum adijt, indignante ac fremente Caio, patruum potißimùm ad se missum, quasi ad puerum regendum: adeò vt nõ defuerint qui traderẽt, præcipitatũ quoque in flumen sicut vestitus aduenerat. Atq; ex eo nunquam non in Senatu nouißimus consularium sententiã dixit, ignominiæ causa, post omnes interrogatus. Etiam cognitio falsi testamenti

menti recepta est, in quo & ipse signauerat. Postremò etiã sestertiũ octogies pro introitu noui sacerdotij coactus impẽdere, ad eas rei familiaris angustias decidit, vt cũ obligatã ærario fidẽ liberare nõ posset, in vacuũ lege prædiatoria venalis pependerit sub edicto præfectorum.

Initium Imperij Claudij. 10

PEr hæc, ac talia, maxima ætatis parte trãsacta, quinquagesimo anno Imperiũ cepit, quamtumuis mirabili casu. Exclusus inter cæteros ab insidiatoribus Caij, cùm quasi secretum eo desiderante turbam submouerent, in diætam, cui nomen est Hermeum, recesserat: Neq; multò pòst rumore cædis exterritus, prorepsit ad solarium proximum, intérq; prætenta foribus vela se abdidit: latentem discurrens fortè gregarius miles animaduersis pedibus è studio sciscitandi quisnam esset, agnouit: extractúmq;, & præ metu ad genua sibi accidentem, Imperatorem salutauit. Hinc ad alios commilitones fluctuantes, nec quicquam adhuc quàm frementes perduxit. Ab his lecticæ impositus, & quia serui diffugerant, vicissim succollantibus in castra delatus est, tristis ac trepidus, miserante obuia turba, quasi ad pœnam raperetur insons. Receptus intra vallum, inter excubias militũ pernoctauit, aliquantò minore spe quàm fiducia. Nam Consules cum Senatu, & cohortibus vrbanis forum, Capitoliúmque occupa

occuparunt, asserturi cõmunem libertatem: acitúsq; & ipse per Trib. Plebis in curiã ad suadenda, quæ viderentur, vi se & necessitate teneri respõdit. Postero verò die, Senatu segniore in exequendis conatibus per tædium, ac dissensionem diuersa censentiũ, & multitudine, quæ circunstabat, vnum rectorem iam & nominatim exposcente, armatos pro concione iurare in nomen suum passus est: promisitq; singulis quinadena H-S. *primus Cæsarum fidem militis etiam præmio pignoratus.*

Gesta per eum in initio principatus. II

IMperio stabilito nihil antiquius duxit: quàm id biduum, quo de mutando Reipublicæ statu hæsitatum erat, memoriæ eximere. Omnium itaq; factorum dictórumq;, in eo veniam, & obliuionem in perpetuum sanxit, ac præstitit: Tribunis modò ac centurionibus paucis è coniuratorum in Caium numero interemptis exempli simul causa, & quòd suam quoq; cædem depoposcisse cognouerat. Cõuersus hinc ad officia pietatis, iusiurãdum neq; sanctius sibi, neq; crebrius instituit, quàm per Augustum. Auiæ Liuiæ diuinos honores, & Circensi pompa currum elephantorum Augustæo similem decernendum curauit. Parentibus inferias publicas, & hoc amplius patri Circẽses annuos natali die, matri carpentũ, quo per circum duceretur, & cognomen Augustæ, ab auia recusatũ.

Ad fratris memoriā per omnem occasionem celebratam. Comœdiam quoq; Græcam Neapolitano certamine dedit, ac de sententia iudicum coronauit. Ne Marcum quidem Antonium inhonoratum, ac sine grata mētione transmisit: testatus quōdam per edictum tantò impensius petere se, vt natalem patris Drusi celebrarent, quod idem esset & aui sui Antonij. Tyberio marmoreum arcum, iuxta Pompeij theatrum, decretum quidem olim à Senatu, verùm omissum, peregit. Caij quoq;, etsi acta omnia rescidit, diem tamen necis, quamuis exordium principatus sui, vetuit inter fastos referri.

Honores per eum spreti, & alia ciuilia gesta eius. 12

AC in semet augendo parcus; atque ciuilis, prænomine Imperatoris abstinuit, nimios honores recusauit: sponsalia filiæ, natalémq; geniti nepotis silentio, ac tantū domestica religione transegit. Neminem exulum, nisi ex Senatus autoritate, restituit. Vt sibi in curiā Præfectum prætorij, Tribunósq; militū secum inducere liceret, vtq; rata essent, quæ procuratores sui in iudicando statuerent, precariò exegit. Ius nundinarum in priuata prædia à Consulibus petijt, cognitionibus magistratuum, vt vnus è consiliarijs frequēter interfuit. Eosdem spectacula edentes, surgens & ipse cum cætera turba voce ac manu veneratus est. Trib. pleb.

adeunt

adeuntibus se pro tribunali, excusauit, quòd propter angustias non posset audire eos nisi stantes. Quare in breui spatio tantum amoris fauorísq; collegit, vt cùm profectum eum Hostiam periisse ex insidiis nuntiatum esset, magna consternatione populus & militem quasi proditorem, & Senatum quasi parricidam diris execrationibus incessere non antè destiterit, quàm vnus atq; alter, & mox plures à magistratibus in Rostra producti, saluum, & appropinquare confirmarent.

Insidiæ, & coniurationes contra eum factæ. 13

NEc tamen expers insidiarum vsquequaque permansit, sed & à singulis, & per factionem & deniq; ciuili bello infestatus est. E plebe homo nocte media iuxta cubiculū eius cum pugione deprehensus est: reperti & equestris ordinis duo in publico cū dolone, ac venatorio cultro præstolātes, alter vt egressum theatro, alter vt sacrificantem apud Martis ædem adoriretur. Conspirauerant autem ad res nouas Gallus Asinius, & Statilius Coruinus, Pollionis ac Messalæ oratorū nepotes, assumptis compluribus libertis ipsius, atq; seruis. Bellum ciuile mouit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus: verùm intra quintam diem oppressus est, legionibus, quæ sacramentum mutauerant, in pœnitentiam religione cōuersis, post-*

quàm denuntiato ad nouum Imperatorẽ iti re casu quodam, ac diuinitus, neq; aquila ori, neq; signa conuelli moueriq; potuerunt.

Consulatus eius, & gesta in eis.

C Onsulatus super pristinum quatuor g sit, ex quibus duos primos iunctim, quentes per interuallum, quarto quenq; ann semestrem nouissimum, bimestres cæteros, te tium autem nouo circa principem exemplo locum demortui suffectus. Ius & consul, & ex tra honorem laboriosissimè dixit, etiam sui suorúmq; diebus solennibus, nõnunquam fest quoque antiquitus, & religiosis. Nec sempe præscripta legum secutus, duritiam, lenita témue mulctarum, ex bono & æquo perinde vt afficeretur, moderatus est. Nam & ijs, qui apud priuatos iudices plus petendo formula ex-cidissent, restituit actiones: & in maiore frau-de conuictos, legitimam pœnam supergressus, ad bestias condemnauit.

Varietas eius in cognoscendo. 15

I N cognoscendo autem, ac decernendo mira varietate animi fuit: modò circunspectus, & sagax, modò inconsultus, ac præceps, non-nunquam friuolus, amentíq; similis. Cùm de-curias rerum actu expungeret, eum, qui dissi-mulata vacatione, quam beneficio liberorum habebat, responderat, vt cupidum iudicandi dimisit: alium interpellatum ab aduersarijs de

prop

propria lite, negantémq; cognitionis rem, sed ordinarij iuris esse, agere causam confestim apud se coëgit, proprio negotio documentum daturum, quàm æquus iudex in alieno negotio futurus esset. Fœminam non agnoscentem filium suum, dubia vtrinq; argumentorum fide, ad confeßionem compulit, indicto matrimonio iuuenis. Absentibus secundum præsentes facillimè dabat, nullo delectu culpæ, nisi quis in aliqua neceßitate cessasset. Proclamãte quodam, præcidendas falsario manus, carnificem statim acciri cum machæra, mensáq; laniona flagitauit. Peregrinitatis reum, orta inter aduocatos leui contentione, togatúmne, an palliatum dicere causam oporteret, quasi æquitatem integram ostentans, mutare habitum sæpius, & prout accusaretur, defenderetúrue, iußit. De quodã etiã negotio, ita ex tabella pronuntiasse creditur, secundum eos se sentire, qui vera proposuissent. Propter quæ vsq; eò euiluit, vt paßim ac propalam contẽptui esset. Excusans quidam testem è prouincia ab eo vocatum, negauit præsto esse posse. Dißimulata diu causa, ac post longas demum interrogationes, mortuus est, inquit, puto, licuit. Alius gratias agens, quòd reũ defendi pateretur, adiecit, Et tamen fieri solet. Illud quoq; à maioribus natu audiebam, adeò causidicos patiẽtia eius solitos abuti, vt descendentem è Tribunali non solùm voce reuocarent,

sed

sed & lacinia togæ retenta, interdũ pede apprehenso retinerent. Ac ne cui hæc mira sint, litigatori Græculo vox in altercatione excidit, καὶ σὺ γέρων εἶ, καὶ μωρὸς: id est, & tu senex, & tu stultus es. Equitem quidem Rom. obscœnitatis in fœminas reum, sed falsò, & ab imponentibus inimicis cõfícto crimine, satis cõstat, cùm scorta meritoria citari aduersus se, & audiri pro testimonio videret, graphium & libellos, quos tenebat in manu, ita cum magna stultitiæ, & sæuitiæ exprobratione iecisse in faciem eius, vt genam non leuiter perstrinxerit.

Officium censuræ, & gesta per eum. 16

GEßit & Censuram intermissam diu post Paulum, Plancúmq; Censores, sed han quoq; inæqualiter, varióq; & animo, & euentu. Recognitione equitum iuuenem plenũ probri, sed quem pater probatißimũ sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens censorem suum. Alium corruptelis, adulterijsq; famosum, nihil amplius quàm monuit, vt aut parcius ætatulæ indulgeret, aut certè cautius. Addidítq;, Quare enim ego scio, quam amicam habeas? Et cùm orantibus familiaribus dempsisset cuidam appositam notam, Litura tamen, inquit, extet. Splendidum virum, Græciæq; prouinciæ principem, verùm Latini sermonis ignarum, non modò albo iudicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit. Nec quen-*

quam

quam nisi sua voce, vtcunq; quis posset, ac sine patrono rationem vitæ passus est reddere. Notauítque multos, & quosdam inopinantes, & ex causa noui generis, quòd se inscio, ac sine commeatu Italia excessissent: quendam verò, & quòd comes regis in prouincia fuisset, referens maiorum temporibus Rabirio Posthumo, Ptolemæum Alexandriā, crediti seruandi causa secuto, maiestatis crimen apud iudices motū. Plures notare conatus, magna inquisitorū negligentia sed suo maiore dedecore innoxios ferè reperit, quibuscunque cœlibatum, aut orbitatem, aut egestatem obijceret, maritos, patres, opulentos se probantibus: eo quidē, qui sibimet vim ferro intulisse arguebatur, illæsum corpus veste deposita ostentante. Fuerūt & illa in Censura eius notabilia, quòd essedū argenteū sumptuosè fabricatum, ac venale, ad sigillaria redimi, concidíq; coràm imperauit: quodq; vno die XX. edicta proposuit: inter quæ duo, quorū altero admonebat, vt vberi vinearum prouentu bene dolia picarentur: altero, nihil æquè facere ad viperæ morsum, quàm taxi arboris succum.

Expeditio eius Britannica, & triumphus. 17

EXpeditionem vnā omnino suscepit, eámq; modicam. cùm decretis sibi à Senatu ornamentis triumphalibus leuiorem maiestati principali titulū arbitraretur, vellétq; iusti trium-

phi

phi decus, vnde acquireret, Britanniam potiſsimùm elegit: neque tentatam vlli poſt D. Iulium, & tunc tumultuantem ob non redditos transfugas. Huc cùm ab Hoſtia nauigaret, vehementi Circio bis penè demerſus eſt prope Liguriam, iuxtáq; Stœchadas inſulas. Quare à Maſsilia Geſſoriacum vſq; pedeſtri itinere confecto, inde tranſmiſit: ac ſine vllo prælio, aut ſanguine inter pauciſsimos dies parte inſulæ in deditionē recepta, ſexto, quàm profectus erat, menſe Romam rediit, triumphauítq; maximo apparatu. Ad cuius ſpectaculum commeare in vrbem nō ſolùm præſidibus prouinciarum permiſit, verùm etiam exulibus quibuſdam: atq; inter hoſtilia ſpolia, naualem coronā faſtigio Palatinæ domus iuxta ciuicam fixit, traiecti & quaſi domiti Oceani inſigne. Currum eius Meſſalina vxor carpento ſecuta eſt. Secuti & triumphalia ornamenta eodem bello adepti, ſed cæteri pedibus & in prætexta: Craſſus Frugi equo phalerato, & in veſte palmata, quòd eum honorem iterauerat.

Cura vrbis, & annonæ. 1[illegible]

V*Rbis, annonæq; curam ſolicitiſsimè ſemper egit. Cùm Aemiliana pertinacius arderent, in diribitorio duabus noctibus manſit: ac deficiente militum ac familiarum turba auxilio plebem per magiſtratus ex omnibus vicis conuocauit: ac poſitis ante ſe cum pecu-*

nis

nia fiscis, ad subueniendum hortatus est, repraesentaturus pro opera dignam cuiq; mercedem. Arctiore autem annona ob aßiduas sterilitates, detentus quondam medio foro à turba, conuicijsq;, ac simul fragminibus panis ita instratus, vt ægrè, nec nisi postico, euadere in Palatium valuerit: nihil non ex eo cogitauit ad inuehendos etiam in tempore hyberno commeatus. Nam & negotiatoribus certa lucra proposuit. suscepto in se damno, si cui quid per tempestates accidisset, & naues mercaturæ causa fabricantibus magna commoda.

Vacationes per eum concessæ. 19

C*Onstituit pro conditione cuiusq; ciuis vacationem legis Papiæ Popeæ, Latinis ius Quiritum, fœminis ius quatuor liberorũ, quæ constituta hodie seruantur.*

Opera publica per eum facta. 20

O*Pera magna potius, quàm necessaria quàm multa perfecit: sed vel præcipua, aquæductum à Caio inchoatum: item emissarium Fucini lacus, portúmq; Hostiensem: quanquam sciret ex his alterum ab Augusto precantibus aßiduè Marsis negatum, alterum à D. Iulio sæpius destinatum, ac propter difficultatem omissum: Claudiæ aquæ gelidos, & vberes fontes, quorum alteri Cæruleo, alteri Curtio, & Albudino nomen est, simulq; riuum Anienis nouo lapideo opere in vrbem perduxit, diuisitq;*

diuisitq; in plurimos, & ornatißimos lacus. Fucinum aggreßus est, non minus compendij spe, quàm gloriæ, cùm quidā priuato sumptu emissuros se repromitterent, si sibi siccati agri concederentur. Per tria autē passuum millia, partim effosso monte, partim exciso, canalem absoluit ægrè, & post vndecim annos, quamuis continuis XXX. *hominum millibus sine intermißione operātibus. Portum Hostiæ extruxit, circunducto dextra sinistraq; brachio, & ad introitū profundo iā solo mole obiecta. Quam quò stabilius fundaret, nauem antè demersit, qua magnus obeliscus ex Aegypto fuerat aduectus, congestísq; pilis superposuit altißimam turrim, in exemplum Alexandrini Phari, vt ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerent. Congiaria populo sæpius distribuit.*

Spectacula per eum edita. 21

SPectacula quoq; complura, magnificáque edidit, non vsitata modò, ac solitis locis, sed & commētitia, & ex antiquitate repetita, & vbi præterea nemo ante eum. Ludos dedicationis Pompeiani theatri, quod ambustum restituerat, è tribunali posito in orchestra commisit, cùm prius apud superiores ædes supplicasset, pérq; mediam caueam sedentibus, ac silentibus cunctis, descendisset. Fecit & seculares, quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reseruatos: quamuis ipse in historijs suis

prod

prodat intermiſſos eos, Auguſtum multo pòſt, diligentiſsimè annorum ratione ſubducta, in ordinem redegiſſe. Quare vox præconis irriſa eſt, inuitantis more ſolenni ad ludos, quos nec ſpectaſſet quiſquam, nec ſpectaturus eſſet: cùm ſupereſſent adhuc qui ſpectauerãt, & quidam hiſtrionum producti olim, tunc quoq; producerentur. Circenſes frequenter etiam in Vaticano commiſit, nonnunquam interiecta per quinos miſſus venatione. Circo verò maximo marmoreis carceribus, auratiſq; metis, quæ vtraq; & tophina, ac lignea antea fuerant, exculto, propria ſenatoribus conſtituit loca promiſcuè ſpectare ſolitis. Ac ſuper quadrigarum certamina Troiæ luſum exhibuit, & Africanas, conficiente turma equitum prætorianorum, ducibus Tribunis, ipsóque præfecto. Prætereà Theſſalos equites, qui feros tauros per ſpatia circi agunt. inſiliúntq; defeſſos, & ad terram cornibus detrahunt. Gladiatoria munera plurifariàm, ac multiplicia exhibuit. Anniuerſarium in caſtris prætorianis, ſine venatione apparatuq;, iuſtum atque legitimum in ſeptis, ibidem extraordinarium & breue, dierúmque paucorum, quodq́; appellare cœpit ſportulam: quia primùm daturum ſe dixerat, velut ad ſubitam, condictamq́; cœnulã inuitare ſe propulum. Nec vllo ſpectaculi genere communior, aut remiſsior erat, adeò vt oblatos victoribus aureos, prola-

ta sinistra pariter cum vulgo, voce, digitísque numeraret: ac sæpe hortando, rogandóq; ad hilaritatem homines prouocaret, dominos identidem appellans, immistis interdum frigidis, & accersitis iocis: Qualis est, vt, cùm palumbum postulantibus daturum se promisit, si captus esset. Illud quoq; planè quantumuis salubriter, & in tempore, cùm essedario, pro quo quatuor filij deprecabantur, magno omnium fauore indulsisset, rudem tabulam illico misit, admonens populum, quantopere liberos suscipere deberet, quos videret & gladiatori præsidio, gratiæque esse. Edidit & in Martio campo expugnationem, direptionémque oppidi ad imaginem bellicam: & deditionem Britanniæ regum, præseditq; paludatus. Quin & emissurus Fucinum lacum, naumachiam antè commisit. Sed cùm proclamantibus naumachiarijs, Aue Imperator, morituri te salutant, respondisset, Auete vos: neq; post hanc vocẽ, quasi venia data quisquam dimicare vellet, diu cunctatus, an omnes igni, ferróque absumeret, tandem è sede sua prosiluit, ac per ambitum lacus, non sine fœda vacillatione discurrens, partim minando, partim adhortando ad pugnam compulit. Hoc spectaculo classis Sicula, & Rhodia concurrerunt, duodenarum triremium singulæ, exciente buccina Tritone argenteo, qui è medio lacu per machinam emerserat.

Insti

Institutio, correctio, & ordinatio quorundam morum, & actuum. 22

QVadam circa ceremonias, ciuileq; & militarem morem, item circa omnium ordinum statũ, domi, forisq;, aut correxit, aut exoleta reuocauit, aut etiam noua instituit. In cooptandis per collegia sacerdotibus, neminem nisi iuratus nominauit: obseruauitq; sedulò, vt quoties terra in orbe mouisset, ferias aduocata concione Prætor indiceret: vtq; ob dira aut in vrbe, aut in Capitolio visa, obsecratio haberetur, eamq; ipse iure Max. Pont. commonito pro Rostris populo, præiret. Summotaq; operariorum, seruorúmque turba, rerum actum, diuisum antea in hybernos, æstiuósque menses, coniunxit.

Instituta, & sanctiones eius. 23

IVrisdictionem de fideicommissis quotannis, & tãtùm in vrbe delegari magistratibus solitam, in perpetuum, atque etiam per prouincias potestatibus demandauit. Capiti Papiæ Popeæ legis, à Tyberio Cæsare, quasi sexagenarij generare non possent, edicto abrogauit. Sanxit, vt pupillis extra ordinem tutores à COSS. darentur: vtq; hi, quibus à magistratibus prouinciæ interdicerentur, vrbe quoque, & Italia summouerentur. Ipse quosdam nouo exemplo relegauit, vt vltra lapidem tertium vetaret egredi ab vrbe. De maiore negotio acturus in curia, medius inter Consulum sellas Tribunitio

subsellio sedebat. Commeatus à Senatu peti solitos beneficij sui fecit.

Indulgentia,& liberalitas eius. 24

ORnamenta cõsularia etiam procuratoribus ducenarijs indulsit. Senatoriã dignitatem recusantibus, equestrem quoque ademit. Latum clauũ, quamuis initio affirmasset non lecturũ se Senatorem, nisi ciuis Rom. abnepotẽ, etiam libertini filio tribuit: sed sub conditione, si prius ab equite Romano adoptatus esset. Ac sic quoq; reprehẽsionẽ verẽs, etiam Appium Cæcum censorem, generis sui proautorem, libertinorum filios in Senatum allegisse docuit: ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquãdiu, libertinos dictos, non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. Collegio Quæstorũ pro stratura viarum gladiatorum munus iniunxit: detractáq; Hostiensi & Gallica prouincia, curam ærarij Saturni reddidit, quam medio tempore Prætores, aut vtique tunc pretura functi sustinuerãt. Triumphalia ornamenta Syllano filiæ suæ sponso nondum puberi dedit. Maioribus verò natu, tam multis, tamq; facilè, vt epistola communis legionum nomine extiterit, petentium, vt legatis consularibus simul cum exercitu & triumphalia darentur, ne causam belli quoquo modo quærerent. Aulo Plancio etiam ouationem decreuit: ingressoq; vrbem obuiam progressus, & in Capitolium eunti

eunti, & inde rursus reuertēti latus texit. Gabinio Secundo, Caucis gente Germanica superatis, Caucici cognomen vsurpare concessit.

Quædam ciuilia gesta, & ordinationes eius. 25

E*Questreis militias ita ordinauit, vt post cohortem, alam: post alam, tribunatum legionis daret: stipēdiaq; instituit, et imaginariæ militiæ genus, quod vocatur super numerū, quo absentes, & titulo tenus fungerentur. Milites domos senatorias salutādi causa ingredi, etiam patrum decreto prohibuit. Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicauit. Ingratos, & de quibus patroni quererentur, reuocauit in seruitutem: aduocatisq; eorum negauit, se aduersus libertos ipsorum ius dicturum. Cùm quidam ægra, & affecta mācipia in insula Aesculapij tædio medendi exponerent, omnes qui exponerētur, liberos esse sanxit, nec redire in ditionem domini si conualuissent: quòd si quis necare mallet quem, quàm exponere, cædis crimine teneri. Viatores ne per Italiæ oppida, nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transirent, monuit edicto. Puteolis, & Hostiæ singulas cohortes ad arcendos incendiorum casus collocauit. Peregrinæ conditionis homines vetuit vsurpare Romana nomina, duntaxat gentilitia. Ciuitatem Romanam vsurpantes in campo Esquilino securi percussit. Prouincias Achaiā,*

& Macedoniam, quas Tyberius ad curam
suam transtulerat, Senatui reddidit. Lycijs ob
exitiabiles inter se discordias libertatem ade-
mit: Rhodijs ob pœnitentiam veterum delicto-
rum reddidit. Iliensibus, quasi Romanæ gentis
autoribus, tributa in perpetuũ remisit, recitata
vetere epistola Græca Senatus populiq; Ro. Se-
leuco regi amicitiam, & societatem ita demum
pollicẽtis, si consanguineos suos Ilienses ab omni
onere immunes præstitisset. Iudæos impulsore
Christo aßiduè tumultuantes Roma expulit.
Germanorum legatis in orchestra sedere permi
sit, simplicitate eorum, & fiducia motus, quòd
in popularia deducti, cùm animaduertissent
Parthos, & Armenios sedentes in Senatu, ad
eadem loca sponte transierant, nihilo deterio-
rem virtutem, aut conditionem suam prædican
tes. Druidarum religionẽ apud Gallos diræ im-
manitatis, & tantùm ciuibus sub Augusto in-
terdictam, penitus aboleuit. Contrà, sacra E-
leusina etiam transferre ex Attica Romam co
natus est. Templum quoque in Sicilia Veneri
Erycinæ vetustate collapsũ, vt ex ærario Pop
Rom. reficeretur, autor fuit. Cum regibus fœdu
in foro icit, porca cæsa, ac vetere fæcialium præ
fatione adhibita. Sed & hæc, & cætera, to
túmque adeò ex parte magna principatum no
tam suo, quàm vxorum, libertorumq́; arbitri
administrauit, talis vbique plerunque, qualem
ess

esse eum aut expediret illis, aut liberet.

Sponsæ, & vxores eius. 26

SPonsas admodum adolescens duas habuit, Aemiliam Lepidam Augusti proneptem: item Liuiam Medullinam, cui cognomẽ & Camillæ erat, è genere antiquo dictatoris Camilli. Priorem, quòd parentes eius Augustũ offenderant, virginem adhuc repudiauit: posteriorem ipso die, qui erat nuptijs destinatus, ex valetudine amisit. Vxores deinde duxit Plautiam Herculanillã triumphali, & mox Aeliam Petinam cõsulari patre. Cum vtraque diuortium fecit. Sed cum Petina ex leuibus offensis, cum Herculanilla ob libidinum probra, & homicidij suspicionem. Post has Valeriam Messalinam Barbati Messalæ cõsobrini sui filiam in matrimonium accepit. Quam cùm comperisset super cætera flagitia, atque dedecora, C. Silio etiam nupsisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecit: confirmauitq; pro concione apud prætorianos, quatenus sibi matrimonia malè cederent, permansurum se in cœlibatu: ac nisi permansisset, non recusaturum confodi manibus ipsorum. Nec durare valuit, quin de conditionibus continuò tractaret, etiam de Petinæ, quam olim exegerat, déque Loliæ Paulinæ, quæ C. Cæsari nupta fuerat. Verùm illecebris Agrippinæ Germanici fratris sui filiæ per ius osculi, & blanditiarũ occasiones pellectus in

amorem, subornauit, proximo Senatu, qui censerent cogendum se ad ducendum eam vxorem, quasi Reip. maximè interesset: dandamq́; cæteris veniam talium cõiugiorum, quæ ad id tempus incesta habebãtur. Ac vix vno interposito die, confecit nuptias, non repertis, qui sequerentur exemplum, excepto libertino quodam & altero primipilari, cuius officium nuptiarum & ipse cum Agrippina celebrauit.

Liberi & generi eius. 27

Liberos ex tribus vxoribus tulit: ex Herculanilla Drusum, & Claudiã: ex Petina Antoniã: ex Messalina Octauiã, & quẽ primò Germanicum, mox Britannicum cognominauit. Drusum Pompeiũ puberem amisit, pyro per lusum in sublime iactato, & hiatu oris excepto strangulatum, cui & ante paucos dies filiã Seiani despõdisset. Quò magis miror fuisse qui traderent, fraude à Seiano necatum. Claudiam ex liberto suo Botere cõceptam, quamuis ante quintum mensem diuortij natam, aliq́; cœptam, exponi tamen ad matris ianuam, & nudam iussit abijci. Antoniã Cn. Pompeio Magno, deinde Fausto Syllæ nobilissimis iuuenibus Octauiam Neroni priuigno suo collocauit, Syllano antè despõsatam. Britannicum vigesimo Imperij die, inq́; secundo consulatu natum sibi, paruulum etiam tum, & militibus pro concione manibus suis gestãs, & plebi per spectacula

gremio,

gremio, aut ante se retinens aßiduè commendabat, faustisq; omnibus eum acclamantium turba prosequebatur. E generis Neronem adoptauit: Pompeium atque Syllanum non recusauit modò, sed & interemit.

Liberti ab eo prædilecti. 28

LIbertorum præcipuè suspexit Posidem spadonem, quem etiam Britannico triũpho inter militares viros hast a pura donauit. Nec minus Felicem, quem cohortibus, & alis, prouinciæq; Iudææ præposuit, trium reginarum maritum. Et Harpocram, cui lectica per vrbem vehendi, spectaculáque publicè edẽdi ius tribuit. Ac super hos Polybium à studijs, qui sæpe inter duos COSS. *ambulabat. Sed ante omnes Narcissum ab epistolis, & Pallantem à rationibus: quos decreto quoq; Senatus non præmijs modò ingentibus, sed & quæstorijs, prætorijsq; ornamentis ornari libenter passus est: tantum præterea acquirere, & rapere, vt querente eo quondam de fisci exiguitate, nõ absurdè sit dictum, Abundaturum, si à duobus libertis in consortium reciperetur.*

Maleficia, opera libertorum, & vxorum ab eo perpetrata. 29

HIs (vt dixi) vxoribúsq; addictus, nõ principem se, sed ministrum egit. Compendio cuiusque horum, vel etiam studio ac libidine honores, exercitus, impunitates, supplicia largi-

tus est, & quidem insciens plerunque, & ignarus. Ac ne singulatim minima quæque enumerem, reuocatas libertates, eius iudicia resciſſa, ſuppoſitos, aut etiam palàm immutatos datorum officiorum codicillos, Appium Syllanum cōſocerum ſuum, Liuiasq́; alteram Druſi, alteram Germanici filiam crimine incerto, nec defenſione vlla data, occîdit. Item Cn. Pompeium maioris filiæ virum, & L. Syllanū minoris ſponſum. Ex quibus Pompeius in concubitu dilecti adoleſcentuli confoſſus eſt: Syllanus abdicare ſe prætura ante quartum Calendas Ianuarias, moríque initio anni coactus. Die ipſo Claudij & Agrippinæ nuptiarū, in quinque & triginta Senatores, trecētosq́; amplius equites Romanos tāta facilitate animaduertit, vt de nece conſularis viri renuntiante Centurione, factum eſſe quod imperaſſet, negaret quicquam ſe imperaſſe, nihilo minus rem comprobaret, affirmantibus libertis, officio milites functos, quòd ad vltionē Imperatoris vltro procurriſſent. Nam illud omnem fidem exceſſerit, quòd nuptijs, quas Meſſalina cū adultero Silio fecerat, tabellas dotis & ipſe conſignauerit: inductus, quaſi de induſtria ſimularentur, ad auertendum, transferendumq́; periculum, quod imminere ipſi per quædam oſtenta portenderetur.

Forma & ſtatura eius. 30

Autorit

AVtoritas, dignitásq; formæ non defuit vel stanti, vel sedenti, ac præcipuè quiescenti. Nam & prolixo, nec exili corpore erat: & specie, canitiéque pulchra, opimis ceruicibus. Cæterùm & ingredientem destituebant poplites minus firmi, & remissè quid, vel seriò agentem multa dehonestabant. Risus indecens, ira turpior spumante rictu, humentibus naribus: pleЕtra linguæ titubãtia, caputq; tum semper, tum in quãtulocunq; actu vel maximè tremulum.

Valetudo eius. 31

VAletudine sicut olim graui, ita princeps perprospera vsus est, excepto stomachi dolore, quo se correptũ etiam de consciscenda morte cogitasse dixit.

Conuiuia, & alia gesta eius. 32

COnniuia agitauit & ampla, & assidua, ac ferè patentissimis locis, vt plerunq; sexcenteni simul discumberẽt. Cõuiuatus & super emissarium Fucini lacus, ac penè submersus, cùm emissa impetu aqua redũdasset. Adhibebat omni cœnæ & liberos suos cum pueris, puellisq; nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur. Conuiuæ, qui pridie scyphum aureum surripuisse existimabatur, reuocato in diem posterum, calicem fictilem apposuit. Dicitur etiã meditatus edictum, quo veniam daret, efflatum, crepitúmque ventris in conuiuio emittendi, cùm periclitatum quendam

præ

præ pudore ex continentia reperisset.

Cibus, potus, somnus, & luxuria eius, liber quoque eiusdem de aleæ lusu. 33

CIbi, viniq; quocunque & tempore, & loco appetentißimus. Cognoscens quondam in Augusti foro, victusq; nidore prãdij, quod in maxima Martis æde Salijs apparabatur, deserto Tribunali, ascẽdit ad sacerdotes, vnaq; discubuit. Nec temere vnquam triclinio absceßit, nisi distentus, ac madens, & vt statim supino, ac per somnum hianti pinna in os inderetur, ad exonerãdũ stomachum. Somni breuißimi erat. Nam ante mediam noctem plerunq; vigilabat, vt tamen interdiu nonnunquam in iure dicẽdo obdormisceret, vixq; ab aduocatis de industria vocem augentibus excitaretur. Libidinis in fœminas profusißimæ, mariũ omnino expers. Aleã studiosißimè lusit, de cuius arte librum quoq; emisit: solitus etiam in gestatorio ludere, ita essedo, alueoq; adaptatis, ne lusus confunderetur.

Sæuitia, & crudelitas eius. 34

SAeuum, & sanguinarium natura fuisse, magnis, minimisq; apparuit rebus. Tormenta quæstionum, pœnasq; parricidarum repræsentabat, exigebatq; coràm. Cùm spectare antiqui moris supplicium Tyburi concupisset, & deligatis ad palum noxijs carnifex deesset, accitum ab vrbe vesperam vsq; opperiri perseuerauit. Quocunque gladiatorio munere, vel suo,

vel

vel alieno, etiam fortè prolapsos iugulari iubebat, maximè retiarios, vt expirantium faciem videret. Cùm par quoddam mutuis ictibus concidisset, cultellos sibi paruulos ex vtroq; ferro in vsum fieri sine mora iußit. Bestiarijs, meridianisq; adeò delectabatur, vt etiã prima luce ad spectaculum descenderet, & meridie, dimisso ad prandium populo, præsederet, præterq; destinatos, etiam leui, subitaq; de causa, quosdam committeret, de fabrorum quoq;, ac ministrorũ, atq; id genus numero, si aut αὐτόματον, vel pegma, vel quid tale aliquid parũ ceßisset. Induxit & vnum ex nomenclatoribus suis, sicut erat togatus.

Timiditas ac diffidentia eius. 35

SEd nihil æquè quàm timidus, ac diffidens fuit. Primis Imperij diebus, quanquam (vt diximus) iactator ciuilitatis, neq; cõuiuia inire ausus est, nisi vt speculatores cum lánceis circunstarent, militésq; vice ministrorum fungerẽtur: neq; ægrum quẽquam visitauit, nisi explorato prius cubiculo, culcitrisq;, & stragulis prætentatis, & excußis: reliquo autem tempore salutatoribus scrutatores semper apposuit, & quidẽ omnibus, & acerbißimos. Serò enim, ac vix remisit, ne fœminæ, prætextatiq; pueri, & puellæ contrectarentur, & ne cuius comiti, aut librario calamariæ, aut graphiariæ thecæ adimerentur. Motu ciuili, cùm eum Camillus non

dubit

dubitans, etiam citra bellum, posse terreri, contumeliosa, & minaci, & cõtumaci epistola cedere Imperio iuberet, vitamq́; otiosam in priuata re agere, dubitauit, adhibitis principibus viris, an obtemperaret.

Timor insidiarum, & alia gesta eius. 36

QVasdam insidias temere delatas adeò expauit, vt deponere Imperium tentauerit. Quodam (vt suprà retuli) cum ferro circa sacrificantem se deprenso, Senatum per praecones propere conuocauit, lacrymisq́; & vociferatione miseratus est cõditionem suam, cui nihil tuti vsquã esset: ac diu publico abstinuit. Messalinæ quoq; amorem flagrantissimum, non tam indignitate cõtumeliarum, quàm periculi metu abiecit, cùm adultero Silio acquiri Imperium credidisset. Quo tempore fœdum in modũ trepidus ad castra cõfugit, nihil tota via, quàm essétne sibi saluum Imperium, requirens.

Pœnæ ob leues suspiciones innocentibus illatæ. 37

NVlla adeò suspicio, nullus autor tam leuis extitit, à quo non mediocri scrupulo iniecto, ad cauẽdum, vlciscendumq́; compelleretur. Vnus ex litigatoribus seducto in salutatione affirmauit, se vidisse per quietem, occidi eum à quodam: deinde paulo pòst, quasi percussorem agnosceret, libellum tradentem aduersarium suũ demõstrauit. Confestimq́; is pro deprehenso

ad pœnam raptus est. Pari modo oppressum ferunt Appium Syllanũ, quem cùm Messalina, & Narcissus conspirassent perdere, diuisis partibus, alter ante lucem similis attonito, patroni cubiculũ irrupit, affirmans somniasse se, vim ei ab Appio illatam: altera in admirationem formata, sibi quoque eandem speciem aliquot iam noctibus obuersari retulit. Nec multo pòst ex composito irrumpere Appius nuntiatus, cui pridie ad id temporis, vt adesset, præceptum erat: quasi planè repræsentaretur somnij fides, accersi statim, ac mori iussus est. Nec dubitauit postero die Claudius ordinem rei gestæ perferre ad Senatum, ac liberto gratias agere, quòd pro salute sua etiam dormiens excubaret.

Ira, iracundia, & stultitia eius. 38

IRæ, atque iracundiæ conscius sibi, vtrumque excusauit edicto. Distinxitq;, pollicitus alteram quidem breuem, & innoxiam, alteram non iniustam fore. Hostiensibus, quia sibi subeunti Tyberim scaphas obuiam non miserint, grauiter correptis, eaq; cum inuidia, vt in ordinem se coactum conscriberet, repentè tantum non satisfaciẽtibus veniam modò dedit. Quosdam in publico parum tempestiuè adeũtes manu sua repulit. Idem scribam quæstorium, itemq; prætura functum Senatorem, inauditos & innoxios relegauit: quòd ille aduersus priuatum se intemperantius affuisset: hic in ædili-

tate

tate inquilinos prædiorum suorum contra vetitum cocta vendentes mulctasset, villicumq; interuenientem flagellasset. Qua de causa etiam coercitionē popinarū Aedilibus ademit. At ne stultitiam quidem suam reticuit: simulatamq; à se ex industria sub Caio, quòd aliter euasurus, peruenturúsq; ad susceptam stationem non fuerit, quibusdam oratiunculis testatus est. Nec antè persuasit, quàm intra breue tempus liber editus sit, cui index erat, μωρῶν ἀνάστασις. Argumentum autem, stultitiam nemin fingere.

Obliuio, & alia gesta eius. 3

INter cætera in eo mirati sunt homines & obliuionem, & inconsiderantiam, vel, v Grecè dicam, μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν. Occisa Messalina paulò pòstquàm in triclinio decubuit, cur domina nō veniret, requisiuit. Multos ex ijs, quos capite damnauerat, postero sta tim die & in concilium, & ad aleæ lusum ad moueri iußit: & quasi morarentur, vt somniculosos per nuntium increpuit. Ducturus cōtr fas Agrippinam vxorem, non cessauit omn oratione filiam, & alumnā, & in gremio su natam, ac educatam prædicare. Asciturus i nomen familiæ Neronem, quasi parum repr henderetur, quòd adulto iam filio priuignur adoptaret, identidem diuulgauit, neminem v quam per adoptionem familiæ Claudiæ inserti

Serm

Sermones, & Orationes eius. 40

SErmonis verò, rerúmque tantam sæpe negligentiã ostendit, vt nec quis, nec inter quos, quóue tempore, ac loco verba faceret, scire, ac cogitare existimaretur. Cùm de lanijs, aut vinarijs ageretur, exclamauit in curia: Rogo vos, quis potest sine offula viuere? Descripsit abundantiam veterum tabernarum, vnde solitus esset vinum olim & ipse petere. De Quæstura quodam cãditato inter causas suffragationis suæ posuit, quòd pater eius frigidã ægro sibi tempestiuè dedisset. Inducta teste in Senatu, Hæc, inquit, matris meæ liberta, & ornatrix fuit: sed me patronum semper existimauit. Hoc ideo dixi, quòd quidam sunt adhuc in domo mea, qui me patronum non putant. Sed & pro tribunali, Hostiensibus quiddã publicè orantibus, cùm excanduisset, nihil habere se vociferatus est, quare eos demereatur, si quem alium, & se liberum esse. Nam illa eius quotidiana, & planè omnium horarum, & momentorum erant, Quid ego tibi Theogonius videor, & λογιόταξος? multáque talia etiam priuatis deformia, nedum principi, neque infacundo, neq; indocto, imò etiam pertinaciter liberalibus studijs dedito.

Libri, & opuscula per eum edita. 41

HIstoriam in adolescentia hortante Tito Liuio, Sulpitio verò Flauo etiã adiuuante, scr

te, scribere aggressus est. Et cùm primùm frequenti auditorio cōmisisset, ægrè perlegit, refrigeratus sæpe à semetipso. Nā cùm initio recitationis, defractis compluribus subsellijs obesitate cuiusdam, risus exortus esset, ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex interuallo subinde facti reminisceretur, cachinnosq; reuocaret. In principatu quoq; & scripsit plurimū, & aßiduè recitauit per lectorem. Initiū autem sumpsit historiæ post cædem Cæsaris dictatoris. Sed & trāsijt ad inferiora tempora, cœpitq; à pace ciuili: cùm sentiret neq; liberè, neq; verè sibi de superiobus tradēdi potestatem relictā, correptus sæpe & à matre, & ab auia. Prioris materiæ duo volumina, posterioris vnum & XL. reliquit. Composuit & de vita sua octo volumina, magis ineptè, quàm ineleganter. Item Ciceronis defensionem aduersus Asinij Galli libros satis eruditam. Nouas etiam commentus est literas tres, ac numero veterū, quasi maximè necessarias, addidit. De quarū ratione cùm priuatus adhuc volumen edidisset, mox princeps non difficulter obtinuit, vt in vsu quoque promiscuo essent. Extat talis scriptura in plerisq; libris, ac diurnis, titulisq; operum.

Studium eius in literis Græcis. 42

NEc minore cura Græca studia secutus est, amorem, præstantiámque linguæ occasione omni professus. Cuidam Barbaro Græ-

cè, & Latinè differenti, cùm vtroq; inquit, sermone nostro sis peritus. Et in commendanda patribus conscriptis Achaia, gratam sibi prouinciam ait communium studiorum commercio. Ac sæpe in Senatu legatis perpetua oratione respondit. Multùm verò pro Tribunali etiam Homericis locutus est versibus. Quoties quidem hostem, vel insidiatorem vltus esset, excubitori Tribuno signum de more poscenti non temere aliud dedit, quàm

Ἄνδρ᾽ ἐπαμύνασθαι ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ.

Deniq; & Græcas scripsit historias, Tyrrhenicon XX. Carchedoniacon VIII. Quarum caussa veteri Alexandriæ Musæo additũ ex ipsius nomine, institutúmque vt quot annis in altero Tyrrhenicon libri, altero Carchedoniacum diebus statutis, velut in auditorio recitarentur toti à singulis per vices.

Pœnitentia de matrimonio Agrippinæ, & adoptione Neronis. 43

SVb exitu vitæ signa quædam nec obscura pœnitentis de matrimonio Agrippinæ, deq; Neronis adoptione dederat. Siquidem commemorantibus libertis, ac laudantibus cognitionẽ, qua pridie quãdam adulterij ream condemnauerat, sibi quoque in fatis esse iactauit, omnia impudica, sed non impunita, matrimonia. Et subinde obuiũ sibi Britannicum arctius cõple-

xus, hortatus est, vt cresceret, rationemq; à se omnium factorum acciperet, Græca insuper voce prosecutus, ὁ τρώσας ἰάσεται. Cúmque impubi, teneroq; adhuc, quando statura permitteret, togam dare destinasset, adiecit, Vt tandem Pop. Roma. verum Cæsarem habeat.

Testamentum eius, & mors. 44

NOn multoq; pòst testamentum etiam con*scripsit, ac signis omnium magistratuum obsignauit. Prius igitur quàm vltra progre*deretur, præuentus est ab Agrippina, quam præter hæc consciam quoque, nec minus delatores multorum criminum arguebant. Et veneno quidem occisum conuenit: vbi autem, & per quem dato, discrepat. Quidam tradunt epulanti in arce cum sacerdotibus, per Halotum spadonem prægustatorem: alij domestico conuiuio, per ipsam Agrippinam, quæ boletum medicatum auidißimo ciborum talium obtulerat. Etiam de subsequentibus diuersa fama est. Multi statim hausto veneno obmutuisse aiunt, excruciatumq; doloribus nocte tota defecisse prope lucem. Nonnulli inter initia consopitum, deinde cibo affluēte euomuisse omnia, repetitúmque toxico, incertum pultíne addito, cùm velut exhaustum refici cibo oporteret, an immisso per clysterem, vt quasi abundantia laboranti etiam hoc genere egestionis subueniretur.*

Mor

Mors eius celata, tempus mortis, & funus.

45

MOrs eius celata est, donec circa successorē omnia ordinarentur. Itaq; & quasi pro ægro adhuc vota suscepta sunt, & inducti per simulationem comœdi, qui velut desiderantem oblectarent. Excessit III. Idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Auiola COSS. LXIIII. ætatis, Imperij XIIII. anno. Funeratusq́; est solēni principum pompa, & in numerum Deorum relatus. Quem honorem à Nerone destitutum, abolitumq́; recepit mox per Vespasianum.

Præsagia de morte eius. 46

PRæsagia mortis eius præcipua fuerūt, exortus crinitæ stellæ, quam cometen vocant, tactumq́; de cœlo monumentum Drusi patris: & quòd eodem anno ex omniū magistratuum genere pleriq; mortem obierant. Sed nec ipse ignorasse, aut dissimulasse vltima vitæ suæ tempora videtur, aliquot quidem argumentis. Nam & cùm COSS. designaret, neminem vltra mensem, quo obijt, designauit: & in Senatu, cui nouissimè interfuit, multùm ad concordiam liberos suos cohortatus, vtriusq; ætatem suppliciter patribus commendauit. Et in vltima cognitione pro tribunali accessisse se ad finem mortalitatis, quāquàm abominantibus qui audiebāt, semel atque iterum pronuntiauit.

C. SVETONII TRANQVILLI NERO CLAVDIVS CAESAR.

EX GENTE *Domitia duæ familiæ claruerũt, Caluinorum, & Aenobarborum. Aenobarbi autorẽ originis, itémque cognominis, habent L. Domitium: cui rure quondam reuertenti, iuuenes gemini augustiore forma ex occursu imperasse traduntur, nuntiaret Senatui, ac populo victoriam, de qua incertũ adhuc erat. Atque in fidem maiestatis adeò permulsisse malas, vt è nigro rutilum, æriq; aßimilem capillum redderent. Quod insigne mansit & in posteris eius, ac magna pars rutila barba fuerunt. Functi autem cõsulatibus* VII. *triumpho, censuráque duplici, & inter patritios allecti perseuerarũt omnes in eodem cognomine. Ac ne prænomina quidem vlla, præterquàm Cnei, & Lucij, vsurparũt, eáque ipsa notabili varietate, modò continuãtes vnumquodque per ternas personas modò alternantes per singulas. Nam primum, secundumq́;, ac tertium Aenobarborum Lucios, rursus sequentes tres ex ordine Cneos accepimus, reliquos non nisi vicißim tum Lucios, tum Cneos. Plures è familia cognosci referre arbitror, quò facilius appareat ita degenerasse*

à suor

à suorum virtutibus Neronem, vt tamen vitia cuiusq; quasi tradita, & ingenita retulerit.

Cneus Domitius, Neronis atauus. 2

VT igitur paulò altius repetam, atauus eius Cn. Domitius in Tribunatu Pontificibus offensior, quòd alium, quàm se, in patris sui locum cooptassent, ius sacerdotum subrogandorum à collegijs ad populum transtulit, ac in consulatu Allobrogibus, Aruernísq; superatis, elephanto per prouinciam inuectus est, turba militum, quasi inter solennia triumphi prosequente. In hunc dixit Licinius Crassus orator, non esse mirandum, quòd æneam barbam haberet, cui esset os ferreum, cor plumbeum. Huius filius Prætor Cæsarem abeuntem consulatu, quem aduersus auspicia, legésq; gessisse existimabatur, ad disquisitionem Senatus vocauit: mox COS. *Imperatorem ab exercitibus Gallicis retrahere tentauit: successórq; ei per factionem nominatus, principio ciuilis belli ad Corfinium captus est. Vnde dimissus, Massilienses obsidione laborantes cùm aduentu suo confirmasset, repentè destituit. Aciéque demum Pharsalica occubuit, vir neque satis constans, & ingenio truci. In desperatione rerum mortem timore appetitam, ita expauit, vt haustum venenum pœnitentia euomuerit, medicúmque manumiserit, qui idem sibi prudens, ac sciens minus noxium temperasset. Consul-*

tante autem Cn. Pompeio de mediјs, ac neutram partem sequentibus, solus censuit hostium numero habendos.

Cn. Domitius, Neronis proauus. 3

R*Eliquit filiũ omnibus gentis suæ proculdubio præferendum. Is inter conscios Cæsarianæ necis (quanquàm insons) damnatus lege Pedia, cùm ad Cassium, Brutúmq; se propinqua sibi cognatione coniunctos contulisset, post vtriusq; interitum classem olim cõmissam retinuit, auxit etiam, nec nisi partibus vbiq; profligatis, M. Antonio sponte, & ingentis meriti loco tradidit, solúsq; omnium ex ijs, qui pari lege damnati erant, restitutus in patriam, amplissimos honores percucurrit: ac subinde redintegrata dissensione ciuili, eidem Antonio legatus, delatam sibi summam Imperij ab ijs, quos Cleopatræ pudebat, neq; suscipere, neq; recusare fidenter, propter subitã valetudinem, ausus, transijt ad Augustũ: & in diebus paucis obijt, nonnulla & ipse infamia aspersus. Nam Antonius eum desiderio amicæ Seruiliæ Naidis transfugisse iactauit.*

Cn. Domitius, auus Neronis. 4

E*X hoc Domitius nascitur, quẽ emptorem familiæ, pecuniæq́; in testamento Augusti fuisse, mox vulgò notatũ est: non minus aurigandi arte in adolescentia clarus, quàm deinde ornamentis triumphalibus ex Germanico bello.*

bello. Verùm arrogans, profusus, immitis, censorem L. Plancum via sibi decedere Aedilis coegit: Praturæ, Consulatúsq; honore equites Rom. matronasq; ad agendum mimum produxit in scenam: venationésq; & in circo, & in omnibus vrbis regionibus dedit. Munus etiam gladiatorium, sed tanta sæuitia, vt necesse fuerit Augusto clàm frustra monitum edicto coërcere.

De patre Neronis. 5

EX Antonia maiore patrem Neronis procreauit, omni parte vitæ detestabilem. Siquidem comes ad Orientem C. Cæsaris iuuenis, occiso liberto suo, quòd potare quantum iubebatur, recusarat, dimissus è cohorte amicorum nihilo modestius vixit. Sed & in via Appia vico repentè puerum citatis iumẽtis, haud ignarus obtriuit: & Romæ medio foro cuidam equiti Rom. liberius iurgãti oculum eruit. Perfidiæ verò tantæ, vt non modò argentarios pretijs rerum coëmptarũ, sed & in prætura mercede palmarũ aurigarios fraudauerit. Notatus ob hæc & sororis ioco, querẽtibus dominis factionum, repræsentanda præmia in posterũ sanxit. Maiestatis quoq;, & adulteriorum, incestíq; cum sorore Lepida sub excessu Tyberij reus, mutatione temporum euasit. Deceßítq; Pyrgis morbo aquæ intercutis, sublato filio Nerone ex Agrippina Germanico genita.

Ortus & infantia Neronis, & præsagia quædam. 6

NEro natus est ante IX. menses, quàm Tyberius excessit, XVIII. Calend. Ianuarias, iam tum quidē ex oriente sole, penè vt radijs prius, quàm terra, contingeretur, de genitura eius statim multa, & formidolosa, multis cōiectantibus. Præsagio fuit etiam Domitij patris vox, inter gratulationes amicorū negantis, quicquam ex se, & Agrippina, nisi detestabile, & malo publico nasci potuisse. Eiusdem futuræ infelicitatis signum euidens die lustrico extitit. Nam C. Cæsar, rogāte sorore, vt infanti ei, quod vellet, nomen daret, intuens Claudium patruum suum, à quo mox principe Nero adoptatus est, eius se dixit dare: neq; ipse seriò, sed per iocum, & aspernante Agrippina, quòd tum Claudius inter ludibria aulæ erat. Trimulus patrem amisit: cuius ex parte tertia hæres, ne hanc quidem integram cepit, correptis per cohæredem Caium vniuersis bonis, & subinde matre etiam relegata, penè inops, atque egens apud amitam Lepidam nutritus est sub duobus pædagogis, saltatore, atque tonsore. Verùm Claudio Imperium adepto, non solùm paternas opes recuperauit, sed & Crispi Paßieni vitrici sui hæreditate ditatus est. Gratia quidem, & potentia reuocatæ, restitutæq; matris vsq; eò floruit, vt emanaret in vulgus, missos à

Messal

Messalina vxore Claudij, qui eum meridiantem quasi Britannici æmulum strangularent. Additum fabulæ, & eosdem dracone è puluino se proferente conterritos refugisse. Quæ fabula exorta est, deprehẽsis in lecto eius circum ceruicalia serpentis exuuijs: quas tamen aureæ armillæ ex voluntate matris inclusas dextro brachio gestauit aliquandiu, ac tædio tandem maternæ memoriæ abiecit, rursusq; extremis suis rebus frustra requisiuit.

Pueritia eius,& gesta in ea. 7

TEner adhuc, necdum matura pueritia, Circensibus ludis Troiam constãtissimè, fauorabiliterq; lusit. Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est, Anneóque Senecæ iam tunc Senatori in disciplinam traditus. Ferunt Senecam proxima nocte visum sibi per quietẽ, C. Cæsari præcipere, & fidem somnio Nero breui fecit, prodita immanitate naturæ, quibus primùm potuit experimentis. Nanq; Britannicum fratrem, quòd se post adoptionem Aenobarbum ex consuetudine salutasset, vt subditiuum apud patrem arguere conatus est. Amitam etiam Lepidam ream testimonio coram afflixit, gratificans matri, à qua rea premebatur. Deductus in forũ tyro, populo congiarium, militi donatiuum proposuit. Indicta decursione prætorianis, scutum sua manu prætulit, exinde patre gratias in Senatu egit. Apud eundem

Consu

Consulem pro Bononiensibus Latinè, & pro Rhodijs atque Iliensibus Graecè verba fecit. Auspicatus est & iurisdictionē Praefecti vrbis sacro Latinarum celeberrimis patronis, non translatitias (vt assolet) & breues, sed maximas plurimásq; postulationes certatim ingerentibus, quamuis interdictū à Claudio esset. Nec multò pòst duxit vxorem Octauiam: ediditq́; pro Claudij salute Circenses, & venationem.

Imperium Neronis. 8

SEptemdecim natus annos, vt de Claudio palàm factū est, inter horam sextam septimámq; processit ad excubitores, cùm ob totius diei diritatem non aliud auspicandi tempus accommodatius videretur: próq; Palatij gradibus Imperator cōsalutatus, lectica in castra, & inde raptim appellatis militibus in curiam delatus est. Discessit iam vesperi, ex immensis, quibus cumulabatur, honoribus, tantùm patris patriae nomine recusato, propter aetatem.

Gesta per eum in initio principatus. 9

ORsus hinc à pietatis ostentatione, Claudium apparatissimo funere elatum laudauit, consecrauitque. Memoriae Domitij patris honores maximos habuit. Matri summam omnium rerum, publicarum, priuatarúmq; permisit. Primo etiam Imperij die signum excubanti Tribuno dedit, Optimam matrem: ac deinceps eiusdem saepe lectica per publicum simul

vect

vectus eſt. Antium coloniam deduxit, adſcriptis veteranis è prætorio, additiſq; per domicilij tráſlationem ditiſſimis primipilarium, vbi & portum operis ſumptuoſiſſimi fecit.

Ciuilia geſta eius. 10

ATque, vt certiorem adhuc indolem oſtenderet, ex Auguſti præſcripto imperaturum ſe profeſſus, neq; liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ vllam occaſionẽ omiſit. Grauiora vectigalia aut aboleuit, aut minuit. Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit, diuiſis populo viritim, quadragenis nummis. Senatorum nobiliſſimo cuiq;, ſed à re familiari deſtituto, annua ſalaria, & quibuſdam quingena conſtituit. Item prætorianis cohortibus frumentũ, menſtruúmq; gratuitum. Et cùm de ſupplicio cuiuſdam capite damnati, vt ex more ſubſcriberet, admoneretur, quàm vellẽ, inquit, neſcire literas! Omnes ordines ſubinde, ac memoriter ſalutauit. Agenti Senatui gratias, reſpõdit, Cùm meruero. Ad campeſtres exercitationes ſuas admiſit & plebem: declamauitq; ſæpius publicè. Recitauit & carmina, non modò domi, ſed in theatro, tanta vniuerſorum lætitia, vt ob recitationem ſupplicatio decreta ſit, atque pars carminum aureis literis Ioui Capitolino dicata.

Spectacula per eum edita, & liberalitas in populum. 11

spect

SPectaculorum plurima, & varia genera edidit: Iuuenales, Circenses, Scenicos ludos, gladiatorium munus. Iuuenalibus senes quoq; consulares, anúsq; matronas recepit ad lusum. Circensibus loca equiti secreta à cæteris tribuit. Commisitq; etiam camelorum quadrigas. Ludis, quos pro æternitate Imperij susceptos appellari maximos voluit, ex vtroq; ordine, & sexu pleriq; ludicras partes sustinuerũt. Notissimus eques Romanus elephanto supersedens per catadromũ decucurrit. Inducta est Afranij togata, quæ Incendium inscribitur: concessúmq;, vt scenici ardentis domus supellectilem diriperent, ac sibi haberent. Sparsa & populo missilia omnium rerum per omnes dies, singula quotidie millia auium cuiusque generis, multiplex penus, tesseræ frumentariæ, vestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atq; etiam mansuetæ feræ, nouissimè naues, insulæ, agri.

Spectacula vnde spectauerit; & alia eius gesta. 12

HOs ludos spectauit è proscenij fastigio. Munere, quod in amphitheatro ligneo, in regione Martij campi intra anni spatium fabricato dedit, neminem occidit, ne noxium quidem. Exhibuit autem ad ferrum etiã quadringentos Senatores, sexcẽtósq; equites Romanos: & quosdam fortunæ, atque existimationis integræ

tegræ, ex iisdem ordinibus confectorésq; ferarum, & varia arenæ ministeria. Exhibuit & naumachiam, marina aqua innãtibus beluis. Item pyrrhichas quasdam è numero epheborum, quibus post editam operam diplomata ciuitatis Romanæ singulis obtulit. Inter pyrrhicharum argumenta, taurus Pasiphaen ligneo iuuencæ simulacro abditam iniit, vt multi spectantium crediderunt. Icarus primo statim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipsúmque cruore respersit. Nam perrarò præsidere, cæterùm accubans primùm paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto spectare consueuerat. Instituit & quinquennale certamen primus omnium Romæ more Græco triplex, musicum, gymnicũ, equestre, quod appellauit Neronia. Dedicatísq; thermis, atq; gymnasio, Senatui quoq; & equiti oleum præbuit. Magistros toti certamini præposuit consulares sorte, sede prætorum: deinde in orchestrã Senatúmq; descendit, & orationis quidem carminisq; Latini coronam, de qua honestissimus quisq; contenderat, ipsorum consensu concessam sibi recepit. Citharam autem à iudicibus ad se delatam adorauit, ferríque ad Augusti statuam iussit. Gymnico, quod in septis edebat, inter buthysiæ apparatum, barbam primam posuit, conditam in auream pyxidem, & pretiosissimis margaritis adornatam Capitolio consecrauit.

Ad athletarum spectaculũ inuitauit & virgines Vestales: quia Olympiæ quoq; Cereris sacerdotibus spectare conceditur.

Magnificentia in excipiendo Tyridate Armenio. 13

NOn immeritò inter spectacula ab eo edita & Tyridatis in vrbem introitum retulerim. Quem Armeniæ regem magnis pollicitationibus solicitatum, cùm destinato per edictum die ostensurus populo propter nubilum distulisset, produxit, quò opportunissimè potuit: dispositis circa fori templa armatis cohortibus, curuli residẽs apud rostra triumphantis habitu, inter signa militaria, atq; vexilla: & primò per deuexum pulpitum subeuntem admisit ad genua, alleuatũmq; dextra exosculatus est: dein precãti, tiara deducta, diadema imposuit, verba supplicis interpretata prætorio viro multitudini pronuntiante. Perductum inde in theatrum, ac rursus supplicantem, iuxta se latere dextro collocauit. Ob quæ Imperator consalutatus, laurea in Capitolium lata.

Ianum geminum claudit. 14

IAnum geminum clausit, tam nullo, quàm residuo bello. Consulatus quatuor gessit: primum bimestrem, secundum & nouissimum semestres, tertium quadrimestrem: medios duos continuauit, reliquos inter annua spatia variauit.

Mos

Mos eius in iure dicendo. 15

IN iurisdictione postulatoribus, nisi sequenti die, ac per libellos, non temere respondit. In cognoscendo, morem eum tenuit, vt cõtinuis actionibus omißis, singulatim quæq; per vices ageret Quoties autem ad consultandum sederet, neque in commune quicquam, neque propalam deliberabat: sed & conscriptas ab vnoquoque sententias tacitus ac secretò legens, quid ipsi libuisset, perinde atq; pluribus idem videretur, pronuntiabat. In curiam libertinorum filios diu non admisit, admißisq; à prioribus principibus honores denegauit. Candidatos, qui supra numerum essent, in solatium dilationis ac moræ, legionibus præposuit. Consulatum in senos pler[illegible]q; menses dedit. Defunctoq; circa Cal. Ianuarias altero è COSS. neminem substituit: improbans exemplum vetus Caninij Rebuli vno die Consulis. Triumphalia ornamenta, etiam quæstoriæ dignitatis, et nõnullis ex equestri ordine tribuit: nec vtiq; de causa militari, sed & de quibusdam rebus orationes ad Senatum missas, præterito Quæstoris officio, per Consulem plerunq; recitabat.

Afflictio Christianorum. 16

FOrmam ædificiorũ vrbis nouam excogitauit: et vt ante insulas, ac domos, porticus essent, de quarũ solarijs incendia arcerẽtur: easq; sumptu suo extruxit. Destinarat etiam Hostia

tenus mœnia promouere, atque inde fossa mare veteri vrbi inducere. Multa sub eo et animaduersa seuerè, & coërcita, nec minus instituta: adhibitus sumptibus modus: publicæ cœnæ ad sportulas redactæ: interdictum, ne quid in popinis cocti, præter legumina, aut olera veniret, cùm antea nullum non obsonij genus proponeretur. Afflicti supplicijs Christiani, genus hominũ superstitionis nouæ ac maleficæ. Vetiti quadrigariorũ lusus, quibus inueterata licẽtia passim vagãtibus, fallere ac furari ꝑ iocũ ius erat: pantomimorũ factiones cũ ipsis simul relegatæ.

Cautum in falsarios pro testamentis. 17

ADuersus falsarios tũc primùm repertũ ne tabulæ nisi pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto obsignarẽtur. Cautũ, vt in testamẽtis primæ duæ ceræ, testatorum modò nomine inscripto, vacuæ signaturis ostenderentur: ac ne quis alieni testamenti scriptor legatum sibi adscriberet. Item vt litigatores pro patrocinijs certam, iustamq; mercedem, pro subsellijs nullam omnino darent, præbente ærario gratuita: vtq; rerum actu ab ærario causæ ad forum, ac recuperatores transferrentur: & vt omnes appellationes à iudicibus ad Senatum fierent.

Imperium sub Nerone non auctum. 18

AVgendi, propagãdiq; Imperij neq; voluntate vlla, neque spe motus vnquam, etiam

ex

ex Britãnia deducere exercitum cogitauit: nec nisi verecundia, ne obtrectare parentis gloriæ videretur, destitit. Ponti modò regnum concedente Polemone, item Alpium, defuncto Cottio, in prouinciæ formam redegit.

Expeditiones Alexandrinæ & Achaicæ per eum ſuſceptæ. 19

PEregrinationes duas omnino ſuſcepit, Alexandrinam, & Achaicã: ſed Alexandrinam ipſo profectionis die destitit, turbatus ſimul religione, ac periculo. Nam cùm circuitis templis in æde Vestæ reſediſſet, conſurgenti ei primùm lacinia obhæſit: deinde tanta caligo coorta eſt, vt diſpicere non poſſet. In Achaia Isthmum perfodere aggreſſus, prætorianos pro concione ad inchoandum opus cohortatus eſt: tubaq́; ſigno dato, primus raſtello humum effodit, & corbulæ cõgeſtam humeris extulit. Parabat & ad Caſpias portas expeditionem, conſcripta ex Italicis ſenûm pedũ tyronibus noua legione quam Magni Alexandri phalagẽ appellabat. Hæc partim nulla reprehenſione, partim etiam non mediocri laude digna in vnum contuli, vt ſecernerem à probris ac ſceleribus eius, de quibus dehinc dicam.

ultima antri... uestis heroem

Studium eius in cantu & muſica. 20

INter cæteras diſciplinas, pueritiæ imbutus tẽpore & muſica, ſtatim vt Imperiũ adeptus eſt, Terpnum citharœdum vigẽtem tunc præter

alios accersiit: diebusq; continuis post cœnam canenti in multam noctem assidens, paulatim & ipse meditari, exercerique cœpit. Nec eorum quicquam omittere, quæ generis eius artifices, vel conseruandæ vocis causa, vel augendæ factitarent. Sed & plumbeam chartam supinus pectore sustinere, & clystere, vomituq; purgari, & abstinere pomis, cibisq; officientibus: donec blandiente profectu (quanquam exiguæ vocis, & fuscæ) prodire in scenam concupiuit, subinde inter familiares Græcum prouerbium iactans, Occultæ musicæ nullum esse respectum. Et prodiit Neapoli primùm, ac ne concusso quidem repentè motu terræ theatro, antè cantare destitit, quàm inchoatum absolueret νόμον. Ibidem sæpius & per complures cantauit dies: sumpto etiam ad reficiendam vocem breui tempore, impatiens secreti à balneis in theatrum transiit: mediaq; in orchestra frequente populo epulatus, si paulùm subbibisset, aliquid se suffertim tinniturũ Græco sermone promisit. Captus autem modulatis Alexandrinorum laudationibus, qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant, plures Alexandria euocauit. Neque eo segnius adolescẽtes equestris ordinis, & quinque amplius millia è plebe robustissimæ iuuentutis vndiq; elegit, qui diuisi in factiones, plausuum genera condiscerent, (bombos, & imbrices, & testas vocabãt) operamq; nauarent cantanti sibi insignes pinguissima

nere
[illegible] chori
tragediis
interme
in comedi

guißima coma, & excellentißimo cultu pueri, nec sine annulo leuis, quorũ duces quadragena millia H-S merebant.

Tragœdias cantat. 21

CVm magni æstimaret cantare, etiã Romæ Neroneũ agona ante præstitutam diem reuocauit. Flagitãtibusq; cũctis cœlestem vocem, respondit quidem, in hortis se copiã volentibus facturum: sed adiuuãte vulgi preces etiam statione militum, quæ tunc excubabat, repræsentaturum se pollicitus est libens: ac sine mora nomen suum in albo profitentium citharœdorum iußit adscribi: sorticulaq; in vrnam cum cæteris demissa intrauit ordine suo, simulq; Præfecti prætorij citharã sustinẽtes, pòst Tribuni militum, iuxtaq; amicorum intimi. Vtq; constitit peracto principio, Nioben se cantaturũ per Cluium Rufum consularem pronuntiauit, & in horam ferè decimam perseuerauit: coronámque eam, & reliquam certaminis partẽ in annum sequentem distulit, vt sæpius canendi occasio esset. Quod cùm tardum videretur, non cessauit identidem se publicare. Non dubitauit etiam in priuatis spectaculis operam inter scenicos dare, quodam Prætorum H-S. decies offerente. Tragœdias quoq; cantauit personatus: heroum, deorumq;, item heroidum, ac dearum personis effictis ad similitudinem oris sui, & fœminæ, prout quanq; diligeret. Inter cætera cantauit Cana-

cen parturientem, Orestem matricidam, Oedipodem excæcatum, Herculem insanum. In qua fabula fama est, tyrunculum militem positum ad custodiā aditus, cùm eum ornari, ac vinciri catenis, sicut argumentum postulabat, videret, accurrisse ferendæ opis gratia.

Studium eius aurigandi, & citharizandi. 22

EQuorū studio vel præcipuè ab ineunte ætate flagrauit: plurimusq; illi sermo, quanquàm vetaretur, de Circēsibus erat: & quondā tractum Prasinum agitatorem inter condiscipulos querens, obiurgante magistro, de Hectore se loqui ementitus est. Sed cùm inter initia Imperij eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet, ad omnes etiam minimos Circenses secessu commeabat, primò clàm, deinde propalam: vt nemini dubiū esset, eo die vtiq; affuturum. Neq; dißimulabat, velle se palmarū numerum ampliare: quare spectaculū multiplicatis missilibus in serum protrahebatur, ne dominis quidem iam factionum dignantibus, nisi ad totius diei cursum greges ducere. Mox et ipse aurigare, atq; etiam spectari sæpius voluit: positoq; in hortis inter seruitia, & sordidam plebem rudimento, vniuersorum se oculis in circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappam, vnde magistratus solent. Nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam (vt dixim

diximus)petit,hinc maximè motus. Instituerāt ciuitates, apud quas musici agones edi solent, omnes citharœdorum coronas ad ipsum mittere. Eas adeò gratè recipiebat, vt legatos, qui pertulissent, nō modò primos admitteret, sed etiam familiaribus ëpulis interponeret. A quibusdam ex his rogatus, vt cantaret super cœnam, exceptusq; effusius, solos scire audire Græcos, solosq; se, & studijs suis dignos ait. Nec profectione dilata, vt primùm Caßiopen traiecit, statim ad aram Iouis Caßij cantare auspicatus est.

Certamina exercituum, ac timor in eo genere. 23

CErtamina deinceps obijt omnia. Nam & quæ diuersißimorum temporum sunt, cogi in vnum annum quibusdam etiam iteratis iussit. Olympiæ quoque præter cōsuetudinem musicum agona commisit. Ac, ne quid circa hæc occupatum auocaret, detinerétue, cùm præsentia eius vrbicas res egere à liberto Helio admoneretur, rescripsit his verbis: Quamuis nunc tuum consilium sit, & votum, me celeriter reuerti, tamen suadere, & optare potius debes, vt Nerone dignus reuertar. Cantante eo, nec necessaria quidem causa excedere theatro licitum erat. Itaque & enixæ quædam in spectaculis dicuntur, & multi tædio audiendi, laudandiq;, clausis oppidorum portis, aut furtim desiluisse de muro, aut morte simulata funere elati. Quàm

autem trepidè anxieq; certauerit, quanta aduersariorum æmulatione, quo metu iudicum, vix credi potest. Aduersarios quasi planè conditionis eiusdem, obseruare, captare, infamare secretò nonnunquam, ex occursu maledictis incessere: ac si qui arte præcellerent, corrumpere etiam solebat. Iudices autem prius, quàm inciperet, reuerentißimè alloquebatur, omnia se facienda fecisse, sed euentum in manu esse fortunæ: Illos vt sapientes, & doctos viros fortuita debere excludere: atq; vt auderet, hortantibus, æquiore animo recedebat: ac ne sic quidem sine solicitudine, taciturnitatem, pudorémque quorundam pro tristitia, ac malignitate arguens, suspectósque sibi dicens.

Obedientia eius in dictis certaminibus. 24

IN certando verò ita legi obediebat, vt nunquam excreare ausus, sudorẽ quoque frontis brachio detergeret: atq; etiam in quodam tragico actu, cùm elapsum baculũ citò resumpsisset, pauidus & metuens, ne ob delictum certamine summoueretur, non aliter cõfirmatus est, quàm adiurante hypocrita, non animaduersum id inter exultationes succlamationesq; populi. Victorem autem se ipse pronũtiabat. Qua de causa & præconio vbique contendit. Ac ne cuius alterius hieronicarum memoria, aut vestigium extaret vsquã, subuerti, et vnco trahi,

abijcique

abijcique in latrinas omnium statuas & imagines imperauit. Aurigauit quoq; plurifariã, Olympijs verò etiã decemiugem: quamuis idipsũ in rege Mithridate carmine quodã suo reprehẽdisset. Sed excussus curru ac rursus repositus, cùm perdurare nõ posset, destitit ante decursum: nec eo secius coronatus est. Decedens deinde, prouinciam vniuersam libertate donauit, simúlque iudices ciuitate Romana, & pecunia grandi. Quæ beneficia è medio stadio Isthmiorum die sua ipse voce pronuntiauit.

Reditus eius è Græcia, ac eiusdem triumphi. 25

Reuersus è Græcia Neapolim, quòd in ea primùm artem protulerat, albis equis introijt, disiecta parte muri, vt mos hieronicarum est. Simili modo Antiũ, indè Albanũ, inde Romã. Sed et Romã eo curru, quo Augustus olim triũphauerat, & in veste purpurea, distinctaq; stellis aureis chlamyde, coronamq; capite gerens Olympicam, dextra manu Pythiam, præeunte pompa cæterorum, cum titulis, vbi, & quos, quo cantionum, quóue fabularum argumẽto vicisset, sequẽtibus currũ ouãtium ritu plausoribus, Augustanos, militesq; se triũphi eius, clamãtibus. Dehinc diruto circi maximi arcu, per velabrũ, forũq;, palatiũ, & Apollinẽ petijt. Incedẽti paßim victimæ cæsæ, sparso per vias idẽtidẽ croco, ingestæq; aues, ac lemnisci, & bellaria.

Sacras coronas in cubili circum lectos posuit. Itē statuas suas citharœdico habitu: qua nota etiam nummum percußit. Ac post hæc tātum abfuit à remittendo, laxādóque studio, vt conseruandæ vocis gratia, neq; milites vnquā, nisi absens, aut alio verba pronuntiante, appellaret: neq; quicquam seriò, iocóue egerit, nisi astante phonasco, qui moneret, parceret arterijs, ac sudarium ad os applicaret: multísque vel amicitiam suam obtulerit, vel simultatem indixerit, prout quisque se magis, parciúsue laudasset.

Rapinæ eius, & alia scelera. 26

Petulantiam, libidinē, luxuriā, auaritiam, crudelitatem sensim quidem primò, & occultè, velut iuuenili errore, exercuit: sed vt tunc quoque dubiū nemini foret, natura illa vitia, nō ætatis esse. Post crepusculum statim arrepto pileo, vel galero popinas inibat: circumq; vicos vagabatur ludibūdus, nec sine pernicie tamen. Siquidem redeuntes à cœna verberare, ac repugnantes vulnerare, cloacisq; demergere assueuerat: tabernulas etiā effringere, & expilare: quintana domi constituta, vbi parta, & ad licitationem diuidendæ prædæ pretium assumeretur. Ac sæpe in eiusmodi rixis, oculorū & vitæ periculum adijt, à quodam laticlauio, cuius vxorem attrectauerat, propè ad necem cæsus. Quare nunquam postea se publico illud horæ sine Tribunis commisit, procul & occultè sub-

sequen

sequẽtibus. Interdiu quoq; clàm gestatoria sella delatus in theatrum, seditionibus pantomimorum ex parte proscenij superiori, signifer simul ac spectator aderat. Et cùm ad manus ventum esset, lapidibusq́;, & subselliorum fragminibus decertaretur, multa & ipse iecit in populum, atq; etiã Prætoris caput cõsauciauit.

Comessationes, & eius epulæ. 27

PAulatim verò inualescẽtibus vitijs, iocularia, & latebras omisit, nullaq́; dißimulãdi cura ad maiora palàm erupit. Epulas è medio die ad mediam noctem protrahebat, refotus sæpius calidis piscinis, ac tempore æstiuo niuatis. Cœnitabatq́; nonnunquam & in publico, naumachia præclusa, vel Martio campo, vel circo maximo, inter scortorum totius vrbis, Ambubaiarũq́; ministeria. Quoties Hostiam Tyberi deflueret, aut Baianum sinum præternauigaret, dispositæ per litora, & ripas diuersoriæ tabernæ parabantur, insignes ganeæ, & matronarũ institorias operas imitantium, atq; hinc inde orantium, vt appelleret. Indicebat & familiaribus cœnas, quorum vni mellita quadragies H-S. constiterũt, alteri pluris aliquanto ab Syrtio rosaria.

Matris nefarius concubitus. 28

SVper ingenuorum proagogia, & nuptarum concubinatus, Vestali virgini Rubriæ vim intulit. Acten libertã paulũ abfuit, quin

iusto

iusto matrimonio sibi coniungeret, submißis consularibus viris, qui regio genere ortam peierarent. Puerum Sporum, exectis testibus, etiam in muliebrem naturam trãsfigurare conatus est, cum dote, & flammeo per solẽne nuptiarum celeberrimo officio, deductum ad se pro vxore habuit. Extatq; cuiusdam non inscitus iocus, bene agi potuisse cum rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset vxorẽ. Hunc Sporum Augustarum ornamentis excultum, lecticáque vectum, & circa conuentus mercatusq; Græciæ, ac mox Romæ circa sigillaria comitatus est, identidem exosculans. Nam matris concubitum appetisse, & ab obtrectatoribus eius, ne ferox, atq; impotens mulier & hoc genere gratiæ præualeret, deterritũ nemo dubitauit, vtiq; postquam meretricem, quam fama erat Agrippinæ simillimam, inter concubinas recepit. Olim etiam quoties lectica cum matre veheretur, libidinatũ incestè, ac maculis vestis proditum affirmant.

Pudicitia eius paſsim proſtrata. 29

SVam quidem pudicitiam vsqueadeò prostituit, vt contaminatis penè omnibus membris, nouißimè quasi genus lusus excogitaret: quatenus feræ pelle contectus emitteretur è cauea, virorumq; ac fœminarum ad stipitem deligatorũ inguina inuaderet, & cùm affatim desæuisset, conficeretur à Doryphoro liberto, cui

etiam

etiam, sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit, voces quoq;, & eiulatus vim patientium virginum imitatus. Ex nonnullis comperi, persuasissimum habuisse eum, neminem hominem pudicum, aut vlla corporis parte purum esse, verùm plerosque dissimulare vitium, & calliditate obtegere: ideóque professis apud se ob scœnitatem, cætera quoq; concessisse delicta.

Prodigalitas eius, ac diuitiarum profusio. 30

D*Iuitiarum, & pecuniæ fructũ non alium putabat, quàm profusionem: sordidos ac deparcos esse, quibus ratio impensarũ constaret: prælautos, vereq; magnificos, qui abuterentur, ac perderẽt. Laudabat, mirabaturq; auũculum Caiũ, nullo magis nomine, quàm quòd ingentes à Tyberio relictas opes in breui spatio prodegisset. Quare nec largiendi, nec absumẽdi modũ tenuit: In Tyridatem, quod vix credibile videatur, octingenta nummûm millia diurna erogauit, abeuntiq; super H-S. millies contulit.* sextenti *Menecratẽ citharœdũ & Specillũ Mirmillonẽ triumphalium virorum patrimonijs, ædibusq; donauit. Cercopithecũ Panerotẽ fœneratorem, & vrbanis, rusticisq; prædijs locupletatũ, propè regio extulit funere. Nullam vestem bis induit. Quadragenis in punctũ H-S. aleã lusit. Piscatus est rete aurato, purpura, coccoq; funibus nexis. Nuuquã carrucis minus mille fecisse iter*

tradi

traditur, soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus, armillata & phalerata cuba maxicorum turba, atque cursorum.

Opera publica per eum facta. 31

N*On in alia re dānosior, quàm in ædificādo. Domū à Palatio Exquilias vsq; fecit. Quā primò transitoriā, mox incēdio absumptam, restitutamq;, aureā nominauit. De cuius spatio atq; cultu suffecerit hoc retulisse. Vestibulum eius fuit, in quo colossus* CXX. *pedū staret, ipsius effigie: tāta laxitas, vt porticus triplices milliarias haberet. Item stagnū maris instar, circunseptū ædificijs ad vrbium speciem. Rura insuper aruis, atq; vinetis, & pascuis, syluisq; varia, cum multitudine omnis generis pecudum ac ferarū. In cæteris partibus cuncta auro lita, distincta gēmis, vnionumq; conchis erant. Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis, versatilibus vt flores, fistulatis vt vnguenta desuper spargerentur. Precipua cœnationū rotūda, quæ perpetuò diebus ac noctibus vice mūdi circumageretur: balineæ marinis, & albulis fluentes aquis. Eiusmodi domū cùm absolutā dedicaret, hactenus cōprobauit, vt se diceret quasi hominē tandem habitare cœpisse. Præterea incohoabat piscinā à Miseno ad Auernū lacum, contectā, porticibus conclusam, quo quicquid totis Baijs calidarū esset, cōmitteretur. Fossam ab Auerno Hostiam vsque, vt nauibus, nec tamē mari*

iretur

iretur, longitudinis per C L x. milliaria, latitudinis, qua cõtrariæ quinqueremes commearent. Quorum operum perficiendorum gratia, quod vbiq; essent custodiæ, in Italiam deportari, etiã scelere conuictos, non nisi ad opus damnari, præceperat. Ad hunc impendiorum furorem super fiduciam Imperij, etiam spe quadam repentina immensarum, & reconditarum opum impulsus est, ex indicio equitis Romani pro cõperto pollicentis, thesauros antiquissimæ gazæ, quos Dido regina fugiens Tyro secum extulisset, esse in Africa vastissimis specubus abditos, ac posse erui paruula molientium opera.

Rapinæ eius, extorsiones, & sacrilegia. 32

V*Erùm vt spes fefellit, destitutus, atq; ita iã exhaustus, & egens, vt stipẽdia quoq; militum, & commoda veteranorũ protrahi, ac differri necesse esset, calumnijs, rapinísque intendit animũ. Ante omnia instituit, vt è libertorum defunctorum bonis pro semisse dodrans cogeretur ei, qui sine probabili causa eo nomine essent, quo fuissent illæ familiæ, quas ipse cõtingeret: deinde vt ingratorũ in principem testamenta ad fiscum pertinerent: ac ne impune esset studiosis viris, qui scripsissent, vel dictaßẽt ea: tum vt lege maiestatis facta, dictáque omnia, quibus modò delator non deesset, tenerẽtur. Reuocauit & præmia coronarum, quæ vnquã sibi*

in cer

incertaminibus ciuitates detulissent. Et cùm interdixisset vsum amethystini, ac Tyrij coloris, submisissetq; qui nundinarum die paucula s vncias venderet, præclusit cunctos negotiatores. Quinetiam inter canendum animaduersam matronam è spectaculis, vetita purpura cultã demonstrasse procuratoribus suis creditur, detractamq; illico non veste modò, sed & bonis exuit. Nulli delegauit officium, vt non adijceret, Scis quid mihi opus sit: &, hoc agamus, ne quis quicquam habeat. Vltimò templis compluribus dona detraxit, simulacraq; ex auro, vel argento fabricata conflauit, in his penatium Deorum, quæ mox Galba restituit.

Parricidium eius in Claudium & Britannicum. 33

P*Arricidia & cædes à Claudio exorsus est. Cuius necis, etsi non autor, at conscius fuit, neque dissimulanter, vt qui boletos, in quo cibi genere venenum is acceperat, quasi Deorum cibum, posthac prouerbio Græco collaudare sit solitus. Certè omnibus rerum, verborumq; contumelijs mortuũ insectatus est, modò stultitiæ, modò sæuitiæ arguens. Nam et morari eum inter homines desiisse, producta prima syllaba iocabatur: multaq; decreta, & cõstituta, vt insipientis, atq; deliri pro irritis habuit. Deniq; bustum eius consepiri nisi humili, leuiq; materia neglexit. Britannicum non minus æmulatione*

vocis

vocis, quæ illi iucũdior ſuppetebat, quàm metu, ne quando apud hominũ gratiam paterna memoria præualeret, veneno aggreſſus eſt. Quod acceptum à quadam Locuſta venenariorũ indice, cùm opinione tardius cederet, ventre modò Britannici moto: accerſitam mulierem ſua manu verberauit, arguens pro veneno remediũ dediſſe. Excuſantiq́; minus datũ, ad occultandam facinoris inuidiã: Sanè, inquit, legem Iuliam timeo: coegitq́; ſe coram in cubiculo quàm poſſet velociſsimum, ac præſentaneum, coquere. Deinde in hœdo expertus, poſtquàm is quinque horas protraxit, iterum ac ſæpius recoctũ, porcello obiecit. Quo ſtatim exanimato, inferri in triclinium, dariq́; cœnanti ſecum Britannico imperauit. Et cùm ille ad primum guſtum concidiſſet, comitiali morbo ex conſuetudine correptum apud conuiuas ementitus, poſtero die raptim inter maximos imbres trãſlatitio extulit funere. Locuſtæ pro nouata opera, impunitatem, prædiaq́; ampla, ſed & diſcipulos dedit.

Parricidiũ eius in matrem & amitã. 34

M*Atrem dicta, factaq́; ſua exquirentem acerbius, & corrigẽtem, hactenus primò grauabatur, vt inuidia identidem oneraret, quaſi ceſſurus Imperio, Rhodúmque abiturus: mox & honore omni, & poteſtate priuauit, ab ductaq́; militũ & Germanorũ ſtatione, contubernio quoq́; ac palatio expulit. Neque in diue-*

xanda quicquam pēsi habuit: submißis & qui Romæ morantem litibus, & in secessu quiescentem per conuitia & iocos, terra, marique præteruehentes inquietarent. Verùm minis eius, ac violentia territus perdere statuit. Et cùm veneno ter tentasset, sentiretq; antidotis præmunitam, lacunaria, quæ noctu super dormientem luxata machina deciderent, parauit. Hoc consilio per conscios parū celato, solutilem nauē, cuius vel naufragio, vel cameræ ruina periret, cōmentus est. Atq; ita reconciliatione simulata, iucundißimis literis Baias euocauit ad solēnia quinquatrium simul celebranda, datoq; negotio trierarchis, qui liburnicam, qua aduecta erat velut fortuito concursu confringerent, protraxit conuiuium. Repetentiq; Baulos in locum corrupti nauigij, machinosum illud obtulit, hilare prosecutus, atq; in digressu papillas quoq; exosculatus, reliquum temporis cum magna trepidatione vigilauit, opperiens cœptorum exitū. Sed vt diuersa omnia, nandóque euasisse eam comperit, inops consilij, L. Agerinum libertum eius, saluam & incolumem cum gaudio nūtiantem, obiecto clàm iuxtà pugione, vt percussorem sibi subornatum arripi, constringiq; iußit, matremq; occidi, quasi deprehensum crimen voluntaria morte vitasset. Adduntur his atrociora, nec incertis autoribus, ad visendum interfectæ cadauer accurrisse, contrectasse membra,

bra, alia vituperasse, alia laudasse, sitique interim oborta bibisse. Neque tamen sceleris conscientiam, quanquàm & militum, & Senatus, Populiq; gratulationibus confirmaretur, aut statim, aut vnquam postea ferre potuit, sæpe confessus exagitari se materna specie, verberibus furiarum, ac tædis ardentibus. Quin & facto per Magos sacro, euocare manes, & exorare tentauit. Peregrinatione quidem Græciæ Eleusinijs sacris quorum imitatione impij & scelerati voce præconis summouerentur, interesse non ausus est. Iũxitq; parricidio matris amitæ necem. Quam cùm ex duritia alui cubãtem visitaret, & illa tractãs lanuginẽ eius, vt assolet, iam grandis natu, per blanditias fortè dixisset, Simul hãc excepero, mori volo: conuersus ad proximos conf stim se positurum velut irridens ait, præcepitq; medicis, vt largius purgarent ægram. Nam necdũ defunctæ bona inuasit, suppresso testamẽto ne quid abscederet.

Parricidium eius in vxores, ac sibi coniunctißimos. 35

VXores præter Octauiã duas posteà duxit Poppæam Sabinam, quæstorio patre natam, & equiti Romano antè nuptam: Deinde Statiliam Messalinam, Tauri bis Consulis, ac triumphalis abneptem. Qua vt potiretur, virum eius Atticum Vestinum Consulẽ in bonore ipso trucidauit. Octauiæ consuetudinem

citò aspernatus, corripientibus amicis, sufficere illi debere respondit vxoria ornamenta. Eandem mox sæpe frustra strangulare meditatus, dimisit vt sterilem: sed improbante diuortium populo, nec parcente conuiciјs, etiam relegauit. Deniq; occîdit sub crimine adulteriorum adeò impudenti, falsoq;, vt in quæstione pernegantibus cunctis, Anicetum pædagogum suum indicem subiecerit, qui dolo stupratam à se fateretur. Poppæã duodecimo die post diuortiũ Octauiæ in matrimonium acceptam, dilexit vnicè. Et tamen ipsam quoq; ictu calcis occidit, quòd se ex aurigatione serò reuersum, grauida & ægra conuiciјs incesserat. Ex hac filiam tulit Claudiam Augustam, amisitq; admodũ infantem. Nullũ adeò neceßitudinis genus est, quod non scelere perculerit. Antoniam filiam Claudiј recusantem post Poppææ mortem nuptias suas, quasi molitricẽ nouarũ rerum, interemit. Similiter interemit cæteros, aut affinitate aliqua sibi, aut propinquitate coniunctos. In quibus Aulum Plancum iuuenẽ, quem cùm ante mortem, per vim constuprasset: eat nũc, inquit, mater mea, & successorem meum osculetur: iactans dilectum ab ea, & ad spem Imperiј impulsum. Priuignum Ruffinum Crispinum Poppæa natum, impuberem adhuc, quia ferebatur ducatus, & Imperia ludere, mergendum mari, dum piscaretur, seruis ipsius demandauit.

Thusc

Thuscum nutricis filiũ relegauit, quòd in procuratione Aegypti balneis in aduentum suum extructis, lauisset. Senecam præceptorẽ ad necem compulit, quamuis sæpe commeatum petenti, bonisque cedenti persanctè iurasset, suspectum se frustra, periturumq́; potius, quàm nociturum ei. Burro Præfecto remedium ad fauces pollicitus, toxicum misit. Libertos diuites, & senes, olim adoptionis, mox dominationis suæ fautores, atq; rectores, veneno partim cibis, partim potionibus indito, intercepit.

Sæuitia eius in exteros, & cædes illustrium virorum. 36

NEc minore sæuitia foris, & in exteros grassatus est. Stella crinita, quæ summis potestatibus exitiũ portendere vulgò putatur, per continuas noctes oriri cœperat. Anxius ea re, vt ex Babilo astrologo didicit, solere reges talia ostenta cæde aliqua illustri expiare, atq; à semet in capita procerum depellere, nobilissimo cuiq; exitium destinauit. Enimuero multò magis, & quasi per iustam causam duabus coniurationibus promulgatis, quarum prior, maiorq́; Pisoniana Romæ, posterior Vinciana Beneuẽti conflata, atq; detecta est. Cõiurati è vinculis triplicium catenarũ dixere causam: cùm quidam crimen vltro faterentur, nonnulli etiã imputarẽt, tanquã aliter illi nõ possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitijs omnibus.

Damnatorum liberi vrbe pulsi, enectíq; veneno, aut fame. Constat quosdam cum pædagogis, & capsarijs vno prandio pariter necatos, alios diurnum victum prohibitos quærere.

Cædes multorum passim facta, & alia eius gesta. 37

NVllus posthac adhibitus delectus, aut modus interimendi quoscunq; libuisset, quacunq; de causa. Sed ne de pluribus referam, Saluidieno Orphito obiectum est, quòd tabernas tres de domo sua circa forũ ciuitatibus ad stationem locasset, Caßio Longino Iurisconsulto, ac luminibus orbato, quòd in vetere gentili stemmate C. Caßij percussoris Cæsaris imagines restituisset, Peto Thraseæ tristior, & pædagogi vultus. Mori iußis non amplius, quàm horarium spatium dabat. At ne quid moræ interueniret, medicos admonebat, qui cunctantes continuò curarent. Ita enim vocabat, venas mortis gratia incidere. Creditur etiã Polyphago cuidã Aegyptij generis, crudam carnem, & quicquid daretur mandere assueto, concupisse viuos homines laniandos, absumendósq; obijcere. Elatus, inflatúsq; tãtis velut succeßibus, negauit, quẽquam principũ scisse, quid sibi liceret. Multásq;, nec dubias, significationes sæpe iecit, ne reliquis quidẽm se parsurum Senatoribus, eúmque ordinem sublaturum quandoq; è Repub. ac prouincias & exercitus equiti Rom. ac li

ac libertis permissurum. Certè neq; adueniens, neq; proficiscens quenquam osculo impertiuit, ac ne resalutatione quidem. Et in auspicando opere Isthmi, magna frequentia clarè, vt sibi, ac populo. Rom. bene res verteret, optauit, dissimulata Senatus mentione.

Vrbis incendium per eum factum. 38

SEd nec populo, aut mœnibus patriæ pepercit, dicente quodam in sermone communi, ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί: imò, inquit, ἐμοῦ ζῶντος. Planéq; ita fecit. Nam quasi offensus deformitate veterum ædificiorũ, & angustijs, flexurísq; vicorũ, incendit vrbem tam palàm, vt pleriq; consulares, cubicularésq; eius cum stupa, tedáq; in prædijs suis deprehensos non attigerint: & quædam horrea circa domum auream, quorum spatium maximè desiderabat, vi bellicis machinis labefactata, atq; inflammata sint, quòd saxeo muro constructa erant. Per sex dies, septémque noctes ea clade sæuitum est, ad monumentorum, bustorúmque diuersoria plebe compulsa. Tunc præter immensum numerum insularum, domus priscorum ducum arserunt, hostilibus adhuc spolijs adornatæ, Deorúmq; ædes ab regibus, ac deinde Punicis, & Gallicis bellis votæ dedicatæq;, & quicquid visendum, atque memorabile ex antiquitate durauerat. Hoc incendium è turri Mecœnatiana prospectans, lætúsque flamine

(vt aiebat) pulchritudine, ἅλωσιν Ilij decantauit in illo suo scenico habitu. Ac ne non hinc quoq; quantum posset prædæ, & manubiarum inuaderet, pollicitus cadauerum, & ruderum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit: collationibúsq; nō receptis modò, verùm & efflagitatis, prouincias, priuatorúmq; census propè exhausit.

Clades & probra in eum. 39

ACcesserunt tantis ex principe malis, probrísq; quædam & fortuita: pestilentia vnius autumni, qua XXX. funerum millia in rationē Libitinæ venerūt. Clades Britannica, qua duo præcipua oppida, magna ciuium, sociorūq; cæde direpta sunt: ignominia ad Orientem legionibus in Armenia sub iugum missis, ægréq; Syria retenta. Mirum, & vel præcipuè notabile inter hæc fuit, nihil eum patientius quàm maledicta, & cōuicia hominum tulisse: neq; in vllos leniorem, quàm qui se dictis, aut carminibus lacessissent, extitisse. Multa Græcè Latinéq; ꝑscripta, aut vulgata sunt, sicut illa:

Νέρων, Ὀρέστης, Ἀλκμαίων, μητροκτόνοι.
Νεόνυμφον Νέρων ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν.

Quis negat Aeneæ magna de stirpe Neronem?
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.
Dum tēdit citharā noster, dū cornua Parthus,
Noster erit Pæan, ille Hecateboletes.
Roma domus fiet, Veios migrate Quirites,

Si non & Veios occupat ista domus.

Sed neq; autores requisiuit: & quosdam per indicem delatos ad Senatum affici grauiore pœna prohibuit. Transeuntem eum Isidorus Cynicus in publico clara voce corripuerat, quòd Nauplij mala bene cantitaret, sua bona malè disponeret. Et Datus Atellanarum histrio in cantico quodam, ὑγίαινε πάτερ, ὑγίαινε μῆτερ, ita demonstrauerat, vt bibentem natantémq; faceret, exitum Claudij Agrippinæq; significans, & in nouißima clausula,

Orcus vobis ducit pedes,

Senatum gestu notaret. Histrionem & philosophũ Nero nihil amplius quàm vrbe Italiáq; submouit, vel contemptu omnis infamiæ, vel ne fatendo dolorem, irritaret ingenia.

Defectio Galliarum in eum. 40

T*Alem principem paulominus per* XIIII. *annos perpeßus terrarum orbis, tandem destituit: initium facientibus Gallis, duce Iulio Vindice, qui tum eam prouinciam Proprætore obtinebat. Prædictum à mathematicis Neroni olim erat, fore vt quandoq; destitueretur: vnde illa vox eius celeberrima, τὸ τεχνίον πᾶσα γαῖα τρέφει: quò maiore venia meditaretur citharœdicam artem principi sibi gratam, priuato necessariam. Spoponderunt tamen quidam destituto ei ordinationem Orientis, nõnulli nominatim regnũ Hierosolymorum, plures omnis*

pristinæ fortunæ restitutionẽ. Cui spei pronior, Britãnia, Armeniáq; amissa, ac rursus vtraq; recepta, defunctũ se fatalibus malis existimabat. Vt verò consulto Delphis Apolline, septuagesimum ac tertium annum cauendum sibi audiuit, quasi eo demum obiturus, ac nihil coniectans de ætate Galbæ, tanta fiducia, non modò senectam, sed etiam perpetuam, singularémq; cõcepit felicitatem, vt amißis naufragio pretiosißimis rebus, non dubitauerit inter suos dicere, pisces eas sibi relaturos. Neapoli de motu Galliarum cognouit die ipso, quo matrem occiderat: adeóq; lentè ac securè tulit, vt gaudentis etiam suspicionem præberet, tanquam occasione nata spoliandarum iure belli opulentißimarum prouinciarũ. Statimq; in Gymnasium progressus, certantes athletas effusißimo studio spectauit. ~~Cœna quoque~~ tempore interpellatus, tumultuosioribus literis, hactenus excanduit, vt malum ijs, qui descissent, minaretur. Deniq; per octo continuos dies non rescribere cuiquam, non mandare quid, aut præcipere conatus, rem silentio obliterauit.

Reditus eius in vrbem, & contumeliæ in eum dictæ. 41

EDictis tandem Vindicis contumeliosis, & frequentibus permotus, Senatum epistola in vltionem sui, Reiq; publicæ adhortatus est, excusato languore faucium, propter quem non adesset

adesset. Nihil autem æquè doluit, quàm vt citharœdum malum se increpitum, ac pro Nerone Aenobarbum appellatum. Et nomen quidem gentile, quod sibi per contumeliam exprobraretur, resumpturum se professus est, deposito adoptiuo. Cætera conuicia vt falsa, nō alio argumento refellebat, quàm quòd etiam inscitia tantopere laboratæ, perfectæq; à se artis obijceretur: singulos subinde rogitās, nossentne quenquam præstantiorem. Sed vrgentibus alijs super alios nūtijs, Romam prætrepidus redijt. Leuitérq; modò in itinere friuolo auspicio mente recreata, cùm annotasset insculptum monumento, militem Gallum ab equite Rom. oppressum, trahi crinibus, ad eam speciem: exiluit gaudio, cœlúmque adorauit. Ac ne tunc quidem aut Senatu, aut populo coràm appellato, quosdam è primoribus viris demū euocauit: transactáque raptim consultatione, reliquam diei partem per organa hydraulica noui, & ignoti generis circūduxit. Ostendénsq; singula, de ratione ac difficultate cuiusq; differens, iámq; etiam prolaturum omnia in theatrum affirmauit, si per Vindicem liceat.

nauale i
mentū m

Defectio Hispaniarum, & Galbæ, contra eum. 42

P*Ostquam etiam deinde Galbam, & Hispanias desciuisse cognouit, collapsus, animóque malè fracto, diu, & sine voce, & propè*

inter

intermortuus iacuit. Vtq; resipuit, veste discissa, capite conuerberato, actum de se pronuntiauit. Consolantíq; nutriculæ, & alijs quoq; iam principibus similia accidisse memoranti: se verò præter cæteros inaudita, & incognita pati respondit, qui suum Imperium viuus amitteret. Nec eò secius quicquam ex consuetudine luxus, atq; desidiæ omisit, vel imminuit. Quinimo, cùm prosperi quiddam ex prouincijs nuntiatum esset, super abundantissimã cœnam iocularia in defectionis duces carmina, lasciuéq; modulata, quæ vulgò innotuerũt, etiam gesticulatus est, ac spectaculis theatri clàm illatus, cuidam scenico placenti nuntium misit, abuti eum occupationibus suis.

Malum eius propositum, Consulum priuatio, & Consulatus assumptio. 43

INitio statim tumultus, multa & immania, verùm non abhorrentia à sua natura creditur destinasse: successores, percussorésq; submittere exercitus, & prouincias regentibus quasi conspiratis, idémq; & vnum sentiẽtibus, quicquid vbiq; exulum, quicquid in vrbe hominum Gallicanorum esset, contrucidare: illos, ne desciscentibus aggregarentur: hos, vt conscios popularium suorum, atque fautores. Gallias exercitibus diripiendas permittere, Senatum vniuersum veneno per conuiuia necare, vrbem incendere, feris in populum immissis, quò difficilius

defend

defenderetur. Sed abſterritus, nō tam pœnitentia, quàm perficiendi deſperatione, credénsque expeditionem neceſſariam, COSS. *ante tempus priuauit honore, atq; in vtriuſq; locum ſolus inijt Conſulatum: quaſi fatale eſſet, non poſſe Gallias debellari, niſi à* COS. *ac ſuſceptis faſcibus. Cùm pòſt epulas triclinio digrederetur, innixus humeris familiarium, affirmauit, ſimul ac primùm prouinciam attigiſſet, inermem ſe in conſpectum exercituum proditurum, nec quicquam aliud, quàm fleturum. Reuocatíſq; ad pœnitentiam defectoribus, ſequenti die latum inter lætos cantaturum epinicia, quæ iam nunc ſibi componi oporteret.*

Apparatus expeditionis in Gallos. 44

IN præparanda expeditione primam curam habuit diligendi vehicula, portandis ſcenicis organis, concubinaſq́; quas ſecum educeret, tondendi ad virilem modum, & ſecuribus peltiſq́; Amazonicis inſtruendi. Mox tribus vrbanas ad ſacramentum citauit, ac nullo idoneo reſpondente, certum dominis ſeruorū numerum indixit: nec niſi ex tota cuiuſq; familia probatiſsimos, ne diſpenſatoribus quidem, aut amanuenſibus exceptis, recepit. Partem etiā cenſus omnes ordines conferre iuſsit, & inſuper inquilinos priuatarum ædium, atq; inſularum, penſionem annuam repræſentare fiſco. Exegítque ingenti faſtidio, & acerbitate nummum aſperum

rum, argentum puſtulatum, aurum obryzum, vt pleriq; omnem collationem palàm recuſaret, conſenſu flagitantes, à delatoribus potius reuocanda præmia quæcunq; cepiſſent.

Probra in eum ſcripta. 45

EX annonæ quoq; caritate luctantium accreuit inuidia. Nam & fortè accidit, vt in publica fame Alexādrina nauis nuntiaretur puluerem luctatoribus aulicis aduexiſſe. Quare omniū in ſe odio cōcitato, nihil contumeliarum defuit, quin ſubiret. Statuæ eius à vertice currus appoſitus eſt cum inſcriptione Græca, Nunc demū agona eſſe, & traheret tandem. Alterius collo & aſcopera deligata, ſimúlq; titulus, Ego quid potui? ſed tu culeum meruiſti. Adſcriptum & columnis, iam gallos eum cantando excitaſſe. Iam noctibus iurgia cū ſeruis pleriq; ſimulantes, crebrò Vindicem poſcebant.

Portentis ſomniorum territus. 46

TErrebatur adhæc euidentibus portentis ſomniorum, & auſpiciorum, & ominū, tum veteribus, tum nouis, nunquam antea ſomniare ſolitus. Occiſa demum matre, vidit per quietem nauem ſibi regenti extortum gubernaculum, trahíq; ſe ab Octauia vxore in arctiſſimas tenebras. Et modò pennatarum formicarum multitudine oppleri, modò à ſimulacris gentium ad Pompeij theatrum dedicatarū circuiri, arceriq; progreſſu. Aſturconem, quo maximè

ximè lætabatur, posteriore corporis parte in simiæ speciem transfiguratum, ac tantùm capite integro hinnitus edere canoros. De mausoleo sponte foribus patefactis exaudita vox est, nomine eum ciens. Cal. Ianuarij exornati Lares in ipso sacrificij apparatu conciderunt. Auspicanti Sporus annulũ muneri obtulit: cuius gemmæ sculptura erat, Proserpinæ raptus. Votorum nuncupatione, magna iam ordinum frequentia vix repertæ Capitolij claues. Cùm ex oratione eius, qua in Vindicem perorabat, recitaretur in Senatu, daturos pœnas sceleratos, ac breui dignum exitum facturos, conclamatum est ab vniuersis: Tu facies Auguste. Obseruatum etiam fuerat, nouißimam fabulam cantasse eum publicè Oedipodem exulem, atque in hoc decidisse versu,

Θανεῖν μ' ἄνωγε σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

Deseritur ab omnibus. 47

NVntiata etiam interim cæterorum exercituum defectione, literas prandenti sibi redditas concerpsit, mensam subuertit, duos scyphos gratißimi vsus, quos Homericos à cælatura carminum Homeri vocabat, solo illisit, ac sumpto à Locusta veneno, & in auream pyxidem condito, transijt in hortos Seruilianos. Vbi præmißis libertorum fidißimis Hostiam, ad classem præparandam, Tribunos, Centurionésque Prætorij de fugæ societate tentauit.

Sed partim tergiuersantibus, partim apertè detrectantibus, vno verò etiam proclamante,

Vsqueadeóne mori miserum est?

varia agitauit, Parthósne, an Galbā supplex peteret, an atratus prodiret in publicum, próq; Rostris quanta posset maxima miseratione veniam præteritorum precaretur. Ac ni flexisset animos, vel Aegypti præfecturam concedi sibi oraret. Inuentus est postea in scrinio eius hac de re sermo formatus. Sed deterritum putant, ne prius, quàm in forum perueniret, discerperetur. Sic cogitatione in posterum diem dilata, ad mediam ferè noctem excitatus, vt comperit stationem militum receßisse, prosiluit è lecto, misitq; circum amicos. Et quia nihil à quoquam renuntiabatur, ipse cum paucis hospitia singulorum adijt. Verùm clausis omnium foribus, respondente nullo, in cubiculum redijt, vnde iam & custodes diffugerant, direptis etiam stragulis, amota & pyxide veneni. Ac statim Spicillum Mirmillonem, vel quemlibet alium percussorem, cuius manu periret, requisiuit. Et nemine reperto, Ergo ego, inquit, nec amicum habeo, nec inimicum: procurrítq; quasi præcipitaturus se in Tyberim.

Fuga eius ab vrbe. 48

SEd reuocato rursus impetu, aliquid secretioris latebræ ad colligendum animum desiderauit: & offerente Phaonte liberto suburbanum

banum suum inter Salariã & Numentanam viam circa quartum milliarium: vt erat nudo pede, atque tunicatus, penulã obsoleti coloris superinduit: adopertoq; capite, & ante faciem obtenso sudario, equum inscendit, quatuor solis comitãtibus, inter quos & Sporus erat. Statimq; tremore terræ, & fulgure aduerso pauefactus, audijt ex proximis castris clamorẽ militum, & sibi aduersa, & Galbæ prospera ominantium: etiam ex obuijs viatoribus quendam dicentem, Hi Neronem persequũtur: alium sciscitantem, ecquid in vrbe noui de Nerone? Equo autẽ odore abiecti in via cadaueris consternato detecta facie agnitus est à quodã Mißitio prætoriano, & salutatus. Vt ad diuerticulũ ventum est, dimißis equis inter fruticeta ac vepres, per arundineti semitam ægrè, nec nisi strata sub pedibus veste, ad aduersum villæ parietem euasit. Ibi hortante eodem Phaonte, vt interim in specum egestæ arenæ concederet, negauit se viuum sub terram iturum: ac parumper commoratus, dum clandestinus ad villam introitus pararetur, aquã ex subiecta lacuna potaturus manu hausit, et, Hæc est, inquit, Neronis decocta. Deinde diuulsa sẽtibus penula, traiectos surculos rasit: atq; ita quadrupes per angustias effossæ cauernæ receptus, in proximã cellã decubuit super lectum modicella culcitra, vetere pallio strato instructum. Fameq;, & iterum siti interpellãte,

 panem

panem quidem sordidum oblatum aspernatus est, aquæ autem tepidæ aliquantulum bibit.

Mors eius, & gesta in ea. 49

TVnc vnoquoque hinc inde instante, vt quàm primùm se impẽdẽtibus cõtumelijs eriperet, scrobẽ coràm fieri imperauit, dimensus ad corporis sui modulum: compon ísque simul, si qua inuenirẽtur frusta marmoris, & aquam simulac ligna conferri curando mox cadaueri, flens ad singula atq; idẽtidem dictitans: Qualis artifex pereo! Inter moras perlatos à cursore Phaontis codicillos præripuit, legitq; se hostem à Senatu iudicatum, & quæri, vt puniatur more maiorum. Interrogauítque quale esset id genus pœnæ. Et cùm comperisset, nudi hominis ceruicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi: conterritus, duos pugiones, quos secum tulerat, arripuit: tentatáque vtriusque acie, rursus condidit, causatus nondum adesse fatalem horam. Ac modò Sporum hortabatur, vt lamentari, ac plangere inciperet: modò orabat, vt se aliquis ad mortem capessendam exemplo iuuaret: interdum segnitiem suam his verbis increpabat: Viuo deformiter ac turpiter, ὀ πρέπει Νέρωνι, ὀ πρέπει. νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις, ἄγ᾽ ἔγειρε σεαυτόν. Iamq; equites appropinquabant, quibus præceptum erat, vt viuum eum attraherent. Quod vt sensit, trepidanter effatus,

ὕππων μ' ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει:

ferrum iugulo adegit, iuuante Epaphrodito à libellis. Semianimisq́; adhuc irrumpenti Centurioni, et penula ad vulnus apposita, in auxilium se venisse simulanti, non aliud respondit, quàm Sero: et, Hæc est fides. Atq; in ea voce defecit, extātibus, rigentibusq́; oculis vsq; ad horrorem, formidinemq́; visentiū. Nihil prius ac magis à comitibus exegerat, quàm ne potestas cuiquam capitis sui fieret sed vt, quoquo modo, totus cremaretur. Promisit hoc Seius Galbæ libertus, nō multo antè vinculis exclutus, in quæ primo tumultu coniectus fuerat.

Funus eius. 50

F*Uneratus est impensa ducentorū milliuū, stragulis albis aurē intextis, quibus vsus Calēdis Ianuarij fuerat. Reliquias Aegloge et Alexandria nutrices cum Actè cōcubina gentili Domitiorum monumento cōdiderunt, quod prospicitur è cāpo Martio impositum colle hortorum. In eo monumento solium Prophyretici marmoris superstante Lunensi ara circunseptum est lapide Thasio.*

Statura, & cultus corporis eius. 51

S*Tatura fuit penè iusta, corpore maculoso, & fedo, sufflauo capillo, vultu pulchro magis, quàm venusto, oculis cæsijs, & hebetioribus,*

ceruice obesa, ventre proiecto gracillimis cruribus, valetudine prospera. Nã qui luxuriæ immoderatißimæ esset, ter omnino per XIIII. annos languit: atque ita, vt neque vino, neque cõsuetudine reliqua abstineret. Circa cultum, habitúmque adeò pudendus, vt comam semper in gradus formatam, peregrinatione Achaica etiam ponè verticem summiserit: ac plerunque synthesin indutus, ligato circum collum sudario, prodierit in publicum, sine cinctu, & discalceatus.

Studium eius artium liberalium. 52

L*Iberales disciplinas omnes ferè puer attigit. Sed à Philosophia eum mater auertit, monens, imperaturo contrariam esse: à cognitione veterum oratorum Seneca præceptor, quo diutius in admiratione sui detineret. Itaq; ad poeticam pronus carmina lubenter, ac sine labore composuit: nec (vt quidam putant) aliena pro suis edidit. Venêre in manus meas pugillares, libelliq; cũ quibusdã notißimis versibus ipsius chirographo scriptis: vt facilè appareret, non translatos, aut dictante aliquo exceptos: sed planè quasi à cogitante, atq; generante exaratos: ita multa & deleta, & inducta, & superscripta inerat.*

Studium eius pingendi, ac fingendi. 53

H*Abuit & pingẽdi, fingẽdiq; maximè nõ mediocre studium. Maxima autẽ popula-*

ritate

ritate efferebatur, omnium æmulus, qui quoquo modo animum vulgi mouerent. Exijt post scenicas coronas opinio, proximo lustro descensurum eum ad Olympia inter athletas. Nam luctabatur aßiduè: nec aliter certamina gymnica Græcia tota spectauerat, quàm Brabeutarum more in stadio humi aßidens, ac si qua paria longius receßissent, in medium manibus suis protrahens. Destinauerat etiã, qui Apollinem cantu, Solem aurigando æquiparare æstimaretur, imitari & Herculis facta. Præparatumq; leonem aiunt, quem vel claua, vel brachiorum nexibus in amphitheatri arena spectante populo nudus elideret.

Votum eius, si vinceret. 54

SVb exitu quidẽ vitæ palàm vouerat, si sibi incolumis status permansisset, proditurum se parta victoria ludis, etiam hydraulam, & choraulam, & vtricularium, ac nouißimo die histrionem saltaturum Vergilij Turnum. Et sunt, qui tradant Paridem histrionem occisum ab eo, quasi grauem aduersarium.

Famæ, & æternitatis cupidus. 55

ERat illi æternitatis, perpetuæq; famæ cupido, sed incõsulta. Ideóq; multis rebus ac locis vetere appellatione detracta, nouam induxit ex suo nomine. Mensem quoq; Aprilẽ Neroneum appellauit. Destinauerat & Romam Neropolim nuncupare.

Religionum contemptor. 56

Religionum vsquequaque contẽptor, præter vnius deæ Syriæ. Hãc mox ita spreui vt vrina contaminaret, alia superstitione captus, in qua sola pertinacißimè hæsit. Siquid. icunculam puellarem, cùm quasi remedium insidiarum à plebeio quodam, & ignoto muner accepisset, detectâ confestim coniuratione, pr summo numine, triníſque in die ſacrificijs coler perseuerauit: volebátque credi, monitione eiu futura prænoscere. Ante paucos, quàm periret menses, attendit & extiſpicio, nec vnquan litauit.

Aetas, & post obitum eius gesta. 57

Obijt xxx. & ſecũdo ætatis anno, die qu quondam Octauiam interemerat. Tan tumq; gaudium publicè præbuit, vt plebs pilea ta tota vrbe discurreret. Et tamen non defue runt, qui per longum tempus vernis, æstiuiſqu floribus tumulum eius ornarent: ac modò ima gines prætextatas in Rostris proferrent, mod edicta quasi viuentis, & breui magno inimi corum malo reuersuri. Quinetiam Vologese Parthorum rex, miſsis ad Senatum legatis d instauranda societate, hoc etiam magnoper orauit, vt Neronis memoria coleretur. Deni que cùm post xx. annos adoleſcente me, exti tiſſet conditionis incertæ, qui se Neronem eſſ iactaret, tam fauorabile nomẽ eius apud Par

tho

thos fuit, vt vehementer adiutus, & vix redditus sit.

C. SVETONII TRANQVILLI SERGIVS GALBA.

De progenie Cæsarum, quæ in Nerone defecit, & prodigiis hoc præcedentibus. 1

ROGENIES Cæsarũ in Nerone defecit: quod futurũ compluribus quidem signis, sed euidẽtißimis duobus apparuit. Liuiæ olim post Augusti statim nuptias Veientanũ suũ reuisenti, præteruolans aquila gallinã albam ramulũ lauri rostro tenentem, ita vt rapuerat, demisit in gremium: cumq; nutriri alitem, pangiq; ramulũ placuisset, tanta pullorum soboles prouenit, vt hodie quoque ea villa ad Gallinas vocetur: tale verò lauretum, vt triumphaturi Cæsares inde laureas decerperent: fuitque mos triumphantibus, alias confestim eodem loco pangere: & obseruatum est sub cuiusque obitum arborem ab ipso institutam, elanguisse. Ergo nouißimo Neronis anno, & sylua omnis exaruit radicitus, & quicquid ibi gallinarũ erat, interijt: ac subinde

tacta de cœlo Cæsarum æde, capita omnibu statuis simul deciderunt: Augustiq; sceptrum è manibus excussum est.

Prosapia,& vetus origo Galbæ. 2

NEroni Galba successit, nullo gradu cōtingens Cæsarum domū: sed haud dubiè nobilissimus, magnáq; & vetere prosapia: vt qui statuarum titulis pronepotem se Q. Catuli Capitolini semper adscripserit: Imperator verò etiam stemma in atrio proposuerit, quo paternam originem ad Iouem, maternam ad Pasiphaen Minois vxorem referret.

Progenies,& cognomina Galbæ, & vnde dicatur Galba. 3

IMagines, & elogia vniuersi generis exequi longum est, familiæ breuiter attingam. Qui primus Sulpitiorum cognomē Galbæ tulit, cur, aut vnde traxerit, ambigitur. Quidam putant quòd oppidum Hispaniæ frustra diu oppugnatum, illitis demum galbano facibus succenderit: alij quòd in diuturna valetudine galbeo, id est, remedijs lana inuolutis aßiduè vteretur: nonnulli quòd præpinguis fuerit visus, quem Galbam Galli vocant: vel contrà, quòd tam exilis, quàm sunt animalia, quæ in esculis nascūtur, appellantúrque Galbæ. Familiam illustrauit Sergius Galba consularis, temporum suorum eloquem

eloquentißimus: quem tradunt Hispaniam ex prætura obtinentem xxx. Lusitanorum millibus perfidia trucidatis, Viriatini belli causam extitisse. Eius nepos ob repulsam Consulatus infensus Iulio Cæsari, cuius legatus in Gallia fuerat, conspirauit cum Caßio & Bruto: propter quod Pedia lege dãnatus est. Ab hoc sunt Imperatoris Galbæ auus, & pater. Auus clarior studijs, quàm dignitate. Non enim egressus præturæ gradum, multiplicem nec incuriosam historiã edidit. Pater cõsulatu functus, quãquã breui corpore, atq; etiam gibber, modicæq; in dicẽdo facultatis, causas industriè actitauit. Vxores habuit Mummiã Achaiam neptẽ Catuli, proneptémque L. Mummij, qui Corinthũ excidit: Itẽ Liuiam Ocellinam, ditem admodum, & pulchram: à qua tamen nobilitatis causa appetitus vltro existimatur, & aliquantò enixius, post quàm subinde instanti vitium corpori secretò posita veste detexit, ne quasi ignaram fallere videretur. Ex Achaia liberos, Caium & Sergium procreauit. Qorum maior Caius attritis facultatibus vrbe ceßit, prohibitúsque à Tyberio sortiri anno suo Proconsulatum, voluntaria morte obijt.

Ortus Galbæ, & præsagia principatus eius. 4

Sergius Galba Imperator, M. Valerio Messala, Cn. Lentulo COSS. *natus est.* IX. *Calendas*

lendas Ianuarij, in villa colli supposita, prope Terracinam sinistrorsum Fundos petentibus. Adoptatus à nouerca sua, Liuij nomē, & Ocellare cognomen assumpsit, mutato prænomine. Nam Lucium mox pro Sergio vsque tempus Imperij vsurpauit. Constat, Augustum puero adhuc salutanti se inter æquales, apprehensa bucculâ dixisse, καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρώξῃ. Sed & Tyberius, cùm comperisset eum imperaturū, verùm in senecta, Viuat sanè, ait, quādo id ad nos nihil pertinet. Auo quoque eius fulgur procuranti, cùm exta de manibus aquila rapuisset, & in frugiferam quercum contulisset, summum, sed serum Imperium portendi familiæ, respōsum est. Et ille irridens: Sanè, inquit, cùm mula pepererit. Nihil æquè posteà Galbam tentantem res nouas confirmauit, quàm mulæ partus: cæterisq́;, vt obscœnum ostentum, abhorrentibus, solus pro lætissimo accepit, memor sacrificij, dictiq́; aui. Sūpta virili toga, somniauit Fortunam dicentem, stare se ante fores defessam, & nisi ocyus reciperetur, cuicunque obuio prædæ futuram. Vtq́; euigilauit, aperto atrio, simulacrum æneum Deæ cubitali maius iuxta limen inuenit: idq́; gremio suo Thusculum, vbi æstiuare consueuerat, aduexit: & in parte ædium consecratum, menstruis deinceps supplicationibus, & peruigilio anniuersario coluit. Quanquàm ætate nondum

dum cõſtãti, veterem ciuitatis, exoletumq; morem, ac tantùm in domo ſua hærentem obſtinatiſsimè retinuit, vt liberti, ſeruiq; bis die frequentes adeſſent, ac manè ſaluere, veſperi valere ſibi ſinguli dicerent.

Studium eius in liberalibus diſciplinis, iure, & vxoribus, ac filiis. 5

INter liberales diſciplinas attendit & Iuri, dedit & matrimonio operam. Verùm amiſſa vxore Lepida, duobusq; ex ea filijs, remãſit in cœlibatu, neque ſolicitari vlla conditione amplius potuit, ne Agrippinæ quidem viduatæ morte Domitij, quæ maritum quoq; adhuc necdum cœlibem Galbam, adeò omnibus ſolicitauerat modis, vt inter conuentum matronarum correpta iurgio, atque etiam manu pulſata ſit à matre Lepidæ. Obſeruauit ante omnes Liuiam Auguſtam, cuius & viuæ gratia plurimum valuit, & mortuæ teſtamento penè ditatus eſt. H-S. nanque quingenties cum præcipuum inter legatarios habuiſſet, quia verò notata, non præſcripta erat ſumma, herede Tyberio legatum ad quinquaginta reuocante, ne hæc quidem accepit.

Honores per eum geſti, & diſciplina in re militari. 6

HOnoribus ante legitimum tempus initis, Prætor commiſsione ludorum Floralium, nouum ſpectaculi genus, elephantos funambulos

bulos

bulos edidit: exinde prouinciæ Aquitaniæ anno ferè præfuit, mox consulatum per sex menses ordinarium gessit. Euenitq;, vt in eo ipse L. Domitio patri Neronis, ipsi Syluius Otho pater Othonis succederet, velut præsagium insequentis casus, quo medius inter vtriusq; filios extitit Imperator. A Caio Cæsare ludis substitutus, postridie quàm ad legiones venit, solenni fortè spectaculo plaudentes inhibuit, data tessera, vt manus penulis continerent: statim per castra iactatum est,

Disce miles militare, Galba est, nõ Getulicus.
Pari seueritate interdixit commeatus peti. Veteranum, ac Tyronem militem opere assiduo corroborauit, matureq; Barbaris, qui iam in Galliam vsq; proruperant, coercitis, præsenti quoq; Caio talem & se, & exercitum approbauit, vt inter innumeras, contractásque ex omnibus prouincijs copias, neque testimonium, neq; præmia ampliora vlli perciperent. Ipse maximè insignis, quòd campestrem decursionem scuto moderatus, etiam ad essedum Imperatoris per viginti passuum millia cucurrit.

Iustitia, & æquitas eiusdem. 7

CAede Caij nuntiata, multis ad occasionẽ stimulantibus, quietem prætulit. Per hoc gratissimus Claudio, receptúsque in cohortem amicorum, tantæ dignationis est habitus, vt cùm subita ei valetudo, nec adeò grauis, incidisset,

disset, dilatus sit expeditionis Britannicæ dies. Africã pro consule biennio obtinuit, extra sortem electus ad ordinãdam prouinciam, & intestina dissensione, & Barbarorũ tumultu inquietã. Ordinauitq; magna seueritatis ac iustitiæ cura, etiã in paruulis rebus. Militi, qui per expeditionem annona arctissima residuũ cibariorũ tritici modium cẽtum denarijs vendidisse arguebatur, vetuit, simulatque indigere cibo cœpisset, à quoquã opem ferri: & is fame extabuit. At in iure dicẽdo cùm de proprietate iumenti quæreretur, leuibus vtrinq; argumentis, & testibus, ideóq; difficili coniectura veritatis ita decreuit, vt ad lacũ, vbi adaquari solebat, duceretur capite inuoluto, atq; ibidem reuelato, eius esset, ad quem sponte se à potu recepisset.

Honores ei collati, & signa futuri Imperij eius. 8

OB res, & tunc in Africa, & olim in Germania gestas, ornamẽta triumphalia accepit, & Sacerdotium triplex inter XV. viros, sodalesq; Titios, item Augustales cooptatus: atq; ex eo tẽpore propè ad Neronis mediũ principatum in secessu plurimum vixit, ne ad gestandum quidem vnquã iter ingressus, quàm vt secum vehiculo proximo decies H-S. in auro efferret: donec in oppido Fundis moranti Hispania Tarraconensis oblata est. Acciditque, vt cùm prouinciam ingressus sacrificaret, intra

ædem publicam, puero è ministris acerram tenenti, capillus repentè toto capite canesceret. Nec defuerunt qui interpretarentur, significari rerum mutationem, successurumq́; iuueni senem, hoc est, ipsum Neroni. Nec multo pòst in Cantabriæ lacum fulmen decidit, repertæq́; sunt duodecim secures, haud ambiguum summi Imperij signum.

Varietas eius in prouincia regenda. 9

P*Er octo annos variè, & inæquabiliter prouinciam rexit. Primò acer & vehemens, & in coërcendis quidē delictis vel immodicus. Nā & nummulario nō ex fide versanti pecunias, manus amputauit, mēsæq́; eius affixit. Et tutorē, quòd pupillū, cui substitutus hæres erat, veneno necasset, cruce affecit. Implorantiq́; leges, & ciuem Romanū se testificanti, quasi solatio & honore aliquo pœnam leuaturus, mutari, multoq́; præter cæteras altiorē, & dealbatā statui crucē iussit. Paulatim in desidiā segnitieq́; cōuersus est, ne quid materiæ præberet Neroni, &, vt dicere solebat, quòd nemo rationem otij sui reddere cogeretur. Carthagine noua conuentum agēs, tumultuari Gallias comperit. Legato Aquitaniæ auxilia implorante, superuenerunt Vindicis literæ, hortantis, vt humano generi assertorē, ducemq́; se accommodarēt. Nec diu cunctatus, conditionē partim metu, partim spe recepit. Nā & mandata Neronis*

de nece sua ad procuratores clàm missa deprehenderat: & confirmabatur cum secundissimis auspiciis, & ominibus, tū virginis honestæ vaticinatione, tanto magis, quòd eadem illa carmina sacerdos Iouis Cluniæ ex penetrali somnio monitus eruerat, ante ducentos annos similiter à fatidica puella pronuntiata. Quorum carminum sententia erat, Oriturum quandoq; ex Hispania principem, dominumq́; rerum.

Initiū principatus, & alia eius gesta. 10

IGitur cùm quasi manumissioni vacaturus conscendisset tribunal, propositis ante se damnatorū, occisorumq́; à Nerone quàm plurimis imaginibus, & astanti nobili puero, quem exulantem ex proxima Baleari insula, ob id ipsum acciuerat, deplorauit temporū statum: cōsalutatusq́; Imperator, legatum se Senatus, ac populi Ro professus est. Deinde iustitio indicto, è plebe quidem prouinciæ legiones, & auxilia conscripsit, super exercitū veterem legionis vnius, duarumq́; alarum, & cohortium trium. At è primoribus prudentia, atq; ætate præstātibus, velut instar Senatus, ad quos de maiore re, quoties opus esset, referretur, instituit. Delegit & equestris ordinis iuuenes, qui manēte annulorū aureorū vsu, Euocati appellarētur, excubiasq́; circa cubiculū suum vice militū agerēt. Etiam per prouincias edicta dimisit autor singulis, vniuersisq; conspirandi, simul & vt qua posset

quisq;

quisq; opera, communem causam iuuarent. Pe idem ferè tempus in munitione oppidi, quod se- dem bello delegerat, repertus est annulus oper antiquo, scalptura gemmæ Victoriam cum tro- phæo exprimente. Ac subinde Alexandrina na uis detorsa appulit armis onusta, sine guberna- tore, sine nauta, ac vectore vllo: vt nemini du bium esset, iustum, piumq;, & fauentibus dÿ bellum suscipi. Cùm repentè ex inopinato pro- pè cuncta turbata sunt, alarũ altera castris a propinquantem, pœnitentia mutati sacramẽt destituere conata est, ægreq; retenta in officio & serui, quos à liberto Neronis ad fraudẽ præ- paratos muneri acceperat, per angiportum in balnea transeuntem penè interemerunt, nisi co hortantibus inuicem, ne occasionem omitterent interrogatisq; de qua occasione loquerentur, ex- pressa cruciatu confeßio esset.

Consternatio eius propter mor- tem Vindicis. 11

ACceßit ad tanta discrimina mors Vindi- cis, qua maximè consternatus, destitu- toq; similis, non multum abfuit, quin vitæ re- nuntiaret. Sed superuenientibus ab vrbe nun- tÿs, vt occisum Neronem, cunctosq; in verba sua iurasse cognouit, deposita legati, suscepit Cæsaris appellationem. Iterq; ingressus est pa- ludatus, ac dependente à ceruicibus pugione ante pectus: nec prius vsum togæ recuperauit,

quàm

quàm oppreßis, qui nouas res moliebãtur, præfecto Prætorij Nymphidio Sabino Romæ, in Germania Fonteio Capitone, in Africa Clodio Macro legatis.

Sæuitia, & auaritia eius. 12

PRæcesserat de eo fama sæuitiæ simul, atque auaritiæ; quòd ciuitates Hispaniarum, Galliarumq́; quæ cunctantius sibi accesserant, grauioribus tributis, quasdam etiam murorum destructione punisset, & præpositos, procuratoresq́; supplicio capitis affecisset, cum coniugibus, ac liberis: quodq́; oblatam à Tarraconensibus è vetere templo Iouis coronam auream librarum XV. conflasset, ac tres vncias, quæ ponderi deerant, iußisset exigi. Ea fama & confirmata & aucta est, vt primùm vrbem introijt. Nam cùm claßiarios, quos Nerò ex remigibus iustos milites fecerat, redire ad pristinum statũ cogeret, recusantes, atque insuper aquilam, & signa pertinacius flagitantes, non modò immisso equite disiecit, sed decimauit etiam. Item Germanorum cohortem à Cæsaribus olim ad custodiam corporis institutam, multisq́; experimentis fidelißimam, dissoluit, ac sine vllo commodo remisit in patriam, quasi Cn. Dolabellæ, iuxta cuius hortos tendebat, proniorem. Illa quoq; veréne an falsò per ludibrium iactabantur, apposita lautiore cœna ingemuisse eum. Et ordinario quidèm dispen-

satori breuiarium rationum offerenti, paropsidem leguminis pro sedulitate, ac diligentia porrexisse, Cano autem choraulæ, mirè placenti, denarios quinque donasse, prolatos manu sua è peculiaribus loculis suis.

Aduentus eius ad vrbem. 13

QVare aduentus eius non perinde gratus fuit, idq; proximo spectaculo apparuit. Siquidem Atellanis notissimum canticum exorsus, Venit Io simus à villa: cuncti simul spectatores, consentiente voce reliquam partem retulerunt, ac sæpius versu repetito egerunt.

Gesta per eum in initio principatus eius. 14

MAiore adeò & fauore, & autoritate ademptus est, quàm gessit, Imperiũ, quãquàm multa documenta egregij principis daret: sed nequaquã tam grata erãt, quàm inuisa, quæ secus fierent. Regebatur trium arbitrio, quos vnà & intra palatiũ habitãtes, nec vnquã nõ adhærẽtes, pædagogos vulgò vocabant. Hi erãt T. Iunius legatus eius in Hispania cupiditatis immẽsæ: Cornelius Laco ex assessore præfectus prætorij, arrogãtia, socordiaq; intolerabilis: libertus Icelus paulo antè annulis aureis, et Marciani cognomine ornatus, ac iam summæ equestris gradus candidatus. His diuerso vitiorũ genere grassantibus, adeò se abutendum permisit & tradidit, vt vix sibi ipsi cõstaret, modò acer-

bior

bior parciorq;, modò remißior, ac negligentior, quàm conueniret principi electo, atq; illius ætatis. Quosdã claros ex vtroq; ordine viros suspicione minima, inauditos cõdemnauit. Ciuitatẽ Romanã raro dedit. Iura trium liberorum vix vni, atq; alteri, ac ne his quidẽ, nisi ad certum præfinitumq; tẽpus. Iudicibus sextã decuriam adijci precantibus, non modò negauit, sed etiam concessum à Claudio beneficium, ne hyeme, initioq; anni ad iudicandum euocarentur, eripuit.

Gesta, & liberalitas eius. 15

EXistimabatur etiam senatoria, & equestria officia bienij spatio determinaturus, nec daturus nisi inuitis ac recusantibus. Liberalitates Neronis non plus decimis conceßis, per quinquaginta equites Ro. ea conditione reuocandas curauit, exigendasq;, vt & si quid scenici, aut xysti. i donatum olim vendidissent, auferretur emptoribus, quando illi absumpto pretio soluere nequirent. At contrà, nihil non per comites, atq; libertos pretio addici, aut donari gratia, passus est, vectigalia, immunitates, pœnas innocẽtum, impunitatem noxiorum. Quin etiam populo Romano deposcente supplicium Haloti & Tigillini, solos ex omnibus Neronis emissarijs, vel maleficentißimos incolumes præstitit: atq; insuper Halotum procuratione amplißima ornauit. Pro Tigillino etiam sæuitiæ populum edicto increpuit.

Inuidia, & rebellio exercitus Germaniæ in eum. 1

PEr hæc propè vniuersis ordinibus offensu. vel præcipua flagrauit inuidia apud milites. Nam cùm in verba eius absentis iurãtibus donatiuum grandius solito præpositi pronuntiassent, neq; rem ratam habuit, & subinde iactauit, se legere militem, non emere consueſſe. Atque eo quidem nomine omnes, qui vbique erant exacerbauit. Cæterùm prætorianos etiã metu, & indignitate commouit, remouens subinde plerosque vt suspectos, & Nymphidij socios. Sed maximè fremebat superioris Germaniæ exercitus, fraudari se præmijs nauatæ aduersus Gallos & Vindicem operæ. Ergo primi obsequium rumpere ausi, Calendis Ianuarij adigi sacramento, nisi in nomen Senatus recusarunt, statimq; legationem ad prætorianos cũ mandatis destinauerunt, displicere Imperatorem in Hispania factum, eligerent ipsi, quem cuncti exercitus comprobarent.

Adoptatio Pisonis per eum facta. 17

QVod vt nuntiatum est, despectui esse non tam senectam suam, quàm orbitatem ratus, Pisonem Frugi Licinianum, nobilem, egregiumq; iuuenem, ac sibi olim probatissimum, testamentoq; semper in bona & nomen adscitum, repentè è media salutantium turba apprehendit, filiumq; appellãns, perduxit in castra,

ac pro concione adoptauit, ne tunc quidem donatiui ulla mentione facta: quò faciliorem occasionem M. Syluio Othoni præbuit perficiendi conata, intra sextum adoptionis diem.

Præsagia infelicem eius exitum præcedentia. 18

MAgna, & aßidua monstra iam inde à principio exitum ei, qualis euenit, portenderant. Cùm per omne iter dextra, sinistráq; oppidatim victimæ caderentur, taurus securis ictu consternatus, rupto vinculo, essedum eius inuasit, elatúsq; pedibus totum cruore perfudit, ac descendentem spiculator impulsu turbæ lancea propè vulnerauit. Vrbem quoq;, & deinde palatium ingressum, excepit terræ tremore, & aßimilis quidam mugitui sonus. Secuta sunt aliquantò maiora, & tristiora. Monile margaritis gemmísq; consertum ad ornandum Fortunam suam Tusculanam, ex omni gaza secreuerat. Id repentè quasi augustiore dignius loco Capitolinæ Veneri dedicauit, ac proxima nocte somniauit speciem Fortunæ, querentis fraudatam se dono destinato, minātísq; erepturam & ipsam quæ dedisset. Cúmq; exterritus luce prima ad expiandum somnium, præmißis qui rem diuinam appararent, Tusculum excucurrisset, nihil inuenit præter tepidam in ara fauillam, atratúmq; iuxta senē in catino vitreo tus tenentem, & in calice fictili merum. Obserua-

tum etiam est Cal. Ianuarijs, sacrificanti cor
nam de capite excidisse: auspicanti pullos eu
lasse: adoptionis die, neq; milites allocuturo ca
strensem sellam de more positam pro tribuna
oblitis ministris, & in Senatu curulem perue
se collocatam.

Cædes eius, atque mors. 1

PRius verò, quàm occideretur, sacrificãten
manè Aruspex identidem monuit, cauere
periculũ, nõ longè percussores abesse. Haud mu
tò pòst cognoscit teneri castra ab Othone, ac pl
risq;, vt eodem quàm primùm pergeret, sua
dentibus: posse enim autoritate & præsentia
preualere, nihil amplius, quàm continere se sta
tuit, & legionariorũ firmare præsidijs, qui mul
tifariam diuerséq; tendebant. Loricam tamen
induit linteã, quanquàm haud dißimulãs pa-
rum aduersus tot mucrones profuturã. Sed ex-
tractus rumoribus falsis, quos cõspirati, vt eũ
in publicũ elicerent, de industria dißiparant,
paucis temere affirmantibus, transactum nego
tium, oppressos qui tumultuarentur, aduenire
frequentes cæteros gratulabundos; & in omne
obsequiũ paratos: his vt occurreret, prodijt tan-
ta fiducia, vt militi cuidam occisum à se Otho-
nem gloriãti, quo autore respondérit, atq; in fo-
rum vsq; proceßit. Ibi equites, quibus mãdata
cædes erat, cùm per publicũ, dimota paganorum
turba, equos adegissent, viso procul eo, parum-
per rest

per restiterunt: deinde rursum incitati, desertum à suis contrucidarunt.

Gesta per eum in morte, & de eius funere, atque cadauere. 20

Sunt qui tradãt ad primum tumultum proclamasse eum, Quid agitis commilitones? Ego vester sum, & vos mei: donatiuum etiam pollicitum. Plures autem prodiderunt, obtulisse vltro iugulum: & vt hoc agerent, ac ferirent, quando ita videretur, hortatum. Illud mirum admodum fuerit, neq; præsentium quenquam opem Imperatori ferre conatum: & omnes, qui accerserentur, spreuisse nuntium, excepta Germanicorum vexillatione. Hi ob recẽs meritum, quòd se ægros, & inualidos magnopere fouisset, in auxilium aduolauere: sed serius, itinere deuio, per ignorantiam locorum retardati. Iugulatus est ad lacum Curtij, ac relictus, ita vti erat, donec gregarius miles à frumentatione rediens, abiecto onere, caput ei amputauit. Et quoniam capillo præ caluitio arripere non poterat, in gremium abdidit. Mox inserto per os pollice, ad Othonem detulit. Ille lixis, calonibúsq; donauit, qui hasta suffixum, non sine ludibrio circum castra portarunt, acclamantes identidem, Galba, cupidè fruaris ætate tua. Maximè irritati ad talem iocorum petulantiam, quòd ante paucos dies exierat in vulgus, laudanti cuidam formã suam, vt adhuc flori-

dam & vegetam, respondisse eum:
ἔτι μοι μένος ἔμπεδόν ἐστιν. *Ab his Patrobi*
Neroniani libertus, centũ aureis redemptum, e
loco, vbi iussu Galbæ animaduersum in patro
num fuerat, abiecit. Serò tandem dispensato
Argius, & hoc & cæterum truncum in priua
tis eius hortis Aureliæ via sepulturæ dedit.

Statura corporis & membrorũ eius. 2

STatura iusta fuit, capite caluo, oculis cæ
ruleis, adunco naso, manibus, pedibusq; ar
ticulari morbo distortissimis: vt neque calcei
perpeti, neq; libellos euoluere, aut tenere omni
no valeret. Excreuerat etiam in dexteriore la
tere eius caro: propẽdebátque adeò, vt ægrè fa
scia substringeretur.

Cibus, potus eius, atque luxuria. 22

CIbi plurimi traditur, quem tempore hyber
no etiam ante lucẽ capere cõsueuerat. In-
ter cœnã verò vsque ad abundantem, vt conge-
stas super manus reliquias circũferri iuberet,
spargiq; ad pedes stãtibus. Libidinis in mares
pronior, & eos nõ nisi præduros, exoletosq́;. Fe-
rebant in Hispania C. Icellum è veteribus con-
cubinis, de Neronis exitu nuntiantẽ, non modò
arctissimis osculis palàm exceptum ab eo, sed
vt sine mora velleretur oratum, atq; seductum.

Tempus Imperij eius, & ætas. 23

PEriit tertio & septuagesimo ætatis anno,
Imperij mense septimo. Senatus vt primùm

licitum fuit, statuam ei decreuerat rostratæ columnæ superstantem in parte fori, qua trucidatus est. Sed decretum Vespasianus aboleuit, percussores sibi ex Hispania in Iudæam submisisse opinatus.

C. SVETONII TRANQVILLI, OTHO SYLVIVS.

De Othonis progenitoribus. I

M AIORES *Othonis sunt orti oppido Ferentino, familia vetere & honorata, atq; ex principibus Hetruriæ. Auus M. Syluius Otho, patre equite Ro. matre humili, incertum an ingenua, per gratiam Liuiæ Augustæ, in cuius domo creuerat, Senator est factus, nec præturæ gradũ excessit. Pater L. Otho materno genere præclaro, multarum & magnarum propinquitatũ, tam charus, tamq; non absimilis facie Tyberio principi fuit, vt pleriq; procreatum ex eo crederent. Vrbanos honores, proconsulatum Africæ, & extraordinaria Imperia seuerißimè administrauit. Ausus etiã est in Illyrico milites quosdam, quòd motu Camilli ex pœnitentia præpositos suos, quasi defectionis aduersus Claudium autores occiderant, capite punire, & qui-*

dem ante principia se coram, quamuis obi ipsum promotos in ampliorem gradum à Cla dio sciret. Quo facto, sicut gloriam auxit, it gratiam minuit: quam tamen maturè recup rauit, detecta equitis Rom. fraude, quem pr dentibus seruis necem Claudio parare comp rerat. Nanq; & senatus honore rarißimo, sta tua in palatio posita, prosecutus est eũ, & Cla dius allectum inter patritios collaudans am plißimis verbis, hæc quoq; adiecit, Vir, quo me liores liberos habere ne opto quidem. Ex Albi Terentia splendidißima fœmina duos tulit fi lios, L. Titianum, & minorem Marcum co gnominem sibi: Tulit & filiam, quam nondum nubilem Druso Germanici filio despondit.

Othonis ortus, & eius adolescentia. 2

OTho Imperator IIII. Calend. Maij natus est, Camillo Aruntio, Domitio Aenobarbo COSS. A prima adolescentia prodigus, ac procax, adeò vt sæpe flagris obiurgaretur à patre. Ferebatur & vagari noctibus solitus; atque inualidum quenque obuiorum vel potulentum corripere, ac distento sago impositum in sublime iactare. Post patris deinde mortem libertinam aulicam gratiosam, quo efficacius coleret, etiam diligere simulauit, quamuis anum, ac penè decrepitam. Per hanc insinuatus Neroni, facilè summum inter amicos locum tenuit congruentia morum: vt verò

quidam

quidam tradũt, & consuetudine mutui stupri: ac tantùm potentia valuit, vt damnatum Repetendis consularem virum, ingens præmium pactus, prius quàm planè restitutionem ei impetrasset, non dubitaret in Senatum ad agendas gratias introducere.

Amicitia eius cum Nerone. 3

OMnium autem cõsiliorum, secretorúmq; particeps, die, quem Nero necandæ matri destinauerat, ad auertandas suspiciones cœnam vtrique exquisitissimæ comitatis dedit. Item Poppæam Sabinam tunc adhuc amicam eius, abductam marito, demandatámque interim sibi nuptiarum specie recepit. Nec corripuisse contentus, adeò dilexit, vt ne riualem quidem Neronem æquo tulerit animo. Creditur certè non modò missos ad arcessendam non recepisse, sed ipsum etiam exclusisse quondam pro foribus astantem, miscentémque frustrà minas & preces, ac depositum reposcentem. Quare diducto matrimonio, sepositus est per causam legationis in Lusitaniam: & satis visum, ne pœna acrior mimum omnem diuulgaret: qui tamen sic quoque hoc disticho enotuit:

Cur Otho mentito sit, quæritis, exul honore?
Vxoris mœchus cœperat esse suæ.

Prouinciã administrauit quæstorius per decem annos, moderatione, atq; abstinentia singulari.

Spes

Spes eius ad Imperium.

VT tandem occasio vltionis data est, conatibus Galbæ primus accessit: eodémq; momento & ipse spem Imperij cepit: magnã quidem & ex conditione temporum, sed aliquanto maiorem ex affirmatione Seleuci mathematici. Qui cùm eum olim superstitem Neroni fore spopondisset, tunc vltro inopinatus aduenerat, imperaturum quoq; breui repromittens. Nullo igitur officij, aut ambitionis in quenquam genere omisso, quoties cœna principem acciperet, aureos excubanti cohorti viritim diuidebat, nec eo minus alium alia via militum demerebatur. Cuidam etiam de parte finium cum vicino litiganti, adhibitus arbiter, totum agrum redemit, emancipauítq; : vt iam vix vllus esset, qui non & sentiret, & prædicaret solum successionis Imperij dignum.

Frustratur spe adoptionis à Galba. 5

SPerauerat autem fore, vt adoptaretur à Galba: idq; in dies expectabat. Sed postquàm Pisone prælato, spe decidit, ad vim conuersus est, instigãte super animi dolorem etiam magnitudine æris alieni. Neq; enim dissimulabat, nisi principem se stare non posse: nihílq; referre ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet. Ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione decies sestertiûm expresserat. Hoc subsidium tanti cœpti fuit: ac primò

primò quinque ſpiculatoribus commiſſa eſt res, deinde decem aliȷs, quos ſinguli binos produxerant: omnibus dena ſeſtertia repræſentata, & quinquagena promiſſa. Per hos ſolicitati reliqui, nec adeò multi, haud dubia fiducia in ipſo negotio pluribus affuturis.

Aſſumptio eius ad principatum. 6

TVlerat animus poſt adoptionem ſtatim caſtra occupare, cœnantémq; in palatio Galbã aggredi: ſed obſtitit reſpectus cohortis, quæ tunc excubabat, ne oneraretur inuidia, quòd eiuſdem ſtatione & Caius fuerat occiſus, & deſertus Nero. Medium quoq; tempus religiò, & Seleucus exemit. Ergo deſtinata die, præmonitis conſcȷs, vt ſe in foro ſub æde Saturni ad milliarium aureum opperirentur, manè Galbam ſalutauit, vtq; conſueuerat, oſculo exceptus etiam ſacrificanti interfuit, audiuitque prædicta Aruſpicis. Deinde liberto adeſſe architectos nuntiante, quod ſignum conuenerat, quaſi venalem domum inſpecturus abſceſſit: proripuitq; ſe poſtica parte palatȷ ad conſtitutum. Alȷ febrem ſimulaſſe aiunt, eámq; excuſationem proximis mandaſſe, ſi quæreretur. Tunc abditus propere muliebri ſella in caſtra contendit, ac deficientibus lecticarȷs, cùm deſcendiſſet, curſúmq; cepiſſet, laxato calceo reſtitit, donec omiſſa mora ſuccollatus, & à præſente comitatu Imperator conſalutatus, inter

fauſtas

faustas acclamationes, strictósq; gladios principia deuenit, obuio quoq; nō aliter, ac si c scius, & particeps foret, adhærente. Ibi miss qui Galbam, & Pisonem trucidarent, ad co ciliandos pollicitationibus militum animos, n hil magis pro concione testatus est, quàm id d mum se habiturum, quod sibi illi reliquissent.

Gesta eius in initio principatus.

D*Einde vergente iam die ingressus Sena tum, positáq; breui ratione, quasi raptu de publico, & suscipere Imperium vi coactu gesturúsq; cōmuni omnium arbitrio palatium petit. Ac super cæteras gratulantium, adulan tiúmq; blanditias, ab infima plebe appellatu Nero, nullum indicium recusantis dedit: imò vt quidam tradiderunt, etiam diplomatibus, primisq; epistolis suis ad quosdam prouinciarum Præsides, Neronis cognomen adiecit. Certè & imagines, statuásque eius reponi passus est, & procuratores, atq; libertos ad eadem officia reuocauit. Nec quicquam prius pro potestate subscripsit, quàm quingēteis sestertiûm ad peragendam auream domū. Dicitur ea nocte per quietem pauefactus, gemitus maximos edidisse, repertúsq; à concursantibus humi ante lectum iacens, per omnia piaculorum genera manes Galbæ, à quo deturbari, expellíq; se viderat, propitiare tentâsse. Postridie quoque in augurando tempestate orta grauiter prolapsum,*

pſum,identidem obmurmuraſſe,

Τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς;

Germanici exercitus coniuratio in Othonem. 8

SVbidem verò tempus, Germaniciani exercitus in Vitellij verba iurauerant. Quod vt comperit, autor Senatui fuit, mittendæ legationis, quæ doceret, electũ iam principem, quietem & cõcordiam ſuaderet. Et tamen per internuntios, ac literas, conſortem Imperij, generumq; ſe Vitellio obtulit. Verùm haud dubio bello iam ducibus et copijs, quas Vitellius præmiſerat, appropinquantibus, animũ fidemq; prætorianorũ erga ſe penè internecione ampliſsimi ordinis expertus eſt: & placuerat per claſsiarios arma trãsferri, remittiq; nauibus. Ea cùm in caſtris ſub noctẽ promerentur, inſidias quidam ſuſpicati, tumultum excitauerunt, ac repentè omnes, nullo certo duce, in palatiũ cucurrerunt, cædem Senatus flagitãtes: repulſisq; Tribunorum qui inhibere tentabãt, nõnullis, & occiſis, ſicut erãt cruenti, vbinam Imperator eſſet requirentes, perruperũt in tricliniũ vſq;, nec niſi viſo deſtiterunt. Expeditionẽ autem impigrè, atq; etiam præpropere inchoauit, nulla ne religionum quidem cura, ſed & motis, necdum conditis, ancilibus, quod antiquitus infauſtum haberetur, & die, quo cultores Deum matris lamentari & plangere incipiunt: præterea aduerſiſsimis

auspicijs. Nã & victimas Ditipatri cæsas tauit: cùm tali sacrificio cõtraria exta potio sint. Et primo egressu inundationibus Tyb ris retardatus, ad XX. etiam lapidem rui ædificiorum præclusam viam offendit.

Congresſio Othonis cum Vitellianis ducibus.

SImili temeritate, quamuis dubium nemi esset, quin trahi bellum oporteret, quãdo fame, & angustijs locorum vrgeretur host quàm primùm tamẽ decertare statuit, siue i patiens lõgioris solicitudinis, sperãnsq; ante tellij aduentum profligari plurimum posse, si impar militum ardori, pugnam deposcentiu Nec illi pugnæ affuit, substititq; Bryxelli. tribus quidẽ, verùm mediocribus, prælijs ap Alpes, circaq; Placentiã, & ad Castoris, qu loco nomen est, vicit: nouissimo, maximoq; ap Bebriacũ fraude superatus est, cùm spe colloqu facta quasi ad conditionẽ pacis militibus edu ctis, ex improuiso, atq; in ipsa cõsalutatione d micandũ fuisset: ac statim moriendi impetũ c pit, vt multi, nec frustra, opinãtur, magis pud re, ne tãto rerũ, hominumq; periculo dominat nẽ sibi asserere perseueraret, quàm desperation vlla, aut diffidentia copiarum: quippe residui integrisq; etiã nũc, quas secum ad secũdos casu detinuerat, & superueniẽtibus alijs è Dalma tia, Pannoniaq;, & Mœsia, ne victis quiden

ade

adeò afflictis, vt non in vltionem ignominiæ quiduis diſcriminis vltrò, & vel ſolæ ſubirent.

Deteſtatio eius bellorum ciuilium. 10

INterfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis Tribunus Auguſticlauius. Is mox referre crebrò ſolebat, Othonem etiã priuatũ vſque adeo deteſtatum ciuilia bella, vt memorante quodam inter epulas de Caßij, Brutiq́; exitu, cohorruerit: nec concurſurũ cum Galba fuiſſe, niſi confideret ſine bello rem tranſigi poſſe. Tunc ad deſpiciendam vitam exemplo manipularis militis concitatum, qui cùm cladem exercitus nuntiaret, nec cuiquam fidem faceret, ac nunc medacij, nunc timoris, quaſi fugiſſet ex acie, argueretur, gladio ante pedes eius incubuerit: hoc viſo proclamaſſe eum aiedat, non amplius ſe in periculum tales, tamq́; bene meritos coniecturum. Fratrem igitur fratriſq́; filium, & ſingulos amicorum cohortatus, vt ſibi quiſque pro facultate conſuleret, ab amplexu & oſculo ſuo dimiſit omnes: ſecretoq́; captato, binos codicillos exarauit ad ſororem cõſolatorios. Sed & ad Meſſalinam Neronis, quam matrimonio deſtinauerat, commendans reliquias ſuas, & memoriam. Quicquid deinde epiſtolarum erat, ne cui periculo, aut noxæ apud victorem forent, concremauit. Diuiſit & pecunias domeſticis ex copia præſenti.

Mors eius, atque funus.

ATq; ita paratus, intẽtusq́; iam morti, t multu inter moras exorto, vt eos, qui c scedere, & abire cœptabant, corripi, quasi des tores, detineriq́; sensit: Adijciamus, inquit, vi & hanc noctem. His ipsis, totidemq́; verbis. V tuítque cuiquam fieri: & in serum vsque p tente cubiculo, si quis adire vellet, potestatẽ s præbuit. Post hæc sedata siti gelidæ aquæ p tione, arripuit duos pugiones, & explora vtrinsq; acie, cùm alterum puluino subdidiss foribus adapertis arctißimo somno quieuit. circa lucem demum expergefactus, vno se tra cit ictu infra læuam papillam. Irrũpentibus ad primum gemitum, modò celans, modò det gens plagam, exanimatus est & celeriter apu Veliternam (ita præceperat) funeratus trig simo & octauo ætatis anno, & nonagesimo e quinto Imperij die.

Statura, & cultus corporis eius. 1

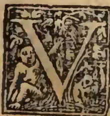
TAnto Othonis animo nequaquã corpu aut habitus cõpetijt. Fuisse enim trad tur et modicæ staturæ, et malè pedatus, caluus q;, mũditiarum verò penè muliebriũ. Vulso co pore, galericulo capiti propter raritatem capil lorum adaptato, & annexo, vt nemo dignosce ret. Quin & faciem quotidie rasitare, ac pan madido linere consuetum: idq́; instituisse à pri ma lanugine, ne barbatus vnquam esset. Sacra

etiam

etiam Isidis sæpe in lintea religiosaq; veste propalam celebrasse. Per quæ factum putem, vt mors eius minimè congruẽs vitæ, maiori miraculo fuerit. Multi præsentium militũ cum plurimo fletu manus, ac pedes iacentis exosculati, fortißimum virum, vnicum Imperatorem prædicantes, ibidem statim, nec procul à rogo, vim suæ vitæ attulerunt. Multi & absentium, accepto nuntio, præ dolore armis inter se ad internecionem concurrerunt. Deniq; magna pars hominum, incolumem grauißimè detestata, mortuum laudibus tulit: vt vulgò iactatum sit, etiam Galbam ab eo non tam dominãdi, quàm Reipublicæ, ac libertatis restituendæ causa interemptum.

C. SVETONII TRANQVILLI AVLVS VITELLIVS.

Stirps, & origo Vitelliorum. 1

VITELLIORVM *originem alij aliã, & quidẽ diuersißimã tradũt: partim veterẽ, & nobilem, partim verò nouam, & obscuram, atque etiam sordidã. Quod ego per adulatores, obtrectatoresq; Imperatoris Vitellij euenisse opinarer, nisi aliquãtò priùs de familiæ cõditione variatũ esset.*

Extátq; elogij ad Q. Vitellium diui Augu Quæstorem libellus, quo continetur, Vitel Fauno Aboriginũ rege, & Vitellia, quæ m tis locis pro numine coleretur, ortos, toto La imperasse. Horum residuam stirpem ex Sabi transisse Romam, atq; inter patritios allecta indicia stirpis diu mansisse, viam Vitelliam Ianiculo ad mare vsq; : item coloniam eiusd nominis, quam gentili copia aduersus Equic los tutandam olim depoposcissent. Tempore d de Samnitici belli præsidio in Apuliam mi quosdam ex Vitellijs subsedisse Nuceriæ: rumq; progeniem longo pòst interuallo repeti vrbem, atque ordinem Senatorium.

Pater, matérque Vitellij, eiúsque pueritia.

Contrà, plures autorem generis libertini prodiderunt. Caßius Seuerus, nec min alij, eũdem & sutorem veteramentariũ: cui filius sectionibus, & consuturis vberius co pendium nactus, ex muliere vulgari Antioc cuiusdam furnariam exercentis filia equite Romanum genuerit. Sed quod discrepat, sit medio. Cæterùm P. Vitellius domo Nuceria, si ille stirpis antiquæ, siue pudẽdis parẽtibus, at auis, eques certè Romanus, & rerum Augu procurator, quatuor filios amplißimæ dignit tis cognomines, ac tãtùm prænominibus disti ctos reliquit, Aulum, Quintum, Publium, & Luciu

Lucium. Aulus in consulatu obijt, quem cum Domitio Neronis Cæsaris patre inierat, prælautus alioqui, famosusq́; cœnarum magnificẽtia. Quintus caruit ordine, cùm autore Tyberio secerni minus idoneos Senatores, remoueriq́; placuisset. Publius Germanici comes Cn. Pisonem inimicum, & interfectorem eius accusauit, condemnauitq́;: ac post præturæ honorẽ inter Seiani conscios arreptus, & in custodiam fratri datus, scalpro librario venas sibi incîdit: nec tam mortis pœnitentia, quàm suorum obtestatione obligari, curariq́; se passus, in eadem custodia morbo perijt. Lucius ex Consulatu Syriæ præpositus, Arthabanũ Parthorum regem summis artibus, non modò ad colloquiũ suum, sed etiam ad venerãda legionũ signa pellexit. Mox cum Claudio principe, duos insuper ordinarios Consulatus, Censuramq́; gessit. Curam quoque Imperij sustinuit, absente eo, expeditione Britannica, vir innocens, & industrius, sed amore libertinæ perinfamis, cuius etiam saliuis melle commistis, nec clàm quidem, aut raro, sed quotidie, ac palàm arterias, & fauces pro remedio fouebat. Idem miri in adulando ingenij, primus C. Cæsarem adorari vt Deum instituit: cùm reuersus ex Syria non aliter adire ausus esset, quàm capite velato, circumuertensq́; se, deinde procumbens. Claudium vxoribus, libertisq́; addictum, ne qua non arte demereretur, pro maximo

ximo munere à Messalina petijt, vt sibi pe
praberet excalceandos: detractúmque socculu
dextrum, inter togam, tunicasq; gestauit as
duè, nonnũquam osculabũdus. Narcissi quoq
& Pallãtis imagines aureas inter lares colu
Huius & illa vox est, Sæpe facias: cùm secul
res ludos edenti Claudio gratularetur.

Adolescentia eiusdem.

DEcessit paralysi altero die quàm correpti
est, duobus filijs superstitibus, quos ex Se
tilia probatissima, nec ignobili fœmina edit
Consules vidit: & quidem eodem ambos, toto
anno, cùm maiori minor in sex menses successis
set. Defũctum Senatus publico funere honora
uit: itẽ statua pro Rostris, cum hac inscriptio
ne, PIETATIS immobilis erga principẽ. A
lus Vitellius L. filius IMP. natus est octau
Cal. Octob. vel, vt quidã, septimo Idus Septemb
Druso Cæsare, Norbano Flacco COSS. Geni-
turam eius prædictam à mathematicis, ita pa-
rentes exhorruerunt, vt pater magnopere sem-
per contenderit, ne qua ei prouincia viuo se com
mitteretur: mater & missum ad legiones, &
appellatum Imperatorẽ pro afflicto statim la-
mentata sit. Pueritiam, primámque adolescen-
tiam Capreis egit inter Tyberiana scorta, &
ipse perpetuo Spintriæ cognomine notatus, exi-
stimatúsque corporis gratia initium, & causa
incrementorum patri fuisse.

Probris

Probris contaminatur. 4

SEqueti quoque ætate omnibus probris contaminatus, præcipuũ in aula locum tenuit, Caio per aurigandi, Claudio per aleæ studium familiaris. Sed aliquantò Neroni acceptior, cùm propter eadem hæc, tum peculiari merito, quòd præsidens certamini Neroneo, cupientem inter citharœdos contendere, nec, quamuis flagitantibus cunctis, promittere audentem, ideoq; egressum theatro reuocauerat: quasi perseuerantis populi legatione suscepta exorandum præbuerit.

Honores per eum administrati. 5

TRium itaq; principũ indulgẽtia, non solùm honoribus, verùm & sacerdotijs amplißimis auctus, proconsulatũ Africæ post hæc, curam quoq; operum publicorum administrauit, & voluntate dispari, & existimatione. In prouincia singularẽ innocẽtiam præstitit biennio continuato, cùm succedenti fratri legatus substitutus esset. At in vrbano officio dona, atque ornamenta tẽplorum surripuisse, & cõmutasse quædam ferebatur: proq; auro, & argento stannum, & aurichalcum supposuisse.

Vxores, & filij eiusdem. 6

VXorẽ habuit Petroniam consularis viri filiam, & ex ea filium Petroniũ captum altero oculo. Hunc hæredem à matre sub condtione institutum, si de potestate patris exisset,

manu emisit: breuiq́; , vt creditū est, interemi insimulatū insuper parricidij, & quasi par. tum ad scelus venenum ex conscientia hausi set. Duxit mox Galeriam Fundanam prætor. patre. Ac de hac quoq; liberos vtriusque sexu tulit: sed marem, titubantia oris, prepè mutum & elinguem.

Germania eidem decreta, paupertas ipsius, & comitas eius erga singulos.

A Galba in inferiorē Germaniā contra opinionē missus est. Adiutū putant T. Iuni suffragio, tunc potentissimi, & cui iampriden per communem factionis suæ fauorem concilia. tus esset: nisi quòd Galba præ se tulit, nullos minus metuendos, quàm qui de solo victu cogitarent: ac posse prouincialibus copijs profundam eius expleri gulam: vt cuiuis euidens sit, contemptu magis, quàm gratia electum. Satis constat, exituro viaticū defuisse, tanta egestate rei familiaris, vt vxore & liberis, quos Romæ relinquebat, meritorio cœnaculo abditis, domum in reliquam partem anni ablocaret: vtq́; ex aure matris detractum vnionē pignerauerit ad itineris impensas. Creditorum quidem præstolantium, ac detinentium turbam, & in ijs Sinuessanos, Formianosq́;, quorum publica vectigalia interuerterat, non nisi terrore calumniæ amouit: cùm libertino cuidam acerbius debitum re-

poscenti

poscenti, iniuriarum formulam, quasi calce ab eo percussus, intendisset, nec aliter, quàm extortis quinquaginta H·S. *remisisset. Aduenientem malè animatus erga principem exercitus, pronúsque ad res nouas, libens, ac supinis manibus excepit, velut dono Deûm oblatum* III. COS. *filium ætate integra, facili, ac prodigo animo. Quam veterem de se persuasionem Vitellius recentibus etiam de se experimentis auxerat, tota via, caligatorũ quosq; militum obuies exosculans: perq́; stabula ac diuersoria, mulionibus, ac viatoribus præter modum comis, vt manè singulos iámne ientassent, sciscitaretur, seq́; fecisse ructu quoq; ostenderet.*

Prodigalitas eius in omnes. 8

CAstra verò ingressus nihil cuiquã poscenti negauit: atq; etiam vltro ignominiosis notas, reis sordes, damnatis supplicia dempsit. Quare vixdum mense transacto, neq; diei, neq; temporis habita ratione, ac iam vespere subitò à militibus è cubiculo raptus ita vt erat in veste domestica, IMP. *est consalutatus: circunlatusq́; per celeberrimos vicos, strictum diui Iulij gladium tenens, detractũ delubro Martis, atq; in prima gratulatione porrectum sibi à quodam. Nec antè in prætorium rediјt, quàm flagrante triclinio ex conceptu camini: tum quidem consternatis, & quasi omine aduerso anxijs omnibus, inquit: Bono animo estote, nobis*

alluxit: nullo sermone alio apud milites vsus. Consentiente deinde etiam iam superioris prouinciæ exercitu, qui prius à Galba ad Senatum defecerat, cognomen Germanici delatum ab vniuersis cupidè recepit, Augusti distulit, Cæsaris in perpetuum recusauit.

Principatum inuadit. 9

AC subinde cæde Galbæ annuntiata, cōpositis Germanicis rebus, partitus est copias quas aduersus Othonem præmitteret, quásque ipse perduceret. Præmisso agmini lætum euenit auspicium. Siquidem à parte dextra repentè aquila aduolauit: lustratísque signis, ingressos viā sensim antecessit. At contrà, ipso mouente, statuæ equestres cùm plurifariàm ei ponerētur, fractis repentè cruribus pariter corruerunt: & laurea, quam religiosissimè circūndederat, in profluētem excidit. Mox Viennæ pro tribunali iura reddenti, gallinaceus supra humerum, ac deinde in capite astitit. Quibus ostentis par respondit exitus: nam confirmatum per legatos suos Imperium. per se retinere non potuit.

Gesta eius post mortem Othonis, & reditus eius in vrbem. 10

DE Bebriacēsi victoria, et Othonis exitu, cùm adhuc in Gallia esset, audijt: nihilq; cunctatus, quicquid prætorianarū cohortium fuit, vt pessimi exēpli, vno exautorauit edicto, iussas Tribunis tradere arma. Centum autem

atque viginti, quorum libellos Othoni datos inuenerat, exposcentium præmia, ob editam in cæde Galbæ operam, conquiri, & supplicio affici imperauit egregiè prorsus, atq; magnificè, et vt summi principis spem ostenderet, nisi cætera magis ex natura, & priore vita sua, quàm ex Imperij maiestate gessisset. Nanque itinere inchoato, per medias ciuitates ritu triumphantiũ vectus est, perq; flumina delicatissimis nauigijs, & variarum coronarum genere redimitis, inter profusissimos obsoniorum apparatus, nulla familiæ, aut militis disciplina, rapinas, ac petulantium omnium in iocum vertens: qui non contenti epulo vbiq; publicè præbito, quoscunq; libuisset, in libertatem asserebant, verbera, & plagas, sæpe vulnera, nonnunquam necem repræsentantes aduersantibus. Vtq; campos, in quibus pugnatum est, adijt, abhorrentes quosdam cadauerũ tabem, detestabili voce confirmare ausus est, Optimè olere occisum hostem, & melius ciuem. Nec eo secius ad leniendam grauitatem odoris plurimum meri propalam hausit, passimq; diuisit pari vanitate, atq; insolentia. Lapidem memoriæ Othonis inscriptum intuens, dignum eo mausoleo ait: pugionemq;, quo se is occiderat, in Agrippinensem Coloniam misit, Marti dedicandum. In Apennini quidem iugis etiam peruigilium egit.

Gesta per eum in initio principatus. 11

Vrbem

VRbem deniq; ad claßicum introijt palu-datus, ferroq; ſuccinctus, inter ſigna, a[...]que vexilla, ſagulatis comitibus, ac detectis c[...] militonum armis. Magis deinde, ac magis, om[...]ni diuino humanoq; iure neglecto, Allienſi di[...] pontificatum maximum cepit: comitia in decem annos ordinauit, ſeq; perpetuum cõſulem. Et ne cui dubium foret, quod exemplar regendæ Rei pub. eligeret, medio Martio campo, adhibita publicorũ ſacerdotum frequentia, inferias Neroni dedit: ac ſolenni conuiuio citharœdum placentem palàm admonuit, vt & aliquid de Domitio diceret: inchoantiq; Neroniana cantica, primus exultans etiam plauſit.

Progreſſus eius in initio principatus. 12

TAlibus principijs magnam Imperij partem, nõ niſi conſilio, & arbitrio viliſsimi cuiuſque hiſtrionum, & aurigarum adminiſtrauit: & maximè Aſiatici liberti. Hunc adoleſcentulum mutua libidine cõſtupratum, mox tædio profugum, cum Puteolis poſcã vẽdentem deprehendiſſet, coniecit in compedes, ſtatimq; coluit, & rurſus in delicijs habuit: iterum deinde ob nimiam contumaciam, & ferocitatem grauatus, circumforaneo laniſtæ vendidit, dilatumq; ad finem muneris repentè ſurripuit, & prouincia demum accepta manumiſit: ac primo Imperij die aureis donauit annulis ſuper cœnã, cum manè rogantibus pro eo cunctis, deteſtatus

eſſet

esset seuerissimè talē equestris ordinis maculā.

Comessationes,& epulæ eiusdem. 13

SEd vel præcipuè luxuriæ, sæuitiæq; deditus epulas trifariam semper, interdum quadrifariam dispertiebat: in ientacula, & prandia, & cœnas, comessationesq;: facile omnibus sufficiens, vomitandi consuetudine. Indicebat autem aliud alij eadem die: nec cuiquam minus singuli apparatus quadrigenis millibus nummûm constiterunt. Famisissima super cæteras fuit cœna ei data aduentitia à fratre, in qua duo millia lectissimorum pisciū, septem auium, apposita traduntur. Hanc quoque exuperauit ipse dedicatione patinæ, quam ob immensam magnitudinem clypeum Mineruæ, ἀιγίδα πολιέχου dictitabat: In hac scarorū iocinora, phasianorum, & pauonum cerebella, linguas phœnicopterûm, murenarum lactes à Carpathio vsque, fretoq; Hispaniæ, per nauarchos, ac triremes petitarum commiscuit. Vt autem homo non profundæ modò, sed intempestiuæ quoque, ac sordidæ gulæ, ne in sacrificio quidem vnquam, aut itinere vllo tēperauit; quin inter altaria ibidem statim viscus, & farra penè rapta è foco manderet, circaq; viarum popinas fumantia obsonia, vel pridiana, atque semesa.

Sæuitia eius, ac crudelitas. 14

PRonus verò ad cuiusq;, & quacūq; de causa, necem, atq; supplicium: nobiles viros con-

disci-

discipulos, & æquales suos omnibus blandit-
tantùm non ad societatem Imperij allicefacto
vario genere fraudis occidit, etiam vnum ve-
no manu sua porrecto in aquæ frigidæ potion
quam is affectus febre poposcerat. Tum fœner
torum & stipulatorum, publicanorumq́;, q
vnquam se aut Romæ debitum, aut in via por
toriũ flagitassent, vix vlli pepercit. Ex quib
quendã in ipsa salutatione supplicio traditum
statimq́; reuocatum, cũctis clementiã laudan
tibus, coram interfici iußit, velle se dicens pa
scere oculos. Alterius pœnæ duos filios adieci
deprecari pro patre conatos. Sed & equitem
Romanum proclamantem, cùm raperetur ad
pœnam, Hæres meus es: exhibere testamenti ta-
bulas coegit: vtq́; legit cohæredem sibi libertum
eius adscriptum, iugulari cum liberto impera-
uit. Quosdam & de plebe ob id ipsum, quod
Venetæ factioni clarè maledixerãt, interemit:
contemptu sui, & noua spe id ausos opinatus.
Nullis tamen infensior, quàm vernaculis, &
mathematicis: vt quisq; deferretur, inauditum
capite puniebat. Exacerbatus, quòd post edi-
ctum suum, quo iubebat intra Calend. Octo-
bris vrbe, Italiaq́; mathematici excederent, sta
tim libellus est propositus, & Chaldæos dicere,
bonum factum, ne Vitellius Germanicus intra
eundem Calẽdarum diem vsquam esset. Suspe-
ctus & in mortem matris fuit, quasi ægra pra
beri

beri cibum prohibuisset, vaticinante Catta muliere, cui velut oraculo acquiescebat, ita demum firmiter, ac diutißimè imperaturũ, si superstes parenti extitisset. Alij tradunt, ipsam tædio præsentium, & imminentium metu, venenum à filio impetrasse, haud sanè difficulter.

Apparatus exercitus in Vespasianũ. 15

OCtauo Imperij mense desciuerunt ab eo exercitus Mœsiarum, atq; Pannoniæ: item ex trãsmarinis, Iudaicus, & Syriacus: ac pars in absentis, pars in præsentis Vespasiani verba iurarunt. Ad retinendum ergo cæterorum hominum studium, ac fauorem, nihil non publicè, priuatimq́; , nullo adhibito modo, largitus est. Delectum quoque ea conditione in vrbe egit, vt voluntarijs non modo mißionem post victoriam, sed etiam veteranorum, iustæq; militiæ commoda polliceretur. Vrgenti deinde terra, mariq; hosti, hinc fratrem cum classe, ac tyronibus, & gladiatorum manu opposuit: hinc & Bebriacenses copias, & duces. Atque vbiq; aut superatus, aut proditus, salutem sibi, & millies H-s. à Flauio Sabino Vespasiani fratre pepigit: statimq́; pro gradibus palatij apud frequentes milites, cedere se Imperio, quod inuitus recepisset, professus, cunctis reclamantibus rem distulit: ac nocte interposita, primo diluculo sordidatus descendit ad Rostra, multisq; cum lacrymis eadem verba, verùm è libello testatus est. Rurs

est. Rursus interpellante milite, ac populo, & deficeret hortante, omnemq; operam suam c tatim pollicēte, animum resumpsit, Sabinum & reliquos Flauianos nihil iam metuens, subita in Capitolium compulit: succensoq; te plo Iouis Opt. Max. oppressit. Cum & pr lium, & incendium è Tyberiana prospiceret mo inter epulas, non multo pòst pœnitens fact & in alios culpam conferens, vocata contio iurauit, coëgitq; iurare cæteros, nihil sibi ant quius quiete publica fore. Tunc solutū à lat re pugionem, Consuli primùm, deinde, illo reci sante, magistratibus, ac mox Senatoribus sin gulis porrigens: nullo recipiente, quasi in æ Concordiæ positurus, abscessit. Sed quibusdai acclamantibus, ipsum esse Concordiam, rediji nec solùm retinere se ferrum affirmauit, verùn etiam Concordiæ recipere cognomen.

Concordia per eum tentata cum Vespasiano. 1

S*Vasit Senatui, vt legatos cum virginibu Vestalibus mitterent, pacem, aut cert tempus ad consultandum petituros. Postridi responsa opperienti nuntiatum est per explora torem, hostem appropinquare. Continuò igi tur abstrusus gestatoria sella, duobus solis co mitibus, pistore, & coquo, Auentinum, & paternam domum clàm petijt, vt inde in Campaniam fugeret. Mox leui rumore, & incerto,*

tanq

tanquam pax impetrata esset, referri se in palatium passus est: vbi cùm deserta omnia reperisset, dilabentibus etiam qui simul erant, zona se aureorum plena circundedit, confugitq́; in cellulam ianitoris, religato pro foribus cane, lectoq́; & culcita obiectis.

Mors eiusdem ignominiosissima. 17

IRruperant autem iam agminis antecessores, ac nemine obuio rimabantur, vt fit, singula. Ab ijs extractus è latebra, sciscitantes quisnam esset (nā ignorabatur) & vbi esse Vitellium sciret, mendacio elusit: deinde agnitus rogare non destitit, quasi quædam de salute Vespasiani dicturus, vt custodiretur interim vel in carcere: donec religatis post terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, veste discissa seminudus in forum tractus est, inter magna rerum, verborumq́; ludibria, per totum viæ Sacræ spatium, reducta coma à capite, ceu noxij solent, atq; etiam mento mucrone gladij subiecto, vt visendam præberet faciem, néve submitteret, quibusdam stercore & cœno incessentibus, alijs incendiarium, & patinarium vociferantibus, parte vulgi etiam corporis vitia exprobrante (erat enim in eo enormis proceritas, facies rubida plerunque ex vinolentia, venter obesus, alterum femur subdebile, impulsu olim quadrigæ, cum auriganti Caio ministratorem exhiberet) tandem apud Gemonias minutissi-

mis ictibus excarnificatus, atq; confectus es
& inde vnco tractus in Tyberim.

Interpretatio ostenti.

P Eriit cum fratre, & filio, anno vitæ v I
& quinquagesimo: nec fefellit cōiecturai
eorum, qui augurio, quod factum ei Viennæ
stendimus, non aliud portendi prædixeran
quàm venturum in alicuius Gallicani homi
nis potestatem. Siquidem ab Antonio Prim
aduersarum partium duce oppressus est cui T
lesæ nato cognomen in pueritia Beco fuerat. I
valet, gallinacei rostrum.

C. SVETONII TRAN- QVILLI D. VESPA- SIANVS AV- GVSTVS.

De gente Flauia, & Vespasiani progenitoribus.

EBELLIONE trium principum, & cæde, incertum diu, & quasi vagum Imperium suscepit, firmauitque tandem gens Flauia, obscura illa quidem, ac sine vllis maiorum imaginibus, sed tamen Reipub. nequaquam pœnitenda, constet licet Domitianum cupiditatis, ac sæuitiæ meritò pœnas luisse. Titus Flauius Petronius municeps Reatinus, bello ciuili Pompeiana-

rum partium centurio, incertum spõte, an euocatus profugit ex Pharsalica acie, domúmque se contulit. Vbi deinde venia, & miſsione impetrata, coactiones argẽtarias factitauit. Huius filius cognomine Sabinus, expers militiæ (etsi quidã eum primipilarem, nonnulli cùm adhuc ordines duceret, sacramento solutũ, per causam valetudinis, tradunt) publicanum quadragesimæ in Asia egit. Manebãtq; imagines à ciuitatibus ei positæ sub hoc titulo, καλῶς τελωνήσαντι. Posteà fœnus apud Heluetios exercuit, ibiq́; diem obijt. superstitibus vxore Vespasia Polla, & duobus ex ea liberis: quorum maior Sabinus ad præfecturam vrbis, minor Vespasianus ad principatum vsque proceſsit. Polla Nursiæ honesto genere orta, patrem habuit Vespasium Pollionem, ter Tribunum militum, præfectumq́; castrorum, fratremq́; Senatorem prætoriæ dignitatis. Locus etiam nunc ad sextum milliarium à Nursia Spoletum euntibus in mõte summo appellatur Vespasiæ: vbi Vespasiorum complura monimenta extant, magnum indicium splendoris familiæ & vetustatis. Nõ negauerim, iactatum à quibusdam, Petronij patrem è regione transpadana fuiſſe mancipem operarum, quæ ex Vmbria in Sabinos ad culturam agrorum quotannis commeare solerent: subsediſſe autem in oppido Reatino, vxore ibidem ducta. Ipse ne vestigium quidem de

hoc, quamuis satis curiosè inquirerem, inuen

Ortus Vespasiani, & educatio eius.

VEspasianus natus est in Samnijs vltr Reaten, vico modico, cui nomen est Ph lacrine, XV. Calend. Decemb. vesperi, Q. Su pitio Camerino, C. Poppæo Sabino COS quinquennio antè quàm Augustus excede ret, educatus sub paterna auia Tertulla, in pr dijs Cosanis. Quare princeps quoque & locum incunabulorum aßiduè frequentauit: manent villa, qualis fuerat olim, ne quid scilicet oculo rum cõsuetudini deperiret. Et auiæ memoriam tantopere dilexit, vt solennibus, ac festis diebu poculo quoque eius argenteo potare perseuera uerit. Sumpta toga virili, latum clauum quanquam fratre, adepto, diu auersatus est: nec vt tandem appeteret, compelli, nisi à ma tre, potuit. Ea demum extudit, magis conuicio, quàm precibus, vel autoritate, dum eum identidem per contumeliam anteambulonem fratris appellat. Tribunatum militum in Thracia meruit. Quæstor Cretam, & Cyrenas prouinciam sorte cepit: ædilitatis, ac mox præturæ candidatus, etiam non sine repulsa, sextóque loco vix adeptus est. Ac prima statim petitione, & in primis Prætor infensus Senatui, Caium ne quo non genere demereretur, ludos extraordinarios, pro victoria eius Germanica, depoposcit: pœnæ que coniuratorum addendum

censuit,

censuit, vt insepulti proijcerentur. Egit & gratias ei apud amplissimum ordinem, quòd se honore cœnæ dignatus esset.

Vxor eius, & filij. 3

INter hæc Flauiam Domicillam duxit vxorem, Statilij Capellæ equitis Rom. Sabracensis ex Africa delegatam olim, Latinæq; conditionis, sed mox ingenuam, & ciuem Romanam recuperatorio iudicio pronuntiatam, patre asserente Flauio Liberali Ferentini genito, nec quicquam amplius quàm quæstorio scriba. Ex hac liberos tulit, Titum, & Domitianum, & Domicillam. Vxori, ac filiæ superstes fuit: atq; adhuc vtranque priuatus amisit. Post vxoris excessum, Cenidem Antoniæ libertam, & à manu, dilectam quondam sibi, reuocauit in contubernium, habuitq; etiam Imperator penè iustæ vxoris loco.

Expeditio eius Germanica, & Iudaica. 4

CLaudio principe Narcissi gratia Legatus legionis in Germaniā missus est: inde in Britanniam translatus tricies cum hoste conflixit. Duas validissimas gentes, superq; XX. oppida, & insulam Vecten Britanniæ proximam in deditionē redegit: partim Auli Plautij consularis legati, partim Claudij ipsius ductu. Quare triumphalia ornamenta, & in spatio breui duplex sacerdotium accepit. Præterea consulatum, quem gessit per duos nouissi-

mos anni menses: medium tempus ad proconsulatum vsq; in otio secessúq; egit, Agrippinam timens potentem adhuc apud filium, & defuncti quoq; Narcissi amicos perosam. Exin sortitus Africam, integerrimè, nec sine magna dignatione administrauit: nisi quòd Adrumeti seditione quadam, rapa in eum iacta sunt. Rediit certè nihilo opulentior, vt qui propè labefactata iam fide, omnia prædia fratri obligarit, necessarióq; ad mangonicos quæstus sustinendæ dignitatis causa descenderit, propter quod vulgò Mulio vocabatur. Conuictus quoq; dicitur ducenta H-S. expreßisse iuueni, cui latum clauum aduersus patris voluntatē impetrarat, eóq; nomine grauiter increpitus. Peregrinatione Achaica inter comites Neronis, cùm cantante eo aut discederet sæpius, aut præsens obdormisceret, grauißimam contraxit offensam: prohibitúsq; non contubernio modò, sed etiam publica salutatione, secessit in paruam, ac deuiam ciuitatem, quoad latenti, etiámque extrema metuenti, prouincia cum exercitu oblata est. Pecrebruerat Oriente toto vetus, & constans opinio, esse in fatis, vt eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur. Id de Imperatore Romano, quantum euentu postea prædictum patuit, Iudæi ad se trahentes, rebellarūt: cæsoq; præposito, legatum insuper Syriæ consularem suppetias ferentem, rapta aquila fugauer

gauerunt. Ad hunc motum comprimendū cùm exercitu ampliore, & non instrenuo duce, cui tamen tutò tãta res committeretur, opus esset, ipse potissimùm delectus est, & vt industriæ expertæ, nec metuẽdus vllo modo ob humilitatem generis, ac nominis. Additis igitur ad copias duabus legionibus, octo alis, cohortibus decem, atq; inter legatos maiore filio assumpto, vt primùm prouinciam attigit, proximas quoq; ciuitates cõuertit in se: correcta statim castrorū disciplina, vno quoq; & altero prælio tam constanter inito, vt in oppugnatione castelli lapidis ictū genu, scuto sagittas aliquot exceperit.

Præsagia, & signa Imperium eius præcedentia. 5

POst Neronem, Galbámq;, Othone, atq; Vitellio de principatu certãtibus, in spem imperij venit, iampridem sibi per hæc ostenta conceptam: In suburbano Flauiorum quercus antiqua, quæ erat Marti sacrata, per tres Vespasiæ partus, singulos repentè ramos à frutice dedit, haud dubia signa futuri cuiusq; fati. Primum exilem, & citò arefactum, ideóq; puella nata non perannauit. Secundum præualidum, ac prolixum, & qui magnam felicitatem, portenderet. Tertium verò instar arboris. Quare patrem Sabinū ferunt aruspicio insuper confirmatum renuntiasse matri, nepotem ei Cæsarem genitum: nec illam quicquam aliud, quàm ca-

chinnasse, mirantem, quòd adhuc se mentis con-
pote delyraret iam filius suus. Mox cùm Ae-
dilem eum C. Cæsar succensens, propter curan
verrendis vijs nō adhibitā, luto iussisset oppleri
congesto per milites in prætextæ sinum, non de
fuerunt, qui interpretarētur, quandoq; procul
catam, desertámq; Rempub. ciuili aliqua per
turbatione in tutelā eius, ac velut in gremium
deuenturam. Prandente eo quondam, canis ex
trarius triclinio manū humanam intulit, men
sæq; subiecit. Cœnante rursus, bos arator de
cusso iugo, triclinium irrupit, ac fugatis mini
stris, quasi repentè defessus, procidit ad ipso
accumbentis pedes, ceruicémque submisit. Ar
bor quoque cupressus in agro auito sine vlla v
tempestatis euulsa radicitus, atque prostrata
in sequenti die viridior, ac firmior resurrexit
At in Achaia somniauit, initium sibi, suísq
felicitatis futurum, simul ac dens Neroni ex-
emptus esset: euenítq;, vt sequenti die progres-
sus in atrium, medicus dentem ei ostenderet
recenter quidē exemptum. Apud Iudæam Car-
meli Dei oraculum consulentem, ita confirma-
uere sortes, vt quicquid cogitaret, volueréque
animo, quamtumlibet magnū, id esse prouentu-
rum, pollicerētur. Et vnus ex nobilibus captiuis
Iosephus, cùm conijceretur in vincula, constan-
tissimè asseuerauit fore, vt ab eodem breui sol-
ueretur, verùm iam Imperatore. Nuntiaban-
tur

tur & ex vrbe præsagia, Neronem diebus vltimis monitum per quietem, vt thensam Iouis Optimi Max. è sacrario in domum Vespasiani, & in Circum deduceret. Ac non multò pòst, comitia secundi consulatus ineunte Galba, statuã diui Iulij ad Orientem sponte conuersa: aciéq; Bebriacensi prius, quàm committeretur, duas aquilas in conspectu omnium conflixisse: victáq; altera, superuenisse tertiam à Solis ortu, ac victricem abegisse.

Assumptio eius ad Imperium. 6

NEc tamen quicquã antè tentauit, promptißimis, atq; etiã instãtibus suis, quàm solicitatus quorundam, & ignotorum, & absentium fortuito fauore. Mœsiaci exercitus bina è tribus legionibus millia missa auxilio Othoni, postquam iter ingreßis nuntiatũ est, victum eũ, ac vim vitæ suæ attulisse, nihilo secius Aquileiam vsq; perseuerauerũt, quasi rumori minus crederent. Ibi per occasionem, ac licentiam, omni rapinarum genere grassati, cùm timerent, ne sibi reuersis reddenda ratio, ac subeunda pœna esset, consilium inierunt eligendi, creandíque Imperatoris. Neq; enim deteriores esse, aut Hispaniensi exercitu, qui Galbam, aut Prætoriano, qui Othonem, aut Germaniciano, qui Vitellium Imperatorem fecissent. Propositis itaq; nominibus legatorum consularium, quot vbiq; tũc erant, cùm cæteros alij alium alia de

causa improbarent, & quidam è legione tertia quæ sub exitu Neronis translata ex Syria in Mœsiam fuerat, Vespasianum laudibus ferrent: assensere cuncti, noménq; eius vexillis omnibus sine mora inscripserunt. Et tunc quidē compressa res est, reuocatis ad officiū muneris parumper. Cæterùm diuulgato facto, Tyberius Alexander præfectus Aegypti primus in verba Vespasiani legiones adegit Calēd. Iulij, qui principatus dies in posterū obseruatus est. Iudaicus deinde exercitus, v. Idus Iulij apud ipsum iurauit. Plurimum cœptis contulerunt, iactatum exēplar epistolæ, veræ siue falsæ, defuncti Othonis ad Vespasianum, extrema obtestatione vltionem mandātis, & vt Reip. subueniret, optantis: simul rumor dißipatus, destinasse Vitellium victorem permutare hyberna legionùm, & Germanicas transferre in Orientem, ad securiorem, molliorémq; militiam: præterea ex præsidibus prouinciarum Licinius Mutianus, & è regibus Vologeses Parthus: ille deposita simultate, quam in id tempùs ex æmulatione non obscurè gerebat, Syriacum promisit exercitum: hic XL. millia sagittariorum.

Miracula quædam per eum facta in initio principatus eius. 7

S*Vscepto igitur ciuili bello, ac ducibus, copijsq; in Italiam præmißis, interim Alexandriam transijt, vt claustra Aegypti obtineret*

ueret. Hic, cùm de firmitate Imperij capturus auspicium, ædem Serapidis, summotis omnibus, solus intrasset, ac propitiato multùm Deo, tandem se conuertisset, verbenas, coronásq;, & panificia, vt illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei visus est: quē neq; admissum à quoquam, & iampridem propter neruorum valetudinem vix ingredi: longéq; abesse constabat. Ac statim aduenere literæ, fusas apud Cremonam Vitellij copias, ipsum in vrbe interemptum nunciātes. Autoritas, & quasi maiestas quædam, vt scilicet inopinato, & adhuc nouo principi deerat, hæc quoq; accesit: E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedentem pro tribunali pariter adierunt, orantes opem valetudinis, demonstratam à Serapide per quietem, restituturum oculos, si inspuisset: confirmaturum crus, si dignaretur calce contingere. Cùm vix fides esset, rem vllo modo successuram, ideóq; ne experiri quidē auderet: extremò hortantibus amicis, palàm pro concione vtrunque tentauit: nec euentus defuit. Per idem tempus Tegeæ in Arcadia, instinctu vaticinantium, effosa sunt sacrato loco vasa operis antiqui, atq; in ijs asimilis Vespasiano imago.

Restitutio collapsæ Reipublicæ. 8

T*Alis, tantáq; cum fama in vrbem reuersus, acto de Iudæis triumpho, Consulatus octo veteri addidit. Suscepit & Censuram, ac*

&

& per totum Imperij tempus nihil habuit antiquius, quàm propè afflictã, nutãtémq; Rempublicam stabilire primò, deinde & ornare. Milites, pars victoriæ fiducia, pars ignominiæ dolore, ad omnẽ licentiam, audaciámq; processerant. Sed & prouinciæ, ciuitatésq; liberæ, nec non & regna quædã tumultuosius inter se agebant. Quare Vitellianorum quidem & exautorauit plurimos, & coërcuit. Participibus autẽ victoriæ adeò nihil extra ordinem indulsit, vt etiam legitima præmia nõ nisi serò persoluerit. Ac ne quam occasionem corrigendi disciplinam prætermitteret, adolescentulum fragrantem vnguento, cùm sibi pro impetrata præfectura gratias ageret, nutu aspernatus, voce etiam grauissima increpuit, Maluissem allium oboluisses: literásq; reuocauit. Classiarios verò, qui ab Hostia, & Puteolis Romam pedibus per vicos commeant, petentes constitui aliquid sibi calcearij nomine, quasi parum esset, sine responso abegisse, iussit post hæc excalceatos cursitare: & ex eo ita cursitant. Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, libertate adempta, item Thraciam, Ciliciam, & Comagenẽ ditionis regiæ vsq; ad id tempus in prouinciarũ formam redegit. Cappadociæ propter assiduos Barbarorum incursus, legiones addidit, cõsularémq; rectorem imposuit, pro equite Romano. Deformis vrbs veteribus incendijs, ac ruinis erat: vacuas

cuas areas occupare, & ædificare, si possessores cessarent, cuicunq; permisit. Ipse restitutionem Capitolij aggressus, ruderibus purgandis manus primus admouit, ac suo collo quædam extulit: ærearúmq; tabularum tria millia, quæ simul conflagrauerant, restituenda suscepit, vndiq; inuestigatis exemplaribus. Instrumentum Imperij pulcherrimum, ac vetustißimum confecit, quo continebantur penè ab exordio vrbis Senatusconsulta, plebiscita de societate, & fœdere, ac priuilegio cuicunq; concesßis.

Opera publica per eum facta. 9

F*Ecit & noua opera, templum Pacis foro proximum, deniq; Claudij in Cælio monte, cœptum quidem ab Agrippina, sed à Nerone propè funditus destructum. Item amphitheatrum vrbe media, vt destinasse compererat Augustum. Amplißimos ordines, & exhaustos cæde varia, & contaminatos veteri negligentia purgauit, suppleuítq;, recenso Senatu, & equite, summotis indignißimis, & honestissimo quoq; Italicorum, ac prouincialium allecto. Atq; vti notum esset, vtrunq; ordinem non tam libertate inter se, quàm dignitate differre, de iurgio quodã Senatoris, equitisq; Rom. ita pronuntiauit, Non oportere maledici Senatoribus, remaledici ciuile fasq; esse.*

Litigia per eum compendiosissimè decisa. 10

Litium

LItium series vbiq; maiorem in modum e
creuerant, manentibus antiquis, interc
pedine iurisdictionis, accedentibus nouis, ex c
ditione, tumultúq; temporum. Sorte elegit, p
quos rapta bello restituerētur, quíq; iudicia ce
tumuiralia, quibus peragēdis vix suffectura
tigatorum ætas videbatur, extra ordinē dijudi
carent; redigerētq; ad breuissimum numerum.

Decretum in fœneratores. 11

LIbido, atq; luxuria, coërcēte nullo, inualue
rat. Autor Senatui fuit decernēdi, vt quæ
se alieno seruo iūxisset, ancilla haberetur. Néue
filiorumfamiliâs fœneratoribus exigēdi crediti
ius vnquam esset, hoc est, ne post patrū quidem
mortem. Cæteris in rebus statim ab initio prin-
cipatus vsq; ad exitum, ciuilis, & clemens.

Mediocritas originis non dissimulata. 12

MEdiocritatem pristinam neque dissimu-
lauit vnquam, ac frequenter etiam præ
se tulit. Quin & conantes quosdam originem
Flauij generis ad conditores Reatinos, comitēq;
Herculis, cuius monimentū extat via Salaria,
referre, irrisit vltro. Adeóq; nihil ornamento-
rum extrinsecus cupidè appetiuit, vt triumphi
die fatigatus tarditate, & tædio pompæ, non
reticuerit, meritò se plecti, qui triumphū, quasi
aut debitum maioribus suis, aut speratum vn-
quam sibi, tam ineptè senex concupisset. Ac ne

Trib.

Tribunitiam quidem potestatem, & patris patriæ appellationem nisi serò recepit. Nam consuetudinem salutantes scrutandi, manente adhuc bello ciuili, omiserat.

Patientia erga criminantes. 13

A*Micorum libertatem, causidicorum figuras, ac Philosophorum contumaciam lenißimè tulit. Licinium Mutianum notæ impudicitiæ, sed meritorũ fiducia minus sui reuerentem, nunquàm nisi clàm, & hactenus retaxare sustinuit: vt apud cõmunem aliquẽ amicum querens, adderet clausulæ, Ego tamen vir sum. Saluium Liberalem in defensione diuitis rei, ausum dicere, Quid ad Cæsarem, si Hipparchus* H-S. *millies habet? & ipse laudauit. Demetrium Cynicum in itinere obuium sibi post dominationem, ac neq; assurgere, neq; salutare se dignantem, oblatrantem etiam nescio quid, satis habuit, canem appellare.*

Obliuio inimicitiarum contra eum. 14

O*Ffensarũ, inimicitiarũmque minimè memor, executórue, Vitellij hostis sui filiam splendidißimè maritauit, dotauitq; etiam, & instruxit. Trepidum eum interdicta aula sub Nerone, quærentémque quidnam ageret, aut quò abiret, quidam ex officio admißionis simul expellens, abire Morboniam iusserat. In hunc postea deprecantem haud vltra verba excanduit, & quidem totidem ferè, atq; eadem. Nam*

vt suspicione aliqua, vel metu ad perniciem cuiusquam compelleretur, tantum absuit, vt monentibus amicis cauendum esse Metium Pomposianum, quòd vulgò crederetur genesin habere Imperatoriam, insuper COS. *fecerit, spondens quandoq; beneficij memorem futurum.*

Clementia eius in reos accusatos. 15

N*On temerè quis punitus insons reperitur, nisi absente eo, & ignaro, aut certè inuito, atque decepto. Heluidio Prisco, qui reuersum ex Syria solus, priuato nomine Vespasianum salutauerat, & in pretura omnibus edictis sine honore, ac mentione vlla transmiserat, non antè succensuit, quàm altercationibus insolentissimis penè in ordinem redactus. Hunc quoque, quamuis relegatum primò, deinde & interfici iussum, magni æstimauit seruare quoquo modo, missis qui percussores reuocarent: & seruasset, nisi iam perijsse falsò nuntiatum esset. Cæterùm neq; cæde cuiusquã vnquã lætatus, iustis supplicijs illacrymauit etiam, & ingemuit.*

Auaritia eius, & cupiditas. 16

S*Ola est, in qua meritò culpetur pecuniæ cupiditas. Non enim contentus, omissa sub Galba vectigalia reuocasse, noua, & grauia addidisse, & auxisse tributa prouincijs, nõnullis & duplicasse, negotiationes quoque vel priuato pudendas propalàm exercuit, coëmendo quæd*

quædam tantùm, vt pluris postea distraheret. Nec candidatis quidem honores, reísue, tam innoxijs, quàm nocẽtibus absolutiones venditare cunctatus est. Creditur etiam procuratorum rapacissimũ quenq; ad ampliora officia ex industria solitus promouere, quò locupletiores mox condemnaret: quibus quidem vulgo pro spongijs dicebatur vti, quòd quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humentes. Quidam naturâ cupidissimum tradunt, ídque exprobratum ei à sene bubulco: Qui negata sibi gratuita libertate, qua Imperium adeptum suppliciter orabat, proclamauerit, Vulpem pilum mutare, non mores. Sunt contrà qui opinentur ad manubias, & rapinas necessitate compulsum, summa ærarij, fisciq; inopia: de qua testificatus sit initio statim principatus, professus quadringẽties millies opus esse, vt Respublica stare posset. Quod & verisimilius videtur; quando & malè partis optimè vsus est.

Liberalitas & magnificẽtia eiusdem. 17

I*N omne hominum genus liberalissimus, Expleuit censum Senatorium: consulares inopes quingenis sestertijs annuis sustẽtauit: plurimas per totum orbem ciuitates terræmotu, aut incendio afflictas, restituit in melius.*

Cultus in omnes, & præcipuè doctos. 18

I*Ngenia, et artes vel maximè fouit: primus è fisco Latinis, Græcisq; rhetoribus annua cen-*

tena constituit. Præstantes poëtas, necnon & artifices cœmit: item colossi refectorem insigni congiario, magnáq; mercede donauit. Mechanico quoque grandes columnas exigua impensa perducturum in Capitolium pollicenti, premium pro commento non mediocre obtulit, operam remisit, præfatus fineret se plebeculam pascere pane.

Ludi per eum editi, & conuiuia. 19

LVdis, per quos scena Marcelliani theatri restituta dedicabatur, vetera quoq; acroamata reuocauerat. Apollinari tragœdo quadringenta, Pterino, Diodoroq; citharœdis ducena, nonnullis centena, quibus minimũ, quadragena sestertia super plurimas coronas aureas dedit. Sed & conuiuabatur assiduè: ac sæpius recta, ac dapsile, vt macellarios adiuuaret. Sicut Saturnalibus dabat viris apophoreta, ita et Calend. Martij fœminis: & tamen ne sic quidem pristinæ cupiditatis infamia caruit. Alexandrini Cibiotatem eum vocare perseuerauerunt, cognomine vnius è regibus suis turpissimarum sordiũ. Sed & in funere Fauo Archimimus personam eius ferens, imitansq; (vt est mos) facta, ac dicta viri, interrogatis palam procuratoribus, quanti funus & pompa constaret: vt audijt sestertiũm cẽties, exclamauit, centum sibi sestertia darent, ac se vel in Tyberim proijcerent.

Statura corporis, & membrorum, & valetudo eiusdem. 20

STatura fuit quadrata, compactis, firmisq; membris, vultu veluti nitẽtis. Vnde quidem vrbanorum non infacetè: Siquidem petenti, vt & in se aliquid diceret: Dicã, inquit, cùm ventrem exonerare desieris. Valetudine prosperrima vsus est, quamuis ad tuendã eam nihil amplius quàm fauces, cæteraq; membra sibimet ad numerum in sphæristerio defricaret, inediamq; vnius diei per singulos mens s interponeret.

Vitæ ordo in principatu eius. 21

ORdinem vitæ ferè hũc tenuit: In principatu maturius semper, ac de nocte vigilabat deinde perlectis epist olis, officiorumq; omnium breuiariis, amicos admittebat: ac dum salutabatur, & calceabat ipse sese, & amiciebat. Post decisa quæcunq; obuenissent negotia, gestationi, & inde quieti vacabat: accubante aliqua pallacarũ, quas in defunctæ locum Canidis plurimas constituerat, ac secretò in balneum, tricliniumq; transibat. Nec vllo tempore facilior, aut indulgentior traditur: eaq; momenta domestici ad aliquid petendum magnoperè captabant.

Ludi post cœnam, & quædam faceta eius dicta. 22

ET super cœnam autem, & semper aliàs comißimus, multa ioco trãsigebat. Erat enim dicacitatis plurimæ, & sic scurrilis, ac sordidæ,

vt ne prætextatis quidē verbis abstineneret. Et tamen nonnulla eius facetißima extāt, in quibus & hoc, Menstruum Florum Consularem, admonitus ab eo plaustra potius, quàm plostra dicenda, die postero Flaurum salutauit. Expugnatus autem à quadam, quasi amore sui deperiret, cùm producta pro concubitu sestertia quadraginta donasset, admonente dispensatore, quemadmodum summam rationibus vellet referri, Vespasiano, inquit, adamato.

Versus Græci per eum editi. 23

VTebatur & versibus Græcis tēpestiuè satis, & de quodā proceræ staturæ, improbiúsque nato.

μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος..

Et maximè de Cerylo liberto, qui diues admodum ob subterfugendum quandoque ius fisci, ingenuum se & Lacheten, mutato nomine cœperat efferre, ὦ λάχης λάχης, ἐπὰν ἀποθάνῃς, αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς εἰρήσῃ Κύρυλος. *Et maximè tamen dicacitatē in deformibus lucris affectabat, vt inuidiam aliqua cauillatione dilueret, trāsferrétq; ad sales. Quendā è charis ministris dispensationem cuidam, quasi fratri petentem cùm distulisset, ipsum candidatum ad se vocauit: exactaq; pecunia, quantam is cum suffragatore suo pepigerat, sine mora ordinauit. Interpellanti mox ministro: Alium tibi, ait, quære fratrem: hic, quem tuum putas, meus est.*

Mulion

Mulionem in itinere quodã suspicatus ad calceandas mulas desilisse, vt adeunti litigatori spatium, moramq; præberet, interrogauit, quanti calceasset, pactúsque est lucri partem. Reprehendenti filio Tito, quòd etiam vrinæ vectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admouit ad nares, sciscitans num odore offenderetur: & illo negante, Atqui, inquit, è lotio est. Nuntiantibus legatis, decretam ei publicè non mediocris summæ statuam colosseam, iußit vt continuò ponerẽt, cauam manum ostentans, & paratam basim dicens. Ac ne in metu quidem, ac periculo mortis extremo abstinuit iocis. Nam cùm inter prodigia cætera, mausoleum Cæsarum derepentè patuisset, & stella in cœlo crinita apparuisset: alterum ad Iuniam Caluinam è gente Augusti pertinere dicebat: alterum ad Parthorum regem, qui capillatus esset. Prima quoq; morbi acceßione, vt (inquit) puto, Deus fio.

Infirmitas, & mors eiusdem. 24

Consulatu suo nono tentatus in Campania motiunculis leuibus, ac protinus vrbe repetita, Cutylias ac Reatina rura, vbi æstiuare quotannis solebat, petijt. Hic cùm super vrgẽtem valetudinem creberrimo frigidæ aquæ vsu & intestina vitiasset, nec eo minus muneribus imperatorijs ex consuetudine fungeretur, vt etiam legationes audiret cubãs, aluo repentè

vsque ad defectionem soluta, Imperatorem ait stantem mori oportere. Dumq; consurgit, ac nititur, inter manus subleuantium extinctus est VIII. Calend. Iulij, annũ gerens ætatis sexagesimum ac nonum, supérque mensem, ac diem septimum.

Præsagium de filio successuro. 25

Conuenit, inter omnes, tam certum eum de sua, suorũq; genitura semper fuisse, vt post aßiduas in se coniurationes ausus sit affirmare Senatui, aut filios sibi succeßuros, aut neminẽ. Dicitur etiam vidisse quondam per quietẽ staterani in media parte vestibuli palatinæ domus positam examine æquo: cùm in altera lance Claudius, & Nero starẽt, in altera ipse ac filij. Nec res fefellit, quãdo totidem annis, pariq; temporis spatio vtrique imperauerunt.

SVET.

C. SVETONII TRANQVILLI D. TITVS.

De amore omnium erga Titum. 1

ITVS cognomine paterno, amor, ac deliciæ generis humani, tantum illi ad promerendam omnium volūtatem vel ingenij vel artis, vel fortunæ superfuit: & , quod difficillimum est, in Imperio, quando priuatus, atq; etiam sub patre principe, ne odio quidem, nedum vituperatione publica caruit.

Ortus, & educatio Titi. 2

NAtus est III. Cal. Ian. insigni anno Caianæ nece, prope Septizoniū sordidis ædibus, cubiculo verò perparuo, & obscuro: nam manet adhuc, & ostenditur. Educatus in aula cum Britannico, simul, ac paribus disciplinis, & apud eosdem magistros institutus. Quo quidem tempore, aiunt, Metoposcopum à Narcisso Claudij liberto adhibitum, vt Britannicum inspiceret; constantissimè affirmasse, illum quidem nullo modo, cæterùm Titum, qui tunc propè asta bat, vtique imperaturum. Erant autem adeò familiares, vt de potione, qua Britānicus hausta perijt, Titus quoque iuxtà cubans gustasse credatur, grauiq; morbo afflictatus diu. Quorum omnium mox memor, statuam ei auream

in palatio posuit, & alterā ex ebore equestrem, quæ Circensi pompa hodie quoq; præfertur, dedicauit, prosecutúsque est

Virtus eius, & scientia. 3

IN puero statim corporis, animiq; dotes exsplẽduerunt, magis ac magis, deinceps per ætatis gradus: forma egregia, & cui non minus autoritatis inesset, quàm gratiæ: præcipuum robur, quanquàm neque procera statura, & ventre paulò proiectiore, memoria singularis, docilitas ad omnes ferè tum belli, tum pacis artes. Armorum, & equitandi peritissimus, Latinæ, Græcæq; linguæ, vel in orando, vel in fingendis poëmatibus promptus, & facilis ad extemporalitatem vsque: sed ne musicæ quidem rudis, vt qui cantaret, & psalleret iucundè, scientérque. E pluribus cõperi, notis quoq; excipere velocissimè solitū, cum amanuensibus suis per ludum, iocúmque certantem imitari chirographa quæcunque vidisset: ac profiteri, sæpe se maximum falsarium esse potuisse.

Vxores eius, honores, atq; victoriæ. 4

TRibunus militū & in Germania, & in Britānia meruit, summa industria, nec minore modestia, & fama: sicut apparet ex statuarū & imaginū eius multitudine, ac titulis per vtrāq; prouinciā. Post stipendia, foro operā dedit, honestā magis, quàm assiduam. Eodémq; tempore Arricidiā Tertullo patre equite Rom.

sed

sed præfecto quondam prætoriarum cohortium duxit vxorem: & in defunctæ locū Martiam Furuillam splendidi generis: cum qua, sublata filia, diuortium fecit. Ex quæsturæ deinde honore legioni præpositus, Taricheam, & Gamalam vrbes validißimas Iudææ in potestatem redegit, equo quadam acie sub feminibus amisso, alteroq; inscenso, cuius rector contra se dimicans occubuerat.

Hierosolyma expugnata. 5

GAlba mox tenente Rēpub. missus ad gratulandū, quaqua iret, conuertit homines: quasi adoptionis gratia arcesseretur. Sed vbi turbari rursus cuncta sensit; rediijt ex itinere: aditoq; Paphiæ Veneris oraculo, dum de nauigatione consulit, etiam de Imperij spe confirmatus est. Cuius breui compos, & ad perdomandam Iudæam relictus, nouißima Hierosolymorum oppugnatione VII. *propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus: cepitq; eam natali filiæ suæ, tanto militum gaudio, ac fauore, vt in gratulatione Imperatorem eum consalutauerint; & subinde decedentem prouincia detinuerint, suppliciter, necnon & minaciter efflagitantes: aut remaneret, aut secum omnes pariter abduceret. Vnde nata suspicio est, quasi desciscere à patre. Orientisq; regnum sibi vendicare tentasset. Quam suspicionem auxit, postquam Alexandriam petens, in consecrādo apud*

Memphim boue Api, diadema gestauit: de more siquidem, ritúque priscæ religionis: sed non deerant, qui secus interpretarentur. Quare festinans in Italiam, cùm Rhegium, dehinc Puteolos oneraria naue appulisset, Romam inde contendit expeditißimus: inopinantíque patri, vellut arguens rumorum de se temeritatem, Veni, inquit, pater, veni.

Administratio Imperij. 6

N*Eque ex eo destitit participē, atq; etiam tutorem Imperij agere. Triūphauit cum patre, Censuramq́; geßit vnà. Eidē collega & in tribunitia potestate, & in septem consulatibus fuit. Receptaq́; ad se propè omnium officiorum cura, cùm patris nomine & epistolas ipse dictaret, & edicta conscriberet, orationesq́; in Senatu recitaret, etiam Quæstoris vice, præfecturam quoq; prætorij suscepit, nunquam ad id tempus, nisi ab equite Rom. administratam. Egitq́; aliquantò inciuilius, & violentius. Siquidem suspectißimum quenque sibi, submißis qui per theatra, & castra, quasi consensu ad pœnam deposcerent, haud cunctanter oppressit. In his Aulum Cecinnam consularem virum, vocatum ad cœnam, ac vixdum triclinio egressum, confodi iußit: Sanè vrgente discrimine, cùm etiam chirographum eius præparatæ apud milites coniurationis deprehendisset. Quibus rebus sicut in posterum securitati satis*

cauit,

cauit, ita ad præsens plurimum contraxit inuidiæ, vt non temerè quis, tam aduerso rumore, magísque inuitis omnibus transierit ad principatum.

Mutatio in melius. 7

P*Ræter sæuitiam suspecta in eo etiam luxuria erat: quòd ad mediam noctem comessationes cum profusissimo quoque familiarium extenderet. Nec minus libido, propter exoletorum, & spadonum greges, propterq́; insignem reginæ Berenices amorem, cui etiã nuptias pollicitus ferebatur. Suspecta & rapacitas: quòd constabat in concionibus patriis nundinari, præmiariq́; solitum. Denique propalam alium Neronem & opinebantur, & prædicabant. At illi ea fama pro bono cessit, conuersaq́; est in maximas laudes: neq; vllo vitio reperto, & contrà virtutibus summis. Cõuiuia instituit iucũda magis, quàm profusa. Amicos elegit, quibus etiam post eum principes, vt & sibi & Reipub. necessariis acquieuerunt, præcipueq́; sunt vsi. Berenicẽ statim ab vrbe dimisit inuitus inuitam. Quosdam è gratissimis delicatorũ, quanquam tam artifices saltationis, vt mox scenam tenuerint, non modò fouere prolixius, sed spectare in publico omni cœtu supersedit. Nulli ciuium quicquam ademit: abstinuit alieno, vt si quis vnquam: ac ne concessas quidem, ac solitas collationes recepit. Et tamen nemine ante se*

munif-

munificentia minor. Amphitheatro dedicato, thermisq; iuxtà celeriter extructis, munus edidit apparatißimum, largißimumq;. Dedit & nauale prælium in veteri naumachia: ibidem & gladiatores, atque vno die quinque millia omne genus ferarum.

Natura beneuolentisſimus. 8

N*Atura autẽ beneuolẽtißimus, cùm ex instituto Tyberij omnes dehinc Cæsares beneficia à superioribus concessa principibus, aliter rata non haberent, quàm si eadem ijsdem & ipsi dedissent: primus præterita omnia vno confirmauit edicto, nec à se peti passus est. In cæteris verò desiderijs animum hominum obstinatißimè tenuit, ne quem sine spe dimitteret. Quin & admonentibus domesticis, quasi plura polliceretur, quàm præstare posset: Non oportere, ait, quenquam à sermone principis tristem discedere. Atque etiam recordatus quondam super cœnam, quòd nihil cuiquam toto die præstitisset, memorabilem illam, meritóque laudatam vocem edidit: Amici, diem perdidi. Populum inprimis vniuersum tãta per omnes occasiones comitate tractauit, vt proposito gladiatorio munere, non ad suum, sed ad spectantium arbitrium editurum se professus sit. Et planè ita fecit. Nam neque negauit quicquam petentibus, &, vt quæ vellent, peterent, vltro adhortatus est. Quin & studium arma-*

turæ

turæ Thracum præ ſe ferens, ſæpe cum populo & voce, & geſtu, vt fautor, cauillatus eſt: verùm maieſtate ſalua, nec minus æquitate. Ne quid popularitatis prætermitteret nõnunquam in thermis ſuis, admiſſa plebe, lauit. Quædam ſub eo fortuita, ac triſtia acciderunt: vt conflagratio Veſeui montis in Campania, & incendium Romæ, per triduum, totidémque noctes: item peſtilentia quanta non temere aliâs. In his tot aduerſis, ac talibus, non modò principis ſolicitudinem, ſed & parentis affectum vnicum præſtitit: nunc conſolando per edicta, nunc opitulando, quatenus ſuppeteret facultas. Curatores reſtituendæ Campaniæ è Conſularium numero ſorte duxit. Bona oppreſſorum in Veſeuo, quorum hæredes non extabant, reſtitutioni afflictarum ciuitatum attribuit. Vrbis incendio nihil, niſi ſibi publicè periſſe teſtatus, cuncta prætoriorum ſuorum ornamenta operibus, ac templis deſtinauit: præpoſuitq; complures ex equeſtri ordine, quo quæq; maturius per agerentur. Medendæ valetudini, leniendíſque morbis, nullam diuinam, humanamq; opem non adhibuit, inquiſito omnium ſacrificiorum, remediorumq; genere. Inter aduerſa temporum, & delatores, mandatoresq; erant ex licentia veteri. Hos aßiduè in foro flagellis, ac fuſtibus cæſos, ac nouißimè traductos per amphitheatri arenam, partim ſubijci in ſeruos, ac venire

impe

imperauit, partim in asperrimas insularũ auehi. Vtq; etiam similia quandoq; ausuros perpetuò coërceret, vetuit inter cætera, de eadem re pluribus legibus agi, quaeríue de cuiusquam defunctorum statu, vltra certos annos.

Clementia eius, & mansuetudo. 9

Pontificatum maximum ideò se professus accipere, vt puras seruaret manus fidem præstitit: nec autor posthac cuiusquã necis, nec conscius, quamuis interdũ vlciscendi causa nõ deesset: sed periturum se potius, quàm perditurum adiurans. Duos patritij generis conuictos in affectatione Imperij, nihil amplius, quàm vt desisterent, monuit, dicens principatum fato dari: si quid prætereà desiderarent, promittens se tributurum. Et confestim quidem ad alterius matrem, quæ procul aberat, cursores suos misit, qui anxiæ filium saluũ nuntiarent. Cæterùm ipsos non solùm familiari cœnæ adhibuit, sed & insequenti die gladiatorum spectaculo circa se ex industria collocatis, oblata sibi ornamenta pugnantium inspicienda porrexit. Dicitur etiam cognita vtriusque genitura, imminere ambobus periculum affirmasse, venturum quandoque & ab alio: sicut euenit. Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed penè ex professo solicitantem exercitus, meditantem fugam, nec occidere, neque seponere, ac ne in minore quidem honore habere

sustin

sustinuit: sed vt à primo Imperij die, consortem successoremq́; testari perseuerauit: nonnunquam secretò lacrymis, & precibus orans, vt tandem mutuo erga se animo vellet esset.

Gesta per eum in sua morte. 10

INter hæc morte præuentus est, maiore hominum damno, quàm suo. Spectaculis absolutis, in quorum fine, populo coram vbertim fleuerat, Sabinos petit aliquantò tristior, quòd sacrificanti hostia aufugerat, quodq́; tempestate serena tonuerat. Deinde ad primam statim mansionē febrim nactus, cùm inde lectica transferretur, suspexisse dicitur dimotis plagulis cœlum, multumq́; conquestus, eripi sibi vitam immerenti. Neq; enim extare vllum suum factum pœnitendum, excepto duntaxat vno: id quale fuerit, neque ipse tunc prodidit, neque cuiquam facilè succurrit. Quidam opinantur consuetudinem recordatum, quam cum fratris vxore habuerit. Sed nullam habuisse persanctè Domitia iurabat: haud negatura, si qua omnino fuisset: imò etiam gloriatura, quod illi promptissimum erat in omnibus probris.

Locus & tempus mortis eiusdem. 11

EXcessit in eadem, qua pater, villa, Idibus Septembris, post biennium, ac menses duos, diesq́; xx. quàm successerat patri, altero & quadragesimo ætatis anno. Quod vt palàm factū est, nō secus atq; in domestico luctu mœrentibus

tibus publicè cunctis, Senatus prius, quàm edicto conuocaretur, ad curiam cucurrit: obseratisq; adhuc foribus, deinde apertis, tantas mortuo gratias egit, laudesq; quantas congeßit ne viuo quidem vnquam, atque præsenti.

C. SVETONII TRANQVILLI, FLAVIVS DOMITIANVS.

Domitiani ortus, & adolescentia. I

OMITIANVS *natus est* IX. *Calen. Nouembris, patre* COS. *designato, inituroq; mense insequenti honorem, regione vrbis sexta, ad Malum Punicũ, domo, quam posteà in templum gentis Flauiæ conuertit. Pubertatis, ac primæ adolescentiæ tempus, tanta inopia, tantaq; infamia geßisse fertur, vt nullum vas argenteum in vsu haberet. Satisq; constat, Claudium Pollionem prætorium virum, in quem est poëma Neronis, quod inscribitur Luscio, chirographum eius conseruasse, & nonnunquam protulisse, noctem sibi pollicentis: nec defuerunt, qui affirmarent corruptum Domitianum, & à Nerua, successore mox suo. Bello Vitelliano confugit in Capitolium, cum patruo Sabino, ac parte præsentium*

copiarum: sed irrumpentibus aduersarijs, & ardente templo, apud æditũum clàm pernoctauit: ac manè Isiaci celatus habitu, intérque sacrificulos vanæ superstitionis, cùm se trans Tyberim ad condiscipuli sui matrem, comite vno cõtulisset, ita latuit, vt à scrutantibus, qui vestigia subsecuti erant, deprehendi non potuerit. Post victoriam demum progressus, & Cæsar consalutatus, honorem præturæ vrbanæ cum consulari potestate suscepit titulo tenus: quam iurisdictionem ad collegam proximum transtulit. Cæterùm omnem vim dominationis tam licenter exercuit, vt iam tum, qualis futurus esset, ostenderet. Ne exequar singula, contrectatis multorum vxoribus, Domitiam Longinam Ælio Lamiæ nuptam, etiam in matrimonium abduxit: atque vno die super XX. *vrbana officia, atque peregrina distribuit: mirari se Vespasiano dictitante, quod successorem non & sibi mitteret.*

Gesta per eum ante principatum. 2

EXpeditionem quoque in Galliam, Germaniasq́; neq; necessariam, & dissuadentibus paternis amicis, inchoauit, tantùm vt fratri se & operibus, & dignatione adæquaret. Ob hæc correptus, quò magis ætatis, & conditionis admoneretur, habitabat cum patre vnà, sellámque eius, ac fratris, quoties prodirent lecticæ sequebatur, ac triumphum vtriusq; Iudai-

cum, equo albo comitatus est. In sex consulatibus non nisi vnum ordinarium geßit: eumq; cedente, & suffragante fratre. Simulauit & ipse, mirè modestiam: in primisq; poeticæ studium tam insuetum anteà sibi, quàm posteà spretũ, & abiectũ: recitauitq; etiã publicè. Nec tamen eo secius, cum Vologesus Parthorũ rex auxilia aduersus Alanos, ducẽq; alterũ ex Vespasiani liberis depoposcisset, omni ope contendit, vt ipse potißimum mitteretur. Et quia discussa res est, alios Orientis reges, vt idẽ postularent, donis ac pollicitationibus solicitare tentauit. Patre defuncto, diu cunctatus, an duplum donatiuũ militi donaret, nunquàm iactare dubitauit, relictum se principẽ Imperij, sed fraudẽ testamẽto adhibitam. Neq; cessauit ex eo insidias struere fratri clàm, palamq;, quoad correptũ graui valetudine prius, quàm planè efflaret animã, pro mortuo deseri iußit: defunctumq; nullo, præterquàm consecrationis honore dignatus. sæpe etiã carpsit obliquis orationibus, & edictis.

Gesta per eum in initio principatus. 3

I*Nter initia principatus, quotidie secretum sibi horarium sumere solebat: nec quicquam amplius, quàm muscas captare, ac stylo præacuto configere: vt cuidam interroganti, eßétne quis intus cum Cæsare, non absurdè responsum sit à Vibio Crispo, Ne musca quidem. Deinde vxorem suam Domitiam, ex qua in secun*

do suo

do suo Consulatu filium tulerat, alteroq; anno consalutauerat vt Augustam, eandem Paridis histrionis amore deperditam, repudiauit: intraq; breue tempus impatiens dissidij, quasi efflagitante populo, reduxit. Circa administrationem Imperij aliquandiu se varium præstitit: mistura quoq; inæquabili vitiorum, atque virtutum, donec virtutes quoq; in vitia deflexit: quantum coniectare licet, super ingenij naturam, inopia rapax, metu sæuus.

Spectacula per eum edita, ac eius liberalitas. 4

SPectacula magnifica assiduè, & sumptuosa edidit, non in Amphitheatro modò, verùm & in Circo: vbi præter solennes bigarum, quadrigarumq; cursus, præliũ duplex etiam, equestre, ac pedestre commisit: atq; in Amphitheatro nauale quoq;. Nam venationes, gladiatoresq; & noctibus ad lychnuches, nec virorum modò pugnas sed & fœminarũ. Præterea quæstorijs muneribus, quæ olim omissa reuocauerat, ita semper interfuit, vt populo potestatẽ faceret, bina paria è suo ludo postulandi, quæ nouissima aulico apparatu induceret. Ac per omne gladiatorum spectaculum ante pedes eius stabat puerulus coccinatus, portentuoso, paruoq; capite, cum quo plurimùm fabulabatur, nonnunquàm seriò. Auditus est certè, dum ex eo quærit, ecquid sciret, et quid sibi visum esset.

ordinatione proxima, Aegypto præficere Metiū Rufum. Edidit nauales pugnas penè iustarum classium, effoso & circunducto iuxta Tyberim lacu: atq; inter maximos imbres prospectauit. Fecit & ludos seculares: computata ratione tēporū ab anno, non quo Claudius proximè, sed quo olim Augustus ediderat. In his Circensium die, quò facilius centū missus peragerentur, singulos à septenis spatijs ad quina corripuit. Instituit & quinquennale certamē, Capitolino Ioui triplex, musicum, equestre, gymnicum, & aliquantò plurium, quàm nunc est, coronatorum. Certabant etiam & prosa oratione Græcè, Latineq́;, ac præter citharœdos chorocitharistæ quoq;, & psallocitharistæ. In stadio verò cursu etiam virginis certamini præsedit crepidatus, purpureáque amictus toga Germanica, capite gestans coronam auream, cum effigie Iouis, ac Iunonis, Mineruæq́;, assidentibus Diali sacerdote, & collegio Flauialium pari habitu: nisi quòd illorum coronis inerat & ipsius imago. Celebrabat & in Albano quotannis Quinquatria Mineruæ, cui collegium instituerat: ex quo sorte ducti magisterio fungerētur, redderentq́; eximias venationes, & scenicos ludos, superq́; oratorum, ac poëtarum certamina. Congiariū populo nummorum trecentorum ter dedit, atq; inter spectacula muneris largissimum epulum. Septimontiali sacrorum

crorum quidem die, Senatui, equitíq; panarijs, plebeijs sportellis cum obsonio distributis. Initium vescendi primus fecit, diéq; proximo omne genus rerum mißilia sparsit: & quia pars maior intra popularia deciderat, quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris, ac senatorij ordinis pronuntiauit.

Opera publica per eum facta. 5

PLurima, & amplißima opera incendio absumpta restituit, in queis erat et Capitoliū, quod rursus arserat: sed omnia sub titulo tantū suo, ac sine vlla pristini autoris memoria. Nouam autem excitauit ædē in Capitolio Custodi Ioui, & forum, quod nūc Neruæ vocatur. Item Flauiæ templū gentis, & stadiū, & odeum, & naumachiā: è cuius posteà lapide maximus Circus, deustis vtrinque lateribus, extructus est.

Expeditiones per eum susceptæ. 6

EXpeditiones partim spōte suscepit, partim necessariò. Spōte in Cattos, necessariò vnā in Sarmatas, legione cum legato simul cæsa. In Dacos duas, primam Oppio Sabino consulari oppresso, secundam Cornelio Fusco præfecto cohortium prætorianarū, cui belli summam commiserat. De Cattis, Dacisq; post varia prælia, duplicē triumphum egit. De Sarmatis lauream modò Capitolino Ioui retulit. Bellū ciuile motum à L. Antonio superioris Germaniæ præside confecit absens felicitate mira: cùm ipsa

dimicationis hora resolutus repentè Rhenus, transituras ad Antoniũ copias Barbarorum inhibuisset. De qua victoria prius præsagijs, quàm nuntijs comperit. Siquidem ipso, quo dimicatum est, die, statuam eius Romæ insignis aquila circumplexa pennis, clangores lætissimos edidit, pauló q; pòst occisum Antoniũ adeò vulgatum est, vt caput eius quoq; apportatum vidisse se pleriq; contenderent.

Quædam instituta, & ordinata per eum. 7

M*Vlta etiam in communi rerum vsu nouauit. Sportulas publicas sustulit, reuocata cœnarum rectarum consuetudine. Duas Circensibus gregum factiones aurati, purpureíq; pãni ad quatuor pristinas addidit. Interdixit histrionibus scenam, intra domum quidem excercendi artem iure concesso. Castrari mares vetuit. Spadonũ, qui residui apud mangones erant, pretia moderatus est. Ad summam quondum vbertatem vini, frumenti verò inopiam, existimans nimio vinearũ studio negligi arua, edixit ne quis in Italia nouellaret, vtq; in prouincijs vineta succinderẽtur, relicta (vbi plurimum) dimidia parte, nec exequi rem perseuerauit. Quædã ex maximis officijs inter libertinos, militésq; Rom. cõmunicauit. Geminari legionum castra prohibuit, nec plus, quàm mille nummos à quoquã ad signa deponi: quòd*

L. Ant

L. Antonius apud duarum legionum hyberna, res nouas moliens, fiduciam cepisse etiam ex depositorum summa videbatur. Addidit & quartum stipendium militi, aureos ternos.

Diligentia eius, & industria in iure dicendo. 8

IVs diligenter, & industriè dixit. Plerunq; & in foro pro tribunali extra ordinem ambitiosas Centumuirorum sentētias rescidit. Recuperatores, ne se semper persuasorijs assertionibus accommodarent, identidem admonuit. Nummarios iudices cum suo quenque consilio notauit. Autor & Trib. pleb. fuit, Aedilem sordidum repetundarum accusandi, iudicésque in eum à senatu petendi. Magistratibus quoq; vrbicis, prouinciarúmq; præsidibus coërcendis, tantum curæ adhibuit, vt neque modestiores vnquam, neque iustiores extiterint: è quibus plerosque post illum reos omnium criminum vidimus. Suscepta morum correctione, licentiam theatralem promiscuè in equite spectandi inhibuit. Scripta famosa, vulgóq; edita, quibus primores viri, ac fœminæ notabantur, aboleuit non sine autorum ignominia. Quæstorium virum, quòd gesticulandi, saltandiq; studio teneretur, mouit senatu. Probrosis fœminis lecticæ vsum ademit, iusq; capiendi legata, hæreditatésq;. Equitem Rom. ob reductā in matrimonium vxorem, cui dimissæ adulterij crimen

intenderat, erasit iudicum albo. Quosdam ex vtroq; ordine lege Scatinia condemnauit. Incesta Vestalium virginum, à patre suo quoq; & fratre neglecta variè, ac seuerè coercuit, priora capitali supplicio, posteriora more veteri. Nam cùm Ocellatis sororibus, item Varonillæ liberum mortis permisisset arbitrium, corruptorésq; earum relegasset, mox Corneliam virginem maximam, absolutam olim, dehinc longo interuallo repetitam, atque conuictam, defodi imperauit: Stupratorésq; virgis in comitio ad necem cædi, excepto prætorio viro: cui dubia etiamnum causa, & incertis quæstionibus, atq; tormentis de semet professo, exilium indulsit. Ac ne qua religio Deûm impunè contaminaretur, monimentum, quod libertus eius è lapidibus templo Capitolini Iouis destinatis filio construxerat, diruit per milites, ossáq;, & reliquias, quæ inerant, mari mersit.

Clementia eius, & largitas in initio principatus. 9

INter initia vsqueadeo ab omni cæde abhorrebat, vt absente adhuc patre, recordatus Vergilij versum,

Impia quàm cæsis gens est epulata iuuencis,

edicere destinauerit, ne boues immolarentur, Cupiditatis quoq;, atq; auaritiæ vix suspicionẽ vllam, aut priuatus vnquam, aut princeps aliquandiu dedit, imò è diuerso magnæ sæpe non abstin

abſtinentiæ modò, ſed etiam liberalitatis experimenta. Omnes circa ſe largiſſimè proſecutus, nihil prius, aut acrius monuit, quàm ne quid ſordidè faceret. Relictas ſibi hæreditates ab ijs, quibus liberi erant, nō recepit. Legatum etiam ex teſtamento Ruſcij Cepionis, qui cauerat, vt quotannis ingredientibus curiam Senatoribus certam ſummam viritim præſtaret heres ſuus, irritum fecit. Reos, qui ante quinquēnium proximum apud ærarium pependiſſent, vniuerſos diſcrimine liberauit: nec repeti, niſi intra annū, eáq; conditione permiſit, vt accuſatori, qui cauſam nō teneret, exiliū pœna eſſet. Scribas quæſtorios negotiantes ex conſuetudine, ſed contra Clodiam legem, venia in præteritum donauit. Subciſiua, quæ diuiſis per veteranos agris carptim ſuperfuerūt, veteribus poſſeſſoribus, vt vſucapta conceſſit. Fiſcales calūnias, magna calumniantium pœna repreſſit: ferebatúrq; vox eius, Princeps qui delatores nō caſtigat, irritat.

Sæuitia, & crudelitas eius in plurimos. 10

SEd neq; in clementiæ, neq; in abſtinentiæ tenore permanſit: & tamen aliquantò celerius ad ſæuitiam deſciuit, quàm ad cupiditatem. Diſcipulum Paridis pantomimi puberem adhuc, etiam tum maximè ægrum, quòd arte, formáq; non abſimilis magiſtro videbatur, occidit. Item Hermogenem Tarſenſem, pro-

pter quasdã in historia figuras, librarijs etiam, qui eam descripserant, crucifixis. Patremfamiliâs, quòd Thracem Mirmilloni parem, munerario imparem dixerat, detractũ è spectaculis in arenam, canibus obiecit, cum hoc titulo, Impiè locutus parmularius. Complures Senatores in his aliquot consulares, interemit: ex quibus Ciuicam Cerealem in ipso Asiæ proconsulatu, Saluidienum Orfitum, Acilium Glabrionem exilio, quasi molitores nouarum rerum. Cæteros leuissima quenq; de causa, Aelium Lamiam, ob suspiciosos quidem, verùm & veteres, & innoxios iocos: quòd post abductã vxorem laudanti vocẽ suam, Heu taceo, dixerat: quódq; Tito hortanti se ad alterum matrimonium respondebat, μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις? Saluium Cocceanum, quòd Othonis Imperatoris patrui sui diem natalem celebrauerat: Metium Pompesianum, quòd habere Imperatoriam genesim vulgò ferebatur, & quòd depictum orbem terræ in membranas, concioneśque regum, ac ducum ex Tito Liuio circunferret, quódque seruis nomina Magonis, & Annibalis indidisset. Sallustium Lucullum Britanniæ legatum, quòd lanceas nouæ formæ appellari Lucculeas passus esset. Iunium Rusticum, quòd Pæti Thraseæ, & Eluidij Prisci laudes edidisset, appellarétque eos sanctissimos viros: cuius criminis occasione, Philosophos omnes vrbe,

Ital

Italiáq; summouit. Occidit & Eluidiū filium, quòd quasi scenico exodio sub persona Paridis & Oenones, diuortium suum cum vxore tractasset. Flauium Sabinum alterum è patruelibus, quòd eum comitiorum consularium die destinatum, perperam præco non Consulem ad populum, sed Imperatorem pronuntiasset. Verùm aliquantò post ciuilis belli victoriam sæuior, plerosq; partis aduersæ, dudum etiam latentes conscios, inuestigato nouo quæstionis genere distorsit, immisso per obscœna igne. Nonnullis & manus amputauit. Satísq; constat, duos solos è notioribus venia donatos, Tribunum laticlauium, & Centurionem, qui se, quò facilius expertes culpæ ostenderent, impudicos probauerant, & ob id neq; apud ducem, nec apud milites vllius momenti esse potuisse.

Item eiusdem sæuitia, & crudelitas. 11

Erat autem non solùm magna, sed & callida, inopinatáq; sæuitia. Autorem summarum pridie quàm crucifigeret, in cubiculum vocauit: assidere in toro iuxtà coegit, securum, hilarémq; dimisit, partibus etiam de cœna dignatus est. Aretinum Clementem consularem virum, è familiaribus, & emissarijs suis, capitis condemnaturus, in eadem, vel etiam in maiore gratia habuit, quoad nouissimè simul gestanti conspecto delatore eius, Vis, inquit, hunc

nequiss

nequißimum seruum cras audiamus? Et quò contemptius abuteretur patientia hominum, nunquam tristiorem sentētiam, sine præfatione clementiæ pronuntiauit, vt non aliud iam certius atrocis exitus signum esset, quàm principij lenitas. Quosdam maiestatis reos in curiam induxerat: & cùm prædixisset experturum se illa die, quàm charus Senatui esset, facilè perfecerat, vt etiam more maiorū puniendi condemnarentur: deinde atrocitate pœnæ conterritus, ad leniēdam inuidiam intercessit, his verbis: (neq; enim ab re fuerit ipsa cognoscere) Permittite, Patres Conscripti, à pietate vestra impetrari, quod scio me difficulter impetraturum, vt damnatis liberum mortis arbitrium indulgeatis. Nam & parcetis oculis vestris, & intelligent me omnes, Senatui interfuisse.

Rapina, & extorsiones eius. 12

EXhaustus operum, ac munerum impensis, stipendióq; quod adiecerat, tentauit quidem, ád releuandos castrenses sumptus, militum numerum diminuere. Sed cùm obnoxium se Barbaris per hoc animaduerteret, neq; secius eo in explicandis oneribus omnibus hæreret, nihil pensi habuit, quin prædaretur omnimodo. Bona viuorum, & mortuorum vsquequaque, quolibet & accusatore, & crimine corripiebantur. Satis erat obijci qualecunq; factum, dictúmq; aduersum maiestatem principis. Confiscab

fiscabantur alienißimæ hæreditates, vel existente vno, qui diceret, audisse se ex defuncto, cùm viueret, hæredem sibi Cæsarem esse. Præter cæteres Iudaicus fiscus acerbißimè actus est, ad quem deferebãtur, qui velut professi, Iudaicam intra vrbem viuerent vitam, vel dißimulata origine imposita genti tributa nõ pependissent. Interfuisse me adolescentulum memini, cùm à procuratore, frequentissimóq; consilio inspiceretur nonagenarius senex, an circunsectus esset. Ab iuuenta minimè ciuilis animi, confidens etiam, & tum verbis, tum rebus immodicus. Cenidi patris concubinæ ex Histria reuersæ, osculúmq;, vt assueuerat, offerenti, manum præbuit. Generum fratris indignè ferens, albatos & ipsum ministros habere, proclamauit, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

Elatio eius, & vana gloria. 13

PRincipatum verò adeptus, neque in Senatu iactare dubitauit, & patri se, & fratri Imperium dedisse, illos sibi reddidisse. Neque in reducenda post diuortium vxore edicere, vocatam eam in puluinar suũ: acclamari etiam in Amphitheatro epulari die libenter audit, Domino, & Dominæ feliciter. Sed & Capitolino certamine cunctos ingenti consensu precantes, vt Palfurium Suram restitueret, pulsum olim Senatu, ac tunc de oratoribus coronatum: nullo responso dignatus, tacere tantum

tummodo iussit, voce præconis. Pari arrogantia, cùm procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpit, Dominus, & Deus noster sic fieri iubet. Vnde institutum posthac, vt ne scripto quidem, ac sermone cuiusquam appellaretur aliter. Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas, & argenteas poni permisit, ac ponderis certi. Ianos, arcúsq; cum quadrigis, & insignibus triumphorum per regiones vrbis tantos, ac tot extruxit, vt cuidam Græcè inscriptum arcui sit, Aream, & Caluitium. Consulatus XVII. *cepit, quot ante eum nemo. Ex quibus septē medios continuauit: omnes autem penè titulo tenus gessit, nec quenquam vltra Calendas Maij, plures ad Idus vsq; Ianuarias. Post autem duos triumphos, Germanici cognomine assumpto, Septembrem mensem, & Octobrem ex appellationibus suis, Germanicum, Domitianúmq; transnominauit, quòd altero suscepisset Imperium, altero natus esset.*

Coniuratio contra eum facta, & suspicio mortis, quam habebat. 14

P*Er hæc terribilis cunctis, & inuisus, tandem oppressus est, amicorum, libertorúmq; intimorum cōspiratione, simul & vxoris. Annum, diémq; vltimum vitæ iampridem suspectum habebat, horam etiam, necnon & genus mortis. Adolescentulo Chaldæi cuncta prædixerant:*

xerant. Pater quoque super cœnam quandam fungis abstinentem palam irriserat, vt ignarum sortis suæ, quòd nõ ferrum potius timeret. Quare pauidus semper, atq; anxius, minimis etiam suspicionibus præter modum commouebatur: vt edicti de excidendis vineis propositi, gratiam facere non alia magis re compulsus credatur, quàm quòd sparsi libelli cum his versibus erant,

Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
ὅσσον ἐπισπεῖσαι Καίσαρι θυομένῳ.

Eadem formidine oblatũ à senatu nouum, & excogitatum honorem, quanquàm omnium talium appetentissimus, recusauit: quo decretum erat, vt quoties gereret consulatum, equites Ro. quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus præcederent eum, inter lictores, apparitoré sque. Tempore quoque suspecti periculi appropinquante, solicitior in dies porticuum, in quibus spatiari consueuerat, parietes Phengite lapide distinxit: è cuius splendore per imagines quicquid à tergo fieret, prouideret. Et nec nisi secretò, atq; solus, plerasq; custodias, receptis quidem in manu catenis, audiebat. Vtq; domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo audendam esse patroni necem, Epaphroditum à libellis capitali pœna condemnauit, quòd post destitutionem, Nero in adipiscenda morte manu eius adiutus existimabatur.

Patruel

Patruelis per eum occisus, & prodigia mortis eius. 15

DEnique Flauium Clementem patruelem suum cōtemptissimæ inertiæ, cuius filios, etiamnum paruulos, successores palàm destinauerat, & abolito priore nomine, alterum Vespasianum appellari iusserat, alterum Domitianum, repentè ex tenuissima suspicione tantùm non ipso eius consulatu interemit. Quo maximè facto maturauit sibi exitum. Continuis octo mensibus tot fulgura facta, nuntiatáque sunt, vt exclamauerit, Feriat iam quem volet. Tactum de cœlo Capitolium, tēplumq́; Flauiæ gentis: item domus Palatina, & cubiculum ipsius, atque etiam è basi statuæ triumphalis titulus excussus vi procellæ in monimētum proximum decidit. Arbor, quæ priuato adhuc Vespasiano euersa surrexerat, tunc rursus repentè corruit. Prænestina Fortuna, toto Imperij spatio annum nouum cōmendāti, lætam eandemq́; semper sortem dare assueta, extremo tristissimam reddidit, nec sine sanguinis mētione. Mineruam, quam superstitiosè colebat, somniauit excedere sacrario, negantémque vltra se tueri eum posse, quòd exarmata esset à Ioue. Nulla tamen re perinde commotus est, quàm responso, casúque Ascletarionis mathematici. Hunc delatum, nec inficiantem iactasse se, quæ prouidisset ex arte, sciscitatus est, quis ipsum maneret

exitus

exitus: & affirmantem fore, vt breui laceraretur à canibus: interfici quidẽ sine mora, sed ad coarguendam temeritatem artis, sepeliri quoq; accuratissimè imperauit. Quod cùm fieret, euenit, vt repentina tempestate, deiecto funere, semiustum cadauer discerperent canes: idq́; ei cœnanti à mimo Latino, qui præteriens fortè animaduerterat, inter cæteras diei fabulas referretur.

Signa mortis eius. 16

PRidie quàm periret, cùm oblatos tuberes seruari iussisset in crastinũ, adiecit, Si modò vti licuerit. Et cõuersus ad proximos, affirmauit fore, vt sequẽti die Luna se in Aquario cruentaret, factumq́; aliquod existeret, de quo loquerentur homines per terrarum orbem. At circa mediam noctem ita est exterritus, vt ex strato prosiliret. Dehinc manè aruspicẽ ex Germania missum, qui consultus de fulgure mutationem rerum prædixerat, audijt, condemnauitq́;. Ac dum exulceratam in frõte verrucam vehementius scalpit, profluente sanguine, Vtinam, inquit, hactenus. Tunc horas requirenti, pro quinta, quam metuebat, sexta ex industria nuntiata est. His, velut trãsacto iam periculo, lætum, festinantemq́; ad corporis curam, Parthenius cubiculo præpositus conuertit, nuntians esse, qui magnum nescio quid afferret, nec differendum. Itaq; summotis omnibus, in cubiculum

 se recep-

se recepit, atque ibi occisus est.

De insidiis, & cæde eiusdem. 17

DE insidiarũ cædisq; genere, hac ferè diuulgata sunt: Cũctantibus cõspiratis, quando & quomodo, id est, lauantémne, an cœnantem aggrederentur, Stephanus Domicillæ procurator, & tunc interceptarum pecuniarum reus, cõsilium operamq; obtulit. Ac sinisteriore brachio velut ægro, lanis fasciísque per aliquot dies ad auertendam suspicionem obuoluto, ad ipsam horam, dolum interiecit, professusq; conspirationis indicium, & ob hoc admissus, legẽti traditum à se libellum, & attonito suffodit inguina. Saucium, ac repugnantem adorti Clodianus Cornicularius, et Maximus Parthenij libertus, & Saturius Decurio cubiculariorũ, & quidam è gladiatorio ludo, vulneribus septem contrucidauerũt. Puer, qui curæ Larium cubiculi ex consuetudine aßistens, interfuit cædi, hoc amplius narrabat, se iussum à Domitiano ad primum statim vulnus pugionẽ puluino subditum porrigere, ac ministros vocare: neque ad caput quicquam excepto capulo, et præterea omnia clausa reperisse: atq; illum interim correpto, deductoq; ad terram Stephano, colluctatum diu, modò ferrum extorquere, modò quanquam laniatis digitis, oculos effodere conatum. Occisus est. XIIII. Cal. Octobris, anno ætatis XLV. Imperij XV. Cadauer eius populari sandapila

dapila per vespillones exportatum, Phyllis nutrix in suburbano suo Latina via funerauit: sed reliquias templo Flauiæ gẽtis clam intulit, cineribúsque Iuliæ filiæ Titi, quam & ipsa educauerat, commiscuit.

Statura, & pulchritudo eius. 18

STatura fuit procera, vultu modesto, ruborisq; pleno, grandibus oculis, verùm acie hebetiore, præterea pulcher ac decens, maximè in iuuenta, & quidem toto corpore, exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat, posteà caluitio quoque deformis, & obesitate ventris, & crurum gracilitate: quæ tamen ei valetudine longa remacruerant. Commẽdari se verecundia oris adeò sentiebat, vt apud Senatum sic quondam iactauerit, Vsque adhuc certè animum meum probastis, & vultum. Caluitio ita offendebatur, vt in contumeliam suam traheret, si cui alij ioco, vel iurgio obiectaretur: quãuis libello, quem de cura capillorum ad amicum edidit, etiam illum simul, seq; consolans inseruerit οὐχ ὁρᾷς οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε; Eadem remanent mecum capillorum fata, & forti animo fero comam in adolescentia senescentem. Scias nec gratius quicquam decore, nec breuius.

Peritia eius in sagittando, & laborum impatientia. 19

LAboris impatiens, per vrbem pedibus non

temere ambulauit. In expeditione, & agmine equo rarius, lectica aßiduè vectus est. Armorũ nullo, sagittarum vel præcipuo studio tenebatur. Centenas varij generis feras sæpe in Albano secessu conficientem spectauêre pleriq;, atque etiam ex industria ita quarundã capita figentem, vt duobus ictibus quasi cornua effingeret. Nonnunquam in pueri procul stantis, præbentisq; pro scopulo dispansam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit, vt omnes per interualla digitorum innocuæ euaderent.

Facundia eius, & studium. 20

LIberalia studia in initio Imperij neglexit, quãquàm bibliothecas incẽdio absumptas impensißimè reparare curasset, exemplaribus vndique petitis, mißisq; Alexandriam, qui describerent, emendarentq;. Nunquam tamẽ aut historiæ, carminibúsue cognoscendis operam vllã, aut stylo vel necessario dedit. Præter commentarios, & acta Tyberij Cæsaris, nihil lectitabat: epistolas, orationésque, & edicta alieno formabat ingenio, sermonis tamen nec inelegantis. Dictorũ interdum etiam notabilium, vellem, inquit tam formosus esse, quàm Metius sibi videtur. Et cuiusdam caput varietate capilli subrutilum, & incanum, perfusam niuem mulso dixit.

Vsus aleæ, & conuiuia, & alia, gesta per eum. 21

Condit

COnditionem principum miserrimam aiebat, quibus de cōiuratione cōperta non crederetur, nisi occisis. Quoties otium esset, alea se oblectabat, etiam profestis diebus, matutinisq́; horis: ac lauabat de die, prandebatq́; ad satietatē, vt non temerè super cœnam præter Martianum malū, & modicam in ampulla potiunculam sumeret. Conuiuabatur frequenter, ac largè, sed penè raptim, certè non vltra Solis occasum, nec vt posteà comessaretur. Nam ad horam somni nihil aliud, quàm secretò solus deābulabat.

Libido & luxuria eiusdem. 22

LIbidinis nimiæ, aßiduitatem concubitus velut exercitationis genus, clinopalen vocabat. Eratq́; fama, quasi concubinas ipse diuelleret, nataretq́; inter vulgatißimas meretrices. Fratris filiā adhuc virginem oblatam in matrimonium sibi, cum deuinctus Domitiæ nuptijs pertinacißimè recusasset, non multò pòst alij collocatam vltro corrupit, & quidem viuo etiam tum Tito: mox patre ac virò orbatam, ardentißimè, palamq́; dilexit, vt etiam causa mortis extiterit, coactæ conceptum à se abigere.

Mœstitia militum, & lætitia Senatus in morte eius. 23

OCcisum eum, populus indifferenter, miles grauißimè tulit, statimq́; eū diuū appellare conatus, paratus & vlcisci, nisi duces

desuissent, quod quidem paulò pòst fecit, expostulatis ad pœnam pertinacissimè cædis autoribus. Contrà, Senatus adeò lætatus est, vt repleta certatim curia non temperaret, quin mortuum contumeliosissimo, atque acerbissimo acclamationum genere laceraret: scalas etiam inferri, clypeosq; & imagines eius coràm detrahi, & ibidem solo affligi iuberet, nouissimè eradendos vbique titulos, abolendamq; omnem memoriam decerneret. Ante paucos quàm occideretur menses, cornix in Capitolio elocuta est, ἔσται πάντα καλῶς. Nec defuit qui ostentum sic interpretaretur:

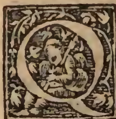
Nuper Tarpeio quæ sedit culmine cornix,
Est bene, non potuit dicere: dixit, Erit.

Ipsum etiam Domitianum ferunt somniasse, gibbam sibi ponè ceruicem auream enatam: pro certóque habuisse beatiorem post se, lætioremq; portendi Reipublicæ statum. Sicut sanè breui euenit abstinentia, & moderatione insequẽtium principum.

FINIS.

IOAN

IOAN. BAPTISTA EGNATIVS IACOBO MINVTIO SAL.

VI principibus, illustrioribusq; viris ingenij sui monimēta nūcupāt, Minuti clarissime, alij id agūt, vt aut veteri, sūmaeq; in eos obseruātiae sese id tribuisse dicant: alij, vt eorum præsidio tuti, inuidiam minus grauem ac noxiam sentiant: alij, vt fructum alieni de se iudicij ea indicatura percipiant. Nec desunt, qui posteritatis laude rapti, ac immortalitatis spe quadam inflammati, ea sibi nomina deligāt nuncupatione, quae diutissimè & viuere, & florere posse sibi persuaserint. Id quod à pictoribus, artificibusq; plerisq; obseruatum animaduertas: qui Deorum, principumq; effingēdis imaginibus, eò libētius studeant, quò minus obnoxia illa existiment aut hominum aut temporis iniuriae fore. Sūt etiam qui hoc veluti sacro literarum munere promereri gratiam, beneuolentiámq; eorum cupiant: siquidem haud inter postremas laudes referri debet, siquis principibus perplaceat viris. Sed & multi facilè sese, operamq; suam his ostentant, quorum & autoritate ornari, & opibus augeri se sperent. Ego vti ex prioribus quas-

dam fortaſſe ſequar: ſic certè duas, quarum altera publica, communisq́; tibi cum gente Gallica, altera planè tua, ac propria ſit, ſecutum inprimis eſſe me non negem. Et communis quidem illa, quòd cùm ſingulari ac diuina potius Grelierij beneficentia Mediolani agens alterum abhinc annum ornatus, auctusq́; ſim, non poſſum iam ex illo tibi, tuisq́; omnibus, etiam atque etiam non perpetuò velle debere. Illius enim conſuetudine & opera, facilè quanta gentis veſtræ morum ſimplicitas, quæ publica, domeſticáque diſciplina, quæ in omnes charitas, quanta in Deum pietas veſtra foret, eſt perſpectum mihi planè, ac cognitum. Quid enim vobis ipſis magis rectum, apertúmque eſſe poteſt? Quid minus inſidioſum ac fallax? Arctoæ (inquiunt) gentes hoc omnes habent. Ego verò cùm fallaciſsimas ex his multas legam, non cœlo, ſed naturæ planè hoc veſtræ, optimæq́; diſciplinæ id tribuam. Iam quid animorum voluntatumq́; veſtrarum fraternã in omnibus conſenſionem prædicem? quam non conuiuiorum frequentia tantùm, ſed officiorum communicatione, ac ſumma charitatis mutuæ teſtificatione tuemini. Hæc verò vobis adeò natura inſita, vſu parta, cõſuetudine aucta fuiſſe vidētur, vt tot mihi germani fratres, non de facie ſolùm, ſed de morum inprimis ſimilitudine, atque æqualitate videamini. Quare non immeritò admirati

Pœnor

Pœnorum legati etiam in hoste, Romano scilicet Pop. id plurimum esse dicuntur, quòd conuiuio accepti à pluribus ciuitatis principibus, eodem vbiq; cœnassent argento, testati nullos hominũ benignius Rom. Pop. viuere. Nam quid de vestra in regem obseruãtia, in Deum pietate dicam? Quæ enim vnquàm gẽs aut externos principes non admisit, aut admissos non interdum expulit? sæpe etiam per summũ scelus non occidit? Francis id proprium ac peculiare, nullos vnquam externos pati: suos autẽ vsqueadeo amare ac colere, vt pro eius dignitate ac maiestate tuenda non opes tantùm, sed vitam profundere possint. Illa verò, quæ Deo ac religioni debetur, tãta talisq; est, vt sileri melius putem: cùm vestigia haud sanè leuiter impressa, tot & tanta extẽt, vt nulla vnquam delere illam obliuio, nulla obscurare temporũ iniquitas valeat. Cæterùm excellens quædã ac eximia in te virtus, secunduśq; ac constans hominum de te rumor, & Ioannis in primis Francisci Asulani adolescẽtis, cùm summæ ſſ ei, tum verò laudum tuarum studiosissimi prædicatio effecit, vt & ego te pridem literis consulendum duxerim, & nunc Cæsares tibi meos, reliquámque ad hosce non vulgarem (nisi fallor) industriam cupidissimè nuncupem. Quorum lectio tantò tibi gratior ac iucundior esse debebit, quantò is, qui ea tibi inscripsit, te plus amat, ac colit, quàm

mulos alios. Huc accedit, quòd singularem eruditionem tuam, ac multiplicem literarum cognitionē magni facit: quòd Minutiæ familiæ nobilitatē (quippe quæ à Romanis illis deducta Minutijs pro cōstāti habeatur) obseruat: quòd deniq; se tibi quàm cōiunctissimum ac charissimum esse cupit. Sunt quidem in te corporis & animi (vti audio) egregiæ dotes, quibus Christianissimo regi gratus, admirabilisq; sis. Nulla certe aut maior aut honestior, quàm vt literas, literatosq; homines, quod facis, foueas: illæ scilicet iure reposcunt abs te, quod tanta tua cum laude vberrimè tribuêre. Nam vnum te esse ac præcipuum, in quem Galliæ tuæ Transalpinæ olim intuerentur, quem Cisalpina tota prædicet, cuius singularem prudētiam atq; humanitatem etiam hostis commendet: totum hoc literarum beneficium est. Quid quòd Cæsarū hæc à nobis instituta, tribusq; libris concinnata series, multa interim habeat, quæ delicatū etiam lectorem & capere, & detinere valeant? Nam Byzātinæ vrbis originem, Turcas ad hæc vsq; tēpora principes, res ab his belli gestas, Mahometis ortum, Romanæ vrbis captiuitatem, & Asiæ Imperia supra quingentesimum ac millesimum annum repetita continet: quæ omnia primus ego (quod sine aliorum iniuria dictum velim) præstiti: ac vt vna veluti tabella depicta spectari commodè possent, curaui, tametsi

quid

quid libris commune cum pictura? Pascit illa tantùm oculos, hi animum, mẽtemq; instruunt. Illa mutam, inanem, ac plerunq; falsam descriptionem continet: libri viuentem praeceptionem, atque exactam spondent. tabulas etiam imperiti pingant, literarum monimenta non nisi doctissimi conficiant. Tantò deniq; literae pingendi artem praestant, quantò docti indoctis, viui mortuis antecellunt. Tu igitur cùm ab ineunte aetate ornamenti plurimum & laudis ex hisce tibi vendicaris, illis ipsis tantundẽ reddes: tantò etiam cumulatius, quòd neq; melius, nec honestius beneficium vllum collocari potest, quàm quod in bonos & doctos viros confertur: quorũ mihi vestigia non solùm sequenda, sed etiam atque etiam adoranda proposui. Bene vale.

EIVSDEM IN LIBRVM PRIMVM PRAEFATIO.

IMPERATORVM *vitas à Dictatore Caesare, qui primus patriae libertatẽ oppressit, ad Constantinũ Palaeologum, sub quo Turcarum seruitio Constantinopolis cessit: hinc à Carolo Francorum rege ad Maximilianũ Caesarẽ breui alioqui stylo perscripsimus: rẽ vt perdifficilẽ mihi, atq; arduã, sic iucundam qui legent omnibus, & (vt epinor) haud inutilem. Nam praeterquàm quòd*

multa

multa hinc haurias, vnde tibi, patriæq; tuæ plurimum prosis: ipsa certè Romani Imperij maiestas, admirabiles eorũ, qui imperarunt, euentus, tot regnorum repetiti casus, tot principum mutationes relatæ, non fastidiũ solùm operosæ lectionis adimunt, sed admirabundos sensim legentes partim ducunt, partim etiã trahunt: Vti neminem arbitrer vel mediocriter imbutum literis, qui non hæc & libenter agnoscat, & summa cum voluptate non perlegat: & alioqui ad rei nouitatem accedit, quòd consultò non pauca sunt à nobis addita, quæ rerum seriem non modò non interrumpant, verùm etiam exornent: quòd in fabula dextræ, sinistræq; tibiæ inter vnũ alterúmue actum adhibitæ etiã præstent: nec in campis herbarum viror minus iucũdus, quem violæ, hyacinthiq; purpurei distinguant. Omnium certè rerũ varietas expetitur, & falsum illud est, sacchato semper conditiora fieri fercula. Quòd si quis erit, qui pleniorẽ, vberioremq; historiam à me exigat: ille saltẽ hoc mihi non neget, multa esse, quæ breuitate commendatiora sint sua. Nec tamen desunt interim principes, quos copiosius attigi: quorum scilicet & Imperij diuturnitas, & rerũ magnitudo id exposcere videbatur. Illud verò testatum apud omnes esse velim, nihil à me gratiæ, nihil odio datum: ipsa veritas, nec interim nuda, vt multi hactenus, tantũ à me spectata. Anni præsertim

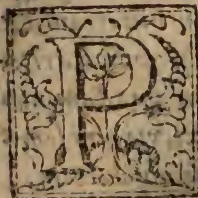
tim Imperij, ortus eorum, & patria, illustriaq; eorum gesta domi, forisq; non omissa: series verò principum tanta fide à me deducta, vt nihil desiderare amplius quis habeat. Nam & Flauius Blondus hisce libris, quos ab inclinatione Romani Imperij conscripsit, multos vno velut agmine vt sibi incognitos, omisit, & qui post illum historiam totius orbis amplexi sunt, nihil omnino ad viri illius diligentiã addidere. Ego verò & præter Zonaræ Græcam historiam, & Nicetæ Choniatæ, Christoduliq; commẽtarios, Gemistiq; libros, etiam schedia quædam non indignum, quæ excuterem, duxi, vti rem semel cœptam, Dijs bene fauentibus absoluerem, quò certa omnia, explorataq; posteris traderem: vtrũ autem id assecuti simus, præsens ætas fortasse malignius, sequens certè simplicius ac candidius æstimabit.

*

IO. BAP.

IO. BAPTISTAE EGNATII, ROMANORVM PRINCIPVM LIBER PRIMVS.

C. IVLIVS CAESAR Dictator.

RIMVS hic perpetuã Dictaturam inuasit. Debellata enim intra decennium Gallia, tentata tunc primùm Britannia, & Germanis in syluas ac paludes suas compulsis, in Italiam descendit: eaq; solita celeritate recepta, Hispanijsq; pacatis, Pompeium Magnum Pharsalico prælio fudit: cumq; de omnibus hostibus triumphasset, tandem amicissimorum coniuratione oppressus, perijt ætatis anno VI. ac quinquagesimo, Dictaturæ verò initæ anno III. Vir pacis belliq; artibus, & in primis clemẽtia lõgè clarissimus, si libertatis assertor, quàm inuasor esse maluisset.

OCTAVIVS CAESAR Augustus.

TRibus ac viginti vulneribus interfecto Cæsare, felicissimus omniũ ad hanc diem successit Octauius ex Accia Cæsaris nepte. Vindicatis enim patris interfectoribus, victorq;

ciuilibus bellis omnibus, nouißimè Antonio ad Actium nauali pugna superato, quo cum duodecim annos Rempu.tenuerat, triumphator orbis totius, pacisq; restituter æternæ, per quatuor ac XL. annos Imperium rexit: vrbemq; Romam optimis institutis, ac legibus, magnificentißimisq; operibus sic excoluit, vt meritò parens patriæ primus, atq; Augustus diceretur. Obijt Nolæ septuagesimosexto ætatis anno, cum LVI.imperasset. Ad cuius Imperij felicitatem illud accessit, quòd Seruator noster CHRISTVS, lux gentium, & orbis, sub eo nasci voluit: vt quem summis animi, corporisq; dotibus principem clarißimum terris dederat, eodem etiam generis humani parens optimus & maximus nasceretur. Huius felicitas cæteris optata principibus.

TYBERIVS NERO.

TRistißimus omnium mortalium optimo principi succeßit Tyberius, Liuiæ vxoris magis impulsu quàm Augusti iudicio: quippe cuius neq; mores neq; ingenium vnquã probasset, pertinaciam, & infinitam eius sęuitiam pertæsus: principatum ab initio dißimulato ingenio, & matris reuerentia, non incommodè geßit: mox Capreensi secessu luxuriæ, ac cædibus vacans, cùm prouinciæ vndiq; vastarentur, Caligulæ nepotis astu & fraude perijt octauo ac septuagesimo ætatis suæ anno, tertio

& vige

& vigesimo Imperij. Huius Imperij anno duodeuigesimo CHRISTVM *seruatorem nostrum Iudæi cruci affixerunt: ex quo ad supremam gẽtis internecionem nunquam seditione, fame, ferro, peste laborari ab his desitum.*

C. CAESAR CALIGVLA.

P*Ræfuit hic Reip. annos quatuor, magis in Germanici patris gratiã populo ac militibus commendatus, quàm ingenio suo: primus enim à Cæsarum stemmate penitus degenerauit, vt non immeritò fax humani generis dictus sit: certè vox eius nefaria excepta, vnã ceruicem pop. Rom. optantis, quò facilius vno ictu abscindi posset. Caßij Chæreæ & aliorum coniuratione ferro occubuit annũ agẽs* XXVIII. *de quo sit dictum, nec meliorem ab initio principem, nec peiorem posteà fuisse.*

CLAVDIVS CAESAR.

N*Escias in hoc principe quid primùm accuses: adeò vecordia cum sæuitia, ac luxuria certabant: qui fato potius, ac fortunæ ludibrio ad Imperium, cùm latitaret extrema pertimescens, interfecto Caligula venerit, quòd nõ minore socordia, quàm crudelitate per annos* XIIII. *vexarit. Quanta fuerit eius stultitia, hinc aduertas. Messalina vxor portentosæ libidinis fœmina C. Silio nupserat: qua vix interfecta, Agrippinam Germanici fratris filiam, nouo exemplo nouercam liberis duobus superinduxit:*

duxit, & Britānico filio priuignū Neronē antepoſuit: cuius inſidijs, et Agrippinæ veneno in boleto dato perijt ſenex, ætatis anno LXIIII.

DOMITIVS NERO.

F*Ax altera totius orbis iure à nobis dicatur, qui ex Domitio, atque Agrippina natus, Imperij Romani maieſtatem paterna, maternaq́; cæde polluit, libidinis adeò effrænatæ, vt matris concubitum appetiſſe credatur. Ipſe certè ſumpto flammeo nuptiali ſponſalia celebrauit: ſæuitiæ tantæ, vt præter vrbis incendiū, & vxoris Octauiæ cædem, primus Chriſtianum ſanguinem, Petro & Paulo interfectis, hauſerit. Et ne quid ſcelerum deeſſet, publicè cantauit, in ſcenaq́; operam exhibuit. Tandem deficiente Galba hoſtis à Senatu iudicatus, nec fortiter perire potuit, adiutus alterius adigendo ferro manu. perijt ætatis anno* XXXII. *Imperij* XIIII. *Quinquennio ſub initia omnium princeps optimus exiſtimatus, etiam Traiani teſtimonio, procul diſtare cæteros principes à Neronis quinquennio prædicantis.*

SERGIVS GALBA.

N*Obiliſsima Sulpitiorū familia natus, ac per omnes dignitatis gradus ad Procōſulatum Hiſpaniæ euectus, iam grandis natu Imperium ſeptimeſtre maiore hominum ab initio fauore quàm læto ſucceſſu tenuit. Auaritia & ſæuitia in eo principe iuxtà infames: ex quo in*

uisus cunctis, cùm Pisonem in conflatæ inuidiæ remedium adoptasset, annos LXX. *natus in medio foro à M. Othone iugulatur.*

M. SYLVIVS OTHO.

MAlè partum principatum adeptus, & aduersa per omnem ætatem fama, laudabili fine clausit. Dum enim IIII. *vix mēse exacto, Bebriacensibus campis bellum ciuile cōtra Vitellij duces execraretur, papillam pugione sibi transfixit: adeò militibus charus, vt multi ad eius exemplum, ante mortui pedes semet interfecerint. Vixit annos* XXXVII.

VITELLIVS.

PVdet tot dedecorum, sed ad institutam seriem pertinet & hunc ipsum referre. Qui patre L. Vitellio, & matre longè optima natus militari factione, dum legatus Germaniæ superiori præest. Imperiū inuasit, fœdo ingenio ventriq; ac gulæ natus, & quod vsu in his venit, sæuitia par. Cæterùm Vespasiano principe declarato, cœno, fimóq; iactatus, ac furca sub mentum posita diu per vrbem tractus in scalis Gemonijs omnium ludibrio diu iacuit. Vita illi annorum LVII. *Imperium vix octimestre.*

VESPASIANVS.

FEssam, atq; labentem Remp. trium principum tyrannide potius quàm Imperio, Flauiæ gentis autor Vespasianus primus restituit. Nam per X. *annos, quibus Imperium rexit, singulari*

gulari studio, ac prouidentia rem administrauit, & ne Cæsarianum desideraretur nomen, effecit. Hierosolymis expugnatis, cũ filio triumphauit. Auaritiam ne culpes in eo, & temporum calamitas, & laudabilis eius vsus facit: adeò inimicitiarum omnium princeps oblitus, vt Vitellij hostis filiam locupletissimè dotatã, splendidissimo iungeret viro: & insolescentem Mutianum, Imperijq; participem agentem adhibitis familiaribus satis habuerit admonere, se quoque hominem esse. Mors eius quantam animi tranquillitatem secum afferret, ostendit, dum alleuatus inter assidentium manus, stantem ait Imperatorem mori decere. Perijt anno ætatis vndeseptuagesimo.

D. TITVS VESPASIANVS.

AMorẽ, ac delicias humani generis Titũ infesta mortalibus numina intra biennium sustulere: Huius præcipuam clementiam, ac liberalitatẽ, virtutesq; alias eximias per totum eius principatum magis commendauit & vitæ anteactæ licentia, & sub initia luxuriæ, & auaritiæ suspicio, vt Neronis tyrannidem pleriq; augurarentur. Sed mutatus adepto Imperio in melius, declarauit eiusdem esse ingenij & pessima, & optima interdum ferre. Hic Hierosolyma expugnauit, sagittandi peritissimus, & literis impense doctus: vox eius quandoq; memorabilis audita: recordatus

enim super cœnam, quòd nemini eo die officium contulisset. Amici, inquit, diem perdidi. Huius Imperio Vesuuius conflagrauit: incendium Romæ totum triduum, & lues fuit. Perijt ætatis anno XLI. *in summo omnium mœrore.*

DOMITIANVS.

ECquis Titi non doleret interitum? tali præsertim successore, qui per omnia patri, fratriq́; dißimilis, sæpe etiã viuentibus aut contumax, aut obtrectator, Neroni, ac Caligulæ propior vixit? dißimulatamq́; malè sæuitiam per omnes ordines effudit? Quare nihil illi pater, fraterq́;, aut Cattorũ, Germanorumq́; clades, aut bibliothecarũ incensarũ restitutio profuit, quin cæde illustrium virorũ inuisus omnibus factus, suorum tandem conspiratione post vitæ annum XLV. *Imperij* XV. *confossus occubuerit, omniaq́; eius acta rescissa sint.*

COCCEIVS NERVA.

MEliore Reip. fato, quod aurea gibba Domitiano post ceruicem in somnis enata, portendit, Cocceius Nerua suscepit Imperium, Parthenio id deferente, clarißimis ortus haud dubiè natalibus, vt Diõ autor est, & iã senex: qui cùm alias leges, tum ne mares castrarentur, edicto vetuit: summæ ciuilitatis & clementiæ etiam in eos, qui in illũ coniurauerant. Vt optimè verò semper de omnibus meritus esse videatur, Traiani præsertim adoptione factum

est,

est, quem absentem, dum senectam suam contemni videt, Cæsarem appellauit, Homerico etiam versu ad Imperium adhortatus,

Τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσι.

Imperauit anno vno, mensibus IIII. *Vixit annos* LXVIII.

VLPIVS TRAIANVS.

Optimus omniũ princeps externorum primus Traianus, adoptione Neruæ Imperium meruit, domi sanctus, foris adeò clarus, vt præter Daciam prouinciã factam, victo etiam eorum rege Decebalo, Parthos superarit, superatis regem dederit, Transtigritanas prouincias Imperio adiecerit, Armeniam, atq; Arabiam peruastarit: vt nihil omnino habuerit, in quo culpari meritò possit. Amicitiarum cultor, simplicium ingeniorum, atq; eruditissimorum admirator, iuris humani, diuiniq; consultissimus, ipse à literis & Musis haud abhorrens. Huius cineres & ossa in vrbem relata, cochlide columna supposita cum eius imagine, quæ superstaret foro à se extructo. Quanta fuerit in eo bonitas, acclamationes principibus exhiberi solitæ declarant, cùm Augusti felicitatem, bonitatem Traiani his adprecarentur. Vixit annis LXIIII. *Imperauit* XX.

AELIVS ADRIANVS.

Hic Italicæ stirpis Aelio Adriano, Traiani consobrino Adriæ orto genitus, Plo-

tina, vt creditur, fauente Imperator est factus, ingenio sublimi, vario, literarum omnium peritißimus, sed matheseos in primis: idem architectus, musicus, statuarius, multarum deniq; artium magis non expers, quàm callens. Doctorum hominum nunc irrisor, & æmulus, nunc fautor, & beneficus. Disciplinæ militaris scientißimus, in qua multa etiam correxit, principibus, qui secuti posteà sunt, ea maximè probantibus. Peregrinationis adeò studiosus, vt omnes fermè prouincias pedibus etiam peragrans obierit. Miserabili tandem fato consumptus est, vt in seipsum sæuire potuerit, si per domesticos licuisset. Imperauit annos XX. *Vixit* LXII. *Inuisum eum facere viri illustres, non pauci sub eius exitum exilio, aut morte mulctati.*

ANTONIVS PIVS.

HVic è Transalpina Gallia paternũ genus Nemausense. Pij cognomẽti causæ diuersæ traduntur. Illud mihi maximè probabile, vt à morum probitate, affectúq; in Adrianum, & seruatos eos, quos Adrianus interfici iusserat, id traxerit. Numæ Pompilio maximè similis. Nam per annos treis ac viginti, nullum sub eo bellum fuit. Amor ac timor gentium in eo certarunt, bellum mouere timentibus his aduersus principem, quem vt numen aliquod venerarentur: nec ille gloriæ ita cupidus, vt per aliorum damna, cędésq; eam appeteret. Nam & à coniu

ratis

ratis vim omnē abstinuit, & in conscios quæri vetuit, ne plures inuenti odium augerent. apud Lorios duodecim millibus passuum ab vrbe septuagenarius, cùm M. Antoninum Philosophum adoptasset, obijt febre.

M. ANTONINVS PHIlosophus.

QVàm læta, felixq; successio optimis, pijs, philosophis Imperatoribus referēdis: vtinam qui sequentur, tales meritò dici possent. Nā hic ea ingenij bonitate, his virtutibus excelluit, vt exemplū desit, & ea temporū calamitas affuit, vt solus ærumnis publicis obstiterit. Nisi enim hic præfuisset, maiestas Romani nominis facilè tunc concidisset, Marcomannis, Quadis, Septentrione omni hinc sæuiente, inde Persis Orientem vastantibus, lue interim, inundationibus fluminum, locustarum vi omnia populantibus: sed victi primùm Veri principis hospitio Persæ, Marcomānicum mox bellum, Christianorum etiam ope, qui tunc militabant, ex sententia per ipsius principis præsentiā confectum. Ad quod gerendum principalis supellex hastæ subiecta, cùm pecunia in stipendium deesset. felicißimus certè princeps, nisi hæredem Commodum reliquisset, post annum Imperij duodeuigesimum, ætatis quinquagesimumnonum.

COMMODVS.

ADolescens mortuo in Germania patre

Imperator omnium votis est dictus. Et quis filium Antonini reiecisset? Ille verò etiam patri non satis probatus, statim Caligulæ, ac Neronis simillimus euasit: libidine, auaritia, & crudelitate illis anteferendus. Nam in scena sæpe aurigæ habitu prodijt. Ludis gladiatorijs & Dalmaticatus præsedit, & in Amphitheatro gladiator dimicauit. Athletarum etiam more publicè se exercuit. Quæ omnia actis inserenda publicis curauit. Tandem Læto autore, & concubina Martia, post tertiumdecimum Imperij annum strangulatur.

AELIVS PERTINAX.

SVccesserat haud dubiè flagitiosissimo principi princeps optimus, si non illum militaris auaritia, fatis in peius omnia trahentibus, intra octogesimumquintum Imperij diem de medio sustulisset. Alba Põpeia in Liguribus huic patria, genus humile, ac sordidum. Virtus, atq; innocentia summa: militiæ clarus, & in ea ad summas dignitates euectus, vnde & pilæ dictus est ludus. Hic cùm summã de se expectationem omnibus daret, Læti insidijs, qui Imperium illi astruxerat, & militari factione, Iuliano, qui successit, non inscio, LXXI. ætatis anno perijt.

DIDIVS IVLIANVS.
Mediolanensis.

IMperium, quod per scelus necis Imperatoriæ conscius, primus etiam licitatus esse dicitur

citur, intra septimum mensem cum vita simul amisit: neq; enim militi gratus, ob nõ integrum donatiuum datum, & populo etiam inuisus ob perfidiam in principem optimum. Quare inter vtriusq; odia destitutus, Septimij Seueri iussu, qui Imperatorem se appellauerat, damnatorum more necatur. Vocésq; in illum graues à populo sæpe iactatæ.

SEPTIMIVS SEVERVS.

AFrica illa olim Imperij Romani æmula, hunc genuit Imperatorem magis necessarium, quàm vtilem. Vnde etiam iactatum vulgò, aut nunquam nasci debuisse, aut nunquam mori. Nam & Imperium fortiter administrauit, & sublatis in Oriente Pescennio Nigro, in Gallijs Clodio Albino, quem & Cæsarem dixerat, Orientem omnem Parthis, Arabibus, Adiabenis deuictis, Romanæ maiestati restituit. Arcus adhuc Romæ victoriæ monimentum titulis magnificentissimis visitur. Britannos tumultuantes cõpescuit, vallo per XXXII. *passuum millia à mari ad mare ducto, vbi etiam duodeuigesimo Imperij anno septuagenario maior ex articulari morbo decessit. Bellicis artibus clarus, pacis, nisi sæuitia, ac perfidia eas inquinasset, nõ contemnendus. Cæterùm literarũ non ignarus, matheseωs peritus, à Latinis non abhorrens, nisi Punicum quid redderet. Cædibus illustrium virorum adeò infamis,*

vt Punicas clades in toga cæsorum ciuium Romanorum sanguine rependerit.

ANTONINVS CARACALLA.

VEstis huic, quam talarem è Gallijs aduectam, Romano pop. donarat, cognomen addidit. Seuero patri adhuc viuẽti contumax, nec minus in fratrem Getam impius, quẽ patre mortuo statim occiderit: militi tamen gratus, cùm ob ingens donatiuum his datum, tum quòd in castris gregarij penè militis vices ageret. Alexandri magni admirator, quem collo in læuum humerum detorto reddere cuperet. Hic orbe peragrato, Alexandrinorum dicacitatem vltus ingenti eorum cæde, Persas dolo magis, quàm virtute fudit, sexto demũ Imperij anno militum dolo Carris, dum vẽtris oneri leuando intenderet, interficitur XXX. ætatis anno.

OPILIVS MACRINVS.

OBscurissimis parentibus ortus Maurusij generis, malis artibus, ac pudendis ad præfecturam euectus, à Iuris tamen scientia non alienus, sed venali fide, ac vita semper sordida post interfectum Antoninum, Imperium cum Diadumeno filio formosissimo Macrinus inuasit: quod cùm per annum & menses duos obtinuisset, victus ab Heliogabalo, cum filio, quinquagenario maior fugiens obtruncatur. Data est dictio consulenti super imperio talis:
Ὦ γέρον ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί,

Σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

VARIVS HELIOGABALVS.

Assyrium (quis credat?) principem nescio maiorine fortunæ ludibrio, an Romanæ maiestatis suggillatione orbis hunc per duos & amplius annos tulit, & eum incestũ, si quidem verum erat Caracallæ filium ex Scenide consobrina natum. Qui ex Oriente Romam profectus, interfecto (vt dixi) Macrino, tralato etiã inde Heliogabali numine ad vrbem, in summa omnium expectatione venit: sed illi mox omnia in ludibrium aut odium conuersa sunt. Nullus enim principum ad hanc diem maiore libidinis flagrauit infamia, vti se in muliebrem sexum exsecari curarit. Nullus maiore luxu opes prodegit Imperij: nullus deniq; contaminatius, aut impurius vixit: omnium religionũ contemptor præter patrij numinis Heliogabali. Hunc tamen in cloacam proiectum, mox in Tyberim cum matre Scenide tractum per milites populus Romanus ita vltus est, vti nomen eius ex publicis monimentis eraderet. Vixit annos XVI.

ALEXANDER SEVERVS.

Meliore orbis fato ex Mammea consobrinus Heliogabalo Alexander iampridem ab impura illa belua adoptatus in Imperium succeßit, optimis principibus æquãdus innocentia, in viros bonos beneuolentia, & (quæ præcipua dos principum) singulari in omnes clementia

mentia, vt ἀνάιμακ]ον eius dicatur Imperium. Hic expeditione Persica ex animi sentẽtia confecta, dum ad Septentrionem vertit arma, Germanis tumultuantibus factione militari tertiodecimo Imperij, vitæ anno vndetrigesimo, Maximini perfidia cum matre in tentorio necatur. Primus post Adrianũ principem, qui veræ pietatis lumen acceperit. Nam CHRISTVM in Larario suo semper habuit. Quin illa ex sacris literis sententia freq̃uẽs ei in ore esse, Quod tibi nolis, id in alterũ facere caueas. Locum etiam Christianis adiudicauit, quibus popinarij litẽ intendebant, rescribens Deum multo melius quoquo modo coli, quàm popinarijs aßignari.

DE PARTHORVM, ET Persarum Imperio.

NOn alienũ ab instituta serie fuerit, quando posthac Persarũ arma in Oriente, post Parthica toties erunt referenda, si breui Imperium vtriusq; populi, tum ad nostrã ætatem in eo terrarũ tractu regnorum seriem perstringã. Primus igitur Parthis Arsaces libertatẽ asseruit ad eam diem cum cæteris Orientis populis, regibus Macedonum obtemperantibus: à quo ad Arthabanum regem perpetua Arsacidarum gloria per quadringentos, & amplius annos floruit, dißidentibus inter se Syriæ regibus. Parthis verò per hæc tempora varia admodum fortuna cum Romanis contendentibus,

Artaxerxes Persa, vir obscuris admodum parentibus ortus, gēti suæ veterē Imperij gloriam restituit. Triplicíq; prælio Arthabano cum tota Arsacidarū familia cæso, Persas orięti iterum imposuit. Quorum Imperium ad Chosroën vsq; regem, & Heraclium Imperatorem per quadringentos annos mansit, grauibus prælijs, alternante fortuna, cum Romanis interim gestis. Qua tempestate Saraceni ex Arabia profecti Mahomete duce, noui delirij autore, Persas primùm, mox Romanos varijs & ingentibus cladibus afflixere: floruitq; Saracenicum nomen, Persico sublato, adeò vt nōn contenti Asiæ Imperio, maximam Europæ partem sibi subiecerint, ipsam etiam terrā Italiam (quod horreat meminisse animus) mari terráq; fœdè per ducentos & amplius annos populati. Mox præualentibus Turcarū rebus, diuisum in Oriente Imperium est, Saracenis Aegyptum, & Asiam ad Orientem sibi vendicantibus, Turcis propiores Europæ prouincias per nostrorum principum segnitiem occupantibus: repressáque interim gentis in Christianum nomē infestissimæ rabies Gallorum armis, Europæ principum communi expeditione, autoribus tamen Francis in eos sumpta, & Hierosolyma nobis restituta. Cæterùm nostrorum discordia, rebus in Asia labentibus, & modò Tartaris, modò Saracenis de Imperio cōtendentibus, Asiæ pars, quæ à

Tauro ad Euphratem protenditur, Saracenorum Imperio, reliqua ad Hellespontum Turcis cessit. Interim centesimum abhinc & amplius annum, Tamberlanes inter Scythas humili loco natus ex gregario milite ordinis primo, mox exercituum ductor, Parthis Imperiũ astruens, victis omnibus finitimis gentibus, Syriam cum tota Aegypto populatus est. Inde in minori Asia Paizeti Turcarum principi cõgressus, eum captum cum tota gente ad internecionẽ cæsa, in vinculis habuit: victórq; domũ reuersus, vrbe etiã Marchanti populosissima à se condita, & victarum gentiũ spolijs ornata, Imperium moriens duobus filijs reliquit. Quorum dissidio res tanta indole parta retro facilè abijt. Stetit tamen regnum trans Euphratem filijs incolume ad Vsuncassanum vsq;, qui cũ Mahomete etiã conflixit. Variatum demũ in his terris, re Aegyptiaca interim florente, donec auditum est ætate nostra Psophis nomen vnius ex Vsuncassani hæredibus (vti credi volũt) fortuna seruati: qui magno hominũ fauore ad imperium ascitus, veluti hæreditariũ odiũ cũ Turcis exerceat.

IVLIVS MAXIMINVS.

R*Edit nunc stylus ad institutam seriem. Nam Alexãdro interfecto, successit Maximinus cum filio eiusdẽ nominis, Thrax gente, & sæuitia insignis, aduersus quẽ cum Senatus Pupienum & Balbinũ Imperatores declarasset,*

russet, immanitatē hominis, ac barbariem pertæsus: ille statim in Italiam cum Germanico, ac Pannonico exercitu descendit, Aquileiaq; incassum obsessa, à militibus fame laborantibus cum filio necatur. Memorabilis militum vox fuit cùm vtrunq; interficerent, Ex pessimo genere ne catulum quidem habendum. Imperarunt ambo annos treis, pater sexagenario maior, filius vigesimum annum agens obijt.

BALBINVS ET PVPIENVS.

IMperatores hi primùm ex S. C. *duo aduersus Maximinum creati Balbinus nobilitate generis præstans, Pupienus, qui & Maximus, militari disciplina clarus, à quo & Maximini victi. Cæterùm cùm parum inter se concordi animo Remp. regerent à militibus vterq; interficitur, Gordiano puero summæ rerum imposito.*

GORDIANVS.

OPtimum, ac nobilissimum principem terris Dij dederant, si diu rebus illum præesse voluissent. Nobilitatem eius auus, paterq; Imperatores, & Scipionum stemma genti insertum bonitatem Romani populi, ac militum, & orbis totius in adolescentem amor attestatur. Sed cùm bellum ingens aduersus insolescentes Persas conflasset, iámque Misithei soceri diligentia feliciter confecisset, Philippi præfecti dolo, qui socer primò, mox princeps, interficitur

citur: haud tamen inulta mors optimi principis fuit: omnes qui in illũ coniurauerãt, crudelibus supplicijs affecti, & Philippi nõ diu Imperium tenuere. Vixit annos XXII. *imperauit sex.*

PHILIPPI.

DVobus principibus audita Gordiani morte, à Senatu creatis, Marco primùm, mox eo breui absumpto, Seuero Hostiliano, qui & ipse non diu superuixit, Philippus Imperium occupat: nec ei gentis humilitas obstare potuit, quò minus imperaret. Nam per omnes militiæ gradus ob virtutem euectus, tandem præfectus à Gordiano in Misithei locum factus, optimo adolescenti insidias comparauit: eoq; per dolum cæso, Imperator ab exercitu dictus Romã cùm venisset, filium Philippum Imperij participem declarauit. Ipse post quintum Imperij annum Veronæ medio capite supra ordines dẽtium præciso, filius duodenarius Romæ necatur, quem adeò tristis ingenij ferunt, vt nunquam riserit, & semel ridentem patrem auersatus sit. Sub his seculares ludi magnificentißimi millesimo ab vrbe condita anno dati. Sunt qui à Christiana pietate non abhorruisse Philippum tradant, quorum testimonio hominis perfidia fidem abroget.

DECIVS.

INuitum, ac penè reluctantem Philippi socordia hunc Imperio præfecit, haud dubiè

tamen nobilißimis parentibus Bubaliæ inferioris Pannoniæ vrbe natũ. Nam Philippus nunciata Marini ducis, et Mœsici exercitus rebellione, cùm Decium ad comprimendos eos motus mitteret, recusauit primò Decius: mox etiã admonuit, nõ esse ex Philippi re, vt ipse eò contenderet. Cæterùm fatis rem ita trahentibus, vt primùm prouinciã attigit, Imperator omnium cõsensu dicitur: & interfectis (vt dixi) Philippis, cùm aduersus Gotthos cum filio audacius, quàm cõsultius pugnaret, cæsus cum toto exercitu ab his est, corpusq́; paludis voragine absorptum nusquàm inuentum. Hic charißimus Senatui fuit. Et qui à nobis etiam inter optimos principes adnumerari posset, si iniuriam à Christiana pietate abstinuisset: in quam plus nimio Philippi etiã odio sæuijt, Fabiano, ac Cornelio pontificibus Romanis martyrio affectis. Vixit tamen annos L. Imperauerũt vterq; biennium.

GALLVS PATER, ET Volusianus filius.

HI post Decium Imperiũ adepti, infelicißimè illud per annos duos, & menses octo rexere. Nam cũ Scythis tributo annuo drachmarum centum transsegere primi, qui Romani maiestatem Imperij tam fœda pactione suggillarint: & Armeniam amisere, expulso à Parthis Tyridate eorum rege. Tam sæua deinde lues orbem inuasit, quæ ex Aethiopia or-

tum habuit, vt per annos quindecim terras penè omnes exhauserit. Tandem Aemiliano Imperatore facto, victi prælio, à militibus occiduntur; pater ætatis anno XLVII.

AEMILIANVS.

TRimestrē & hunc Imperatorē Mauritania nobis dedit, virum (quod fatēdum est) militiæ peritum, sed ignobilem: qui victis ad internecionem penè Gotthis astu etiam adhibito, cùm omnem prædam militi promisisset, Imperator ab exercitu dicitur. Mox Valeriano ab Alpino exercitu Imperatore nobilißimo, ac Censorio viro creato, qui Aemiliano fauerant ne ciuili bello Rempublicā conflictarent, Aemilianum necant, solóque ducis capite res peracta est, anno ætatis eius XL.

LICINIVS VALERIANVS.

NVllum principē maiore vnquā fauore orbis accepit: nullius eo calamitosior ad hāc diem Imperio præfuit: vel quòd à Sapore Persarum rege victus acie, siue dolo suorum, siue eius imprudētia id acciderit, nam vtrunq; traditur, miserabili captiuitate apud eos consenuit: vel quod Gallienū filium post se reliquit, qui Caligulæ, ac Vitellijs simillimus orbem terrarum penè perdidit, externis hostibus adeò nobis insultantibus, vt fœminæ Imperium in Gallieni contemptum occuparint. Triginta certè tyranni nescio Remp. magis afflixerint, an ad

uersus

uersus hostes nostros necessarij tutati sint, qui per ea tempora in pronum rem Imperij labentem per Gallieni luxum sustinerent. Vixit Valerianus septuagenario maior. Imperauit annos XV. Vir ante Imperium summis honoribus functus; & in his cum summa laude, ac virtutis opinione versatus.

GALLIENVS.

AT Valeriani calamitatē accessit Gallieni filij Imperiū, qui nequissimus omniū mortalium adeò per luxum, ac socordiam Imperium afflixit, vt per totam terrarū orbem grauissima externa bella senserimus: neq; verò minus à XXX. tyrannis vexatæ fuere res. Is Gallienus, cùm aduersus Aureolum cōparato exercitu Mediolanum vsque contendisset, Aureoli commēto iam penè victi, certè intra Mediolanum obsessi, interficitur quinquagenarius. Imperauit annis XV. cum patre septem, solus octo. Affuit huic principi (quod mireris) animi quādoq; vigor, & ad se vlciscendum audacia: nec minus in eo liberalitatis effulsit, cùm nihil vnquam petenti denegaret.

CLAVDIVS.

OStenderūt & hūc terris numina veriùs, quàm cōcessere. Quippe cuius principatu restitui ad integrū res potuerit, nisi intra biennium fato occubuisset. Is enim Gotthorum armalatè vagantia primus compescuit: nauali-

búsque, ac terrestribus bellis eorum opes attriuit, vt per omnes prouincias nulla, nisi Gotthica, mancipia essent. Alemannorum ad Benacum lacum infinita millia profligauit. Illud memorabile, quòd Graeciae vastitate, quam Gotthorum arma intulerant, Athenis captis, cùm librorum ingentem vim coaceruassent, de his comburendis Barbari iam consilium ceperant: tum vnus ex his, Abstineamus, inquit, hâc iniuriam ab his codicibus, quibus Graij homines, dum studiosius incumbunt, minus ad bella idonei fiunt. Illud etiam in Claudio memorabile, quòd accepto Imperio, cùm in Senatu variarent sententiae, vtri prius bello occurreret, tyrannorum, an Gotthorum, Gotthos censuit prius aggrediendos: quòd in Reipublicae hostes, tyranni principis essent. Praefuit biennio non integro.

QVINTILLVS.

HIc cùm dies septem ac decem Imperiũ autore Senatu tenuisset, Aureliani Imperatoris nuntio exterritus, sanguine è venis emisso obijt.

AVRELIANVS.

HVnc inter principes necessarios magis, quã bonos multi reponunt: Nam quantum illi gloriae triumphi hostiles, & militaris peritia vendicat, tantum saeuitia domi etiam in sororis filiũ exercita laudis detrahit: Princeps tamen

dignus, qui Claudij etiam prærogatiua Rempublicam ea temporum calamitate susciperet. Barbaros enim in terra Italia vagantes, triplici prælio afflixit. Monetariorũ bellum non sine ingenti cæde sedauit. Zenobiam insolescentem duplici prælio victam, & per obsidionis moras tandem fractam in triumphũ duxit. Aureolum, & tyrannorum non paucos aut interfecit, aut sibi conciliauit, Tetrico vno ex his etiam Lucaniæ correctore instituto. Imperauit annis X. Domesticorum fraude inter Byzantium & Heracleam oppressus.

TACITVS.

INterregnũ per septem menses Aureliano interfecto fuit: cùm miles ad Senatum, Senatus ad militem prærogatiuam Imperatoris deferret eligendi: tandem patres militari consensu victi Tacitum Augustũ dixere: ex quo tantum publicè gaudium fuit, vt literas Senatus ad municipia Italiæ super ea re dederit. Quàm verò amplißimi ordinis iudicium à militari tumultu distet, Taciti declaratio ostẽdit: cùm in curia testati sunt neminem aut iustius, quàm grauem virum, aut prudentius, quàm doctum imperare posse. Verùm hic tantus vir sexto quàm imperare cœperat mense, militari scelere perijt.

FLORIANVS.

HIc Taciti frater, quasi hereditariũ Impe

rium esset, intra L X. Imperij diem, tanquam ad fortunæ ludibrium solutus sibi venis ad Probi imperantis nuntium obijt.

PROBVS.

NOn fefellit omen nominis, cùm hoc illi cognomen esse potuerit: vt si non illi fuisset Probi nomen, cognomento hoc appellari potuerit. Huic nec Taciti frater obstitit, quò minus orbis totius consensu Imperator diceretur: nec generis humilitas, cùm patrem Dalmatici sanguinis, & eum agrestem, habuerit. Vir pacis, bellíque artibus longè clarissimus. Huic per sex annos, quibus imperauit, victi Sarmatæ debentur. Tyranni per hunc omnes sublati: pax vniuerso terrarum orbi restituta, celebris vox eius excepta inuidiam peperit apud milites: neque enim necessarios amplius dicebat fore milites, vbi hostes deessent: quos nusquam virtute sua futuros mox sibi promittebat.

CARVS.

NArbo Martius hunc genuit Imperatorē bonum, sed ad posteros etiam commēdatiorem multò futurum, nisi Carinum flagitiosissimum principem reliquisset. Hic bello Persico capta Seleucia, & Ctesiphonte, dum ad Tigrim fluuium castrametatur, fulmine ictus periit: Numeriano filio ab Apro socero mox interfecto, adolescente tum probitatis, tum eruditionis egregiæ, maximè autem ad poeticē nato: &

Carino

Carino Romæ per Diocletianum principem cæso. Hi tres vix triennium explerunt.

DIOCLETIANVS, ET MAximianus Augusti.

SVbeat forsitan admiratio multos hac nostra principū relatione, quòd paucißimos Quiritij sanguinis, omnes ferè externos, & pudēdæ quosdam etiam originis, non tamen pœnitendos recēseam. Sic hactenus Deciū Pannoniæ, Aurelianum Daciæ, Claudiū Dardani, Probum Dalmatæ, Carum etiam Galliæ sibi vēdicant. Quid quòd eadem Dalmatia alterum etiam nobis imputet, omnibus æquandum principibus, si à piorum sanguine abstinuisset, Diocletianum? Is enim Salonis ortus, libertini etiam sanguinis, cùm molem Imperij grauiorem animaduerteret, quàm vt vnus esse vniuersæ par posset, Maximianū Augustum creat: amboq́; duos sibi Cæsares, Galerium, Armentarium cognomine, & Constantium Constātini Magni patrem dicunt. Diocletianus igitur quando per parteis rem tutius cōfici posse ratus est, Maximianum Gallijs præficit: eóque confecto bello, in Africā aduersus quinquagenarios transire iubet: vtrobique sedati tumultus. Africanus certè aliquantò difficilius, quòd quinquagenarij, & supra eum annorum numerum veteranus miles ad obsequium tam facilè redigi non poterat. Interim Aegyptum Diocletianus inuadit.

Achilleum incubatorem Imperij Alexandriæ per menses aliquot obsessum, & in potestatem redactum, feris lacerandum obijcit, potentissimus quisq; cædibus, ac proscriptione petiti. Interim aduersus Narseum Persarum regem Galerius infeliciter primò, mox reparatis copijs, ira etiam animos illi faciente, quòd ad Diocletiani carpentum post cladem acceptam per mille passus pedes currere coactus est, egregiè vicit Narseo fugato, & cæsis magna ex parte Persis, pellicibusq; cum gaza omni regia captis. Hac victoria Galerij virtute, & audacia parta, qui exploratis prius hostium castris, noctu cum XX. millibus equitum Persas aggressus, dedecus acceptum hosti rependit. Diuersa etiam parte Constantius ab Alemannis improuiso insultu primùm victus, & eodem die mox victor, LX. eorum millia cecidit: ea clade Germaniæ attritæ, Galliæ liberatæ. Sicque pacato orbe post annorum Imperiũ XX. Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani Imperium eodem die deposuere. Rem miram, & ad hanc ætatem incognitam, vt sponte nec prægrauante saltem senecta, vel rerum mole, vterq; in ordinem se redegerit. Diocletianus certè constantius in proposito mansit. Nam per decem annos quot priuatus Salonis superfuit, hortorum amœnitati vacans, iterum ad Imperium solicitatus, à priuata vita abduci nõ potuit, testatus nulles sibi

vnquam Soles latiores affulsisse. Obijt autem duodeoctoginta natus annos, vel alienatione mentis, vel veneno hausto, veritus Liciniũ, ac Constantium, qui illum tanquam Maxentij fautorem grauiter increpuerant. Sed & Maximianus dum Constantio genero insidias parat Imperium affectans, Maßiliæ captus Constantij iussu necatur.

CONSTANTIVS CHLORVS, ET
Galerius Maximinus Augusti.

SVcceßere Diocletiano Iouio, & Maximiano Herculio cognominibus, duo ab his antea dicti Cæsares, Constantius videlicet Chlorus, quasi virentem à colore dicas, & Galerius Maximus. Sunt qui ex veteribus monimẽtis, Maximianum magis probẽt: sed quocunq; cognomine hic fuerit, diuerso, quod constat, ingenio vixere. Constantius benignus, ac facilis, atq; ad promerendam Gallorum gratiam, quibus præerat, propensior, nec à vera pietate abhorrens. Galerius trux, ac propè immanis: vt qui rus, vnde venerat, oleret, nostriq; sanguinis appetentißimus. Sed cùm vndecim annos Cõstãtius Gallias, & Hispanias in summo otio tenuisset, (nam Africam, Italiamq; sub Imperij initia sponte dimiserat, ratus id grauioris esse oneris, quàm vt ab vno sustineri posset) Eboraci deceßit, moderati principis fama, & Constantino filio successore felix.

Galerius Imperium adeptus, molem & ipse secum rei reputans; duos sibi asciscit Cæsares, Seuerum & Maximianum iuniorē: illum Italiæ, hunc Africæ & Orienti præfitit: ipse Illyricum sibi medius asciscit. Verùm non multò pòst genitalibus putrescentibus, vitæ tædio vim sibi gladio intulit.

SEVERVS ET MAXIMIANUS Impp.

SEuerum haud multò pòst Maxentij factio Romæ intra tabernas opprimit, & Maxētium Herculij tyrānici virum spiritus sibi præficit: aduersus quē dum Maximianus festinat, militum suorum defectionem veritus, retro in Illyricum contendit: vbi vlcere inguinibus innato, cùm deessent remedia, nec medici ob hominis immanitatem opem ferre auderent, vermibus vndique erumpentibus obijt, Christiani sanguinis vsq; ad insaniā pridem effusi in cassum pœnitens. Vir belli pacisq; artibus insignis, nisi crudelitate nimia in nos, tantas virtutes fœdasset. Solus annos duos cum Cæsaribus, & Licinio Imperij consorte XVI. præfuit.

LICINIVS ET CONSTANTINUS.

LIcinio Dacia natale solū fuit. Militaris disciplinæ ad veterem normā seuerissimus exactor. Rusticis & agrarijs hominibus (ex eo enim genere fluxerat) æquus: auaritiæ & Veneris

neris studio infamis, moribus planè barbaris: literis adeò infestus, vt virus, ac pestem publicam eas appellaret: sed cur eas non odisset, quarum adeò expers erat, vt ne decretis quidem subscribere posset? Illud in eo non reprehendas, quòd spadonum, aulicorumq; insolentiam mirè compescuit, tineas soricesq; palatinos appellans. Hunc Constantinus nouas res molientem, primùm in Pannoniæ campis fudit: mox reparantem vires incredibili celeritate ex Europa in Asiam expulit: maleq; reconciliata iterum gratia per Constantini sororem Constantiam, quæ illi vxor erat, cùm rebelles animos homo vecors retineret, etiam contra sacramẽti fidem Thessalonicæ interfici iussus est. Imperauit annis XIIII. sexagenario maior, Christianis infestißimus. Vnde illi discordiarum semina aduersus Constantinum acriora.

M. FLAVIVS CONSTANTInus Constantij August.

FElicioribus auspicijs, ac meliore partium nostrarum euentu, rerum tandẽ Constantinus potitur ex Helena Constantij vxore susceptus: & cæteris fratribus ob egregiam indolem, cùm illi segnitiem præ se ferrent, patris etiam testamento prælatus. Hic sub Galerio rudimẽta militiæ felicißimè auspicatus, parta ex Sarmatis egregia victoria, veritusq; ex ea laude gliscentem inuidiam, ad patrem transfugit:

git: eoq; mortuo, Gallias, Hispaniasq́;, & Cottias Alpes obtinuit: Constantio patre id multò antè somnio præsagiente, egregium Imperatorem fore, qui Dei militibus opem primus ferret. Iam primùm igitur veteranis militibus agros aßignatos, vt ad filios suos transirent, primus instituit. Tertio Imperij anno accersitus in Italiam ab ijs, qui Maxentij tyrannidẽ ferre non poterant, biennio totam Italiam, vrbemq́; Romã pristinæ maiestati asseruit, Maxentio Tyberinis gurgitibus absorpto. Inde abnegato idolorum cultu, Christianã puritatem ita amplexus est, vt præter egregia dona Diuorum nostrorum templis illata, CHRISTVM *ab omnibus colendum præceperit, templaq́; illi, & alijs numinibus erexerit: nec alia magis causa acrius in Licinium exarsit, quàm quòd ille aduersaretur nobis. Bella contra Barbaros multa feliciβimè confecit: vnde primus Romanorũ principum Magni cognomẽtum tulit. A bellis ad pacis studia cõuersus, optimũ principem primis annis egit. Leges sanctißimas tulit: literis & ipse impense semper studuit, & eas fouit. Religionis adeò obseruans, vt Nicenam synodum* CCC. & XXII. *patrum multis dißidentibus indixerit. ByZantium instaurauit, Imperatoriamq́; vrbem & nouam Romam appellari voluit. Moriens, & Constantinopoli sepultus, treis liberos, & Dalmatium fratris*

filium

filium successores reliquit, xxx. & amplius annos imperans, tredecim verò ex his solus. De eo sic memoriæ proditum, decem primos annos vt præstantißimus diceretur, xii. sequentibus latro, decem nouißimis pupillus ob immodicas largitiones. De eius baptismate vti variant autores, sic constanti fide, quæ de Imperij donatione circunferuntur, vti minus similia veri non probant. Sed alij hoc viderint.

CONSTANTINVS, CONstans, & Constantius Constantini filij Augusti.

H*I tres Imperium, quod per manus à patre acceperunt, ita partiti sunt, vt Constantinus maximus natu Gallias, Hispanias, Britāniamq; insulā obtineret: Constanti Italia cum Illyrico, & Græcia cederet: Byzantium & Oriens Constantij esset, qui Dalmatium socium Imperij haberet: quē haud multò pòst dolo exceptum militari factione oppreßit, cū annos treis imperasset. Nec durauit diu fratrū cōcordia: siquidem in nefariū bellū rapti fratres: nam Constantinus Gallico exercitu fretus Constanti fratri bellū intulit: quod dum cupidius, quàm cautius gerit, ad Aquileiā exceptus insidijs nondū triēnio finito, vulneribus cōfectus perijt. Inde Constans victor, cùm nō sine labore prouincias Transalpinas in potestatem redegisset; egit primùm optimum principem: mox ad-*

uersa

uersa valetudine, siue rerũ felicitate mutatus, ingratus omnibus esse cœpit, donec & ipse Magnentij dolo dormiens intra tentorium, ad Helenam oppidum oppressus est, cum imperasset annos XIII. vixisset paulò plus XXX.

Constantius cædem fratris vlturus, ingenti exercitu aduersus Magnentium comparato, ingenti illum prælio, & memorabili, ad Murtium fudit: quo Romani vires Imperij penè cõcidere, LIII. millibus vtrinq; desideratis. Mox cùm Magnentius bellũ reparasset, & ad Lugdunum iterum victus esset, gladio sibi latus aperuit: sed & Decentius frater, qui Cæsar ab eo dictus fuerat, laquei morte præpostera vitam finijt. Nam Britanioni antea Cõstantius veniam petenti facilè dederat. Is Britannion adeò expers literarum est habitus, vt ne prima quidem elementa calleret. Cæterũ Constantius Gallum à se antea dictum Cæsarem ferocientem, & insolescentem supra Cæsaris nomen interfecit: & contra Persas infeliciter conflixit, militum suorum stultitia. Quibus ad sua abeuntibus, quæ Massagatæ vastabãt, dum Romam innisit, Iulianum Galli fratrem, treis & viginti annos ætatis agentem, Cæsarem à se factum, in Gallias aduersus Alemannos eas vastantes misit: ipse in Persas iterum contendens. dum ægrè ferret Iulianum à militibus Augustum esse dictum, apud Mopsucrenem iuxta

Tauri montis radices æstuantißima febre decessit. Vixit annos XL. Imperauit XXIIII.

IVLIANVS.

Constantio extincto, Iuliano facilè cũcta cessere. Puer hic ingenio sublimi, callido, & literarum ardentißimo, Gallias sub primũ accessum præter omnium spem, Alemãnorum incursu vastatas asseruit, regemq; eorũ cepit: inde Augustus à militibus salutatus Parisijs, mortuo (vt dixi) Constantio, aduersus quem bellum ciuile parabat, Persis adepto Imperio, bellum indixit: vbi dum inconsultius agit, Persæ viri dolo in deserta cum exercitu ductus, cõto traiectus perijt. Sunt qui sagitta è cœlo missa vulneratum dicant. Vnde in nefariam vocẽ erumpens, vicisti Galilæe (sic enim CHRISTVM *appellabat) occubuerit. Christianos impio quodam odio adeò insectatus, vt studia, & militiam hisce interdixerit: plerosque præmijs, & illecebris, quasi machinis à vera pietate auerterit. Quinetiam Imperator (ita Deo visum) aduersus nos libros edidit: ille verò si ingenium, indolemq; egregiam ad veram pietatem, quam puer imbiberat, conuertisset, inter egregios principes adnumerari potuit. Decessit annos agens alterum & trigesimum. Solus annum vnum, menses treis imperauit.*

IOVINIANVS.

Huic Varronianus pater, Pannonia pa-

tria

tria, staturæ proceræ, ingenij amœni, nec à literis abhorrentis: qui à militibus primò Imperator salutatus: deceptis similitudine nominis, quasi Iulianus reuixisset, cum Persis pacem magis necessariam, quàm honestam, Transtigritanis prouincijs quinq; amissis, inijt. Accessit nouæ ignominiæ dedecus grauius: vetitus Imperator Rom. Arsaci socio opem ferre. Perijt octauo Imperij mense Dadastanis oppido, dum cubiculum ingreditur noui tectorij, prunis etiam ardentibus, siue, vt alij, stomachi cruditate, XXXIII. ætatis anno.

VALENTINIANVS, ET Valens Augusti.

D*Edit & hos Pannonia principes Gratiano patre ortos: primùm Valentinianus ab exercitu Niceæ, inde Valens ab eo Augustus, Imperijq; consors dictus: qui Procopiũ temerè Imperium inuadentem, Constantinopoli oppressere. Inde Gotthi, & barbaræ nationes à Valentiniano Thracia exturbatæ, Septẽtrioq; omnis cum Saxonibus ad officium eiusdem opera redacti. Parthi è Syria per legatos eiecti. Inquieta Germania Theodosij maioris auspicijs pacata. Ipse dum Quadorum legationem latrocinia excusantem audit, subito morbo venis arefactis, vt sanguis mitti nunquam potuerit, obijt Gratiano filio prius Augusti appellatione donato, Imperij accepti anno vndecimo, mense*

menſe octauo, die XX. *vitæ* LV. *Valens poſt fratris interitum, Arrianæ factionis fautor, dum aduerſus Scythas & Gotthos prælıũ ferocius, quàm cautius ciet, victus ab his acie, vitam, Imperiumq́; amiſit, igne intra tugurium, in quod confugerat, iniecto. Digni imperio fratres, & inter bonos referendi, niſi Valens Arriano delirio virtutes egregias inquinaſſet.*

GRATIANVS ET VALENTINIANUS.

HAud ſanè improbandum principem numina terris dederant, ſi quantum literis & militari diſciplinæ vacabat, ac venationibus, tantum curæ ad Rempub. cognoſcendam impendiſſet. Nam pietate in ſuos egregius, Valentinianum adhuc puerum Auguſtũ dixit, patre, patruoq́; extinctis. Mox Theodoſium Hiſpanum conſortem Imperij aſciuit. Verùm dum ſpicula tantùm, & arcus meditatur, dum Alanum militem Romano præfert, Maximi ducis inſidijs circunuentus perijt, cùm imperaſſet cum patre annos octo, cum patruo treis, cum Theodoſio IIII. *Valentinianus à Maximo emiſſus, Theodoſijq́; ductu poſteà reſtitutus in Imperium, Maximo tyranno interfecto, mox Eugenij & ipſe poſt Maximum tyranni dolis victus, laqueo ſeipſum necauit.*

THEODOSIVS.

HIc Honorio patre, & matre Thermãtia,

haud dubiè inter optimos principes adnumeretur: quippe qui Rempub. Gotthicis armis penè oppressam accitus ex Hispania (quæ illi patria) à Gratiano restituerit, Maximum tyrannum, & Andragatium præfectum eius subito incursu victos occiderit, Valentiniano Imperium asseruerit: mox Eugenium tyrannum in Valentiniani vltionem sustulerit, non sine numinis manifesto indicio: cum multò minoribus enim copijs illi congressus, militante illi æthere, & coniuratis in eius auxilium ventis, vt poeta eleganter cecinit, victoriam insignem adeptus est. Fuit autem hic princeps moribus & corpore Traiano principi similis: summa in eo clementia, incredibilis in suos pietas, rei militaris disciplina sagax, nec à literis alienus, simplicium ingeniorum admirator: pietatis nostræ adeò obseruator, vt summa ciuilitate ab Ambrosio antistite castigatum se, adytisq; prohibitum tulerit. Obijt Mediolani ætatis anno quinquagesimo, Imperij XI.

ARCADIVS, ET HONORIVS.

HOsce pueros Theodosius viuens, Imperij consortes fecerat: & moriens, quando ætas rerum moli non responderet, treis Imperij tutores testamento sanxerat; Arcadio Rufinũ, Honorio Stiliconem commendat: Africæ verò Gildonem præesse voluit. Prior Rufinus, dum Gothis a solicitat arma, vt Imperium metu ab*

Arcadio extorqueret, perfidiæ pœnas dedit: pariq; pœna Caianus Rufini sceleris popularis afficitur: inde mox Arcadius cum Byzantij regnasset annos ferè XIII. *obijt, Theodosio filio relicto. Maior rerum moles Honorium Romæ agentem excepit: qui rebellantem Gildonem cùm Mascezelis fratris ductu superasset: eundem quoque Mascezelem rebellem expertus, Bonifacij ductu vixit. At Stiliconis perfidia, eò perniciosior, quò occultior fuit. Nam magno nostro dedecore cùm Gotthi Italiã vastassent, vrbemq; Romam cepissent, astu Stiliconis rem adiuuante, tandem re ab Honorio cognita, Stilico cum filio sublatus est, qui genere Vuandalus, & militaris disciplinæ sciẽtißimus, Honorij etiam socer, si quam operam in perdendo ad Fesulas Radagaso cùm ducẽtis Gotthorum millibus præstiterat, in asserendo Imperio præstitisset: nec Romam Alaricus Gotthorum rex vnquam cepisset, nec orbem totum cladibus aßiduis inuoluisset. Deceßit autem Romæ cùm annos duos &* XXX. *imperasset.*

ROMAE CAPTIVITAS.

NOn potui nõ vehementer mirari tantam vel temporum iniuriam, vel scriptorum inertiam, tum veterùm, tum recentium fuisse: vt cùm Romam orbis reginam captam ab Alarico Gotthorum rege, anno post eam conditam M. CLXIIII. *certatim omnes memoriæ*

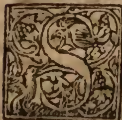
prodant: seriem tamẽ rei, aut indagandam non censuerint, aut indagatam tãquam rem planè ignobilẽ, nec scitu dignã obliuione inuoluerint. Prò Deûm, hominumq; fidẽ, vrbs orbis totius regina, quæq; eo auspicio condita credatur, vt caput orbis semper esset, & quæ toties de barbaris gentibus, orbeq; triumpharat, capitur Gotthico astu, & interim rei series, ordoq; nescitur? Ego verò id minimè patiar, & omnis antiquitatis illustrandæ studiosus, hanc quoq; rẽ tam memorabilem nõ negligam. Astu autem barbarico capta traditur in hunc fermè modũ, quem Procopius solum ex omnibus, quos legi, tradat: vt mirer ab interprete vel rem totã dissimulatam, vel cùm in mutilum Græcum codicem incidisset, nõ animaduersam. Ille igitur in hanc sententiam: Obsederat Romam Alaricus iam biennium: nec Honorius, qui Rauẽnæ desidebat, aut ferre suppetias poterat, aut audebat. Nam cũ nihil minus, quàm de vrbis salute solicitus esset, Stilicone interfecto, ducem exercitui minimè præfecerat, qui rem aduersus Gotthos administraret. Vnde Gotthis obsidendæ vrbis cogitatio, Romano milite aut dilapso, aut segniter rem agẽte. Verùm eam frustra obsessam cùm expugnare vi nõ possent, ad dolum hostis barbarus vertitur. Profectionem in patriam simulat, trecentosq; iuuenes, corporis & animi vi præstantes deligit, quos Romanis principi-

bus dono det: instructos prius, vt omni obsequio dominos suos promereri studeant, & ad certam diem circa meredi em, cum Romani principes somno vel otio vacarẽt, ad Asinariam portam aduolent: interfectisq́; improuiso insultu custodibus, portam sibi præsto futuro aperiant. Intereà Gotthi cùm reditum, alia atq; alia deesse sibi simulantes differrent, trecenti illi iuuenes occasione egregiè vsi, portam stato die suis aperiunt: & intromissus Gotthus maiore ignominia, quàm damno, vrbem omnem populatur. Sunt qui Probæ illustris fœminæ, & opulentissimæ opera patefactam Gotthis portam existiment, cùm plebem Romanam paßim fame, & morbis pecudum more cadentem miseraretur. Duo sunt cognitu nõ indigna: Vnum, edictum ab Alarico fuisse, vt quicunque in templa diuorum confugerent, præcipuè Petri & Pauli, his nulla vis inferretur, quod & summa fide seruatum: Alterum, quòd cùm nuntiatum Honorio esset Rauennæ Romam perditam, credidit ille de pugnaci Gallo, cui nomen erat Romæ, significatum esse, admiratúmq; vehementer tam subitò perijsse eum, qui cum paulò antè festiuißimè luserat. Adeò socordis ingenij princeps, nec quicquàm omnino paternæ, auitæq; virtutis referens, quod & Arcadio fratri vitio datum est. Nam Eudoxiæ vxori addictus, cùm alia improbè fecit, tum Chrysosto-

mum antistitē sanctitatis & eruditionis egregiæ, vxori plus æquo inseruiēs, in exilium egit.

IO. BAPTISTAE EGNATII ROMANORVM

Principum Liber II.

EQVITVR *abhinc ætas, in qua mihi orbis totius clades, regnorum tristes exitus, Imperia funditus excisa, mutationes rerum frequentissimæ referendæ sunt: vt intelligat mortalitas nihil esse inconstantius ijs, quæ tantopere vt æterna miramur. Adeò enim vitæ, fortunæq; ista bona, in quibus opinione vulgi sita summa felicitas est, fragilia, caducáq; sunt, vt nihil his esse poßit cladibus, ruinisq; magis obnoxium: quod cùm vetera illa Asiæ Imperia, tū verò nominis Romani maiestas facilè declarat: quæ felicibus auspicijs orta, lætißimis rerū succeßibus aucta, viris clarißimis instructa: quorū virtute, ac cōsilijs, ad amplißimum fastigiū sit euecta, legibus, institutis, Deûm pietate illustrata: cōciderit tamē, & funditus euersa sit: vt quēadmodū illa de toto terrarū orbe triūphos retulerat, sic nulla ferè hodie in terris gens agat, aut antea fuerit tam immanis, tam barbara, quæ non aut auitas iniurias, aut suas illi rependerit. Huc accesit, quòd,*

torum deinde, qui sequentur, principum, partim ignauia, partim auaritia, res adeò nostræ pessum iere, vt ad rem Romanā sistēdam, alienæ, atq; externæ virtutis eguerimus: adeò mascula illa Romuli proles, & Italica virtus simul cum Imperij lapsu consenuerat: nec Romani posteà pontifices ambitione plus quàm immodica, pronam iam per se in casum rem Italicam non funditus afflixere: dum studijs suis nunc Francos, nunc Germanos, atq; aliós quosuis potius quàm Italicos principes patiantur. Illi verò quantum Romanæ, atq; Italicæ maiestati semper detulerint, vel illud argumento esse potuit, cùm se Cæsares, aut Augustos pro Henricis, & Federicis dici malint: cùmq; se nunc Reges, nunc Romanorum Imperatores appellari gaudeant. Cæterùm nec querelæ locus hîc est, & ipsa nostra hæc commentatio etiam nuda satis allatura doloris, ac molestiæ legentibus est. Quare Theodosium ipsum iuniorem aggrediamur.

THEODOSIVS IVNIOR.

Qvinquaginta quot vixit annos, totidem Imperio etiā præfuit. Nam puerum admodum moriens Arcadius eum reliquerat sub tutela Isdigerdis Persarum regis: quod & bene cessit. Barbarus enim rex & tutelam summa fide gessit, & pacē cum Romanis, quo ad vixit, habuit. Is verò Honorio defuncto, Valentinianum ex Constantino & Placidia natum, data

Eudocia filia in vxorē, Romam peropportunè misit: cùm turbatæ res essent tyrannorum libidine, qui rem Romanā inuaserant. Sub hoc tertia synodus contra Nestorium celebrata, Pulcheriæ sororis prudentia: nempe quoad illa est vsus Imperator, bene res gesta. Hic vxorem Eudociam Leonis Atheniēsis Philosophi vxorem duxit, quæ præter egregiam formam, singularémq; pudicitiam, etiam literis excelluit, absoluto eo libro, cui titulum Græci ὁμηρόκεντρα faciunt. Hoc principe Venetiæ felicißimis auspicijs medijs in aquis habitare cœpere, cùm Honorius adhuc viueret.

VALENTINIANVS TERTIVS.

ASseri fortasse in pristinū statum sub hoc principe res Romana potuit, si eius incœptis aut fortuna fauisset, aut imprudentia postea sua rem non afflixisset. Nam recepta sub aduentum suum Italia, cùm Genserico statim Vuandalorum rege pacem sanxit, parte Africæ, vt videri voluit, contento: & aduersus Atilam Etij ductu rem feliciter geßit. Inde Maximi arte, viri per ea tempora potentißimi, Etium interimi iußit. Vnde in vltionem ipse postea Romæ ab eius commilitonibus confossus perijt. Hoc principe Occidentis Imperium, Francis Gallias, Anglis & Scotis Britanniam occupantibus, Vuandalis Africam, & ipsam vrbem populantibus, Hunnis Europam vexantibus

bus, & Italiam collapsum funditus est. Periijt Imperij & ætatis anno XXX. De Etio pauca dicẽda hîc sunt. Hic è Dorostana Mœsiæ cùm disciplina militari excelleret, Constantio defuncto, ab Honorio principe illi sufficitur: cuius ductu Attila in cãpis Catalaunicis victus est, & Burgundiones repreßi. Hunc postea Valẽtinianus cùm interfecisset, interrogarétq; ciuẽ quempiam Romanum, an iure occisum crederet: Iure, an iniuria occideris, Imperator, Etium, nescio: illud scio, quòd sinistra tua dextram tibi absciderис. nec falsus omnino vates. Nã eius morte Hunni rerum potiti, & Imperiũ euersum est.

BREVIS ENVMERATIO eorum, qui post Valentinianum Romæ rerum potiti sunt.

P*Ost Valentinianũ Romæ Auitus senatorij vir ordinis præfuit, Auito inde Maiorianus quadriennio. Hunc Seuerianus, Seuerianũ Anthemius, Anthemiũ Liberius subsecutus: cui Glycerius, & Glycerio nepos statim successit: quo per vim pulso, Augustulus malè ominati nominis rerum potitur: sub quo Romani maiestas Imperij conuulsa per Odoacrem Herulum serò admodum ad Francos rediijt.*

FLAVIVS VALERIVS Martianus.

N*Vnc Imperatores Constantinopolitanos, quando illi tantum per illa tempora vi-*

guere, ad Constantinum vsq; Palæologum continua serie perstringemus, initio à Martiano sumpto: qui licet humili loco natus, militiæ tamen clarus, Pulcheriæ Theodosij sororis studio rebus præficitur, moderatus princeps, & rebus gerendis idoneus, si per senectam diutius viuere potuisset: nam pacem, quoad eius fieri potuit, coluit: illud sæpe vsurpãs, Dum in pace esse possumus, arma non induamus. Is Tatianum, Iuliúmq; fratres, qui olim aquilæ superuolantis eius caput auspicium retexerant, viaticóq; ducentorum aureorum inopem, & ægrotantẽ adiuuerant, statim vt princeps est dictus, alterum Illyrico, alterum Constantinopoli præfecit. Hoc principe Chalcedonensis quarta synodus celebrata aduersus Dioscorũ, & Eutychen Leonis Pontificis Romani iussu. Imperauit annos sex.

LEO.

PRimus hic Græcanici vir sanguinis Imperium tenuit, Asparis patricij factione adiutus. Cuius etiam filium Cæsarem cùm inuitus creasset, postea cum Ardaburio fratre, vt insidiarũ in se autores interfecit, Leonémq; ex Ariadna filia, & Zenone filium successorem sibi esse voluit. Is aduersus Gensericum Vuandalorum regem Basiliscum ducem misit. Qui, si Zonaram sequare, victus nauali prælio à Vuãdalis, aufugit, siue illud ignauia, siue proditio fuerit. Byzantium huius Imperio magna

ex parte conflagrauit, præterquàm quòd Italia in perpetuo motu fuit. Imperauit autem annos XVII.

LEO IVNIOR.

H*Ic puer ab auo relictus, cùm annum præfuisset, Zenoni patri manibus suis diadema imposuit, patrémq; pro se deinceps imperare iußit.*

ZENO ISAVRICVS.

Q*Vàm variè rebus Romanis illuserit fortunæ vis, hic Zeno facilè cum plerisque, qui explicandi mihi principes erũt, prodet. Vir obscurißimi sanguinis, & cùm facie deformis, tum moribus planè tyrannicis, vt Isaurũ agnoscas. Hic Theodoricum Ostrogotthorum regem cùm vnicè diligeret, in Italiam aduersus Odoacrem misit, Consulem prius à se factum. Pulsus verò à Basilisco factione vxoris, cũ in Isauriam concesßisset, non multò pòst reuersus, & Basiliscum expulit, quem & inedia mori coëgit, & annos* XIII. *tyrannum verius quàm principem egit. Sunt qui viuũ adhuc inclusum ab vxore sepulcro tradant, frustráq; resipiscentem, & opem quiritantem obijsse. Hoc principe incẽdium adeò graue fuit, vt præter maximam vrbis partem conflagratam, centum & viginti librorum millia combusta sint: inter quæ & Homeri poema intestino draconis* CXX. *pedum, aureis literis descriptum.*

FL. VALERIVS ANASTAsius Dicoros.

DIcorum hunc cognomento Græci appellarunt, à discoloribus, videlicet oculorum pupillis, quarum dextra nigricans, sinistra cærulea fuerit: inter bonos principes vtiq; mihi referẽdus, tametsi ab humili loco ad Imperium euectus Ariadnæ Zenonis vxoris opera, nisi posteà mutatus, Eutychianæ hæresi adhæsisset. Vnde illi aduersus orthodoxos graue dißidium conflatum. Bulgarorũ arma tunc primùm audita, & Saraceni Alamundaro duce Syriæ graues incumbebãt. Hinc tyrannorum aliquot seditione fatigatus, post octogesimum & octauum vitæ annũ, Imperij vigesimumseptimum, fulmine afflatus periIt, vlciscente grauiter numine pietatem toties ab impuro principe violatam.

IVSTINVS.

QVis credat Thracem hominem armentarium, & sues agentem, sine tribu, ignotis, obscurísq; parentibus ortum, & rebus præfuisse, & rem tum feliciter, tùm optimè administrasse? Rexit tamen ille summa cum laude, & pietatis studiosißimus veræ. Ioannẽ Romanum pontificem ad se legatum venientem, à Theodorico Gotthorum rege pro Arrianis, quos expulerat Iustinus, restituendis venerabundus excepit, & principatum dolo partum

(quippe

(quippe qui acceptam ab Amantio eunucho pecuniam, vt militi pro Theocritiano præficiendo distribueret, in se suffragia verterit) magna virtute postea administrauit: nono Imperij anno Iustinianum ex sorore nepotem, cùm adhuc viueret, sibi successorem instituens: quo facto, non multò pòst obijt.

IVSTINIANVS.

NEpos Iustino ex sorore, cùm annũ quartum & quadragesimum ageret, imperare cœpit: quod per annos vndequadraginta administrans, veterem Romani Imperij gloriam mirum in modum ampliauit. Primùm enim Persas Bellisarij opera intra suos fines continuit: inde eodem duce Romam à Gotthorum seruitute asseruit, Africam Imperio pulsis Vuandalis restituit, Narsete duce Gotthicũ tandem nomen deleuit. Bis triumphatum ex instituto veterum Romanorum de Persis, & Vuandalis à Bellisario: leges infinitis voluminibus antea dispersas in quinquaginta Digestorum libros contraxit. Institutionum libros quatuor edidit. Codicem inuulgauit. Maximus certè princeps, nisi auaritiæ, & delirij Eutichiani reus fuisset. Serici vsus è Persis ad Græcos hoc tempore transijt iampridem desitus.

IVSTINVS IVNIOR.

HIc æmulus Iustini, & vt filius à Iustiniano in regia semper habitus, facili admodum

modum ingenio, atq; ad promerendam ex liberalitate hominũ gratiam nato fuit. Cum Persis pacem fecit, tributo, quod Romani annuum his expenderent sublato. Langobardi Germanica gens à Narsete indignato cõtra Sophiam in Italiam hoc principe irrupere, quam ab Alboino rege ad Desyderium per CC. & IIII. *annos in principatus diuisam tenuere. Obijt graui pedum dolore anno* XI. *Imperij.*

TYBERIVS.

Tyberius adoptatus à Iustino rem per septennium foris satis feliciter gessit: domi summa cum pietatis & liberalitatis opinione. quòd si quemadmodum Persas grauibus afflixit prælijs, sic aduersus Langobardos felix fuisset, nihil illo principe fortunatius. Obijt Mauricio genero successore declarato.

MAVRICIVS.

Cappadocem hominem virtus, & rei militaris sciẽtia, partáq; eius ductu de Persis insignis victoria, Imperio facilè imposuit, quod sub initia Persis victis, Scythis afflictis, Langobardis repressis, & Hunnis è patrio solo in solitudines pulsis, feliciter administrauit. Mox auaritiæ studẽs, cùm frustra Phocæ insidias, somnio etiam admonitus præcauisset, dum miles stipendio fraudatus seditiosius agit, ab eodem Phoca Imperio & vita priuatur: cùm imperasset annos XX. *vixissetque tres & sexaginta.*

ta: eius etiam omnis prosapia sublata est. Turcaicum nomen tunc primùm Asiæ auditum.

PHOCAS.

Adeò præcipites in malum homines agimur, vt Phocas nec Mauricij auaritia admonitus, adepto Imperio per Mauricij cædem ab hoc vitio temperarit. Quin longè studiosius colligendæ vndiq; pecuniæ incubuit, & omnia ex Persicæ seruitutis instituto egit. Vnũ in hoc homine laudes, quòd Romanum pontificem principem omnium iure declararit. Cætera adeò socors & ignauus, et frequẽtibus adulterijs infamis, vt cùm Romanũ Imperium vndiq; Barbari vastarent, staretq; solùm eius nominis vmbra, conspiratum sit in illum ab Heracleona, & Heraclio, & Prisco, qui captum inertissimum hominem prius interfecere, quàm ferre suppetias eius milites potuerint, omni stirpe principis impurissimi sublata.

HERACLIVS.

Labenti iampridem Imperio, & prægrauantibus Persarũ armis, Syria cum ipsis Hierosolymis expugnata, Heraclius accepto diademate à Sergio Põtifice primum omnium Persicum bellum parat: ad quos legatis antea missis pro inducijs impetrandis contemptim ab his habitus, adeò excanduit, vt differre amplius rem non potuerit. Responderũt enim impij hostes, non prius se Romanis pacem daturos,

quàm CHRISTVM *abnegasset Imperator. Quare ingentibus copijs in Chosroën ductis, victis eius sępe ducibus, & cum omnibus copijs cęsis: mox profligato Chosroë, Persidéque omni in vltionem nostram igni, ferróq; vastata, lignũ salutiferę crucis recepit. Celebris adhuc est Christianis dies festus argumentum victorię insignis, pacis videlicet partę, & Tigridis fluuij inter vtrunque Imperium termini. Triumphatûmque egregiè cruce prælata. Imperauit Heraclius annos* XXXI. *nouo morbi genere perijt, virili membro semper ita distento, vt quoties meieret, lctium vultũ aspergeret, nisi obiecta tabula id prohibuisset. Creditum est, hęreseos Monothelitarum, in quam inciderat, & nequitię supplicium luisse. Hoc tempore Saraceni Mahomete duce caput extulere. Quare breuiter de eius ortu, & successu interim quędam perstringamus.*

MAHOMETIS ORTVS.

EX Arabia constãti veterum scriptorum fide hoc malum orbi prodijt. Inde enim humili loco natus, dum locandis, conducendísque camelis victũ quærit, adolescens ingenij vafri, viduę dominę nuptijs & opibus mox auctus, Sergium monachum nostratem familiarem habuit: cuius adiutus opera, cùm Christianos & Iudęos accusaret, hoc vt impios, qui summum prophetam excruciassent: nos vt simpli-

ciores, qui de CHRISTO ridicula prodamus, paulatim latronum manum coegit, & diuinitate quadam inde sibi astructa, facileq; leuißimo hominum generi persuasa, consilium armis addidit. Inde rerum successu prosperiore elatus, Syriam vastat, & Damascũ regionis caput expugnat. Tum verò in Persas arma conuersa, quibus congressus, & primò victus, reparandis copijs intentus, Scænitas sibi Arabas adiungit, gentem per ea tempora Romanæ militiæ assuetam, & quæ ob negata ab Heraclio stipendia rebelles animos induerat. Sícque paulatim firmato Imperio, & diuinitatis cuiusdam opinione persuasa, quam armis tuendam contra aduersantes præceperit, quadragesimo vitæ anno, veneno (vt aiunt) à domesticis dato perijt. In quo homine nescio magísne ingenij calliditatem admirer, an gentis eius stultitiam, an potius Christianorum principum socordiam: qui nec nascentem comprimere flãmam (factu tunc facile) voluere, nec magnis posteà rerum successibus auctam potuere. Vnde labes illa iam ad hoc æui non Asiam solùm, & Africam, sed magnum Europæ partem infecerit, vt iam de Christiana pietate tuenda in discrimen ventum sit.

CONSTANTINVS HERACLII.

HIc annũ vnũ cùm imperasset, rectæ ac veræ pietatis cultor, Martinæ nouercæ insi-

diis, quæ Heracleonæ Imperium astrueret, veneno tollitur. Illa verò cùm Imperium malè partum cum filio vix biennio tenuisset, à Senatu cum deceñi filio expellitur, amputata prius matri lingua, filio naribus.

CONSTANS.

Constans ex Gregoria & Constantino proximè relato proles rerũ potitur, adnitente Senatu, qui Martinæ scelus execrabatur. Hic auitæ impietatis hæres, Martinũ Romanũ pontificem sibi aduersantem, comprehendi iussum in exilio mori coegit. Cætera hominem non improbares, si impietatem & auaritiam demeres. Saracenis classe congressus, victus aufugit: quibus paulò pòst dissidio laborantibus, biennij inducijs impetratis Italiam petijt, vt eam à Langobardico iugo liberaret. Sed cùm Romam venisset, victus à Lãgobardis acie, quicquid antiqui operis, signorúmue fuit, intra quintũ diẽ inde sustulit: vt plus ornamentorum paucissimis diebus vrbi detraxerit, quàm Barbari per tot annos. Inde in Siciliam traijciens, cùm sextum ibi annum ageret, & auarè, & crudeliter tributum exigeret, dolo suorum interficitur, postquàm annos VII. ac XX. imperasset.

CONSTANTINVS POgonatus.

Meliore orbis fato Constantinus Imperiũ excepit: q. maximus natu relictus à patre

tre Byzantij, vt Imperium administraret, audita eius morte, in Siciliā venit: vltusq; Mizizium tyrannum, & cædis paternæ cōscios, bellum aduersus Saracenos septem annos, terra, mariq; feliciter gessit. Fatigati enim bello maritimo Arabes, quod ex Cyzico à se capto, Byzantio singulis æstatibus inferebant, maximè ignis miraculo territi, qui sub aqua arderet, (Callinici inuentum) tempestate etiam graui oppressi, ferè omnes periere. Nec terra felicius res eorum administrata. Victi enim vna acie, XXX. *suorum millia amisere. Quare pax honestissima secuta, pollicitúsque Mauias eorū dux, Ioanni legato Imperatoris ad id misso tributum annuum, auri pondo* III. *millia, seruorum etiam honestorum, & equorum totidem. Sexta hoc principe veræ pietatis celebrata synodus Constantinopoli: pax vbiq; etiam floruit, præterquàm quòd Bulgari trās Danubium repentinè bellum ostentarunt: quod cùm infeliciter gereretur, inhonesta pace Mysia his ad inhabitandum data est, tributo etiam annuo promisso. Imperauit annos septemdecim, Iustiniano filio hærede, cùm fratribus minoribus nares amputasset. Pogonatus appellatus, quòd imberbis in Siciliam profectus, barbatus redisset: πώγωνα enim Græci barbam appellant.*

IVSTINIANVS

V*Ltim⁹ Heraclianæ stirpis Iustinian⁹ Imperio*

perio præfuit, praui vir ingenij, & varij, atque à fide recta abhorrentis. Siquidem synodum aduersus sextam à patre celebratam indixit, bonis omnibus aduersantibus, & in primis Romano pontifice, quem comprehendi mandauit. Bellum aduersus Arabas, & Bulgaros contra fœdera motum, vtrunque calamitosissimum gessit. Qua re & crudelitate etiam in suos inuisior factus, Leontij patricij, & Callinici patriarchæ dolo deturbatur Imperio, atque Chersonam relegatur, nare prius abscissa. Vnde mox fugiens, & ad Trebellium Bulgarorum regem fuga lapsus, eius opera restituitur, Tyberio, qui Leontio successerat, fugato; & Callinico patriarcha luminibus priuato. Illud sæuitiæ hominis argumentum traditur, quòd quoties truncas nares emungeret, toties vnum ex ijs, qui Leontio fauerant, ad supplicium rapi iubebat. Sexto demum & decimo anno à Philippico pulsus, quem, reclamante Constantino Pontifice, acrius insectabatur (venerat autem ad illum Romanus antistes accersitus, & ab Imperatore honorificentissimè exceptus) vitam & Imperium pariter amisit, sexto annò post exilium, cùm X. antè præfuisset.

LEONTIVS.

LXXXVII. *annos ab Heraclio ad Iustinianum in vna gente imperatum, quod nescio an vlli priorum contigerit; cùm Leontius Iustiniano*

niano relegato, Imperium sibi vindicauit: qui classe aduersus Arabas Africam occupãtes ingenti parata, cùm infecta re rediret, Imperio expellitur, postquàm treis tantùm annos rerum potitus esset. Hunc ergo Tyberius captum (sic enim quàm Absimarus dici voluit) adepto Imperio, naribus truncatum custodiri iussit.

ABSIMARVS, QVI ET Tyberius.

HVnc classis in Creta Imperatorem dixit, qui Heraclium fratrẽ statim aduersus Arabas omnia vastantes cùm misisset, eius forti opera hactenus repressit, vt à nostris abstinerẽt. Inde Philippicũ nobilitatis præcipuæ Chersonã relegauit, quòd aquila caput obũbrasse videbatur dormienti. Cæterùm septimo pòst anno cum Leontio captus, à Iustiniano interficitur.

PHILIPPICVS BARDANES.

NVnquàm maior principum impietas, maiórue, quod grauius doleas, socordia. Quippe hic adeptus Imperium, sextæ synodi decreta altera synodo infirmare contendit: gratificaturus monacho, qui imperaturum illum prædixerat, hoc prædictionis præmium petenti: quare cùm eloquentiæ multum huic inesset, sapientiæ parum, opesq; Imperij iampridem congestas dissiparet, passus etiam Bulgaros Thraciam populari priuatus oculis in ordinẽ redigitur, anno vno, & mensibus VI. vix expletis.

ARTEMIVS, QVI ET Anastasius.

HIc adeptus Imperium, cùm optimè quæ ad pietatem rectam attinent, instituisset ex Pontificum assensu, classem ingẽtem aduersus Arabas in Alexandriam emisit. Verùm classiarijs quibusdam contumacius agentibus, qui illum oderant, domum reuersi, Theodosium ignobilem alioqui virum Imperio præficiunt: captaq́; Constantinopoli, monasterio Anastasium includunt, cùm annum vnum, menses tres imperasset.

THEODOSIVS ATRAMYTENVS.

OBscuro licet loco natus, non pœnitendum Imperatorẽ egisset, si diutius illi per Leonem & Cononem Orientis præfectos imperare licuisset. Verùm cùm Leonem exercitus Imperatorem dixisset, pertæsus belli ciuilis Theodosius cessit Imperio, monasticámque vitam amplexus, satis diu ac felix in ea vixit, cùm annos duos imperasset.

LEON ISAVRVS, SIVE CONON.

OBscuritatẽ generis (quippe qui apud Isauros natus exercuerat sedentariã) cùm alijs sceleribus, tum verò impietate in Deum, ac eius imagines facilè Leon æquauit, vnde illi cognomẽ εἰκονομάχου, & θεομάχου Græcis, quarũ perdendi tantus hominem ardor inuaserat, vt Iudæis duobus gratificaretur, qui illũ tantò antè

impera

imperaturum prædixerant: vt & Constantinopolitanum pontificem, Germanum nomine, aduersantem, sede extruserit, & Romanũ antistitem obsistentem comprehendi iusserit. Saraceni certè ducibus Masgalda, & Solymano Constantinopolim triennali obsidione, terra, mariq; fatigarunt. Verùm peste famecq; confecti, à Bulgaris etiã sæpe victi classe magna ex parte igne sub aquis ardenti consumpta, paucißimis ex tanto naufragio seruatis, manifestã in se numinis iram sensere: nec minori interim clade in vrbe sæuitum, trecenta & amplius ciuium millia peste, fameq; consumpta. Ridicula planè quidam de cœlesti igne, & nauium numero prodidere. Inde Siciliam Sergij præfecti opera rebellantem, ad officium retraxit. Circa finem Imperij, quod quartũ & vigesimum durauit annũ, graui terræ motu Bithynia, Thraciaq; cõcussa: muriq; Byzantij magna ex parte collapsi, quo Theodosij maioris, & Arcadij filij statuæ ad terram deiectæ. Et quæ res flectere impij principis animum ab impietate debuerat, tanquam in manifesta Deûm ira, ille verò ad priuatum quæstum retulit, tributo ad restituendos muros imposito, vt in singula numismata quatuor & viginti obolos ærario principis inferrent: quod postea in multas ætates abijt. Hoc principe Romani pontifices ad Francos primùm respexêre.

CONSTANTINVS COpronymos.

IMpio patri scelestissima successit proles Cōstatinus cognomento Copronymi, quòd infans baptismi lauacro admotus, medijs sacris alimoniæ excremento aquam polluerat. Is non solùm patris impietatem in abolendis diuorum imaginibus reddidit, verùm etiam grauiore scelere reliquias eorum aut contempsit, aut combussit: quam in numina impietatem immanitas hominis inuisiorem fecerat, dum nobilissimum quenque tollendum è medio curat. Antistites certè Constantinopolitanos vnum & alterum ignominiose prius habitos, & grauiter adhæc excruciatos, capite plectit. Hic Bulgaricum variante fortuna bellū terra, mariq; gessit. Artabasdum primæ nobilitatis hominem Imperatorem ob orthodoxis creatum, post biennium à se captum, oculorū vsu cum liberis priuat. Grauissimam hyemem, vti Pontus Bosphorusq; ipse Thracius perglaciauerit, expertus, post infinita flagitia exquisitissimo cruciatu consumptus obijt Imperij anno XXIIII. duobus mensibus minus.

LEO.

NOn Imperij solùm, sed paterni sceleris hæres aduersāte matre Bulgarici sanguinis pientissima successit Leo, qui ad impietatem sacrilegium etiam addiderit. Nam coronam à

Mauricio principe Deo dicatã, nefario capiti imponens, captus gemmarum & auri splendore, breui pœnas luit. caput enim impiũ carbunculi apostemate statim intumuit: tandem ardentissima febri subsecuta, impium spiritum nefarius exhalauit Imperij annno vno.

CONSTANTINVS LEONIS F. & Irene mater.

R*Edditus tandẽ his principibus veteri religioni suus nitor, reddita vetus piẽtas Irenes matris opera: quæ Attici sanguinis, forma insignis, sed probitatis opinione insignior Leoni nupserat. Quare conuentu trecentorum & L. Patrum Niceæ indicto, quæ septima synodus habetur, templis, diuísque suæ restitutæ sunt imagines. Nec multò pòst tamen Constantinus iam adultus matrem haud amplius passus, Imperio deijcit, eiectam in ordinem redigit. Nicephorum Imperatorij & ipsum stemmatis, in quem suffragia multorum tacitè inclinabant, oculorum & linguæ vsu priuat. Et ne quid sceleris deesset, Maria vxore monasterio obtrusa, Theodoram concubinam inducit matris consilio, vt filium inuisum omnibus faceret: vnde mox rerum sola potita, filium in potestatem redactum excæcat, eadem die, qua sexto antè anno Nicephorum ille eodem supplicio affecerat: ipsáque non multò pòst à Nicephoro pulsa, in Lesbum insulam relegatur.*

Huius Imperio, quod fuit cum filio annorũ x. lamina inuenta est super cadauer his verbis: Christus nascetur ex virgine, in eum credo: Constantini & Irenes Imperio ô sol iterum me videbis. Sed & Carolus à Leone Romano pontifice Imperij corona donatur virtutis, & pietatis ergô.

NICEPHORVS.

PIget planè, ac pariter me pudet, tot portentis verius, quàm principibus, referẽdis immorari: nisi quòd præterquam quòd rei series ita exigit, nõnihil & huiusmodi homines vitæ prosunt, dum eorum exitu & deterrentur pessimi, & optimus quisq; ad virtutẽ, honestumq́; accenditur. Nemo ènim maiore hominum opinione ad Imperiũ venit, dum singulos aut muliebris impotentiæ, aut flagitiosissimi principis tædet: nemo auarius, aut crudelius administrauit, quorum scelerum mox pœnas meritas luit. A Bulgaris enim paulò antè à se victis, improuiso noctis assultu oppressus, ipse cum toto exercitu ad internecionem cæditur. Stauracius filius saucius humerum vix Adrianopolim euasit. Hic Venetam rem sociali classe aduersus Gallos iuuit. Populoniam dolo magis, quàm vi captam diripit.

STAVRACIVS.

ADrianopoli, in quã euaserat, post patris interitum Imperator ab amicis salutatus,

non multò pòst à Michaele Curoplate Rangabe cognomento, qui Procopiam sororem eius in vxorem duxerat, Imperio deturbatur, & monasterio includitur, postquàm cum patre annos IX. imperasset.

MICHAEL CVROPLATES
Rangabe cognomento.

MElior pacis artibus, & pietate maior duobus à me proximè relatis successerat Michael, si quàm in toga bonus, tam bellicis rebus administrãdis viguisset, à quibus tantum abhorruit, vt ad vnam aduersam cum Bulgaris pugnam, à quibus castris etiam exutus est, ita conciderit, vt accepto nuntio de Leonis Imperio, monasterio sese abdiderit, habenas regni facilè concedens post annum alterum Imperij. Hic cum Carolo Francorum rege fœdus ita iniijt, vt Veneti suis legibus, ac iure viuerent, immunitate his seruata, quam ad eam diem in terra Italia retinuerant.

LEO ARMENIVS.

PArdi Patritij filius magno omnium gaudio, maiore spe rei Romanæ præficitur: nec conceptam de se hominum animis spem frustratus esset, nisi egregias virtutes crudelitate in suos, & impietate in Deum mox fœdasset. Quippe qui parta de Bulgaris insigni victoria, cùm ab armis quies esset, ad cædem multorum cõuersus, diuorum imagines deleri penitus

iubet:

iubet: nec præsagijs, aut somnijs maternis cladem imminentem euadere potuit. Nam à Michaele Traulo, quem custodia detinebat, noctu per insidias, dum sacris operatur, cæsus obijt post annos Imperij VII. & menses quinq;.

MICHAEL BALBVS.

Amorium Phrygiæ superioris oppidulũ dedit hunc principem, non humili solùm, sed sordido etiam loco natum: ad quæ impietas quoque accesserat ex hæresi Iudæorum, atque Thinganorum hausta: Linguæ preterea vitio balbultientem, vnde Græci τραῦλον appellauere. Hic post interfectum Leonem, à quo ad tãtam fortunam euectus erat, Thomam, qui tyrannidem inuaserat, vario primùm rerum euentu, tandem oppreßit: defectionisq; socios cum ipso Thoma sustulit. Saraceni hoc principe ex Africa profecti, Cretam insulam occupant, totamq; ferè in ditionem redigunt, Græcosq; duplici prælio vincunt. Ipse princeps cùm annos VIII. menses IX. imperasset, Theophilo filio per manus Imperium tradidit. Vetus oraculum innotuit, tum rem Romanam in lapsum præcipitem ruituram, cùm Balbus & auarißimus princeps imperaret, qualis hic vir fuit.

THEOPHILVS.

Maior iustitiæ cultus in Theophilo filio, quippe qui facillimum sese statis diebus adeuntibus exhiberet, et ad seueritatẽ interdũ

propen

propensior acrius delicta puniret: sed par impietas, vt qui diuorum imagines ex paterna æmulatione auersatus, non paucos, qui eas colerent, ad mortẽ vsque cædi iusserit. Saracenis Asiæ prouincias vastantibus bis congressus, bis victus est, castrisq; exutus. Quinetiam Amorium, vnde illi genus, ab ijs obsessum, & proditione captum diripitur. Cumq; annos duodecim rebus præfuisset, dysenteriæ morbo perijt.

MICHAEL THEOPHILI, ET *Theodora eius mater.*

FEcit Irenes Cõstantini matris administratio, vt fœminei nõ pœniteret Imperij. Quare Theophilo vita functo, Michaele filio adhuc infante, et sub tutela matris ac principum virorũ relicto, Bulgari Scythicum genus pietatem nostram populariter sunt amplexi, cùm Theodora genitrix rebus adhuc praeesset. Verùm impotentiã muliebrẽ quis æquo animo ferat, vbi præsertim impietatem afferat? Nam & illa diuorum imagines execrata est. Cæterùm impietatis pœnas mox dedit à filio monasterio inclusa: qui auo similior, quàm patri, per summam ignauiam, ac prodigalitatem rem afflixit, à Saracenis etiam castris exutus: nec minore insania Circensibus ludis oblectatus est: quibus dum plus ingenio indulget, Basiliũ Macedonem Barda interfecto, consortem Imperij adsciuit, à quo mox occisus est, Imperij

anno,

anno XIIII. *quorum treis cum matre egerat.*

BASILIVS MACEDO.

QVis crederet & hunc captiuũ inter venales Cõstãtinopolim ad ductũ, Romanæ rei præfuisse, qui nec patriam, nec parẽtes saltẽ ciere posset? præfuit tamen & eo rerum successu, vt ad eius nepotes Imperij maiestas transierit. Primùm igitur adepto Imperio profusissimas Michaelis largitiones reuocauit, vt dimidium eorum, quæ accepissent, ærario inferrent, & treis liberos Imperij hæredes instituit. Inde in Saracenos, qui Cretam occuparant, profectus, ab his nauali prælio superatur: quos tamen alieno ductu pòst vicit. Hoc imperante, Saraceni ex Africa soluentes, cùm Italiam magna ex parte vastassent, Dalmatiã quoq; populati sunt, Rhagusio etiam capto, quos tamen Nicephori Phocæ ductu, inde pòst eiecit, Bario in ditionẽ suam redacto, tametsi Veneti vna atq; altera expeditione rem Christianam iuuissent. Cæterũ cum annos XX. *imperasset, à ceruo in venatione cornu ictus, mox perijt. Vir frugi, & quem principem non contemnas.*

LEO BASILII PHILOSOPHVS.

COnstantino filio maximo natu (viuente adhuc patre) vita functo, Leo cognomento Philosophus frater successit: qui Bulgaros desciscentes, Turcarum auxilio primò vicit. Verùm ab his per inanes inducias delusus, magna

gna clade afficitur. inde in Saracenos classe cõparata, Nicetæ ductu egregiam victoriam peperit: literarum omnium, & astrologiæ in primis eruditus, & qui filium Constantinum imperaturum diuinaret. Tandem post annos v. & x x. menses treis, alui doloribus fatigatus, Alexandro fratri Imperium per manus tradidit, cui filium commendauit.

ALEXANDER.

NEc Basilio patri, nec Leoni fratri similis Alexander successit, vir luxu & ignauia perditus, annum & mensem rerum potitus. Qui cùm nec ipse rectè administraret Imperium, & ignobilissimum quenque, ac turpissimum rebus præficeret, erumpente naribus sanguine extinctus est.

CONSTANTINVS.

SEptennem hunc pater Leo sub tutela matris, & nobilium quorundam reliquit: quorum diligentia Andronicus Ducas tyrannidis inuasor oppressus est. Inde Bulgaris Thraciam vastãtibus bellum indictum: quod feliciter sanè Phocæ ductu successerat, nisi casu quodam consternati milites iam victores in fugam conuersi fuissent. Eadẽ quoq; fortuna alterius in Bulgaros expeditionis fuit ducum discordià, & ambitione: vt & Constantinopolis à Bulgaro hoste sit obsessa, & Romanus Lecapenus Zoe Constantini matre prius eiecta, Imperij

socius

socius adscitus à Constantino necessariò sit, qui Helenam eius filiam in vxorem etiam duxit. Cæterùm Romano in exilium pulso, Christophoroq; eius filio cum tota Lecapenorum gente extincto, ipse rem Imperij per annos vndequadraginta satis prudenter administrauit, Beneuento de Langobardis expugnato, & tyrannis quibusdam oppreßis, Turcarumq; principibus aliquot Christiana pietate imbutis. Hic à literis, optimisq; disciplinis non abhorrens, quas penè extinctas ab interitu vindicauit, librum Romano filio reliquit, in quo summam totius Imperij sociorum omnium fœdera, hostium vires, rationes, consilia explicuit: quem nos in bibliotheca nostra tanquam thesaurum seruamus, in quo multa de Venetis etiam nostris Imperator ipse disserit.

ROMANVS LECAPENVS.

Non iusiurandum sanctißimum, quod præstiterat, non gener Constantinus obstitit, quò minus Imperium & sibi, & Christophoro filio Romanus vindicaret, Constantinumq; penè in ordinem redigeret. Is verò cùm Bulgaricum bellum contra Simeonem eorum ducem infeliciter geßisset, & sextum ac vigesimum annum præfuisset, tandem à Stephano filio captus, insulæ includitur: mox & eius filij à Constantino comprehensi, alter in Proconnessum, in Lesbum alter relegatur.

ROMANVS LEONIS IVNIOR.

VIr omnium ignauissimus, luxu q; ac otio perditus, post Constantinum patrem Imperium suscepit Romanus nomine: quod tamen alieno arbitrio rexit, ingenio alioqui non malo, sed interdum solerti, vbi animum adiecisset: foris aduersus Saracenos, qui Cretam occupabant, Nicephori ductu, & aduersus Turcas Asiam vastantes eiusdem Nicephori & Leonis fratris Imperio felix. Domi in matrem, ac sorores impius, vt regia eiectæ, quæstum meretricium sint amplexæ: ipse ludis ac crapulæ intentus, post tertiumdecimum Imperij annum obijt veneno etiam potionatus.

NICEPHORVS PHOCAS.

NObilissimus haud dubiè Romano successit Nicephorus cognomento Phocas, Phocæ Nicephori nepos, qui in Sicilia cõtra Saracenos res egregias gesserat: simul ac igitur adeptus Imperium est, classem in Saracenos occupantes Siciliam instruit: ipse in eosdẽ Asiã vastantes exercitum duxit. In Sicilia res infeliciter per duces acta, ipse Ciliciam & magnam Asiæ partem lætis auspicijs recepit: mox Antiochiam noctu aggressus pulsis Saracenis, Imperio suddidit. Sed, quàm bellica re fortunatus, tam domi infelix, dum auaritiæ, socordiæq; sese emancipat. Ex quo in odium ciuium incurrens, facilè à Ioanne Zimisce adiuuante Theo

phania Nicephori vxore, noctu intra cubile interficitur, cùm rerum potitus esset annos sex, menses totidem.

IOANNES ZIMISCES.

CLarus hic iam antea militari laude Imperium assecutus, Basilium & Constantinum fratres, Romani iunioris filios, Imperij consortes adsciscit: in Rhoxolanos Bulgariam sibi vendicantes felicissimè rem gerit: Phocam Nicephorum rebellantem capit: indeq; Bulgariam omnem Imperio adiecit; eiectis inde Rhoxolanis, Sphendoslauoq; eorum rege ad deditionem coacto: mox Constantinopolim reuersus, cùm triumphantis specie inuectus vrbi esset, potionatus post Imperij annum sextum, & menses sex, decessit.

BASILIVS ET CONSTANTINVS fratres.

NVlli diuturnius rerũ potiti, quippe qui annos LIII. præfuerint, & ne sine ciuili bello rem transigerent, Bardæ Scleri ambitio fecit, quem inuasorem Imperij tandem acie victum ad Persas fugere compulere: nec multò pòst Phocas Barda cognomento ab exilio reuocatus, indignatusq; post rem præclarè aduersus Sclerum se duce nauatam, ab Imperatoribus contemni, desciuit, quem & ipsum cæsum in acie superarũt. Inde in Bulgaros itum, quos prælijs aliquot victos ad deditionem tandem

totius gentis Basilius compulit, vsus ad compescendam eorum perfidiam grauiore in victos pœna. Nam XV. *millibus eorum captis oculos effodit, vno tantũ incolumi, qui eis ad Samuelem eorum ducem praeiret. Quare dolore animi Samuel affectus, non multò pòst obijt. Bulgaria igitur omni subacta, & Imperij terminis vndique ampliatis, post* LXX. *& alterum vitae annum decedens, Constantinum fratrem successorem reliquit.*

CONSTANTINVS.

HIc cum fratre particeps dignitatis potius, quàm potentiae, post fratrem per summam ignauiam & luxuriam ita se gessit, vti obscurissimis & barbaris hominibus rem totam traderet. Illud eo principe dignum laude gestum, quòd Diogenes, qui Syrmio & Bulgariae praeerat, Patzinacas Istrum superantes vicit. Decessit tertio Imperij anno septuagenarius, Zoe filia Romano Argyropylo in vxorem collocata.

ROMANVS ARGYROPYLVS.

HVnc Zoae filiae Constantinus vt omnium nobilissimum, qui Imperij haeres esset, delegerat, optima de eo omnium spe: quam sub initia nequaquam frustratus est, cùm multa in melius mutarit, summa etiam liberalitate in omnes vsus. Verùm cùm Saracenica Asiae expeditio parum ex sententia illi cessisset, re-

 pentè

pentè mutatus, totum se ignauiæ, ac pecuniæ colligendæ tradidit: nec multò pòst Zoæ vxoris insidijs, & Michaelis Paphlagonis adulteri dolo, intra balneas aquis immersus obijt, cum annos quinq; & dimidium regnasset.

MICHAEL PAPHLAGO.

QVis non effrænem in quinquagenariæ fœmina libidinem execretur? aut fortunæ ludum in hoc principe non admiretur? mancipium videlicet barbarum, nec vlla re nisi forma commendatum, mente etiam commotum, labensq; ad singula momenta, spuma insuper oris fœda, septem tamen annos imperauit: nec malum omnino principem egit. Nam & tricennales inducias cum Aegyptio rege percußit, & Aedessam obsidione liberauit: & domi in suos facilis, ac beneficus admodum fuit. Vni Zoæ propter expertā libidinem parum æquus, qui cùm intercutis etiam morbo laborare cœpisset, Michaelem Calaphatem hæredem Imperij esse voluit.

MICHAEL CALAPHATES.

HIc adoptatus à Zoe, præter sordes parentum, qui naues apud Paphlagonas pice oblinerent, vnde Calaphates etiam dictus, auarè, ac crudeliter rem susceptam administrauit. ingratißimus enim in omnes, patruum autorem tantæ maiestatis primum eiecit: reliquos deinde consanguineos execuit: inde Zoen matrem

trem in insulam relegauit: quod cùm indignissimè omnes ferrent, populi conspiratione restituta Zoë, fugiens cum fratre Constantino à turba capitur: & vterq; oculorum vsu, familiari Græcis pœna priuatur, mensibus quatuor & totidem dies rerum potitus.

ZOE ET THEODORA.

FLagitia principũ, vt muliebre Imperium æquius videretur, effecere. Quare sororibus duabus Imperij fasces, ac maiestas asserta. Cæterùm vt variũ ac mutabile semper est fœmina, facilè Zoæ ardenti adhuc libidine persuasum, vt maritum ascisceret. Cúmq; aliquot fastidisset, Constantinum Monomachum ab exilio reuocatum, Imperatorij & ipsum stemmatis virum sibi adiungit, & Imperatorem pronuntiat mensibus III. vix exactis.

CONSTANTINVS MOnomachus.

HInc prima Imperij labes, hinc reliquæ, quæ consecutæ sunt clades, ortum habuere, principe adeò ignauo, & libidine perdito, vt concubinam egregia alioqui forma, vxoris legitimæ loco habuerit, quam efflictim deperiret. Duplex illum factio sub initia Maniacis videlicet Georgij, & Leonis Tornicij est aggressa: sed Maniacis motus, qui ex Italia in Epeirum transierat, vna pugna secunda, & ducis morte facilè compressus. Torniciana defe-

ctio eò grauior, quò diuturnior, sed eo post aliquot prælia tandem capto, & oculorum vsu priuato facilè consedit. Hoc principe Turcarum arma tunc primùm per Asiam latius euagata: victi tamen interim Rhoxolani, & Patzinacæ Scythicum genus hominum. Zoeq; vxore septuagenaria fato mox functa, & ipse tandem morbo prægrauante decessit post annos Imperij bissenos, & menses octonos.

THEODORA.

NOn pudeat & Theodorã Zoes sororem, quæ biennio vix imperarit, nostris inserere commentarijs: quandoquidem non muliebriter fœmina rebus præfuerit. Quinimo tanta domi, forísq; quies & otium fuit, tanta rerum omnium vbertas, vt fœminei Imperij neminem pœniteret. Verùm ingrauescente cum ætate morbo, illecebris eunuchorum Michaelem iam senem in curæ partem cùm aduocasset, ipsa non multò pòst fatis, naturæq; concessit.

MICHAEL SENIOR.

VIx annum vnum rerũ potitus erat, cùm Isaacij Comneni motus in ordinẽ illũ redegit, virum genere & opibus clarũ: cætera minus ad imperandum idoneum, ætate etiam prægrauante, qui priuatus non multò pòst obierit.

ISAACIVS COMNENVS.

TAndem virum fortem, & pace, bellóq; illustrem, Constãtinopolitana res sortita fuerat,

fuerat, Isaacium scilicet Comnena gente nobili, si vltra biennium sceptri, regníq; potitus esset: verùm ille lateris morbo inter venãdum subitò oppressus, cùm de salute desperasset, cucullã monasticam indutus regno se abdicat, Cõstãtino Duca de Senatus, populíq; voluntate, successore declarato. Sunt qui scribant tanta continentia eum fuisse, vti nec vxorem cognoscere vellet post prolem semel ex ea susceptam, cùm tamen ad morbi remedium medici in primis consulerent, vt coitu frequentiore vteretur.

CONSTANTINVS DVCAS.

ET hunc suorum conspiratio sub initia grauis exceperat, quam cùm nõ sine discrimine compreßisset, ad Reip. administrationẽ conuersus, non peßimum principem egit. Veræ pietatis cultor, & æqui obseruantißimus, sed auaritiæ studium prægrauabat: vnde inuisus suis, hostibus etiã ludibrio fuit, Imperij res vndiq; vexantibus: acceßit ad extrema mala familiaris Constantinopoli clades grauis terræ motus, quo tẽpla, ædésq; multæ corruere: sed morbo inualescente Eudociæ vxori & filijs sceptrũ tradens, anno septimo, & mense sexto Imperij, cùm LX. & amplius vixisset, exceßit.

EVDOCIA ET FILII.

POterant res domesticæ fortasse muliebri prudentia non incommodè administrari, si à bellis externis quies affuisset, sed imminenti-

bus vndiq; Barbaris vicit eorum sententia, qui virum idoneum præficiendum rebus esse contendebant. Quare iurisiurandi oblita, quo marito morienti sese obstrinxerat, non superinducturam se Imperij rebus maritũ alium, siue etiam coacta, Romanum cognomento Diogenem, filijs etiam non improbantibus, post menses VII. Imperij, virum sibi adiunxit, qui Remp. prudentia ac fortitudine tueretur.

ROMANVS DIOGENES.

HVic Diogenes pater fuerat haud dubiè domi, militiæq; clarus, qui postea tyrannidis affectatæ reus seipsum præcipitauit. Paternæ igitur laudis æmulator filius, cùm victoriam egregiam retulisset ex hoste barbaro, dignus est habitus, quem Eudocia in tori, curæq; partem acciperet: quam tamen non multò pòst facilè pœnituit, cùm insolentiæ hominis pertæderet, qui rem ad se totã traheret. Prior expeditio in Barbaros Asiam vastantes vario rerum successu illi administrata. Altera funestissima, Romano milite vel fugato, vel cæso, ipso certè Imperatore (quod ad eam diem nunquàm contigerat) capto. Ferunt AZan Turcarum principem ad primum nuntium capti Imperatoris Rom. vix credentem constitisse: mox ad se adductum, & cognitum, in summo honore à Barbaro habitum, & amplis donatum muneribus, pace inita dimissum: sed ByZanij

omnia

omnia ad primum cladis acceptæ nuntium mutata erant, ipsa Eudocia relegata, Romano abdicatum Imperiũ, & Michael maximus Constantini filius rebus præpositus. Ipse Romanus cùm bellum frustra pararet, tandẽ deditus præter iurisiurandi religionem oculis immanem in modum prius effoßis deportatur in insulã: vbi non multò pòst decedens, ab Eudocia vxore sepelitur post annos tres, menses autem octo.

MICHAEL CONSTANTINI
Ducæ filius Parapinaceus.

IGnauißimum principem numina nobis (vt arbitror) iampridem infesta dedere, quẽ à fame, quæ sub eo inualuit, Parapinaceum appellauere. Cùm igitur Imperij res pari ignauia, ac sæuitia vexarẽtur, principe sub Psello magistro versibus tantùm factitandis intento, Nicephorus Botaniates cognomento haud dubiè nobilißimus Imperium sibi asseruit: quem in socordis principis inuidiam ciues facilè admisere, Michaele prius cũ vxore & filio post sextum Imperij annum, & menses sex cœnobio incluso.

NICEPHORVS BOTA-
niates.

A Phoca Imperatore stemma huic ductum, quare tanquam omniũ nobilißimus Michaele facilè reiecto surrogatur: qui Comnenorum fratrum forti primùm, fideliq; opera vsus, qui Bryennium tyrannidis inuasorem, & Ba-

silacium sustulerant, mox ab illis defectionem meditantibus, Imperio deturbatur anno III. quàm imperare cœperat, ipse monasticam vitam secutus. Alexius autem Comnenus minor natu, militari turbæ acceptior Imperator salutatur: qui Byzantium ingressus die dominicæ cœnæ sacratissimo magnæ hebdomadis, hostilem in modum vrbem totam diripuit, nullo non iniuriarum genere in ciues edito.

ALEXIVS COMNENVS.

SVccessit iam hinc familia, vnde hæreditarium, ac propè iustũ in Græcã gẽtem odium ad nos transmissum sit. Nam etsi iampridẽ sub Photio schisma cœperat, manebat tamen qualiscunq; Romani pontificis maiestas, & male sartam gratiam affinitates quædam cum principibus nostris initæ focillabãt. Alexius autem veluti ex professo hostis Latini nominis præter bellum, quod cum Roberto Viscardo infeliciter gessit, Venetis etiam armis adiutus, Gallorum memorabilem illam expeditionem, quam suspectam semper ab initio duxerat, perturbare conatus est. Cæterùm non succedente consilio, his conditionibus commeatu, & alijs necessarijs rebus adiuturũ se Gallos recepit, si quæcunq; cepissent ex hoste, sibi restituerẽt: ex ducibus certè nostris plurimum Boamundo Normãno deferre visus est. Conuersus inde ad pacis artes, orphanotropheion erexit, & musæum: in altero

pueros

pueros, puellásq; parentibus orbos alendos, in altero erudiendos instituit, sumptúsq; his ex regio vectigali datus, ipse verò morbo fatigatus, post VII. *&* XXX. *Imperij annum, menses quatuor cum dimidio, moriens, Ioanni filio, reluctante in primis matre, Imperium reliquit.*

IOANNES.

IOannes, quem nostrorũ quidam Caloianem appellãt, vbi Imperiũ adeptus est, suos omnes dignitatibus ornat, in Isaacium fratrẽ propensissimus, quẽ incredibili charitate dilexit, varijs expeditionibus in Asiã vsus. Turcas, Persásq; prælijs aliquot vicit, vrbésq; illis non paucas ademit. Latinorũ militũ fortem, fidelémq; operam semper expertus, legatos ad Innocentium pontificem, & Lotharium Imperatorem victoriam de Rogerio gratulaturos misit: tandem memorabili exitu in venatione sagitta venenata, digitũ dextræ saucius, post quintũ & vigesimum Imperij annum & menses octo, natu minori Manueli sceptrum reliquit, cùm Isaacium vt minus ad imperandum idoneum reiecisset, non contemnendus omnino princeps.

MANVEL.

NVllus infestior in nos fuit: nulli inuisiores successus nostrorũ fuere, vt Corradũ Germanum, & Ludouicum Francorum regem, varijs insidijs fatigarit: quare coacti intempestiuè Bosphorum traijcere, cùm in locorum

rum angustijs à Græcis nostri cæderentur, fame quoq; laborare cœperunt: sed famem morbus etiam subsecutus, gypso per summum scelus farinæ immisto. Quare indignatus Siciliæ rex Rogerius bellum illi indixit: indictum fortiter gessit: vastata omni ora Græciæ, & Byzantio etiã per suos duces adeò insultatus, vt sagittas argenteas, aureásq; hortis regijs immiserint. Venetis etiam non minus infestus, contra ius gentium Henricum Dandulum eorũ legatum violat: negotiatores, quos simulata pace euocarat, vno die comprehendit: ex quo Venetis armis pressus, tandem promissa bonorum restitutione, æquis pensionibus pacem impetrat. Prælium cum Turcis funestissimum gessit, in quo penè captus est. Federicum Aenobarbũ etiam Italicis auxilijs exercuit. Rectæ fidei dogmata perturbare per insaniam adortus, non prius abstinuit ab incœpto, quàm omnes aduersantes sibi vidit. demum cum astrologiæ peritissimus haberetur, sponderétq; sibi multos adhuc vitæ & Imperij annos, totiúsq; Orientis Imperium agitaret animo, post XXVIII. principatus annos monasticam vitam secutus morbo perijt, Alexio filio paruulo relicto.

ALEXIVS.

PAtri puer Alexius adhuc successit, qui fatigatus multorum insidijs Andronicum maximè infestum habuit, virum callidum &*

impium, qui ex Isacio Comneno Ioannis fratre natus, nobilißimus haud dubiè habebatur. Is Constantinopolim ingressus primùm tutorem egit, inde participem Imperij. Demum præter iurisiurandi fidem dominici etiam corporis, & sanguinis haustu sacratiorem, Alexium XV. *tantùm annos natum, cùm treis annos à patris morte rerum potitus esset, miserabiliter excruciatum necari iubet: capitéq; absciſſo, reliquum cadauer in mare proiecit.*

ANDRONICVS COMNENVS.

CAllidißimus mortalium, ac sæuus, cætera non improbandus, si regnandi libidinem demeres, biennium rebus præfuit, omnibus ob insitam sæuitiam inuisus. Quare bello etiam à Gulielmo Siculo appetitus, cùm vndique premeretur, tandē ab Isacio Angelo præter suam, omniúmque opinionem Imperio deijcitur: captúsq;, ac per vrbem camelo sedens circunuectus manu absciſſa, oculóq; effoso, turbæ, vulgíque tumultu lacer perijt.

ISACIVS ANGELVS.

COmnenorum sublata stirpe, ad Isacium cognomento Angelum summa rerum præter omnium spem defertur: qui cùm prudenter se gerere sub initia videretur, classem ad recipiendam Cyprum frustra comparauit. Bellum etiam cum Mysis, qui & Valachi dicuntur, Petro & Asane fratribus defectionis autoribus

bus infeliciter geßit, varias interim multorum tyrannides oppreßit. Federicum Aenobarbum in Syriam properantem magnificè excepit. Ipse vero cùm in nostros beneuolo animo esse videretur ab Alexio fratre, quem captum à Turcis redemerat Isaacius, per summum scelus Imperio, oculísq; priuatur.

ALEXIVS FRATRICIDA.

NOn ingratus in fratrem solùm, sed planè impius Alexius videri poßit, qui non solùm maiori fratri Imperium per scelus ademerit, verum etiam nepotem extorrem pateretur. Sed affuit non multò pòst grauis vltio. Restitutus enim nepos patrem adhuc viuentem rebus præficit. Ipso autem Alexio fuga dilapso, nepos Alexius Isaacij filius post subitam patris mortem Imperator est dictus, Gallorũ, Venetorúmque armis præualentibus.

ALEXIVS IVNIOR,
Isaacij filius.

PVer annorum XII. cum Pannonas, Gallósque per matrem, vxorémq; attingeret, Venetorum, Gallorúmq; ope in Imperium restituitur. Id verò præter alia in fœdere sanciendo disertè cautum, vt patriarcha Constantinopolitanus Romano pontifici tanquam maiori subesset: & damna Francis, Venetisq; à Manuele illata cõpensaret. Qui mense post restitutionem suam vix exacto, cùm satageret rerum,

quas

quas promiserat, à Murziphlo quodam ignobili, quem tamen ad summum dignitatis gradum extulerat, fraude puer necatur: sed Murziphlus & ipse non multò pòst in Peloponneso captus, & Constātinopolim retractus, per summam ignominiam, & cruciatus obijt.

BALDVINVS FLANDRENSIS.

EXcellens Veneti sanguinis virtus adiuta Gallicis armis, Imperium, quod tot annos factiosissima, & turbulentissima Græcorum natio possederat, Latino nomini facilè asseruit: Capta enim vrbe post Murziphli fugam, Balduinus Flandriæ comes, XV. virûm suffragio Imperator eligitur. Veneti primo suffragio Thomam Maurocenum (quando ita conuenerat, vt ipsi antistitem darent, si Gallus imperaret) patriarcham designant, qui statim ad Romanum pontificem profectus, eum dignitatis suæ autorem fecit: moxq; reuersus celeberrimo gentium conuentu, Balduinum Imperij corona donat, qui vix anno circumacto, cùm præter Adrianopolim cuncta recepisset, moriens fratrem Henricum successorem habuit. Sunt qui annos V. imperatum prodant.

HENRICVS.

BAlduino fratri succeßit Henricus, qui pace cum Valachiis firmata, & filia ducis eorum in vxorem ducta, domi forisq; cùm prudenter se gereret, in Thessaliam profectus, Gu- lielmum

lielmum filium Bonifacij regem Thessaliæ declarat: mox moriens. Iolantam filiam Petro Antisiodorensi nuptam reliquit hæredem, anno Imperij XI.

PETRVS ANTISIODORENSIS.

HIc *vxorio iure (quando mascula nulla superarat proles) innixus ab Honorio pontifice ad Laurẽtij fanum extra vrbem insignia Imperij accepit: inde Venetis nauibus soluens, cùm Dyrrhachiũ in Venetorum gratiam frustra tentasset, à Theodoro Lascare, qui se Græcorum Imperatorẽ gerebat, per asimulationem pacis præter iurisiurandi religionem & fidem, medio cõuiuio obtruncatur. Sunt qui circa nemorosa Thessaliæ loca (Tempe ea vocant) insidijs captũ, & in vinculis asseruatum prodant.*

ROBERTVS FILIVS.

NVlli *dubium esse potest, treis à me principes relatos pietate, ac fortitudine eximios fuisse, quibus tamen fortuna haud sanè arriserit: tum quòd rerum diu potiri nõ est datum, tum quòd in tãta Imperij nouitate obnoxiam, ac planè precariam potestatem agerent. Eadem propè sors Roberto affuit, qui ad paternæ captiuitatis nuntium Byzantium aduolans, cùm sese optimè gereret, Veneti nominis obseruantissimus inuidiã vnius ex purpuratis suis sensit, qui abductã sibi ab illo sponsam ini*

quiss

quißimè ferens, impotens animi cum domesticis in regiam irrupit, dehonestatamq; naribus puellam cecîdit. Quam iniuriam vlturus Robertus, dum Romam contendit, atq; inde reuertitur, in Achaia morbo deceßit, re interim Veneto prætori demandata.

BALDVINVS

QVaſi fato eueniſſe dicas, vt quemadmodũ à Balduino auſpicia regni cœperant, ſic in Balduino conciderent: patri Roberto ſufficitur Balduinus filius. Cui, quòd per ætatẽ tantæ rerum moli non videbatur idoneus, Ioannes Brẽnius ſocer adiutor datur. Qui præualentibus Græcorum armis, cùm Venetorum auxilio ſæpe rem tutatus eſſet, tandem oppignerato filio & crucis dominicæ parte, quin etiam templorum donarijs omnium ablatis, cùm ingentem exercitum ad Boſphori fauces obieciſſet, per eius abſentiam à Michaele Palæologo proditione recipitur Byzantium: ita dum externã vim formidat, domestica opprimitur, Anno igitur IX. *ferè quàm imperari à nobis cœptum eſt, Byzãtium amiſſum eſt.*

LASCARORVM STEMMA.

DEtur & hoc ipsũ cùm ſtudioſis omnibus, tũ Laſcareæ familiæ haud dubiè clariſſimæ: vt qui interim ad Adrianopolim rei præfuerint, non ignorentur, quouſq; Michaelis Palæologi virtute Græcis iterum vindicatum Im-

periũ eſt. Imperator Alexius cognomento Angelus, quem fratricidam ſuperius oſtendimus, Theodoro Laſcari filiam deſpondit, dotis´q; nomine Imperij titulos genero tribuit. Huic maſcula proles ex vxore nulla, fœmina tantùm Irene filia fuit, quam Ioãni Diplobatazio in matrimonium iunxit. Imperiumq; illi per manus tradidit. Cui poſtea Theodorus filius ſucceßit, ex quo Ioãnes, quem Michael Palæologus puerum cùm interfeciſſet, ipſe ſibi & poſteris per ſummum ſcelus Imperium vendicauit.

MICHAEL PALAEOLOGVS.

VEhementis ſpiritus vir, cùm illum fiduciariæ quodãmodo tutelæ pertæderet, Imperiúmq; ſibi, ac ſuis deſtinaſſet, Gulielmũ Achaiæ principatu primùm ſpoliat: inde Byzãtio capta, cum Venetis bellum diu geßit: à quibus facilè Imperio deturbari potuit, niſi Genuenſes obſtitiſſent. Quare inducijs initis, Lugdunum ad concilium venit, quod Gregorius pontifex indixerat, facileq; illi cum Romano pontifice conuenit: ex quo tantã inuidiam Græcanicæ gẽtis contraxit, vt nec moriẽti iuſta perſoluerint, & locum ſepulturæ negarint. Hunc annos quadraginta & amplius rebus præfuiſſe, niſi Annales dubia prodant, certum eſt.

ANDRONICVS ET MIchael filius.

EX trib⁹ maribus natu maxim⁹ Andronicus Im

cus Imperium arripuit: qui Michaelem matre Vngarica natum, consortem Imperij sibi asciuit: quo mox vita functo, præ dolore amissæ filiæ & generi, pater Andronicus Constãtinum Despotem iuniorẽ ad Imperij successionẽ inuitat: quod Michaelis filius Andronicus ægrè ferens, in auum insurgit, Genuẽsiúmque auxilio fretus, ius omne ad se trahit: sed Veneti seniorẽ Andronicum cùm restituissent, tandem prægrauantibus Bulgaricis auxilijs & Genuensium, auus coactus Venetos destituit, partésque Liguſticas à nepote coactus amplectitur, & septuagenario maior tandem moritur.

ANDRONICVS IVNIOR.

SEx annos & amplius bellum variũ & anceps hic cum auo geßit: sæpe tamen reconciliatis animis amicorum interuentu, & gratia malè sarta nequaquam coeunte. Tandem cùm Byzãtium nepos clam ingressus esset, in auum nihil vltrà molitus, illum secum imperare quoad vixit, passus est. Eo mortuo cùm aduersus hostes Romani nominis res egregias geßisset, multisq; victorijs clarus esset, vndequinquagesimo ætatis anno moritur febre, capitisq; dolore intra quatriduum confectus.

IOANNES PALAEOLOGVS, ET Ioannes Cantacuzenus.

MOrtuo Andronico iuniore, cùm Cãtacuzeni arbitrio, qui magni domestici di-

gnitatem ſupremam obtinebat, omnia pruden- ter gereretur, Apocauci fraude viri obſcuriſſi- mi, ſed ſolertia & calliditate inter principis amicos præcipuæ dignationis, & patriarchæ ambitione in exilium truditur: ille verò iniu- riæ impatiens, bellum quinquennale aduerſus reginam & Ioannem geſſit, Turcarum arma Europæ primus inferens. Cæterùm rebus in dies peſſum euntibus, proditur illi Byzantium: quod cùm occupaſſet, nulli ferè moleſtus, Imperij tan- tùm participem egit, filia in vxorem Ioanni tra dita: inde in Genuenſes ſocijs Venetis & Ar- ragonijs bellum varia fortuna geſtum, cui Ni- colaus Piſanus dux præfuit: nec multò pòſt bel- lum à Palæologo exule Cantacuzeno indictum, Turcarum in primis ope geritur, quibus etiam in Europa locum inhabitandam primus tradi- dit. Et cùm ex Tenedo ſoluens improuiſus By- zantium ingreſſus eſſet, tandem Cantacuzenus Imperio ſe abdicans, monaſticam vitam ſequi- tur. Hic Ioannes Matthæum Cantacuzeni fi- lium conſortem Imperij agentem tandem Im- perium deponere coegit: & cùm multa fortiter adminiſtraſſet bella, moriens filio Manueli Im- perium reliquit.

MANVEL.

D*E hoc nihil aliud memorabile proditum, niſi quòd ſeptem filios mares reliquit, quo- rum Ioannes natu maximus morienti ſucceſſit.*

IOANNES.

AVidus hic concordiæ, pacisque principibus cùm sacris, tum profanis Græciæ totius comitatus Italiã petiit: Eugeniiq; autoritatem secutus, Florentino concilio interfuit: paceq; ac concordia perpetua (vt sperabatur) inita, mox domum reuersus non diu superuixit, Iosippo etiam patriarcha Florentiæ defuncto.

CONSTANTINVS.

HOrret animus tantæ cladis recordatione, & luctu adhuc tanquam in nouo malo, mens refugit. Vrbem totius Orientis amplißimam, in qua Christiana pietas millesimum ac centesimum supra nonagesimumprimum annum floruerat, vbi tot principes Christiani, tanta religio, tot diuorum templa, tot reliquiæ conditæ erant, paucis diebus quàm oppugnari cœpta sit, ab immanißimis, ac nefariis Turcis captam fuisse: in qua nullæ scelerum facies defuerint: non dignitatis, non sexus, non ætatis habita ratio: stupra cædibus, cædes stupris additæ: ipsa diuorum templa diruta: ipsa ossa Martyrum canibus, suibúsque obiecta Constantinus Imperator dum ad portam tre. pidus se recipit, fugientium trepidatione oppressus obiit: cuius caput hostis ad ludibrium pilo affixum totis castris gestauerit. Redemptor ipse Christus (prò pudor & dedecus nobis æternum) iterum cruci affixus, luto, limoq;

vexatus est: eáque omnia repræsentata, quæ in illum Iudæorum gens olim impia patrarant. Elogium inde additum cruci: Hic est Christianorum Deus. Triduum ciuitas vexata, atque ad arbitrium impotentissimi victoris direpta: inde quicquid regij sanguinis mares, fœminæq; illustres superfuere, aut inter epulas prægrauante vino Othomani iussu fœdè iugulantur, aut victoris libidini (quod grauius morte fuerit) reseruantur. Incidit autem clades hæc in annum salutis millesimum CCCCLIII. *quarto Cal. Iunias: qui dies funestissimus, ac religiosissimus esse nobis semper debeat. Qua in re subeat ea reputatio, à Constantino magno Helenæ filio constructam vrbem esse, Romæ semper æmulam, sub Constantino; qui eiusdem nominis matrem haberet, captam, Turcarúmque iugo ad hanc diem subditam, cùm Nicolaus pontifex Romanæ præesset Ecclesiæ, Fridericus Germanis imperaret: nostri interim Veneti cùm classem ductu Iacobi Lauretani emisissent ad subitæ oppugnationis nuntium, hostis Turcæ celeritate præuenti nullam opem lapsis iam rebus afferre potuerunt. Regnatum à Palæologis annos ferè ducentos.*

DE BYZANTIO.

F*Verit & hoc institutæ rei consequens, vt qui Byzãtium primi condiderint, quá'ue vrbis tam celebris incrementa à prima eius*

origine ad ætatem nostram fuerint, & quàm varia fortuna, perstringã: nã si castelli vnius originem diligentius perscrutari non ineptum ducitur, cui, quæso, ingratum esse poßit, vrbis tam vetustæ, tã amplæ, in qua Imperij Romani maiestas qualiscunq; tot annos viguerit, ortum, casumq́; percepisse? Byzantium primò in angustißimo Europæ, Asiæq; Euripo posuere Lacedæmonij Pausania duce, Lygos antea dictum: quod variante deinde fortuna, dum incerti iuris possesßio adhuc esset, Atheniensibus, Spartanisq́; id sibi certatim vendicantibus, tandem libertatem sibi asserere: & dum neuter populus, tanquam propriam vrbem auxilijs iuuat, liberæ conditionis esse cœpit: per quæ tempora res eorum admodum floruit, agro fœcundo, feracíque in primis, & mari admodum opportuno, vnde vectigalia, vectigalibusq; eorum augendis piscium vis ingens ad eorum litora deferebatur. Quàm commodè posita esset, oraculi Pythij ambages arguit: nam consulentibus Græcis vbi vrbem conderent, data sors exciderat, sedem oppido Cæcorum aduersam quærerent, Chalcedonios haud dubiè innuens, qui priores in ea loca profecti Megaris, peiora legerant. Pisces etenim ex Euxino in Propontidem illati, vbi ad Chalcedonense litus incurrêre, territi candicante saxo, quòd à vado ad summa pelluceat, aduersum Byzantij
 promont

promontorium ex ea causa Chrysoceras appellatam, præcipiti petunt agmine. Itaque omnis captura Byzantij, Chalcedonensibus penuria, primùm cum Romanis fœdus aduersum Pseudophilippum à Byzantijs initum est: inde semper forti, fideliq́ue opera eorum multis varijsq́; bellis vsi sumus, quousque Seuerus Imperator occupatam à Pescennio Nigro, eo occiso, funditus euertit, & in vici formam redegit, agro etiam eorum Perinthijs adiudicato. Fuit autem vrbis murus Milesio quadrato lapide, adeò indiscreta laterum structura, vt vna propè muri compages spectantibus videri posset. In huius ruinis Cõstãtinus magnus aquilæ præpeti volatu ex Chalcedone illuc regulares funiculos, terq́; ac quater inferentis admonitus, vrbem ampliore mœnium circuitu cõstruxit, Romæ operibus & nomine etiam æmulam futuram, quam cùm varijs signis, ac monimentis vndique conquisitis ornasset, ante V. Iduum Maij Deiparæ Virgini dicauit. Quin & Valens mathematicæ prædictionis consultißimus, annos DCXCVI. potituram rerum prædixit, quæ tamen adhuc duret: portus duos habet, quos ductis vtrinq; catenis, & turribus erectis munitißimos reddidit. Illud est, quod Dion grauis in primis autor memorabile prodiderit, septem turres eo artificio fuisse constructas, vt si quis vni inclamasset, lapidémue immisisset, sonitus

nitus ex omnibus redderetur æqualis, ita vt ex ſingulis proprius exaudiretur. Et cùm multa ad ornatũ nouæ vrbis conquiſiſſet, Cochlidẽ inſuper Porphyretici lapidis ex vrbe Roma aduehẽdam curauit, cui ſtatuã ſuam, & clauum vnum Christi redemptoris cruciatu inſignem ſuperimpoſuit, quæ Alexio Comneno viuente corruerit: Palladium etiam ex Ilio comportatum. Principes à Constantino cùm diuerſa fortuna, tum rerũ vario ſucceſſu multi præfuere: magna tamen eorum pars ambitioſi, crudeles, auari, & obſcuriſsimi: quodq́; grauiſsimũ ſit, ab orthodoxa fide aut abhorrentes, aut etiam infesti: donec vrbs terræmotibus, incendijs, ſeditionibus intestinis obnoxia, quibus alimentũ leuitas genti inſita præberet: adde etiam quòd principum instabilitate in nefariæ gentis Turcicæ libidinem deciderit: in qua non ſine nostro graui dedecore ſeptuageſimum propè annum dominati fuerint, Mahometes primus, inde Pazaites eius filius, & qui nunc omnibus formidoloſus Syriæ, Aegyptóque imminet, Selinus. Et quoniã Turcarũ proximè meminimus, quínã illi fuerint, vndéue terrarum profecti, per quos duces eorum aucta res ſit, breuibus explicandum eſt mihi: tũ quia res memorabilis admodũ ſit, tum quòd diuerſa quædã, quàm noſtri hactenus tradiderunt, & (ni fallor) ſimiliora veri proditurus ſim: cùm alij præter eorũ

nuda nomina, vix quicquam memoria dignum in multis retulerint.

DE ORIGINE TVRCARVM.

T*Vrcæ, partim Caspio mari proximi, qui Asiam, Orientémque vastarũt, Caucasíque veteres incolæ, qua parte ad Arctum vergit, partim inter Scythicas gentes relati, & Hunnici sanguinis, qui postea Vngari dicti sunt, existimati: quod ex Græcis autoribus, & Latinis aliquot colligas: veteres scriptores (quod sciam) de his nihil, præter Melam, & Plinium. Ille præter nudum Turcarum nomen in Scythiæ relatione nihil aliud addidit. Siue igitur veteres illi à Mela relati, siue recens aliquod genus hominum, eorum certè, qui Caspij maris accolæ fuere, tenuißima memorantur primordia, & vt cæterarum gentium planè obscura. Nam septingẽtesimum abhinc annum natali solo relicto, in Persidem, atque Asiam minorem primum impetum fecere: sed nec vnus dux illis, nec certum Imperium: vagi, dispalatíque, quóue cuique sors affuit, latrocinantes magis, quàm belligerantes, prouincias vastarunt. Prima stipendia, Basilio Macedone imperante, sub Muchumetio Saracenorum principe meruere: quorum præcipuè opera Babylonios, Indósque ille vicerit. Sed peperit his virtus inuidiam, prohibitíque ad sua redire, indignati primò secedunt: inde vno al-*

terόque

teróque prælio Tangrolipicis Mucaletij ducis eorum auspiciis feliciter aduersus Saracenos gesto, tandem egregiè vincunt, Muchumetiumq; profligatū acie obtruncant: ex quo res Turcica ad Tangrolipicem delata. Is aliis Turcis ad se accersitis Cucumetium nepotem aduersus Arabas, cum paratissimis copijs misit, qui prælio ab his victus, cùm à patruo per summum contemptum exceptus esset, eius iracundiā veritus, ab illo deficit, & Pasara Chorasmiorum vrbe munitissima sese includit. Tangrolipix intereà prælio genti funestissimo in Mediæ finibus cum Romanis Asani alterius nepotis ductu conflixit. Quo victo & cæso, indignatus ille Alcimum fratrē iterū in Romanos misit: qui egregiam victoriam, capto Liparite Græcorum duce, & cæsis etiam Iberis Romanorum sociis retulit: sed cùm Liparitem primùm, mox & dona à principe missa facilè Turca reddidisset, nec præstarent Romani quod promiserant, ingentibus copiis accinctus Tangrolipix Asiam omnem ad Euxinum mare aut vastat, aut subigit. Variatū deinde ingente factionibus exortis ad Gallorū vsq; memorabilem illā expeditionem, qua fracti ab his sæpius, magna etiā Imperij parte mulctati sunt, donec Othomanus ab hoc Selino, qui rerum nunc potitur nonus, veterem gentis gloriam asserere ausus est. Is obscuro

loco

loco & parentibus agrarijs natus, virtute ac calliditate singulari, conflata per seditionem manu, circunferre Turcica cœpit arma, in suæ gentis homines non minus infestus, quàm in nostros. Paulatimq; rerum successu, & imperandi libidine inflammatus, castellum, quod Othomanum de suo nomine appellari voluit, cepit: distabat id à Prusia Trapezuntem versus itinere dierum sex. Agebatur autẽ annus salutis nostræ millesimus trecentésimus, præeratq; in Barionæ sede Bonifacius octauus, circa exitum Michaelis Palæologi & Andronici nepotis initia: quo tempore Germanis Albertus imperabat. Othomanus igitur his auspicijs intra octo & viginti annos, quibus rerum potitus est, incredibile dictu quantum rem suam auxerit: magnam certè Bithyniæ partem breui subegit, oppidáq; ad Euxinum posita non pauca cepit: qui moriens Orchani filio regnum per manus tradidit. Sub quo dißidio Græcorum, Cantacuzeno & Palæologis contendentibus, adeò res Othomanica creuit, vt Prusiã Græcis ademerit: & dum Cantacuzeno magis quàm Palæologis fauet, primus in Europam ab eo accersitus traiecit. Caramanum etiam, perfidia in illum vsus, cuius filiam in vxorem duxerat, interfecto eius filio adolescente, non exigua principatus parte exuit. Qui post vigesimum-secundum Imperij annum Ammuratem filium

lium hæredem reliquit. Is auitam, paternamq; felicitatem æmulatus, in Caramanum auum paternum nō minus infestus, quàm pater fuit. Mox ab Imperatore Palæologo solicitatus in Bulgaros, fratremq; Peloponnesi principem, qui bellum mouerant, XII. Turcarum millibus in Europam transportatis, egregiè Bulgaros, hostésque Imperatoris vltus est. hinc Europeis opibus illectus, dum vlcisci Imperij hostes simulat, vsus Genuensium nauibus, Hellespontum ad Abydum superat, Callipolímque cum alijs oppidis occupat. Is fuit annus millesimus tricentesimus sexagesimus tertius. Nec multò pòst Seruiam, Bulgariámque ingressus, cùm Adrianopolim prius occupasset, occurrentes sibi cum paratissimis copijs hostes ingenti cæde profligat, Lazaro Seruiæ principe in acie cæso: sed mox à seruo in domini vindictam Ammurates occiditur, cùm annos viginti tres Imperium tenuisset, Pazaite & Solimano liberis superstitibus. Pazaites interfecto per insidias fratre, patris mortē vlturus, Marcum Craienicium Bulgarorum principem prælio superat, & interficit: inde magnam Bulgariæ partem sibi subiecit: nec tanto rerum successu quietus, Bosinam, Croatiam, vlterioresq; Illyrici partes vastat: Constātinopolim annos octo obsidet: facileq; obsessam iam tunc expugnasset, nisi Vngarorum, Gallorúmque aduentum formi-

formidans, quibus ad Nicopolim occurrit, memorabili prælio nostros superasset, cæsis, captisq; magna ex parte Gallorum ducibus, in primis Ioanne Burgundiæ duce, & Sigismūdo Vngariæ tunc rege tumultuaria pugna fuso: qui facilè in hostis potestatem venisset, nisi Venetæ claßis occursu seruatus è fuga esset: cui tum Thomas Mocenicus, qui postea Michaeli Steno succeßit, præerat. Inde ad Constantinopolitanam obsidionem spei plenus regrediens, cùm eam biennio obsessam tenuisset, trepidißimis Tamberlanis Scythæ nuntijs, qui infinita penè multitudine Turcarum terras inuaserat: excitus, illi ad Stellam montem congreditur, in Galatiæ, Bithyniæq; confinio. Cæsa sunt in ea acie Turcarum ducenta millia: viuus ipse Pazaites in hostis potestatem venit, qui aureis catenis caueæ vinctus, ad mortem vsque à Tamberlane circūductus est. Incidit hæc clades Turcis in annum millesimum trecentesimum nonagesimumseptimum salutis nostræ, Bonifacio nono pontifice Romano. Huic duo fuere liberi mares, Orchanes, quem alij Calepinum, & Mahomethes, quem nostri Moysen magno, vti video, errore dicunt. Orchane intra biennium per insidias à fratre interfecto, Mahemethes rē Turcarum solus occupat: qui Turcia auito regno Asiæ recepto per Tamberlanis interitum, Bulgaros & Valachos prædis & cladibus afflixit,

xit, Adrianopoliq; recepta, regiam ibi sedem statuit. Ipsopost annos septem & decem mortuo, Ammurates filius regnum init, Ioanne XXIII. *Barionæ sedem tenente. his maiorum gloriam non solùm æquauit, verum etiam longè superauit. Prima illi expeditio in Mysorum principem, qui nunc Seruij dicuntur, fuit: de quibus Scopiam & Nouemontum post longam obsidionem cepit. Duos Reguli filios captos oculis priuat: postea sororem eorum vxorem sibi adsciscit: restitutoq; per has nuptias Nouemonto, in Valachos, Vngaros, & Germanos incursiones graues facit: inde in Epirum deflectens Croiam expugnat. Venetorum arma in se solicitat, Thessalonica his per vim adempta. Interim vna ab Vngaris ingēti pugna victus, inducijsq; ab his decennalibus impetratis, iterum ab ijsdem Vngaris præter iurisiurandi fidem Eugenij pontificis hortatu bello petitur: quos duplici prælio ducum nostrorum discordia & ambitione vicit: in altero ad Varnam Ladislaus rex Poloniæ, & Iulianus Cardinalis obiere: in altero ad Basila victus Hunniades, cæsiq; principes Vngari non pauci præter gregarium militem, qui ad internecionē occubuit. Nec moratus Pelopōnesum fratrum discordia iniuriæ obnoxiam in ditionem redegit. Exinde reputans animo regni molestias, & fortunæ inconstantiam animo agitans, in Asiam abijt*

solit

solitariam vitã secutus: & Mahomethæ filio cura rerum demandata sub Calibassæ tutela, quam non multò pòst repetere suasus (ætas enim filij non satis idonea rei administrandæ adhuc videbatur) Epeirum ingenti exercitu repetit (defecerat enim ferè vniuersa Scanderbecchio autore) & Croia frustra per aliquot menses oppugnata, mœrore animi obijt, cùm annos quatuor & XXX. regnasset. Longum esset, si Mahometis eius filij res gestas explicem: quæ quantæ fuerint, nouum Othomanicæ familiæ Magni cognomentum ab eo quæsitum, & in hæredes iam transmissum arguat. Is enim duo Christianorum Imperia, Constantinopolitanum, & Trapezuntium subuertit: regna duodecim nobis ademit, ducentas vrbes Christianam pietatem secutas cepit: & in his Chalcidem insulam armis, & Scodram deditione Venetis extorsit: bellum marinum per multos annos cum maioribus nostris gessit. Capham Ponticam vrbem expugnauit, Rhodum insulam frustra tentauit. Italiæ capto Hydrunte arma intulit: & dum plusquàm ciuile bellum in maiorem filium meditatur, cùm annum vnum & XXX. præfuisset, obijt anno salutis nostræ M. CCCC. octogesimo primo, quinto Non. Maij. Quo mortuo res Turcica ciuilibus armis aliquandiu iactata est. Sed minore fratre victo, & fugato, solus Imperium Pazaites

obti-

obtinuit, qui Valachiæ castella quædam cùm expugnasset, inde in Sultanum Aegyptium copias eduxit, à quo sæpe victi Turcæ tandem pacem, fœdusq; iniere. Cæterùm cùm otij appetentior à natura videretur, nec tamen per suorum hominum ferociam feriari à re bellica posset, paratis terra maríque ingentibus copijs, anno M. CCCC. nonagesimo secundo, Cerauniorum montium accolas inuadit: tractumq; illum liberarum semper ad eam diem gentium Turcicæ seruituti subdit: inde septimo pòst anno terribili classis apparatu Venetis Methonem, Naupactumq;, mox inde & Dyrrhachium adimit. Quin & in Foroiuliensi agro trepidatum, Turcis fœdè terram eam magno nostrorum damno vastantibus. Nec multò pòst pax secuta Andreæ Gritti patricij clarissimi opera, postquam non diu superstes Pazaites fuit regno à Selino filio pulsus, qui rerum nunc potitur, ex quo annos fermè XXX. imperitasset.

IO. BAPTISTAE EGNATII VENETI ROMAnorum Principum Liber III.

VEnetum iam est mihi ad tertium, atque vltimum institutæ commentationis librum: quæ mihi vt laboris & operæ minus, ita

certè multò plus voluptatis allatura sit. Nam & à continuis Imperij cladibus tantisper auertitur animus, dum lætiora persequor: & hi mihi principes posthac erunt referêdi, quorum res gestæ & domi, forisq; felicitas in plerisq; tanta est, vt veterum Romanorũ gloriam non pauci ex his æquent: certè recentiorum memoriam, eorum videlicet qui supra millesimum annum à me repetiti sunt, adeò obscurẽt, vt iniquißimè propemodum faciat, si quis hosce illis conferat. Nam vt in plerisq; sordes, & generis pudendam originem sileam, quotus eorum, quæso, fuit, qui aut augendæ Reip. studuerit? aut auaritia nõ flagrarit? aut sæuitia in suos, in externos perfidia infamis nõ vixerit? adde veræ pietatis in hisce contemptũ, tot hæreses ab illis, aut per summum scelus excogitatas, aut ad insaniam vsq; & pontificum Romanorũ exilia & cædem pertinaciter assertas: accessit odiũ plus quàm hostile in Latinum nomen. Quid dicam quoties insultum sit Romanis põtificibus? Quoties eorum violata maiestas? Nam schismatis crimen eo grauius existimari debet, quo & concordiam nostrorum pontificum sæpius expetiere, & expetitam pari leuitate reiecere: donec paulatim vetere labente disciplina, req; magis ac magis in lapsum prona, tũ demũ in præceps nostris temporibus acta, Imperium tanta indole partum, & auctum ad Turcas transierit:

quo

quo factum est, vt gens olim in terris ingeniorum acumine tot artium solertia, tanto rerum vsu celeberrima, addo legibus, institutis domesticis, eloquentiæ studio, & tot vrbibus ac colonijs per orbem deductis frequentia & amplitudine optimè de humano genere merita, nunc aris, focisq; patrijs expulsa, inops, egensq; alienæ opis, aut erret profuga, aut immanium Barbarorum iugo subiecta seruiat, vti iam in ipsa Græcia quæramus Græciam. Quod si verum est, fruges & arbores pro soli, terrarumq; ingenio mutari, & de cœlo mortales quod hauriant, naturam & mores induere: simile veri certè videri possit, Thraciam illam feritatem, & Bithynicam barbariem (quando hæc loca recentiores Græci tenuere) esse ab his haustam: & alioqui Thraces homines & Phryges, & (quod præcipuè pudeat) Macedonum Cappadocumq; mancipia rerũ potiti sunt: ne aliquot Isauricæ gentis ingeram, qui tametsi vsu, consuetudineq; Græcam linguam imbiberant, patrios tamen mores, quibus innutriti fuerãt, retinerent: vnde illis fortasse cuncta perdendi libido, tanquam non propria tuentibus, & Romani nominis, Latiniq; contemptus ac odiũ, quod à principibus suis, acceptum semigræci homines, nec quicquam auitæ indolis ac prudentiæ redolentes: si linguam, vestitumq; demas, in posteros trãsmisere. Siquidẽ diuinitus à Platone

 dict

dictũ, quales essent principes, tales ferè esse eorũ, qui his obediant, mores. Cæterùm querelæ, ne tum quidem gratæ futuræ, cùm necessariæ essent, certè ab his nostris libris absint. Quibus id tantum agimus, vti rem obscuram, ac propè obsoletam illustremus, & varijs monimentis traditam, nec Græcis, Latinisq; hominibus satis exploratam, breui hoc volumine complectamur. Sumemus igitur auspicium, Dijs fauentibus, à Carolo Francorum rege, cui res egregiè gestæ Magni cognomentum iure peperere.

CAROLVS MAGNVS.

IRene Constantini matre Byzantij rerũ potiente, cum Imperij Romani maiestas, omnia sibi Barbaris vendicantibus, obsolesceret, nec in fœmina, quamuis altæ indolis, inesse præsidij multum videretur, Leo pontifex scito Romani populi celeriq; rogatu Carolum Francorum regem, ob egregia in Christianum nomen, & Romanam sedem merita, Romanorũ Imperatorem primus appellat: inunctumq; cum Pipino filio Augustum consecrat, anno ex quo in Italia imperari desitum post Augustuli interitum trecentisimo ac trigesimo, salutis nostræ octingentesimo, regni verò eius, ex quo Francis præfuerat, trigesimotertio. Dies tantæ rei Iduum Decembrium delectus. Subsecutaq; mox POP. RO. *acclamatio, Carolo Augusto magno & pacifico vita & victoria. Huic Pipi-*

nus pat

nus pater fuit, qui primus Christianißimi cognomentũ tulit, ob nauatam Romano pontifici aduersus Langobardos egregiam operam. Carolus autẽ paternæ virtutis æmulus, sub regni initia bello defunctus Aquitanico, Italiam, Adriani pontificis adhortationem secutus, ingreditur. Langobardorum regnum, capto eorum rege Desiderio, Francico nomini subigit. Saxones sæpius rebellantes tricennali tandem bello vincit, & quod ab initio semper egerat, vt ra pietate imbuit. Saracenos Hispaniam ferè omnem vastantes intra Bæticæ, angulum compellit: & præsidijs Pompeiopoli, ac Cæsaraugustæ impositis, dum in Franciam redit, Vasconũ insidias passus, non paucos ex suis, & in his fortißimum quenque amittit. Sclauos, Danos, & Baioarios tumultuantes in ditionem suam redigit. Iterum Italiam ingressus, vt Romanæ ecclesiæ patrocinium semel receptum constanter tueretur, Beneuentanorum ducem Aragisum, Langobardorum reliquias adhuc fouentem, ad officium cogit. Hunnicum bellum octauo pòst anno felicißimè conficit. cùm eorum regiam, quæ Rhingus appellabatur, expugnasset, & thesauros opulentißimæ omniũ gentis asportasset. Inde tertiò in Italiam contendens, pontificis Leonis iniuriam vlturus, simul & eius causam cogniturus, omnia ex sententia componit. Vnde illi post ingentia merita Imperato-

ria maiestas & posteris quæsita. Quare compositis rebus, cùm nihil grauius in Langobardos statuisset, quàm vt æquo cum Italis iure viuerent, & partito Imperio cum Irene, in quo disertè cautū, vt Veneti suis vterentur legibus, & bello pacéue neutrius censerentur iuris, in Gallias redit, filióq; Ludouico consorte Imperij declarato, tandem moritur Aquisgrani quinto Calend. Februarij, ætatis anno septuagesimoprimo, regni quadragesimoseptimo, post Langobardos debellatos quadragesimotertio, ex quo verò Augustus à Leone pontifice dictus est, XIIII. Fuit in hoc principe, quod incredibile multis videatur, pacis, belliq; par studium, insignis pietas, beneficentia singularis, humanitas quanta in superiorum principum nullo: in rebus bellicis maiórne virtus, an felicitas extiterit, nescias. Nullus certè ferociores gentes debellauit, nemo collatis signis sæpius dimicauit, nemo bonarum artium studia indulgētius fouit: ipse Parisiense gymnasium, & Papiense viris vndique doctißimis accersitis instituit: tēpla diuis erexit: veræ religionis obseruator etiam in minimis fuit. Iniurias illatas ciuili animo tulit, in hostes rarò acerbius sæuijt: Italicæ gloriæ ita studuit, & quieti, vt præter Florentiam vrbem instauratam, classes quoque paratas habuerit, quibus Maurorum populationes arceret. His meritis ad hæc vsque

tem

tempora à multis vt cœlitũ vnus colitur. Eius monimenti elogium huiusmodi fuisse traditur: CAROLI MAGNI CHRISTIANISSIMI ROMANORVM IMPERATORIS CORPVS HOC CONDITVM EST SEPVLCHRO.

LVDOVICVS PIVS.

IAm vti Carolo patri res egregiæ domi, forísque gestæ Magni cognomentum peperere, sic Ludouico facilitas, ac clemẽtia, religionisq; summum studium, Pij tertio ad hoc æui dedit. Qui sub patris mortem Aquisgranũ ex Aquitania contendens, diuersarum primò gentium legationes audijt, inde Dacicum bellum ex sententia conficit: nec multò pòst Bernardum ex Pipino filio nepotem in Italia res nouas molientem capitali pœna afficit: in antistites rerum nouarum autores mitius actũ, inclusi cœnobijs vita donãtur: & cùm Britones reliquósq; pacis turbatores compreßisset, à filijs tribus captus, tãquam in Carolum natu minimum propensior esset, Imperium eiurare cogitur: sed tumultuante optimo quoque restitutus pristinæ dignitati, non multo pòst partito Imperio deceßit Maguntiæ, cùm imperasset annis vigintiseptem, vixisset LXIIII. Hic Stephanum Romanum pontificem magna Gallorum frequentia exceptum, & cruce magni ponderis donatum à se dimisit. Quin & Paschali ius

eligendorum præsulũ remisit: sanxítq;, vt sacri ordinis homines à gẽmis, cultioréq; vestitu temperarent. Quid facturus pientißimus Imperator, si luxum nostri temporis aduerteret?

LOTHARIVS.

TRes superstites liberi Ludouico fuere. Lotharius natu maximus, præter Italiæ regnum, Narbonensem Galliam & Imperij decus assequitur, Carolo Gallia omnis citra Mosam data. Ludouicũ Germani regem sortiti: sed non diu mansit fratrũ concordia. Violatus (credo) ab his pater tanti sceleris pœnas expescebat: quippe qui ardentibus animis inter se, dum paternam Imperij diuisionem æquo animo non ferunt, infestis signis concurrere ad Fontanicum Altißiodorensis agri vicum: qua acie tot Gallorum millia vtrinq; cecidere, vt conuulsæ propè Imperij vires sint: victus tamen Lotharius, & Ludouicus à Carolo: & cùm bellum iterum repararent, iterum fusi pacem petiere. Quæ his propè conditionibus data, vt Imperij titulo Lotharius cum Italia & Narbonẽsi Gallia frueretur, Ludouicus Germaniam poßideret, Carolus Francis à Mosa ad Oceanum præesset: addita & ea Galliæ pars, quæ Scalden inter & Rhenum iacet: ea nunc Lotheringia est. Ipse cùm Ludouicum filium regni consortem adsciuisset, & Imperij socium declarasset, xv. pòst anno monasticam vitã secutus est, tædio rerum

aduersarum (vt opinantur) affectus.

LVDOVICVS.

HIc Lotharij filius coniunctus (vti diximus) regni, Imperijq; consors efficitur. Romaeq; à Sergio pontifice inungitur, & coronatur: reuersusq; ex Italia in Germaniam, post patris mortem cum Carolo Caluo Francorum rege discordibus animis ferè semper vixit propter Austrasiae regnũ, quod Lotharij fratris fuerat, & Caluus id sibi totum vendicarat: sed mox compositis rebus, cùm annum vnum & XX. rebus praefuisset, moritur Ludouico filio superstite.

CAROLVS CALVVS.

REdierat Ludouico mortuo summa Imperij ad Carolum Francorum regem, minimum natu Ludouici Pij, qui cum Britonibus & Nortmannis varia fortuna dimicauit: posteà audita Ludouici morte, in Italiã profectus à Ioanne põtifice corona donatur Imperij. Quare mox in Saracenos mouẽs, facilè conatus eorum repreßit: inde in Galliã reuersus breui Italiam repetit: aduersus quem Ludouici Germani filij dum bellum parant, ipse curis confectus, veneno à Sedechia medico Iudaici sanguinis dato obijt, Ludouico Balbo haerede. Notata in hoc Imperatore ambitio non modica.

LVDOVICVS BALBVS.

LVdouico Calui filio Ioannes pontifex Imperij titulum, praeter Italiae multorum prin-

cipum voluntatem solus asseruit: qui è custodia fugiens, cui Romani illum incluserant, & in Galliam contendens, ratum Balbo Imperium suo assensu fecit: quod tamen valetudinarius princeps biennio vix obtinuit. Obijt anno salutis octingentesimo octogesimo, Carolo Simplice hærede.

CAROLVS CRASSVS.

HVnc Crassum à corporis (vt arbitror) habitudine dixere, qui Ludouici Germanici regis filius à Ioanne obtinuit, mortuo Balbo, Imperij coronam. hic Nortmannos, Pannonasq; varijs prælijs afflixit. Robertum autem Nortmannorum ducem de sacro fonte leuauit, data illi in vxorem filia. Sed mox cùm inutilis Imperio, nec in eo satis præsidij videretur, ad Nortmannos Gallia exturbandos ob subitam vim morbi, abrogato illi imperio post decenniũ decessit. Laudatur in hoc principe religionis studium, & in literatos homines beneuolentia, quos ad scribendum adhortari soleret.

ARNVLPHVS.

VT nihil certi affirmare de Arnulphi origine habeam, facit scriptorum inconstantia: mihi tamen similius vero videatur, ex Carolo Magno Ludouici Balbi pregnatum: nec enim video, quî fieri potuerit, vt obscurissimus homo (quod quidam asserant) Imperio præfuerit, Gallis præsertim suos reges tanta venera-

tione colentibus, & ignobiles auersantibus. Huius igitur virtus effecerat, vt quando Carolus Simplex parum idoneus haberetur, iste imperaret: qui aduersus Nortmannos res egregias primo gessit: mox in rapinas, templorúmq; spoliationes conuersus, iusta numinum ira plectitur. Nam & prior illum felicitas deseruit, & breui pediculari morbo confectus obijt. Illud accessit grauius, quòd Imperij maiestas in eo defecerit, quæ per annos centum tanta indole à Carolo Magno quæsita, nescias maiore Gallorum dedecore & infamia, an Italiæ damno, ad Germanos tralata sit. Terra certè Itala sub Gallorum principatu adeò floruit, vt vetera Romanorum principum tempora non sanè desiderares. Sed & anni sexaginta vsq; ad Othonem primum Saxonem regem, quibus nullum non calamitatis genus sensit illa olim gentium alumna, & parens Italia, fecere, vt Gallicum nomen desiderabilius foret. Cæterùm de his aliàs.

OTHO PRIMVS.

SExagesimus ferè agebatur annus ab Arnulphi morte, Berengarijs interim Langobardici sanguinis Italiam vexãtibus: & Vgone, Rodulpho, & Lothario Gallis principibus rem sibi interdum asserentibus. Cæterùm cùm Berẽgarius tertius cum Adelberto filio tyrannum verius, quàm principẽ ageret, accersitur à

Romam

Romanis Otho. Cuius tunc nomen ac pietas celebris erat, Beleslao Boëmo capto, & Vngaris prælijs aliquot afflictis. Ille igitur Saxonia egressus cum L. *millibus armatorum Italiam per patentem Foriiulij portam ingreditur, faciléque Berengarium, & eius filium ad obsequium retrahit, quos data venia magna etiam Galliæ Cisalpinæ parte donat. Inde abiens Ludouicum Franciæ regem factione suorũ carceri inclusum eripit: nec quiescere diutius datum, Berengario & Adelberto res nouas molientibus: quos facilè victos & captos, alterum in Austriam, alterum Byzantium relegat. Inde Romam profectus, à Ioanne pontifice, primus Germanorum principum corona donatur Imperij: quem tertiò Italiam repetens, cùm grauissimorum criminum reus ageretur, sæpe tamen anteà vt resipisceret, admonitum, coacta synodo officio deijcit, Leone suffecto. Hunc cùm Ioannis pontificis necessarij, illo sub Othonis profectionem redeunte, vrbe eiecissent, statim vlturus insignem iniuriam ex Vmbria Otho aduolat, ac Romanis* COSS. *in Germaniam relegatis cum præfecto, Leonem restituit: Saracenísque, ac Græcis, qui illis adhæserant, Calabria, Apuliáq; fugatis, in Germaniam reuersus Viennæ obijt. Vir pacis, belliq; artibus insignis, pietatis autem assertor præcipuus, rebus præfuit annos* XXX. *& amplius.*

OTHO SECVNDVS.

HVnc ex Adelaida Lotharij vxore susceptum pater successorem sibi instituit, & inungendum à Romano pōtifice curauit. Cuius etiam opera Saracenos, Græcósq; Calabria expulit. Hic mortuo patre, Henricum Bauariæ ducem nouis rebus studentem armis domuit, & aduersus Lotharium Francorū regem, qui sibi Lotharingiam asserebat, Galliā ingressus fœdis populationibus vastat. Ceterùm dum reuertitur, in Axenæ fluuij transitu graui incommodo à Francis affectus est, plerisq; militū fluminis impetu, alijs ferro enectis: & dum in Italiam festinat ad famam Græcorum principum, qui Saraceno etiā milite instructi, Italiā sibi vindicabāt, his congressus ad Basantellū vincitur: ipse scapha cōscensa ad mare delatus, Romámq; ex Sicilia profectus, Beneuentanos in primis vltus est, quos vti desertores oderat. Beneuēto autē incēsa Bartholomæi reliquias inde asportatas Romæ componit, vbi non multò pòst fato vita deceßit decimoseptimo Imperij anno.

OTHO TERTIVS.

NOn pœnitet adhuc Germanorum principum, quippe quorum virtute Christiana pietas, & res Italica respirarit. Cui restituēdæ, auitæ, paternæq; virtutis æmulus Otho tertius incubuit: qui à principibus Germanis Imperator Romæ dictus, Brunomen Saxonem pontific

tificem creat, Gregorium quintum appellatum. Inde Saxoniam inuisens, Romam ingentibus mox copijs accinctus, minarũ, iræq; plenus aduolat. ferebat videlicet iniquo animo Gregoriũ ab his expulsum. Capta igitur Roma, & Crescentio autore discordiæ à multitudine cæso, Ioanne adulterino pontifice luminibus priuato, Gregorius restituitur: qui statim sanctionem eam tulit, quæ per quingentos annos adhuc durat, Imperatorũ nullus hæreditariã dignitatem vendicato: Principes sex, sacri ordinis tres, profani totidem eum deligunto: Hi si discordes fuerint, Boëmiæ regem cooptanto. Nec multò pòst Otho vndeuigesimo Imperij anno naturæ concessit. Fuit hic Veneto principi Vrseolo familiaris, in cuius gratiam cùm Venetias inuisisset, voti reus pallium aureum, quod annuum Veneti pendebant, remisit.

HENRICVS PRIMVS.

IN Othonis locum ex Gregorij formula Henricus Bauarici sanguinis Imperium adipiscitur, vir pietate insignis, nec armis vlli priorũ principũ minor: par sanctimonia, ac innocentia Cynegundæ coniugis, qua cũ Henricus cœlibem perpetuò vitã duxit: vnde etiã mortui diuorũ numero adscripti miraculis illustres fuere. Henricus igitur post Germaniæ res cõpositas, Italiã ingressus, Capuà Saracenos expulit. Græcorum ducem Troia à se munita spoliat: quibus gestis

octauo Imperij anno in humanis esse desijt.

CORRADVS SVEVVS.

Post trium annorum interregnum legitimo tandem suffragio Corradus Francus eligitur, virtute, ac militari disciplina ad tantum fastigium euectus: qui comparato exercitu, Mediolanum diu obsedit, & cùm supremū exitium vrbi minaretur, deterritus oraculo omnem grauiorem iniuriam abstinuit. Romámq; profectus coronam Imperij à pontifice accepit. In Sclauos inde ac Pannonas feliciter pugnatum, qui rebellantem Italiam socialibus armis adiu uerant: neque non Rodulphum Burgundiæ regem suis conciliat. Leopoldum etiam pacis & otij turbatorem, bello petitum compescit. Mouendi belli causa, quòd sub initia Imperij legem seuerißimam tulerat, si quis pacem turbasset. Corrado autem post annū XV. vita functo, Henricus succeßit.

HENRICVS II.

Gener hic Corradi Imperium accipit, & ante omnia Odelricum Boemiæ bello fatigatum tributum annuum sibi pendere cogit. Inde Petrum regem ab Vngaris eiectum restituit. Caterùm pertæsus eorum, quæ Romæ circa pontifices per summum scelus agerentur, Romam contendens, abdicatis adulterinis pontificibus aliquot, Bambergensem præsulem pontificiæ sedi præfecit, quem Clementem secundum dixere.

dixere: & vt caueret in posterum summorum pontificũ securitati, iureiurando Romanos adigit, neminem creationi eorum interfuturum sine eius permissu. Capuáq; aduersus Saracenos nouo præsidio firmata, in Germaniam abiens, duodeuigesimo Imperij anno, Henrico filio superstite, ad superos abijt, cùm Leonem nonum primò, mox eo defuncto Victorem secundum pontifices suo priuilegio declarasset: vnde Victor in beneficij gratiam Henricum adhuc puerum Cæsarem creari passus est.

HENRICVS III.

IS si quàm bello magnus, tam pacis artibus, ac pietate insignis esse curasset, haud dubiè Carolis & Othonibus æquari potuit. nemo bellacior hoc vno fuit: nemo collatis signis ad hanc diem pluries cum hoste conflixit: quippe qui Marcum Marcellum & Cæsarẽ Dictatorem supergressus bis & sexagies pugnarit. In Saxones tamen & Rodulphum eorum regem arma sæuius intentata, quibus cum cõgressus semper ferè victor abijt. Quin nouißimo prælio fugatũ etiam Rodulphum interfecit. Mathildem pontificis partes in terra Italia tuentem vicit Henrici filij opera. Sed quàm bello clarus, tam insectatione pontificum infamis, à quibus diris etiam pontificijs primus Imperatorũ post Arcadium petitus est. Nec causas in præsentia exquirere libet. Certè nunquã laudes Gregorium

pontif

Pontificẽ ab eo obsessum: adulterinum pontificem vnum & alterũ superinductum: dolis & veneno etiam in illos grassatum: matrem fœminam optimam à filio expulsam, atque in exilio mori coactam: Gallorum memorabilem illam expeditionem sæpe impeditam: sed luit mox pœnas: ab Henrico enim filio captus, & Leodij custoditus, pædore carceris post annum. XLVIII. *Imperij miseram animam efflauit.*

HENRICVS IIII.

QVis non Henrici prolẽ agnoscat, impietatem paternam redolentem, ex continua pontificum insectatione? Sed cui parceret homo nefarius, qui impias manus in qualemcũq; parentẽ intulerit? Accessit ad impietatem animus dolo magis quàm virtute, præter Germanorum morem instructus. Quare Paschalem per summam perfidiam pontificem in potestatem redactum, non prius dimisit quàm ille cuncta rata quæ voluit, faceret: à quo coronam quoq; Imperij per vim expreßit. Quæ mox vti extorta sibi cùm irrita pontifex denuntiasset, Henricum in Italiam statim exciuit. Romæ ergo agẽ (quando pontifex in Apuliã vitabũdus hominis furorem contenderat) ab Braccharensi antistite iterum corona insigniri voluit: tertiò quoq; Italiã inuadens Gelasium põtificem vrbe pellit. Cuius aduẽtũ reformidãs Hẽricus (quippe qui Nortmannicis armis instructus aduentare diceba-

tur in Germaniam rediјt, vbi post annum Imperiј XV. obiens maiorum sepulcro infertur.

LOTHARIVS.

NOn est cur Saxonũ principum pietatem, ac constantiã in asserenda pontificia dignitate præter alias egregias eorũ virtutes non magnopere commendes. Nulli certè ex his principibus, qui Germanici sanguinis fuere, plus põtificum maiestati detulère, nulli religionẽ constantius fouère, id quod Lotharius à maioribus acceptum velut hæreditariũ in Innocentio præstitit. Quem in Galliјs penè exulẽ, cùm venerabundus excepisset, breui, vti pollicitus est, Barionæ sedi restituit: & in Germaniam ad componendos tumultus, qui exorti erant, mox profectus, breui Italiam in Pontificis gratiam repetiјt: eumq; pulso ex Italia Rogerio Nortmanno & pseudopõtifice ita cõfirmauit, vti nihil inde mouere põtificis aduersariј sint ausi. Sed breue Imperium annorum vndecim effecit, ne res felicibus auspiciјs cœpta conualescere admodum potuerit. Satis constat hunc cùm principes Imperatorem dicerent, diu reluctatum esse, indignum se professus, qui tantæ rei præficeretur.

CORRADVS SECVNDVS.

LVdouico Frãcorum rege contra Saracenos arma parãte, Corradus gente Sueuus legitimè Imperator creatur, qui eandem militiam æmulatus pia & ipse arma induit: sed Bosphorum

rum Thracium immaturè à Græco Imperatore traijcere coactus, cùm deesset commeatus, et qui à Græcis comportabatur, gypso infectus esset per summũ scelus, ille Iconij obsidionem, in qua diu fuerat, soluere cogitur, decimóque vix milite ex tãta nuper multitudine superstite, ipse in Germaniã retrò abijt, et Imp. an. xv. inglori⁹ obijt.

FRIDERICVS PRIMVS
Aenobarbus.

PEssimo iampridem exemplo pontificiæ cum Imperatoribus cõtentiones inoleuerãt: dum pontifices Imperatoriam maiestatem, quam illi suo suffragio ratam facerent, contemptim ferè habent, & Romani principes ambitionem in sacerdote præposteram æquo animo ferre non possunt. Vnde omnium malorum fons & origo, his inter se decertantibus, quorum ope ac concordia res Christiana florere diutissimè potuit. Id cùm aliàs experti maiores nostri sunt, tum verò hoc tempore vtinam non extrema cum nostra pernicie sentiamus. Certè Friderico ingentes animi, corporisq; virtutes affuere, statura procera, robur & agilitas par, disciplinæ militaris & gloriæ appetens, periculorum contemptor animus, non tamen vt ad ea subeunda prudentia deesset: multarum rerum peritia, liberalitas egregia, felicitas summa: quibus virtutibus instructus in Italiam ex more descendens, primum omnium Derthonam portas

sibi claudere ausam, obsessam capit: inde Romam ad Adrianum pontificem profectus coronæ insignia accipit: dumq; Cremonam inter redeundum obsideret, nuntijs Alexandri pontificis opem postulãtis ita respondit, vti rem in dubiũ trahere velle videretur. Hinc primùm Alexandro timor, inde apertæ inimicitiæ exortæ, indignante Friderico suum arbitrium declinari, Pontifice verò rem certam in disquisitionem venire recusante. Quapropter Imperator Octauianum ad se venientem complexus, cõcilio habito, vt verum pontificem adorat, & Alexandrũ Alexandriq; fautores insectatur: euersaq; prius Derthona, quæ in partibus Alexãdri stabat, Mediolanum inde solo æquat, Galliamq; omnem Cisalpinam eadem sentientem vastat: mox in Germaniam abiens, tertiò Italiam maximis copijs cinctus inuadit, Anconemq; expugnat, & Alexãdrum Roma fugere compellit. Ex vrbe autem pestilentia coactus abscedere, post quàm iterum suos Germanos inuiserat, Italiam repetit, & Asta vrbe capta Alexandriã frustra obsidet: & cùm Papienses ac Nouocomenses obnoxios sibi in primis haberet, eorum auxilijs fretus, prælioq; Mediolanensibus congressus, multos ex his amisit: ipse fuga elapsus, quinto pòst die papiæ est visus. Cæterùm Alexandro Pontifice Venetias ex diutino errore confugiente, victo etiam nauali prælio à Vene-

tis Othone filio Frideric, (quod varia monimenta nobis attestãtur, etsi scriptorum variet fides) tandem pax Venetijs sancita, Imperatorq́;, ac Pontifex ex diutina discordia amicissimi facti: nec multo pòst Fridericus, dum rebus Syriacis opem maximo apparatu ferret, iamq́; Saladinum & Turcarum principes in maximum sui nominis terrorem coniecisset, minore etiam Armenia recepta, lauãdi causa amnem ingressus, perijt, cùm annos XXXVII. *imperasset, Aenobarbus à colore barbæ rufæ appellatus.*

HENRICVS FRIDERICI filius.

ASperum à moribus appellatũ hunc à quibusdã video: qui rex Siciliæ accepta Cõstãtia Rogerij Nortmanni filia in vxorẽ, mox etiam Imperator à põtifice dictus, vt maior illi autoritas accederet acquirendi regni, ductis in Tancredum copijs, qui impari matre natus regnum sibi vendicabat, reclamantibus etiam pontificibus, Neapolim frustra obsidet. Sed & pestilentia quæ grassabatur, auertit ab incœpto hominem, retroq́; in Germaniam ad suos abire compulit. Tancredo autem breui mortuo, potitus Hẽricus regni, Magũtinum antistitẽ, Philippumq́; fratrem in Syriã cum non contemnendis copijs misit. Dedit autem id magis pontificum gratiæ, quàm quòd animum haberet Chri-

stianæ rei iuuandæ. Quare cùm Imperij anno octauo Messanæ mortuus esset, Germanus miles, qui Berytũ iam in Syria munierat, & Ioppen obsidione leuarat, tumultuose (vt mos est gẽtis) ex Syria in Italiam rediјt, nec vllius pontificis adhortatione in officio contineri potuit.

PHILIPPVS.

H*Oc primùm tempore in Germania seditione laboratum est, alijs Imperij nomen ad Othonẽ Saxoniæ ducẽ, alijs ad Philippũ Henrici fratrem trahentibus. Stabant autem pro Philippo ij, qui Germanum hominem Saxoni præferebant, recens insuper Henrici fratris, & Friderici patris memoria Philippum adiuuabant: & ne quid ad alendam discordiã deesset, Othoni Anglus rex, Philippo Francorũ Philippus, ex professo fauebant: præualuit tamẽ Philippus: & fugato sæpius Othone, rerum tandem potitur, indignante etiam Innocentio pontifice, qui Othonem Imperij infulis redimiuerat. Philippo autem occiso à Palatino Comite, postquàm annos nouem imperasset, Otho successit.*

OTHO.

P*Hilippo mortuo, facilè à Germanis proceribus ad tollendam discordiã sufficitur Otho, pro quo haud dubiè põtificis fauor stabat: quẽ & confestim corona donauit, cùm Romam petijsset. Ille verò cùm & pontificiæ ditionis quædam oppida capere, & Friderici iunioris re-*

gnum

gnum inuadere vellet, diris pontificijs petitus, Imperij titulis priuatur. Fridericusq; illi ex professo hostis, adnitente etiã Innocẽtio, creatur Imperator. Quo nuntio in Saxoniã profectus, vt res componeret, bellum Philippo Francorum regi indicit: nec sine manifesta vi numinis, & Gallorum virtute memorabili clade affectus Otho, in patriam se inglorius recepit, cùm annos tantum IIII. rerum potitus esset.

FRIDERICVS.

VIguere in hoc principe, quod negari non possit, egregiæ corporis, animiq; virtutes. Nanque auo simillimus, militaris laudis appetentissimus fuit. Corpus laborum non minus patiens, quàm strenuũ: plurimum audaciæ ad pericula subeunda, non minus tamen consilij inter ipsa discrimina: nullo vnquam labore fatigatus, nullis casibus victus, linguarũ peritus, munificentiæ singularis, regij splendoris, & ornatus ambitiosissimus, vt in ea profectione, qua euocatus ad conciliũ ab Innocentio fuerat, ostendit. Nanque tot & tales secum eduxit, vt togatum agmen exercitui par esset. Sed & vrbi Victoriæ à se conditæ ea omnia affuere, quæ nulli vnquam principes habuerint, nulla post ea ciuitas simul viderit. Vestis varia & pretiosa, animantes feræ, cicuresq; diuersi generis: hominum portentosæ formæ, & in his Saracenicus miles illi in primis acceptus. Tanta

præterea incolarum frequentia, cõmercijs etiam multarum gẽtium aucta, vt nihil ad amplißimæ vrbis formam deesset. Cæterùm has ingẽtes in principe virtutes calliditas ingenij, ac perfidia, & sæuitia in Guelphum nomen, neq; non in pontifices odium obscurarũt. Acceßit ad hæc libido hominis immensa, qui præter gentis morem concubinas multas & scorta aleret: scriptoribus etiam adnitentibus, ne is qui toties execratione pontificia petitus erat, quique Italiæ adeò infestus imminebat, vti eam propè ad internecionem redegerit, non omni insectatione dignus haberetur. Cum hac igitur vitiorũ virtutumq; indole Aquisgrani coronatus, quò se adolescens adhuc receperat, primùm Othonem adhuc sibi obsistentem facilè profligat: deinde paratißimis copijs de Syria vendicanda solicitus, Gregorij etiam pontificis adhortatione Brundusium appulit: indeq; soluẽs cùm Aconem peruenisset, anathemati subiectum se à pontifice accipit: vnde irarum plenus abiens, ad Gregorium tamen supplex acceßit: impetratáque ab eo venia, mox illum ludibrio habuit. Quare iterum diris pontificijs obnoxius, in Italiam descendens, Mediolanenses pro pontifice sentientes prælio vincit, & captum Petrum Teupolum Venetum eorum ducem carceri inclusum crudeliter necat. In Venetos quoque fines incassum arma mota: mox Pisas sese recipiens, Guelphos, ac Gibellinos

pernic

perniciosißima Italiæ nomina primus inuexit: quibus adeò Gregorium exercuit, vt ille non multo pòst obierit, prægrauantibus curis. Cœlestino autē intra XII. diem vita functo, succeßit Innocentius: qui pertæsus hominis calliditatem atque animum in se hostilem, primùm Imperio abdicat, deinde anathematis spiculum in illum distringens, Henricū Thuringiæ Lanthgrauium (ea est dignitas apud Germanos) Imperatorem dicit: mox magnam Italiæ partem in illum armat: Parmáque per eius absentiam illi adempta, cùm eam frustra Fridericus obsideret, tādem eruptione victus à Montelongo legato est. Captaque vrbs Victoria, ac direpta: nec interim ea clade à pontificum iniuria tēperauit. Cæterùm Panormū profectus Manfredi filij nothi dolo necatur, cùm annos duos ac XXX. rebus præfuisset. Hic Bononiense gymnasium, quia ciues imperata nō statim fecissent, Patauium transtulit: ex Florentia etiam Guelphos populariter eiecit.

RODVLPHVS.

I*Nterregnū à Friderici morte ad Rodulphum Habspurgēsem per duodeuiginti annos fuit, quo spatio Manfredus Friderici filius, & Corradinus regno Neapolitano pariter & vita à Gallis spoliati sunt. Interim Rodulphus ex comite (vti nunc vocant) Imperator declaratus, Alphonso Castellæ posthabito, qui eam digni-*

tatem ambierat, Othocarum Boemiæ regem acie victum occîdit. Pseudofridericũ captum, qui se pro Friderico iuniore Sueuis ostentabat, Noueſij combuſsit. Ciuitates Hetruriæ libertate, accepta pecunia, donauit: quam rem Honorius pontifex vti infamem, ſibi tamen, & Italiæ non inutilem magis nõ probauit, quàm prohibuit. Obijt autem Rodulphus XVIII. Imperij anno, & Spiræ ſepelitur. in quo ſi auaritiã non accuſes, cætera non reprehendas. Italia certè tum primùm aliquid ſibi polliceri potuit, Luchino Italici ſanguinis vicarij nomine tunc Mediolani præfecto. Floruit huius Imperio Albertus cognomento Magnus.

ADOLPHVS ASSIAE.

DOnatus Imperij titulis hic primùm in Columbarienſes mouit: inde in Albertũ Auſtriæ ducendum bellum parat, quem proceres Germaniæ, pertæſi Adolphi ſordes & ambitionem, eo reiecto, Imperatorem declarant, ab eodem apud Vangionas prælio ſuperatur, & occiditur, cùm annos octo rerum potitus eſſe.

ALBERTVS.

ROduphi ſuperioris filius, et Auſtriæ dux à patre Othocaro occiſo declaratus, principum ſuffragio, & Bonifacij pontificis aſſenſu dicitur Imperator: & Bonifacius eo libentius aſſenſit, cùm id obſtinatiſsimè antea negaſſet, quòd Philippum Francorum regem oderat.

Quare ea conditione Alberto ratum Imperium fecit, vt regnum quoque Francorum sibi vendicaret. Ille verò post Adolphum in Spirensi agro cæsum, cùm copias tantæ rei idoneas parat, à Ioanne fratris filio interficitur post decimum Imperij annum.

HENRICVS LVCELburgensis.

H*Enricus ex Lucelburgo Romanorũ Imperator designatur. Cui Clemens pontifex ea conditione ratum Imperium fecit, vt primo quoque tempore in Italiam transcenderet. Quam prouinciam eò libentius Henricus obeundam suscepit, quo Guelphici nominis hostis, præualentes eius factionis opes infringere optabat. Per Taurinos igitur saltus Italiæ insinuatus, Mediolani factionem Turrianam oppressit, vicecomiti summa rerum demandata: inde Romam profectus, accepta Imperij corona, & ab Vrsinis breui expulsus, adiuuante etiam Roberto rege Hetruriam repetit, Arretijq; agens post Robertum regno priuatum, dum Florentinis immineret, qui iam de salute desperarant, veneno in Eucharistia dato perijt anno Imperij quinto.*

LVDOVICVS BAVARVS.

H*Ic Rodulphi Imperatoris ex filia nepos, Fridericũ Austriæ ducẽ aduersariũ habuit, qui cum per octo annos bellum varia fortuna*

tuna gessit. Cæterùm Friderico capto & occiso Bauarus rerum potitur, pariq; temeritate Imperatorem se citra pontificis assensum appellat. Qua iniuria offensus Ioannes XXII. illi sacris interdixit: verùm homines iuxtà ac numina contemnens, Italiam mox petit: atq; in vicecomites ingratissimus, quorum ope adiutus præcipuè venerat, Castrutij filios pari improbitate, qui Gibellinæ factionis fautor acerrimus fuerat, paterno principatu exuit: Romæq; coronatus à Stephano Columnio, Petrum Corbariensem pseudopontificem creat minoritanæ familiæ vnum, quem & Nicolaum appellari voluit: & nequid ad serẽdas discordias malorum deesset, tyrannos in ijs oppidis quæ pontificij iuris erãt, priuat authoritate instituit, pontificem æmulatus, qui & ipse Galliæ Cisalpinæ multos authoritate sua regulos præfecerat: Imperij tandem anno XXXIII. cùm varia tentasset ad reconciliandam pontificis gratiam obijt.

CAROLVS IIII.

P*Rius quàm hic Imperiũ adiret, Germani principes Edoardum Anglum & Misnensem principem ac Guntherum montisnigri regulum Cæsares declararant. Cæterũ altero post alterum vita functo, res ad Carolum Boemum deuenit: qui Ioanne, Henrici Imperatoris filio natus adolescens adhuc egregiam in terra Italia patri operã nauarat: quo ab Anglis interfecto*

fecto ea acie qua Philippus Valesius Francorũ rex ab hisce profligatus est, Imperium adipiscitur: literis ac linguarum multarum cognitione instructus: sed qui Boemiæ suæ, quàm Germanis aut Italis consultum mallet. nam cùm Pragam (Boemiæ id oppidum totius regni metropolis) varijs operibus excoluisset, Imperij maiestatem adeò neglexit, vt coronam tantæ maiestatis autoramẽtum turpissima pactione acceperit ab Innocentio: qua cautum erat expresse, vt ab acceptis insignibus cõfestim Italia abscederet: additũ & grauius facinus, quòd Venceslaum filium adolescentẽ à principibus Germaniæ Cæsarem dici obtinuit exemplo maximè improbando. Imperauit annis XXXII.

VENCESLAVS.

A*Vo, patriq́; absimilis per ignauiam, ac socordiam Imperij res afflixit: afflixissetq́; diutius, nisi à fratre Sigismundo captus, mox etiam procerum consensu abrogato illi Imperio, Robertus Bauarus illi surrogatus esset. Hic Galeacium ex comite Mediolanẽsibus primus ducem dedit: quæ dignitas ad nepotes postea transijt, quoad res Insubriæ ad Francorum regem redijt. Præfuit annis* XXXII.

ROBERTVS BAVARVS.

C*Vm Vẽceslao suffectus esset Robertus Bauariæ dux, nihil ille antiquius habuit, quàm vt Florentino populo gratificaturus, ad com*

ad comprimendam Galeacij vicecomitis potentiam in Italiam trãſcenderet. Cæterùm ad Benacum Galeacij copijs congreſſus facilè repellitur: vnde mox ad Venetos deflexus, magno ab his honore excipitur: inde ſoluens incaſſum Florentinis adnitentibus, ne Italia excederet, in Germaniam retrò abijt, paci, religioniq́; vacaturus: vita functus eſt anno Imperij decimo.

SIGISMVNDVS.

OPtimum haud dubiè principẽ, ac nobiliſſimum Germania nobis imputet: & qui ſi ad pacis artes, quibus excelluit, parem belli felicitatem addidiſſet, Carolis & Othonibus æquari potuit: nam puer adhuc per Mariam vxorẽ ad Pãnonici regni ſpem euocatur, mox adoleſcens Venceſlao fratre, quòd parum vtilis haberetur à ſe capto, Boemiæ regnum hæreditarium aſſequitur: ſed & Alberto vita functo, omnium votis Imperator deſignatur. Hic igitur Pannonia potitus à Ludouici morte, cui Maria ſuperſtes filia fuit, duos ac XXX. regulos ſecuri percuti iubet, quòd regiæ puellæ aduerſati eſſent. Vnde illi tanta mox gentis inuidia conflata, vt poſt vxoris mortem captus, necandusq́; magis quàm aſſeruãdus, fœminæ, cuius maritũ ille interfecerat, ſit traditus: ille verò maieſtate oris & blanda oratione dimiſſus, hinc Boemiam petit, quam non ſine labore vix tandem obtinuit, longo ab his bello, ac difficili

ficili petitus, sæpe etiam acie ab his victus. Nec Italica expeditio vna alteráue in nos Taruisino agro peruastato felicior: nam Pippus eius dux, & ipse mox tota Venetia ac Foroiulio Venetis armis expellitur. Hinc quia grauius periculum à Turcis imminebat, qui iam magnæ Europæ parti sese insinuarant, Gallicis etiam Philippi Burgundi copijs accinctus, ab Amurate Turcarum principe graui prælio victus, castris etiam exuitur. Cæsis magna ex parte ducibus, & Philippo capto, ipse Byzantium fugiens, mox Venetæ claßis occursu, cui Thomas Mocenicus præerat, incolumis de fuga vix euasit. Quæ clades ignominiosiórne an funestior fuerit, haud satis explicē. Discordia certè nostra victor hostis Adrianopolim se recepit: & hæc foris. Quantum autem pace præstiterit, præter generis nobilitatem (quæ haud dubiè clarißima fuit, tot summorum principum serie) & præter insignem corporis proceritatem, ac Imperatoriam planè indolem, affuit illi liberalitas, ac munificentia, quanta in nullo antea principum: religionis ac pietatis augendæ studium incredibile: multarum etiam linguarum scientia, & in his linguæ Latinæ studium excelluit: quare doctos homines in primis fouit, & dignitatibus etiam amplis honestauit. Accusauit sæpe Germanos principes, q. Latinas odissent literas. A quibus repre

reprehensus quandoque, quòd doctos homines foueret, sed humiles genere: Ego, inquit, eos amo, quos natura alios antestare facilè voluit. Illud autem nulla vnquam ætas obliuiscatur, quòd triennium magnam Europæ partem ipse peragrauit, dum principes Christianos ac pontifices adit, quò schisma Christiano nomini calamitosissimum tolleretur. Nec alterius principis opera magis enituit in vera pietate vindicanda: quare ita effecit vt reiectis adulterinis tribus, qui Barionæ sedem inuaserāt, Oddo Columnius magno omnium consensu pontifex declararetur. Parem operā Eugenio in Basiliensi synodo tollenda præstitit, à quo tamen prius contemptim penè habitus, ac vix post sextum mensem quàm Senis fuerat, Imperij corona donatus est. Hic verò princeps egregius cùm sine virili prole decessisset, Albertum Austriæ ducem filiæ maritum, & vtriusq; regni hæredem reliquit anno Imperij vigesimoseptimo.

ALBERTVS.

NEmo vnquam maiore spe ad Imperiū venit. Et sanè conceptam animis hominum opinionem haud frustratus esset: siquidem toto biennio quo præfuit, Morauos ac Sarmatas, qui hodie Poloni sunt, intra suos fines quiescere compulit. Ptasconem Boemum factionis hæreticæ caput, ita attriuit, vt tota Boemia sibi cederet. In Turcas autem profectus Synderouiam

rouiam castellum ad Danubij ripam munitissimum obsidentes, dum copias in itinere maiores expectat, oppidani deditionem fecere: ipse Austriam repetens apud locum, cui Longauilla est nomen, dysenteriæ morbo confectus est, Ladislao filio superstite.

FRIDERICVS III.

PAcis atq; otij studiosissimus Fridericus extitit: quam tenore perpetuo annos quatuor ac L. (tot enim rerum potitus est) coluit, seu fatum id fuerit, quietiore Germania, quàm multis retrò actis ætatibus, seu prudentia verius id principis effecit. Ille verò nihil ab initio antiquius habuit, quàm tuẽdæ pacis studio, tumultus, qui oriebantur, sedare: quare & seditionem mouentes Austriales facilè compescuit, & bellum à Matthia Pannonum rege illatum composuit. Quinetiam in Flandros mouens, qui Maximilianum Cæsarem asseruerãt, recepto filio paucorum pœna contentus, omnem discordiarum fomitem sustulit. Ducta igitur Heleonora Lusitanici sanguinis, cùm in Italiam transcendisset, ad Nicolaum pontificem profecturus, ab eo nullo non honoris genere excipitur, illi & vxori corona Imperij imposita. Hinc Neapolim diuertit in Alphonsi gratiam, cuius Heleonora pernecessaria erat. Nec minore apparatu à Venetis (eius enim vrbis inuisendæ incredibili desiderio flagrabat) obuiam illi

itum: quos exinde summa semper amoris, ac beneuolentiæ significatione dilexit. Eius etiã opera Amedeus Allobrox, qui se pro pontifice gerebat, Basiliensi concilio innixus, in ordinem se redigit. Iterum Paulo pontifice priuati penè more voti reus Romam petijt: quo damnatus retro ad suos abiens, quiescente Germania, tandem Imperij anno quarto ac quinquagesimo naturæ concessit, Maximiliano filio Cæsare prius declarato.

MAXIMILIANVS.

SVpererat mihi Maximilianus Imperator, quẽ pater octauo antequàm moreretur anno, Cæsarem designandũ curarat: magnus bello princeps, & pace præclarus: cuius eximia bonitas, liberalitas summa, & Christianæ pietatis cultus præcipuè cõmendantur. Accedunt ad hasce animi dotes, oris probitas, statura quadrata, in qua tamẽ Imperatoria maiestas eluceat, corpus validũ, ac robustũ, idemq; laboris, atq; operis patiẽtissimũ, par victus frugalitas, & ex eo valetudo prosperrima. De hoc autem, cùm adhuc viuat, Tranquillũ, Plutarchumq;, ac veteres alios scriptores æmulatus, nihil est quod addam. Deus faxit, vt quod illũ agitare semper animo Vincentius Quirinus asserebat, qui legatum Venetum egit apud illum, summa cum laude, ex sententia conficiat: neq; enim iustius vllum est bellũ, quàm quod pro religione

sumit

sumitur: & ea denique vera, æternaq́; gloria principum nostrorum existimari debet, quam res præclaræ in hostes, fidei gestæ commendant.

TERTII ROMANORVM PRINCIPVM LIBRI FINIS.

*

IO. BAPTISTAE EGNATII IN SVETONIVM ANNOTATIONES.

EGNATIVS LECTORI.

ON abre futurũ existimaui, quãdo hoc totum industriæ dicatũ est à me bonis ac literatis viris, si quos locos aut in melius emẽdaui, aut dilucidius explicaui, subnecterem, eosq́; nullo maiore verborũ apparatu, aut copia publicarem: tum quòd nec otij satis erat longè maioribus districto: tum quòd ab ostẽtatione semper absfui: quæ cũ in omni re odiosa sit, tum in rebus paruis odiosissima esse iure solet. Accedit ad hæc, quòd doceri tantũ lectores hoc tẽpore volui, quos eo mihi æquiores futuros arbitrabar, quò maturius illos dimisissem, properantes videlicet & in hæc, vt

ex iusto itinere viatores, otij causa diuertentes.

EX D. CAESARE.

FOrum de manubiis inchoauit, cuius area super H-S millies cõstitit. *Tametsi Latini scriptores ad hanc diem corruptissimi magna ex parte sint: quædam etiam adeò obscura, vt nec ab eruditioribus intelligi queãt: ea tamen pars, quæ ad numeros spectat, & corruptissima ad nos transijt, & nullis adhuc satis cognita, aut percepta videri poterat. Attulit autem huic malo opem primus (quod ipse sciam) Leonardus Portius, Vicentinæ nobilitatis præcipuum decus, libello iam ab hinc quinquennium huic vni rei destinato: in quo summa breuitate, & diluciditate priscos numeros, argenti & auri vsum apud veteres, numismata, & eorum pretium ac nomina attigit. Quæ palma tanto illum illustriorem fecit, quanto res obscurissima illustrata eius opera plus negotij habuit. Quotus enim quisque ex ijs, qui humaniores literas profitentur, fuit, qui rem tam perplexam attingeret? Quis cùm ad hanc partem venisset, aũt codicum fidem non requireret, aut rem omnem planè non dissimularet? sed nec ipsi autores satis constantes erant: & notæ, rerumq́; vocabula sic vel corrupta, vel perplexa, vt desperata semel re, iam neglectui haberetur, patrocinante sibi adinuicem multorum inscitia: quæ tacito præiudicio summam*

causæ

causæ difficultatem prætendens, Areopagitarum more in centum annos rem acquirendam pronuntiaret, vt huiusmodi cũctatione nec ipsa se proderet, & differendo inexplicabile negotium relinqueret. Nos igitur, vt ingenuè fateamur, Portium secuti, mille H-S. *non millies legendum existimamus: quoniam ea summa fidem omnem excedat: nam si millies* H-S. *legas, erit tanta pecuniæ vis profusa, vt iniri ratio vix possit: sed & à Plinio dissentiet, qui de hac Cæsaris magnificentia loquens, ita scripsit: Pyramides regum miramur opera, cùm solum tantum foro extruendo* H-S. *mille ducentis Cæsar Dictator emerit, hoc est,* XXX. *aureorum nostratium. Qua de ratione aliâs inferius.*

Idem Tranquillus sic de triumpho Cæsaris scribit:

Ascendítque Capitolium ad lumina, XL. elephantis dextra atque sinistra lychnos gestantibus. *Nos pro lychnis, lychnuchos substituimus, & veterum codicum fidem secuti, & vim verbi. Primùm enim vsitatum hoc Græcis est verbum, Athenæi autoritate, quòd lucernam significet, vel Alexidis comici poëtæ testimonio Midone:*

ὃς πρῶτος εὑρὼν μετὰ λυχνούχου περιπατεῖν
Τῆς νυκτὸς, ἧμ τις κηδεμὼν τῶν δακτύλων.

Hoc est,

Qui nocte lychnuchum ambulãs gessit manu,

Profectò digitis plurimum is cauit suis.

Nec Lucretius aliud innuit pulcherrimis illis versibus:

Si nō aurea sunt iuuenū simulacra per ædes,
Lampades igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis vt suppeditentur,
Nec domus argento fulgens, auróq; renidet,
Nec citharis reboant laqueata, auratáque templa.

Hæc verò nominū forma vsitata Græcis: vnde ceruchon, sceptuchon, ophiuchon. Iam & C. Pli. lychnuchos pensiles dixit, quod & Hermolaus noster agnoscit, vetere etiā lapide suffragante hoc titulo: Panthei cum suis Paregeis, & Cupidines duo cum suis lychnucheis. Quod monimentum cùm primus obseruasset Politianus, vir eruditione multa, Tranquilli locum primus (vt opinor) emēdauit: quare Crinitus docti & probi viri officio functus, veteri possessori fundum vendicauit, non multorum more.

Cōuētibúsque peractis Rauēnę substitit.

Citantur à commentarijs in ostentationem veterum autoritates, nec tamen satis eruditè adhuc (quod sciam) quid sit peragere conuentus explicant. Nos ne non omnia communi demus vtilitati, peragere conuentus nihil aliud esse contendimus, quàm iurisdictionem legitimam absoluere per oppida ad id destinata: quæ quan-

do in ea statis temporibus conueniretur à prouincialibus causa iuris sui persequendi, conuentus dicerentur. Repræsentant autem hunc morem anno vertente religiosi fratres, capitula appellantes: repræsentant etiam maximè omnium Galli parlamentis iam quatuor institutis, quorum præcipuum vrbis amplitudine & autoritate Parrhisiense habeatur. Iam & veterum fuere vxoriæ stipulationes, quæ conuenire in manum per coemptionem dicerentur, de quibus aliâs.

Quid illud quod postea sequitur? Sed ante alias dilexit Marci Bruti matrem, cui & proximo suo Cõsulatu sexagies H-S. margaritam mercatus est. *Quæ summa centum quinquaginta millia nostrorum aureorum facit, quando ille Cleopatræ vnio centies* H-S. *æstimatus sit, id est, aureis ducentis quinquaginta millibus nostratibus.*

Sequitur nõ longè ab hinc locus, vt maioris corruptionis, sic etiam industriæ, cùm hactenus ita sit lectum: Sed maximè dilexit Cleopatram, cum qua & cõuiuia in primam lucem protraxit, & eadẽ naue, thalamóq; penè Aethiopia tenus Aegyptum penetrauit. *Vbi pro thalamóq;, thalamego legẽdum esse nulli dubiũ esse poßit. Est autẽ thalamegus nauis à Philopatore Aegyptio rege primùm fabricata, qua Nilum, & Aegypti fossas naui-*

garet, eo vsu, vt intra thalamũ in regia sibi esse videretur, magnitudine semistadij, latitudine cubitorum triginta & amplius, nec longis nauibus, nec rotundis omnino similis, prora puppiq; duplici, fundo lato planóq;, quali forma fluuiatiles sunt fere omnes. Strabonis interpres thalamiferas naues hasce appellauit, quibus Aegyptij frequenter vterentur solatij causa. Visitur & Venetijs in patria nauis huic Aegyptiæ persimilis, cui Bucẽtauro est nomẽ, qua princeps & Senatus vehi solent, occursuri principibus viris, augustissima specie. Plinius septimo, vittatæ nauis meminit, quã Græci, & Sophocles in primis (vti opinor) ποικιλοςόλον dixere, quæ & ipsa maiore ornatu spectaretur, qua ferunt à Dionysio Platonem exceptum, honoris gratia.

Nec illud omittendum est, in quod fœdissimè lapsi sunt interpretes, vnius literæ additione: vbi enim aquilifer legẽdum erat, aquilifero legerunt. sensu nullo, pariter & inepto. Tu itaq; ita leges: Vt aquilifer moranti Cæsari cuspide sit minatus: *eo sensu, vt cùm Cæsar inclinatam aciem restituere omnino vellet, tanta constantia fugientibus obstiterit, vt aquilifer detinenti eum Cæsari cuspide sit minatus, & alter in manu detinentis signum reliquerit.*

Illud est quod commentarij aut non obseruauerunt, aut minus intellexerunt, vbi de auro prom

promercali Tranquillus agit, occupato altero ex his in vi verbi explicanda, nec sensum satis attendente. Quid igitur est, quòd Tranquillus dicat tanta auri copia abundasse Cæsarem, vt ternis millibus nummûm aurũ promercale per Italiam prouinciásq; diuenderet? an quaternis millibus legendum est, vt argenti proportio ad aurum decupla fuerit? quaterna enim millia nummûm argenteorum, centum aureos nostrates valent, non tamen solidos, id est, dempto lagio, vt verbum hoc vsurpem vulgare: an ternis omnino millibus tueare? vt hac ratione tria nummûm millia septem libras, & selibram conficiant, id est, septuaginta quinque Venetos aureos, vt tantam auri vim ex Gallicis spolijs Romæ inuectam putes, vt auri pretium imminueretur, argenti cresceret. Nostra autẽ ætate auri mirum in modum creuit pretium, vt propè Plinianam analogiam æquet, qui eam proportionem argẽti ad aurum facit, quæ est quindecim ad vnum, cùm iusta videatur ea, quæ est duodecim ad vnum.

Veteranis legionibus: *quæq; sequuntur. Hic locus mutilatus videri potest, vel Appiani lectione: ille nanque de Cæsare Dictatore loquens, Statim, inquit, post triumphũ quæcunq; exercitui pollicitus fuerat, ampliore adhuc pecunia exoluit: militi drachmarum Atticarum quina millia, turmæ ductori bis totidem, tribu-*

nis militum, equitibúsque duplo maius, ad hæc singulis ex populo minã vnam Atticam. Hæc Appiani verba dissentire à Tranquillo maximè videntur, non quòd in populi congiario non conueniant: mina enim Attica, id est, argentea libra Romana quadringentos nummos H-S. valet, id est, denarios centum: reliqua adeò discrepant, vt quod Appianus quina millia drachmarum militi data à Cæsare dicit, equiti duplo maius, Tranquillus de pedite reticeat, de equite non conueniat: nam ex Appiani sententia dena millia drachmarum data equiti necesse est, quæ Tranquillus ad sena millia reducit. Nec mirum videri debeat, quod de magnitudine militaris donatiui referimus, cũ Plutarcho autore, Antonius triumuir quina millia drachmarũ singulis militibus post aciem Philippensem dederit.

Inoleuit & ille iampridem error Tranquilli codicibus, nec satis à commentariis animaduersus, vt vbi Attilij Electra citatur, Accij legeretur. Fuit autem vetus comœdiarum scriptor hoc nomine satis celebris, quem tamen vt duriusculum Cicero in epistolis ad Atticum incessit. Sed & Licinius scriptorum ferreum appellare solitus est, quòd dum tragœdias ex Sophocle in Latinum verteret, duriorem se præstaret. Scripsit autem hic Electram ex Sophocle, vnde carmina illa in interfectores cantata

Tranq

Tranquillus scribit. Volcatius Sedigitus Attilium poetam comicum maximè laudat, qui nescio an hic fuerit.

EX AVGVSTO.

SEnatorum censum ampliauit, ac pro octingẽtorum millia summa duodecies H-S. taxauit. *Ingenui, inquit ille, est hominis fateri, per quẽ didiceris: & me hercule hũc locum perobscurũ, nec vlli, quod legerim, cognitum, Budæus ex Gallia vir à secretis regis primarius feliciter attigit: cuius eo libentius mentionem facio, quòd annotationibus suis in Pandectas antea satis celebris, & tralationibus quibusdã Plutarchi nobilis, nuper editis quinque de Asse & partibus eius libris adeò clarus euasit, vt nõ poßit non summopere ab omnibus cõmendari: qui duodecies* H-S. *& cẽties & millies differre plurimũ à duodecim, centũ, & mille docuerit. Cuius sententiã eò libentiùs sequor, quòd non minus doctrinæ præ se fert, quàm candoris. Erit hic igitur sensus, vt Augustus princeps ab octingentis* H-S. *quæ summa antea census erat senatorij, ad mille ducenta reduxerit.*

Stephanionẽ Togatarium. *Vide ne multo melius Togatarum legas, & intelligas actorem, vsitata loquendi figura, & Latina.*

Etiam sparsos de se in curia famosos libellos nec expauit. *Famosi libelli qui, qualésue sint, quáue afficiendi pœna, qui eos factitant*

tant, Iuriscõsulti libro Digestorũ XLVI. *illud ex eorum lectione non prætermiserim. Verba Vlpiani sunt ex eodem libro: Hæc autem sunt ferè, quæ ad infamiam alicuius fiunt, vt puta, si quis ad inuidiã alicuius veste lugubri vtatur, aut squallida, aut si barbam dimittat, vel capillũ submittat, aut si carmen conscribat, vel proponat, vel cantet aliquid, quod pudorẽ alicuius lædat. Sed & Pauli verba ad hanc rem spectantia, quia digna memoratu sunt, subnectam: Eum qui nocentem infamauit, non est bonum & æquum infamari: peccata enim nocentium nota esse, & oportere, & expedire. Primus autẽ Augustus cognitionẽ hanc sub specie legis eius, quæ de læsa maiestate quærit, exercuit.*

Tyberiũ in foro lege curiata adoptauit. *Parco libenter viuentiũ nominibus, libentius autẽ mortuorum. Citantur nanq; à cõmentarijs paßim autores, qui curiatæ legis meminerint, nec tamen quid illa sit, tandem explicatur. Tu ex selectis nostris in Ciceronis epistolas, quæ primus ipse (quod sciam) ediderim, pete, nec enim iniucunda fuerint.*

Verùm adhibito honoribus modo, bifariã laudatus est, pro æde D. Iulij à Tyberio, & pro rostris veteribus. *sic hactenus omnes. Tu ita castigabis, & pro rostris sub veteribus. Qui locus erat in foro, queadmodum & sub nouis. Vtriusq; autẽ loci meminerunt veteres*

res autores. Plinius libro 35. Hinc & ille iocus Marci Craßi agentis, sub veteribus. & inferius, Mœniana, inquit, operiebat Serapionis fabula sub veteribus. Plautus: Sub veteribus ibi sunt, qui dant, quiq; accipiunt fœnore. De loco autem qui sub nouis dicebatur, Marcus Varro, Sub nouis, inquit, dicta pars in foro ædificiorum, quod vocabulum eius peruetustum, vt noua viæ, quæ via iamdudum vetus est. Liuius quoque, Filiam Virginius seducit ad nutricem prope Cloacinam, ad tabernas, quibus nunc nouis est nomen.

Legauit populo Romano CCCC M. Tribubus XXXV. H-S. Prætorianis militibus singula millia nummorum. *Hic locus, qui Augusti principis legata cõtinebat, admonere quemuis vel oscitantem poterat, maximam esse summam pecuniæ, quæ populo, quæ'ue plebi Romanæ legaretur: nam populo, id est, patribus, equitibus, & honestioribus plebeijs (hoc enim nomine hosce contineri, vel illa vsitata loquendi forma Senatum populúmque Romanum ostendere potest) legatum est ab Augusto* CCCC M. H-S. *id est, decies centena millia aureorum nostrorum, quod nos millionum dicimus: plebi autem, id est, infimis planè hominibus, & mendicioribus* XXXV. *id est, octoginta septem & amplius aureorum nostratium. quod & Taciti verba in primo historiarum*

planè

planè significant, cùm scribit legata non vltra ciuilē modū, nisi quod populo & plebi CCCCM. XXXV. *prætorianarum cohortium militibus singula nummûm millia, legionarijs autem cohortibus ciuium Romanorum trecenos nummos viritim dedit. Quinetiam illud quod sequitur:* Professus non plus peruenturum ad hæredes suos, quàm millies & quingenties. *si ad summam nostram deducas, facient tricies octies & quinquagies millia aureorum nostrorum:* quamuis XX. proximis annis ex amicorum testamētis percepisset trecenties millies: *id est, triginta & amplius milliona.*

Prius quàm ab Augusto principe salubri magis, quàm ambitioso, discedat oratio facturum me operæ pretiū existimaui, si cursim legionum numerum, & prouinciarum præsidia, reges socios, Imperij amplitudinem ex Taciti historiarum libro quarto hîc adnectere, vt diligentioribus etiam satisfiat. Ille igitur in hunc sensum: Italiā binæ classes infero superóq; mari vtraq; præsidebant, Misenensis & Rauennas: sed & rostratæ naues ad Actium captæ, eam partem Italiæ tuebantur, quæ in Galliam Narbonensem vergens Alpes maritimas, & Foroiuliensem coloniam spectat: legiones autem iuxta Rhenum, quæ Gallos, Germanósq; coercerent, octo: robur ferè Imperij, cùm Hispaniæ tres tantùm haberent. Africa quoq;, nisi quæ Iuba rex

Maur

Mauros dono acceptos regebat, duas habuit. Aegyptus totidem: quicquid verò terrarũ tractus mari nostro, & Euphrate amne cingebatur, vastóq; terrarũ sinu ambiebatur, quatuor legionibus parebat, regibus Hibero & Albano socijs. Hinc rursus Europa, quà Thracia, & Illyricũ magna ex parte protendebatur ad Danubij ripam, sex legionibus attinebatur: hoc ordine, vt Pannonia duas, duas Mœsi, totidem Dalmatæ haberẽt, cùm in vrbe proprius miles Latio Hetruriáque ferè delectus, duodecim cohortes, tres vrbanæ, nouem prætoriæ suis castris attinerentur, vt interim per prouincias idoneas sociæ alæ, & cohortiũ auxilia non deessent, variãte earum numero ex rerum vsu. erat igitur triplex classis parata, legiones autem numero septem & viginti, præter auxilia ferè sociarum gentium, ac regum totidem.

EX TYBERIO.

NAm & seruus Agrippæ Clemens nomine. *De hoc Clemente sic ferè Tacitus secũdo, Audacia seruitij propè ciuilia arma resumpta, cũ Agrippæ Posthumi seruus Clemens nomine in Planasiam vectus Agrippam inde abducere, atque ad Germanicos exercitus comitari statuisset: sed onerariæ nauis mora præuentus, interfecto statim Agrippa, cineres eius furatur: seseq; intra Hetruriæ secreta abdens, Agrippam esse simulat, cui nec forma,*

ma, nec ætate absimilis erat. Qui rumor per Italiam vulgatus, cũ ancipitem, anxiúmq; Tyberium maximè haberet, eandem per Salluſtij Criſpi clientes duos vinctus ad Tyberium ducitur, à quo interrogatus quomodo Agrippa factus eſſet: & tu, inquit, quomodo Cæſar? quem Tyberius clàm necari iuſsit, nec de autoribus amplius quæſitum.

Et duplex ſeditio, in Illyrico & Germania. *Seditionẽ in Illyrico, autore Tacito, Percennius quidam Theatralium operarum dux mouerat acerrimam, cùm milites in ſingulos dies ſingulos denarios peterent, cùm antea denos aſſes accipere conſueſſent: peterent etiam, vt ſextuſdecimus annus ſtipendiorum finem faceret, nec vltrà ſub vexillis haberetur, néue in alia caſtra tralato militi, præmiũ pecunia ſolueretur, quando prætoriani, qui binos denarios acciperent, poſt ſextumdecimũ annum militia defungantur, nec tamẽ tantum periculorum, aut laboris adirent. & paulò pòſt: Tyberium latitantem, & ad ſingula pauitantem, nuntij frequentes perpulere, vt Druſum filium cũ primoribus ciuitatis, & cohortibus prætorijs dimitteret. qui profectus, & variè iactatus, vix tandem militũ animos Percennio & Vibuleno autoribus cæſis leniuit: relictis enim caſtris in hybernà cõceſſere. & mox idem autor addit: Eadem cauſa Germanicos exercitus eodem ferè tẽpore*

turbauit, petebant & illi mißionen & præmia. Nec prius sedari animi eorũ pctuere, quàm vicena stipẽdia meritis mißio sit data, qui sena dena, exautorati. Quinetiam miles in seipsum sæuijt, neque non in ipsum Germanicum, donec ablegata Treuiros Agrippina vxor animos eorũ mutauit: sic inferioris exercitus Germaniæ placatus, superioris miles maiore mole, quò grauiora in centuriones, in legatos Populi Romani ausi fuerant: nam Munatiũ Plancum aggreßi, qui legatus à Tyberio venerat, non prius dimisere, quàm ille aquilam complexus religione se tueretur: ac ni Calphurnius centurio subsidio affuisset, raro etiam inter hostes exemplo legatus Populi Romani in castris, deorum aras suo sanguine maculasset. Eos tandem Germanicus contracto exercitu, cùm pararet inuadere, contumaces, literis prius ad Cecinnam misßis admonet, sibi consulant, & resipiscant: quod nisi faciant, & autores seditionis tollant, venturum se cum exercitu, & vsurum promiscua cæde. Quæ literæ occultè signiferis, & aquiliferis lectæ perpulere legatum, vt statueret tempus cædis: sæuitúmque paßim, quasi ciuili bello in sontes & ignaros, nec satis noscentes, quod cædis initium, aut quæ causa quiue finis foret, donec castra ingreßus Germanicus; oratione habita, cùm satis expiatum diceret, eos in hostes duxit: vnde piaculum furoris sumerent, &

hostes Romani Populi cædendo, & vulnera in piis pectoribus accipiendo. Hæc pluribus ex eo autore addenda curauimus, quò tota hæc pars clarior, illustriorq; fieret.

Libonem ne quid in nouitate acerbius fieret. *Is Libo è familia Scriboniorum fuit, vnde et Scribonius cognomine dictus, qui per Firmium Catum Senatorē amicitia simulata deceptus, cùm magos super Imperio consuleret, & Chaldæorum promissa, somniorumq; interpretes scrutaretur, dum proauum Pompeium, amitam Scriboniam Augusti vxorem iactat, per eundem Catum post plures testes repertos, qui conscii forent, ad principem defertur, maximè Iunii cuiusdam indicio, qui tentatus fuerat, vt vmbras infernas carminibus eliceret. Ipse igitur Libo, cùm Tyberius eum blandè interim appellaret, non vultu, non verbis commotior, quinetiam conuiuio adhiberet, & pratura ornaret, tandem Senatus iudicio condemnatus, seipsum cùm omnia prius tentasset, apud Tyberiū necauit. factúmq; s. c. vt mathematici Italia pellerentur. Idem Tacitus secundo.*

Q. Haterio. *Is cōsularis vir, in Senatu decreti faciundi autor fuit, ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent, néue serica vestis viros fœdaret: qui familia Senatoria ante excessum Tyberii decessit, eloquentia, quoad vixit, celebrata, cùm tamen exigua scripserit, quippe qui*

impetu

impetu magis, quã cura valeret: nã vt in aliis studium ac meditatio plurimum valet, sic Haterij profluens illud, ac canorum cum ipso obijt.

Religiosas vestes cum instrumento omni comburere. *Qui vestas legendum admonent, nimis anxiè, ne dicam superstitiosè, rem satis apertam in disquisitionem vocant.*

Aboleuit & vim, moresq; asylorũ, quæ vsquam erant. *Commẽtarij ex ijs, quæ videre, legeréque potuerunt, non pauca: nos ex eodem Tacito omnia planiora faciamus. Ille igitur tertio in hunc ferè sensum: Cùm cresceret Græcas per vrbes licentia asyla constituendi, quæ seditiones in dies alerent, placitum est, vt singulæ ciuitates iura, ac legatos mitterent: & cùm multi venissent, qui summo studio certarent, fesso Senatu coram multitudine res ad consules relata. factumq; s. c. quo modus præscriptus singulis est. Iussiq; ipsis in templis aras facere, neu religionis prætextu turbulentissima natio seditionibus fomenta præberet.*

Maraboduũ & Rhascupolim. *De Rhascupoli Thrace ex eodem Tacito copiosius hauries. Is autẽ Maraboduus diu apud Sueuos rerum potitus, magna apud suos gloria, mox Catualdæ iuuenis inter Gotthones nobilis, vi pulsus, ad Cæsaris misericordiã fugit, transmissoq; Danubio magnifica de se in Senatu oratione habita, qua se Pyrrho & Antiocho regibus*

æquaret, Rauennæ inglorius cõsenuit, nimia viuendi cupiditate imminuta vetere gloria.

Asellio Sabino H.S. ducẽta. *Hæc summa quinq; millia aureorum nostratium valet.*

Atalante tabulã, in qua Meleagro illa ore morigeratur, legatã: vt si offenderetur, pro ea decies H-S. acciperet. *Decies H-S. nõ dena sestert. significãt, sed decies cẽtena*

Publicè munificentiã bis omnino exhibuit proposito millies H-S. *Hæc summa quinq; & viginti centena millia facit nostratia, id est, duo milliona, & dimidium.*

Satis Constat Cn. Lẽtulum Augurem. *Is est Lentulus, qui cõsularis vir triumphalia ornamenta de Getis retulit: primò pauper, dein adeò opulentus, opibus innocenter comparatis, & modestè habitis, vt quater millies sestertiûm possederit.*

Condemnatã & generosissimã fœminam Lepidam in gratiam Quirini cõsularis prędiuitis, & orbi. *Tacitus tertio: At Romæ Lepida Aemilia familia nobilissima, L. Syllæ, & Cn. Pompeij proneptis, defertur ad principem suppofuisse partum Quirino coniugi, quinetiam obiecta adulteria, & venena, cõsultíq; Chadæi de Cæsare. Tandem damnata illa magna Quirini inuidia, prægrauãte Tyberio, sed dissimulante, aquáq; & igni interdictum:*

Scauri gratia factũ, qui filiam ex Lepida genuerat. Et paulò pòst: Celebratum est Sulpitij Quirini funus exequijs publicis. Tametsi nihil ille ad Sulpitiam familiam pertineret, qui Lanuuij ortus modicis parentibus & opibus militia clarus, & vehemẽs ingenio, consulatum sub Augusto meruerat: mox Cilicũ castellis expugnatis, triumphi insignia meritus, C. Cæsaris in Armenia comes, & Tyberij cultor, dum Rhodi ageret, huic principi charus præpotente senecta, sed apud populum accusatione Lepidæ, & sordibus inuidiosa.

Etiam causam mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatum Syriæ creditur. *Is Piso Germanico datus est à Tyberio comes & legatus, qui cum Placina vxore adeò apertè simultates cum Germanico exercuit, vt repertæ sint reliquiæ solo, ac parietibus erutæ humanorum corporum, tabulæ etiam plumbeæ, quæ deuotiones ac carmina in Germanicum continerent, donec accusantibus Trione & Veranio, acerrimè autẽ omnium Vitellio, iudicio Senatus damnatus est, magis assentiente Tyberio, quàm approbante. Piso post damnationem domi inuentus perfosso iugulo, iacente humi gladio, concessa Plancinæ vxori incolumitate ob preces Augustæ, & filio in decem annos relegato. Diuersus ab hoc fuit L. Piso, qui curator vrbis sub Tyberio principe fuit, biduo, duabusq́; noctibus per*

potationem cōsumptis clarus: cuius (nisi fallor) constantiam & autoritatem in Senatu maximè Tacitus commendat.

Statuæ quidā Augusti caput depresserat. *Tu emendato, dempserat. Idem Tranquillus in Caligula, Diuinam maiestatem asserere sibi cœpit, datóque negotio, vt simulacra numinū religione & arte præclara, inter quæ Olympij Iouis, apportarentur è Græcia, quibus capite dempto suum imponeret.*

Seianum res nouas molientem. *Is eodem Tacito genitus Vulsinijs est, patre Sei Strabone equite Romano, & à prima iuuenta C. Cæsari Augusti nepoti percharus. Aduersa fama quasi Apicio stuprum corporis vēdidisset. mox defuncto C. Cæsare, Tyberio miris artibus insinuatus, adeò principem sibi obnoxium fecerat, vt callidissimum & obscurissimum alijs, sibi vni incautum reddiderit: laboris patiens, audaciæ nimiæ, simulator iuxtà & dissimulator: pro pudore, quem palàm ostentaret, immensa opum libido, nec minus criminando, quàm adulādo principi, & largitione ac industria interdum acceptus. His artibus sene circumuento, primò Drusum Tyberij veneno tollit, dato per Lygdum spadonem, vxore etiam Liuia auxiliante, quæ illi per stuprum cognita fuerat: inde in Agrippinam & eius liberos conuersus tacitis eam criminationibus inuoluit, vt tandem*

relega

relegatam Tyberius interfici iußerit cum Nerone filio, donec ille ijsdem petitus artibus cum filijs enectus sit, quorum corpora in Gemonias sint abiecta.

Nam Charidem. *Tu Chariclem emẽdato, de quo sic Tacitus: Erat medicus arte insignis, nomine Charicles, magis ad consilium, quàm ad vsum medicinæ, quam princeps omnino negligeret, familiaris. Is veluti negotium suũ curaturus, dum commeatum petit, venas pertentat. nec fefellit Tyberium, qui offensus ac eò magis iram dißimulans, instaurari epulas iubet, eásque protraxit, quasi honori proficiscentis amici id daret.*

Pars terram matrem. *Perbellè faciunt verba Plinij ex secundo ad hunc Tranquilli locum, quæ & subnectenda censui: Sequitur terra, cui tantum nomen præcipuæ venerationis indidimus, matrem appellantes: cuius numen vltimum iam nemini imprecamur, rati graue nimis, ac noxium: ac si nesciamus irasci nunquàm solere, quæ sola natos homines excipiat, exceptos alat, & editos sustineat: nouißimè, cùm cætera nos omnia deseruerunt, vna adhuc complexa visceribus suis, tanquam à reliqua natura neglectos, retinet, nunquàm efficacius pietatem maternam ostentans, quàm cùm sacros nos morte etiam faciat.*

EX CALIGVLA.

LEgiones vniuersas excessu Augusti nuntiato. *Satis constat eodem Tacito, cùm Imperium Germanico omnes assererent concionanti, illum quasi scelere suo contaminatũ præcipitem tribunali desiluisse, ferrumq; in pectus adegisse, ni proximi sublatam in vulnus dextram retinuissent, tametsi nõ defuerint, qui hortarentur vt feriret: quinetiam Clausidius quidam miles strictum gladium obtulit, addẽs vteretur eo qui acutius penetraret. Verùm composita seditione, in Germaniam ducto exercitu, bis acie Germanos vicit. Varianos milites sepulturæ mandat. Arminium præcipuæ apud Germanos famæ propter cæsum Quintiliũ cum legionibus adeò fatigat, vt liberator ille Germaniæ pulsus, profugúsque tandem propinquorum insidijs petitus occubuerit.*

Omnes Germanico corporis, animíq; virtutes. *Nihil dici verius potuit: nam præter summam eruditionẽ, ingeniúmq; ad poeticen etiam factum, summa in eo comitas erga socios fuit: in hostes mansuetudo, quos vicisse, & ad pœnitentiam versos satis habuit. His accedebat forma corporis egregia, visu, audituq; iuxtà venerabilis. Dum fortunæ Imperatoria maiestatem retinet, inuidiam tamen & arrogantiam euitaret. Quare non Romanorum solùm ingẽti luctu, sed prouinciæ, & circumiacentium populorum*

lorum & hostium decessit. Tacitus.

Cordi Cremutij. *Tacitus: Cornelio Cosso, & Asinio Agrippa* COS. *Cremutius Cordus postulatur nouo, ac tunc primùm audito crimine, quòd annalibus, quos ediderat, dum Brutum, Caßiumq; laudat, Romanorum vltimos eos appellasset. Accusatores autem erãt Satrius Secundus, & Pinarius, ex intimis Seiani, quæ res exitiabilis reo erat. Cremutius igitur cùm se coram Senatu defendisset, inde egressus vitam abstinẽtia finijt: censuere patres libros per Aediles cremandos. Sic dum ingenium Cordi puniunt, maiorem illi gloriam astruxere.*

Cum lege Luciana apparatum circi. *Emendauimus ex codice manu scripto, cùm elegantiam apparatus circi prospicere pauci ex proximis mœnianis possent: magna commentariorum socordia, qui rem nòn aduerterint.*

Datóque negotio, vt simulacra numinum religione & arte, inter quæ Olympici Iouis apportarentur egregia. *Par error cum superiore: Quis enim non videre potuit non egregia, sed è Græcia legendum?*

Quin & subinde iactabat exquisiturũ semel fidiculis de Cæsonia. *Et hîc videre debuerãt, se vel, non semel legendum, vel semet, id quod codices manu scripti habeant.*

Vicies ac septies milies H-S. Tyberij Cæsaris. *Hanc summã ingentẽ, ac supra fidem*

esse nemo dubitare potest, qui Tyberij principis tenacitatē, & opes Imperij Romani per tot annos ab eo congestas, & prodigum Caligulæ ingenium æstimare non velit. Vicies igitur septies millies H S. si ad numisma nostrum rediges. sexagies septies millies mille aureos nostrates facit. Græci sex millia septingentas & quinquaginta myriadas aureorum dicerent.

Nec dicēdi finem factum, quo ad tredecim gladiatores H-S. nonagies ignorāti addicerentur. *Hunc locum dum imprimēdum curarem, non satis aduerteram: nunc licendi finem factum, scribēdum admoneo. Quid sit autem liceri, & quo sensu hîc accipi poßit, nemo non (vt opinor) statim aduerterit. nonagies autem H-S. est summa pecuniæ nostratis ducenti viginti: quinq; mille aurei Veneti.*

Cassius Chærea. *Hic ille est, qui centurio Germanici exercitus, seditione, quam mouerāt excessu Augusti nūtiato, cùm eum peterent ad mortem milites, vti reliquos centuriones, audacia singulari per medios ferro sibi viam patefecit, vnde & salutem adeptus est, magna centurionum aliorum parte cæsa.*

EX CLAVDIO.

Legatóq; non amplius, quàm octingentorum H-S. prosecutus. *Multi, vel apud hunc vnum autorem erant loci, vnde admoneri poterāt differentiæ in numeris, nisi planè con*

nè conniuerent: nam hîc octingenta sestertia modicum legatum Augusti principis apparet: plus autem vicies H-S. quod infrà à Tyberio legatum dicat: multò autem plus octogies H-S. quod initu noui sacerdotij coactus est impendere, ex quo ad tantam rei familiaris angustiam decidit, vt in vacuum lege prædiatoria venalis diu pependerit.

In delibatorio. *Adeò iam notum esse poterat, quid diribitorium sit, aut vnde dictum, vt qui delibatorio legant, parum certè vidisse dici iure possint: nam & Dion in historijs Latinum nomen hac appellatione dixit. Iam verò & diribitores pro diuisoribus pecuniarum Ciceroni notius est, quàm vt explicari latius debeat. Est autem diribitorium publicæ ædes, in quibus exercitus recenserētur, & stipendia militibus diriberentur, id est, distribuerentur, in quibusdam Italiæ locis etiam vsitatæ.*

Constituit pro conditione cuiusque ciuis vacationem legis Papiæ Poppææ. *Quæ lex esset Papia Poppea, vndéue dicta, mox planius. Illud interim admonere lecturos hæc volui, corruptam hactenus Tranquilli lectionem vno, alteróue loco simili, nec legem Pompeiam legendum, sed Papiam Poppæam iunctim: in quo non possum non mirari negligentiam multorum, qui sine testibus in causa dubia & incerta in forū descendāt. Fuit igitur*

Poppæus

Poppæus Sabinus cõsularis, ac triumphalis vir insigni memoria: auus maternus Sabinæ Poppææ. Vnde illa etiam dicta Poppæa, nam patrẽ Ollium honoribus nondum functum amicitia Seiani sub Tyberio peruerterat. Hic igitur sub Augusto principe legem seuerißimam de maritandis ordinibus tulerat, qua sexagenarij tantùm non tenerentur, cui capiti postea à Claudio abrogatum infrà Tranquillus asserat. Hæc autẽ iunctim Papia Poppæa dicta videtur, quòd cùm Papius legem contra adulteros tulisset, ac de matrimonijs etiam sanxisset, cuius & Ausonius præter alios meminerit, Sabinus Poppæus eandem retractarit, grauioribusq; pœnis additis, sanxerit frequentanda matrimonia. Vnde & lex posteà à primo autore Papia dicta, posteà de Sabino Poppæo, Papia Poppæa iunctim appellata est, quam senior August. post Iulias rogationes incitandis cœlibum pœnis, & augendo ærario sanxerat. Hanc verò legem Tacitus frequenter citat, maximè in tertio. Admoneri etiam poterant saltem infra legem hanc non de ciuitate, aut aliquo iure alio, quàm de maritandis ordinibus agere, cùm Tranquillus dicat capiti legis abrogatum à Tyberio, quasi sexagenarij generare non possent. Cæterùm instituti nostri non est, acrius aliorum errata castigare, & eorũ maximè, qui in Tranquillum scripsere commentaria: quorum alter adeò breuis,

est

est, vt etiam intra commentarij leges constiterit, alter adeò redundans, vt fabulari sæpe videri poßit: ita fit, vt aliud agendo malè interdum agat: verùm ipsi viderint.

Capiti Papiæ Pompeiæ legis. *Idē error: atq; ideo ad superiorem normam redigendus.*

Aulo Plancio etiam ouationem decreuit. *Hic est ille Aulus Plancius, qui consularium primus Britanniæ præpositus est, bello egregius: is redacta paulatim in prouinciæ formam proxima insulæ parte, Ostorio Scapulæ Imperium decedens reliquit. Cuius & Tacitus meminit, sed & Tranquillus in Vespasiano, duas validißimas gentes, superq; viginti oppida, & insulam Vectem Britanniæ proximam in ditionem redegit, partim Auli Planci consularis legati, partim Claudij ipsius ductu.*

EX NERONE.

NEc antè cantare destitit, quàm inchoatum absolueret nomum. *Hic desiderari interpretis diligentia potest: nā quid nomos esset tam nesciјt, quàm facilè dißimulauit: significant autem apud Græcos nomi cùm multa alia, tum verò in musicis certam quandam legem, ac rationem canendi, vt tamen tibicinum & citharœdorum præcipuè sint, vnde & αὐλῳδικοὶ & κιθαρῳδικοὶ dicti: primus autem Terpander, autore Plutarcho, citharœdicos nomos instituit suis, atq; Homeri versibus*

malè

male adiungens. Clonas autem post hunc aulodicos inuenit, id est, tibiales, & ea, quæ Græci προσῴδια appellant, quem posteà Polymnestus Colophonius imitatus sit, nomisq; postea diuersa imposita sunt nomina, quæ ex Plutarchi libello, vbi musicen persequitur, quæras. Illud etiam scitu dignum, ex Græcorum commentarijs inuenias primos ab Apolline citharœdicos nomos inuentos, quibus ille & vitam hominibus produceret, & in multis canendi suauitate feritatem tolleret: vnde factum, vt Aristoteles est autor, vt modi ac canendi rationes quædam quibus canentes vtimur, nomi iam vsitato Græcis verbo dicantur. Verùm de his aliàs.

Si paulum subbibisset aliquid se suffertim tinniturum. *Nec scire fas est omnia, & lyncei etiam cæcutiunt: vbi tamen offucias facis, in eo reprehendi dignus. Quis enim non stomachetur, quod hoc in loco gannit interpres? Verùm ipse viderit. Ego suffertim lego, aduerbiumq; eadem forma statuo, quæ Latinis frequens, viritim, singillatim: significare autē hoc aduerbium puto, quod plenum & grandius sit, huiusmodi sensu: promittebat Nero simul ac subbibisset, fore vt plenius & grandius tinniret. Suffertum autem ac differtū plenum significare Senecæ verba & Horatij probant, vt alios omittam. Ille enim sole nubem suffertam dicendo, hic cauponibus & nautis differtum*

Appij

Appij forum, ostendunt plenitudinem hoc nomine intelligi. Sed & Tacitus frequens differtum vsurpat pro maximè pleno.

Super ingenuorum proagogia. *Non pædagogia, aut pæderastiam, quòd confinxit interpres, sed proagogia legendum quiuis vel mediocriter Græcas literas edoctus agnoscat. Sunt autem proagogia Græcis, quæ Latinis perductiones, & quod illi προαγωγεῖν, nos perducere diximus, id est, lenocinari, & lenocinium facere: adeò autem & Latini & Græci scatent hoc verbo, vt consultò exemplis abstineam, & alioqui admonere tantùm lectorem volumus.*

In Tyridatē, quod vel vix credibile videatur, octoginta nummûm millia diurna erogauit. *Id est, vicena millia aureorum nostrorum, quemadmodum quod aleam luderet quadragenis in punctū sestertijs, id est, denis millibus in singula puncta significat: quod autē addit abeunti cōtulisse millies* H-S. *innuit vigintiquinquies centena millia donata. vt nō sit mirandum, quod Tacitus de eo prodiderit, quatuordecim annis, quibus in Imperio fuit, bis et vicies millies* H-S. *donationibus effudisse.*

Armillata & phalerata Mazacum turba. *Si ex his nonnulli, qui nostra tempestate aliquid scripsere, modestiam atq; ingenuitatē retinere voluissent, profectò melius Latinæ rei consuluissent, nec multa inuertissent: qualis est*

lis est hic locus, in quo codices omnes Mazacum habent: quod cùm illi non intelligerent, amaxicorum, & mille alia huiusmodi monstra substituerunt. Ego Mazacum lego, & ex Cappadocia seruos (vnde ingens Romæ copia) interpretor, qui & Cappadoces appellantur ab Horatio eo versu, Eget æris Cappadocum rex. Dicti autem Mazacæ (vt arbitror) ab vrbe eorum regia Mazaca, quæ in medio totius Cappadociæ posita cùm multis alijs indigeret, tamen propter situs commoditatem, & lignorum, ac lapidum, & herbæ copiam delecta ab his fuerat, in qua reges habitarent. vnde & mater vrbium ab his dicta, quæ tamen postea sub Argæum montem posita, Cæsarea sit appellata, cui magnus Basilius postea præfuit antistes. Erit igitur Tranquilli sensus, quòd Nero frequenti Cappadocum seruorum copia stipatus incederet, quos Mazacas ab vrbe eorum primaria etiam appellaret.

Siquidem icunculam puellarem. *Perridiculum est, quod de acu, seu acuncula commentarij ganniant. Tu, icunculam legas: ἀπὸ τῆ εἰκόνος forma diminutiua, pro parua imaguncula. Iam & Plin. iconicos agnoscit duces. quid sit autem εἰκὼν apud rhetores, non est præsentis loci, & res alioqui satis celebris.*

EX GALBA.

VT secum vehiculo proximo decies

sester

ſeſtertium in auro efferret. *Id eſt, viginti-quinq; millia aureorum.*

EX OTHONE.

ANte paucos dies ſeruo Cæſaris pro impetrata diſpēſatione decies H-S expreſſerat. *Nullus (vti opinor) locus expreſſius differentiam inter dena* H-S. *& decies ſeſtertium aperit. Nam ſi idem ſignificarent, quo pacto quindecim ſpiculatoribus dena repræſentari poterant? decies igitur* H-S. *cùm quinque & viginti millium aureorum reddant ſummam, dena ſingulis numerata ſunt, id eſt, duceni quinquaginta aurei, ſicq́; expenſa ex ea ſumma, quinque ferè millia ſunt.*

Nec quicquam prius pro poteſtate ſubſcripſit, quàm quingenties ſeſtertium ad peragendam auream domum. *Id autem facit duodecies centena & quinq; millia aureorum noſtrorum: quæ ſumma ſi cui incredibilis videatur ad abſolutionem domus, æſtimet ille ſecum id magis mirum, quod de Marco Scauro Plinius ſcriptum reliquit, bis millies ſeſtertium villæ incendio Scauro periiſſe.*

EX VITELLIO.

A Carpathio vſque freto. *Quis non videat nequaquam probari id poſſe, quod pleriſque à Parthia, arrideat, cùm freto Carpathio bene ſanè legatur.*

EX VESPASIANO.

ET tamen nec sic quidem pristinæ cupiditatis infamia caruit. Alexādrinī Cybiotatem eum vocare perseuerarūt, cognomine vnius è regibus suis turpissimarum sordium. *Erat certè officium boni interpretis, vt quinā hic taudē fuisset, aut vnde illi cognomen tam sordidum astructum esset, explicaret. Nos cybium Plinio, Martiali consciſam pelamidem appellari scimus, vnde frequens Plinio nominis vsurpatio inter præcipua salsamenta, corrupta etiam apud Varronem lectione. Credidit Festus dicta à cuborum similitudine, qui cùm æquè in omnes partes pateant (quadratæ enim ad lusum aptæ sunt) ita etiam piscantes hoc genus piscis, aleam veluti ludant. Hic autem quem Cybiotatem appellatum dicit Tranquillus propter eius illiberalitatem, non vnus fuit ex Ptolemæis regibus, sed è Syria ducens originem, qui à filia maxima natu Ptolemæi Auletæ expulsi à suis in virū accersitus, non multò pòst ab ipsa expellitur, cùm eius ignobilitatem, atque illiberalitatem pati non posset. Strabo: vnde illi ab ordinandis cybijs, quæ fortè ipsemet familiæ dispensaret, meritò sordidissimum cognomentum adhæsit, quo & Vespasianum principem, vt sunt Alexandrini dicaces, propter eius auaritiam asperserunt, quemadmodum & Syriæ regi Physcon*

cogno-

cognomentum fuit à craßiore inteſtino, quod multa caperet. Illud etiã ex Athenæo addes, Salſamenta Græcis duum eſſe generum, horæa & thunnia, id eſt, è thynno, ſalſa caro thunnina vulgò dicta. Horæum verò quaſi tempeſtiuum eſſe dictum, cuius macra pinguibus præferantur, cùm in thunnijs macris pinguia præponantur, quæ cybia nuncupentur. horæa autem ex pelamide, id eſt, lutaria minore fiunt, thunnia ex maioribus. Sit autem idem vræum, de quo Plin. cum horæo, mox aliàs.

EX TITO.

CVm ex inſtituto Tyberij. *Aurelius Victor in hãc ſententiã: Dehinc cùm donata conceſſáue à prioribus principibus firmare inſequẽtes ſolerẽt: ſimul vt Imperiũ cepit, talia poßidẽtibus edicto ſponte cauit, vel cõceßit.*

EX DOMITIANO.

NAm venatores, gladiatoréſque & noctibus ad lychnos. *Par error cum eo, qui in Cæſare Dictatore inoleuerat: reſtituenda igitur lectio, & lychnuchos legendum, vt admonui.*

Edixit, ne quis in Italia nouellaret, vtque in prouincijs vineta ſucciderentur. *Aliam Philoſtratus aſſerit edicti cauſam, præcipuè in Aſia, quòd homines vino nimium indulgentes, ſeditiones excitarẽt: quare & Domitianus id etiam in tota Aſia vetuerat. Verùm*

Scopeliano ſophiſta celeberrimo legationem communi Aſiæ nomine ſuſcipiente, & reſtitutæ vites, & donatus eſt ille ampliſsimis à Domitiano muneribus, admirante in primis viri copiam, & vbertatem dicendi. Illud etiam ſcitu dignum, prouinciỹs quibuſdam à Probo Imperatore conceſſum, vt vineas alerent.

Subſiciua, quæ diuiſis per veteranos agris carptim ſuperfuerant. *Quid ſubſiciuum ſeu ſubciſiuum ſit, notiſsimũ grãmaticis eſt: ſubſiciuus autẽ ager, de quo hîc agitur, Boethio is eſt, qui ſecundum proprias determinationes adſcriptus in finibus ſuis tabulario Cæſaris infertur, & qui beneficio conceſſus, aut aſsignatus coloniæ fuerit, ſiue is proximus, ſiue longius poſitus: quem colonia in tabulario Cæſaris manu conditoris ſubſcriptum habere debet. Itẽ ager ſimilis ſubciſiuus eſt, qui non aſsignatus Reip. populoq́; , aut coloniæ, cuius fine circundatur, remanet in eius poteſtate, qui aſsignare potuerit, hoc eſt, principis. Vnde inter* XIII. *controuerſiarum genera illa vel præcipua eſt, quæ de ſubſiciuis agris oritur.*

FINIS.

SVETONII TRANQVILLI DE INLVSTRIBVS GRAMMATICIS LIBER.

RAMMATICA olim Romæ ne in vsu quidem, nedum in honore vllo erat, rudi scilicet, ac bellicosæ etiam tum ciuitate, necdum magnopere liberalibus disciplinis vacante. Initium quoque eius mediocre extitit. Siquidem antiquißimi doctorum quidem & Poetæ & Oratores semigræci erant. Liuium & Ennium dico, quos vtraque lingua domi, forísq; docuisse adnotum est, nihil amplius quàm Græcè interpretabantur. Ac siquid Latinè ipsi composuissent, prælegebant. Nam quod nonnulli tradunt, duos libros de litteris, syllabísq;, item de metris ab eodem Ennio editos, iure arguit L. Cotta non poetæ, sed posterioris Ennij esse, cuius etiam de augurandi disciplina volumina feruntur.

HVnc, & qui sequitur libellus, excerpta puto è Suetonij libro de Viris inlustribus, quod imitatio diui Hieronymi facilè declarat. Verba illius in Epistola ad Desiderium sunt, Scripsi librum de inlustrib. viris ab Apostolis vsque ad nostram ætatē, imitatus Tranquillū Græcúmque Apollonium. Ac liber quidem Hieronymi de Apostolis doctísque viris fuit, vt Suetonij librum eiusdem argumenti atque sententiæ fuisse necesse sit. Vt autem excerpta existimem, facit id quod adducitur eiusdem Suetonij in libro de Viris inlustribus de Plinio. Verba Suetonij sunt, *Dum idem Plinius legiones in Siciliam duceret, eruptione fauillarum ab Aetna eructantium præfocatus interijt anno vitæ suæ* LVI. Non ergo de his tantùm grammaticis atque rhetorib. qui nominantur, sed de Plinio quoque cæterísque librum cōscripserat. Itaque inlustres viros doctos & in doctrinæ studiis excellentes vocabant. *Doctorum quidem &c.* Legendum videtur, doctorum quidam. *Liuium & Ennium dico.* Docuisse, fabulas scilicet, nam si nihil amplius quàm Græcè interpretabantur, Latinè alios profectò non docebāt. *Adnotum.* Vt adprimè, adfabrè. Sic etiam dixit Corn. Tacitus.

Præle

Prælegebant. In veteri impresso, *præallegebant*, legendum fortè, præ aliis legebant. Sed legendum potius, pręlegebant. nam diphthongi vocales separatæ scriptæ fuerunt ordine præpostero.

DE CRATETE MALLOTE primo grammatico in Vrbe.

PRimus igitur, quantum opinamur, studium grammaticæ in Vrbem intulit Crates Mallotes Aristarchi æqualis, qui missus ad Senatum ab Attalo Rege inter secundum, ac tertium bellum Punicum sub ipsam Ennij mortem cùm in regione palatij prolapsus in cloacæ foramen crus fregisset, per omne legationis simul, & valetudinis tempus plurimas ἀκροάσεις subinde fecit, aßiduéq; disseruit, ac nostris exemplo fuit ad imitandum. Hactenus tamen imitati, vt carmina parum adhuc diuulgata, vel defunctorum amicorũ, vel siquorum aliorum probassent, diligentius retractarent, ac legendo, commentandóq; etiam cæteris nota facerent, vt C. Octauius Lampadio Næuij Punicum bellum, quod vnico volumine, & continenti scriptura expositum, diuisit in septem libros, vt postea Q. Varganteius annaleis Ennij, quos certis diebus in magna frequentia pronuntiabant, vt Lælius, Archelaus, Vectius. Q. Philocomus Lucilij Satyras familiaris sui,

quas legisse apud Archelaum Pompeius Lenæus apud Philocomum, Valerius Cato prædicant. Instruxerunt auxerúntq; ab omni parte grāmatica Lælius Lanuuinus gener Q. Aelij, Seruius Clodius vterq; eques Romanus, multiq; , ac varij & in doctrina & in rep. vsus.

De Cratete. In V. imp. hi tituli nulli fuerunt, nec in vtroque Vaticano. *Qui missus ad Senatum ab Attalo rege.* Desse verbum puto, Legatus, vt sit, ab Attalo rege legatus, sed legi posit etiam illo modo. *Cùm in regione palatij.* In V. imp. abest in. Sic Vergil. *qua te regione reliqui.* ἀκροάσεις In V. imp. & manuscriptis Latinè scriptum, acroasis. Sunt autem ἀκρόασις, & ἀκρόαμα verba τεχνικὰ. *Ac nostris exemplo fuit ad imitandum.* Non sunt in V. imp. verba, Ad imitandum. ídque vt opinor, commodè. *Cæteris nota facerent.* Nota facere, id est explicare, nota esse, vt dicuntur ea quæ intelliguntur. Sic post de Crassitio, intima cui soli nota sua extiterint. *Continenti scriptura.* Perpetua, non distincta libris ac numero. *Vt Lælius, Archelaus, Vectius, Q. Philocomus.* Legendum, Vettius & Philocomus. Ac pòst, prædicantur, non prædicant. *Instruxerunt auxerúntq; ab omni*

parte

parte grammatica. Legēdum vt in V. imp. & manuſcriptis, grammaticam. *L. Aelius Lanuuinus. Seruius Clodius.* In V. imp. Ser. Clodius. *Vſus.* Non eſt in V. imp. legitur autem in manuſcriptis eodem modo hic locus, quo in v. impreſſo. L. Aelius Lanuuinus gener Q. Aelij Ser. Ego coniecturam hanc faciebam, L. Aelius Lanuuinus genere Q. Aelij ſeruus, & Clodius. Iam quod ſequitur, Vterque eques Romanus, in manuſcripto altero, vno minus verbo legitur, vterq; Romanus. Vt ille quidem Lanuuinus genere, vel Lanuuio fuerit oriundus, natus tamen Romæ. in veterib. autem monumentis SER. ſeruum ſignificat. ſic in hortis vaticanis, CAES. N. SER.

DE LAELIO PRAECONINO SIVE ISTILONE.

L. Aelius cognomine duplici fuit, nam & Præconinus, quod pater eius præconium fecerat, vocabatur, & Iſtilo, quod orationes nobiliſsimo cuiq; ſcribere ſolebat. tantus optimatum fauor, vt Q. Metellum Numidicum in exilium comitatus ſit. Seruius cum librum ſoceri nondum editum fraude intercepiſſet, & ob hoc repudiatus pudore, ac tædio ſeceſsiſſet ab Vrbe, in podagræ morbum incidit, cuius impa-

tiens veneno sibi perunxit pedes, & enecuit ita, vt parte ea corporis quasi præmortui vixerit. Post hec magis ac magis & gratia, & cura artis increuit, vt ne clarißimi quidem viri abstinuerint, quominus & ipsi aliquid de ea scriberent. Vtq; temporibus quibusdam super xx. celebres scholæ fuisse in Vrbe tradantur. Pretia grammaticorum tanta, mercedésq; tam magnæ, vt cõstet Lutatium Daphnidem, quem Lenæus Melissus per canillationem nominis πανὸς ἄγκμα *dicit, ducentis millibus nummum Q. Catulo emptum, ac breui manumissum. L. Appuleium ab Eficio Caluino equite Ro. prædiuite quadringenis annuis conductum, multos edocuisse. Nam in prouincias quoque grammatica penetrauerat, ac nonnulli de notißimis doctoribus peregre docuerunt, maximè in Gallia togata, inter quos Octauius Teucer, & Siscennius Iacchus, & Oppius Cares, hic quidem ad vltimam ætatem, & cùm iam non gressu modò deficeret, sed & visu.*

DE *Lælio Præconino. Lælius.* In V. imp. L. Aelius & Istilo. Alij legunt & stilo. *Tantus optimatum fauor.* In V. imp. Tantum qui manum fautor. Legẽdum, Tantus quidem optimatum fautor. vel, vt in manuscriptis, tantus optimatũ fautor. vel, intantúmq; Metellorum fautor. Simile quiddam narrat post de Aurelio Opilio.

Opilio. *Lenæus Melissus per cauillationem nominis* πανὸς ἄγημα *dicit.* πανὸς ἄγημα. idque συμβολικῶς. Fuit autem hic, opinor, finis carminis veteris poetæ: itaque insigniter stolidum ac stupidum significabat in manuscriptis vitio scriptum, pansagalansema, vel vt in V. imp. panosagacema. *Ducentis millibus nummum.* In V. imp. Dcc nummum. *Ab Eficio Caluino.* Legendum videtur à Fufécio Caluino. Sed in V. imp. totus hic locus legitur, L. Appuleiũ ab Eficio Caluino equite Romano prædiuite quadringenis annuis conductos multos edocenti. Ex quo faciebam. L. Appuleius à Fufecio Caluino equite Romano prędiuite quadringenis annuis, vel, quadringentis aureis conductus multos edocuit. *Et Siscennius.* In V. imp. Sescenius. *Et cùm iam non gressu modò deficeret.* In V. imp. deficeretur, vt in manuscriptis.

DE GRAMMATICORVM APPELLATIONE.

APpellatio grammaticorum Græca consuetudine inualuit, sed initio litterati vocabantur. Cornelius quoque Nepos in libello, quo distinguit litteratum ab erudito, litteratos quidem vulgò appellari ait eos, qui aliquid diligenter

genter, & acutè, scientérq; poßint aut dicere, aut scribere. Cæterùm propriè sic appellandos poetarum interpretes, qui à Græcis grammatici nominentur, eosdem litteratos vocitatos. Messalla Coruinus in quadam epistola non esse sibi dicens rem cum Furio Bibaculo, nec cum Sigida quidem, aut litteratore Catone. significat enim haud dubiè, Valerium Catonem poetam simul, grammaticúmq; notißimum. Sunt qui litteratum à litteratore distinguant, vt Græci grammaticum à grammatista, & illum quidem absolutè, hunc mediocriter doctum existiment, quorum opinionem Orbilius etiam exemplis confirmat. Nam apud maiores ait, cùm familia alicuius venalis produceretur, non temere quem non litteratum in titulo, sed litteratorem inscribi solitum esse, quasi non perfectum litteris, sed imbutum. Veteres grammatici & rhetoricam docebant, ac multorum de vtraq; arte commentarij feruntur, secundũ quam consuetudinem posteriores quoq; existimo, quanquam iam discretis profeßionibus nihilo minùs vel retinuisse, vel instituisse & ipsos quædam genera institutionum ad eloquentiam præparandam vt problemata, periphrases, elocutiones, ethologias, atq; alia hoc genus, ne scilicet sicci omnino, atque aridi, pueri rhetoribus traderentur. quæ quidem omitti iam video desidia quorundam, & infantia. non enim fastidio pu-

tem.

tem. me quidem adoleſcentulo, repeto quendam Principem nomine, alternis diebus declamare, alternis diſputare, nonnullis verò manè diſſerere, poſt meridiem remoto pulpito declamare ſolitum. audiebam etiam memoria patrum, quoſdam è grammaticis ſtatim ludo tranſiſſe in forum, atque in numerum præſtantiſſimorum patronorum receptos. Clari profeſſores, & de quibus prodi poſſit aliquid duntaxat à nobis, ferè hi fuerunt.

CAeterùm propriè ſic appellandos poetarum &c. Cic. ſic, vt Cornelius Nepos, poetarum grammaticos vocat in I. de diuinat. niſi memoria fallor. *Et illum quidem.* V. imp. Ne illum quidem. legendum fortè, vt illum quidem. *Non temere quem.* id eſt, aliquem. *Quaſi non perfectum litteris, ſed imbutum.* Horat. in II. Epiſt. ad Florum de puero ſeruo venali, litterulis Græcis imbutus. In V. imp. diſtinctum à cæteris caput, & in manuſcriptis. *Remoto pulpito.* E quo docebant. Horat. in I. ſerm. Grammaticas ambire tribus, & pulpita dignor. *Audiebam etiam, &c.* V. imp. Eludendo, non, ludo leg. è ludo. In manuſcripto altero, è grammatici ſtatim ludo, in altero, è grammatici Statij ludo.

DE SAEVIO NICANORE.

S*Aeuius Nicanor primus ad famam, dignationémq; docendo peruenit, fecitq; præter commentarios, quorum tamen pars maxima intercepta dicitur, satyram quoq; in qua libertinum se, ac duplici cognomine esse hoc indicat. Sæuius Nicanor Marci libertus. negabit Sæuius Posthumius idem. At M. docebit. Sunt qui tradant ob infamiam quandam eum in Sardiniam secessisse, ibiq; diem obisse.*

S*Atyram quoq;*. Placet lectio V. imp. In qua libertinum se duplici cognomine esse per hoc indicat Horat. quoque in II. serm. de seruo, opinor, Tanquam habeas tria nomina. *Sæuius Nicanor Marci libertus.* In V. imp. Sæuius Posthumus ac Marcus. in manuscripto altero, Seruius post huius, in altero, Seruius post hic. Ego verò versus è satyra Nicanoris hos esse putabam, itaque constituebam, Sæuius Nicanor Marci libertus. negabit Sæuius Postumus, ast idem Marcus docebit.

DE AVRELIO OPILIO.

A*Vrelius Opilius Epicurei cuiusdam libertus, Philosophiam primò, deinde Rhetoricam, nouissimè Grammaticam docuit: dimissa*

missa autem schola Rutilium Rufum damnatum in Asiam secutus, ibidem Smyrnæ, simúlque consenuit, composuitq; variæ eruditionis aliquot volumina, ex quibus nouem vnius corporis, qui quia scriptores, ac poetas sub clientela musarum iudicaret, non absurdè & scripsisse, & fecisse se ait ex numero diuarum & appellatione. Huius cognomen in plerisq; indicibus, & titulis per vnam litteram scriptum animaduerto, verùm ipse id per duas effert in Parasiechide libellis, qui inscribitur Panax.

V *Erùm ipse per duas* V. imp. in parasichide libelli. legit in parastichide, vt erat in manuscriptis, vel prostichide libelli, qui inscribitur Pinax.

DE M. ANTONIO GNIPHONE.

M *Arcus Antonius Gnipho ingenuus in Gallia natus, sed expositus, à nutritore suo manumissus, institutúsque Alexandriæ quidem, vt aliqui tradunt, in contubernio Dionysij Scithobrachionis, quod equidem non temerè crediderim, cùm temporum ratio vix congruat, fuisse dicitur ingenij magni, memoriæ singularis. nec minus Græcè, quàm Latinè doctus. præterea comi, facilíque natura, nec vnquam de mercedibus pactus, eóque plura ex liberalitate discentium consecutus. Docuit primùm in diui Iulij domo pueri adhuc, deinde in sua priuata. Docuit autem &*

Rhetoric

Rhetoricam ita, vt quotidie præcepta eloquentiæ traderet. Declamaret verò non nisi nundinis. scholam eius claros quoq; viros frequentasse aiunt. In his M. Ciceronem etiam cùm prætura fungeretur. Scripsit multa, quamuis annum ætatis quinquagesimum non excesserit, etsi Atteius Philologus tantum volumina de Latino sermone reliquisse eum tradit. nam cætera scripta discipulorum eius esse non ipsius, in quibus & suum alicubi reperi nomen.

HVius etiam meminit Quintilian. in I. Sicut, inquit, Antonius Gnipho, qui robur quidem & ebur atque etiam marmur fatetur esse: verùm fieri vult ex his, robura, ebura, marmura. *Sed expositus.* Distinguendum videtur hoc loco. *Reperi nomen.* In V. imp. reperi, non repperi vt repetatur, Atteius Philologus tradit, itáque est in manuscrip.

DE M. POMPILIO.

POmpilius Andronicus natione Syrus studio Epicureæ sectæ desidiosior in professione Grammaticæ habebatur, minusq; idoneus ad tuendam scholam. Itaq; cum se in vrbe non solùm Antonio Gniphoni, sed cæteris etiam deterioribus postponi videret, Cumas transijt. Ibiq; in otio vixit, & multa composuit. Verùm adeò inops, atq; egens, vt coactus sit, præcipuum illud opusculum annalium elenchorum sexdecim

cim millibus numûm cuidam vendere, quos libros Orbilius suppressos redemisse se dixit, vulgandósque curasse nomine auctoris.

P*Ræcipuum illud opusculium annalium elenchorum.* Placet V. imp. Annalium Ennij Elenchorum XVI. nummum. Et quæ sequuntur.

DE ORBILIO.

O*Rbilius Pupillus Beneuentanus morte parentum vna, atque eadem die inimicorum dolo interemptorum destitutus, primò apparituram magistratibus fecit, deinde in Macedonia Corniculo, mox equo meruit, functúsque militia, studia repetit, quæ iam deinde à puero non leuiter attigerat, ac professus diu in patria quinquagesimo demum anno Romam consule Cicerone transiit, docuítque maiore fama, quàm emolumento. nanque iam persenex pauperem se, & habitare sub tegulis quodam scripto fatetur. librum etiam, cui est titulus Perialogos edidit, continētem querelas, de iniurijs, quas professores negligenter ab ambitione parentum acciperent. fuit autem naturæ acerbæ non modò in antisophistas, quos omni sermone lacerauit, sed etiam in discipulos & Horatius significat, plagosum eum appellans, & Domitius Marsus scribens, Si quos Orbilius ferula, scuticáque cecidit.*

Ac ne principum quidem virorum insectatione abstinuit, siquidem ignotus adhuc cum iudicio frequenti testimonium diceret, interrogatus à Varrone diuersæ partis aduocato, quid nam ageret, & quo artificio vteretur, Gibberoses se de sole in vmbram transferre, respondit, quod Murena gibber erat. Vixit propè ad centesimum ætatis annum, amissa iampridem memoria, vt versus Bibaculi docet,

Orbilius vbi nam est literarum obliuio.

Statua eius Beneuenti ostenditur in Capitolio ad sinistrum latus marmoreo habitu sedentis ac palliati, appositis duobus scriniis. Reliquit filium Orbilium & ipsum grammaticum professorem.

Librum etiam cui est titulus Perialogos edidit. Legendum videtur, cui est titulus, αἰτιαλογ@. Nam αἰτία etiam querelam Græcè significat. Senex enim qui ab Aristotele φιλαίτι@ dicitur, ab Horatio querulus nominatur. in V. imp. negligente, non negligenter. legendum fortè negligentes. vel, vt in manuscriptis, negligentia & ambitione. *Varrone.* Non est In V. imp. neque quod sequitur pòst, Murena.

DE ATTEIO PHILOLOGO.

Atteius Philologus libertinus Athenis natus. hunc Capito Atteius iurisconsul. inter

inter grammaticos rhetorem, inter rhetores grammaticum fuisse ait. De eodem Asinius Pollio in libro quo Sallustij scripta reprehendit, vt nimia priscorum verborũ affectatione oblita, ita tradit. In eam rem adiutoriũ ei fecit maximè quidam Atteius prætextatus nobilis grammaticus Latinus. declamantium deinde adiutor, atque præceptor ad summam Philologus ab semet nominatus ipse ad Lælium Hermam scripsit, se in Græcis litteris magnum processum habere, & in Latinis nonnullum. Audisse Antonium Gniphonem, eiũsque Hermam postea docuisse, præcepisse autẽ multis & claris iuuenibus, in quibus Appio quoque & Pulchro Claudijs fratribus. Quorum etiam comes in prouincia fuerit. Philologi appellationem assumpsisse videtur, quia sicut Eratosthenes, qui primus hoc cognomen sibi vindicauit, multiplici, variáque doctrina censebatur, quod sanè ex commentarijs eius apparet, quanquam paucißimi extent, de quorum tamen copia sic ad eundem Hermam epistola significat. Hylen nostram alijs memento commendare, quam omnis generis coegimus, vti scis, octingentos in libros. Coluit postea familiarißimè C. Sallustium, & eo defuncto Asinium Pollionem, quos historiam componere aggressos, alterũ breuiario rerũ omniũ Romanarũ, ex quibus, quas vellet, eligeret, instruxit, alterum præceptis

 de ratio

de ratione dicendi. Quo magis miror Asinium Pollionem credidisse antiqua eum verba, & figuras solitum esse colligere Sallustio, cum sibi sciat nil aliud suadere, quàm vt noto, ciuilíque, & proprio sermone vtatur, vitétque maximè obscuritatem Sallustij, & audaciam in translationibus.

H*Vnc Capito Atteius iuris consul.* In V. imp. Hunc Capito Atteius natus iurisconsultus. Legendum fortè, notus iurisconsultus. quemadmodum in Vaticano altero scriptum repperi. *Inter grammaticos rhetorem* Simile illud de Hermogene Rhetore, inter senes puer, inter pueros senex. *Declamantium deinde adiutor atque præceptor.* In V. imp. verbum, *adiutor*, non erat, Ego legendum suspicabar, auditor, atque præceptor, vt quos doceret, declamantes audiret. *Ipse.* Distinguendum hoc loco. *Ad Lælium Hermam scripsit.* in V. imp. Ad L. Hermam scripsit. quod placet. *Audisse Antonium Gniphonem.* Lego ac distinguo, Audisse Antonium Gniphionem, eiúsque F. Hermam, postea docuisse. Vt sententia sit, vsum illū præceptoribus Gniphone atq; eius filio Herma, postea pręceptorē aliorum fuisse. *In quibus Appio.* Deesse aliquid videtur ad distinctionē Claudior. fratrū.

DE VALERIO CATONE.

Valerius Cato, vt nonnulli tradiderunt, Burseni cuiusdam libertus ex Gallia, ipse libello, cui est titulus indignatio, ingenuum se natum ait, & pupillum relictum, eóque facilius licentia Syllani temporis exutum patrimonio, decuit multos, & nobileis, visúsque est peridoneus præceptor maximè ad poeticam tendentibus, vt quidem apparere vel his versiculis potest,

Cato grammaticus Latina Siren
Qui solus legit, ac facit poetas.

Inscripsit præter grammaticos libellos etiam Poemata, ex quibus præcipue probantur Lydia & Diana.

Lydiæ Ticida meminit,
Lydia doctorum maxima cura liber.

Dianæ Cinna,
Secula permaneat nostri Diana Catonis,

Vixit ad extremam senectam, sed in summa pauperie, & penè inopia, abditus modico Gurgustio postquam Thusculana villa creditoribus cesserat, vt auctor est Bibaculus.

Siquis fortè mei domum Catonis
Depictas minio assulas, & illos
Custodes videt hortulos Priapi,
Miratur quibus ille disciplinis,
Tantam sit sapientiam assecutus,
Quem tres calculi, & selibra farris,

Racemi duo, tegula sub vna
Ad summam propè nutriant senectam.
Et idem rursum,
Catonis modo Galle Thusculanum
Tota creditor vrbe venditabat.
Mirati sumus vnicum magistrum,
Summum Grammaticum, optimum Poetam
Omnes soluere posse quaestiones,
Vnum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, en iecur Cratetis.

V*Isúsque est peridoneus praeceptor*. In V. imp. ad poetas tendentib. *Inscripsit praeter*. Legendum videtur, non inscripsit, sed, idem scripsit, vel conscripsit. *Depictas minio*. Legendum puto, Et pictas, propter ordinem. *Et illos Custodes*. Legendum, Custodis. vt ad priapum referatur. Saepe Custos hortorum Priapus à poetis dicitur. *Quem tres calculi, & selibra farris*. Versus non stat, nisi durè sibi hiatum concurrentium vocalium permiserit. Et alieni sunt ab huius loci sententia calculi. Emendaram olim, Quem tres culeoli, vel, Quem tres cariculae. Sed multo probabilius Gabriel Faernus, Quem tres cauliculi. *Tegula sub vna*. Idem ante in Orbilio, Et habitare sub tegulis quodam scripto fatetur. *Omnes*

soluere

soluere posse. Soluere atque expedire,idem valent in quæstionibus, soluere translatum est à nodis, quamobrem etiam addidit expedire propriè. namque soluendo qui non erant, neruo illigati domum ducebantur. *En iecur Cratetis.* Iecur similiter posuit Pacuuius apud Cic. in 1. de diuinat. Nam istis qui linguam auium intelligunt plúsque ex alieno iecore sapiunt, quàm suo, magis audiendũ quàm auscultandum censeo.

DE CORNELIO EPICADIO.

Cornelius Epicadius L. Cornelij Sylla Dictatoris Libertus, Calatórque sacerdotio augurali, filióque eius Fausto gratissimus fuit. quare nunquam non vtriusque se libertum edidit. Librum autem quem Sylla nouissimum de rebus suis imperfectum reliquerat, ipse suppleuit.

Quare nunquam. In V. imp. Quasi nunquam non. quod idem valet, quod ferè semper. sed prior lectio etiam probãda, quę in altero erat manuscripto.

DE L. TABERIO.

Taberius Hiera suo Hero emptus de catasta, & propter litterarum studium manumissus, docuit inter cæteros Brutum & Cassium. Sunt, qui tradant tanta eum honestate præditum, vt temporibus Syllanis

proscriptorum liberos gratis, & sine mercede vlla in disciplinam receperit.

T*Aberius Hiera.* In V. imp. Taberius hero suo morem emptus. In qua lectione tantum muto, more. quod positum videri posit, vt à Cic. Moribus, in Orat. pro Cæcina, Placuit Cæcinæ de amicorum sententia constituere, quo die in rem præsentem veniretur, vt de fundo Cæcina moribus deduceretur. Ac post, ibi tum Cæcinam postulasse, vt moribus deductio fieret. In manuscripto altero legitur, Staberius hero suo Metre emptus de catasta. in altero, Straberius Nametra empturus. ex quo faciebam, N. M. C. vt sit nummorũ millibus Centum.

DE CVRTIO NICIA.

C Vrtius Nicia hæsit Cn. Pompeio, & C. Memmio, sed cùm codicillos Memmij ad Pompeij vxorem de stupro pertulisset, proditus ab ea Pompeium offendit, domóque ei interdictum est. fuit & M. Ciceronis familiaris, in cuius epistola ad Dolabellã hæc de eo legimus, Omnino mihi literæ magis sunt expetendæ à te, quàm à me tibi. Nihil enim Romæ geritur, quod te putem scire curare, nisi fortè scire vis, me inter Niciam nostrum, & Vidium iudicem esse. profert alter opinor, duobus versiculis

siculis expensum Niciæ, alter Aristarchus hos ὀβελίζει. Ego tanquam Criticus antiquus iudicaturus sum, Vtrum sim τοῦ ποιητοῦ, παρεμβεβλημένοι. Item ad Atticum, De Nicia quod scribis, si ita me haberem, vt eius humanitate frui possem, in primis vellem illum mecum habere, sed mihi solitudo, & recessus prouincia est, quod quia ferebat Sicca, eò magis illum desidero. Præterea nosti Niciæ nostri imbecillitatem, mollitiem, consuetudinem victus. Cur ego illi molestus esse velim, cùm mihi ille iucundus esse non poßit? Voluntas tamen eius mihi grata est. Huius de Lucillio libros etiam satyra comprobat.

C*Vrtius Nicia.* In V. imp. Hirtius Nicia. *Omnino mihi.* Pauciora leguntur in V. imp. hæc scilicet, Nihil Romæ geritur, quod te putem scire curare, nisi fortè scire vis, me inter Niciam nostrum, & Vidium iudicem esse. profert alter duobus versiculis, Et quæ sequuntur. *Item ad Atticum de Nicia.* In V. imp. de Hirtio. Epist. Cic. in XII. ad Atticum cuius initium, scripsit ad me diligenter Sicca. *Cur ego illi.* Probabiliter etiam in V. imp. Cur ergo illi. *Huius de Lucilio libros etiam satyra comprobat.* Mendose, opinor, sic legitur. emendabam, Eiusdem

Lucilij libros etiam ſatyra comprobat. Vel, Huius de Lucilio libros etiam Santra comprobat. Santræ Quintilianus, & Nonius Marcellus in verbo Bacchari, meminerunt.

DE LENAEO.

Lenaus Pompeij Magni libertus, & penè omnium expeditionum comes, defuncto eo, filiíſque eius ſchola ſe ſuſtentauit, docuítque in Carinis ad Telluris ædem, in qua regione Pompeiorum domus fuerat. Ac tanto amore erga patroni memoriam extitit, vt Salluſtium hiſtoricum, quòd eum oris improbi, animo inuerecundo ſcripſiſſet, acerbiſsima ſatyra lacerauerit, Laſtaurum, & Lurconem, & Nebulonem, Popinonémque appellans, & vita, ſcriptíſque monſtroſum, præterea priſcorum, Catoníſque verborum ineruditiſſimum furem. Traditur autem puer adhuc cathenis ſubreptus refugiſſe in patriam, perceptiſque liberalibus diſciplinis, pretium domino ſuo rettuliſſe. Verùm ob ingenium atque doctrinā gratis manumiſſus.

Q*Vòd eum oris improbi.* V. imp. Quòd eum oris probum. In altero manuſcripto, oris probi. Legebam, ore probo, vel, quòd eum ore is probo. illud enim os probum Pompei valde commendatur. *Laſtaurum.* Græco verbo. *Præterea priſcorum, Catoniſque verborum.*

Probior

Probior lectio v. imp. præterea priscorum Catonis verborum,&c. *Pretium domino suo rettulisse.* In v. imp. vt in manuscriptis, pretium suum rettulisse. Emendabam, pretium sui rettulisse. nam, Domino, addititium videtur.

DE Q. CAECILIO.

Q. Cæcilius Epeirota Tusculi natus libertus Attici Satrij equitis Ro. ad quem sunt Ciceronis epistolæ, cum filiam patroni nuptam M. Agrippæ doceret, suspectus in ea, & ob hoc remotus ad Cornelium Gallum se contulit, vixítque vnà familiarißimè, quod ipsi Gallo inter grauißima crimina ab Augusto obijcitur. Post deinde damnationem, mortemq; Galli scholam aperuit, sed ita vt paucis & tantum adolescentibus præciperet. prætextato nemini, nisi si cuius parenti hoc officium negare non posset. Primus dicitur Latinè ex tempore disputasse, primusq; Virgilium, & alios poetas nouos perlegere cepisse, quod etiam Domitij Marsi versiculus indicat,

Epeirota tenellorum nutricula vatum.

ATtici Satrij. v. imp. Sarti, non Satrij. *Suspectus in ea.* Legendum fortè, in eo. *Post deinde damnationem.* In v. imp. postinde, vno verbo, quod accusandi casum regat. *Perlegere cœpisse.* Lego, prælegere.

legere, non perlegere, vt in manuscriptis erat.

DE VERRIO FLACCO.

Verrius Flaccus libertinus docendi genere maximè inclaruit. nanque ad exercitanda discentium ingenia, æquales inter se committere solebat, proposita non solùm materia, quam scriberent, sed & præmio, quod victor auferret. id erat liber aliquis antiquus, pulcher, aut rarior; quare ab Augusto quoq; nepotibus eius præceptor electus, transijt in palatium cum tota schola. Verùm vt neque amplius posthac discipulum reciperet. Docuitq; in atrio Catilinæ domus, quæ pars palatij tunc erat, & sextertia centena in annum accepit. decessit ætatis exactæ sub Tiberio. Statuam habet Præneste in inferiore fori parte contra hemicyclum, in quo fastos à se ordinatos, & marmoreo parieti incisos publicaret.

Verùm vt neque amplius post. Lego, vt nequem amplius. *In atrio Catilinæ domus.* Vno in manuscripto, Catulinæ, vt Catuli domus fuerit. Fuit enim domus Q. Catuli regione x. in qua palatium. alia eiusdem regione v. *Sestertia centena.* In v. imp. centena Sestertia. *Statuam habet Præneste.* Mendosè scriptum

videtur Præneste. Octauius Pantagathus mutabat in, pro Vestæ. vt statua Verri fuerit ante Vestæ templum, octaua regione videlicet, in qua forum. Antonius Augustinus legebat, pedestrem. Ego verò faciebam, pura veste. vt statua Flacci veste fuerit pura & simplici, nullis argumentis. Eodem propè modo est in veteri monumento Romæ apud Marianum ciuem Romanum in eo vico, qui hodie dicitur Spolia Christi:

HVIC SENATVS AVCTORE M. AVRELLO ANTONINO AVGVST. ARMENIAC. MEDIC. PARTHIC. MAXIMO GERM. SARMAT. STATVAM PONI HABITV CIVILI IN FORO DIVI TRAIANI PECVNIA PVBLICA CENSVIT.

Nec tamen repugno, quominus etiam Præneste legatur. Fieri enim potuit, vt etiam Præneste, quemadmodum Romæ Verrij ipsius fasti fuerint marmoreo parieti incisi. *Contra hemicyclum.* In v. imp. contra heniculum. Legendum, opinor, contra senaculum. Fuit enim eadem regione inter capitolium & forum senaculum, vbi magistratus cum senioribus deliberabant. auctor Victor. Id erat, opinor, senaculum aureum. in altero man

ro manuſcripto, hemicyclium. In altero hemicidium. ac ſi id factum Præneſte accipimus, hemicyclum illic fuiſſe intelligamus. cuius nulla apud Victorem mentio. In quo faſtos à ſe ordinatos, & marmoreo parieti inciſos. quorum putantur eſſe fragmenta, quæ hodiéq; viſuntur Romæ in Capitolio, muro impreſſa, eruta è fori ipſius ruinis. *Publicaret.* Lego, publicarit, vel publicarat, Vtrumq; enim cõuenit. vtrumq; aptius, quàm publicaret.

DE CRASSITIO.

LVcius Craßitius genere Tarentinus, ordinis Libertini, cognomine Paſides, mox Panſam ſe transnominauit. Hic initiò circa Scenam verſatus eſt, dum Mimographos adiuuat, deinde in Pergula docuit, donec commentario Smyrnæ edito adeò inclaruit, vt hæc de eo ſcriberentur,

Vni Craßitio ſe credere Smyrna probauit,
Deſinite indocti coniugio hanc petere.
Soli Craßitio ſe dixit nubere velle,
Intima cui ſoli nota ſua extiterint.

Sed cùm edoceret iam multos, ac nobileis, in his Iulium Antonium triumuiri filium, vt Verrio quoque Flacco compararetur, dimiſſa repentè ſchola, tranſijt ad Q. Septimij philoſophi ſectam.

Ordinis

ORdinis libertini. Ordo conditionem significare videtur hoc loco. vt apud Terentium in Eunucho, Conueni hodie adueniens quẽdam mei loci hinc atque ordinis. Aliter Euentius, sed apud me Suetonij pluris est auctoritas. *In pergula docuit.* v. imp. percula. pergulã autẽ pro pulpito videtur accepisse. *Intima cui soli nota.* In v. imp. vota, non nota. in eam sententiam. Vota Smyrnæ Crassitio fuerunt intima. solus quid sibi vellet Smyrna, Crassitius intellexit. Intelligit autẽ opinor, Smyrnam Poema Cinnæ *Ad Q. Septimij scholã.* In v. imp. Septimi. Atque hic sit fortè Septimius, de quo sæpè Horatius.

DE SCRIBONIO.

SCribonius Aphrodisius Orbilij seruus, atque discipulus, mox à Scribonia Libonis filia, quæ prior Augusti vxor fuerat, redemptus & manumissus, docuit, quo Verrius, tempore, cuius etiam libros de Orthographia rescripsit, non sine insectatione studiorum, morúmque eius.

CVius etiam libros de Orthographia rescripsit. Damnauit, &, vt docti quidam loquuntur, retractauit. Fuit autem, in quo reprehenditur Verrius, putidiusculus.

DE C. IVLIO HIGINO.

Caius Iulius Higinus Augusti libertus, natione Hispanus (etsi nonnulli Alexandrinum putant, & à Cæsare puerum Romam aduectum Alexandria capta) studiosè, & auidè imitatus est Cornelium Alexandrum grammaticum Græcum, quem propter antiquitatis notitiam Polyhistorem multi, quidam historiam vocabant. Præfuit Palatinæ bibliothecæ, nec eo secius plurimos docuit, fuitq; familiarißimus Ouidio poetæ, & C. Licinio consulari historico, qui eum admodum pauperem deceßisse tradit, & liberalitate sua, quoad vixit sustentatum. Huius libertus fuit Iulius Modestus in studijs, atq; doctrina vestigia patroni secutus.

ET à Cæsare puerum Romam aduectum. In v. imp. adductum, nō aduectum. *Auidè imitatus.* In v. imp. non auidè, sed audiit. Legendum fortè, studiosè audiit, & imitatus est Cornelium Alexandrinum. *In studijs, atq; doctrina.* Legendum fortè, In studiisque doctrinæ.

DE C. MELISSO.

Caius Melissus Spoleti natus, ingenuus, sed ob discordiam parentum expositus, cura & industria educatoris sui altiora studia percepit, ac Mecœnati pro Grammatico muneri datus est, cui cùm se gratum, & acceptum

in modum amici videret, quanquam asserente matre, permansit tamen in statu seruitutis, præsentémque conditionẽ veræ origini anteposuit. Quare citò manumissus Augusto, & insinuatus est; quod eleganter curam ordinandarum bibliothecarum in Octauiæ porticu suscepit, atque, vt ipse tradit, sexagesimum ætatis annum agens libellos ineptiarum, qui nunc iocorum scribuntur, componere instituit, absoluítque centum & quinquaginta, quibus & alios diuersos postea addidit. fecit & nouum genus togatarum, inscripsitq; trabeatas.

QVare citò manumissus Augusto. Distinguo, ac lego; Quare citò manumissus, Augusto etiam insinuatus est. *Quod eleganter curam.* Omnino legendũ, Quo delegante curam ordinandarum bibliothecarum in Octauiæ porticu suscepit. Suetonius idem in Cæsaris dictatoris vita eodem verbo; & eodem in genere est vsus; Quos omnes libellos vetuit August. publicari in ea epistola, quam breuem admodum ac simplicem, ad Pompeium Macrum, cui ordinandas bibliothecas delegauerat, misit. *Qui nunc iocorum scribuntur.* In v. imp. locorum, non iocorum, sed illud, oppinor, rectius. *Inscripsitq; trabeatas.* In v imp. trachatas, non trabeatas. legendum fortè; brachatas.

brachatas. Sed illud probabilius, itáq; erat in manuſcriptis.

DE M. POMPONIO
Marcello.

M*Arcus Pomponius Marcellus ſermonis Latini exactor modeſtißimus, in aduocatione quadam (nam interdum & cauſſas agebat) ſolœciſmum ab aduerſario factum vſque adeò arguere perſeuerauit, quoad Caſſius Seuerus interpellatis iudicibus dilationem petijt, vt litigator ſuus alium Grammaticum adhiberet, quando non putat is cum aduerſario de iure, ſed ſibi de ſolœciſmo controuerſiam futuram. Hic idem cum ex oratione Tiberium reprehendiſſet, affirmante Atteio Capitone, & eſſe illud Latinum, & ſi non eſſet, futurum certè. Iam inde mentitur, inquit, Capito. Tu enim Cæſar ciuitatē dare potes hominibus, verba non potes. Pugilem olim fuiſſe Aſinius Gallus hoc in eum epigrammate oſtendit,*

Qui caput ad læuam didicit,
Gloſſemata nobis præcipit,
Os nullum vel potius pugilis.

E*Xactor modeſtißimus.* Lego, moleſtiſsimus, non modeſtiſsimus. vt eſt in manuſcriptis. *Quoad.* In v. imp. quod. illud rectius. *Quando non putat is cum aduerſario, ſed ſibi de ſolœciſmo.* Diſtinctio atque ordo concinnior in v. imp. Cum aduerſario

uersario de iure sibi, sed & cęt. *Iam inde mentitur.* In v.imp.non est, inde, verbum. *Tu enim Cæsar ciuitatem dare potes hominibus, verba non potes.* Argutè Gabriel Faernus, verba mutabat in, verbis. dare Ciuitatem, eodem modo dixit in x. epist. Plin. Quare rogo des ei ciuitatem Romanam. *Qui caput ad læuam didicit.* Versus elegiaci sunt, Qui caput ad læuam didicit, glossemata nobis Præcipit, os nullum, vel potius pugilis. Itaq; hos versus repræsentare videtur v. imp. & manuscriptus. sed pro, caput, legebam, capere, vt pugilum ac luctatorum λαβὰς & ἀντιλαβὰς significet. Glossemata vocabant verba exquisita, neque vulgò nota, aut etiam vetusta. de quibus Quintilianus in I. protinus enim potest interpretationem linguæ secretioris, quas Græci γλώσσας vocant. Atque alibi, circa glossemata etiam, id est, voces minus vsitatas nō vltima eius professionis diligētia est. Ex quibus intelligimus Grammatici operis ac muneris fuisse glossas præcipere atq; interpretari. Et Placidus Grāmaticus glossas interpretari atq; accipere sic videtur. *Os nullum vel potius pugilis.* Os nullum, nullo pudore adfici significat. Os pugilis, durum os significat

DE Q. RHEMMIO PA-
læmone.

RHemmius Palæmon, Veicetinus, mulieris verna primò, vt ferunt, Textrinum, deinde Herilem filium dum comitatur in scholas, litteras didicit. Postea manumissus, docuit Romæ, ac principem locum inter Grammaticos tenuit, quanquam infamis omnibus vitijs, palámque & Tiberio, & mox Claudio prædicantibus, nemini minus institutionem puerorum vel iuuenum committendam. Sed capiebat homines cùm memoria rerum, tum facilitate sermonis, nec non etiam poemata faciebat ex tempore. Scripsit ex varijs, nec vulgaribus metris. Arrogantia fuit tanta, vt M. Varronem Porcum appellaret, secum & natas, & morituras litteras iactaret. Nomen suum in Bucolicis non temerè positum, sed præsagiente Vergilio fore quandoque omnium poetarum, ac poematum Palæmonem iudicem. Gloriabatur etiam latrones quondam sibi propter nominis celebritatem parsisse. Luxuriæ ita indulsit, vt sæpius in die lauaretur, nec sufficeret sumptib. quanquam ex schola quadragena annua caperet, ac non multò minus ex re familiari, cuius diligentißimus erat, cùm & officinas promercalium vestium exerceret, & agros adeò coleret, vt vitem manu eius institutam satis constet CCC LXV. vasa edidisse, sed maximè fla-

grabat

grabat libidinibus in mulieres vsq; ad infamiam oris: dictóq; non infaceto notatum, ferunt cuiusdam, qui cùm in turba osculum sibi ingerentem quam refugiens deuitare non posset, Vis tu, inquit, magister, quotiens festinantem aliquem vides, abligurire?

SCribendum puto Rēmius, non Remnius. in veteri enim monumēto, quod apud me est, M. REMMIVS. M. L. PHILER POMPEIA. Ɔ. L. PRIMA SEX. POMPEIVS. Ɔ. L. STATIVS. Rhemmius Palæmon Vicetinus. *Mulieris verna primo.* V. imp. mulieris verna, primo. Quod placet. *Primo, vt ferunt textrinum,* Vel legendum, textrinam, vel faciendū, textricis. illud probabilius. *Facilitate sermonis.* Sic Cic. in Bruto Curionem laudat, quod facile dicebat. Nec non etiam poemata faciebat extempore. *Scripsit ex variis, nec vulgarib. metris.* legendum puto, scripsit ea variis, nec vulgarib. metris Metro enim scribuntur poemata, id est, hoc, vel illo genere & numero. Sic Martialis in IIII. loquitur, Cùm sis improbior Massiliane, Quàm qui compositos metro Tibulli In stellæ recitat domo libellos. *Sed præsagiente Vergilio fore quandoque.* Legi etiam commodè possit, scilicet, pro, sed. *Quadragena annua caperet.*

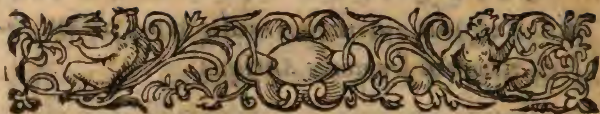
In V. imp. quadringena, nō quadragena. *Vsque ad infamiam oris.* Lego, vſque ad infamiam orationis: Sic etiam Cicero opinor orationem accepit. Ita enim legendum, etiam illa quæ ſequuntur, prope declarant, Dictóque non infaceto.

DE MARCO VALERIO PROBO.

Marcus Valerius Probus Berrytius diu centuriatum petijt, donec tædio ad ſtudia ſe contulit. Legerat in prouincia quoſdam veteres libellos apud grammatiſtam, durante adhuc ibi antiquorum memoria, nec dum omnino abolita, ſicut Romæ. Hos cum diligentius repetere, atque alios deinceps cognoſcere cuperet, quamuis ſe contemni, magíſque opprobrio legentibus, quàm gloriæ & fructui eſſe animaduerteret, nihilominus in propoſito manſit, multáq; exemplaria contracta emendare, ac diſtinguere, & adnotare curauit, ſoli huic, nec vlli præterea Grammatices parti deditus. Hic non tam diſcipulos, quàm ſectatores aliquot habuit: nunquam enim ita docuit, vt magiſtri perſonam ſuſtineret. Vnum vel alterum, vel, cum plurimos, treis, aut quatuor pomeridianis horis admittere ſolebat, cubánſque inter longos, ac vulgares ſermones legere quædam, idque perraro. nimis pauca, & exigua de quibuſdam minutis quæſtiunculis edidit.

dit. Reliquit autem non mediocrem sylvam obseruationum sermonis antiqui.

Berrytius. In V. imp. Berritius per .i. latinum. *Quamuis se contemni.* In V. imp. Omnes contemni, vt ad veteres libellos referatur. *Opprobrio* In V. imp. obprobrio, veteri more scriptum. *Aut quatuor pomeridianis horis.* Veteri more etiam scriptum in eodem, & vtroque manuscripto. Aut quattuor postmeridianis horis. *Idque perrarò.* Distinguendum hoc loco, vt dein sequantur, nimis pauca & exigua &c.

SVETONII TRANQVILLI DE CLARIS RHETORIBVS LIBER.

HETORICA *quoq; apud nos perinde atq; Grammatica ferè recepta est, paulò etiam difficilius. Quippe quam constet nonnunquam etiam prohibitam exerceri, quod necui dubium sit, vetus item Censorium edictum subijciam. Fannio Strabone, M. Valerio Messala Consulibus, M. Pomponius prætor Senatum consuluit: quòd verba facta sunt de philosophis, & Rhetoribus, S. Cons. de ea re ita censuerunt, vt M. Pomp. prætor animaduerteret, curarétq;, vt si ei è Rep. fidéq; sua videretur, vti Romæ ne essent. De ijsdem interiecto tempore Cn. Domitius Aenobarbus L. Licinius Crassus Censores ita edixerunt, Renuntiatum est nobis, esse homines, qui nouum genus disciplinæ instituerunt, ad quos iuuentus in ludos conueniat, eos sibi nomen imposuisse Lati*

Latinos rhetoras. Ibi homines adolescentulos totos dies desiderè. Maiores nostri quæ liberos suos discere, & quos in ludos itare vellent, instituerunt. Hæc noua quæ præter consuetudinem, ac morem maiorum fiunt, neq; placent, neque recta videntur. Quapropter & ijs, qui eos ludos habent, & ijs, qui eò venire consueuerunt, videtur faciendum, vt ostendamus nostram sententiam, nobis non placere. Paulatim & ipsa vtilis, honestáq; apparuit, multíq; eam præsidij caussa, & gloriæ appetiuerunt. Cicero ad præturam vsque Græcè declamauit, Latinè verò senior queq; & quidem Consulibus Hircio & Pansa, quos discipulos, & grandeis prætextatos vocabat. Cn. Pompeium quidam historici tradiderunt sub ipsum ciuile bellum, quo facilius C. Curioni promptissimo iuueni caussam Cæsaris defendenti contradiceret, repetisse declamandi consuetudinem. M. Antonium, item Augustum ne Mutinensi quidem bello omisisse. Nero Cæsar, & primo imperij anno, publicè quoque bis antea declamauit. pleriq; autem oratorum etiam declamationes ediderunt. Quare magno studio hominibus iniecto, magna etiam professorum, ac doctorum profluxit copia, adeóq; floruit, vt nonnulli ex infima fortuna in ordinem Senatorium, atque ad summos honores processerint. Sed ratio docendi nec vna omnibus, nec singulis eadem

semper fuit, quando vario modo quisque discipulos exercuerunt. nam & dicta praeclarè per omnes figuras, per casus, & apologos aliter, atq; aliter exponere, & narrationes tum breuiter, & presse, tum latius & vberius explicare consueuerant. Interdum Graecorum scripta conuertere ac viros illustreis laudare, vel vituperare. Quaedam etiam ad vsum communis vitae instituta, dum vtilia, & necessaria, dum perniciosa, & superuacanea ostendere. Saepe fabulis fidem firmare, aut demere, quod genus θέσεις, & ἀνασκευὰς, & κατασκευὰς Graeci vocant, donec sensim haec exoleuerunt, & ad controuersiam ventum est. veteres controuersiae, aut ex historijs trahebantur, sicut sanè nonnullae vsque adhuc, aut ex veritate, ac re, si qua fortè recens accidisset. Itaq; locorũ etiam appellationibus adiectis proponi solebant. Sic certè collectae, editaeq; se habent, ex quibus non alienum fuerit vnam, & alteram exempli caussa ad verbum referre. Aestiuo tempore adolescentes vrbani cùm Hostiam venissent, litus ingressi, piscatores trahentes retè adierunt, & pepigerunt, bolum quanti emerent, nummos soluerunt, diu expectauerunt, dum retia extraherentur. aliquando extractis, piscis nullus infuit, sed sporta auri obsuta. tum emptores bolum suum aiunt, piscatores suum. Venalicij cum Brundusij gregem venalium è

nani

naui educerent, formoso, & pretioso puero, quod portitores verebantur, Bullam, & Prætextam togam imposuere, facile fallaciam celarunt. Romam venitur, res cognita est, petitur puer, quod domini voluntate fuerit liber in libertate. Olim autem eas appellationes Græci συντάξεις vocabant. Mox controuersias quidam, sed aut fictas aut iudicialeis. Illustres professores, & quorum memoria aliqua extet, non temere alij reperientur, quàm de quibus tradam.

F *Annio Strabone.* Initium edicti. *Quod verba facta sunt.* Hæc singularib literis scribebant, vtpote sollemnia vt illa, de ea re ita censuerunt. *S. Cons. de ea re ita.* In V. Imp. non erat, S. Cons. Nec fere ponitur, vt opinor, in edictis ac senatusconsultis. aut ponendum tantùm, cons. vel potius, cens. vt sit, consules, vel censores. Eiusmodi multa sunt edicta, & senatuscõsulta apud Cic. in viij. epist. ad Cælium. Apud Gellium in iiij. Apud Frontinum de aquæductibus. *Vti Romæ ne essent.* Ne, pro, non, antiquo morte. *De ijsdem.* In V. imp. de eisdem in veterib. monumentis semper, isdem. *Ita edixerunt.* in manuscripto altero; item edixerunt. *Renuntiatum est nobis.* Referre, verba facere, nuntiare, & renuntiare sollemnia verba sunt in hoc genere. Nuntiare

re verbum est apud.Gelliũ in iiij. cap.vj. *Ad quos iuuentus.* Magis,opinor,è veterum consuetudine in V.imp.iuuentus ad quos. *In ludos.*In manuscripto,in ludum. quod placet. *Eos sibi nomen imposuisse Latinos rhetoras.* In V.imp. Eos sibi nomen imposuisse Latinè scilicet rhetoras. lego ego, haud Latinè scilicet, rhetoras. vel potius,haud Latinè,tantùm,ne in edicto verbum, rhetoras, fuisse intelligamus, quod esse id cõtra consuetudinem atque auctoritatem senatus videretur. tametsi in superiore edicto philosophos & rhetoras positos legamus. *Et quos in ludos itare.* In V.imp.intrare. *Consueuerunt.* in V. imp. Consuerunt. *Nobis non placere.* Hæc verba sententiæ sollemnia, vt illa, Senatui populóque placere. *Appetiuerũt.* in V.imp.Appetiuere. *Et quidem consulib. Hircio & Pansa, quos discipulos, & grandeis prætextatos vocabat.* Melius V.imp.Et quidem cum consulib.Hircio &Pansa,quos discipulos, & grandis prætextatos vocabat.Cum illis enim se se exercebat. *Nero Cæsar & primo imperij anno.*in V.imp. non erat, &c. *Profluxit.* In V.imp. profluit. *Floruit.* In eodem, fluit.sed vtrunque vitio,vt videtur. *Per figuras.* κατὰ σχήματα, ac fortasse figuratas intelligit controuersias,

uersias, de quib. Quintilianus in ix. quarum cum triplex genus esse dicat; primum frequens in scholis esse tradit. *Per casus.* Euentus. vt quid quoque casu dicendum. vel casum intelligit, de quo Quintilianus in V. Casus autem, inquit, qui & ipse præstat argumentis locum, sine dubio est ex insequentib. Et quæ sequuntur. *Tum breuiter.* In V. imp. cùm breuiter. *Consueuerant.* in eod. consuerãt. *Dum vtilia & necessaria, dum perniciosa & superuacanea.* Id est, qua vtilia, qua perniciosa. *Donec sensim hæc exoluerunt.* Hæc progymnasmata. in V. imp. scriptum, exsoluerunt. à Verbo soleo. *Locorum etiam appellationib. adiectis.* Vt iam propè fierent *ὑποθέσεις.* sed in V. imp. additis, non adiectis. *Adierunt.* V. imp. Adiere. & statim etiam, pepigere. ac post, nũmos soluere. *Infuit.* V. imp. Adfuit. In altero manuscripto, adfuit, in altero, infuit. *Sed sporta auri.* In eodem, porta auri. in manuscriptis, sporta. *Quod domini voluntate fuerit liber in libertate.* Verbis, opinor, vtitur è veteri consuetudine petitis, fuisse liberum in libertate. *Mox controuersias.* Quarum sunt exẽpla apud Senecam & Quintilianum seniores.

DE

DE L. PLOTIO GALLO.

LVcius Plotius Gallus, de hoc Cicero in epistola ad M. Ticinnium sic refert, Equidem memoria teneo pueris nobis primùm Latinè docere cœpisse L. Plotium quendã, ad quem cùm fieret concursus, quòd studiosissimus quisque apud eum exerceretur, dolebam mihi idem non licere. Continebar autem doctissimorum hominum auctoritate, qui existimabant Græcis exercitationibus ali melius ingenia posse. Hunc eundem (nam diutissimè vixit) M. Cœlius in oratione, quam pro se de vi habuit, significabat dictasse à Cratino accusatori suo actionem, subtractatóque nomine ordearium eum rhetorem appellat, deridens vt inflatum, ac leuem, & sordidum.

PLotij rhetoris meminit Varro, vt adducit Nonius Marcellus in verbo Bubulcitare. Et Hieronymus in chronicis Eusebij, Plotius, inquit, Gallus primus Romæ Latinã rhetoricam docuit, de quo Cic. sic refert, Memoria teneo primùm Latinè docere cœpisse Plotium quẽdam. *L. Plotius Gallus de hoc.* Titulum opinor capiti præposuerat Suetonius, L. Plotius Gallus. cui attexuit cõsequentia. credo ego eodem versu & contextu titulos poni solitos, vt in epistolis etiam solebant eorũ, ad quos scribebant nomina

ponere

ponere. *Ad M. Ticinnium.* Legendum fortè ad M. Licinium. vel potius, vt in manuſcripto erat, Ticinnium. *Dictaſſe à Cratino.* In v. imp. Atratino, vnico verbo, & dandi caſu, quod placet, itaque erat in manuſcriptis. *Ordearium eum rhetorem appellat, deridens vt inflatum ac leuem, & ſordidum.* In v. imp. Ordinarium, non, Ordearium, atque ita in manuſcripto altero. at in altero, hordeam eum rhetorẽ, ſed quod impreſſum, rectius. illud corruptum ex hordiario: in antiquiſsimis enim monumentis ſementes & meſſes hordiariæ.

DE L. OTACILIO PILITO.

LVcius Otacilius Pilitus ſeruiſſe dicitur, atq; etiam hoſtiarius veteri more in catena fuiſſe, donec ob ingenium, ac ſtudium litterarum manumiſſus, accuſanti patrono ſubſcripſit: deinde rhetoricam profeſſus Cn. Pomp. Magnum docuit, patris eius res geſtas, nec minus ipſius compluribus libris expoſuit, primus omnium Libertinorum, vt Cornelius Nepos opinatur, ſcribere hiſtoriam orſus, non niſi ab honeſtiſsimo quoq; ſcribi ſolitam.

L. *Otacilius Pilitus.* In V. Imp. pilutus. itáque, in manuſcriptis. *Accuſanti patrono ſubſcripſit.* Legendum fortè, acu-

ſanti

ſanti patrono ſuo ſcripſit. quod multi alij factitarunt rhetores, ipſi foro abſtinentes, aliis orationes ſcripſerunt. quamobrem à patrono ſit ille manumiſſus. ſin illo modo malumus, ſubſcriptorem intelligamus. Sunt autem ſubſcriptores, vt iureconſulti definiunt, qui ſe accuſationi, eius qui rei nomen detulerat, ſubſcribunt. *Scribere hiſtoriam orſus, non niſi ab honeſtiſsimo quoque ſcribi ſolitam.* In V. imp. verbum ſcribi, non erat. quæ lectio etiam probanda.

DE EPIDIO.

AD id tempus Epidius calumnia notatus ludum docendi aperuit, docuítq; inter cæteros M. Antonium, & Auguſtum, quibus quondam C. Canutius obÿcientibus ſibi, quod in Rep. adminiſtranda potiſsimum Conſularis Iſaurici ſectam ſequeretur, malle reſpondit, Iſaurici eſſe diſcipulũ, quàm Epidÿ calumniatoris. Hic Epidius ortum ſe ab Epidio Nunciono prædicabat, quem ferunt olim præcipitatũ in fontẽ fluminis Sarni, paulopoſt cum cornibus extitiſſe, ac ſtatim non comparuiſſe, in numeroq; deorum habitum.

IN V. imp. nouum ac diſtinctum caput, vt eſſe omnino debet. ſed fefellit eos, qui confudere, & veterum ſcribendi ratio, de qua antè, & quod Suetonius, cum

dicat,

dicat, Ad id tempus, vtrunque ſimul videatur cōtexere. *Epidij.* In V. imp. Epidi, more veterum ſcriptum. *Fluminis Sarni.* In V. imp. Scarni. ſed vitio opinor.

DE SEXTO CLODIO.

SExtus Clodius è Sicilia latinæ ſimul, græcæq; eloquentiæ profeſſor, malè oculatus, & dicax par oculorum. In amicitia M. Antonij triumuiri extitiſſe ſe aiebat. eiuſdem vxorem Fuluiam, cui altera bucca inflatior erat, acumen Stili tentare dixit. nec eò minùs, immò vel magis ob hoc Antonio gratus. A quo mox conſule ingens etiam congiarium accepit, vt ei in Philippicis Cicero obijcit. Tibi & ioci cauſſa magiſtrum ſuffragio tuo, & competitorum tuorum Rhetorem, conceßiſti, vt in quem vellet, diceret, ſalſum omnino hominem, ſed materia facilis & in tuos dicere. At quanta merces Rhetori eſt data, audite, audite, P. C. & cognoſcite Reip. vulnera. duo millia iugerum campi Leontini Sexto Clodio rhetori aßignaſti, & quidem immuni, vt tanta mercede nihil ſapere diſceres.

M*Alè oculatus & dicax par oculorum. In amicitia M. Antonij triumuiri extitiſſe ſe aiebat.* In V. imp. Malè oculatus & dicax, par oculorum in amicitia M. Antonij extricte ſe aiebat, itáque erat in vtroque manuſcripto. In quibus ver-

bis mutabam tantummodo extricte, in extrisse, idest, extriuisse, quod est consumpsisse, ac disperdidisse à verbo extero. Sic etiam Catullus, tristi, pro triuisti dixit. Itaque se libidine & lustris cum Antonio socio & conscelerato perdidisse oculos significat, & Antonium sic notat. *Cui altera bucca inflatior erat, acumen stili tentare dixit.* Stilo enim medici inflationes fodicabant. qua re cognita iocus apparet. Aciem tentare sic idem dixit in vita Neronis Caes. Duos pugiones, quos secum attulerat, arripuit, tentatáque vtriusque acie, rursus condidit. *Tibi & ioci.* Credo apud Ciceronem esse, Ibi, sed videndus locus. *Sed materia facilis & in tuos.* Lege, sed materia facilis in te & in tuos.

DE C. ALBVTIO SILO.

Caius Albutius Silus Nouariensis, cùm aedilitate in patria fungeretur, cùm fortè ius diceret, ab ijs, contra quos pronuntiabat, pedibus è tribunali detractus est, quod indignè ferens, statim contendit ad portam, & inde Romam, receptúsque in Planci oratoris contubernium, cui declamaturo mos erat prius aliquem, qui antè diceret, excitare, suscepit eas parteis, actáque ita impleuit, vt Planco silentium imponeret, non audenti in comparationem se dimit

se dimittere. Sed ex eo clarus propria auditoria instituit. solitus proposita controuersia sedens in opere & calore demum prouectus consurgere, ac perorare, declamare, aut gemere vario modo splendidè atque adornatè. Tum ne vsquequaque scholasticus existimaretur, circuncise, ac sordidè, & tantummodo triuialibus verbis. Egit & caussas, verùm rarius, dum amplissimam quanque sectatur. nec alium in vlla locum quàm perorandi: postea renuntiauit foro partim pudore, partim metu. Nam cum in lite quadam centumuirali aduersario, quem vt impium erga parentes incessebat, iusiurandum quasi per figuram sic obtulisset, Iura per patris, matrísque cineres, qui inconditi iacent, & alia in hunc modum, arripiente eo condicionem, nec iudicibus aspernantibus, non sine magna sui inuidia negotium afflixit. Et rursus in cognitione cædis Mediolani apud L. Pisonem proconsulem defendens reum, cum cohiberent lictores nimias laudantium voces, ita excanduisset, vt & deplorato Italiæ statu, quasi iterum in formam prouinciæ redigeretur. M. insuper Brutum, cuius statua in cõspectu erat, inuocaret legum, ac libertatis auctorem, & vindicem, penè pœnas luit. Iam autem senior ob vitium vomicæ Nouariam rediit, cõuocatáque plebe caussis propter quas mori destinasset, diu ac more contionãtis redditis, abstinuit cibo.

Contubernium. Scribi etiam poteſt, Contibernium. namque in veteri monumento Romæ in hortis Albertinis, CONTIBERNALI. *Actáque ita impleuit.* V. Imp. atque ita impleuit. quod placet. vel illo modo, itáque impleuit. *Solitus propoſita controuerſia ſedens in opere & calore demum prouectus conſurgere.* Rectè hunc Gabriel Faernus locum diſtinguebat, ac reſtituebat, ſolitus propoſita controuerſia ſedens incipere, & calore demum prouectus conſurgere. *Gemere.* indignans ſcilicet. *Nec alium in vlla locum, quam perorandi.* Legi etiam fortaſſe poſsit, nec alio in illa loco. *Quaſi per figuram.* Dixit antè in proœmio, per omnes figuras. vel per figuram, ὡς ἐν τύπῳ. *Negotium adflixit.* Cauſſam perdidit. In cognitione cædis, in iudicio. *More contionantis.* Contionem habentis, verba facientis.

Deſſe huic libro multum intellegi poteſt ex catalogo rhetorum eorum, qui principio vtriuſque manuſcripti libri legitur. namque præter ſuperiorum nomina, hæc etiam leguntur,

L. Cæſtius Pius
M. Porcius Latro
Q. Curtius Rufus

L. Vale

L. Valerius Primanus
Vergilius Flauus
L. Statius Vrſulus
P. Clodius Quirinalis
M. Antonius Liberalis
Sex. Iulius Gabinianus
M. Fabius Quintilianus
Iul. Tiro.

CAſsij Parmenſis verſus qui ſequuntur in Bruttiis inuentos, quos inde mihi Sertorius Quadrimanus iuuenis doctrina moribúſque elegantiſsimis curauit, auctarrij loco damus, ne pereant ſcilicet: digniſsimi enim Caſsio viſi ſunt, cuius Horatius, Plinius, cęteríque meminerunt.

CASSII PARMENSIS ORPHEVS.

ARGVTA primùm cùm plectra parentis & auro
Diſtinctam ſumpſit citharā Rhodopeius heros.
Ridebant ſegnes pulſus, digitóſque micantes
Serius, & chordis indoctæ diſſona vocis.
Mox pudor exardens, & gloria dulcis honeſti
Luſibus auertit puerilibus, omnis & illuc
Perditus incumbens Muſæ pallebat amore.
Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis
Cantibus, hinc illinc diſcens dependet vtrinque.
Nulla Venus faciem cepit mentita doloſis
Compedibus, ſomni fuerat, parcúſque Lyæi

Donec ridiculus dudum, modulamine ſiluas
Euulséſque ſuis ſcopulos radicibus egit.
Auſus & ire viam viuentibus inconceſſam.
Pœnarum oblitos demulſit carmine manes.
Non leuis aſcenſus, ſi quis petit ardua, ſudor
Plurimus hunc tollit, nocturno ex ſomnis oliuo
Immoritur, delet quod mox laudauerat in ſe,
Qui cupit æternæ donari frondis honore.

FINIS.

LOCA

LOCA SVETONII PER [redacted] RESTITVTA.

[redacted] CANDIDO LECTORI S.D.

VVM *hanc editionem iam adornassem, commodùm allatus est Suetonius, Aldinis typis excusus, sed emendatus opera Baptistæ Egnatij, viri cùm primis tum integri, tum eruditi: nam vtrunq; iuxtà requirendum arbitrer in eo qui veterum lucubrationes emendandas, aut explicandas suscipit. Equidem Aldi mei mortem, hòc fero moderatius, quòd in hanc restituendi bonos autores prouinciam is successerit, qui demortui per se clari gloriam obscuret, si tamen hoc est obscurare, virtute virtutem vincere. Atque vtinam vt Suetonium, Aurelium Victorem, & Eutropium dedit, id idem & Aelium Spartianum, caterósque huic adiunctos nobis dedisset, in quibus nos permulta restituimus. Nam omnia quî poteram, nisi codicum antiquorum auxilio adiutus? Tametsi & in Tranquillo nonnulla restituimus, quæ Egnatium licet oculatißimum suffugerant. Velut in Cæ-*

 sare

ſare Dictatore, Cap. 17.

Eodem mo[redacted] Quæſtorem, quòd compellari apud ſe maiorem poteſtatem paſſus eſſet. *Modo, expũximus ex fide vetuſtißi[redacted]m, hîc aduerbium eſt vt ſubaudias* [redacted]. *Sunt hoc genus & alia nonnulla, ſed minutiora, quàm vt operæpretium ſit ſigillatim recenſere. Cæterùm quod in Othone Egnatius legendum putat,* Τὶ γάρ μοι δεῖ καὶ τοῖς μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν? *ab illo diſſentio, quòd hæc ferè verba Beroaldus ab erudito quodam admonitus ex Dione hùc tranſtulerit. Neq; variant hîc quæ viderim exemplaria. Tantùm in nonnullis pro* αὐλοῖς *vitiatum erat* ἀσύλοις. *Legendum igitur haud dubiè,* τὶ γάρ μοι ϗ μακροῖς αὐλοῖς? *id eſt, quid mihi cum longis tibijs? Qua de re copioſius nobis dictum eſt in Adagiorum Chiliadibus. In Caligula pro, nec dicendi finem factum, reſtitueramus ex exemplari peruetuſto; nec licendi finem factum: etiamſi pòſt comperi locum hunc à Budæo noſtro correctum in Aſſe. Hoc admonere viſum eſt, quò plus ponderis habeat Budæana caſtigatio, quanquam ea nullius vetuſti codicis præfetur autoritatem. Porrò quod in Auguſto legitur,* Δότε κρότον, ϗ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς τι ποιεῖτε. *Id eſt, date plauſum, & omnes vos cum gaudio quippiam facite. In quo*

& Egn

& Egnatius hallucinatus est: ego, ni fallor, & vnus & primus restitui, idque ex qualibuscunque vestigiis antiquissimi codicis. Legendum igitur ad hunc modum: Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε. Id est, Date plausum, & vos omnes cum gaudio plaudite. Est enim versus Trochaicus. Præcesserat autem in exemplari nostro & alter huic similis Trochaicus, aut certè hemistichion, sed figuris elementorum adeò deprauatis, vt quid scriptum esset, non quiuerimus conijcere. Iam quod est in Vespasiano, ὦ λάχης λάχης, ὅταν ἀποθάνῃς, αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς ἔσῃ Κύρυλος. Si quid suffragarentur exemplaria, lubens legerim ad hunc modum, ὦ λάχης λάχης, ὅταν δ' ἀποθάνῃς, αὖθις ἔσῃ Κύρυλος. Id est, O Laches, Laches, At vbi mortuus fueris, rursus eris Cerylus. vt ὦ λάχης λάχης, sit clausula prioris carminis, cui succedit integer Iambicus trimeter: tametsi hac de re nolim cõtendere. Cæterùm de nummorum analogia, si quid à Budæo dissentit Egnatius, Portium suum secutus, quòd nobis nec otium suppetebat, nec ad hunc laborem propriè pertinebat, non fuit studium excutere. Addidimus autem indicem, quo potissimùm annotauimus, si quid nouè, prætérque superiorum autorum consuetudinem, aut si quid etiam Græcanicè

canicè dictum est, ne nihil sit lucri, quod lectorem ad emendum inuitet. Nec hoc tamen solum accedet, quin & quicquid adiecit Egnatius, hîc habes, & praetereà nonnulla, quae nos soli etiam restituimus. Bene vale charißime lector, & hisce nostris laboribus feliciter fruere.

*

AN. M. D. XVII.

ANNOTATA IN SVETONIVM PER ERASMVM.

Adm

Aquil

Dapsile.

Exi

Morem

Præce

Subd

&

Ven

FINIS.

